ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
DIMANCHE
1er OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 328

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐԵՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 նւրօ — Վեցամսեայ : 135 նւրօ
Արտասահման : Տար. 300 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·544 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·544

ԼԾՈՐԴԵԱԼ ԱՂԷՏՆԵՐԸ(*)

ԳՐԵՑ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊՈԼՏԵԱՆ

«Անոնք հրաւիրուեցան մօտակայ պաշտօնատունը, վարչական ձեւակերպութեան մը համար, պարզ, ընթացիկ: Անոնք հրաւիրուեցան այնպիսի՛ բաղաբախտավարութեամբ մը, որ կը նմանէր ձեռնակապի: Եւ յանկարծ դիմակ փոխեց Ապրիլի գիշերը» կը գրէ Շ. Շահնուր: Իսկ *վկաները 1915ի եւ 1937ի դէպքերուն մասին նոյն եղրերով կը խօսին: Նման են պատկերները, ինչպէս իրենց անդրադարձները: Ձերբակալութիւններ, հարցաքննութիւններ, կայծակնային վճիռներ, ապա կարաւանները կը մեկնին դէպի մահուան ճամբարները:*

Գրեթէ քսան տարուան տարբերութեամբ երկու աղէտներ դրոշմած են Ի. դարու հայ գրականութիւնը. Օսմանեան կայսրութեան հայութեան ջնջմունքին յանգած տարագրութիւնները եւ Ստալինի, Բերիայի եւ իրենց արբանեակներուն կազմակերպած հալածանքները: Երկու նախաձեռնութիւն որոնց գլխաւոր թիրախն էր հայ մտաւորականութիւնը. առաջինին վայր եղաւ կայսրութեան նախկին մայրաքաղաք Պոլիսը, երկրորդին՝ Խորհ. Հայաստանի մայրաքաղաքը:

ՎԱԽՃԱՆԻՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

1915 Ապրիլ 11ի վաղորդայնին ճամբայ հանուած կարաւանները քչեցին տարին գրողներ, լրագրողներ, մտաւորականներ, կրօնաւորներ, բժիշկներ, արուեստագէտներ: Անոնց մէջ կային երիտասարդ կամ նուազ երիտասարդ բանաստեղծներ, վիպագիրներ, քննադատներ, կուսակցականներ կամ ոչ կուսակցական երեւելիներ: 1915ի Պոլիսը որոշ չափով Օսմանեան կայսրութեան Հայերուն մշակութային մայրաքաղաքն էր, ինչպէս Թիֆլիսը՝ ցարերու կայսրութեան հպատակ Հայերուն: Ի թ. դարուն կէսէն ասդին հայ գրականութիւնը երկու բեւեռով, նոյն լեզուին երկու բարբառներով զարգացած է, դէպի արտաքին աշխարհը երկու բացուածքով. Եւրոպան ու Ռուսաստանը: Ունեցած է քաղաքական եւ «գրական» երկու ուղղութիւն: Ա. աշխարհամարտին նախօրեակին սկիզբ առած է նորարութեան հոլովոյթ մը եւ յանուանած է մեծ բանաստեղծներու բոյլ մը, ոմանք աքսորուած Ֆրանսա. ասոնք վարչակարգի ազատականացումէն օգտուելով կը հաստատուին Պոլիս: 1908 – 14 եռանդուն գործունէութեան չրջան մըն է: Գրականութեան անիւը պարբերականներով, հրատարակութիւններով, գրավէճերով վերսկսած է դառնալ, համիտեան սարսափներէն ետք: Արտայայտութեան վերագտնուած ազատութիւնը թեւեր կու տայ նորութեան ծարաւի երիտասարդութեան մը:

Պ. Դուրեանի մահով ընդմիջուած բանաստեղծական աւանդութիւնը կը վերածնի Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Վարուժանի, Ռ. Սեւակի, Թէքէեանի հատորներով: Այդ չրջանին Հայաստանի մէջ, ինչպէս այլուր, բանաստեղծութիւնը գերիշխող ձեւն է: Առանձի կտորածը առջին ցնցում մը կը պատճառէ: Ժողովուրդներու հաւաստրութեան լոզունգները նուն հաւատացողները յուսախաբ կ'ըլլան ու կը վերադառնեն իրենց նախկին անդրադարձները: Սարսափը ծնունդ կու տայ զայրոյթի աղաղակներու որոնց մասին զաղափար մը կու տան հատորներու խորագիրները. Կարմիր լուրեր բարեկամէս, Աւերակներու մէջ, Կարմիր գիրքը, Կիլիկեան մոխիրները, եւլն.: Դարերով պատմութենէն սիրապետուած բանաստեղծութիւնը որ ողբով ու եղերերգով ընկերացած է ու ողբացած պատահարները, անհամարկելի իրականութեան մը դէմ յանդիման կ'ը գտնուի. ջնջմունքն է ան որ կը սպառնայ անոնց որոնց կը վերաբերի: Լեզու, արուեստ, կրնային նման փորձառութիւն մը արձանագրել: Պատասխանը յաճախանք մը կ'ըլլայ մխոքերու որոնք գիտակից են ժողովուրդի մը մինչեւ խոկ գոյութեան սպառնացող կորստին. ժողովուրդ զոր դարաւոր բերատութիւնը ի վերջոյ փշրած, կոտորատութիւնը, Հալածած, ցրուած է Իրանէն Պալքաններ տարածուած աչխարհագրական միջոցին մէջ:

Պատերազմի նախօրեակին կացութիւնը լարուած է, բայց ոչ՝ անապրելի: Գրական մամուլը աւելի քան երբեք աշխոյժ է: Վարուժան կը հրատարակէ երկու դլուխ-գործոցները. Ցեղին սիրտը եւ Հեթանոս երգեր: Սիամանթօ փառքի դաշտերնակէտին է իր Սուրբ Մեսրոպով: Նոր հեթանոսական հոսանքը կը խուժէ դիրերու աչխարհէն ներս, որպէս վերադարձ մը հին դարերուն, ծագումին եւ հայերուն: Անմասնութեամբ է երեւոյթը ուր գրական եռանդուն դրեթէ միատարր խումբ մը կը յայտնուի ու փառատենչ ծրագիր մը կը մշակէ: Կը սկսի հրատարակել Մեհեանը որուն ամպագոռ հանդանակը կ'առաջադրէ ճղդորոշ ծրադիր մը որ չի գոհանար Եւրոպան կապկելով: Ան չարադրուած է Կ. Զարեհանի ու Ց. Օշականի կողմէ: Ցեռադային երկուքն ալ տարաձրութենէն վերապրած, պիտի նախաձեռնեն ընդարձակածաւալ վիպերգութեան, մէկը Իտալիոյ, միւսը Երուսաղէմի մէջ: Մեհեանը կը չատագովէ «համահայկական» գրականութիւն մը որուն յայտարար նպատակն է «զօդազերծել հայկական ոգին», զայն դուրս բերել մառնուած լուութենէն: Խումբը կը հաւաքէ աչխարհագաղաքացիական հոսանքին, ներկայացուած՝ ապագայապաշտութեան կողմէ որուն սկզբունքները նըշած են երիտասարդ բանաստեղծ Հ. Նաղարեանցի «Թ. Մարինէթթիի եւ ապագայապաշտութիւնը» գործին մէջ ու լայնօրէն իւրացուած Կարա Դարւիչի կողմէ (Թիֆլիս). ան տեսարանն է «Հայկ. ապագայապաշտութեան» հովկասի մէջ: Մեհեանի գեղագիտական ծրագիրը կ'արտայայտէ հայութիւնը ինքնակեդրոն գըրականութեամբ մը օժտելու կամքը. գըրականութիւն ուր վերագտնելի պիտի ըլլային հողին դոյները, գիծերը, խօսքը. յատկապէս խօսքը որուն ան հազուագիւտ իրաւունք ունեցած էր, գրաքննութիւնը երկար տաեն արգիլած ըլլալով այդ «այլուր»ին ոգեկոչումը, հակառակ մխոքերու մէջ անոր մշտական ներկայութեան: Սակայն Մեհեան գրականութիւնը կը մոռնայ «գեղագիտութեան» կրօնքին եղերերով եւ գրութիւնը կը վերածէ արրազանին հետ յարաբերութեան մը:

Պատերազմին հռչակումը տակնուվրայ կ'ընէ կացութիւնը: 1915 Մարտին ակնյայտ ցանկերը կը չրջին, Ապրիլին կը սկսին ձերբակալութիւնները: Մտաւորականութիւնը աքսորուած է անատոլեան ճամբարները ուր կ'անհետանայ: Հազուագիւտ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան դեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միշամուխ ճնչող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիչները կը կրէ:

ԱՔՍՈՐԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աչխարհագրականօրէն Հալէպին Լոս Անճըլըս հիմնականօրէն աղէտին վերապրողներով կազմուած այդ դաղութներուն մէջ ապաստան կը գտնէ այն ինչ որ տակաւին սփիւռք մը չի նկատուիր: Հազուագիւտ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան դեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միշամուխ ճնչող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիչները կը կրէ:

Աչխարհագրականօրէն Հալէպին Լոս Անճըլըս հիմնականօրէն աղէտին վերապրողներով կազմուած այդ դաղութներուն մէջ ապաստան կը գտնէ այն ինչ որ տակաւին սփիւռք մը չի նկատուիր: Հազուագիւտ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան դեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միշամուխ ճնչող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիչները կը կրէ:

Աչխարհագրականօրէն Հալէպին Լոս Անճըլըս հիմնականօրէն աղէտին վերապրողներով կազմուած այդ դաղութներուն մէջ ապաստան կը գտնէ այն ինչ որ տակաւին սփիւռք մը չի նկատուիր: Հազուագիւտ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան դեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միշամուխ ճնչող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիչները կը կրէ:

Աչխարհագրականօրէն Հալէպին Լոս Անճըլըս հիմնականօրէն աղէտին վերապրողներով կազմուած այդ դաղութներուն մէջ ապաստան կը գտնէ այն ինչ որ տակաւին սփիւռք մը չի նկատուիր: Հազուագիւտ են անոնք որոնք կը փորձուին հայրենադարձութենէ, երբ Հայաստան ինկած է համայնավարներու կրունկին տակ ու հոնկէ կը հեռանան դեկավար դասն ու քաղաքական դէմքերը: Խորհրդայնացած Հայաստանի հանրապետութիւնը այլ բան պիտի չկարենայ ընել, քան կիրարկել Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը որ մշակոյթի ու արուեստի մարզերուն միշամուխ ճնչող վարչակարգի մը բոլոր յատկանիչները կը կրէ:

Ֆրանսահայ վէպը կը ձգտի ժամանակակից աչխարհին, կեանքի պայմաններուն և արտասահմանի մէջ հաստատուած

(Շար.ը Դ· էջ)

(*) Գրութիւնը ազատ թարգմանութիւնն է Revue des deux mondes–ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսնող Գրիգոր Պոյտեանի փրանսերէն բնագրին: Թարգմանութիւնը՝ Ա. Թոթոյեանի:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆ

ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼԵՌՆԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

– ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ –

Բ. ՄԱՍ

ԼԵՌԸ ՏԵՍԱՐԱՆԷՆ ԱՆԴԻՆ

Սարեանի մօտ լեռնանկարչութիւնը կը կիրարկուի իր ասպարէզին բովանդակ տեւողութեան: Ասոր ընթացքին ան կը մշակէ պատկերման այլազան ձեւեր ու որոնք քայլ կը պահեն իր ժամանակակիցներուն գեղարուեստական երեւոյթներուն ոմանց հետ, տարբեր վայրերու մէջ տեղի ունեցող, Եւրոպայէն մինչեւ Մեքսիքա, լուռ էութեան առանց որ գործնական կապեր ունենայ անոնց հետ, մանաւանդ խորհրդային կարգերու եւ երկաթէ վարագոյրին հաստատումով: Այս զուգահեռներուն բերմամբ եւ որպէս յետադարձ ակնարկ, այժմ աւելի յստակ կը դառնայ Սարեանի լեռնանկարչութեան բնութագրումը, որպէս այս մարզի նկարչական ուշագրաւ արտայայտութիւններէն մէկը:

Ճափոնցի Քացուշիքա Հոքուզայ (1760 – 1849) իր Ֆուճի լեռը ունէր, Ֆրանսացի Փօլ Սէզան (1839 – 1906) Սէնթ-Վիքթուարը, Սարեան՝ Արագածը եւ մանաւանդ Արարատը: Եթէ Հոքուզայի համար Ֆուճին այլազան անկիւններէ եւ վայրերէ դիտուած էութիւն մըն է, իմացականօրէն և բնազանցականօրէն մեկնաբանուած (յատկապէս անոր նորուած իր համբաւաւոր շարքին երեք գլուխգործոցները նկատի առած. – «Մեծ ալիքը Քանակաւայի Բացերը», «Փոթորիկը գագաթին վարը» եւ «Ֆուճի լեռը պայծառ օդին»), Սէզան կը միաճուլէ իմացականն ու բնապաշտականը, քայլ առ քայլ յառաջնալով դէպի բծապաշտական նկարչութիւն, որմէ քայլ մը անդին վերացականութիւնն է: Սարեանի լեռնանկարչութիւնը այսպիսի ուղղութիւն մը պիտի որդեգրէ (սակայն աւելի զգայական ու քննարական քան թէ իմացապաշտ), յանգելով իր վերջին երեք պաստառներուն, «Լեռնային բնանկար»ին (1969), «Երկիր»ին (1969) եւ «Հէքեաթ»ին (1971):

Եթէ Սարեանի առաջին շրջաններու երկերուն մէջ, Ի. դարու առաջին տասնամեակին իրագործուած, լեռը ընդհանուր տեսարանին մաս կը կազմէ, ինչպէս որեւէ այլ տարր, յաջորդող տարիներուն ան աստիճանաբար կը դառնայ գլխաւոր բնանիւթ, զօրաւոր արտայայտչականութիւն ունեցող, հակառակը պատկերներու փոքր չափերուն, ինչպէս «Գողթնի լեռները»ն (1914), «Գողթն (Տանակերտ)» (1914) եւ «Սուրբ-Վաչի ապառաժները – Գողթն» (1914): Սակայն քայլ առ քայլ հեռանալով արտայայտչական նկարչութեան ուժգնութենէն, Սարեան կ'որդեգրէ քնարական իրապաշտութիւնն ու բնապաշտութիւնը–կիրարկելով նկարելակերպ մը որ կը համախմբէ Ժան Պ. Գ. Գորոյի (1796 – 1875) եւ Խուսար Մանէի (1832 – 1883) մածուկային, թարմ, հիւթեղ եւ անմիջական բնոյթը, երբեմն ասոր տալով արտայայտչական չեշտ – երբ, Արագած լերան առընթեր, հեռուհեռէ Արարատը կը դառնայ տիրական ներկայութիւն, իր եզակի կազմով եւ զոյգ մեծ ու փոքր գագաթներով, որպէս հեռաւոր, անհասանելի էութիւն, երբ կարգ մը պաստառներու մէջ, հորիզոնական միջանկեալ եւ երազային տարածք – միջոց մը Արարատը կը բաժնէ առաջին տեսադաշտի չօչափելի, նիւթեղէն տարրերէն, լերան եւ իր, Սարեանի դէմը փռուած դաշտերուն միջեւ «ամպային» տարածութեան պատկերումով: Ասով ինք կ'որդեգրէ հորիզոնական զուգահեռութեան եւ յաջորդականութեան դրոյթը, լեռներու դէմ յանդիմանութենէն ծնած, ինչպէս նախապէս տեղի ունեցած էր Հոքուսայի, Սէզանի, գուիյոմեդի Ֆերտինան Հոտլերի (1853 – 1918) եւ այլոց պարագային: Սակայն Սարեանի մեկնաբանութիւնը, որպէս տեսիլք, ամէնէն աւելի Թերեւս Հոտլերի մօտիկ է, իսկ իր արտայայտչական ոճով (իր առաջին լեռնանկարներուն յատուկ), գերմանացի էրնսթ Լուտվիկ Քիրչներ (1880 – 1938), ասոր հետ նոյնպէս բովանդակութեան հանգիստութիւններ ցոյց տուող[7]:

Սարեանի առաջին շրջանէն իսկ, իր մօտ զուգահեռ կ'ընթանան կամ կը միաձուլուին իրականը, անիրականը, երազայինը, բնականոնն ու մտակերտուածը, որպէս արտայայտութիւն՝ մարդկային վիճակին, իրականութեան և անրջայինին միջեւ տարուբերող, զանոնք համարկող: Աւիկա տեղի կ'ունենայ թէ՛ պատումի ու պատկերման ձեւով եւ թէ՛ զուտ գեղադիտական: Տեսարանը մեկնաբանելու, վերյաղանալու կամ ներկայացնելու գեղադիտական հոլովոյթը թելի մը նման կ'անցնի իր կարգ մը գործերու ընդմէջէն, ինչպէս «Արեւաչող տեսարան» (1923), «Կարաւան» (1926), «Արարատեան հովիտ» (1945), «Հոկտեմբերը Երեւանի մէջ» (1961), «Հայաստան» (1959), «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկեր» (1959) մինչեւ իր վերջին երեք պաստառները, «Լեռնային բնանկար» (1969), «Երկիր» (1969) եւ «Հէքեաթ» (1971), երբեմն հիմնուելով երանգաւոր չերտերու հորիզոնական «ծփանք»ին վրայ, տարածքամիջոցին մէջ գործերու նման յամեցող:

Սարեանի լեռնանկարչութիւնը յատուկ չունէ մը կը բերէ այս մարզին, իր թարմութեամբ եւ քնարականութեամբ, որպէս մեղմ զեփիւռ մը, լոյսով ողողուած տեսարաններէն անցնող: Ասով ինք կը հակադրուի արեւմուտքցի եւ ռուս արէստագէտներու զգայական եւ գոյութենական թանձրութեան, արտայայտելով վիճակ մը, կեանքի փիլիսոփայութիւն մը եւ ըմբռնում մը, ուր ողբերգութենէ անդին եւ ասոր հակադրուող, կայ նաեւ խինդը, լաւատեսութիւնը, ողբերգականը հակակշռող, զայն յաղթահարող:

Գոյութիւն ունի այլ զուգահեռ մը եւս, այս անգամ Սարեանի պատկերման և վերացապաշտութեան առաջնորդներէն Քազիմիր Մալեւիչի (1878 – 1935) վերջին շրջանին միջեւ, ասոր պատկերային նկարչութիւն վերադարձէն ետք: Աւիկա կը կայանայ բնութիւնը նկարչականօրէն մեկնաբանելու գունային յղացքին մէջ, միջին լուծում մը որդեգրելով իրապաշտութեան եւ վերացականութեան միջեւ: Նման երեւոյթ մը կը պարզուի երբ աչքի առջեւ ունենանք Սարեանի այն պաստառները, ինչպէս «Լեռներ – Հայաստան» (1923), «Արեւաչող տեսարան» (1923), «Միջօրէի անդորը» (1924), «Կարաւան» (1926), որոնց մէջ արտերը դարձած են գունաւոր «կարպետ»ներ: Նոյնը տեղի կ'ունենայ Մալեւիչի վերջին շրջանի գործերուն մէջ (Սարեանի երկնումներէն քանի մը տարի ետք), այն տարբերութեամբ որ Մալեւիչ երկրաչափական ձեւերու յղացքէն կ'անցընէ ամբողջ տեսարանը եւ կերպարները, զանոնք վերածելով զուտ ձեւոյթներու եւ ծաւալներու, կատարելով եզրայանդում մը զոր Սարեան լման չի կիրարկեր: Իր մօտ աւիկա երեւան պիտի գայ քանի մը տասնամեակ յետոյ, «Երկիր»ով, որ աքցասիքը կը հանդիսանայ դանդաղ հոլովոյթի մը, որուն մէջ հաւանաբար իրենց դերը ունին խորհրդային վարչակարգի քաղաքական եւ արտայայտութեան երկարաեւ սեղմումները:

*
**

Սարեանի համար լեռը համոյթ մըն է ինչպէս Արագածը, իսկ Արարատի պարագային, հեռուն գտնուող անմատչելի էութիւն մը, թէ՛ աչխարհագրականօրէն եւ թէ՛ որպէս խորհրդանիշ, որպէս վկայ պատմական, աւանդական եւ հայրենասիրական, հազարամեակներու պատմութեան խորհուրդը մարմնաւորող, որուն մասին, որպէս տոչորուն հայրենասէր, ինք չէր կրնար մտածել եւ միաժամանակ չապրիլ իր ժողովուրդին դարաւոր ողբերգութիւններուն վիշտն ու տխրութիւնը: Սակայն Արարատը պատկերող Սարեանի գործերուն մէջ ոչ մէկ նշոյլ կայ ապէ: Իր դէմաւոր մտահոգութիւնը նկարչական ըլլալով, ինք տեսարան մը կը նկարէ եւ ոչ թէ պատում մը: Ասոնք չեն արտայայտեր այն խռովքը, մտածումներն ու յոյզերը զորս ինք կրնայ ունեցած եւ ապրած ըլլալ զանոնք նկարելու պահուն, ինչ որ հակառակը կը հաստատէ այն մօտեցումին որ կը համարի թէ արուեստի գործ մը անպայման անոնց հայելին է: Սարեանի համար նկարուածը տեսարան մըն է, անկէ տպաւորուած եւ սակայն անկէ անդին երթալով, զայն կը բարեփոխէ, կը վերայղանայ, ստեղծելու համար քնարական պահ մը, գեղեցկութեան եւ ցնծութեան տաղ մը, մշտանորոգ: Արտայայտուած կարգ մը կարծիքներէն անդին, ինք ներքնապէս համոզուած է որ արուեստագէտին տաղանդը եւ հանճարը, ինչպէս եւ գործին ձեռք բերած նուաճումը կամ արձանագրած ձախողանքը անկախ են հայրենասիրութենէն: Ասոր համար, ի բաց առեալ մեզի ծանօթ մեծածաւալ միակ եւ անփայլ «տուրք»է մը (1933ի «Կարմիր Բանակին հայկական

Գրեց՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՁԻՔԼԵԱՆ

զումարտակին երթը»ն), իրմէ քաղաքական, ընկերային, պատգամային պատմողական կամ քարոզչական յանձնառու գործեր չկան կամ քիչ, եթէ այդպէս համարուին Հայաստանը ներկայացնող իր կարգ համադրումները: Գոյութիւն ունի մեծածաւալ այլ պաստառ մը, 1945ի «Ծաղիկներ այն Հայերուն որոնք Համաշխարհային Երկրորդ Պատերազմին Կռուեցան»ը, ծաղիկներ եւ պտուղներ պատկերող, որ գեղեցիկ անչարժ բնութիւն մըն է իր բազմաթիւ նկարածներուն նման, որուն միայն խորագիրն է որ ուղղակի ակնարկութիւն կ'ընէ պատերազմի ողբերգութեան: Սարեան գաղափարախօսութեան եւ վարդապետութեան նկարիչ չէ այլ՝ զգայնութիւններու, պարզութեան, համեստ բայց ջերմ իրականութեան, իր բնապաշտութեամբ եւ բնութենապաշտութեամբ կեդրոնանալով գիւղական կամ գիւղատիպ տեսարաններու վրայ, քան թէ քաղաքային: Հետեւաբար իր դիմումը ապագայապաշտութեան[8], չարժում մը մեքենային, ճարտարարուեստը եւ Ի. դարու արագընթացութիւնը փառաբանող, հակառակ է իր խառնուածքին:

Եթէ քովէ քով դիտենք Սարեանի լեռնանկարչութենէն որոշ նկարներու զբաղեցուած չարք մը, ականատես կ'ըլլանք հոլովոյթի մը որ անոր սկզբնական հանդրուաններէն կը յառաջանայ մինչեւ իր վերջին երեք պաստառները, որ է՝ խորհրդապաշտութենէն եւ բնապաշտութենէն դէպի գրեթէ վերացականութիւն ընթացող ուղղութիւն մը: Աւիկա, հակառակ որ իր ամբողջականութեանը մէջ հեռուէն երկար յապաղումով կ'արձագանգէ Ի. դարու սկզբնական չրջանի նկարչական իրադարձութիւններուն, այսուհանդերձ կը մնայ օրինակելի պարագայ մը եւ փորձառութիւն մը, որոնք ցոյց կու տան Սարեանի ճկունութիւնը դուրս գալու խորհրդային արուեստը յատկանշող միօրինակ եւ տեղքայլող իրապաշտութենէն, ծանր կանոնապաշտութեան վերածուած: Այս իմաստով, իր վերջին երեք պաստառներու, «Լեռնային բնանկար»ին, «Երկիր»ին եւ «Հէքեաթ»ին պարագան յաւելեալ հետաքրքրութիւն կը յառաջացնէ, անոնց իրականացման տուն տուող պատճառներուն գծով: Սարեան ինչո՞ւ եւ ի՞նչ ըմբռնումէ կամ մխումէ մեկնելով զանոնք յղացած է, բան մը որ թերեւս պիտի չկարենար անոնց երկնումէն օրինակ տասը տարի առաջ իրագործել: Պատճառները քաղաքական եւ գեղարուեստական կրնան ըլլալ:

Քաղաքականը նկատի առած, նշենք թէ պաղ պատերազմին յաջորդեց աստիճանական ձիւնհալը, երբ խորհրդային աչխարհը սկսաւ դանդաղօրէն բացուիլ դուրսի աչխարհին, մինչ ներքին ճակատի վրայ, հակառակ պաշտօնական արգելքին, քայլ առ քայլ աւելի թոյլատու դիրքորոշում ցուցաբերուեցաւ գեղարուեստական կարգ մը արտայայտութիւններու նկատմամբ, ինչպէս չափաւոր արդիականութեան, այնքան որ Երեւան բացուեցաւ Արդի Արուեստի Թանգարանը, չրջանի մը ընթացքին երբ երիտասարդ նկարիչներ այլազան ճամբ որդեգրեցին, երբեմն վերացականն ու իրականը իրարու ձուլող, մինչ դարուն աչխարհին յատուկ արուեստին նուիրուած հըրատարակութիւններու միջոցաւ անոնք ծանօթացան Ի. դարու իրերայաջորդ յառաջապահ դպրոցներուն: Սարեան ականատես եղաւ այս զարգացումներուն որոնք հաւանաբար իրեն յիշել տուին իր երիտասարդական խանդոտ տարիները, ինչ որ կրնայ իր մէջ հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած ըլլալ այդ չրջանի նկարչական նուաճումներուն նկատմամբ, որոնք աչխարհի մէջ արդէն դարձած էին դեղարուեստական մեծագոյն յաղթանակներ: Ջենք դիտեր թէ իր կողմէ այս յետադարձ ակնարկը իր մէջ ափսոսանք յառաջացուցած կամ իր աչքին արգունքներ խլած ըլլայ, ինչպէս Արամ Խաչատուրեանի պարագային, ողբալով այն չիրականացած նորարար երկերը զորս կրնար յօրինել, եթէ իր երիտասարդական գործերու չունչով չարունակէր ստեղծագործել: Կը թուի թէ ոչ, քանի որ Սարեանի վերջին երեք պաստառները ցոյց կու տան իր նոր խնդիրը, որպէս վերջին վերանորոգ ցոլք մը. թարմ, խոհական եւ խորհրդաւոր:

*
**

Առաջինը, «Լեռնային բնանկար», կը պատկերէ անրջական մղձաւանջային չունչով պատուած տեսարան մը, որ իր խորհրդաւորութեամբ եւ ամայութեամբ ողբերգական տարազ մը կը տարածէ անոր վրայ, կարծէք մօտալուտ մահուան ակնարկ, մթնշաղային իր մթնոլորտով: Նկարի վերի կեդրոնին, ձմրան սպիտակ արեւը, բրզաձեւ լերան գագաթի եռին (լեռը որ տարածք – միջոցը կը փակէ որպէս պատուար, տիրող հոգեվիճակը աւելի ճնշիչ դարձնող), իր վերջին չողերը կ'արձակէ նախքան որ խաւարը պատէ ամէն ինչ, ձախ կողմէն դէպի ալ տարածուող, չեչտուած՝ լոյսի աղբիւրին կից այն մութ հատուածով, որպէս մոգ ամպ մը որ իր սրածայր եղրով թէ՛ լոյսին աղբիւրը ցոյց կու տայ, արեւը, եւ թէ՛ լերան գագաթը: Դէպի ալ ուղղուղղ այս չարժումէն է որ կը ծագի տպաւորութիւնը թէ մութն է յառաջացողը, մինչ լերան կէս բարձրութեան կարմիր կէտ մը կը յայտնէ տակաւին պլպլացող կայծը, իբրեւ թէ ան տակաւին անմար կեանքը խորհրդանչէ:

Երկինքի ամպին ցոյց տուող ուղղութիւնը աւելի չեչտակի կերպով կը կրկնուի լեռին վար գտնուող բարձրաւանդակներուն եւ «լիճ»երուն երկարաձգուղղութեամբ, որ հորիզոնական կերպով կ'արձագանգուի պաստառի բովանդակ տարածքին, զարկ տալով խաւարի տարածման վիճակին, մինչ կոր եզերքով հատուածները մեր ուշադրութիւնը վրէն վեր կրկին կը կեդրոնացնեն նկարի վերի կեդրոնին վրայ, ուր իրարու կը հանդիպին խաւարը, լոյսը եւ լերան գագաթը, լեռը անսասան, այստեղ թերեւս նաեւ մարդ խորհրդանշող, կեանքին եւ անէութեան միջեւ կանգնած, որ պիտի չարունակէ գոյատեւել, ինչպէս արուեստագէտը իր գործով, նոյնիսկ երբ խաւարը պատէ ամէն ինչ: Իսկ տեսարանի տարածք – միջոցին նկարի սահմանէն աւելի ընդարձակ ըլլալու գիտողին զգայնութիւնը յատկապէս կու գայ այն իրողութենէն որ, ձախէն աջ երկարող բարձրաւանդակները չարունակութիւնն են պաստառի սահմանէն դուրս գտնուող տարածքի մը, ինչպէս լերան վրայ ինկած ստուերները, աջ կողմէն դուրս գտնուղ այլ բարձունքներու կողմէ նետուած:

«Լեռնային բնանկար»ին խորհրդաւորութիւնը արդիւնք է նաեւ այն իրողութեան որ իր մէջ լոյսի երկու աղբիւրներ կը գործեն, ինչ որ աւելի կը չեչտէ մթնոլորտին անիրական, գերբնական ու խոհական բնոյթը: Մէկը լերան գագաթի

եաին գոնուող կապոյտով շրջապատուած ցուրտ արեւն է, միւսը այն ղեղնաւուն, մայրամուտային ջերմ լոյսը որ պատուռի աջ կողմէն կու գայ· երկուութեան պարագայ մը որ ամայի այս տեսարանին ողբերգականութիւնը կը զօրացնէ, մէկը ըլլալով ամպի թանձր վարագոյրով ծածկուելիք արեւուն իրական լոյսը, միւսը այն լոյսը որ Սարեան իր ներաշխարհին մէջ ունի, որ չուզեր տեղի տալ խաւարին ղէմ: «Առաւօտը Սթաւրինոյի մէջ»էն եւ «Ցայգային տեսարան»էն ի վեր, Սարեան երբեք նման ուղղակի ակնարկութիւն մը չէր ըրած ողբերգութեան: «Լեռնային բնակար»ով նկարիչը իրրեւ թէ կեանքի փակագիծը գոցէ, ստոյիկեան խմաստութեամբ սպասէ վախճանին և անոր անխուսափելիութիւնը դիմագրաւէ:

Այս ընդհանուր հոգեվիճակին մէջ, կարմիր «կայծ»ը, լերան «ճակատ»ին, կը զգենու մէկէն աւելի դեր· – որպէս կիզակէտ· որպէս չաղկապ՝ լերան գագաթին վրայ կեդրոնացած մեր ուշադրութիւնը դէպի վար տանելու եւ միւս մասերուն տարածելու· որպէս համեմատականութիւն՝ որով լեռը աւելի ծաւալ կը ստանայ այս կարմիր կէտին հետ հակադրութեան խաղէն, ինչպէս նկարին միւս մասերը: Նոյնքան ուշագրաւ է Սարեանի այստեղ ի գործ դրած գունապատումը, որ կը կայանայ միայն հիմնական երեք գոյներու (կարմիր, կապոյտ, դեղին) կիրարկման մէջ, որոնց կ'ընկերանան ճերմակն ու սեւը, լոյսին ու մութին հակադրութիւնը զօրացնելու համար, հետեւաբար՝ ողբերգական եւ առեղծուածային մթնոլորտին: Այստեղ անգամ մը եւս երեւան կու գայ գոյնի արտայայտութեան նկարիչին մեծ հմտութիւնը, երբ միակ «կէտ»ով մը կարմիրին կու տայ առաւելագոյն արտայայտութիւն, թէ՛ որպէս երանգ, թէ՛ որպէս զգայութիւն եւ թէ՛ որպէս իմաստ:

«Երկիր»ով, լոյսը կրկին կ'ողողէ հսկայ տեսարանը, իրրեւ թէ խաւար գիշերին յաջորդած ըլլայ լուսաւոր ցերեկը: Անիկա այն լաւատես լոյսն է որ յատուկ է Սարեանի բովանդակ վարքին, որոնցմէ «Երեկոյ – Արարատ»ը (1958) եւ «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկեր»ը (1959),, որոնց վերականացած տարբերակը կը թուի ըլլալ «Երկիր»ը: Ցատակ յաջորդականութիւն մը գոյութիւն ունի այս երեք պատառներուն եւ «Լեռնային բնանկար»ին միջեւ, որոնցմով նկարէ նկար Սարեան կը հասնի եզրայանգիչ բիւրեղացման՝ նկարագրական ենթանիւթին գրեթէ լրիւ ընկումով: Ասով, «Երեկոյ – Արարատ»ի եւ «Նորամբերդէն դիտուած համայնապատկերի»ի ընդարձակ տարածք – միջոցը դէպի հորիզոնը բացող (որ կրկին կը կծկուէր «Լեռնային բնանկար»ին մէջ, դառնալով պիրկ, ուժական և սպառնական), «Երկիր»ով աւելի կ'ընդլայնի և ալիքաւոր շերտաւորումներով [9], դէպի անորոշ հորիզոնը հեռզհետէ խամրող, անհունի զգայնութիւնը կը յառաջացնէ, որպէս անջրպետական անծայրածիր տարածք, աննախընթաց երեւոյթ մը դառնալով Սարեանի բովանդակ վարքին մէջ, իրրեւ թէ ինք արդէն իսկ անհունին մէջ գտնուի ու հոն սաւառնի: Իրօք, տեսարանը սաւառնողի աչքով դիտուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը յառաջացնէ, երբ վարի աշխարհին մանրամասնութիւնները կը չքանան ու ամէն ինչ կը դառնայ բիծ եւ չերտ, երբ ամպի եւ մշուշի պատառներ կամ տարածութիւններ համայնապատկերին մասեր կը ծածկեն, ուր սահմանը երկինքին եւ երկրին միջեւ կը չքանայ, ուր բաժանումները լիճերուն, դաշտերուն եւ լեռներուն միջեւ կ'աղօտին կամ կ'անհետանան, ուր երկինքն ու անոր ցոլացումը լիճերուն մէջ կը դառնան անճըշտորոշելի, կէս իրական եւ կէս վերացական պատկեր մը յառաջացնելով, ինչպէս Զուրլիոնիսի բնութենական երեւոյթները վերայղացող երկերը:

«Երկիր»ին մէջ Սարեան կը կրկնէ համապրական այն հնարքը զոր կիրարկած էր «Լեռնային բնանար»ին մէջ, ասոր կարմիր կայծ – կիզակէտը փոխարինելով ճերմակ փոքր քառանկիւնով մը: Անիկա «Երկիր»ին մէջ վար կ'իջնէ ու կը հանգչի վարը, «լճափ»ին վրայ, ամայի տեսարանին մէջ վերէն դիտուած երդիքի մը նման: Ան, իր յստակ եզրերով, երկու հակադրութիւն կը ստեղծէ.– մէկը կըշռութային, կոհակային երկար գիծերու կշռոյթին միօրինակ դառնալու վտանգը կասեցնող, իսկ միւսը՝ համեմատական, որով նկարէն ներս կը զօրանայ տարածք-միջոցին ընդարձակութեան զգայնութիւնը, ծայրագոյն փոքրի եւ ծայրագոյն մեծի հակադրումի գաղափարէն ծնած, մինչ իր չեզոքի դիրքով յաւելեալ ուղղութիւն մը կը հաստատէ նկարէն ներս, իր կարգին ասոր սահմանները ընդլայնող եւ, նոյն ատեն, պատառին դրեթէ մէջտեղը գտնուող ճերմակ «ամպ – կղզի»ին վրայ մեր նայուածքին կեդրոնացումը կը բերէ դէպի վար ու անկէ դէպի ձախ անկիւնը, հոն երեւցող դրեթէ աննշմար հորիզոնական ճերմակ «բիծ»ի մը մէջոցաւ, որ մեզմօրէն իրեն կ'արձագանգէ: Այս ուղղումով կը հակադրուի դէպի աջ ընթացող ընդհանուր կշռոյթին, վարի աջ անկիւնի «լիճ»ին մէջ յառաջացած «ցամաք»ով չեչտուած: Այսպէս, այս նկարը իր պարզ երեւոյթով հանդերձ, կը պարփակէ հարուստ կառոյց եւ կշռոյթ որոնք կը ճոխացնեն նկարին գործած տպաւորութիւնը:

Ճերմակի կողքին, «Երկիր»ին մէջ ճերմակով շաղախուած մեղմ գոյներու աստիճանաւորումը քնարական շղարշ մը կը տարածէ բովանդակ տեսարանին վրայ, համատարած լուսութեամբ պատուած: Կիզիչ արեւը որուն տաք լոյսը ողողած էր Սարեանի անցեալի նկարներէն շատեր, այստեղ փոխարինուած է մառախուղային լոյսով, տարածութեան մը մէջ, ուր թեթեւութեան եւ առկախուածութեան զգայնութիւնը կը յայտնէ զերազոյն ազատութեան ձգտումը, որպէս թէ ամէն բանէ անջատուած եւ զայն ապրողի վիճակը յատկանշէ, զոր Սարեան կը թուի նուաճած ըլլալ իր կեանքի վերջալոյսին:

*
**

Եթէ «Լեռնային բնանկար»ին եւ «Երկիր»ին մէջ ներկայացուած աշխարհը իրականն է կամ անոր անրջատիպ տարբերակը, Սարեանի կողմէ յղացուած (հակառակ երկրորդի կէս վերացականացման, դառնալով իր ամէնէն թելադրական գործը), «Հէքեաթ»ին մէջ գուտ երազայինն է, անիրականը, ինչպէս զարթոնքի երազի մը կարգ մը ջրանկարներուն մէջ, հէքեաթային աշխարհ մը պատկերող:

Իր այս վերջին իւղանկարով Սարեան յետադարձ նկարչական ակնարկ մը կը նետէ իր երիտասարդական խանդոտ տարիներուն վրայ, երբ կեանքին մէջ տարբերութիւնները կամ հակադրութիւնները ամէն ինչ յայտնաբերելի էր: Ասով անցեալն ու ներկան կը գտնուին նոյն կէտին, իրրեւ թէ ժամանակը կանգ առած ըլլայ: Այսպէս, պարագային անծանօթ դիտորդ մը երբեք պիտի չկարենայ ըսել թէ «Հէքեաթը» նկարողը իննսունամեայ ալեհեր մըն է, նկատի առած այն կորովն ու վառ զգայնութիւնը որոնք անոր մէջ կը տիրեն: Սակայն, իր նկարիչի կեանքին երկու ծայրամասերուն պատկանող գործերը դիտելով եւ իրարու բաղդատելով, ի յայտ կու գայ նկարչական այն հասունութիւնը եւ լիութիւնը որուն Սարեան յանգած է իր կեանքի աւարտին:

«Հէքեաթ»ը այլաբանական նկար մըն է, իր կարգին հիմնական երեք գոյներով (կարմիր, կապոյտ, դեղին) եւ անոնց լրացուցիչներով (նարնջագոյն, կանաչ, մանիչակագոյն) իրագործուած, ինչ որ ցոյց կու տայ Սարեանի մեծ հմտութիւնը ամենաեղմ միջոցով ճեռք բերելու առաւելագոյն արտայայտութիւն, վերացականն ու նկարագրականը համախմբող: Գունային յարաբերութիւնները, հորիզոնական կոր գիծը, որպէս «լճափ», խորութիւն կու տան տեսարանին, որ աւելի կը չեչտուի վարի ձախ անկիւնի մութ «լճափ»ով, որ դէպի միջոցին խորը կը հրէ իրմէ վեր գտնուող մասը: Պահը անիրական է, անրջային, որ կը համատեղէ գիշերն ու ցերեկը: Նկարի կեդրոնին կը գտնուի ամենավերացական հատուածը, կոր եզրերով ճեւերու համախմբում մը, որ իրարմէ կը բաժնէ ճախին գիշերը իր լուսնի մահիկով եւ աջին ցերեկը՝ իր արեւով, թռչող կերպարով խորհրդանշուած, ինչպէս նկարիչը ինք յայտնած է [10]: Ան իրրեւ թէ նկարչին դուրս չուերու վիճակին մէջ գտնուի, ինչպէս ճախի չուները, արուեստագէտին սկզբնական շրջանի նկարներուն կարեւոր դերակատարները մէկ ցատքելու չարժումին, չարժումի զգայնութիւնը յառաջացնելով նաեւ նկարի վարի աջ անկիւնը: Միաժամանակ ան չեզոքի անտեսանելի գիծով իրարու կը կապէ նկարին վերի ճախ եւ վարի աջ անկիւնները, մինչ նոյնը տեղի կ'ունենայ հակառակ զոյգ անկիւններուն մէջեւ, թռչող «պարիկ»էն դէպի մութ «լճափ»ը իջնող: «Պարիկ»ը և չուները դէպի դուրս ուղղուելով, կարծէք իրենց հետ պիտի տանին դիշերուան «վարագոյր»ը եւ լոյսն ու գոյնը պիտի տիրեն ամէն կողմ: Շուները տեսարանի կեդրոնէն մարմին կ'առնէ որպէս վերացական ճեւոյթ, մինչ կերպարանք կը ստանայ նկարէն դուրս ցատքելու պահուն, որով Սարեան թերեւս կ'ակնարկէ արարչութեան, կեդրոնական բջիջներէն ծագող անճեւ մարմինով որ յետոյ կերպարանք կը ստանայ եւ կը նետուի բնութեան, կեանքին եւ անյայտին մէջ: Այս պաստառով նկարիչը խորհրդապաշտ իր վերջին երկը կ'իրագործէ եւ այլաբանական թերեւս իր ամէնէն բազմիմաստ պատկերումը, տիեզերական խորհուրդը արծարծող, ինչպէս եւ յարատեւ սկզբնաւորումի գաղափարը, ուր խաւարն ու լոյսը անվերջ իրարու կը յաջորդեն ու կեանքը կը թաւալի իր կրկնուող խինդով եւ ողբերգութիւններով:

Ըստ Հորըս Ուալփոլի (1717 – 1797), «կեանքը կատակերգութիւն մըն է մտածողներուն համար, ողբերգութիւն մը՝ զգացողներուն» [11]: Այս երկու բեւեռներուն միջեւ ո՞ւր կը գտնուի Սարեանի աշխարհահայեացքը: Իր բովանդակ վարքէն եւ անոր մէջ տիրող լոյսէն դատած, հոն գրեթէ լրիւ կերպով լաւատեսութիւնն է որ կը տիրէ, հակառակ կեանքի ողբերգական երեսին, անարդարութիւններուն եւ անհեթեթութիւններուն, որոնց ականատես եղաւ իր երկար կեանքի ընթացքին:

Թերեւս լաւատեսութիւնն էր պատգամը զոր Սարեան կ'ուզէր թողուլ որպէս աւանդ, բնութեան սիրով համակուած, քանի որ բնութիւնը, ինչպէս ինք կը յայտնէ, «ամէնուրեք միշտ գեղեցիկ է եւ բիւրեղեայ» [12], ուր «իւրաքանչիւր օրը տօն մըն է» [13], որովհետեւ «գոյնը ամէն ինչ է· հրաշալիք մը: Ան պէտք է կեանքի էութեան մեր հասկացողութիւնը արտայայտէ» [14]: Այսինքն Ամէնօրեայ «տօն»ին: Ասոր համար է որ Լուի Արակոն (1897–1982) Սարեանը կը նկատէ «երջանկութեան նկարիչ մը» [15]:

Ա. Պ.

(7) Այստեղ, իրարու անծանօթ Սարեանի եւ Փիրչնըրի միջեւ բաղդատակը, ինչպէս միւս պարագաներուն, փոխադարձ ազդեցութիւններու ճեւով նկատի չէ առնուած այլ՝ այն մօտեցումով որ այլազան ժամանակներու եւ վայրերու մէջ յայտնուող հանգիտութիւնները, երբեմն առանց իրարու միջեւ շօշափելի կապի, ցոյց կու տան՝ կամ խնդրոյ առարկայ արուեստագէտներուն գեղարուեստական հունտին, մեկնակէտին թէ մեկնակէտերուն նոյնութիւնը, եւ կամ իրողութիւնը թէ արուեստագէտներուն իմացականութիւնը նոյն ուղղութեամբ գործած է, երեւոյթի մը իրենց մէջ արթընցուցած զգայնութիւններուն կամ իրենց վրայ գործած տպաւորութեան տակ: Ի հարկէ, տուեալ պարագայի մը, ինչպէս այստեղ, երկու կարելիութիւններն ալ կրնան միացած ըլլալ:

Սարեանի եւ Փիրչնըրի հարցով, իրենց միջեւ հանգիտութիւնը հաւանաբար հիմնուած ըլլայ այն իրողութեան վրայ որ երկուքն ալ, իրենց սկիզբի շրջանին, ազդեցութիւնը կը կրեն, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, վան Կոկի եւ Կօկէնի վրձնահարուածին, ինչպէս եւ գունային և կերպարային արտայայտչականութեան: Այսպէս, կարելի է առընչութիւն մը տեսնել օրինակ Սարեանի «Լեռնային բնանկար»ի (1911),, «Անապատ· Եգիպտոս»ի (1911), ուղղահայեաց «Եգիպտացի կիներ»ու (1912), «Սուրբ Խաչի ապառաժները – Գողգոթա»ի (1914), «Լեռներ· Հայաստան»ի (1923), «Արեւաշող բնանկար»ի (1923) եւ Փիրչնըրի «Հինգ կիներ թաղին մէջ»ի (1913), «Ֆեհմարնի ծովափ»ի (1913), «Լեռները»ի (1921) եւ «Ամսէլֆլուտ»ի (1923) միջեւ ինչպէս եւ Սարեանի «Արուեստագէտ Ստեփան Աղաճանեանի դիմանկարը»ին (1930) եւ Փիրչնըրի «Կրկէսի մէջ ձիաւոր»ին (1912) եւ «Տղամարդ եւ կին ծովուն մէջ յառաջացող»ին (1912) ու ասոնց ոճով նկարուած այլ պաստառներու միջեւ, թէ՛ որպէս ընկարելակերպ եւ թէ՛ որպէս արտայայտչականութիւն:

Երկու նկարիչներուն միջեւ այս յարակցութիւնները կրնան պարզ զուգադիպութիւն թուիլ, սակայն չեն դադրիր հետաքրքրական երեւոյթ ըլլալէ:

(8) Ռուսիոյ մէջ Սարեան ականատես կ'ըլլայ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան: Գաղափարներու այդ եռուն շրջանին, թէ՛ գեղարուեստական եւ թէ՛ քաղաքական ,որոնց նկատմամբ ինք որպէս մարդ և որպէս արուեստագէտ չէր կրնար անտարբեր մնալ, զուգահեռներ կը գծուին գեղարուեստական արդիական ընթացումներուն և աշխատանքին ու յեղափոխութեան առաջադրանքներուն միջեւ: Այս գծով ճնշադատ Վիկտոր Զխլովսքի լուսամիտ կերպով կը գրէ· – «Մեծագոյն սխալը անոնց որոնք ներկայիս արուեստի մասին կը գրեն, կը թուի նոյնացումը ըլլալ ընկերային յեղափոխութեան եւ գեղարուեստական ձեւերու յեղափոխութեան, զոր կը փորձեն պարտադրել: (...) Արուեստը միշտ անկախ եղած է յարաբերաբար կեանքին եւ անոր գոյնը երբեք չէ ցոլացուցած ամրոցին վրայ կանգնած դրօշակինը»: (Յիշատակուած Andrei Nakov, «L'Avant-garde russe», **Hazan**, Paris, 1984, հրատարակութեան մէջ, էջ 6): Այսինքն՝ ոչ արուեստագէտը եւ ոչ ալ իր գործը դրօշակեն: Տարաժոտրէն, յառաջդիմական դասուած յեղափոխական կարգերը շատ չանցած գեղարուեստական աւանդական, պահպանողական եւ լճացած իրապաշտութիւնը որդեգրեցին որպէս միակ արտայայտամիջոց: Սարեանի նկարչական արտադրութիւնը ցոյց կու տայ թէ ինք կրցած է, առանց ակնյայտ զիջումի (ինչպէս նախեան յեղափոխութիւնը իր որդեգրած բնապաշտութիւնն ու իրապաշտութիւնը կը պարզեն), միջին ուղի մը բռնել աւանդապաշտութեան եւ որոշ աստիճանաչափի արդիականութեան միջեւ, նախեան իր վերջին երեք պաստառները: Ապագայապաշտութեան դէմ իր բռնած դիրքէն կրնանք իր կողմնորոշումը հետեւցնել Ի. դարու առաջին յիսուն տարիներու շարժումներէն գէթ ոմանց նկատմամբ· (Martiros Sarian, «Fragments de ma vie», traduit du russe par Michel Rygalov, **Editions du Progrès**, Moscou, 1976, p. 202· Յիշատակուած Մալմսթրատի կողմէ, նկ.յղ·, էջ 34): Սակայն հարկ է նկատի ունենալ որ Սարեանի նման եւ այլ ճեւի արտայայտութիւններ յոյս տեսած են խորհրդային Միութեան մէջ, ազատ կարծիքի խափանման շրջանին: Անոնք կրնան միշտ հարազատ կամ ճշգրիտ կերպով չըցոյացնել նկարիչին միտքերն ու ըմբռնումները եւ ենթակայ եղած ըլլալ կանխորոշ կերպով կաղապարուած եւ հունաւորուած ընթացքի մը:

(9) Պաստառին մէկ ծայրէն միւսը գացող Սարեանի «Լեռնային բնանկար»ին եւ յատկապէս «Երկիր»ին մէջ կոհակային «ժապաւէն»ները կը յիշեցնեն Էտվար Մունկի խորհրդապաշտ կարգ մը գործերը, ինչպէս «Աղաղակը»ն (1893) և «Մըղձաւանջ»ը (1894), իրենց կարգին թերեւս վան Կոկի «Աստղազարդ գիշեր (գիւղին մէջ եռոիներ)»էն (1889) ներշնչուած: Ասոնց մօտ «կոհակաւորում»ը տեղի կ'ունենայ գլխաւորաբար երկինքին մէջ, մինչ Սարեանի պարագային (նկատի առած լեռերու «պատ»ը որ գրեթէ երկինքը կը խափանէ), ան կը զարգանայ միջանկեալ տարածութենէն, լեռներուն եւ առաջին տեսադաշտին միջեւ գտնուող: Ասով «Երկիր»ը կը բաժնէ նոյն լուծումը որ յատուկ է Մոնտրիանի «Աւազաթումբ»երու շարքին (1909–1911), գաղափար մը որ ասոր մօտ աստիճանական բիւրեղացումով եւ գտումով կը յանգի «Ծով»ին (1912), դառնալով միայն հորիզոնական ուղիղ եւ կոր գիծերու ամբողջութիւն մը, պաստառին բովանդակ մակերեսը ծածկող:

(10) «Sarian, 1880-1972», Author and Head of the Project Shahen Khachaturian, **Martiros Sarian Museum**, Erevan, 2003, p. 328.

Երկլեզու հրատարակութիւն (ռուսերէն, անգլերէն):

(11) Յիշատակուած հետեւեալ գրութեան մէջ·–

Herbert Henkels, «Mondrian in his Studio», in «Mondrian from Figuration to Abstraction», Exhibition catalogue, **Thames and Hudson**, London, 1988, p. 181.

(12) «Sarian, 1880-1972», **op. cit.**, p. 7.

(13) **Ibid.**

(14) **Ibid.**, p. 6.

(15) **Ibid.**, p. 13.

ԼԾՈՐԴԵԱԼ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

(Շար. Ա. Էջէն)

վերապրողներուն հարցերուն դարձած գրականութիւն մը ըլլալ: Այդ սեռը կը թուի թէ ամէնէն յարմարն է ներկայի ապրուածին հեռքերը արձանագրելու: Անոր հեղինակները կը խուսափին Աղէտին ոգեկոչումէն, ներկայացումէն: Այս ուղղութեամբ մեղադրանքներու անոնց ամէնէն եռանդուններէն Վ. Շուշանեան կը պատասխանէ թէ երիտասարդ դրողները իրենց հոգեկնքումը թօթափած չեն, թէ տակաւին չունին պատմութեան առընչուած այդ տիպի ինքնակենսագրութիւն մը դրելու անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը: Կան ի հարկէ բացառութիւններ. Ն. Սարաֆեանի իշխանուհին ցոյց կու տայ վերապրողներու անկապտելի ու ինքնաքանդ բռտութենէ մը բնակուած հոգեկանը դրոշմած կաղացումներ: Այս թեման որ յաճախանքն է դրողներու երեւակայութեան, կը վերայայտնուի երբ կը սկսի ներգաղթը: Դիպուա՞ծ թէ զուգադիպութիւն: Պատահարը կը հարցապնդէ աքսորեալները. ան կ'արթնցնէ ինքնութեան անդրադարձ մը նոյնինքն այն «այլտեղացի հիւր»ին մէջ որ Սփիւռքի Հայն է: Մնա՞լ, թէ մեկնիլ: Մնալը աքսորէն հող մը առեղծել է. մեկնիլը՝ ինքնուրացում: Սարաֆեանի Վենսէնի անտառը վայրին ու զոյութեան բանաստեղծական անդրադարձումն է այն մարդուն որ ծնած է բազմաթիւ լեզուներու եւ մշակոյթներու մէջ եւ ո՛չ կրնայ իր կորսուած հայրենիքը սգալ, ոչ ալ ամբողջովին պատկանիլ զինք ընդունած երկրին:

Աղէտին գեղագիտական մշակումը տուվորաբար անոր վերագրուած փաստագրութեան կամ վկայութեան ձեւէն անդին, ԱՄՆ, կամ Մէյնի Արեւելք ապաստանած գրողներու աքսորի գրականութեան կեդրոնական տեղը կը գրաւէ: Ց. Օշական որ կը ձեռնարկէ իր Մնացորդացին, եւ որ լաւ սերտած է իր «վարպետ»ներուն՝ Ճոյսի, Փրուստի, Դոստոեւսկիի դասերը, կը տեսնէ իր դէմ ծառացող խել մը դժուարութիւններ. խընդրական կը յայտնուի այնքան ծանօթութիւն, բամաձեւ եւ նոյն ատեն մխրճնակ նիւթ մը ձեռք առնելը: Երկին մէջ տեղատուութեան տեղեկատուութեան մեծ քանակութիւնը, խօսքի յորձանքին մէջ ընդգրկելի անհամար մանր պատմութիւնները, փախստականի իր անձնական գոգտրթային ամէնէն սարսափելի պահերը կրկին ապրելու անդոհանքը, ի վերջոյ կ'անդամալուծեն վիպագիրը որ փրկարար լաստի նման փարած է իր ծրագրին, կեանքին վերջին շրջանին պիտի գրէ տասը հատորնոց Համապատկերը... որպէս հակակշիռ այնքան չեզոք ճախողութեան մը:

Կան նաեւ բոլոր անոնք որոնք կը շրջանցեն դժուարութիւնը, կորսուած երկիրը ոգեկոչելով, կարօտը եռին մնացած անցեալի մը երեւակայական բանալիին վերածելով: Համատեղ, Ց. Մնձուրի, «գաւառական» գեղագիտութեան ներկայացուցիչները, կը փորձեն միանգամընդմիշտ կորսուած վայրերու, դէմքերու պատկերը փոխանցել: Ընկլուզած աշխարհի մը հետքերը իր հարազատ լեզուին մէջ բռնել, պահել, փրկել համազօր է Աղէտը «ժխտել»ու, առանց ատիկա ընելու: «Անցեալապաշտ» այս գեղագիտութիւնը կատարելապէս համահունչ է աքսորեալներու մօտ չատ տարածուն գաղափարաբանութեան մը որ ծուէն-ծուէն ինքնութիւն մը պահպանելու մարմաջով կը յօրինէ դրախտ մը որմէ դուրս ճզդուած են ներկայի մորմոքը եւ առօրեայ արհաւիրքը: Անշուշտ, նմանը կեցուածք երկերու արուեստի արժէքին մասին ոչինչ կ'ըսէ ի յառաջագունէ, այնքան ատեն որ անոնք գրելու միակ կարելիութիւնը չեն նկատուիր:

Բ. աշխարհամարտէն ետք ծնած գրողները, կազմաւորուած՝ իրենց ծնողքին ապաստանած երկրին մէջ, ո՛չ աքսորեալ են, ո՛չ վերապրող: Կը պահեն ատոնց յիշողութիւնը: Մինչ Արեւելքի եւ ԱՄՆ-ու մէջ ծնած գրականութիւնը հեռզհեռէ կը հեռանայ աւանդականին ուղիներէն, Հալէպի, Պէյրութի կամ Գահիրէի կարեւոր գրողները աւելի հակուած ըլլան ճեռք ձգուածը պահելու, քան՝ նորը հնարելու: «Կէթեթոյական» այս հակումին կը հակադրուին Վ. Օշականի, Զահրատի նման դէմքեր. անոնց համար անհեթեթը, ծիծաղելին, առօրեայ թըշուառութիւնները աւելի առաջնային կ'ըլլան, քան՝ իրենց նախորդներուն ողբերգական, երբեմն կարօտաբաղձ, երբեմն ըմբոստ տեսանկիւնը: Սփիւռքի գրողին լեզուն միշտ հայերէնն է: Երիտասարդ բանաստեղծներ, խմբուած՝ քանի մը պարբերականներու չուրջ, մեծ մասով երկու կամ աւելի լեզուի կը տիրապետեն, տեղեակ են այլ տեղ գրուածին, կատարուածին: Անոնց համար հայ գրականութիւնը լայնօրէն կը զանգէ սահմանի հարցը, ինչպէս իրենց ինքնութիւնը որ ոչ ցաւը ապրած է, ոչ ժառանգուած է:

ԳՐԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Գրական հոլովոյթը Հայաստանի մէջ աւելի խիստ հունով ընթացաւ: Համայնավարներու յաղթանակը կը զուգադիպի խորհրդապաշտ մեծագոյն բանաստեղծին Վ. Տէրեանի մահուան: Այդ մահը վերջակէտը չէր, այլ ճառագայթումին սկիզբը խորհրդապաշտութեան որ վերածուած էր հասարակաց վայրի: Կարա Դարբիճի ապագայապաշտութիւնը հակադրութեան ճամբով կը տարածուի նոր գրողներուն մէջեւ: 1922 Ճունիսին երեք բանաստեղծ, որոնցմէ մէկն է Զարենց, հանդանակով մը կը թաղեն Տէրեանի և զինք նմանակողներուն «հիւծախտաւոր», քաղքենի, ազգայնական բանաստեղծութիւնը: Քննադատին հակադրեցութիւնը չուշանար ու 1923 Նոյեմբերին կը յանգի չարժումին դատապարտութեան: Զարենցի ապագայապաշտ հատորները ոչինչ պիտի փոխեն: Քաղաքական յեղափոխութիւնը հեռու է միտքերու յեղափոխութիւնը ըլլալէ: Ինչպէս կ'ըսէ Սարաֆեան, «Ճեղափոխութեան գրականութիւն մը տարբեր է գրականութեան յեղափոխութենէ մը»:

Ապագայապաշտութեան թաղումը զուգահեռ կ'ընթանայ գրականութեան ու արուեստներու վրայ Համայնավար կուսակցութեան տիրապետութեան: Գաղափարաբանները կը խրախուսեն «պրոլետար գրականութեան» հեռեւորդները որոնք կը կազմակերպուին ընկերակցութեան ձեւով, ինչ որ պիտի վերածուի աւելի դիւրաբաւ հակակշռելի հիմնարկի մը: Գրողներու միութիւն: Հոլովոյթը չար եւ նման եղած է նախկին Ռուս. Միութեան մէջ ամէնուր:

Այսուհանդերձ, գրական արտադրութիւնը չատ զանազանեալ է ու աշխարհները՝ բաւական այլատարր: Հոն կը տիրեն իրարու հակասող հոսանքներ: կան հռչակատր հիներ որոնք յարած՝ յեղափոխութեան, կը չանան իրենց գրիչը պատշաճեցնել վարչակարգին պահանջներուն: Անոնք պիտի տոկան փոթորիկին: Դ. Դեմիրճեան պիտի կարենայ հրատարակել իր Վարդանանքին երկու հատորները, երբ 1941ի չուրջ կարծեցեալ ազատականութեամբ մը կ'արտօնուի "ազգային զգացումներ"ու փառաբանումը: Սակայն քանակն թուականներու վերջաւորութեան պատերազմը տակաւին հեռու է, պրոլետարական գրականութիւնը տնի իր նշանաբանը եւ ծրագիրը. երգել յեղափոխութիւնը, չեփորել անոր բարիքները, ցոյց տալ նոր մարդուն ճառագայթող դէմքը: Քաղաքային պարտի մոռնալ անցեալը, ընդել գայն, կամ դատապարտել: Նման մթնոլորտի մը մէջ Զարենց կը տեղծէ իր շրջանակը, կը կազմէ ընկերակցութիւն մը որ նախ Հոկտեմբեր կ'անուանուի, ապա՝ Նոյեմբեր: Ան ռանց իրական այլախոհութիւն մը ձեւացնելու, այս հոսանքը կը դաւանի ըլլալ աւելի նորարար, աւելի ճախակողմեան եւ ուրեմն աւելի "յեղափոխական", քան՝ իր մրցակիցները: Ռումբին մէջ են Գ. Մահարիի, Մ. Արմէնի նման երիտասարդ տաղանդներ: Կը վայելէ կարեւոր դէմքերու –Բակունց, Թոթովենց, Զ. Եսայեան–, համակրանքը: Սակայն մթնոլորտը հետզհետէ աւելի անչնչելի կ'ըլլայ: Զարենցի Գիրք ճանապարհին թուն սակարկութիւններու նիւթ կ'ըլլայ մինչեւ որ գրաղտուած տարբերակ մը հրատարակուի (Ա. հրատարակութիւնը փճացուած է, ապա հրատարակուած միայն 1997ին): Երկը իր հեռատրութիւնը առած է վարչակարգին գաղափարաբանութենէն եւ առջին քայլն է շրջադարձի մը որ իր հեղինակը պիտի մղէ "Հոկտեմբերեան ապրելու"ին մասին արմատական հարցադրումի մը:

Զարենց եւ իր ուղեկիցները այնպէս կը թուի թէ կուսակցութեան Ա. քարտուղար Ա. Խանջեանի (1936ին "անձնասպան" եղած) հովանաւորութիւնը կը վայելեն: Ան երիտասարդ դրողները կը մղէ դէպի նոր չափիղներ: Ինչո՞ւ չդրել հարազատ մանկութեան մասին, չոգեկոչել ծննդավայր չրջաններ, քաղաքներ: Աւտով պիտի կրնան ձերբազատիլ ծանրաբեռնող անցեալէն ու յարիլ նոր իրականութեան: Այսպէս լոյսին կու գան Մահարիի, Բակունցի, Արմէնի, Թոթովենցի, մինչեւ Եսայեանի ինքնակենսագրական բնոյթի երկերը: Նախաձեռնութիւնը երկդիմի է: Այդ մեղադրանքն վրայ ձգուած ամէն ակնարկ քարանալու սպառնալիքին տակ է: Կարօտը դգացում մըն է որ կը յատնուի անմիջապէս որ իրականութիւնը անապրելի դառնայ: Իրօք, անցեալը հրապուրող է: Ոգեկոչել զայն վերապրելու համազօր է: Մ. Արմէնի Հեղնար Աղբիւրը, Մահարիի Մանկութիւն եւ պատանեկութիւնը, Թոթովենցի Կեանքը հին հոսմէական ճամապարհի վրայ, Բակունցի Կէօրէսը, Եսայեանի Սիլիհտարի պարտէզները, լոյս տեսած 1934–1936ին, այնքան սպասուած ժխտական այդ տեսանկիւնը չեն բանար: Այդ երկերը տուր քննադատութիւններու առարկայ կ'ըլլան որոնք արդէն նախատեսել կու տան յետագայ ամբաստանութիւնները. անցեալպաշտ, կարօտաբաղձ երկեր, աւանդականն նահապետականին գովքը, հակայեղափոխական ոգի, քաղքենիութիւն, ազգայնամոլութիւն: Մրտելու մեքենան աստիճանաբար գործի կը լծուի: Բերիայի մարդոցը կողմէ Յանջեանի սպանութիւնը Թիֆլիս, մասնութեան, զրպարտութեան չրջանի մը սկիզբը կը նշէ. առնոց կը մասնակցին գրողներ: Նայիրի Զարեան մը կը յայտնուի խեղճուկ բանաստեղծ մը ու եռանդուն մասնիչ մը: Մամուլին մէջ լոյս տեսած ամէն յօդուած կառափնատի չեղր մըն է որ կ'իյնայ: Այսպէս, մէկ-մէկ, նուազ յայտնիներէն մինչեւ ամէնէն ծանօթները, ձերբակալուած գրողներու յորձանքը կը մեծնայ: Բանտարկութիւն, հարցաքննութիւններ, չարչարանք, ինքնաքննադատութիւն, խոստովանութիւն, սուտ ամբաստանութիւն, դատարան: Թոթովենց, Բակունց եւ ուրիշներ մահուան կը դատապարտուին ու վճիռը կը գործադրուի: Տասը տարուան պարտադիր աշխատանքի դատապարտուածները հազարներով կ'աքսորուին Սիպերիոյ ճամբարները: Զարենցի պարագան ամէնէն բարդն է: Նկատի առած համբաւը, կը տատամսին, ակնդէտ կը սպասեն ամենափոքր սխալ քայլին: Ամիսներով տնային կալանքի տակ կը մնայ: Ան այդ մեկուսացումին մէջ վշտահարութեամբ ու յուսախաբութեամբ լեցուն վերջին բանաստեղծութիւնները գրի կ'առնէ: Ընթերցողը զանոնք պիտի կարդայ անոր մահէն երեսուն տարի ետք: Մինչ այդ բազմաթիւ հարցաքննութիւններու կ'ենթարկուի, ի վերջոյ Երեւանի մէկ բանտը կը նետուի ուր կը մահանայ: Աւելի քան 17 տարի քար լռութիւն կը տիրէ:

Վերարժեւորումները կը սկսին Ստալինի մահէն բաւական ետք: Խրուշչովեան ատոցահարը "վերադարձողներուն" առիթ կու տայ իրենց ճամբարային փորձառութեան նիւթով քանի մը պատում հրատարակելու: Մահարի ու Արմէն գործի կը լծուին: Բայց առաջինին ծագկած փշալարերը Հայաստան լոյս կը տեսնէ միայն 1988ին, երբ Սփիւռքին քաջածանօթ է վիպատական հրատարակութեամբ մը (Պէյրութ, 1971–72):

Քանի տարի մը պէտք կ'ըլլայ որպէսզի հայ գրականութիւնը վերագտնէ բնականոն ընթացքը: Ցեսպատերազմեան չրջանին կը տիրէ ամենատափակ համակերպում: Պ. Սեւակի հատորները նոր "ձայն" մը լսելի կ'ընեն. անոնք նախ կը խրախուսուին, կը տարփողուին, յետոյ հետզհետէ լռութեան կը մղուին. եղիցի ըսյտը տիպարն է այն բանաստեղծութեան որ տողերուն ընդմէջէն կը խօսի գրկումներէ եւ զիջումներէ չինուած անառարժ մթնոլորտի մը մասին: Գրաքննութիւնը չի վրիպիր. կ'արտօնուի միայն դրաղտուած տարբերակի մը հրատարակութիւնը, իսկ բնագիրը Լիբանան հասած է:

Ամէն նորարարութեան սկզբունքով հակառակող հիմնարկութիւններու դէմ խիզախներ հազուադէպ են: 60ականներու "Երիտասարդ բանաստեղծներ" ու արձակագիրներ աւելի զգոյշ են: Աւտոնեալ սահմաններդ զանցած ըլլալուն, Ռափինի ու Պ. Վիանի թարգմանիչ Ս. Զիլոյեանի նման բանաստեղծ մը խորհրդաւոր պայմաններու մէջ կը մահանայ ու գործերը միայն 1992ին լոյս կը տեսնեն: Իր գրչակիցները աւելի չէզոք դիրք կը բռնեն. նուազ դրդռող. Հ. Էդոյեան, Ա. Ճարութիւնեան, Ա. Մարտիրոսեան, Ց. Գրիգորեան մինչեւ անկախութիւն կ'ապաստանին ներանձնականը երգելու այլընտրանքին: Անոնց յաջորդած բանաստեղծներու խումբը այլեւս նման մտահոգութիւններու կաշկանդումը չունի: Հրատարակչութիւններու քայքայումը եւ ընթերցողներու անհետացումը նպաստող ազդակ չեն ըլլար բանաստեղծութեան մը տարածումին ուր յետ խորհրդային աշխարհին կեանքի աղէտալի պայմանները կան, մաֆիաներով փտած ընկերութեան մը բոլոր թապուները ջնջելու վայրագ ցանկութեամբ:

Պատումի մարզին մէջ 60ական տարիները ամէնէն արդասաբերներն են, ամէնէն նորարարները: Վիպագիրներու ամբողջ բոյլ մը (Մաթեւոսեան, Խալափեան, Զէյթունցեան, Այվազեան) սոցիալիստական իրապաշտութեան կապանքէն ազատագրուած արձակ մը կը յօրինէ: Ոմանք չարժանկարի ըեմատիր, թատերագիր, անոնք երկրէն աւելի զանազանեալ, նուազ խէալական եւ աւելի տպաւորիչ պատկեր մը կու տան: Ոմանք կը ձեռնարկեն պատմական վիպին որ կենսունակ սեռ մըն է: Սակայն յետ խորհրդային ընկերութեան բարդ բնոյթը "այլաբանական" վիպին նախընտրած նիւթն է, ինչպէս Վ. Մարտիրոսեանի Սողանքը, կամ Գ. Խանջեանի Հիւանդանոցը, քաֆքասական յայտնի ոճով:

Կայ նաեւ տրամագծօրէն հակադիր, անպատմական, անսեթեւեթ ուղիլ մ'ստեղծում մը: Զարն կը պտնենք Վահագն Գրիգորեանի նոր "երգիծավէպ"ին՝ Առաջնորդի կեանքն ու մահը–ի մէջ ուր կը պատմուի "քաղաքական ղեկավար"ի մը վերելքն ու անկումը. ղրդռութեան հետամուտ եւ զանգուածային ցոյցերու կազմակերպիչ մըն է ան, սուտը, կաշառակերութիւնը եւ պատեհապաշտութիւնը քաղաքական ծրագրի վերածած. ճիշդ նախկին խորհրդային երկիրներու կարգ մը կուսակցութիւններուն նման որոնք կը ծնին ու կ'անհետանան իրենց պարագլուխին վերելքին ու անկումին հետ: Ղեկավարին "խորհրդական"ին կողմէ գրի առնուած պատումը մեծ յաջողութեամբ կը կիրարկէ քննադատական վէպի աւանդութիւնը:

Այսօր աքսորի գրականութիւնը եղած է Սփիւռքի գրականութիւն մը ուր երկլեզուութիւնը կը տիրէ: Ան աւելի ու աւելի ներկայ է Հայաստանի մէջ որ նորութիւններու ծարաւի է: Անդադար կը մեծնայ եւրոպական լեզուներէ թարգմանութիւններու թիւը, նոյնիսկ եթէ ընթերցողը չատ չի հետեւիր ու վարանոտ կը մօտենայ իր սովորութիւններուն խախտող գործերու: Այնէն պարագայի, դիրքը սուղ է ու քիչ կը ծախուի: Այսուհանդերձ գրողներու թիւը անդադար կ'աճէ եւ գրականութիւնը ցոյց կու տայ ներկայ եւ գրականութիւնը ցոյց կու տայ կենսունակութիւն մը զոր կորնգուցած էր վերատնուած անկախութեան առաջին տարիներուն: ■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
MARDI
3 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.545 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.545

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ, ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻԼԸ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ԸՍԱՒ Ժ. ՇԻՐԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԷՆ ԵՏՔ, ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ, ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.–Ի ՀԵՏ

Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին պետական այցելութիւնը Հայաստան արտակարգ խանդավառութիւն մը ստեղծեց հայրենիքէն ներս թէ դուրսը, մանաւանդ Ֆրանսահայութեան մօտ: Ընթացիկ այցելութիւններէն եւ հանդիպումներէն զատ, մամուլի ասուլիսին առեն արտասանած պատմական արտայայտութիւնն է, որ ուշադրութիւնը գրաւեց մանաւանդ Ֆրանսական բոլոր մեծ հիմներուն, բերանացի թէ գրաւոր: Ժուռնալ տիւ Տիմանչի (Հոկ. 1) խորագիրը կ'ամփոփէր նման այցելութեան մը ամէնէն յատկանշական մասը երբ, պատասխանելով այն հարցումին, որ կը վերաբերէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Թուրքիոյ կողմէ, որպէսզի ալ կարենայ մուտք գործել Եւրոպական միութեան մէջ, նախագահը կ'ըսէր.– «Պարկեշտօրէն, կը հաւատամ սր այո՛: Ամէն երկիր կը մեծնայ ճանչնալով իր ողբերգութիւնները եւ սխալները: Թուրքիա լաւ ներշնչում մը կ'ունենար իր պատմութեան եւ իր մշակոյթին հանդէպ հետեւանքները քաղելով: Կարելի է՞ ըսել որ Գերմանիա ճանչնալով Շօան, իր վարկը կորնչուց»: Ու կիրակնօրեայ թերթը, այդ պատճառով կը խորագրէր՝ «Առանց Հայոց ցեղասպանութեան հանաչման, Թուրքիա չի մտներ Եւրոպական միութիւն»:

*
**

Շատ ճոխ պատուիրակութեամբ մըն է, որ Շիրաք, Սեպտ. 29ի իրիկունը կը ժամանէր Երեւան: Նոյն իրիկունը կը ճաշէր նախագահ Քոչարեանի հետ ու Շաբաթ առաւօտ կը խոնարհէր Ծիծեռնակաբերդի յուշակոթողին առջեւ, բացայայտ յուզումով: Կ'այցելէր Թանդարանը, որուն մատեանին մէջ կ'արձանագրէր.«Ցիչէ՛», ապա եղեւնի մը կը տնկէր կնոջը հետ ու բացումը կը կատարէր "Ֆրանսայի հրապարակ"ին, ոգեկոչելով «Հերոսականն եւ չարչարեալ այս ազգին պատմութիւնը, ծնունդ առած ամէնէն հին ժամանակներէն»: Ու կ'աւելցնէր «Այդ ողբերգութեան բոլոր վերապրողները ստիպուեցան գաղթի ճամբան բռնել»: Փաթրիք Տէվէճեան իսկ «Հոյակապ յայտարարութիւն» կ'որակէր նախագահին յայտարարութիւնը, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ ճանաչման նախապայմանին:

Երկու նախագահներուն մամուլի միասնական ասուլիսին Թուրք լրագրող մը հարց տուած է Հայաստանի նախագահին թէ ինչո՛ւ մերժած է ցեղասպանութեան խնդիրը միասնաբար քննարկելու համար միասնական մարմին մը կազմելու Թուրքիոյ վարչապետին առաջարկը: Ռ. Քոչարեան պատասխանած է. «Դժբախտաբար կը տեսնեմ թէ պատասխանիս տեղեակ չէք: Ես առաջարկեցի բոլոր հարցերը քննարկելու կոչուած միջ-կառավարական մարմին մը կազմել, որուն պատմաբաններն ալ պիտի ընդգրկուէին: Սակայն նամակիս պատասխան չստացայ: Սակէ զատ, նախագահները ոչ թէ մամուլի, այլ պիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու միջոցաւ պէտք է հաղորդակցին: Ավսո՛ս, Թուրքիոյ հետ նման յարաբերութիւն չունինք»:

*
**

ԱՑԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շիրաքի ժամանումին յայտարկող ճաշին, Սեպտ. 29ին, նախագահ Քոչարեան դինք ողջունեց ելոյթով մը, ուր ըսաւ, ի մէջ այլոց.–

«... Մեր երկիրներու եւ ժողովուրդներու կապերը հազար տարուայ հարուստ ու յազեցած պատմութիւն մը ունին: Թէեւ մեր երկիրները տարածքով այնքան ալ մօտ չեն իրարու եւ ժողովուրդներու ճակատագրերը ձեւաւորուած են տարբեր կերպով, վճռական պահերուն մենք յայտնուած ենք կողք կողքի, դառնալով մէկզմէկու նեցուկ ու օգնական: Մենք երախտապարտ ենք Ֆրանսային, որ ան իսկական բարեկամի մը նման ձեռք երկարեց ու իր տանիքին տակ ապաստան տրամադրեց 1915ի եղեռնէն փրկուած Հայերուն: Եւ այսօր անոնց սերունդները դարձած են Ֆրանսայի լիարժէք քաղաքացիներ եւ իրենց լուման կը ներդնեն թէ՛ Ֆրանսան զարգացնելու եւ թէ հայ-ֆրանսական յարաբերութիւնները ամրապնդելու գործին մէջ: Այսօր հայ-ֆրանսական յարաբերութիւնները իրենց ծաւալով անբաղդատելի են որեւէ ժամանակի հետ: Մեր երկիրներու միջեւ կը ծաւալի յաղեցած ու չհադգրգիռ երկխօսութիւն՝ բազմաթիւ ուղղութիւններով: Մշակոյթային, կրթական ու գիտական աւանդական կապերէն այսօր արդէն ետ չեն մնար քաղաքական ու առեւտրա-տնտեսական յարաբերութիւնները: Այդ կապակցութեամբ, Պր. նախագահ, ես յատկապէս բարձր կը գնահատեմ Ձեզի հետ ունեցած մեր չփումները, որոնք միշտ գործնական արդիւնքներ ունեցած են: Ֆրանսական փորձառութիւնը յաճախ կը դիտարկուի որպէս Հայաստանի մէջ իրագործուող ժողովրդական բարեփոխումներու ուղեցոյց: Ֆրանսա մեծ դերակատարութիւն ունի եւրոպական կառոյցներու հետ մեր յարաբերութիւններուն մէջ, որոնք օր ըստ օրէ ա՛լ աւելի կ'ընդլայնին: Ես կը փափաքիմ յատկապէս շեշտել նախագահ Շիրաքի անձնական ներդրումը՝ Ղարաբաղեան հակամարտութեան բանակցային գործընթացին մէջ»:

Իր պատասխանին մէջ, նախագահ Շիրաք շնորհակալութիւն յայտնեց Ռ. Քոչարեանի ջերմ խօսքերուն համար եւ իրեն եղած հրաւէրին Հայաստան այցելելու: Ծանուն Ֆրանսական Հանրապետութեան, իր յարգանքը արտայայտեց երկու երկիրներու եւ երկու ժողովուրդներու բաժակմութեան: Ու ելոյթին վերջաւորութեան, իր բաժակը բարձրացուց նախագահին կենացը, շեշտելով՝ «Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ Ֆրանսա, կեցցէ՛ մեր հազարամեայ բարեկամութիւնը միշտ վերանորոգուած»:

Հանրապետութեան հրապարակին վրայ է, որ Ազնաւուր ծովածաւալ բազմութեան մը առջեւ կու տար իր համերգը, նոյն օրը, բացառիկ խանդավառութիւն ստեղծելով: Ազնաւուր նաեւ հայերէն արտայայտուեցաւ, ինչ որ անսովոր էր:

*
**

Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 1ին, Ժ. Շիրաք եւ իր դիմաւորած պատուիրակութիւնը այցելեցին Էջմիածին, ուր ընդունեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Ան չնորհաւորեց Հայաստանի վերանկախացմանէ 15ամեակը եւ ուրախութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի Տարուան առթիւ, աւելցնելով իր չնորհակալութիւնը, որ Ֆրանսա ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը, Գարեգին Բ. յայտնեց նաեւ, որ ի մօտոյ փոփոխութիւն մը կ'արձանագրուի Ֆրանսայի հայ համայնքէն ներս, ուր կը հռչակուի մէկ թեմ, ինչպէս տասնեակ տարիներէ ի վեր ձգտումն էր Հայոց եկեղեցիին եւ հայ համայնքին: Իր կարգին, Ֆրանսայի նախագահը գոհունակութեամբ չեշտած է երկու երկիրներու տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւնը եւ յարաբերութիւնները, անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, ուր Ֆրանսա, Մինսկի խումբի շրջանակներուն մէջ իր աջակցութիւնը կը բերէ, ու ընդգծած է. «Պէտք է կամենալ, ցանկանալ եւ հաւատալ խաղաղութեան»:

*
**

ՄԵՏԻԱ

Ինչպէս ըսինք, Ֆրանսական մեհեանները լայն արձագանգ տուին Շիրաքի եւ իր պատուիրակութեան այցելութեան:

Դեռ, Հոկտ. 2ին, երկուշաբթի օր, Ֆիկարօ, իր առաջին էջին ամբողջ լայնքին, կը խորագրէր. «Հայոց ցեղասպանութիւն՝ Շիրաք ճնշում կը բանեցնէ Թուրքերու վրայ» ու ենթախորագրով կը յիշեցնէր Շիրաքի խօսքը այդ մասին: Աւելին, օրան խմբագրականն ալ նուիրուած էր նոյն հարցին եւ Իվ Թրէարի ստորագրութեամբ եւ "Քաղաքակրթութեան պարտականութիւն" խորագրին տակ: Եզրակացութեան մէջ, խմբագիրը բարենպաստ կը նկատէ որ Ֆրանսա, որոշ պարագաներու մէջ, հաստատէ քաղաքակրթութեան իր պարտականութիւնը: Ֆիկարոյի յաւելուածն ալ լայն տեղ տուած էր Ազնաւուրի համերգին 50 հազար հոգիի ներկայութեան, ուր Ազնաւուրի առաջին երգն էր՝ "Լէ ղ'Էմիկրան":

Նախորդ երկու օրերու թերթերն ալ մեծ գոհունակութեամբ կ'արձագանգէին Շիրաքի դիրքորոշման:

*
**

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Նախագահ Շիրաքի Երեւան այցը ինքնին Հայաստանի, Հայերու նկատմամբ մեծ համակրանքի մը արտայայտութիւնը կը նկատուի. երեւոյթը ուղղակի կը կապուի Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան նախաձեռնութեան որով 2007ը "ըմփիւռքի ոսկեայ տարին" պիտի ըլլայ: Երկօրեայ այցին բոլոր փուլերուն մանրամասն նշումին քով բուն նիւթը Ֆրանսայի նախագահին ցեղասպանութեան հարցով Անգարայի ըրած թելադրանքն է, քնականաբար: Այդ խօսքերը "Շիրաքեան չափանիշը", "Ցեղասպանութեան չափանիշը" խորագրել տուած են թերթերու, մինչ այցէն մէկ-երկու օր առաջ նոյն թերթերը կը գրէին թէ հետաքրքրական էր սպասել ու տեսնել թէ Ժ. Շիրաք Երեւանի մէջ "Ցեղասպանութիւն" բառը պիտի գործածէ՞ր: Իսկ անոր ելոյթին ստեղծած ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է որ Ֆրանսայի նախագահը «Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ուղղակի պայման կը նկատէ ցեղասպանութեան ճանաչումը»:

Այս ընկալումը անոնք անմիջական կերպով կ'առընչեն Հոկտ. 12ին Ֆրանսայի Ազգային ժողովին մէջ վերաքննելի ուրացումը պատժող օրինագիծին. ըսելէ ետք թէ Մայիսի առաջին փորձը նախագահ Ժ.–Լ. Տըպրէի չուտիկ կարզադրութեամբ ձախողած էր, դրեթէ ստոյգ կը նկատեն յառաջիկայ քննարկումին դրական արդիւնքը: Ըսուածը այն է որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու վատթարացումին հետանկարով չատ կողմնակից չըլլալով հանդերձ նման օրէնքի, աշակողմեան մեծամասնութենէն չատեր պատրաստ են թերքուէարկելու, որով օրինագիծին վաւերացման հաւանականութիւնը լուրջ է:

Հոկտեմբեր 1ի "Մըլլիյէթ"ը կը տեղեկացնէր թէ այդ հաւանականութիւնը չքա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՀՈՂԵՐՈՒՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

«Ազատագրուած տարածքների պաշտպանութիւն» կազմակերպութեան անդամները մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած են Սեպտ. 28ին: Մտահոգութեամբ անդրադարձած են Ղարաբաղի ազատագրուած հողերուն ճակատագրին, ըսած են թէ թիզ մը հողի պիջումին պատրաստ չեն, ատիկա ո՛չ քաղաքական, ո՛չ ռազմական, ոչ ալ ապահովութեան կամ այլ լմաստով կը բացատրուի: «Այդ հողը նուաճուել է զէնքով, եթէ Ադրբեջանը մտածում է որ դա իր հողն է, թող զէնքով նուաճէ» ըսած են անոնք: Ապա յայտարարած են թէ ով կը մտածէ այդ հողերը յանձնել, դաւաճան է:

Անոնք զայրոյթ արտայայտած են Քաշաթաղի վերաբնակեցումի ծրագրին մակարդակին հանդէպ: Մինչ 2001ին Քաշաթաղը 12.5 հազար արձանագրուած բնակիչ ունէր, այսօր թիւը կ'ըսած է 7 հազարի: Դիւղերը մեծ մասով խմելու ջուր, ելեկտրականութիւն, բուժարան, հանրային փոխադրամիջոց չունին, ճամբաները սարսափելի վիճակի մէջ են, բուժարանները՝ վճարովի: Կացութիւնը անոնք թարգմանած են Քաշաթաղը պարպելու մտադրութեան: Պահանջած են որ փոխ-ի վարչակազմի ղեկավարը: կոչ ալ ըրած են Հայութեան որ կազմակերպուի:

*
**

ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ «ԿԱՖ»Ը

Բնապահպանութեան նախարար Վարդան Այվազեան "կլոպալ կոլտ" ոսկիի արդիւնաբերութեան ընկերութեան առընչուած վէճի մը ընթացքին, անզգուշութիւնը ունեցած է լրագրողներու յայտարարելու. «Գիտէ՞ք թէ ում էք պաշտպանում, դուք պաշտպանում էք ՀՀուտներին: Գնացէք եւ պարզէք թէ ո՛վ է կանգնած այդ ընկերութեան յետեւում»: Բնական է որ այս արտայայտութիւնը հասած է հոն ուր անկ էր, եւ վրդովում կը պատճառէ Հայաստանի հրէական փոքրաթիւ համայնքին: Այսուհանդերձ, պէտք է փառք տալ հաւանօրէն թէ հրեայ համայնքին պետր՝ Ռիմա Վարժապետեան ըսած է որ նախապարը պէտք չէ նմաչ բան ըսէր, թէ Հրեաները որոշած են չատ լուրջի չառնել անոր ըսածները:

Այսուհանդերձ, լուրը Սեպտ. 29ին հասած էր Ադրբեջանի մամուլին, որ հակահրեայ տրամադրութիւն, պիտի վերագրէր համայն հայութեան, եթէ կարենար:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

Գալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ պատմութեան դասախօս փրոֆ. Ռ. Ծովհաննէսեան Ծուլիսի վերջաւորութեան Թուրքիա զացած է կնոջը հետ, նպատակ ունենալով այցելելու իրենց երկուքին ծնողներուն ծննդավայրը: Նախ զացած են տիկին Վ. Ծովհաննէսեանի ծնողքին ծննդավայրը՝ Էրզրում, յետոյ ընկերակցութեամբ Միչիկընի համալսարանէն փրոֆ. Ֆաթմա-Միւկէ Կէօչէկի եւ "Ակօս"ի հայկական բաժնի պատասխանատու Սարդիս Սերոբեանի, անցած են Խարբերդ ուրկէ եղ Ռ. Ծովհաննէսեանի մայրն ու հայրը:

"Ակօս"ի կազմէն Լորա Պայթար որ մասնակցած է իրենց շրջապտոյտին, Թերթին Օգոստոս 4ի թիւին մէջ հրատարակութեաց տուած է Ռ. Ծովհաննէսեանի հետ ունեցած զրոյցը (Թրքերէնէն):

74 տարեկան դասախօսը որ ծնած է ԱՄՆ–ու մէջ ու առաջին անգամ ըլլալով այցելած է այդ շրջանները, ըսած է թէ երազանման պտոյտ մըն է այդ մէկը իրեն համար: Մանկութեան լսած է տեղանուններ որոնց իրական ըլլալը գիտցած է, սակայն չէ կրցած երբեք իր աչքերուն առջեւ կենդանացնել այդ վայրերը:

Ապա պատմած է.

«Գալիֆորնիոյ մէջ մեծ է թիւը խարբերդցի ընտանիքներուն. խարբերդցի այրերուն մեծ մասը ընտանիքը տեղւոյն վրայ ձգած, տնտեսական պատճառներու բերումով մեկնած է Ամերիկա: Շատ շատերուն ընտանիքները անհետ կորսուած են: Մինչեւ 1920ական թուականները ոմանք Հալէպի ճամբով, եւլն., կրցան վերագտնել իրենց ընտանիքները: ԱՄՆ–ու խարբերդցիները թէ՛ իրար տեսնելու եւ իրարու օգնելու, թէ որբերուն նեցուկ ըլլալու նպատակով հայր. միութիւններ հիմնած են իրենց գտնուած վայրերուն մէջ: Քէսսրիկ, Բազմաչէն, Փէրչէնք, Թատրմի նման Խարբերդի գիւղերուն անուններով մկրտուած 20–30 հայրենակցական միութիւն ունեցած են: Ամառները բացօթեայ հանդիպումներ, փիքնիքներ կը կազմակերպէին ու քով–քովի կուգային: Այդպէսով իրենց երկրին, գիւղին կարօտը կ'առնէին: Օրինակ, մայրս քէսրիկցի էր, անոնց հաւաքոյթներուն կ'երթայինք. մուտքին խոշոր կազմաթ մը կախած կ'ըլլային: Ամիկա հետաքրքրութիւնս կ'արթընցնէր: Երբ Խարբերդ եկայ, ուզեցի ամէն բանէ առաջ այդ կազմաթները տեսնել: Մարդիկ Թերեւս կը չափազանցէին երբ կ'ըսէին թէ կազմաթները այնքա՜ն խոշոր կ'ըլլային որ մէկը կրնար նստիլ անոնց վրայ: Մեր հայրենակիցները ԱՄՆ–ու մէջ խաղող կամ ծիրան կը հասցնէին ու միշտ կը տրտնջային որ պտուղները երկրի համչ ու հոտը չեն ունենար»:

Ռ. Ծովհաննէսեանին մայրը, հայրը ԱՄՆ հաստատուած են 1915էն առաջ: Հայրը Բազմաչէնցի գիւղէն է: Մայրը Սիւրանոյշ, իր հօրը՝ Սարգիս Նապանտեանի ու մօրը Սառայի հետ 1912ին կը զաղթէ Շիքահօ, երբ երեք տարեկան է: 1915ին ընտանիքին բոլոր ազգականները հոս ու հոն կը ցրուին: «Ես բախտաւոր էի» կ'ըսէ Ռ. Ծովհաննէսեան, քանի որ մօրեղբայրս մեծ մայրս ու մեծ հայրս ողջ էին: Մինչ ինծի տարեկից պատանիներէն ոչ ոք մեծ հայր ու մեծ մայր ունէր: Իմիններս Գալիֆորնիա փոխադրուելէն եւ այդի մը դնեցին. մայրս ուսանեցաւ ամերիկեան վարժարաններու մէջ» :

«Հայրս՝ Գասպար, Խարբերդի Բազմաչէն (Պըղմաչէն) գիւղէն էր: Կ'ըսէին թէ գիւղը 500 տուն ունէր այդ օրերուն: Հիմա հազիւ 100 տուն համրեցի: Շատ աղքատ գիւղ մըն էր: Ինծի պատմուած Բազմաչէնը հիմնայատակ եղեր է...

1915ին հայրս 13 տարեկան էր. 2 տարեկան եղբայր մը ունէր: Երբեք չեմ ճանչցած մեծ հայրս ու մեծ մայրս որոնք հայրս Քիւրտերուն յանձնած էին: Անոնց քով երկու տարի մնալէ ետք ան 15–16 տարեկանին կը փախչի ու Տէրսիմ կ'երթայ: Սա երկու օրերուն ընթացքին մինչ կառքով կը շրջիմ Տէրսիմի մէջ, հարց կու տամ ես ինծի թէ ինչպէ՛ս կտրած է այդքան երկար ճամբան: Շրջանին ռուսական գրաւումին օրերուն կովկաս անցած ,1922–ին կրցած է Պոլիս երթալ, չեմ գիտեր ինչպէ՛ս: Հեռաւոր ազգական մը տեղեկանալով թէ հայրս ողջ է, պոսթըն երթալու նաւու տոմսի մը գումարը ղրկած է իրեն: Ու հայրս 21 տարեկանին հասած է Պոսթըն ուր մայրս եկած է երեք տարեկանին: Հայրս որ ոչ մէկ արհեստի տէր էր, սկսած է սափրիչի մը քով աշխատիլ որպէս աշկերտ: Զորս տարի ետք անցած է Գալիֆորնիա ու ամուսնացած 16 տարեկան մօրս հետ. չորս մանչ զաւակ, 14 թոռ եւ 27 ծոռ ունեցած են: Հայրս սափրիչութեան հետ արտեր ալ գնելով լաւ դիրքի տիրացաւ: Ինծի պէս քիչ մը ղէր էր: Երբ կ'ըսէինք որ չատ չուտէ, կը բողոքէր "Ինչ կեանք է սա. երբ ուտելու պէտք ունէինք ուտելիք չկար. հիմա ուտելիքը առատ է, բայց չենք կրնար ուտել»: Ապրածներուն մասին չատ սակաւախօս էր:

Շատերուն նման, կ'ուզէր անցեալը ծածկել ու նոր էջ մը բանալ: Կր յիշեմ միայն որ կը հառաչէր. "Ա՛խ մայրիկ, ա՛խ" ըսելով:

Ռ. Ծովհաննէսեան կը պատմէ տակաւին որ Խարբերդի կիները այդիներուն թէ տուներուն մէջ աշխատանքի ընթացքին, ամրաց ծառերուն զովութեան մէջ, ամէն տեղ իրենց պատմութիւնները կը պատմէին: Ամիկա համազօր էր հոգեբոյժներուն ներկայի զարմանումին, ինչ որ կիները իրենք իրենց կ'ընէին խօսելով եւ իրենց հոգեբեկումէն կ'ազատագրուէին:

13 տարեկանին ուշադրութիւնը դրաւած է որ չատ մը Հայուհիներ կտածած են իրենց դէմքը, արաբ կիներու պէս: Քեռայ պիտցած է որ ատոնք Քիւրտերու, Արաբներու, Պէտուիներու ձեռքը մնացած ու փրկուած Հայուհիներ են:

«Շրջելով հօրենական հողերուս վրայ, երջանիկ եմ, սակայն նոյն ատեն կը ղժամ թէ այդ հողերը իմս չեն այլեւս» կ'ըսէ Ռ. Ծովհաննէսեան: Ապա կը շարունակէ.

«Քաղաքները չատ ընդարձակուեր են: Իմ մանկութեանս Խարբերդի մասին կը խօսէին "Վերի Թաղը", "Վարի Թաղը" զանազանելով: Երեւակայութեանս մէջ կը կենդանացնէի այդ Թաղերը: Խարբերդ գալով զարմացայ: Այլեւս "Վերի Թաղ", "Վարի Թաղ" չէ մնացած: Ամէն մէկը 50–60 բնակիչով չէնքեր չինուեր են: Ամրիթը ունեցայ ծանօթ գիւղերէս 14–15ը այցելելու. ամէն մէկը չատուկ նշանակութիւն ունի ինծի համար: Մեղք որ գիւղերուն մէջ հայկական չատ քիչ բան մնացած է: Պէտք է երեւակայութեան թափ տալ, կամ պարապ հողերուն նայելով մըտածել թէ հոս Ս. Մինաս եկեղեցին կար, հոն Ս. Աստուածածինը»:

Կարճատեւ այցը իրեն առիթ կու տայ նշմարելու թէ վայրերուն նոր տէրերը գիւղերուն անցեալին, պատմութեան մասին չատ քիչ բան գիտեն: Անոնց անցեալին հետ միակ կապը կ'ըլլայ ամէն արտասահմանացիի այցին մտածել թէ եկած են իրենց ընտանիքին թաղած ոսկիները գըտնելու: Երբ հարց կու տայ թէ ո՛վ կար այդ գիւղերուն մէջ, ո՛ւր զացին անոնք, միայն կը պատասխանեն. "մեկնեցան":

Մեկնումի պահուն Ռ. Ծովհաննէսեան կը կրկնէ թէ երջանիկ է պապենական հողերը տեսած ըլլալով. սակայն տպաւորութիւնը նոյնն է որ ունեցած է տարիներ առաջ Հայաստան երթալով ու գտնելով Եռեւակայածէն բոլորովին տարբեր երկիր մը:

Կ'ափսոսայ որ հայ ընտանիքներու կապը խզուած է գիրենք փրկող քիւրտ կամ մահմետական ընտանիքներուն հետ: Հայերը Հրեաներու նման վերադարձի առիթ չունեցան: Հրեաները կրցան վերադառնալ ու չնորհակալ ըլլալ գիրենք փրկող բարի Գերմանացիներուն: Սակայն Հայերու փրկուածներն ու անոնց փրկարարները անդարձ մեկնեցան, առանց իրար տեսնելու: Կը մաղթէ որ անոնց զաւակները, կամ թոռները օր մը կարենան հանդիպիլ իրարու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԵԼ Է ՍԱՐԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ԿՏԱԻ

ԸՍՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՇԱՀԷՆ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆԻ, ԱՅԴ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՆ ԱՌԱՆՁՆԱՆՈՒՄ ԵՆ ԳՈՒՆԱՅԻՆ ՈՒՐՈՑՆ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՎ ՈՒ ՓՆԱՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ:

Հարցում. Մեր տեղեկութիւններով, օրերս Մարտիրոս Սարեանի 2 նոր գործ է բերուել Հայաստան, որոնց արդէն ծանօթացել էք: Իրրեւ մասնագէտ ի՞նչ կարծիքի էք դրանց վերաբերեալ:

Պատասխան. Այո, այդ գործերը բերել են ինձ մօտ, որպէսզի իբրեւ Սարեանի արուեստով չուրջ 40 տարի զբաղուած մասնագէտ, կարծիք յայտնեմ: Ես գրաւոր հաստատեցի, որ դրանք իսկապէս Սարեանի վրձինին են պատկանում: Ուրախալի է ,որ ամէն անգամ հայ արուեստի որեւէ նոր գործ է յայտնւում: Տարիներ առաջ էլ կոյրիչեւում յայտնաբերել էի Ալվազովսկու երիտասարդ տարիների հայկական թեմաներով մի նկար, ուր պատկերուած էր Սուրբ Ղազար կղզին, կամ Վենետան, որ յայտնաբերուեց Արտաշատում, ու հիմա մեր Պատմութեան թանգարանի բացառիկ նմոյշներից է: Սարեանի առաջին գործը՝ "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" աշխատանքն է (1934 թ.): 1934ին Վարպետը ստեղծագործական գործուղման է մեկնել Թուրքմէնիա՝ Աշխաբադ, որտեղ եւ անցկացրել է 2 չաբաթ: Այդ ընթացքում նա նկարել է մօտ 15 գործ. որից 4–ը գտնւում է Սարեանի թանգարանում, 4–ը՝ Աշխաբադի Պետական թանգարանում, 1–ը՝ ամենամեծը, Դետրոյթի "Ալեք Մանուկեան" թանգարանում: Սարեանը նկարել էր նաեւ Անաու մեճիտը (Թուրքմենիա), այդ աշխատանքն էլ գտնւում է Սարեանի թանգարանում: Ինձ ներկայացուած 2 գործերից իսկոյն երեւում է Սարեանի ոճը, դեղանկարչական մտածելակերպը: Նախորդ նկարների համեմատութեամբ՝ "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" նկարն աւելի քաց գոյներով, սպիտակի եւ կապոյտի թեթեւ ներդաշնակումներով է արուած, այն առանձնապէս տպաւորւում է իր քնարականութեամբ: Երկրորդ նկարը, որ հայաստանեան լեռնային տեսարան է, կոչւում է՝ "Լեռնային քնանկար" (1952): Սարեանի փիրտը միշտ էլ տրուել է իր երկրի հետ, այն, ինչ ժամանակի մէջ տեղի է ունեցել, արձագանգ է գտել նկարչի արուեստում ու կեանքում: Թւում էր, թէ հայրենակից մեծ պատերազմի աւարտից յետոյ խորհրդային մշակոյթի մեծագոյն գործիչները՝ Շոստակովիչը, Պրոկոֆիեւը, Սարեանը և միւսները ,ստեղծագործական անկաշկանդ ապրումներ պիտի ունենային: Մանաւանդ Սարեանը պատերազմի ժամանակ այնախո՛ռ ոգեւորութիւն էր ստեղծում Թիկունքում՝ յաղթանակի համար: Բայց ի՞նչ տեղի ունեցաւ: 1948ին պարտիական բարձր ատեաններից քննադատեցին այդ մեծերին: 70ամեայ Սարեանը հոգեկաչ ծանր ապրումների պատճառով նոյնիսկ պատռեց իր որոշ աշխատանքները, իսկ ամենանշանաւորը՝ "Մեծ արեւելեան նատիւրմորտը", կտոր–կտոր արեց: Բախտի բերմամբ, այն ժամանակ երիտասարդ նկարիչ Զարդարեան փրկեց այն: 50ականներին էլ Թէեւ ծանր էր կեանքը, բայց նկարիչների խմբեր ստեղծուեցին՝ Հայաստանի չրջաններում ստեղծագործելու նպատակով: Դա Սարեանի համար փրկութեան ճրագ էր: Այդ տարիներին նա նկարեց իր ամենամեղմ, ամենառեալիստական գործերը որոնցում առարկաների, բնութեան ձեւերը առաւել մօտենում էին իրականին: «Լեռնային քնանկարում» այնքան տաք են գոյների յարաբերութիւնները, այնքան ջերմ ու քնարական, կարծես հայրենի քնութիւնը նկարչի համար տաճար լինի, ուր նա աղօթք է անում:

Հ. Իսկ այդ ձկարները ինչպէ՞ս բերւեցին Հայաստան եւ արդեօ՞ք կը մնան մեր երկրում:

Պ. Ինդիրն այն չէ՝ ով է դրանք ձերբել եւ ինչպէս, այլ այն, որ այդ գործերը մտել են Հայաստան եւ հարստացրել մեր հոգեւոր գանձարանը: Ի դէպ, "Մեճիտներ Թուրքմէնիայում" կտաւը ժամանակին նկարիչը նուիրել է Թուրքմէն բանաստեղծի: Ես ուրախ եմ, որ այսպիսի նկարներով հետաքրքրուողն ու գնողը դրանք ոչ թէ դուրս է տանում, այլ վերադարձնում է: Կասկած չունեմ, որ մի օր սարեանական այդ գործերը հանդէս կը գան ցուցահանդէսում եւ կը ներկայացուեն ժողովրդին:

Ուզում եմ նաեւ նշել, որ տեսնելով այդ նկարները, ես երջանիկ ապրումներ ունեցայ՝ վերյիշելով իմ անցկացրած տարիները Վարպետի հետ:

Զրուցեց՝ ԳՈՀԱՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Ազատ», Սեպտեմբեր 14

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Պողազիչի համալսարանի Ալպէր Լոնկ սրահին մէջ, Սեպտ. 13ին, տեղի ունեցած է համալսարանի դասախօս Արման Մանուկեանի չինամեայ ասպրէզին յոբելեանը: Ճայտագրի ընթացքին խօսք առած են իր նախկին աշակերտները, այսօր բարձր դիրքերու հասած, որոնց մեծ գնահատանքով արտայայտուած են: Հանդիսութեան վերջաւորութեան, ելոյթ ունեցած է նաեւ յոբելեարին կինը՝ Ալիս Մանուկեան, ծանօթ երգչուհի Պոսոյ օփերայէն: Վերջին խօսքը արտասանած է յոբելեարը, որ անդրադարձած է անցեալի իր կեանքին Ռոպէրթ գոլէճի օրերէն սկսեալ:

***

ՊՐՕՒԻԹԻ Ազգային եղիչէ Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Սեպտ. 12ին, տեղի ունեցած է զեկուցում-զրոյց մը՝ նիւթ ունենալով ազգային վարժարաններու դիմագրաւած դժուարութիւնները ու յառաջիկայի մարտահրաւէրները: Հաւաքոյթը վայելած է Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի հովանաւորութիւնը եւ կազմակերպուած էր Ազգային իշխանութեան կողմէ: Առաջին խօսքը արտասանած է Գեղամ եպիսկոպոս որ հաստատած է թէ. «Մեր կեանքին առանցքը կը կազմեն ազգային վարժարանները, եւ այնքան ատեն որ կենսունակ են մեր վարժարանները, ապա, նոյնքան կենսունակ է մեր ազգային համայնքին կեանքը»: Օրուան երկրորդ զեկուցումը կատարած է Տիգրան Ճինպաշեան, որ ներկայացուցած է Ազգային Վարժարաններու տնտեսական վիճակը, եկամուտի աղբիւրները եւ նիւթական դժուարութիւնները: Իր խօսքի ատարին, Տ. Ճինպաշեան յոյս յայտնած է որ յառաջիկային կարելի կ'ըլլայ դիմագրաւել բոլոր դժուարութիւնները ազգային վարժարանները դուրս բերելով առկայ տագնապներէն:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿՍ

ՅԻՓՀԻԻ ՉԻԹԻՆ

Թրքերէնէ թարգմանեց՝
ՍԱԼԲԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Հրատարակութիւն Բերիոյ Հայոց Թեմի
Հալէպ, 2006

ՇՈԳԵՆԱՒ

ԱՇՈՒՆ ԵՒ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԻՆ ԳԱՐԱԳԱՇԼԸ

Կեանքի մասին վաղապարատիպ խօսքերով արտայայտուիլը դիւրին է մարդոց համար: Տարուան եղանակներուն մասին ալ մարդիկ ընդհանրապէս սովորական դատողութիւններ կ'ընեն չորս կողմէն: Մինչդեռ տրքան մեծ անակնկալներ կը պարունակեն, թէ' կեանքը, թէ' բոլոր եղանակները և կարելի չէ սեղմեցնել անոնց խոր իմաստը կարգ մը նախատեսուած եզրակացութիւններու մէջ: Կեանքը երբե՛ք այնքան հասկնալի չէ եղած:

Եղանակները, որոնք ամբողջ կենդանի աշխարհին համար ունին իրենց անհրաժեշտ դերը, յաճախ կը մեկնաբանուին չատ հասարակ տեսակէտով: Այս ծանօթ կարծիքին համաձայն, գարնան բլնութիւնը տերեւ կը բանայ ու կը ծաղկի, ուրեմն ալ՝ վերածնունդի եղանակն է: Ամառը խանդավառութեան եւ ջերմ զգացումներու, աշունը՝ մելամաղձոտութեան, իսկ ձմեռն ալ դողդողալու չրջան կը նկատուին:

Սակայն ի՛նչ մեծ անարդարութիւն մըն է նման պարզ խորհրդածութիւն մը, քանի որ ո՛չ մէկ եղանակ խորհրդանշանը չէ միակ զգացումի մը, ընդհակառակն, անոնք բազմաթիւ հաւանականութիւններ կը բովանդակեն իրենց մէջ:

Ամէնէն մեծ անարդարութիւնը աշնան դէմ կ'ըլլայ, երբ մարդիկ զայն կը նկատեն վախճանի եղանակ: Այո, թէեւ տերեւները կը դեղնին ու կը չորնան, բայց այս փուլը ի բնէ միայն վերանորոգում մըն է բնութեան համար, քանի որ անտառներն ու դաշտերը պիտի պատրաստուին կրկին աճելու յղութեացուցիչ գործին: Պէտք է հանդուրժեն ձմրան ամիսներուն եւ ալ աւելի վայելուն երեւոյթով մը երեւան գալ գարնան:

Ուրեմն, աշունը, ըստ ինծի, սկզբնատուրութեան եղանակն է: Մենք ալ արդէն, յատկապէս քնութիւնը օրինակ կ'առնենք եւ մեր բոլոր կարեւոր առաջին քայլերը այս չրջանին կը նեատնենք:

Աշակերտներու համար դպրոցը կը սկսի աշնան եւ ամէն տարի աշունը նոր ծրագիրներով կը գայ: Բոլոր մշակութային ելոյթները այս եղանակին սկիզբ կ'առնեն եւ կեանքի զանազան փուլերը չարժման կ'անցնին: Ամառուան թմրութիւնն ու ծուլութիւնը վերջ կը գտնեն եւ մարդիկ գարմանքով կ'անդրադառնան, թէ կարգ մը յետաձգուած որոշումներու դարձադրութիւնն ալ ճիշդ այս չրջանին կը վիճակի: Մեծ փոփոխութիւններու եղանակն է աշունը՝ երբ մարդ վատահի քնութեան հրաչք չրջադիծին եւ չվախնայ վըտանգի հաւանականութենէն, որ հիմն է կենսական փոխակերպումներուն:

Անգամ մը եւս եկաւ աշունը՝ ցոյց տալու համար մեզի մեր բոլոր սխալները եւ առիթ ընծայելու զանոնք սրբագրելու: Անգամ մը եւս կը սանտրէ աշնան հովը մազերս եւ կարծես սիրտս, միտքս ու հոգիս կը մաքրէ միաժամանակ: Անգամ մը եւս կը բարեւեմ աշունը եւ պատրաստ կը զգամ ես ալ բոլոր բարի ակզբնաւորութիւններու:

"Ա կ օ ս"

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ 2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ

ԳԻՐԸ ՄԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐ

Զգիտես ճակատագրի հեգնանքով թէ քմահաճութեամբ ստիպուած ենք եղել պայքարել սեփական ինքնութիւնը, հոզագնդի երեսին հայօրէն յարատեւելու իրաւունքը վաստակելու համար: Թէև ըզգացել ենք միանգամայն լինելու անհրաժեշտութիւնը, սակայն միշտ էլ թերացել ենք ուղիների ընտրութեան ու գործադրութեան կարեւոր հարցերում: Նոյնը տեղի ունեցաւ եւ ուղղագրութեան հետ կապուած:

Ինչպէս գիտենք, մէկ ու կէս հազարամեակի ընթացքում հայերէնի ուղղագրութեան հիմքում ընկած էր Մեսրոպեան գիրը:

Յատկապէս Ի. դարի առաջին տասնամեակներին ուղղագրութեան հարցերը աւելի սուր դրուեցին, որոնք յանգեցրին "կարդ մը" անյապաղ փոփոխութիւններին:

Դա դեռ խորհրդայնացումից առաջ էր: Մի քանի "հայրենասէր" անհատներ տասական թթ. երկչոտ փորձերից յետոյ արդէն որոշեցին խելք խելքի տալ ու "բարեփոխել", "կարգի բերել" թափթփուած վիճակում գտնուող մեր ուղղագրութիւնը, որ ստացաւ "արեղեանական" յորջորջումը: Կրթական ու ուղղագրական "բարեփոխումները" բնում էին բիրտ վարչամեքենայի բիրտ "բնաւորութիւնից": Ջատուած ժողովրդին ջատել ու տարբաժանել լեզուամշակութային պատնէշով:

Ոչ միայն տարածական երկաթէ վարագոյրով, այլեւ հոգեւոր միութեան տարբաժանութեամբ խլուեց Հայրենիքի տեսիլքը Սփիւռքից: Ռուսական խորհրդային նորելուկ կայսրութիւնը անմիջապէս օգտուեց պատեհ առիթից և պարտադրեց լեզուական խաղի իր կանոնները, որոնց հանդէպ հայրենի լեզուաբանների առաջօր ձգտող "հաւատարմութիւնը" մնում է անբացատրելի:

Հաշուարկը աւելի քան դիպուկ էր. երբ մեռնում է երաշը, ազատուն է դառնում անջրդի օտարութեան մէջ արեւմտահայ աւիշը, եղրայրն այլեւս եղբօրը օգնութեան ձեռք չի կարողանում մեկնել: Ցիշենք, դա համատարած տգիտութեան չրջանն էր, երբ սուրը, տրբերը, համաճարակները, համամնաւար սնապարծ կարգախօսերը խլացնում էին գիտակից ձայները, այդ թւում Ցովհ. Թումանեանի արդար ցասումը:

Ինչ տուեց մեզ 1922ի Մարտ ամիսը նոր ուղղագրական վարչական գործադրութեամբ: Այն թանձր սահմաններ քաչեց, սեպ խրեց միանական մշակոյթի սրտի մէջ՝ "ուղղագրական բարեփոխում" անուան տակ թեւեռելով եւ հակադրելով ազգային հիմնարար արժէքները՝ ստեղծելով "Մէկ ազգ, բայց երկու մշակոյթ" ողբերգական նախադէպը: Նկատենք, որ այսօր մեզանում չակումներն էլ բռնատիրոպ են. չատ են նոր կարգախօսները, որոնցից մէկը վառարանի բաճունքի վրայ կասկածելի յամառութեամբ չարունակում է պնդել մէկ միանական մշակոյթի առկայութիւնը:

Եւ այս ամէնը՝ գրականութեան "փորձաղաչտում":

Այսպէս, մի կողմի՝ արեւելահայ մշակոյթի ծանրամարմ, դասակարգային զաղափարներ կրելու "պատրաստ" գրականութեան համար կարեցին կարմիր, անթափանց, ուղղագիծ, ժողովրդական, այսինքն՝ ժամանակի չրջագրեատ՝ "կոմունիստական" ուղղագրական զարդանախչերով:

"Միւս կողմի" գրականութիւնը, որ 1915ի հարուածից յետոյ կենդանութեան նչոյլներ ցոյց չէր տալիս, մի նոր հարուածի տակ դրեցին՝ թողնելով լուսանցքում, "ինքն իր համար" միայնակ կեցութեամբ, այսինքն՝ տառապանքի ու լացի բարդոյթների ու բաւիղների մէջ՝ առանց Հայաստանի "յիշողութեան" կամ աշակցութեան:

Իսկ խորհրդային գրական քաղաքականութեան պատասխանատուների ախորժակը չափից դուրս մեծ էր: Նրանք անկեղծօրէն հաւատում էին, որ մոլորուած, հօտը կորցրած "գառնուկները" երկկուայ "գաշնակ չակոտները" (Վազգէն Շուչանեանի դիպուկ հեգնանքով), եթէ, ի հարկէ, Թուրքի ու Արեւմուտքի գայլերի դերած թակարդներից ազատուեն, մայելով թախանձելով եւ երկիւղած սիրտ գան համայնավար ծանրանիստ դռների մօտ՝ "կարմիր" ղրջազգեստներ փորձելու: Շըրջապատեատ, որ ո՛չ մէկի հագով էր, ո՛չ միւսի, ու չէր սազում երկուսին էլ:

Ցիշենք, որ այս նոր տարազները անընդունելի էին ոչ միայն մեր մտաւորականութեան վաղանդի, այլեւ օտար հայագէտների համար: Ուղղագրական բարեփոխումները չընդունեցին Ա.Ղ. Շիրվանզադէն, Ցովհ. Ցովհաննիսեանը, Ցովհ. Թումանեանը, Ա. Իսահակեանը, Ն. Ադոնցը, Ա. Մէյէն, Հր. Աճառեանը եւ դեռ չա՛տ ուրիչներ: Իսկ Ստ. Մալխասեանի բացատրական բառարանը ստիպուած հանդուրժեցին դասական ուղղագրութեամբ տպագրել: Մա՛հ էր իրենց համար, բայց ուրիշ ճար չունէին:

Ամենակարեւորը նոր ուղղագրական կանոնները չընդունեց ողջ արեւմտահայութիւնը. Ջընդունեցին նաեւ պարսկահայերը:

"Երբ նոր տուն ես կառուցում, խրճիթից կարասիներ տուն մի՛ բեր", – յաչոմ ու աւանդում է ժողովրդական իմաստութիւնը: Բայց ոչ մի իմաստութիւն չի յաչում հին տանը թողնել ինքնութիւնը, կենսագրութիւնն ու էութիւնը:

Մինչդեռ ժողովրդի համար "մտահոգ" ղեկչական ծագումով նորաթուխ մտաւորականները չափից աւելի չանասիրութեամբ ու խնամքով էին մաքրում իրենց ոտիալիստական նորակերտ տունը:

"Մեզ պէտք չեն անկիւնաւոր մեսրոպեան տառերը, հնամա՛չ են նրանք, հազար հինգ հարիւր տարուայ", – ճայնեցին "պրոլեկուլտները":

"Եկէք մաքրենք վրայի փոչին", – մէջ ընկան "ուղեկիցները", որոնք վախենում էին, թէ իրենց, նոր տանը տեղ չեն տայ: – Տեսէ՛ք ինչ չփացած ու աղմկոտ են դարձել Հօն ու Ցին, անընդհատ հրմըշտում են, բառեր են փախցնում մէկը միւսից":

Իսկ Իր այդքան էլ չէր ատում մեր ուղղագրութիւնը. այն ընդհանրապէս վըտարուեց Հայոց այրուբենից: Մինչդեռ ցանկացած գրագէտ մարդ կարող է պարզորէն ըմբռնել, որ Իր իրենից ուղղագրական մեծ կարեւորութիւն է ներկայացնում:

Ինչպէս, օրինակներն ու ակնրախ փաստարկները չատ են: Միայն հարկաւոր է հատկանալ մի քանի արդէն տատանամեակներ չարունակ մենք բռնել ենք իրը ինքնահաստատման տարակուսելի ուղին:

Հասել ենք այնտեղ, որ մեզանից չատերը չեն էլ տարբերում Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը արեւմտահայերէնից ու գնում են սին հակադրութիւնների ճանապարհով: Նրանց մի մասը նաեւ իմ դասախօսներն են եղել՝ ա՛յս ուղղագրութեամբ կենսագրութիւն հիւսած, սերունդներ կրթած:

Երկոութիւն կայ նաեւ արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրականութիւնների միջեւ: Մենք վատ գիտենք, աւելին՝ մեզնից չատերը ընդհանրապէս չգիտեն արեւմտահայ նոր եւ նորագոյն մշակոյթը: Մենք մեր գպրոցական դասագրքերից ու բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների ծրագրերից օտարեցինք արեւմտահայ լեզուն ու գրականութիւնն այն դէպքում, երբ արեւմտահայերէնը չարունակում էր մնալ սփիւռքահայութեան գերակչռող հատուածի գրական լեզուն, որով մինչեւ օրս էլ ստեղծւում է բարձրարժէք գրականութիւն:

Մեր պէտքն էլ չէ կարծես, որ պարտաւոր ենք հաւասար կերպով հաղորդակից լինել թէ' արեւելահայ, թէ' արեւմտահայ արժէքներին: Ա՛խր, ե՞րբ պիտի խոստովանենք, որ կիսատ է մեր գրագիտութիւնը, կիսատ է մշակոյթի մեր իմացութիւնը՝ ճիշդ եւ ճիշդ՝ Արարատի պէս հատուած... Ե՞րբ պիտի գանք միասնութեան գիտակցութեան, ե՞րբ պիտի զգանք, որ նո՛ր ազգն ենք:

Ինչքա՞ն պիտի աղնուօրէն զայրանայ արեւմտահայ գրագէտը, որ խօսքը հասցէական աշխատութեամբ նուիրուած կը խորհրդակցէին յարաժամ իրենց ազգին ազատութեանը վրայ: Մեր հիացումը եւ սքանչացումը գրաւած էին անոնք. կը տեսնայինք թէ ո՛ր աստիճան համակամ սիրով, զրկանքներէ չընկրկելով իրենց Հայրենիքին բարեկեցութեանը վրայ կը մտածէին գիշեր ցորեկ. եւ մենք կ'ուզէինք հետեւող ըլլալ ատոնց:

Հայ աշակերտներ, օրուան մեծազոյն մասը կ'անցուցէինք Հայաստանի ապագային վրայ խօսելով ու խորհելով. բայց ձեռքերնուս ի՞նչ կուգար. կ'ապրէինք գաղափարներով եւ զգացումներով:

***

Կ. Պոլսոյ բոլոր թաղերուն մէջ հաստատուած էին զանազան ընկերութիւններ, որոնք իրենց գեղեցիկ ձեռնարկներով եւ հայրենասիրական քարոզութիւններով հայ երիտասարդութեան սիրտը վառելով կը վառէին ու սերտիւ կը կապէին Հայաստանի ազատութեան վեհ նպատակին ու երազին...

(Շար. 79)

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ի հարկէ Իզմիրլեանի պէս թարեհամբաւ եպիսկոպոսի մը վայել չէր այն աստիճանի զերի ըլլալ Ղազարոսեանին խառնակչռութեանը, անսալ անոր չար խորհուրդին ու զեղեցիկ հանդէսը մեր մրցանակաբաչխութեան կնքել քահանայ մը հրապարակաւ թշնամանելով. Իզմիրլեան պարտաւոր էր քննութիւն կատարել, ստուգել խնդիրը, ապա գործել եպիսկոպոսի պատկան խոհեմութեամբ:

Գիտնալու ենք սակայն, թէ Իզմիրլեան Մատթէոս երախտապարտ էր Ք. Ղազարոսեանի, զի սա իրրեւ պետը Ղալաթա օճախի քանի մը հոգիէ բաղկացած խմբակին, յաջողցուցած էր անոր եպիսկոպոսացումը:

Կ'ըսեն թէ «չիկայ չարիք որ չի բերէ բարիք» այս, առածը ճչմարտեցաւ մեր դպրոցին մէջ, Իզմիրլեան սրբապանին այդ յախուռն պերճաբանութիւնը պատճառ եղաւ, որ Քրիստոսատուր Ղազարոսեան ելլար տեսչութենէն, խաղաղութիւնը դար ողջունել մեզ:

***

Ես թէպէտ չրջանաւարտ նչանակուած ու վկայուած, բայց դարձեալ սիրով կը հետեւէի Մխիթարեանի դասերուն, զի թողլով նաեւ էֆոլ տէ Փոճ զ'է Շոսէի չիշերուա պած դասարանը, ուր ընտիր ընկերներու հետ փոխանակ Մաթեմատիկի վրայ ճառելու, կը խօսակցէինք ազգային գրականութեան, հայերէն լեզուի եւ Հայրենիքի վերաբերեալ քաղցր ու հաճելի նիւթերու մասին: Աչակերտակից մեզ ունէինք Պուլկար պատանիներ, որոնք իրենց ուսման ցնծլի արտաքին տպաւորութեամբ ծայրայեղութեան: Երուանդ Ազատեանը Սփիւռքի եւ հայրենական մամուլի էջերից մըտահոգութիւն է յայտնում, թէ ո՛ւր ենք հասել, ինչո՛ւ ենք այսքան օտարացել. "Իմ կարծիքով, մենք տարբեր ազգեր ենք: Հայաստանը կովկասին է պատկանում, Սփիւռքն իր պոլսահայ արմատով եւ զանազան ազդեցութիւններով տարբեր աչխարհ է: Մեզանից անկախ տարբեր ազգութիւններ են ստեղծուել: Արիւնով՝ մեսրոպեանը, լեզուով՝ գրեթէ նոյնը, բայց աչխարհայեացքով՝ գրեթէ հակոտնեայ":

Մնում է այս խօսքերին յաւելել՝ դեռ ոչի՞նչ հոգեբանութեան տարբերութիւնը. վտանգը մշակոյթի ու գրի սահմաններին է հասել՝ տարագիր մշակո՛յթ, տարագիր նաեւ՝ գի՛ր... Ահա՛ թէ որտեղ է ցաւը:

Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը մեր ինքնութիւնն է, իսկ մեր ինքնութեան ու ամբողջականութեան ճանաչողութիւնը նաեւ միասնական ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնն է:

Եթէ կ'ուզէք ազգային, նաեւ քաղաքական գիտակցութիւն:

ՖՆԱՐԻԿ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.–ի կեդրոնական Վարչութիւնը կը դուժէ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Լիբանանի հաւատաւոր եղբայրներէն՝

ԵՂԲ. ԳԵՏՐՈՍ ՇԵՄՄԵՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ջորեքշաբթի, 2006 Սեպտեմբեր 27ին:

(Շար. Ա. էջէն)

ցընելու համար Թուրքիոյ վարչապետը հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է Ն. Սարքոզիի հետ. այս վերջինը իրեն պատասխանած է թէ «հարցը կ'ուսումնասիրէ ու գալ չաբթու վինք տեղեակ կը պահէ»:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու վատթարացումին, ուշագրաւ է որ սպառնալիքներու պոռոտախօսութիւնը տեղը ձգած է աւելի հաւասարակշռուած դատումներու: Լրագրող Ս. Իրիզ ("Մկրտիչ' Սեպտ. 30) կը գըրէր թէ իմաստ չունի ամէն անգամուն սպառնալ, զայրանալ, քանի որ իրականութեան մէջ նման ամէն փուլէ ետք ֆրանսեթրքական տնտեսական եւ առեւտրական կապերը ա'լ աւելի զօրացած են ու Ֆրանսա իր ներդրումներով, գործառնութեամբ գլխաւոր տեղը ունի Թուրքիոյ մէջ: Իր համոզումով՝ Հոկտ. 12ին ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի ապրանք հռչակուելէ մինչեւ մէկ քանի քայլ կը մնայ եւ Թուրքիոյ պիտի հանդարտին ու յարաբերութիւնները բնական ձեւով ընթանան:

Թրքական հակազդեցութեան չափաւոր բնոյթին ապացոյց են բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը "Զաման' թերթին ըսածները թէ Անգարա մտադիր չէ փարիզի իր դեսպանը այս փուլին ետ կանչելու: Ծրագրուած է որ Ազգային ժողովն խումբ մը երեսփոխան Փարիզ ղրկուին, Հոկտեմբեր 12ի նախօրեակին Ֆրանսացի իրենց խօսակիցներուն յիշեցնելու համար ցեղասպանութեան նիւթին մէջ իրենց երկրին կեցուածքը. անոնք անգամ մը եւս պիտի կրկնեն "պատմութեան մխանական յանձնախումբ" մը կազմելու յանկերգը որուն մասնակցելու հրաւէր ուղղած էր Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարը Փարիզի մէջ, Ֆ. Տուսթ–Պլազիի:

Թուրքիա որպէս խաղաթուղթ պիտի չհարկէ հիւլէականի չինութեան եւ ուղղաթիռներու գնումի նիւթերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՆ "փրկողներուն" չարքը կ'երկարի ընկերվարական կուսակցութեան մէջ, ուր նախքան Հոկտ. 3ի թուականը, պաշտօնական երեք թեկնածուներ կային յանձինս՝ Սթրօս–Քահնի, Սեկոլէն Ռուայալի եւ Լօրան Ֆապիուսի, ձէկ Լանկ յայտնած էր (Հոկտ. 1ին) որ կը սպասէ մինչեւ երեքշաբթի պաշտօնապէս հաղորդելու համար իր որոշումը: Շարքերուն մէջ, Սեկոլէն Ռուայալ միշտ գլուխն է եւ գէշ դիրքի վրայ է Լ. Ֆապիուս: Հետաքրքրական երեւոյթն այն է, որ ամէն մէկը երկիրը փրկելու իր դեղագիրը ունի, մեծ ինքնավստահութեամբ:

ՊՐԱՋԻԼի նախագահ չվերընտրուեցաւ Լուլա առաջին շրջանին իսկ (Հոկտ. 1), ինչպէս նախատեսած էին հարցախոյզերը: Մեծամասնութիւն ստացած չըլլալով, պարտի սպասել Բ. շրջանին: Երկիրը նաեւ սուգի մէջ էր Պօյինկ 737 մը չախչախուած ըլլալով, 154 հոգիով:

ԳԱԶԱՑի մէջ, բուռն բախումներ պատահած են չաբաթավերջին նաեւ Ռամալլա, ուր Ապպասի հաւատարիմները թալանի տուած են վարչապետին (Համաս) գրասենեակները: 8 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 50 վիրաւոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. Ատոդիկ Շինկիթեան 100 եւրօ:

*
**

ՓԱՐԻԶ. Ժագլին Քանարեան 30 եւրօ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

	€	
Մասագդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք–Նշանտուք	135	(161,46)
Ծննդեան	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՒՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

*
**

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի "Ա-րագաք" մասնաճիւղը, Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները:

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին
Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

*
**

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամո"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅՑԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
Ամէն Շէկոյեան, Մարինէ Գետրոսեան
Վիոլէթ Տրիտորեան, Կարէն Քասեան

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը ներկայացուի նաեւ՝

«AVIS DE RECHERCHE»

երկվեցուի ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը:

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20·45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris
– Մուտքը ազատ է –

*
**

«ԻՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),
L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.
Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur **«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

պանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար կրնաք դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

1 - CONCERT — Vendredi 6 octobre à 20h30 à NEOULES
2 - CONCERT — Dimanche 8 octobre à 17h à AIX EN PROVENCE, au Pasino
3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS
4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE
5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
MERCREDI
4 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.546 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.546

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ՕՐԷՆՔԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգային ժողովը Եւրոպական մշակոյթի պատշաճեցումի օրէնքներէն վաւերացուցած է փոքրամասնութեան վազրֆներուն առընչուածը: Վարժարաններու դիմաց անվոխոխ պահուած է օտարահպատակներու զաւակներուն իրենց ազգային վարժարանները յաճախելու արգելքը: Գրած էինք թէ առաջարկուած էր այդ արգելքը վերցնել, որպէսզի գլխաւորաբար 40 հազար հայաստանցիներու զաւակները կարենային հայկական վարժարանները յաճախել· բայց այդ կարգադրութիւնը բուռն հակազդեցութիւններ արթնցուցած ըլլալով, եա առնուած էր: Օրէնքը կը հաստատէ որ "փոքրամասնութեան վարժարան" ըսելով երկրիդ հայ, յոյն, հրեայ համայնքներուն հիմնած վարժարանները պիտի հասկցուին որոնք Լօզանի դաշնագրին երաշխիքը կը վայելեն: Ու այդ հաստատութիւններուն մէջ միայն այդ փոքրամասնութեան զաւակները պիտի կարենան ուսանիլ: Այլ խօսքով՝ հայաստանցի պատանիները թրքական վարժարան յաճախելէ այլ բան չեն կրնար ընել:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱՊԵՏԵՐՈՒ

Փոքրամասնութեան վազրֆներու նոր օրէնքին վիճարկումներուն ընթացքին հայկականներուն համար եւս առաջ քրշուած "փոխադարձութեան" սկզբունքը մեծ մասով Հայերէ ստորագրուած հակազդեցութիւն – հանրագրութեան մը առաջնորդած էր: Անով կը դատապարտուէին իշխանութիւնը եւ ընդդիմութիւնը որոնք մինչեւ այսօր ձգձգած էին փոքրամասնութիւններու քաղաքացիական իրաւունքներուն ճանաչումը, հարցերուն կարգաւորումը· այսօր այդ ուղղութեամբ բաներ մը կ'ընէին, Եւրոպական միութիւնը սիրաշահելու նպատակով: Ստորագրողները կը չեշտէին յատկապէս թէ այդ ընթացքին յաճախ մէջբերուած "փոխադարձութեան" սկզբունքը որ պիրենք պատանդի կը վերածէ, չի համապատասխաներ ժողովրդավար հանրապետութեան մը (Յառաջ, Սեպտ. 27):

Մեսրոպ պատրիարքը յաջորդ օրուան Թուականով նամակ մը ղրկելով վարչապետ Էրտողանի ու կարեւոր կուսակցութիւններու նախագահներուն, քննադատած ու հակազդած է նոյն "փոխադարձութեան" սկզբունքին հայ համայնքին դէմ կիրարկումին: Ապա նիւթ ըրած է հայատանցի եւ ոչ Թուրքիոյ քաղաքացի պատանիներու հայկական վարժարանները յաճախելու արգելքը:

Մեսրոպ արքեպիսկոպոս գրած է.

«ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ կանոն մը չէ՞ որ երկիր մը կը կիրարկէ ոչ թէ իր քաղաքացիներուն, այլ տարբեր երկրի մը քաղաքացիներուն հանդէպ: Օրինակ, Թուրքիա բնակող ԱՄՆ-ու քաղաքացիներուն տրուած իրաւունքները այդ երկիրը պէտք է տայ իր սահմաններուն մէջ ապրող Թուրքիոյ քաղաքացիներուն: Երբ պետութիւն մը այս սկզբունքը կը կիրարկէ իր քաղաքացիներէն ոմանց (հետեւաբար չի կիրարկեր ուրիշներու), կը նշանակէ թէ խորութիւն կը դնէ իր քաղաքացիներուն միջեւ, ինչ որ Թուրքիոյ սահմանադրութեան 10րդ յօդուածով սահմանուած հաւասարութեան սկզբունքին ոտնակոխումը կը նշանակէ:

Փոխադարձութեան կիրարկումին հիմ առնուած Լօզանի 45րդ յօդուածը կ'ըսէ· «Այն իրաւունքները զորս Թուրքիա ընդունած է ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններուն համար, Ցունաստանի կողմէ ալ ընդունուած են իր երկրին մահմետական փոքրամասնութեան համար»: Այս յօդուածը բացայայտ կերպով կը սահմանէ ընդունուած իրաւունքներուն կիրարկումը եւ ոչ թէ փոքրամասնութիւններու հանդէպ սահմանափակումներ: Այլ խօսքով, ձեր դնահատանքին կը ձգեմ ըսել թէ որքա՛ն տեղին է այդ յօդուածէն հետեւցնել թէ երկու երկիրներն մէկը երբ իր փոքրամասնութիւններուն զլանայ այդ իրաւունքները, միւս երկիրն ալ նոյն վերաբերումը կ'ունենայ:

Մեր համայնքը լրջօրէն վրդոված է տեսնելով որ իրեն առընչուած ամէն նիւթ կը յղուի Թուրքիա – Ցունաստան փոխադարձութեան սկզբունքներուն, հետեւաբար բոլոր հարցերը կը կաղապարուին յոյն համայնքին հարցերով: Հակառակ որ Թրքահայ համայնքը իր Թուրք քաղաքացիի ինքնութեամբ որեւէ երկրի հետ փոխադարձութեան հարց չունի, այս հարցին ամէն առիթով օրակարգի դալը անխմաստ կը նկատէ· կը մտածենք թէ Թուրքեւյուհական քաղչուքին զոհը կ'ըլլանք:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՕՏԱՐ ԱՇԱԿԵՐՏ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Պաշտօնական ադբիւրներէ ալ քանիցս ըսուած է թէ Հայաստանի 30–40 հազար քաղաքացի կը դտնուի Թուրքիա, գլխաւորաբար Պոլսոյ, Անթալիայի, Տրապիզոնի մէջ: Ատկէ զատ ներկայիս ծանօթ է որ պատերազմական գօտիի վերածուած Իրաքէն ու Լիբանանէն ալ թէեւ քիչ թիւով հայ ընտանիքներ Պոլիս կը գտնուին: Այս մարդիկը որոնք "ապաստանեալ"ի պաշտօնական կարգավիճակ չունին, փոքր աշխատանքներով իրենց ապրուստը կը ճարեն եւ հոս են ժամանակաւոր կերպով: Բացայայտ է որ սահմանային համակարգիչները անոնց արձանագրութիւնը պահած են: Պետութեան կողմէ անոնց ցոյց տրուած յարմարութիւնը մարդկայնական արժէքներու տեսակէտէն մեծապէս դնահատելի է:

Այդ մարդոց զաւակները, ներկայիս, երբ ամէնէն արդիւնաւոր տարիքին մէջ են, որեւէ կրթութեան կարելիութենէ զրկուած են: Ինդրեմ, թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ այդ նիւթով վէճերուն տարուբերեամբ հետեւեցայ եւ թէ երախաները քաղաքական մանրուքի վերածող կեցուածքը ցաւալի կը դտնեմ: Բոլոր ժամանակակից երկիրները զարկ կու տան կարօտներու մարդասիրական օժանդակութեան իրենց քաղաքականութեան: Թուրքիոյ այս օտարները զաւակներն են այն դրացի երկրին, որուն հետ մեր երկիրը հարկ է զարկ տայ երկխօսութեան ջանքերուն: Պէտք չէ մոռնանք որ մեր պետութիւնը ստորագրած է Մանկական իրաւունքներու համաձայնագիրը որ ունի «Ամէն երախայի իրաւունքն է կրթութիւն ստանալ» յօդուածը: Եթէ այդ երախաները կարեւոր չեն նկատուիր, այդ պարագային ամէն Ապրիլ 23ի Մանուկներու տօնին, ցուցադրակա՞ն է միայն արտասահմանէն հրաւիրուած օտար երախաներու ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը: Միւս կողմէն, կրթական նախարարութեան հակչռին ենթակայ փոքրամասնութեան վարժարաններուն մէջ ազգային կրթութեան քաղաքականութեան զուգահեռ կըրթուիւն չի՞ տրուիր: Յատկապէս թրքերէնի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, քաղաքացիական դիտութեան եւ ազգային ապահովութեան դասերը կըրթական տնօրէնութիւններու նշանակած թուրք-մահմետական եւ զինուորական ուսուցիչներու կողմէ չե՞ն դասաւանդուիր: Այս պայմաններով իսկապէս դժուար է որ հասկնամ թէ ի՛նչ անպատեհութիւն կը նչմարուի օտար քաղաքացիութեամբ երախաներու թրքական ազգային կրթական համակարգէն անցնելուն մէջ: Կարեւի չէ՞ ակնկալել որ այդ տղաքը չենք-չնորհք թրքերէն սորվին ու յառաջիկային այդ երկիրներուն հետ գործակցի երկխօսութեան մասնակից դառնան:

Ես պարզ քաղաքացիի մը ինքնութեամբս կը խորհիմ թէ չըլլանի մեծ ու հզօր պետութիւններէն Թուրքիան, մարդկայնական արժէքներու տիրութենէն պէտք չէ եա մնայ: Պատասխանատու ձեր պաշտօնին վրայ յաջողութիւն, ձեր անձին առողջութիւն կը մաղթեմ»:

ՊՈԼԻՍ

ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ԶԱՑՐԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ԱՆԳԱՐԱՆ

Ցունաց տիեզերական Բարդուղիմէոս պատրիարքը իտալական Լա Ռեփուպլիքա թերթին յայտարարած է թէ Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները կըրօնական ազատութեան առումով սահմանափակումներու ենթակայ են եւ կ'ակնկալեն որ երկրիդ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթը լուծում բերէ այդ բնագաւառի հարցերուն: Ան մանրամասնած է իր ըսածը, խօսելով աստուածաբանական ակադեմիայի մը չգոյութեան, դրաւուած կալուածներու, իր "տիեզերական" կոչումին անտեսումին մասին: Ա-ւելցուցած է թէ բամաթիւ նամակներ դրած է Անգարա, բայց ոչ մէկուն պատասխանը ստացած: Իրեն համար ամէնէն ծանրակչիռը այն է որ բարոյական անձնաւորութեան բնոյթը կը մերժուի տիեզերական պարիարքարանին որ 17 դարէ ի վեր այդ վայրին մէջ կը գտնուի:

Թուրք մամուլը (Հոկտ. 1) արձագանգելով այս խօսքերուն, պատրիարքին ընթացքը կը մեկնաբանէր Թուրքիոյ մասին Եւրոպայի բողոք ներկայացնելու եւ Եւրոպական միութեան հոլովոյթին Անգարայի վրայ ճնշում պահանջելու արարք:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՖԻԼՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ֆրանսահայ վերապրող Կարպիս Ցակոբեանի յուշերուն հիմով Սիւզան Խարտալեանի ու Փէյա Հոլմքուիսթի պատրաստած "Կ'ատեմ չունները" փաստագրական ժապաւէնը չէ առնուած Պոլսոյ "1001 փաստանկար" փառատօնի ծրագրին մէջ: Շուէյտացնակ արուեստագէտները վերջին պահուն տեղեակ պահած են իրենց զործին մերժումին· անոնց ըսուած է նաեւ թէ որպէս ժապաւէնի հեղինակ հրաւիրուած են փառատօնին, բայց կազմակերպիչ մարմինը չի կրնար երաշխաւորել իրենց կեանքի ապահովութիւնը:

Նոյն մարմինը ոչ մէկ բացատրութիւն տուած է ֆիլմին մերժումին մասին: Թուրքիոյ մշակոյթի նախարարութիւնն ալ ըսած է թէ իրենք ոչ մէկ լիազօրութիւն ունին ֆիլմերու ընտրութեան միջամտելու:

Ինդրայարոյց ժապաւէնը պատրաստուած է 2005ին ու նիւթ կ'ընէ Ցակոբեան ընտանիքին ողիսականը: Կարպիս Ցակոբեան որ 9 տարեկան է 1915ին պատմած է թէ ինչպէս Թուրք զինուորներ հայրը գընդակահարած են եւ չուներ փորձած են յօշոտել անոր դիակը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔԻ պատմական խօսքերը երեւանի մամուլի ասուլիսին ընթացքին, արձագանգ գտած էին նաեւ Մոնտի մէջ (Հոկտ. 3): Լուրին հաղորդումէն եաք, Թերթին Թղթակիցը՝ Նաթալի Նուկայրէտ կ'աւելցնէր թէ նախագահին խորհրդականներէն մէկը ճչդած էր որ իր դնահատումը "քաղաքական դետնի վրայ էր եւ ոչ՝ իրաւական": Նոյն աղբիւրին համաձայն, հաւանաբար անհրաժեշտ ըլլար "բացատրութեան աշխատանք մը" տանել Անգարայի մօտ: Այս թղթակցութեան կողքին կար նաեւ կարճ հարցազրոյց մը Փաթրիք Տէվէճեանի հետ, ուր ան կը չեչտէր, իմ մէջ այլոց, "Պետութեան դեկավարը անթերի եղաւ յիշողութեան աշխատանքի տեսակէտով":

ՃԷՔ ԼԱՆԿ, Ժոսփէնէն եաք, հրաժարեցաւ նախագահական թեկնածուութեան թեկնածու ըլլալէ, ընդառաջելով Ֆր. Հոլանտի դիմումին, որ չէր ուզեր որ պառակտում մը աւելնայ պառակտումին վրայ: Լանկ այս զոհողութիւնը կ'ընէ, ըստ իր խօսքերուն, պարզապէս որպէսզի ձախը յաղթէ եւ աջը թաղուի: Կը թուի որ Փատը Գալէի (չրջանին երեսփոխանն է) իր ընկերներն ալ չեն քաջալերած իր թեկնածութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազգային Ժողովի լրատուութեան յանձնախումբը իր եզրակացութեան հասաւ ծխամոլութեան մարզին մէջ եւ այդ եզրակացութիւնը յանձնեց կառավարութեան, որ վերջնական վճիռը կու տայ: Որոշուած է ուրեմն, որ ծխելը բոլորովին կ'արգիլուի հանրային վայրերու մէջ եւ այս որոշումը պարտադրաբար կը գործադրուի 2007 Սեպտ. 1էն սկսեալ: 1991ին, առողջապահութեան նախարարը (Էվէն) արգիլեց ծխողներու եւ չծխողներու բաժանումները հրահանգած էր ճաշարաններուն համար եւ խորքին մէջ այդ կարգադրութեան ընդլայնումն է:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԲԱՆԱԿԸ կը մերժէ եւրոպական քննադատութիւնները, ըստ որոնց չատ մեծ տեղ կը գրաւէր քաղաքական կեանքին մէջ, այդ ամբաստանութիւնները "հանդուրժողութեան սահմանը" կ'անցնին կը չեչտէ: Վիճարկումի մը առեն Պոլսոյ Զինուորական ակադեմիային մէջ, Զօր. Եաչար Պիւյիւքանըթ յայտարարած է որ բանակը կողմնակից է իր երկրին թափած ջանքերուն անդամակցելու համար Եւրոպական միութեան, բայց, իր խօսքը ունի ըսելիք ազգային ապահովութեան եւ լաիք վարչակարգին պաշտպա-

(Շար.ը Դ· էջ)

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ

Ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթով նախագահ Շիրաքի Թուրքիոյ ուղղած կոչը Թուրքերէն զատ այլ հասցէներու ալ վրդովումի պատճառած է: Անոնցմէ է Եւրոպական խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Ռ. Վան Տէր Լինտըն: Ան սխալ որակելով Ֆրանսայի նախագահին արտայայտութիւնը, ըսած է թէ խաղի ընթացքին կանոնները չեն փոխուիր: Աւելցուցած է նաեւ թէ նման յայտարարութիւն կը վնասէ Եւրոպա – Թուրքիա յարաբերութիւններուն տիրող ապահովութեան մթնոլորտին, ինչ որ կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ բանակցութեան ընթացքին վրայ:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՈՍԿԵԴԱՇՏԷՆ ԵԼԱՆՔ ՃԱՄԲԱՑ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Միչիկընի Համալսարանի Պատմութեան դասախօս փրոֆ. Ֆաթմա Միւկէ կէօչէկի հետ ամէն ամառ կազմակերպած Անատոլուի մեր ուղեւորութեանց հինգերորդը, որ 27 Յուլիսին սկսաւ Խարբերդի «Ոսկեդաշտ»էն, յաջողութեամբ աւարտին հասաւ Օգոստոս 3ին Վանի մէջ, ուր տօնեցինք նաեւ այս քաղցր միասնութեան Յրդ տարեդարձը, վերյիշելով մեր նախորդ պատմանները.–

2002 թուին, առաջին անգամ երեք հոգիով Խարբերդէն մեկնած եւ Քէպանի ու Արաբկերի ճամբով հասած էինք Ամն: Յաջորդ տարի մեր շրջապտոյտը սկսած էր դաճեալ Խարբերդի շրջանէն, այս անգամ ծանրանալով սակայն "Ծովպաց Աշխարհ"ի Ծովք անուն լիճին մէջ Ջրամոյն եղած Ս. Նշան վանքին ալ գտնուած կղզիին վրայ: Վերջերս, Ջուրի մակերեւոյթին իջնելուն պատճառաւ երեւան ելած էին պատմական դղեակին մնացորդները, ուր 10 դար առաջ ծնած ու ապրած էր Ներսէս Շնորհալի Հայրապետը, նախքան կաթողիկոսարանին կիլիկիոյ բերդերէն Հռոմկլայ փոխադրուիլը:

2004ին աւելի բազմամարդ խումբով մը եւ Տրապիզոնէն սկսած էինք ուղեւորութեան, շրջած էինք Արդուինը, Թորթումի ու Եուսուֆէլիի «Վրացական» կոչուած բազրատունեաց սրբավայրերը, ինչպէս նաեւ Կարսն ու Անին:

Անցեալ տարուան մեր չորրորդ ուղեւորութեան մեկնակէտը եղած էր Վանը, ուրկէ անցած էինք Մուշ ու Խարբերդ՝ ապա Մարաշ ու Զէյթուն, Մուսալեռ եւ վերադարձի համար՝ Վտանա:

Այս անգամ նոր անդամներով Պոլսէն մեկնող մեր խումբին էլազըղի մէջ միացան Լոս Անճըլըս Համալսարանի Հայկական Ամպիոնի հիմնադիր եւ վարիչ փրոֆ. Ռիչըրտ Ծովհաննէսեան եւ իր կողակիցը տոքթ. Վարդիթեր Ծովհաննէսեան, որոնք փրոֆ. Միւկէ կէօչէքի ընկերակցութեամբ անցած էին Տրապիզոն – Էրզրում – Խարբերդ հետաքրքրական ճանապարհը, հետեւելով Եփրատ գետի հոսանքին եւ անցնելով Երզնկայէն, Կամախէն, Ակնէն, Արաբկերէն ու Կապանէն:

Աւելի քան 40 պարբը Հուռիներու, Խեթերու, Ասորիներու, Ուրարտացիներու, Մարերու, Պարսիկներու, Հռոմէացիներու, Բիւզանդացիներու, Հայերու, Արաբներու եւ այլ ցեղերու բնակավայր դարձած Խարբերդը, կեդրոնն էր այժմու էլազըղ՝ նախկին անունով՝ Մէզրէին, նաեւ անցեալին «Հանճիթ» կոչուած գաւառին, շնորհիւ իր համբաւաւոր ամուր բերդին, որու պատճառաւ ոմանք Քարբերդ կ'անուանեն այս անառիկ քաղաքը:

Ըստ տեղացիներուն, 70ական տարիներուն, կատարուած պատմական չինուածքներու մացորդներու մեծ մաքրագործումէն վերջ, Խարբերդի մէջ հնագիտական արժէքներուն մեծ մասը փճացած են: Մի քանի մզկիթներու, եկեղեցիներու, բաղնիքի եւ բնակելի շէնքի կողքին իրենց Քրիստոնէական աղօթավայր մնացած է Ասորիներու կողմէ գործածուած Ս. Աստուածածնի պատմական քարաշէն մատուռ – եկեղեցին: Հայերը նախապէս իրենց թաղերուն մէջ ունեցած են Ս. Յակոբ, Ս. Կարապետ, Ս. Ստեփանոս, Ս. Նշան եկեղեցիներն ու չորս վարժարաններ, ինչպէս նաեւ որբանոցներ: Խարբերդ քաղաքի եւ գիւղերուն մէջ անցեալին եղած են նաեւ 27 հայկական վարժարաններ, Բողոքական Հայերու Եփրատ գոլէճը եւ Լատինաց դպրոցները:

ՈՍԿԵԴԱՇՏԻ ԳԻՒՂԵՐԸ

Այս տարուան ծրագիրը սոփլողաբար պատրաստեցինք ծանրութեան կեդրոնը հաստատելով Խարբերդի գիւղերուն վրայ, ի պատիւ մեր խմբակին նոր մասնակից Տէր եւ Տիկին Փրոֆ. Ռիչըրտ Ծովհաննէսեանի, քանի որ փրոֆէսէօրը առաջին անգամ պիտի տեսնէր իր ծնողներուն ծննդավայրերը: Ուրեմն այցելեցինք Խարբերդի Ոսկեդաշտի 63 պատմական գիւղերէն 16ը, առանց հաշուելու Ծովքը եւ զանց առնելով լիճիկ հիւսիսային ափի մի քանի քրտական գիւղերը, ինչպէս՝ Կավրէքին (կեաւուր էքինի), Նալէգուբեան Գուցի (կրիայի տուն), Գոմէ Համէ (Համերի գոմ), էլպաք, Շէպկէն՝ որուն համար «Կրէկորեան գիւղ» կ'ըսեն, եւ Կէգինը, որ անցեալին Քիւրտ եւ կեաւուռ Կէզին անունով երկու գիւղերէ բաղկացած էր, եւ անոր մօտի Հավրէ գիւղը, որուն համար կ'ըսուի թէ Խուռիներու մայրաքաղաքն է եղեր:

... Մեկնելով մեր իջեւանած Ծովքի հիւսիսային ափի Թուրփօլ անուն մօթէլէն, առաջինը այցելեցինք Քինէտէրիք եւ Խանդառիճ գիւղերը, որոնք մեր ճեռքի (Ս. Էփրիկեանի Բնաչխարհիկ Բառարանի) ցանկին մէջ կը պակսէին: Այս գիւղին մէջ քրտուհիներ մեզի հրամցուցին Թոնրի հաց ու բաժին տուին, իրենց խաչած ու ծեծած թարմ կորկոտէն, զոր խարբերդցիներ կը կոչեն եղեր «Ծեծած» կամ Թըրքերէն «Տէօվմէ»:

Անցանք վերջին նորաճեւութեան յարմար «սփլիթ քլիմա»-ներով օժտուած բարգաւաճած գիւղէ մը որ կը կոչուէր «Շինթիլ», ապա Խուլյու, Ենիճէ եւ Փէրճէնճ գիւղերէն: Այս վերջինը ծանօթ է որպէս ծանօթ գիւղագիր Համաստեղի (Համբարձում Կէլէնեան) գիւղը:

Ճամբու վրայ դուռը զարկինք այս շրջանի Հայ ընտանիքի մը եւ այցելեցինք Սարդիս Լազողլուի բնակարանն ու ագարակը, որոնց մասին պիտի խօսինք այլ առիթով:

Խարբերդի դաշտը, որ հայկական աղբիւրները «Ոսկեդաշտ» կը կոչեն, աւելի քան 60 գիւղերուն, գրեթէ ամէն մէկուն մէջ ունեցած (ըլլալու) է եկեղեցիներ ու վանքեր, որոնցմէ 2–3 հատին փլատակները միայն կրցանք գտնել: Անոնցմէ մէկն էր «Դատեմ»ի աւերակ եկեղեցին, որ կը կոչուի Սուրբ Սիմոնի վանք, նաեւ բերդի մը մնացորդները: Անցանք վերին ու Ստորին Մխաճոր, Եղեգի եւ ճախճախուտ վայրի մը բարձունքներուն հիմնուած Սուրսուրի գիւղը, ի վերջոյ հասանք Քէսրիկ կամ Գաղրիկ (Քաղճրիկ) գիւղը, որ Փրոֆ. Ծովհաննէսեանի մօրենական գիւղն էր եղած: Նկարեցինք մի քանի հին տուներ եւ այն բլրակը որ կը ծածկէր գիւղի եկեղեցիին աւերակները: Այցելեցինք Խուլէ կամ Խուլվենք գիւղը եւ հիւրը եղանք գիւղի մօտիկ անցեալի անուանի ղէմքերէն ողբացեալ Փօլօ Նշանին հարս եկած մեր վաղեմի ծանօթ Մարգրիտին: Ան իր զուլալ հայերէնով եւ Խարբերդի բարբառով բաւական յուզման մատնեց փրոֆէսէօրը, որ իրեն ըսաւ.– «Ձիշդ մայրիկիս պէս կը խօսիս»:

Խուլէի Ս. Գէորգ վանքը, որ Զարդարիճի, Դատեմու, Սորսորու վանքերէն վերջ չորրորդն ու ամենապեղեցիկն է, որ քովը ունի (եղեր) որբանոց մը, նաեւ ինչպէս միւս վանքերը, սեփական արօտներն ու ծառաստաններ, որոնցմէ մնացած են միայն թթենիները: Այս վանքերէն զատ Քէսրիկ գիւղի մօտ բլուրի մը վրայ անցեալին կայ եղեր Սուրբ Մամաս անուն ուխտատեղի մը:

Վերջապէս կը մտնենք փրոֆ. Ծովհաննէսեանի հօրենական գիւղը՝ Բազմաչէն, կամ ինչպէս տեղացիներ կ'ըսեն Պըզմաչէն, ուր բացի խլխլած քանի մը տուներէ, ոչ մէկ նկատելի պատմական հնութիւն մը նացած է: Կը հանդիպինք միայն բանջարանոցի մը, ուր կաղամբներ նոր կը սկսին բուսնիլ հսկայ տերեւներու մէջտեղէն: Ծովհաննէսեան կը յիշէ իր հօր պատմածը, որով այնքան մեծ կ'ըլլան եղեր Պըզմաչէնի կաղամբները, որ վրան մարդ մը կրնայ եղեր նստիլ:

Կը մնար Հիւսէյնիկ կամ Հիւանեակ գիւղը, եւ Ապտուլլահի պարտէզին աւազանին չուրջի թթենիներէն քաղեցինք ու համտեսեցինք «Ցունական թութ» կոչուած խոշոր, թթուաշ կարմիր թութեր, ու շրջեցանք մի քանի հին հայապատկան տուներ:

ԾՈՎՔ

Խարբերդի հարաւ արեւելեան կողմը, Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ է «Ծովք» կամ «Կէօլճիւք» կոչուած ևկրաբանական խաւերու ձեւափոխութեամբ գոյացած եւ ամէն կողմէն լեռներով շրջապատուած լիճը, որու հարաւայի ափին էր համանուն գիւղը, դիմացի կղզիի պատմական դղեակովը: Ժամանակին այդ կղզին թելակղզի ըլլալով կապուած է եղեր գիւղին, բայց ջուրերու բարձրանալովը կղզի է դարձեր եւ ի վերջոյ մնացեր է ջուրերուն տակ:

Կղզիի եւ Ծովք գիւղի բնակիչները հայկական ժողովի օրակարգին փոքրամասնութիւններու վարչիններուն օրէնքը: Ան պատմական անիրաւութիւն մը կը սրբագրէ: Վարչիններուն կալուածատէրը ըլլալու կարելիութիւն կու տայ եւ իրենցմէ գրաւուած կարգ մը ստացուածքները կը վերադարձնէ:

Տղէտները մէկդի կը ձգեմ: Կը բաւէ նայիլ մեր խեղամխո, զարգացած կարծածներուն գրածներուն, ըսածներուն. կան պնդողներ թէ հայրենիքի հողը ատրանոր նուէրը կը տրուի, ըսողներ՝ թէ փոխադարձութեամբ տրուած ստացուածքները կրկին պիտի ետ տրուին, թէ վարչիները յառաջիկայի քաղաքական ուժերու պիտի վերածուին, պիտի կրնան Ս.յատոֆիային տիրանալ ու Վատիկանի նման կրօնապետութիւն մը հիմնել...

Անհաւատալի է: Ու ամէնէն գէշը այն է որ այս մօտեցումը իւրացուած է ՃՀՓ-ի նման կուսակցութեան մը՝ ալ կողմէ: Ի՞նչ է այս տգիտութիւնը, այս անվստահելիութիւնը:

Տեսէ՛ք թէ ուր հասած է մեծն Թուրքիան: Մինչ կը չանայինք մահմետական կամ քրիստոնեայ իր փոքրամասնութիւններով հպարտ, անոնցմով հարստանալուն դիտակցութեան տէր Թուրքիա մը ստեղծել, իրենց չուքէն վախցող, գաճաճ, մեծութեանը անպիտակից ղեկավարներու խուժանի մը ձեռքը մնայինք:

Ափսո՛ս»:

*
**

Նոյն օրուան սիւնակին մէջ լրագրողը տեղ տուած է վարչիններու օրէնքին, անոր կտրած ճամբուն, ապա անոր առընչուած խնդրայարոյց կալուածներուն ցանկին: Տասը կէտով ամփոփուած 36 կալուածներ են անոնք. վեցը հայապատկան է, երեքը յունապատկան, մէկն ալ հրեայ համայնքին պատկանող: Հայկականներուն հինգը եկեղեցական չէնքեր, հողեր են, մէկը՝ Ս. Զաքարի Մխիթարեան վանքին ու դպրոցին վաքըֆը:

մերօրեայ պատերազմը կը չարունակուի, յուսալով որ ան ալ ունենայ նոյն յաղթականն աւարտը: Ասոնք առած է Յակոբ Ճանպազեան, որ նշած է Խաչվերացի, Մուսա լերան հերոսամարտի եւ Հայաստանի վերանկախացման սրբազան իմաստը: Կիրակի, Սեպտ. 10ին, պատարագէն ետք, ժողովուրդը ուղղուած է դէպի Մուսա լերան հերոսամարտի յուշակոթողը, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է, ուր հնչած է նաեւ տհոլն ու զուռնան:

«ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆՔ ՍԻՐԵՐ ՄԵՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» ՀԱՐՑ ԿՈՒ ՏԱՅ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

Մ. Ա. Պիրանտ Թուրք մամուլին կարեւոր անուններէն է: Քաղաքական կեանքին մասին ամէնօրեայ քրոնիկներ կը ստորագրէ "Հիւրրիյէթ" օրաթերթին մէջ: Սեպտ. 27ի իր խորագիրով հարց կու տար. "Ինչո՞ւ չենք սիրեր մեր փոքրամասնութիւնները": Հասկնալի է որ Եւրոպայի անդամակցութեան հեռանկարը ստուերող պարագաները մտահոգութիւն կը պաճառեն իրեն. ատոր հետ կայ նաեւ ինքնաքննադատական մօտեցումը:

Ան կը գրէ.

«Եւրոպային պատշաճելու օրէնքներէն մէկ քանին հայելին եղան մեր հաւաքականութեան: Ցատկապէս օտարներու եւ մեր քաղաքացի ոչ մահմետականներու առընչուած փոփոխութիւնները մեծ լնդդիմութեան կը բախին:

Երկրին 99%ը մահմետական է, սակայն, երկու–երեք եկեղեցիի տրուելիք դիւրութիւնը, 15–20 եկեղեցիի բացումի հեռանկարը մեր մարդիկը ոտքի կը հանէ: 70 միլիոնոց երկրի մը մէջ 300–400 հազար հոգիոնց ոչ մահմետականներու վաքըֆները մեծ հարց կը ստեղծեն:

Հնարեր ենք "օտարականները ամէնէն աւելի սիրող ժողովուրդ"ի սուտը, մենք մեզ կը խաբենք: Այո՛, քանի մը օրուան համար եկող զբօսաշրջիկին բարեկամ ենք, սակայն այն պայմանով որ տունը վերադառնայ: Իսկ թէ գործ փնտռելու, աշխատելու եկած ափրիկեցի, նոյնիսկ փաքիստանցի քանի մը հարիւր հոգիին որքան դէշ կը վարուինք, թերթերը գրած են:

Չիս ամէնէն աւելի կը հետաքրքրէ մեր քաղաքացի ոչ մահմետականներուն հանդէպ մեր ծածուկ թշնամութիւնը: Կարդացէք մեր պատմութիւնը ու կը տեսնէք: Շարունակ բռնութեամբ վարուած, դէշ վերաբերում ցոյց տուած, իրենց ունեցած դրամն ու ստացուածքը առնել ջանացած ենք: Վերջին օրինակն է Ապտուլլահ Ճէմալի (Գանատա) Հայ կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 9ին եւ 10ին, նշուած են Խաչվերացի, Մուսա լերան հերոսամարտի 91 ամեակի եւ Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակի տօները: Սեպտ. 9ին, գանազան չրջաններէ բազմութիւն մը խուժած է սրահ: Ժամը 21ին, խրախճանքի բացումը կատարած է Խաժակ Արք. Յակոբեան, որ ընդգծած է զուգահեռ մը այսօրուան եւ անցեալի պատերազմներու միջեւ, որոնք ծառացած են հայապահպանման նպատակին, հաստատելով որ անցեալինը յաղթական դուրս եկած է, սակայն

բարձրացեր են դէպի «Հազար Տաղը» կոչուած լերան փէշերը ու կազմեր են արդի կէօլճիւք գիւղը: 1884ին Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» անուն գործին մէջ կ'ըսէ, թէ կէօլճիւքի բնակիչք ամբողջ Հայ են, իբր 60 տուն եւ նոյն ժամանակի ծերունիք պատմեր են, թէ իրենք ծնած են ի գղեակն եւ մկրտուած Ս. Նշանի աւազանին մէջ: Այս փոփոխութիւնը հազիւ 70 տարի կայ որ եղած է: Լճակը, հիւլ տեղացիներու կողմէ «Թորոս Աղբար» կոչուած ջրաճայի մը կողքին զանազան թռչուններու հետ ունի նաեւ քանի մը տեսակ ձկներ, որոցմէ խոստ կամ Խայտուտ կոչուածը գիւղացիներ կը բռնեն, ապելով կը չորցնեն ու կը պահեն, ինչպէս Վանայ Ծովու տառեխը:

(Շար. 1)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍԻՒՐՈՒԲ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ 2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բ. 1 ՄՐՑԱՆԱԿ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱԵԻ ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆՆ Է...

Թերեւս ուղղագրութիւնը, որն անուանում ենք Մեսրոպեան, աւելի ճիշդ կը լինէր պարզապէս կոչել դասական, նկատի առնելով այն, որ Մեսրոպ Մաշտոցից զատ ոչ ոք այնչափ համալրուել է «օ» եւ «ֆ» տառերով: Բացի այդ, լեզուի զարգացմանը զուգահեռ որոշ ուղղագրական յստակեցումներ, հաւանաբար, կատարուել են, որը բնական է անխուսափելի բոլոր լեզուների զարգացման մէջ: Սակայն այս երեւոյթը բոլորովին համադրելի չէ այն ուղղագրական «եղեռնին», որ կատարուեց 1922 թուին, կառավարական որոշումով, Մանուկ Աբեղեանի ձեռամբ՝ գրեթէ միակ սուսերով կողմը մեծավաստակ գիտնականի բովանդակալից կենսագրութեան մէջ:

1922թ. ուղղագրական այդ «ռեֆորմը» (այն չէի ցանկանայ "բարեփոխութիւն" անուանել) աւելի շատ քաղաքական, քան թէ լեզուական նպատակներ էր հետապնդում. խորհրդային քաղաքական փակ համակարգի պայմաններում այն կորում էր ժողովրդի կապն անցեալի ժառանգութեան հետ, նեղացնում էր մշակութային շփումները հայութեան մնացեալ, արդէն ոչ խորհրդային հատուածի հետ, զրանով նաեւ՝ փակում դռները դրսի աշխարհի հետ, որով աւելի հեշտ կ'իրագործուէին խորհրդային տարիներին յորջորջուղ ազգերի մերձեցման, ձուլման, հակազգային պատիժարները: Մերձեցում եւ ձուլում: Այսինքն՝ ռուսացում, ինչին հարկադրաբար մղում էին բոլոր խորհրդային ազգերն ու ժողովուրդները՝ արդիւնաւէտութեան իրենց տարբեր մակարդակներով:

«Նոր ուղղագրութիւնը» յարմարեցուած էր գրութեան եւ արտասանութեան համապատասխանութեան սկզբունքներին, սակայն իրականում անհամապատասխանութիւն էր առաջանում լմաստաբանական եւ ուղղագրական փոխկապակցուածութեան միջեւ, որով էապէս խախտում էր ժառանգական կապը ոչ միայն գրաբարի, այլեւ ժամանակակից արեւմտահայերէնի հետ, որ առ այսօր հարազատ է մնացել աւանդական ուղղագրութեանը: Իսկ եթէ արեւմտահայերէնը եւս, առաջնորդուելով նոյն սկզբունքով, ուղղագրական վերափոխման մի ճախաւեր փորձ կատարէր, ապա անհնար է պատկերացնել, թէ ինչպիսի լեզուական խառնաչփոթ կ'առաջանար՝ հաշուի առնելով արեւմտահայ բազաճյնական համակարգի արտասանական իւրայատկութիւնները:

1940թ. փորձ կատարուեց հրաժարուելու ուղղագրական որոշ աղճատումներից, սակայն դա մասնակի վերադարձ էր, որը չէր վերականգնում բառի գրային եւ իմաստաբանական համարժէքութիւնը:

Այսօր, երբ փոխուել են խորհրդային երկաթէ վարագոյրի ժամանակները, երբ օր օրի սերտանում են սփիւռքահայութեան հետ մեր յարաբերութիւնները, առաւել զգացւում է միասնական ուղղագրութիւն ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Հայութեան երկու հատուածներն իրարից բաժանող անջրպետը չի վերանայ, քանի դեռ սփիւռքահայն ու հայաստանահայը, ինչպէս նաեւ նրանցից ճիւղաւորուող օտարբնակ հին եւ նորօրեայ հայկական համայնքները իրար լաւ չեն հասկանում, չեն կարողանում լիարժէքօրէն հաղորդակցուել միմեանց հետ: Դրանում իր սեւ գործն արել եւ չարունակում է անել նաեւ խորամանկօրէն հիւսուած ուղղագրական վիհը: Կարդախօսում ենք՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ», բայց ամէն առպարէզում երկատուած ենք, եռատուած, բաժան-բաժան եղած. երկու գրական լեզուներ, երկու ուղղագրութիւն, երկու կաթողիկոսութիւն, ազգին բաժան-բաժան անող, իրար դէմ հանող բաղում հուսակցութիւններ...

Միասնականալու առաջին քայլերից մէկը կարող է դառնալ հաղորդակցութեան համար այնչափ էական միասնական ուղղագրութեան անցումը, վերադարձը մեր արմատներին՝ դասական ուղղագրութեանը:

Այսօր շատ անդէմներ դասական ուղղագրութիւնը չփոթում են դրաբարի հետ: Բայց, ցաւօք, նոյնիսկ իրենց մասնագէտ լեզուաբան համալսարաններից շատերն այսօր, միտումնաւոր թէ տգիտօրէն, դասական ուղղագրութիւնը կապում են արեւմտահայերէնի հետ՝ յայտարարելով, թէ մենք սարբեր ենք, են դասական ուղղագրութիւնը յարմար չէ արեւելահայերէնին:

Իսկ ինչո՞ւ յարմար չէ: Արդեօ՞ք Թումանեանը, Տէրեանը, Զարենցը արեւելահայեր չէին, բայց չէ՞ որ դրում էին դասական ուղղագրութեամբ, ինչով որ գերում էին նրանց արեւմտահայ գրչակիցները՝ Վարուժանը, Թոթովենցը, Մեծարենցը: Եւ վերջապէս, չէ՞ որ պարսկահայութիւնը, որի լեզուն նոյնպէս արեւելահայերէնն է, մերժեց «նոր ուղղագրութիւնը» եւ ցարդ չարունակում է գրել դասական ուղղագրութեամբ:

Այսօր «նոր ուղղագրութեան» կողմնակիցները զանազան առարկութիւններ, փաստարկներ են բերում դասականիչ անցնելու անհնարինութեաչ հիմնաւորմամբ: Այդ փաստարկները հիմնականում կեղծ են, դրանց հակափաստարկները աւելի բանական, տրամաբանական:

Պատճառ է բերւում դասական ուղղագրութեան եւ ժամանակակից արեւմտահայերէնի անհամապատասխանութիւնը, երբ գրւում է մի բան, կարդացւում այլ բան: Այս մտքի հերքման լաւագոյն օրինակը Ֆրանսերէնն է, որի արտասանութեան արդիական վիճակը էապէս հեռացել է հնից, սակայն գրութիւնը պահպանել է աւանդական ձեւը, եւ ոչ ոք չի կարող պնդել, որ այդ հանգամանքը խանգարում է Ֆրանսիական դիր – գրչութեան, գիտութեան ու մշակոյթի հսկայաքայլ յաղթարշաւին: Էլ չենք խօսում գրական արբերէնի մասին, որը բազմաթիւ տարածքային ճիւղաւորումների, անթիւ – անհամար բարբառների առկայութեաչ պարագայում անփոփոխ է մնացել, եւ որն էլ հիմք է դարձել վիեթնամի արաբական աչխարհի միասնութեան, համընդհանուր արժէքային համակարգի պահպանման ու ամրապնդման համար, խոչընդոտել նրա տրոհմանը, մասնատմանը՝ հակառակ նրա տարածքային մեծ ընդգրկմանչ ու կրօնական ոչ միատարրութեանը:

Դասականի ընդդիմախօսները պնդում են, թէ դասական ուղղագրութեանն անցնելու դէպքում ողջ ժողովուրդը անպրագէտ կը դառնայ: Սա անտեղի, չհիմնաւորուած փաստարկ է. ի վերջոյ, կարելի է անցումը կատարել փուլային, աստիճանական կարգով, մի որոշ ժամանակ երկու ուղղագրութիւնները օգտագործելով զուգահեռաբար: Արդեօ՞ք 1922ին, երբ մոցուեց նոր, խեղաթիւրուած ուղղագրութիւնը, բոլորը, այդ թւում նաեւ միջին եւ տարեց սերունդը չէարուններկեց գրել իր հին ձեւով: Եւ կամ առարկում են՝ դասական ուղղագրութեան ուսուցիչներ ինչպէ՞ս ճարել:

Իսկ այն ժամանակ ինչպէ՞ս «ճարուեցին»: Մի՞թէ չի կարելի կարճ ժամանակում սովորել դասական ուղղագրութիւնը; երբ պէտք լինելու դէպքում անգամ օտար լեզուներ են սովորում: Այնինչ՝ դասականի հետ մենք զանազան առիթներով յաճախ ենք չփոումներ ունեցել՝ կարդալով սփիւռքահայ հեղինակների գործեր, գրաբարեաչ լեզուի նչումներ, եթէ, մինչեւ անգամ լեզուի մասնագէտներ չենք:

Գրագէտ մարդու համար ոչ մի դժուարութիւն էլ չկայ այդ վերադարձի համար: Կարեւորը ցանկութիւնն է: Ինչ վերաբերում է անդրագիտութեան առաջացմանն ու խառնաչփոթին, ապա հարցնենք նրանց, արդեօ՞ք այսօրուայ ժողովուրդը գրագէտ է: Փորձենք կարդալ մի որեւէ հասարակ նամակ՝ գրուած, ասենք, զինուորից իր հարազատներին. ոչ մի կետադրական նչան, ոչ մի մեծատառ, անտանելի փոլոցային ժարգոն, ամէն բառում տառասխալ: Սա՛ է գրագիտութիւնը, որը վախենում ենք կորցնել:

Գրագիտութեան հասարակական պահանջարկի պակասն է այսօրուայ համատարած ոչ գրագէտ լինելուն հիմնական պատճառը: Այսօր հասարակական դիրք, ունեցուածք պաչտօն ձեռք բերելու համար գործնականօրէն քնաւ էլ կարեւոր չէ կրթութիւն կամ գրագիտութիւն ունենալ:

Այսօր, ցաւօք, այլ չափանիչներ ու արժէքներ են գործում Հայաստանում:

Մեր ընդդիմախօսները ասում են, թէ դասական ուղղագրութեանն անցնելու դէպքում անպէտք կը դառնան վերջին 80 տարում տպագրուած բոլոր գրքերը: Այդ հարցը աւելի յարմար չէ՞ր տալ 80 տարի առաջ, երբ մի կողմ մղուեց, անաեսուեց մեր 1500-ամեայ ողջ գրականութիւնը: Եւ յետոյ, ինչպէս այսօր 1922-1940 թթ. ընկած չրջանում տպագրուած խեղաթիւրուած ուղղագրութեամբ գրականութիւնն կարդում, այնպէս էլ մնացածը կը կարդանք: Մի օր, ի վերջոյ, բոլոր գրքերն էլ վերատպուած կը լինեն. դա անյաղթահարելի դժուարութիւն չէ, որից երկչոտում ենք:

Տեղին է յիչեցնել մինչ օրս ատուերում թողնուած մի «մանրուք». խօսքը խորհրդային ողջ տարածքում մէկ միասնական այբուբեն, օգտագործելու հարցի մասին է: Քանանական թուականներին, Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն ղեկավարութեան հրահանգով պատրաստուել էին զանազան առաջարկութիւններ, որոնցով «տնտեսական հիմնաւորում» էր տրւում միասնական այբուբենի հնարաւոր ընտրով «տնտեսական հիմնաւորում» էր ընտրել «կիրիլիցան» կամ լատինականը: Հարց եմ ուղղում մեր ընդդիմախօսներին. եթէ դա, այնուամենայնիւ տեղի ունենար, այսօր նոյն մոլեռանդութեա՞մբ պիտի դիմադրէիք Մաշտոցեան այբուբենի վերադարձին...

Միակ բանը, որից, իրօք, երկնչում են մեր այսօրուայ լեզուաբանները, այն է, որ իրենց գրած աչխատութիւնները այսօր կ'արժեզրկուեն: Դրանցից է բխում նրբանց անհաչտ դիմադրութիւնը եւ ոչ թէ համազգային չահերի սրտաբուխ դիտակցումից: Իսկ տուեալ դէպքում համազգային չահը պահանջում է մի կողմ դնել նեղ անձնական նկրտումները եւ հաչուի առնել այն ամէնը, ինչի կարող ենք հասնել դասական ուղղագրութեանն անցնելով:

Իսկ դրանք ունեն ե՛ւ քաղաքական, ե՛ւ մչակութային վիթխարի նչանակութիւն:

Նախ եւ առաջ ամենակարեւորը հայութեան երկու հատուածների մերձեցումն է, որին մեծապէս կը նպաստի միասնական դասական ուղղագրութեան վերադարձը: Կը վերականգնուի մեր կապը անցեալի գրականչ – մչակութային ժառանգութեան հետ, այն աւելի ընթերցելի աւելի հասկանալի ու մատչելի կը դառնայ: Միւս կողմից, կարծրացած չպէտք է լինել հասկանալու համար, որ դասական ուղղագրութիւնն էլ մասնակի չտկումների, կարգաւորման կարիքն ունի: Զարգանալով իբրեւ պետական լեզու՝ այն հարկ եղած կանոնակարգման չի ենթարկուել, աւելին՝ ահռելի, ցրուած Սփիւռքի պայմաններում այն երբեմն զարգացել է տարբերաչխօրէն՝ չաճախ գրութիւնների տարբերութիւններ, ուղղագրական տարբերակներ, երկդրութիւններ առաջացնելով: Հարկ է կանոնակարգել, միասնականացնել այն, ինչպէս լինում է պետութեան հոգածութեան եւ գիտնական լեզուաբանների ուսումնասիրութեան առարկայ հանդիսացող լեզուների դէպքում:

Հայոց լեզուի ապագայի տեսլականն է՝ միասնական ոչ միայն ուղղագրութեամբ, այլեւ լեզուական առումով: Ամէնօրեայ փոխչփման ընթացքում աստիճանաբար կարող են մերձենալ նաեւ մեր երկու գրական լեզուները: Եթէ դրանց տարանջատումը արդիւնք է դարաւոր քաղաքական իրողութիւնների, ապա դրանց մերձաւորութիւնը, չփումները առիթ կը լինեն նաեւ լեզուական մերձեցման: Այդպիսի մերձեցման զեղեցիկ օրինակ են տուել Լեւոն Շանթը, Վահան Թոթովենցը, Վահրամ Փափազեանը՝ բոլորն էլ աչքի ընկած լեզուաոճական չքեղութեամբ: Շատ կ'ուզէի, որ դա վարակիչ լինէր:

ԱՐՓԻ ԹԱՓՈՑԵԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կալաթա – Սէրայի լիսէին մէջ գիչերօթիկ հայ աչակերտները, իրենց հայ վերակացուներուն եւ հայ դաստատուներուն խորհուրդովը կազմած էին «Դպրոցասիրաց – Արեւելեան» անուն ընկերութիւն մը, որուն ես ալ անգամ գրուեցայ. սկսայ ներկայ գտնուիլ անոր ընդհանուր ժողովներուն, որոնք երկու չաբաթը անգամ մը կ'իրակի օրերը տեղի կ'ունենային Բերայի «Սուրբ Ծարութիւն» հին եկեղեցւոյն քովը գտնուած ամենախարխուլ մէկ սրահին մէջ: Այս այն ընկերութիւնն էր, որ յետագային նախաձեռնարկ եղաւ, կիլիկեան ու Արարատեան ընկերութիւններուն հետ ձուլուելով ծնունդ տալ հուչականուն եւ բազմարդիւն «Միացեալ» ընկերութեան:

Սակայն՝ նչանակուած է եղեր, որ այդ միջոցին, երբ Դպրոցասիրացին կը մասնակցէինք, ազգը մեծ սուգի մը մէջ ընկղմէր, կորսնցնելով իր մեծատաղանդ մէջ գաւակը:

1876 Դեկտեմբեր 1 (Հ.Տ.)ի օրը, մայրաքաղաքին հայ եւ օտար թերթերը դուժեցին, թէ բժչկական վարժարանի դասատուներէն Տոքթ. Նահապետ Ռուսինեան յանկարծամահ եղած է: Այդ օրը երբ ես երկրաչափութեան դասարանը մտայ տեսայ որ Յակոբ Պօյաճեան եւ Պօղոս Թագուորեան (*) արցունքոտ աչքերով եկան մեր քով, եւ ուղեցին որ ամէնքս ներկայ գտնուինք Տոքթ. Ռուսինեանի յուղարկաւորութեան. գացինք:

Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին տեղի ունեցաւ այդ յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ պատրիարք Ներսէս Վարժապետեանի, որ արարողութիւնները վերջ խօսեցաւ հիանալի դամբանական մը. ողբաց մեծանուն բժչկապետին վաղաժամ, անակնկալ մահը, զովեց անոր գիտական տաղանդը, թուեց ընտիր ձիրքերը, ազգանուէր գործունէութիւնը. ցոյց տուաւ Ազգային Սահմանադրութեան խմբագրութեանը համար ունեցած տքնաջան աչխատութիւնը եւ վերջացուց իր դամբանականը, յայտնելով՝ թէ «Ռուսինեան Հայոց Սողոմոն եղաւ. Ազգային ժողովին ներքին կանոնագիրը յօրինելովը»: Ներսէսի քաջողոր ձայնին արձագանգ կուտար Սուրբ Երրորդութեան եկեղեցւոյն բարձրաբերձ կամարը կրկնելով՝ «Հայոց Սողոմը» խօսքը:

***

Ընդարձակ տաճարը հազիւ կը պարունակէր յուղարկաւորներու խուռն բազմութիւնը զոր կը բաղկացունէին ամէն դասակարգի ազգայիններ եւ հանդուցեալին համակիրներ:

Տեսանք որ դասին մէջ սգաւոր կեցած էր Օտեան Գրիգոր, Ռուսինեանի սերտ մտերիմը ու աչխատակիցը, Ազգ. Սահմանադրութեան խմբագրիչ Ծանճնաժողովներուն մէջ. Օտեանի ճիշդ քովն էր կանգնած Մինաս Չերազ, որ մինչեւ մեկ աստիճան աչակերտը կը համարուէր Տոքթ. Ռուսինեանի, երբ սա հրապարակ հանեց իր «Ուղղախօսութիւն» անուն քերականութիւնը:

(*) Պօղոս Թագուրեան Ատանա կուսակալութեան երկրաչափ եղաւ յետոյ եւ 1909ի չարդին նահատակուեցաւ թուրք խուժանէն:

(Շար. 80)

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag

Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e

1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —

Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)

(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

1 - CONCERT — Vendredi 6 octobre à 20h30 à NEOULES

2 - CONCERT — Dimanche 8 octobre à 17h à AIX EN PROVENCE, au Pasino

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

(Շար. Ա. էջէն)

նուիրեան հարցերուն մէջ: Զօրավարը բարկացած է մանաւանդ Հանցեորկ Քըրխճմէրի դէմ, որ Եւրոպական յանձնախումբը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ մէջ, որ Սեպտ. 29ին յայտարարած էր որ Թուրքիա պիտի չկարենայ հասնիլ Եւրոպական Միութեան ժողովրդավար չափանիշերուն, ցորչափ իր զինեալ ուժերը չարուներակեն ճնշում բանեցնել ոչ զինուորական հարցերու վրայ եւ դուրս մնալ որեւէ հակակշռէ:

ՎՐԱՍՏԱՆ ազատ արձակեց ձերբակալած չորս ռուս սպաները, բայց եւ այնպէս Ռուսաստան ամէն կապ խզեց Թիֆլիսի հետ: Ոչ օդանաւ, ոչ կառախումբ, ոչ թղթատար կայ այլեւս դէպի Վրաստան եւ Ռուսերը կը ճշդեն որ, այս որոշումը կապ չունի սպաներուն ազատ արձակման հետ, այլ հակազդեցութիւն մըն է վրացական իշխանութեանց հետ տեւական հարցերու: Այս կարգադրութիւնը բաւական ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ, քանի մէկուկէս միլիոն Վրացիներ, որոնք Ռուսաստան կ'աշխատին այլեւս չեն կրնար դրամ ղրկել Վրաստան (տարեկան 350 միլիոն տոլարէն 1·25 միլիառ տոլար): Ռուսաստան շատ կատղած է եւ նախագահը չէր վարանած իր հայրենակիցներուն ձերբակալութիւնը բաղդատել Բերլինի արժանի դրդռութեան մը հետ: Պուտին չի հանդուրժեր որ Վրաստան փորձէ Օթանին մօտենալ:

ԻԶՄԻՐի մէկ սրճարանին մէջ ռումբի մը պայթումէն 15 հոգի վիրաւորուած է Հոկտեմբեր 2ին: Ականատեսներու համաձայն ձեռնառումբ մը նետուած է, մինչ փՔՔ–ն միակողմանի հրադադար որոշած էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Ճ. Պուշի հետ: Գլխաւոր նիւթը եղած է քրտական պիներ խումբերու չէզոքացումը որուն համար էրտողան յաւելեալ ջանք պահանջած է ԱՄՆ-էն: Նաեւ մտահոգութիւն յայտնած է իրաքցի Քիւրտերուն Քէրքիւքը իրենց ինքնավար գօտիին մէջ առնելու մտադրութեան: Նախագահ Պուշ ալ Եւրոպական միութեան հետ կիպրոսի հարցով չարունակուող անհամաձայնութեան մէջ աւելի ճկուն քաղաքականութիւն վարել թելադրած է իր խօսակիցին:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահը Էմիլ Լահուտ հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Սեպտ. 30) կ'ըսէ թէ Շիրաք թող չզբաղի Լիբանանի ներքին գործերով: Այս արտայայտութեամբ իր դառնութիւնը կը յայտնէ Ֆրանսախօսութեան վեհաժողովին հրաւիրուած չըլլալուն համար: Ինչո՞ւ, կ'ըսէ Լահուտ, Շիրաք չի հետաքրքրուիր Լիբանանի բուն թշնամիներով՝ Իսրայէլով:

ՌՈՊԻՐ ՌԵՏԷՔԻՐ, փիլիսոփայութեան դասախօս, մահապատիժի ապառնալիքի տակ է այն օրէն ի վեր, երբ Ֆիկարոյի (Սեպտ. 19) թիւին մէջ յօդուած մը ըստորագրած է, ուր կը քննադատէր իսլամը: Ներկայիս ոստիկանութեան պաշտպանութեան տակ է, հարաւային Ֆրանսա, եւ յաճախ բնակավայր կը փոխէ: Ինք, փիլիսոփայութիւն կը դասաւանդէր Սէնդ Օրէնս–ըլ–Կամեվիլ լիսէն (Հօթ–կառոն), ուսանէն հեռացած է եւ Սեպտ. 20էն ի վեր չի դասաւանդեր: Վարչապետը "անընդունելի" կը դտնէ այդ "ֆաթվան":

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures

SOIREE HENRI VERNEUIL

en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h

Film de Henri Verneuil

d'après le roman d'Auguste Le Breton

Musique : Ennio Morricone

avec Jean Gabin,

Alain Delon et Lino Ventura

présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :

ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F

6 Cité du Wauxhall 75010 Paris

M° République

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Արմէն ՇԻԿՈՑԵԱՆ, Մարինէ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Վիոլէթ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Կարէն ՔԱՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը ներկայացուի նաեւ՝

«AVIS DE RECHERCHE»

երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը:

երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9

ժամը 20·45ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան "Տէմիրեան" սրահը

17 rue Bleue - 75009 Paris

– Մուտքը ազատ է –

*
**

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ

ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի

վերջին թատերախաղը

կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին 9րդ թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝

6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24

— 06 64 38 00 25

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION** (peintures, sculptures, photos) des créations contemporaines de l'alphabet arménien par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur **«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»** par Patrick DONABEDIAN Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION

du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30

—— Entrée libre ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop

339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons **à ce double anniversaire**

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

*
**

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant **du 14 octobre.**

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կազմյ Ա.Աչի Լիոն – Վիլէօրպանի "Ա-րաքս" մանուճիւղը, Լէյա եւ Նախ-լէոն Պիւլիւքեան հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները:

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:

234 Emile Zola — Villeurbanne

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

*
**

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՑԹ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին "Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար պիտի զանգէք 04·78·45·17·55 թիւին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
JEUDI
5 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·547 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·547

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Շիրաքի երեւանէն Անգարայի ուղղած կոչը եւ ժխտումը պատժելի ընթացք հռչակող օրինագիծին Ֆրանսայի Ազգային ժողովին մէջ մօտալուտ քուէարկութիւնը հակազդեցութիւններու մղած են Թուրքերը: Մինչ նախագահին կոչը «Հայերու հաճելի թուելու», «քուէ չհարկելու» նպատակներով կը մեկնաբանուի, օրինագիծին քուէարկութիւնը խոչընդոտելու արարքներու կը մղէ: Մամուլի մարդիկ ու իշխանութեան դէմքեր կը զանազանեն ապառնալ քուէարկութեան պարագային երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն կրելիք ժխտական ազդեցութեամբ, հակառակ որ նոյն մամուլին մէջ գրուեցաւ նաեւ թէ ոչ մէկ հիմ ունէր նման ապառնալիք: Անցեալի բոլոր նախընթացները հակառակին ապացոյցը սըւած էին:

Համացանցի "Թէթ տը Թիւրք" կայքէջը որ ազդայնամոլներու քոյն մըն է, հրապարակած է նամակ մը, ղրկուած՝ Ֆրանսացի երեսփոխաններուն, նոյն օրինագիծին վերաքննարկումի նախօրեակին:

"Թէթ տը Թիւրք"ի անձնակազմին կողմէ ստորագրուած այդ նամակը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի Թրքական ներկայացուցչական մարմինները մեծապէս մտահոգ են ի տես հայեւթուրք յաւուրթ անցեալին ներքին քաղաքականութեան նպատակներով չհատդործումին: Անդամ մը եւս կը յիշեցնեն հայ եւ Թուրք պատմաբաններու խառն մարմին կը կազմելու Թրքական պաշտօնական առաջարկը Հայաստանի. մարմին, որուն եզրակացութիւնը ըստ ունենալու յանձնառու եղած է Թուրքիան: Մինչդեռ յիշեալ օրինագիծը կ'առաջնորդէ այդ նոյն մարմնին երրորդ երկիրներէ պատմաբաններու մասնակցութիւնը բացառելու, ինչպէս Ֆրանսայէն:

Նամակագիրները չեն վարանած իրականութեան տրամագծօրէն հակասական կէտեր չեչտելու. կ'ըսեն թէ Եւրոպական միութիւնը կ'ողջունէ չափանիշները կիրարկելու Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը, կը խրախուսէ անոր ջանքերը յատկապէս արտայայտութեան ազատութեան մարզին մէջ, ապտակի տպաւորութիւն կը գործէ Ֆրանսայի Ազգային ժողովին օրակարգին բերուած գրաքննութեան այդ օրինագիծը որ յաւուրթ այդ հարցին կարգաւորումին տանող յառաջդիմութեան կը խոչնդոտէ, ինչպէս նաեւ լայնախոհութեան ամէն նոր փորձ:

Նամակագիրները ապա կը յիշեցնեն թէ Ֆրանսայի մէջ կարեւոր բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ձայն բարձրացուցած են պատմութեան օրէնքի վերածումին, "յիշողութեան" օրէնքներու տարապայման առաջութեան ու ներկայի օրինագիծով պատմաբաններու ազատութեան, ամենայն ակախութեամբ աշխատելու կարելիութիւններուն դէմ ցցուող սպառնալիքներուն դէմ: «Ազատութի'ւն պատմութեան» խմբագրումը որ աւելի քան 700 Ֆրանսացի հետազօտող ու պատմաբան կը մէկտեղէ, օրէնսդրական այս նախաձեռնութեան դէմ հրապարակաւ դիրք բռնած է ու կոչ կ'ընէ երեսփոխաններուն որ դէմ քուէարկեն:

Նամակը կ'աւարտի կոչով մը որ երեսփոխանները ու քաղաքական կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ պետութեան բարձրագոյն դէմքերը պատրաստ կանգնին բանաձեւին, որպէսզի բարի կամքի տէր հայ եւ Թուրք պատմաբաններու, պրոլոտողներու բանավէճը չարունակուի: Դրբաքննութիւնը յիշողութեան առընչուած կնճիռներու չի կրնար լուծում բերել, բայց անդարմանելի վնաս կը պատճառէ մօտեցումի ջանքերուն: Իսկ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ բարեկամութեան դարաւոր կապերը անոյշ անջնջելի կերպով կ'արտայայտուին: Ֆրանսան չատ երկար ժամանակի համար կը կորսնցնէ Թուրք ժողովուրդին համակրանքը:

*
**

ԵՒ 2015–Ի ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻՆ

Սի–էն–էն-Թիւրք կայանի կայքէջին վրայ Պ. Ինանչ յայտնած է թէ Թուրքիա կը պատրաստուի Հայաստանի հետ նախագահ Ռ. Քոչարեանի առաջարկած ձեւով դիւանագիտական պաշտօնական յանձնախումբ մը կազմելու ("Մարմարա" Հոկտ. 3): Ան ըսած է թէ հակառակ Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապերը Ղարաբաղի հարցով պայմանաւորած լլլալուն, Թուրքիա մտահոգ է Ցեղասպանութեան հարցին մէջ Հայերու մինչեւ հիմա արձանագրած յաղթութենէն ու կը նախատեսէ որ մինչեւ 2015,– 1915ի հարիւրամեակը–, չատ աւելի յառաջդիմութիւն պիտի արձանագրեն Թուրքիոյ դէմ: Նախագահ Շիրաքի երեւանեան յայտարարութիւնը եւ Ֆրանսայի Ազգային ժողովին Հոկտ. 12ի քուէարկութիւնը այդ ուղղութեամբ մտահոգութիւնները զօրացնող ազդակներ եղած են: Նման զարգացումներ Թուրքիան կը մղեն Հայաստանի հանդէպ փոխելու իր դիրքը ու մօտենալու դիւանագիտական խառն յանձնախումբի գաղափարին:

Ա. Ինանչ միւս կողմէ դիտել կու տայ որ Թուրքիոյ նոր կեցուածքը պիտի զօրացնէ Հայերը եւ դիրենք առաւել պահանջկոտ ընէ բանակցութեան սեղանին վրայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆԴԳՐԿՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ «ՄԱՓՈՐԱՄԱ»ՅԻՆ ՄԷՋ

Միջազգային "Մափորամա"ն, երկրագունտին վրայ ուղղահայեաց կեդրոնացումով վայր մը մատնացոյց ընելու համակարգը, ընդգրկած է Հայաստանն ալ, Արեւելեան Եւրոպայէն ու միջերկրականեան աւազանէն 21 նոր երկիրներու կարգին: Այդ երկիրներէն են, Հայաստանէն զատ, Վրաստանը, Լատվիան, Լիթուանիան, Պուլկարիան, Ադրբեջանը, Ալպանիան նաեւ՝ Լիբիան, Մարոքը, Եգիպտոսը, եւլն.:

"Մափորամա"ն տուեալ վայրը մինչեւ գտնուած փողոցին, մակարդակով կը մատնանշէ: Նոյն աեն 25 դաշակարդով ցոյց կու տայ հանրային կարեւոր վայրերը. օդակայան, հիւանդանոց, թանգարան, պանդոկ, կայարան, եւլն.:

տաւորուին: Ֆրանսան չատ երկար ժամանակի համար կը կորսնցնէ Թուրք ժողովուրդին համակրանքը:

*
**

ԵՒ 2015–Ի ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԻՆ

Սի–էն–էն-Թիւրք կայանի կայքէջին վրայ Պ. Ինանչ յայտնած է թէ Թուրքիա կը պատրաստուի Հայաստանի հետ նախագահ Ռ. Քոչարեանի առաջարկած ձեւով դիւանագիտական պաշտօնական յանձնախումբ մը կազմելու ("Մարմարա" Հոկտ. 3): Ան ըսած է թէ հակառակ Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապերը Ղարաբաղի հարցով պայմանաւորած լլլալուն, Թուրքիա մտահոգ է Ցեղասպանութեան հարցին մէջ Հայերու մինչեւ հիմա արձանագրած յաղթութենէն ու կը նախատեսէ որ մինչեւ 2015,– 1915ի հարիւրամեակը–, չատ աւելի յառաջդիմութիւն պիտի արձանագրեն Թուրքիոյ դէմ: Նախագահ Շիրաքի երեւանեան յայտարարութիւնը եւ Ֆրանսայի Ազգային ժողովին Հոկտ. 12ի քուէարկութիւնը այդ ուղղութեամբ մտահոգութիւնները զօրացնող ազդակներ եղած են: Նման զարգացումներ Թուրքիան կը մղեն Հայաստանի հանդէպ փոխելու իր դիրքը ու մօտենալու դիւանագիտական խառն յանձնախումբի գաղափարին:

Ա. Ինանչ միւս կողմէ դիտել կու տայ որ Թուրքիոյ նոր կեցուածքը պիտի զօրացնէ Հայերը եւ դիրենք առաւել պահանջկոտ ընէ բանակցութեան սեղանին վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ԱԻԵԼԻ ԼՐՋՕՐԷՆ ԿԸ ՀԱՐՑԱԴՐԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐԺԱՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական միութեան հետ Թուրքիոյ բանակցութիւններուն բացումին տարեդարձին բաւական աննպաստ մթնոլորտ մը ստեղծուած է Անգարայի համար այնքան ցանկալի այդ անդամակցութեան չուրջ: Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուն Օ. Ռէն Անգարա գացած ու լուրջ քննադատութիւններ, ազդարարութիւններ ուղղած է Թուրք իշխանութիւններուն: Ան կեդրոնացած է խոստացուած բարեփոխումներուն անկատար ձգուած մարզերուն վրայ, բայց դժուար չէ կռահել թէ Թուրքիոյ սպասակոյտի նախագահին վարչապետին հետ չէչտակի հակադրութիւնը դլխաւոր դերը խաղացած է Եւրոպայի կեցուածքին մէջ: Զօր. Պիւյիւքանըթ կերպով մը քաղաքական իշխանութեան հեղինակութիւնը առ ոչինչ համարած էր, ամենազօր ու երկրին բուն տէր–տիրական բանակի մը ներկայութիւնը ընդգծելով: Բան մը որ արդէն առաջին օրէն Եւրոպայի կողմէ լռելեայն խոչընդոտ մը նկատուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան, հակառակ քաղաքական իշխանութիւններու այլ պատկեր տալու ջանքին:

Օ. Ռէն քննադատութիւնները ուղղած է պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին (թրքութիւնը անարգելու նիւթով) տակաւին ի զօրու պահուելուն, Կիպրոսի հարցին անլոյծ ձգուելուն, քրտական խնդիրը ժողովրդավար եղանակով լուծելու ձգձգումին: Ան չեչտած է թէ արտայայտութեան ազատութիւնը Եւրոպական միութեան հիմնական փորձաքարերէն, անփոխարինելի արժէքներէն մէկն է: Թուրքիոյ մէջ այդ ազատութիւնը առ ոչինչ համարող մօտ 70 դատերը որոնցմէ են հայ լրագրող Հ. Տինքի դէմ բացուածները, խորապէս կը մտահոգեն միութեան չրջանակները: «Ես չեմ կրնար երեւակայել նոյնիսկ մէկ երկիր մը որ չյարգէ Եւրոպայի արժէքները: Թուրքիա պարտի մտածել 301րդ յօդուածը պահպանելու հետեւանքներուն մասին: Չեմ կարծեր որ Թուրքիոյ նման հզօր պետութիւն մը նման յօդուածի պէտք ունի» ըսած է Օ. Ռէն: Ապա աեւլցուցած է թէ որքան կանուխ լուծումի յանգի Կիպրոսի հարցը, այնքան լաւ կ'ըլլայ: Իսկ քրտական խընդիրը կարելի չէ կարգաւորել փորձել միայն ապահովութեան ծաւալուշ միջոցներով: Եւրոպական միութիւնը ահաբեկչական արարքները առանց այլեւայլի դատապարտելով հանդերձ, կ'ակնկալէ որ Անգարա մշակէ նոր մարտավարութիւն մը որ ընդգրկէ քիւրա ժողովուրդին մշակութային իրաւունքները եւ ունենայ ընկերատնտեսական եւ քաղաքական լուծումի բնոյթ: Այս վերջին ընդգծումը ակներեւ կերպով յղուած է Զօր. Պիւյիւքանըթի նախորդ օրուան յայտարարութեան թէ. «Թուրք պինեալ ուժերը յայտարարած են թէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը պիտի չարունակեն մինչեւ որ պինեալ մէկ ահաբեկիչ իսկ չմնայ: Մեր այս կեցուածքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ. ոչ ալ պիտի ըլլայ»:

Օ. Ռէն ըսած է այսուհանդերձ թէ վարչապետ Էրտողանի հետ հանդիպումին պիտի չանայ ելք մը գտնել որպէսզի Թուրքիոյ անդամակցութեան ճամբուն վրայ արկածի մը առաջքը առնուի:

Երբ իրեն հարց տրուած է թէ Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը չանցանք նկատել եւս չի՞ նշանակեր արտայայտութեան ազատութեան կաշկանդում, եւրոպացի դիւանագէտը խուսափողական պատասխան մը տուած է:

*
**

Ֆրանսական լրատփւները լայն տեղ տուած էին Ռէնի Անգարա այցին ու քննադատութիւններուն: Նշենք Ֆիկարոյի երկար յօդուածէն զատ, թէ Հոկտ. 4ին, Ֆրանս–Էնֆոյի հիւրն էր Թրքական Մեհէ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԿՈՉԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Շիրաքի երեւան այցին ցեղասպանութիւնը ճանչնալով իր պատմութեան հետ հաշտուելու Թուրքիոյ ուղղած կոչը լրջօրէն կը զրաղեցնէ Թրքական լրատփւները: "Հիւրրիյէթ" (Հոկտ. 4) Մեսրոպ պատրիարքին դիմած է, անոր մեկնաբանութիւնը ունենալու եւ աչ ըսած է. «Նախագահ Շիրաք հաւանաբար քաղաքական պատգամ մը յղած է: Բայց պէտք չէ մոռնալ Պելժիոյ արտաքին գործերու նախարարին ըսածը թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան համար կարելի չէ նոր, քաղաքական չափանիշներ դնել: Որպէսզի Թրքահայոց պատրիարք կը նախընտրէի որ Ֆրանսայի նախագահը Հայաստանի ու Թուրքիոյ երկիսօութեան օգտակար յայտարարութիւն մը ըրած ըլլար»:

Թերթը նոյն սիւնակին մէջ տեղ տուած է նաեւ Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի "Ժէօ" թերթին տուած հարցազրոյցին ցեղասպանութեան մասին ըսածներուն չեչտելէ ետք թէ պատահարին մէջ երկու կողմն ալ պատասխանատուութեան բաժին ունի, ան չարունակած է. «Եթէ Հայերը անկատղակատ, իսկ Թուրքերը իթթիհատական քաղաքականութիւններ կիրարկած չըլլային, այսօր Թուրքիա առնուազն տասը միլիոն հայ բնակիչ կ'ունենար: Երկիրը մեծապէս կ'օգտուէր ատկէ: Ափսո'ս, այդ առիթը թէ՛ Հայերը, թէ՛ Թուրքերը փախցուցին»:

Պատրիարքը չեչտած է թէ Թուրքիա հարկ է Հայերը եւս իր հարազատ քաղաքացիները նկատէ. գանգատած է նաեւ թէ հայ մշակոյթի աղբիւր հայ եկեղեցին դրեթէ չղթայակապ է ու մեծ դժուարութիւն ունի հոգեւոր մշակոյթը չարունակելու:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարութիւնը Հոկտ. 3ի յայտարարութեամբ մը խոր ցաւ յայտնած է Ժ. Շիրաքի "պատմական հիմէ զուրկ" տուեալներու հիմնուած կոչին: Ապա ըսուած է թէ "ցեղասպանութեան որակումը անընդունելի է": Յայտարարութիւնը յիչեցուցած է նաեւ թէ նախագահ Շիրաք անցեալ տարի երբ իր երկրին զաղթարարութեան չրջանի ընթացքը օրակարգի նիւթ էր, յայտնած էր թէ պատմական դէպքերը պէտք է ձգել պատմաբաններուն:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

(ԽՕՍՔ՝ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ՅՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ, ԵՐԵՒԱՆ, 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, 2006)

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐՋԵԱՆ

Ծ.Խ.– Ստորեւ գրաւոր ամբողջական պատճէնը այն ելոյթին որուն հայաստանեան արձագանգներէն մէջբերումներ տըրուած էին Սեպտեմբեր 26ի Ռ. էջի մեր առաջին յօդուածին մէջ:

2020 Թուականի հորիզոնին, կարելի պիտի ըլլայ տեսնել համաշխարհային կշիռ ունեցող տնտեսական եւ քաղաքական հինգ մեծ դերակատարներ՝ ԱՄՆ, Ջինաստան, Եւրոմիութիւն, Հնդկաստան եւ Ռուսաստան: Առնցմէ երեքին մէջ (ԱՄՆ, Եւրոմիութիւն, Ռուսաստան) հայութիւնը ունի նշանակալի ներկայութիւն, թէպէտ ո՛չ ամէն տեղ նոյն կազմակերպուածութեամբ, ո՛չ ալ նոյն ազդեցութեամբ:

Ընդհանուր առմամբ, Սփիւռքը աշխարհի երեք տասնեակ երկիրներու մէջ ուր կ'ապրի, համարկուած (էնթէկրէ) է տնտեսականօրէն, բայց ո՛չ քաղաքականօրէն:

Արդ, քաղաքական համարկումը անհրաժեշտութիւն մըն ոչ միայն մեր դաղութներու զարգացումին համար, այլ նաեւ այն ազդեցութեան ու կշիռի համար որ անոնք կրնան ունենալ իրենց բնակած երկիրներու մէջ:

Տնտեսական գետնի վրայ, մօտ 4 միլիոն մարդ հաշուող սփիւռքահայութեան տարեկան եկամուտը չուրջ 80-100 միլիառ տոլար է, այսինքն՝ Հայաստանի տարեկան եկամուտին 30 անգամը: Մինչ իր տարեկան եկամուտին միայն 0·5 տոկոսն է, որ ներկայիս Սփիւռքը կը յատկացնէ Հայաստանի՝ որպէս մարդասիրական օգնութիւն, կամ որպէս տնտեսական ներդրում եւ ընտանեկան փոխանցումներ:

Հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս պէտք է ընել որ սփիւռքահայութեան մասնակցութեան տոկոսը բարձրանայ այս եւ այլ մարզերու մէջ:

*
**

Սփիւռքի ամենամեծ խնդիրներէն մէկը այսօր այն է, որ ազգապահպանումի գաղափարախօսութիւնը, իր դասական հասկացողութեամբ, չնչասպառ է ու կը նահանջէ:

Առօր խօսուն փաստերէն է օտար վարժարան յաճախող սփիւռքահայ աշակերտներու թիւին աճը ամէնուրեք, նոյնիսկ Լիբանանի նման գաղութներէ ներս: Կամ "խառն" ամուսնութիւններու թիւը, որ մեր մօտ՝ Ֆրանսա, գրեթէ 3/4ի հասած է: Ի դէպ՝ Ֆրանսայի Հրեաներուն քով այդ համեմատութիւնը 30 տոկոս է:

Փոքրամասնութիւն կը կազմեն այն ընտիւռքահայերը, որոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Հայաստանի եւ Արցախի ամրապնդումին ու զարգացումին: Օրինակ՝ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը, որ Սփիւռքի տարածքին գործող Համահայկական հիմնադրամի տեղական մարմիններու ամենայաջողներէն մէկը կը նկատուի, ունի մօտ 12·000 նուիրատու ընտանիք եւ ձեռնարկութիւն: Այս կը նշանակէ մօտ 48·000 անձ, այսինքն՝ Ֆրանսահայութեան 1/8-ը, կամ 12 տոկոսը; եթէ նկատի առնենք նաեւ Ֆրանսահայ այլ կազմակերպութիւններու տարած աշխատանքը, մասնակցողներու այս տոկոսը կրնայ հաւանաբար հասնիլ 20 առ հարիւրի: Մինչ Ֆրանսայի Հրեաներու 70 առ հարիւրէն է որ կը մասնակցի նուիրատուութիւններու ի նպաստ Իսրայէլի կամ հրէական համայնքի:

Պէտք է նշել ,որ Ֆրանսահայ դաղութը կազմակերպչական գետնի վրայ մեծ յառաջընթաց արձանագրած է ստեղծելով համազգաղութային ներկայացուցչական մարմին մը (ՍԷ·ՍԷ·Ա·ԷՖ·)ը, որ մեծապէս կը նպաստէ երկրի մէջ անոր կշիռը զօրացնելու գործին: Առօր որպէս հակապատկեր կարելի է օրինակ բերել ռուսահայութեան վիճակը, որու կազմակերպչական կառոյցները տակաւին սաղմնային վիճակ ունին, թէպէտեւ ռուսահայ գաղութն է, որ տնտեսական ամենամեծ նըպաստը կը բերէ Հայաստանի ու Արցախի:

*
**

Հայաստանի եւ Արցախի պայմանները դժուարին են: Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ կամ թերագնահատել տարուած յաղթանակները: Բերենք երեք օրինակ:

1) Երկրաշարժի զօտին, որ Հայաստանի տարածքին մօտ 1/3 կը կազմէ, մեծ մասամբ վերակառուցուած է այսօր, հակառակ տիրող ծանրակշիռ պայմաններուն:

2) Խորհրդային շրջանէն մնացած տընտեսական անմրցունակ կառոյցները հետզհետէ կը փոխարինուին արդիական ձեռնարկութիւններով: Տնտեսական վերելքի սկիզբը քանի մը տարիէ ի վեր ակնյայտ է՝ հակառակ Թուրքիոյ ու Ադրբեջանի կողմէ պարտադրուած շրջափակումին եւ Վրաստանի յաճախ անկայուն վիճակին:

3) Ու ամենանշանակալին՝ Արցախի ազատագրման յաղթանակն է ի հեճուկս ամէն տեսակի խոչընդոտներու ու դժուարութիւններու:

Այսուհանդերձ, թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ՛ Հայաստանի դէմ ցցուած դժուարութիւնները հսկայական են: Ո՛չ Հայաստանը առանց Սփիւռքի եւ ո՛չ ալ Սփիւռքը առանց Հայաստանի կրնան զանոնք յաղթահարել:

Եօթը միլիոններոց մեր մարդուժը, իր ներկայ դրութեամբ անբաւարար է գլուխ բերելու մեր առջեւ դրուած գործը: Պէտք ունինք "բազմապատկիչ ազդակներու", ինչպէս կ'ըսուի տնտեսագիտութեան մէջ:

Ամենակարեւոր "բազմապատկիչ ազդակ"ը որակի բարձրացումն է, որ ամբողջովին կապ ունի կրթական մակարդակին հետ: Կրկին օրինակ բերենք Ֆրանսայէ: Մինչ Ֆրանսայի քաղաքացիներու 14 առ հարիւրը ունի բարձրագոյն ուսման մակարդակ, այդ տոկոսը Ֆրանսայի Հրեաներուն քով՝ երեք անգամ աւելի է: Ահա բացատրութիւններէն մէկը թէ ինչու Հրեաներու ներկայութիւնը բանալի դիրքերու վրայ անհամեմատ աւելի բարձր է, քան իրենց թուային ներկայութիւնը, որ մերինին միայն երկու անգամն է:

Արդ, Սփիւռքի մէջ կրթաթոշակ չնորհող կազմակերպութիւններուն թիւը փոքր է ու անոնց միջոցները՝ սահմանափակ:

Այլ անհրաժեշտ "բազմապատկիչ ազդակ" մըն է քաղաքական համարկումը: Շատ փոքր է թիւը սփիւռքահայերու որոնք կ'անդամակցին իրենց երկիրներու քաղաքական կուսակցութիւններուն: Պէտք է քաջալերել սփիւռքահայ երիտասարդները, որպէսզի անդամագրուին քաղաքական կուսակցութիւններու՝ իւրաքանչիւրը ըստ իր համոզումներուն:

Ուրիշ "բազմապատկիչ ազդակ" մը կըրնայ հանդիսանալ մեր երկիրներէն ներս "խառն" կառոյցներու ստեղծումը բոլոր բնագաւառներու մէջ՝ մշակութային, մարզական, տնտեսական, եւլն.: "Խառն" ամուսնութիւններուն առաջքը չենք կրցած առնել: Ուրեմն օգտագործենք զանոնք ստեղծելով ֆրանքեւհայկական, արժանթինահայկական, գանատահայկական, եւ այլն ընկերակցութիւններ: Այսպիսով մեր չուրջը՝ Հայաստանի չուրջը համակրանքի գօտիներ ստեղծած եւ ընդլայնած կ'ըլլանք: Գոյութիւն ունեցող կառոյցները զօրացնելով հանդերձ, ստեղծենք Սփիւռքի նո՛ր դիմագիծին համապատասխանող նո՛ր կառոյցներ:

Հզօր Սփիւռք մը, նորաբար Սփիւռք մը անհրաժեշտութիւն է ի՛ր գոյութեան ու զարգացման, ինչպէս նաեւ Հայաստանի գոյութեան եւ հզօրացման համար:

*
**

Ճշտակ է անշուշտ այս բոլորէն ետք, որ Սփիւռքի աշակցութիւնը Հայաստանի միայն տնտեսական կամ մարդասիրական առումով չի հասկցուիր հոս, այլ ունի աւելի լայն տարողութիւն: Հայաստանի համար Սփիւռքը հոյակապ պատուհան մըն է՝ բացուած աշխարհի վրայ, որու միջոցաւ ան պիտի կարողանայ քայլ պահել հոն խմորուող ու ծաղկող բոլոր նորութիւններու հետ, ամէն բնագաւառէ ներս (գիտական, գաղափարական, մշակութային, եւլն.):

Սփիւռքը իր կարգին պէտք ունի Հայաստանի:

Հայաստանը Սփիւռքի համար կրնայ հանդիսանալ յղումի (ռէֆէրանս) նոր աղբիւր ու իր կարգին դառնալ մեր զօրացնելով հանդերձ, ստեղծենք Սփիւռքի չարժի հնարաւորութիւնները "բազմապատկող ազդակ":

Արդ, որպէսզի բարձրանայ սփիւռքահայերու մասնակցութեան չափը թէ՛ ընտիւռքահայ կեանքին, թէ՛ Հայաստանի ու Արցախի հզօրացման գործին, պէտք է որ Հայաստանը ամէն մէկ Հայու համար ըլլայ հպարտութեան առարկայ, հպարտութեան աղբիւր:

Հպարտութեան առարկայ կրնայ ըլլալ միայն Հայաստան մը, որ է ժողովրդավար, արդար ու կայտառակերութենէ զերծ: Երկիր մը, ուր կը ծաղկի Հայու ազգային ինքնութիւնն ու դիմագիծը:

Տուէ՛ք մեզի Հայաստան մը, որով կարենանք հպարտանալ: Ասիկա ձեր երկիրն է, բայց մեր հայրենիքն է:

Ասիկա ձեր գործն է առաւելաբար, ինչպէս որ մեր գործն է, առաւելաբար, ճամբաներ գտնել զօրացնելու Սփիւռքը:

Այս գիտով է միայն, որ կրնանք հասնիլ մեր նպատակներուն, ու լաւատեսութեամբ մեր հայեացքը ուղղել մեզ սպասող 21րդ դարու մարտահրաւէրներուն:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

«ՉԱՆԿԱ՛ ՁԻՄ ՄՈՒՐԱՋԸ ՏՈՒՐ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

1880ական տարիներուն, երբ Ս. Կարապետի վանահայր կարգուեցաւ նախ Երմեան Հայրիկ, ապա Գարեգին Սրուանձտեանց, վանքին կից բացուեցաւ որբանոց մը ու նաեւ դրադարան: Նշանաւոր ուխտատեղի էր Մուրազատու Ս. Կարապետը, որ անցեալին հոգեւոր կեդրոններու մէջ Ս. Էջմիածնէն վերջ կու գար երկրորդ կարգի վրայ: Մեծ ուխտախմբութիւններ կը կատարուէին յատկապէս Վարդավառին եւ Ասուածածնին, նաեւ տեղի կ'ունենային աշխարհիկ հանդէսներ, ինչպէս՝ ձիարշաւներ, լարախաղացութիւններ, գուսաններու մրցոյթներ եւ այլն:

*
**

Հիմա ալ խօսքը տանք Վահան Վրդ. Տէր Մինասեանի եւ տեսնենք թէ՝ ի՞նչ կ'ըսէ «Անգիր Դպրութիւն» անուն անփոխարինելի գործին Բ. հատորին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ

Զկայ սուրբ մը, որ ատենով ատած ըլլայ իգական սեռը, որքան Սուրբ Կարապետը: Դեռ յայսօր ոչ մէկ կին եւ կոյս կը ժպրհի հպիլ ու համբուրել այն հողը, այն լոյս գերեզմանը, ուր կը հանգչի ան: Դարաւոր պատմութիւն մըն է, տխուր եւ սրտամխիկ, թէ Ս. Կարապետ զոհ եղած էր կնոջ մը «կատաղի մոլեգնութեան»: Հերովդիադա իր աղջկան՝ Սողոմէի միջոցաւ գլխատել տուած էր Սուրբը: Այդ օրէն վերջ հէք աղջիկը գժոխքի դրան դէմ անքուն կը սպասէր գալը Քրիստոսի, որ դթութիւն հայցէր: Եւ ահա հիանալի օր մը, երբ գթութեան արեւը կը ծագէր, որն էր Ս. Փրկիչը, որ կը գրկէր գուրգուրալին համբուրելով հէք աղջիկը եւ լուսացնցուղ բազուկներովն ի վեր առած՝ Ս. Կարապետի լոյս գերեզմանի սնարին քովիկը կը հողէր. «Հանդիստ, մրմնջելով, շատ տառապեցար, աղջիկս, ննջէ՛ եւ դու ի քուն յաւիտենից»:

*
**

Ինչպէս մեր մէջ այս վէպը, եւ յետոպա կ'աւանդէր թէ Հերովդիադա Ցովհաննէս Մկրտիչը գլխատել տալուն համար դատապարտուած է որ յաւիտեան քալէ, որուն կը դիմաւորէ դարերու չրջանի մէջ օր մը այն կօշկակար Հրեան, որ երբ Քրիստոս խաչն ի չալակ կը տարուէր ի Գողգոթա, եւ խոնջէնքէն չունչ մը առնելու համար անոր խանութի սեմին վրայ կը դնէր խաչին ծայրը, ուժգին կլից մը զարնելով խաչին, հրած էր Քիսուսը ըսելով. «Քալէ՛», որմէ պատասխան առած էր. «Ես դու յաւիտեան քալես ինձ պէս»: Ինչպէս

ՓԱՍՏԱԹՂԹԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՉՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ
2006–Ի ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ՀԱՏԿԱՑՄԱՄԲ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ ԻՐԱԿԱՆԱՑՎՈՂ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳՐԵՐԻ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՍՊԱՌՈՒՄՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

Ֆի (գրծատերութեան մխութիւնը) վոխ նախագահը Փ. Պարան: Ան հարցումին որ կը վերաբերէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին, զոր Շիրաք արծարծած էր Երեւան, Պարան նոյն յանկերգով պատասխանեց, այսինքն քաջալերել երկխօսութիւնը եւ այդ առընչութեամբ Թուրքիոյ Մորհրդարանը հրաւէր ուղղած է Հայաստանի կառավարութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՍԻ ղեկավարներուն դէմ մահուան սպառնալիքներ կը տեղան եւ Հոկտ. 4ի առաւօտուն ալ ղեկավար մը սպաննուած էր: Սպառնալիքները կու գան Ֆաթահի կապուած խումբէ մը: Ձեկույցով մը, Ալ-Աքսայի Նահատակներու Ջոկատները կ'ամբաստանեն Դամասկոս ապաստանած Համասի ղեկավարը՝ Խալետ Մէշհալ որ "պատակոտմի աղբիւրն է": Բախումներ կան միշտ Գազայի Հրջանը Պաղեստինցիներու միջեւ:

ԹՐՔԻՇ ԷՌԼԱՑՆԶի պօյինկ 737 օդանաւ մը, որ Թիրանա–Պոլիս դիծը կ'ապահովէր Հոկտ. 3ին, ստիպուեցաւ ճամբան փոխել եւ էջք ի տասրել Պրինտիզի Իտալիոյ հարաւ–արեւելքը: Օդանաւը իր ճամբէն չեղած էր որովհետեւ օդահէնց մը կ'ուզէր թշնամական առարք մը գործել Պալին Թուրքիա այցելութեան դէմ: Բայց, յաջորդ օրն իսկ ոչինչ յստակ էր բացի այն իրողութենէն որ ամէն ինչ կարգադրուած էր եւ 106 ճամբորդներ ողջ-առողջ էին: Կը թուի որ օդահէնը թրքական բանակի դասալիք մըն է, նոյնիսկ գրած կ'ըլլայ Պալին որ քրիստոնեայ մըն է եւ չուզեր ծառայել մահմետական բանակի մը մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կ'ամբաստանէ իր ճնշումը Վրաստանի վրայ եւ հռչակած ամպարկօն գործադրուիլ սկսած է Հոկտ. 3ին իսկ: Ցաւակ է որ Մոսկուա վճռած է խիստ դաս մը տալ եւ Արտաքին Նախարար Ս. Լաւրով ալ կրկնած է թէ միտք չունին չրջափակումը վերցնելու: 2003ի "վարդի յեղափոխութենէն" ի վեր, Վրաստան թիւ 1 թշնամին է Մոսկուայի: Ֆիկսուօ իր խմբագրականով ալ (Հոկտ. 4) դիտել կու տայ որ Սահակաշվիլիի դէրքը խնդրոյ առարկայ դարձած է:

ՄԱՄՈՒԼ

LE CANARD ENCHAINE (4 octobre)

VOYAGE ELECTORAL

Hier encore, Jacques Chirac était le plus chaud partisan de l'entrée de la Turquie dans l'Europe. Mais, à l'occasion de sa visite d'Etat en Arménie, il a effectué un véritable virage sur l'aile. Il s'est prononcé là-bas, on le sait, pour la reconnaissance du génocide arménien, à la grande fureur d'Istanbul. Le même génocide dont il n'avait pas voulu entendre parler depuis son arrivée à l'Elysée, il y a onze ans.

La composition de la délégation française qui l'a accompagné à Erevan laissait pourtant présager ce changement à vue : le Président avait emmené nombre de personnalités UMP qui se présenteront, en juin 2007, dans des circonscriptions où vit une forte communauté arménienne. Ont ainsi eu droit à un siège dans l'Airbus présidentiel : Dominique Perben, ministre de l'Equipement, qui vise la mairie de Lyon ; Guy Teissier et Renaud Muselier, candidats UMP à Marseille ; Hervé Mariton, député de la Drôme et désireux de se succéder à lui-même. Sans oublier le très sarkozyste Patrick Devedjian.

Comme quoi Chirac, il peut changer sur tout, mais pas changer de réflexes électoraux.

Երգիծաբերթին Բ. Էջի այս տողերուն գլուխը կայ ճաւու ծաղրանկար մը, ուր Շիրաք ինքզինքին հարց կու տայ... «Իսկ Հայաստա՞նը... Էթէ հոն թեկնածու ներկայանա՞յի...»:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԻՍՑՈՒՔ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
կառուցած եւ փարիզահայութեան նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի կէսօրէ առաջ եւ հանդուցեալ Մեծ Բարերարին օրհնակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանդերձեալն համար:

ՀԱՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ՆԱՆԹԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 7ին է (ժամը 12էն կէս պիչեր) որ բանաստեղծութեան օրուան կը մասնակիցին նաեւ Մարինէ Պետրոսեան եւ Գրիգոր Պըլտեան (7 rue Paul Fort):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՑՐԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
Ամէն Շէկոճեան, Մարինէ Պետրոսեան
Վիոլէթ Գրիգորեան, Կարէն Քամեան

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը հերկայացուի նաեւ՝

«AVIS DE RECHERCHE»

երկլեզու ժամանակակից հայ բանաստեղծութեան հատորը:

երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20·45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris
– Մուտքը ազատ է –

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

***

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 **octobre.**

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կապոյտ Ծաչի Լիոն – Վիլէօրպանի "Արքա" մանուճիւղը, Լէա եւ Նափլէոն Պիւլլիւքեան Հաստատութեան աջակցութեամբ Հայաստանի տարուան առիթով ձեզ առիթը կ'ընծայէ վայելելու Հայաստանէն ժամանող երախաներու բացառիկ "ԱՄԻԿՕ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ"ի ելոյթները:

Առաջին ելոյթը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 8, ժամը 15ին
Վիլէօրպանի Centre Culturel et de la Vie Associative-ի սրահին մէջ:
234 Emile Zola — Villeurbanne

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

***

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵԼՈՅԹ
Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամո"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար պիտի զանգել 04·78·45·17·55 թիւին:

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre
Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023) *(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)*

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.

- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION**
(peintures, sculptures, photos)
des créations contemporaines de l'alphabet arménien
par des plasticiens arméniens de France (APAF)

- **20h30 — CONFERENCE** sur
«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»
par Patrick DONABEDIAN
Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes
de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
VENDREDI
6 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.548 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.548

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԻՋՆՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՇՐՋԱՆ ԱՅՑԸ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Հոկտ. 3ին Երեւան ղացած են, հանդիպում ունեցած նախագահ Ռ. Քոչարեանի, արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ։ Ռուս նախագահը Ե. Մերզլեակով յայտնած է թէ էրեվանի բուն նպատակը կողմերուն ուղղակի հիւմնարկութիւնն էր եւ յաջողած են, քանի որ Հոկտ. 6ին կը սպասուի Վ. Օսկանեանի եւ Է. Մամեհաարովի Մոսկուայի հանդիպումը։ Այդ ընթացքին կը քննարկուի նաեւ երկու երկիրներու նախագահներուն հանդիպում առաջարկելու կարելիութիւնը։

*
**

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաւէրով Հոկտ. 4–5ին պաշտօնական այցով Հայաստան ղացած է Ռումանիոյ նախագահը Թ. Պասեսկու, պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ։ Այցին առաջին օրը ան այցելած է Ծիծեռնակաբերդ, ծաղկեպսակ զետեղած, ապա Ցիշղուլեան պուրակին մէջ մշտադալար եղեւիզ մը տնկած։ Հիւր նախագահը այցելած է նաեւ Ցեղասպանութեան թանգարանը, յուշամատեանին մէջ արձանագրած՝ "Ի յիշատակ" թանգարանի տնօրէնը Լ. Բարսեղեանց Պասեսկուն նուիրած է ցեղասպանութեան մասին հատոր մը։

Թ. Պասիսկու հանդիպում ունեցած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի , վարչապետ Ա. Մարգարեանի հետ։

*
**

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԻՒՖԹԻՒՆ ՄԱՑՐ ԱԹՈՌԻ ՄԷՋ

Միջկրօնական երկխօսութեան շրջանակին մէջ Սուրիոյ մուֆթիւն՝ Շէյխ Հասսուն պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ հիւրը եղած է Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ.–ի։ Պատուիրակութեան մաս կազմած է Դամասկոսի առաջնորդ Արմաչ Եպիսկ. Նալպանտեան։

Գարեգին Բ. իր հիւրը ընդունելով յայտնած է այն գոհունակութիւնը որ ըզգացած է Տէր Զօր այցին տեղացիներու հիւրասիրութենէն. ապա դրուատած է արաբ ժողովուրդին հետ սերտ բարեկամութիւնը, յիշելով ցեղասպանութենէն վերապրողներու անոնց կողմէ գտած փրկարար վերաբերումը։

Շէյխ Հասսուն իր կարգին չ'ոգրհատուած է հանրապետութեան 15րդ տարեդարձը։ Սկսելով Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանը, ան ըսած է. «Եթէ ազգերը հետեւէին իրենց կրօնքներուն, աշխարհի վրայ այսքան ոճիրներ չէին գործուեր»։

*
**

ԼՂԱ

15–ԱՄԵԱԿԻ ԿՈՉ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻՆ

Արցախի անկախութեան 15ամեակին առթիւ ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի մօտ ուժեղ անդամները հայկական խումբին նախագահներուն՝ Ֆ. Փալոնի եւ Ճ. Նոլենպերկի հետ նշած են տարեդարձը, յեռոյ նամակ մը ստորագրած, ուղղուած նախագահ Ճ. Պուշին։ Նամակով անոնք կոչ ըրած են որ ԱՄՆ–ու նախագահը ճանչնայ Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան 15ամեակը։ Անոնք Պուշի ուշադրութիւնը հրաւիրած են Արցախի ժողովրդավարական զարգացմանը եւ անկախ պետութիւն ըստեղծելու ջանքերուն վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը հակազդելով երկրին մէջ յեռադիմութեան, ներկայութեան մասին նախագահին պնդումներուն, ըսած է թէ իր կարծիքով ատոնք հիմ չունին, բայց եւ այնպէս կարելի է տարբեր կարծիքներու մասին տեսակցիլ ու բանակցիլ։ Շեշտած է յատկապէս թէ նման տարակարծութիւնները հրապարակային արտայայտութիւն պէտք չէ ունենան։ Ըսած է նաեւ թէ "յեռադիմութիւն" որակումը կարելի է փոխարինել "ծայրայեղութեամբ"։ Ամէնէն կարեւորը նկատած է փոխադարձ յարգանքը, հասկացողութիւնը։

ԱՄՆ–ու արտաքին նախարարը՝ Գ. Ռայս նոր շրջապտոյտ մը կ'ընէ Մերձաւոր Արեւելք եւ Հոկտ. 4ին Իսրայէլ եւ պաղեստինեան շրջան այցելեց։ Իր գլխաւոր նպատակն էր ճակատ մը պատրաստել «չափաւորներու ծայրայեղներու դէմ»։ Ապահաս չափաւորն է, Համասն ալ՝ ծայրայեղը եւ ԱՄՆ միշտ կը պահանջեն որ այս վերջինը Իսրայէլը ճանչնայ։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահին՝ Իուշչենկոյի արեւմտամէտ կուսակցութիւնը յայտարարած է Հոկտ. 4ին որ ընդդիմութեան կողմը կ'անցնի համաձայնութեաց դալէն ճիշդ ամիս մը յետոյ։ Պիտի պիտի է իր նախարարներուն որ քաշուին կառավարութենէն։ Իուշչենկո կ'ըսէ որ «Մեր Ուկրանիան» կուսակցութեան պատկանող նախարարները, եթէ չքաշուին, կը մնան «առանց կուսակցութեան» մակդիրին տակ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ խորհրդարանական վեհաժողովը օրակարգի բերած է "Քիւրտերու մշակութային կացութիւնը" խորագրուած տեղեկագիրը։ Քննարկումներուն չեշտուած է թէ պետութենէ զուրկ մեծագոյն ժողովուրդն են Քիւրտերը եւ թէ Թուրքիոյ իրենց ներկան սահմանուած է որպէս "քաղաքացիական պատերազմ"։ Ըսուած է տակաւին թէ Անգարա ՓՔՔ–ի հետ պայքարը սխալ քաղաքականութեամբ կը վարէ եւ թէ քրտական մշակութային ներկայութիւնը ոչ թէ սպառնալիք, այլ հարըստացնող ազդակ պէտք է նկատէ։ Տեղեկագիրը Թուական տուեալներ ալ ընդգրկած է։ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու թիւը 12–15 միլիոն տրուած է, Իրաքի մէջ 5 միլիոն, Իրանի մէջ մօտաւորապէս 8 միլիոն, Սուրիոյ մէջ 1–2 միլիոն, Հայաստանի մէջ 45 հազար, եւլն.։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան նախագահը՝ Մահմուտ Ապպաս սպառնացած է որ կը լուծէ Համասի կազմած կառավարութիւնը, բանակցութիւններու ձախողութենէն ետք ազգային միասնական կառավարութեան մը կազմութեան համար։ Ապպաս երկու շաբթուան պայմանաժամ տուած է։

ՊՈՒՏԻՆ զգուշացուցած է Վրաստանը չանթափի որեւէ փորձէ Ռուսաստանի նըկատմամբ։ Արտաքին նախարարն ալ՝ Ս. Լաւրով բողոքովին աւելորդ նկատած է Օ.Էմ.Սէ.Ը.–ի կամ ոեւէ մէկուն միջամտութիւնը Վրաստանի ի նպաստ։ Ռուս երեսփոխանները դեռ սպառնացած են որ աւելի խիստ միջոցներու կրնան դիմել Վրաստանի դէմ։

ՊԱՊԸ հաստատեց Թուրքիա կատարելիք իր այցելութիւնը, հակառակ անոր որ Թուրք օգահանէնին արկածախնդրութիւնը քիչ մը աւելի խռովեց մթնոլորտը, քանի եւթական Պապին կ'ուզէր դիմել առարկելով որ կրօնական ազատութիւն չկայ Թուրքիոյ մէջ։ Եւօրեայ այս ճամբորդութիւնը օրէ օր աւելի վախուկ բնոյթ ունի ամէն գեռնի վրայ։ Թուրքերը չեն դնահատած նաեւ որ Բենեդիկտոս ԺԶ իր հին քրիստոնեայ անունով կոչէ Իսթանպուլը։

ՊԻՐԻՆՏԻԶիի արդարադատութիւնը մերժադրանքի տակ առաւ Թուրք օգահէնը՝ Հ. Էքինճի որ փորձած էր թրքական օդանաւը չեղել տալ իր ճամբէն։ Թուրքը որ բանակէն խոյս տուած էր, դասալիք էր, դաւանափոխ ալ եղած էր եւ քրիստոնեայ դարձած։ Ալպանիա փախելէ առաջ 6 անգամ փորձած էր անձնասպան ըլլալ թրքական բանտին մէջ։ Թուրքիոյ արդարութեան նախարարը՝ Ճ. Չիչէք պիտի պահանջէ մեղադրեալին յանձնումը։

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի 30%ի գեղչ մը ըրած է իր եւ նախարարներուն աշխատավարձերէն վրայ 2007–ի խստապահանջ պիւտճէին պատճառաւ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Տոմինիկեան Հանրապետութեան մէջ կազմակերպուած ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյեանութեան մասնակից հայաստանցի մարզիկը (77 քգ.) Ամա Խաչատրեան երկամարտին 357 քգ. բարձրացնելով (165+192) արժանացած է Գ. մրցանակի ու պրոնզէ մետալի տիրացած։ Իր մըրցակիցներէն եղած է թուրք մարզիկը Թ. Սաղըը որ գրաւած է դասակարգին առաջին տեղը, 361 քգ. (166+195) բարձրացնելով։

ՉԱՓՆԱԿԱՑԵԼՈՎ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԻՆ

Ազգային ժողովի փոխ նախագահ, Ռենսիի քաղաքապետ է. Թաուլէթ մէկն է անոնցմէ որոնք ողջունեցին նախագահ Շիրաքի Թուրքիոյ ուղղած կոչը։ Հաղորդագրութեամբ մը ան չեշտած է թէ իր յայտարարութեամբ ցեղասպանութիւնը ճանչնալով մեծնալու Թուրքիոյ ըրած կոչը պետութեան ղեկավարին խիզախութեան փաստը կու տայ ամէն բանէ առաջ։ Այդ կոչը կը փաստէ նաեւ թէ ամէն բանավէճէ անդին Ցրանսա Հայ Դատի շարքերուն առաջին դիրքը կը դրաւէ ու այդ յայտարարութիւնը անկիւնաքար մը պիտի ըլլայ բոլոր անոնց համար որոնք տարիներէ ի վեր կը պայքարին 1915 Ապրիլ 24ին սկիզբ առած պատմութեան այդ վէրքին ճանաչումին համար։

Ի. Թաուլէթ եւս հեղինակն է օրինագիծի մը որ կը դատապարտէ հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը։

Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետը Ռ. Ռուէք որ Ազգային ժողովի Ցրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խումբին փոխ նախագահն է, դրապէս արժեւորած է նախագահ Շիրաքի կոչը որով, կ'ըսէ ան, վերջապէս կը ճանչակցի Թուրքիոյ ներսը պատը ցեղասպանութեան ճանաչումին առընչուող Ընկերվարական կուսակցութեան պահանջին։ Նոյն առեն Ռ. Ռուէք յոյս յայտնած է թէ վերջապէս կը վաւերացուի Ազգային ժողովի Հոկտ. 12ի օրակարգին առնուած ժխտումը պատժող օրինագիծը։

ծած ջարդերուն ի նպաստ, «վերլուծելով պատմութիւնը», հասնելու համար հոն, ուր Թուրքերը կը կորսնցնեն իրենց վստահութիւնը Հայերու հանդէպ, քանի «Հայերու աչքերը դէպի Ռուսաստան կը նային» եւլն. եւլն.։

Ի վերջոյ, Աւլէրի ուղածն այն է, որ Ցրանսա հաշտեցնէ Հայերն ու Թուրքերը, «երկուքն ալ մեր ամէնէն մօտիկ բարեկամները հինէն ի վեր»։

*
**

LE CANARD ENCHAINE (suite)

COUP DE BOULE SUR ISTANBUL

A sept mois de sa probable retraite, Chirac met les bouchées doubles pour changer le visage de la planète. Diplomates timorés, accrochez vos ceintures! En visite à Erevan samedi dernier, le Président a quasiment déclaré la guerre à la Turquie, dont il a pourtant longtemps plaidé la cause à Bruxelles : **«Faut-il que la Turquie reconnaisse le génocide arménien pour entrer dans l'Union** (européenne) **? Honnêtement je le crois.»** Même les plus farouches partisans de la cause arménienne n'en sont pas revenus, le chef de l'Etat avait pris un virage à 180 degrès.

Mais Chirac n'en avait pas fini avec la géopolitique à coups de marteau. Quelques jours plus tôt, à la surprise générale, il avait décidé de revaloriser une partie des pensions dues aux «tirailleurs» et autres anciens combattants des ex-colonies. Il paraît que c'était après avoir vu le film «Indigènes» de Rachid Bouchareb. Eh oui ! quand Chirac va au cinéma, cela peut coûter cher au Trésor public...

Pour la bonne cause de l'Arménie, on se pose des questions. Quel imprudent a filé une cassette à Chirac ? Et de quel film ? De quel réalisateur ? Verneuil, Guédiguian, Egoyan ? L'enquête est ouverte...

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ «Կ'ՈՒԶԵՄ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋԱՆՉՆԱԼ, ՀԱՏՈՒՑԱՆԵԼ»

Ցեղասպանութեան նիւթը վերջին տարիներուն Թուրքիոյ մէջ չի կորսնցներ իր այժմէականութիւնը: Անկախ՝ այդ մասին հրապարակուած կարծիքներէն, կատարուած մեկնաբանութիւններէն, արժեւորումներէն, յստակ է որ 15–20 կամ աւելի տարիներ առաջուան թապուները խորտակուած են: Ան այլեւս հազար քարի տակ պահուած թունաւոր կծիկը չէ որուն պէտք չէ դպչիլ, այլ ամէնէն հրապարակային նիւթերէն մէկը: Ու հրապարակայնութիւնը չի սահմանափակուիր մամուլ – ձայնասփիւռ – հեռատեսիլ երբեակով. փորձագրութիւնները, վէպերը, պատմուածքները, նաեւ "գիտական" գործեր լոյս կը տեսնեն այս միջուկով. անոնց մեծ մասը ըստ հեղինակին պատկանած հատուածին, տուեալ գաղափար մը չեչտելու նպատակով գրի առնուած կ'ըլլայ:

Ցեղասպանութեան նիւթին Թրքական հանրային կարծիքէն գտած մօտեցումը կարելի է ընդհանուր գիծերով երեք խումբի բաժնել. ամէնէն ծաւալունը, անչուշտ, ժխտողներու, ուրացողներու խումբն է: Նաեւ ամէնէն վնասակար ահմաններ ունեցողը: Կան ցեղասպանութիւն բառը չակերտղէն մինչեւ նման բանի հեղինակ Հայերը ցոյց տուողները. ասոնք որքան ալ անհաւասար թուի, իրենց ներկայացուցիչները ունին լուրջ, գիտական կարծուած հիմնարկներու մէջ, ինչպէս Թուրք պատմութեան հիմնարկին: Սակայն հետաքրքրական է տեսնել որ ամէնէն իրապաշտ, անկախ, յանդուգն, ճըշմարտախօս կարծուածներ ալ, ի հարկին, շատ բնականօրէն կրնան իյնալ այդ խումբին մէջ: Աւորը ապացոյցը ունեցանք ուրացումը պատժելի արարք հռչակող օրինադիծին մայիսեան քուէարկութեան նախօրեակին: Խումբ մը Թուրք մտաւորականներ Ֆրանսական մամուլի յայտարարութիւն մը ստորագրելով դիմած էին Ֆրանսայի Ազգային ժողովի երեսփոխաններուն, որպէսզի սխալը չգործեն օրինադիծին թեր քուէարկելու... Ու անոնց մէջ կային Թ. Աքչամի, Է. Շաֆաքի, Ռ. Զարաքօլուի նման այլախոհ նկատուածներ:

Երկրորդ խումբը ընդունիլ – մերժել բեւեռներուն միջեւ տատանուլներէն բաղկացած է. ազատամիտ, լայնախոհ նկատել կ'ուզէ, միւս կողմէն կ'ուզէ որ քննութիւններ, պրպտումներ ըլլան, փաստեր հայթայթուին, որպէսզի ընդունի թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն էր: Այս հատուածին լաւագոյն օրինակ են Թուրք պաշտօնական այն դէմքերը որոնք մեծագոյն գիւտի նման կաւչած են պատմաբաններու խառն յանձնախումբ մը կազմելու, բոլոր դիւանները տրամադրելու, եւլն. առաջարկներուն. գիրենք չատ չի վրդովեր տեսնել թէ ո՛չ Հայերը (բացի ամէն կու կու լիկո՛ւի փութացող պատեհապաշտներէն), ո՛չ Աբեւելքը, ոչ ալ Աբեմուտքը լուրջ կը վերաբերի այդ հնարքին. իրենց համար կարեւորը ժամանակ շահիլն է, այն տպաւորութիւնը տալով որ Թուրքիան քաղաքակիրթ աշխարհին արժէքները իւրացուցած է, պատրաստ է երկխօսութեան, եւլն.: Եւ այդ ցուցափեղկին սիրոյն պէտք է աշխարհը լծուի Թրքական սայլին, պէտք է բացուին Եւրոպայի դուռները: Եթէ Սփիւռքն ալ բարի կենայ, Անգարա կրնայ Հայաստանի սահմանը բանալ, Ղարաբաղի բարեհաճ տրամադրութեան պարագային:

Այս երկուքին ձեւացուցած խոչոր, ամէնէն դժուար յաղթահարելի զանգուածին քով կայ փոքրամասնութիւն մը. թերեւս աւելի տեղին է "մանրամասնութիւն" կոչել, զոնէ առ այժմ: Ճշմարտութիւնը ճանչնալու անկեղծ հետաքրքրութեան ու գայն ամէն ձեւի տակ ընդունելու անկեղծ պատրաստակամութեան տէր են անոնք: կարելի է այս հատուածին մէջ դասել Աբեմուտքը լուրջ կը վերաբերի այդ հնարքին. իրենց համար կարեւորը ժամանակ շահիլն է, այն տպաւորութիւնը տալով որ Թուրքիան քաղաքակիրթ աշխարհին արժէքները իւրացուցած է, պատրաստ է երկխօսութեան, եւլն.: Եւ այդ ցուցափեղկին սիրոյն պէտք է աշխարհը լծուի Թրքական սայլին, պէտք է բացուին Եւրոպայի դուռները: Եթէ Սփիւռքն ալ բարի կենայ, Անգարա կրնայ Հայաստանի սահմանը բանալ, Ղարաբաղի բարեհաճ տրամադրութեան պարագային:

Այս երկուքին ձեւացուցած խոչոր, ամէնէն դժուար յաղթահարելի զանգուածին քով կայ փոքրամասնութիւն մը. թերեւս աւելի տեղին է "մանրամասնութիւն" կոչել, զոնէ առ այժմ: Ճշմարտութիւնը ճանչնալու անկեղծ հետաքրքրութեան, ու գայն ամէն ձեւի տակ ընդունելու անկեղծ պատրաստակամութեան տէր են անոնք: կարելի է այս հատուածին մէջ դասել Աբեմուտքը, Շաֆաքները, Փամուքները որոնք սակայն միշտ հակումը ունին ցեղասպանութեան իրենց մօտեցումին մէջ պատմականը քաղաքականէն չատ գերիվեր նկատելու:

Այս ծանօթ անուններու խմբակէն դուրս Պուրչաք կիւվէն անուն մէկը Հոկտ. 1ի "Սապահ"ի մէջ գրութիւն մը ստորագրած էր: կը դժգոհէր ու վտանգաւոր կը նկատէր Թուրքիոյ մէջ ազդայնամոլ, ֆաշիստ կեցուածքներու չեչտումը. կ'ըսէր թէ անոնց մատնիչը երկրին մէջ օրէ օր ծաւալող դրօշակներու եւ փառերգին ամէն տեղ, ամէն առիթի ներկայութիւնն է: կը դթար զանոնք որսէս զէնք չհարկող մտայնութեան, անոր եւին վախկոտութեան մը զոյութիւնը նշմարելով: Աւորը զուգահեռ կը նկատէր վիպագիր Խ. Շաֆաքի գործին առընչութեամբ դատ բանալու տպիտութիւնը եւ պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին հիմով բացուած վէճերը:

«Չեմ գիտեր թէ Շաֆաք դաւաճա՞ն է, բայց ես "Հայրը եւ ապօրինի զաւակը" վէճերէն չատ առաջ կարդացի եւ չատ հաւնեցայ ամերիկահայ ընտանիքի մը Թուրքիոյ մէջ ապրածով հիւսուած ցանցին մասերը» կը գրէ Պ. Կիւվէն: Յետոյ ըսելէ ետք թէ դիրքին մէջ կողմերէն մէկը աւելի իրաւացի ցոյց տալու թեզ մը նշմարած չէ, կը գարմանայ ցեղասպանութեան թեզին պաշտպանութեամբ Շաֆաքը ամբաստանելու, ցեղասպանութեան տեսակէտը հերքելու նպատակով ապարդիւ ի-ջածներու:

Կը գրէ.

... «Կ'ուզեմ հարց տալ անոնց. ուրկէ՞ գիտէք. գացիք պատմական փաստաթուղթերը, այդ շրջանի դիւանները պրպտեցիք: Ո՞վ էք որ կը յաւակնիք նման պաշտպանութեան պահանջած պատասխանատուութեան, ազդեցութեան, գիտութեան եւ լիազօրութեան տէր ըլլալ: Ինաւ հետաքրքրուած չէ՞ք գիտնալու թէ ի՛նչ է իրականութիւնը այն դէպքերուն որոնց պատճառով ամբողջ աշխարհի Հայերը ամէն առիթի ու տրամադրելի ամէն դիրքէ յարձակումի կ'անցնին մեզի դէմ: Չէ՞ք ուզեր գիտնալ թէ ինչեր կան մեր հաւաքական ենթագիտակցութեան մէջ: Մինչ կը մտածէք հոգեբոյժի դիմել պրպտելու համար փակ վայրերէ ձեր վախը, ինչո՞ւ չէք հանդուրժեր ձեր հաւաքական անցեալին վէրքերուն: Չէ՞ք գիտեր թէ հաւաքականութիւններու անցեալը կը ձեւաւորէ անոնց ապագան: Տեղեակ չէ՞ք թէ ցեղասպանութեան ենթարկուած ժողովուրդները ամէնէն մօտիկ թեկնածուներն են ցեղասպանութիւն գործելու: Այդ պարագային, խնդրեմ, Սերպերու, Իսրայէլացիներու պատմութիւնը կարդացէք: Ես անձամբ մեծապէս հետաքրքրուած եմ ծանօթանալու իմ պատմութեանս իրականութիւններուն: Այդ պատճառով հարկ է պատմաբաններուն ուսումնասիրութեան առիթ ստեղծել: Կ'ուզեմ սորվիլ թէ այդ շրջանին ինչե՛ր ապրած են, ատիկա պատմական կացութեան մէջ ի՛նչ կը նշանակէ, անիրաւութիւն գործուա՞ծ է թէ ոչ, եթէ այո, ո՛վ է յանցաւորը: Եթէ զաւակն եմ ցեղասպանութեան, կոտորածի հեղինակ ազգի մը, կ'ուզեմ առճակատիլ ատոր հետ, ցաւը տանիլ, պատասխանատուութիւնը ստանձնել, փոխարժէքը վճարել, ներողութիւն խնդրել, ցաւակից ըլլալ ամօթով եւ մաքուր չարունակել կեանքս: Իսկ եթէ այս պնդումները սուտ են, կ'ուզեմ գործածելով իրականութեան ուժը, "կորի՛ր", "դնա՛ չահդ այլ տեղ փնտռէ" գոչել կարելի ամէն միջավայրի նախայարձակներուս: Որովհետեւ մենք ու մեր "մտաւորականները" այնքան ատեն որ նման կոյր ուրացումի մը խրած ենք, խնդրոյ առարկայ շրջանին եւ աշխարհագրութեան մէջ պատահած կամ չպատահած ամէն բան այս ազգին կը վերագրուի: Եթէ բան մը ըրած եմ, պէտք է ընդունիմ ու հատուցանեմ, որպէսզի այս ազգին զաւակները տակաւին դարերով իրենց չըրածով չամբաստանուին, իրենց հետ առընչութիւն չունեցող աղտերու արատով չաղտոտին»:

Արդեօք որքա՛ն ատեն պէտք է սպասել որպէսզի այս մտայնութեամբ մէկը խօսքի տէր դիրքի հասնի Թուրքիոյ մէջ, կամ անցնող մը օր մը հրաշքով նոյն կեցուածքը ունենայ...

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

«ՋԱՆԿԻ՛ ՋԻՄ ՄՈՒՐԱՋԸ ՏՈՒՐ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ՏԷՐՔ ՋԷՆԿԻԻ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ

Ինչպէս կը տեղեկանանք Պարտիզակցի Վահան Վարդապետի տողերէն, հայաշխարհի հոգեւոր կեդրոններու մէջ իր նշանակութեամբ երկրորդ տեղը գրաւեր է կնատեաց Սուրբ Կարապետի անունով կառուցուած այս վանքը, որ Հայոց շրջանէն հեռանալէն վերջ փլատակի է վերածուեր, հաւանաբար ձեռամբ նորեկ զաղթականներու, որոնք ծածկելու համար իրենց անշնորհքութիւնը, զեղաքանդակ խաչքարերն ու արձանագրութիւնները զետեղեր են փլցուած Ս. Կարապետի սրբատաշ քարերով կառուցուած իրենց տուներուն վրայ, պարծանքով ցոյց տալու համար պիւղ այցելող զբօսաշրջիկներուն:

Որքան տեղին է խմաստունին խօսքը – «Անշնորհքին չնորհքն անգամ, անշնորհք է չատ անգամ»:

Ուրեմն Տէրէ Զէնկէլի այցելող զբօսաշրջիկը փոքր գիւղը շրջելէ վերջ արդէն ընելիք ուրիշ բան չունի, բացի նկարելէ վերոյիշեալ քանդակներու բեկորները, վանքէն մնացած որմի մը ծուձը կամ ալ չուրջի տուներուն մէջ կորած, ախոռի տեղ գործածուող կամարաւոր խուցերը:

Մենք, որ անցեալ այցելութեան արդէն իսկ նկարած էինք գոյութիւն ունեցած դրեթէ բոլոր քանդակազարդ քարերը, այս անգամ փնտռեցինք մեր հին ծանօթ փոքրիկ Այֆէրը, որ մեր անցեալ այցելութեան հաց ու ջուրով հիւրասիրած էր մեզ: Հասակ նետած, սիրուն եւ համարձակ օրիորդ մը դարձած էր քրտուհին Այֆէր, որ հակառակ իր հօր հրահանգով գլուխը ծածկած ըլլալուն, մօտեցաւ ու հարազատ հօրեղբօրը պատմածի պէս յայտնեց մեզի իր հոգերն ու ցաւերը, հօրը կողմէ դպրոց չղրկուիլը, օրերը ձմրան համար փայտ հաւաքելով անցընելը, եւայլն:

Այֆէր թէեւ մեծցեր, փեսացուին ճամբան սպասող 14 տարեկաչ «քեչիկ» մը դարձեր էր, բայց եւ այնպէս Տէրէ Զէնկէլին լեցուն էր ամէն հասակի, զոյնզգոյն Այֆէրներով, որոնք իրարու հետ կը մըրցէին, ամէն մէկը իր «չնորհքը» ցուցադրելու համար: Մին եթէ երգով մը հանդէս կու գար մեր խումբի աղջիկներուն, միւսը, աղբիւրէն ջուր կը բերէր որ խմենք ու նուէր մը տանք իրեն, մէկ ուրիշն ալ ցոյց տալ կ'ուզէր իրենց տան կողքի ախոռը, որ մեծ հաւանականութեամբ վանքապատկաչ սենեակներէն մին ըլլալու էր: Ցամենայն դէպս այնքան չատ էին Զէնկլիի աղջիկները, որ տղաքը գրեթէ անկատ կը մնային անոնց մէջ:

«Ձակատափրի քահանոյք», խորհրդաժեղի պահ մը, փլատակներուն մօտ կանգնած կնատեաց Սուրբ Կարապետի անունով յիշուած վանքին, որուն մաքրութեաչ համար անդամ անցեալին իգական սեռը իրաւունք չունէր մօտենալու, այսօր լիքն էր ամէն հասակի ու տարիքի, գոյնզգոյն Այֆէրներով, որոնք կը ցուցադրէին իրենց ճարպիկութիւնները՝ Ս. Կարապետի ներկայութեան, անոր հովանիին տակ:

Ակամայ այս բոլորը մտաբերեցի, նըստած հողաթումբի մը վրայ երբ հեռուներէն լսուիլ սկսաւ ռուսոսթոցի անմահ երգահան Բարսեղ Կանաչեանի գլուխ գործոց՝ «Նանօր»ը, ոտաւոր ու ճիաւոր ուխտաւորներուն ոտնաձայներով եւ ահա գոռ ձայն մը հնչեց Քարքէ լերան ստորոտէն.

«Զանկլի՛ զիմ մուրազը տուր...»

Է՛ր արդեօք ուխտաւորներ գային երկրպագել Սրբոց Գլուխ Ս. Կարապետին, որ ճուղաբ տար ձիաւորին, մուրազ տար ոտաւորին, չնորհ տար աշուղներուն: Է՛ր արդեօք խմէին նոյն հատ գինի Տարօնի աստուածանուէր գազպէնով, զոր կը կոչէին Ս. Կարապետ Հելվասը...

Անուրջներէս պոկուեցայ մեր Լոռային կանչովը.

– Հայտէ՛ պարոն, կ'երթանք կոր...:

Մնաս բարով Զանկլի, Մնաս բարով Ս. Կարապետ, մնաս բարով Այֆէր: Դեռ երկար ճամբայ ունինք մենք՝ ուխտաւորներս դէպի վան:

(Շար. 3)

«Ա կ օ ս»

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՍԻՈՆ

Պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան

Ապրիլ – Մայիս – Յունիս 2006

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԹԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.– Կիրակի, Սեպտ. 10ին, Սասընաժի Սասօ Մարքոնի դաշտին մէջ, 7րդ անգամ ըլլալով տեղի ունեցաւ համայնքներու բարեկամական մեծ դաշտահանդէսը, զոր կազմակերպած էր տեղւոյն քաղաքապետը՝ Փրինթիան Կուանկ: Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին 13 ազգերու միութիւնները, ներկայացնելու համար իրենց կենցաղը եւ արուեստը: Մասնակցողներէն էին. Ալժերիա, Զիլի, Հայ, Գորսիքա, Իտալիա, Ռուս, եւայլն:

Առաւօտեան ժամը 10ին, տեղի ունեցաւ տողանցքը աւանդական տարազներով, փողերախումբի ընկերակցութեամբ, տեղւոյն քաղաքապետարանի շրջակայքը: Հայերու կողմէ, իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայ Մշակոյթի տան աշակերտները, ուսուցչական կազմը եւ ծնողները:

Տողանցքին աւարտին, պաշտօնական անձնաւորութիւնները չնորհաւորեցին օրւան ձեռնարկը, նախապատուութիւն տալով Հայաստանի Տարուան: Կէսօրին ժողովուրդը առիթ ունեցաւ համտեսելու համայնքներու ճաշերն ու անուշեղէնները: Հայկական տաղաւարը կազմակերպած էր Կրընոպլի հայկական միութիւններու հաւաքականը, համեղ ճաշերով եւ անոյշ ուղի խմորեղէններով զարձեալ Հայաստանի տարուան կապակցութեամբ:

Կէսօրէ յետոյ, ժամը 14ին սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Առաջին անդամ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի տան «Գորխ – Սամսուն» պարախումբը ներկայացուց հայկական աւանդական պարեր՝ Շալախօն, ուրումգիներու պարը եւ այլն, չատ գեղեցիկ տարազներով եւ բարձր ոգեւորութիւնով, ինչ որ արժանացաւ երկարատեւ ծափահարութիւններու, մասնաւորաբար "Վերածնունդ" պարը: Գնահատելի էին խումբին պատասխանատուները՝ Քակոր Պօյաճեան, Ռուբիկ Աւետրեան, պարուսոյց Թերեզա եւ Ֆելիքս Գրիգորեան: Հայկական յայտագրէն ետք, վերոնշեալ համայնքներն ալ ներկայացուցին իրենց երգերն ու խմբային պարերը եւ մինչեւ իրիկուն բազմութիւնը վայելեց ճոխ յայտագիր մը:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ, 2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.1 ՄՐՑԱՆԱԿ

ՅՈՅՍԻ ՊԱՏԱՐԱԳ...

«Եթէ մենք ճկատի ունենանք պատմական այն արտակարգ իրադրութիւնը որի մէջ Մեսրոպ Մաշտոցը զարթեցրեց հայ ժողովրդի ազգային ինքնագիտակցութիւնը, եւ եթէ համադրենք նրա գործը պիպինի ու նրա զինակիր վիճիրիդի համանման գործունէութեան հետ, ապա այս վերջիններս թզուկներ կ'երեւան հսկայ Մաշտոցի համեմատութեամբ...»(1):

Ինչի՞ց սկսել... դուցէ հէնց նրանից, թէ կը լինէ՞նք արդեօք այսօր, եթէ չլինէր մեր ազգային ինքնութիւնն, արտացոլող գծերից մէկը՝ հայոց գիրը՝ Մաշտոցեան, այբուբենը:

Գիրը, որ զարձաւ մեր ազգային մասնաւոր գոյութիւնը միացնող տաճարի գմբէթը եւ սրբացուեց յաւիտենականութեան խաչով:

Մաշտոցը արեւեց նախկինում (եւ նաեւ՝ յետագայում) ստուերուած մեր պատմութիւնը, թոյլ չտուեց, որ սերունդներն ընթանան պատմութեան լուսանցքներում:

Հաւատից եւ ուժից է ձուլւում ազգը, բայց այն յարատեւում է լեզուով. մեր լեզուն մեր հաւատի եւ ուժի սրբազան միւռոնը դարձաւ, որ աստուածային շնորհները ընծայեցնէր մեր ազգին (ուզում եմ աւելացնել նաեւ, որ աշխարհիս երեսին միակ ազգն ենք, որի գրո՛վ է ամրապնդուել հաւատը, քրիստոնէութիւնը մասամբ դա նկատում է Գոթերի ու Սլաւոնների մօտ եւս):

Տեղին է նշել մեծ բանաստեղծի խօսքերը. «... Մաշտոցը մեզ երեւում է նախ եւ առաջ քաղաքագէտ, որի անարիւն ճակատամարտի հետ չի կարող համեմատուել մեր սպարապետների փառաւոր յաղթանակներից եւ ոչ մէկը...»(2):

Այո՛, նա՛ էր առաջին քաղաքագէտը, եւ ոչ միայն. Նա առաջին ուսուցիչն էր, առաջին դիտնականը, բայց մի՞թէ այսօր մենք չենք վտանգում նրա գաղափարները՝ մասնատելով մեր ազգը՝ մեր իսկ ձեռքով, երբ խօսում ենք Հայոց տարբեր ուղղագրութիւնների մասին, մինչ նա մեզ կտակել է մէկ գիր. Հայո՛ց գիրը մէկ ղրութեամբ (որն այսօր անուանում ենք Մաշտոցեան կամ դասական):

Այսպէս կոչուած բարեփոխութիւնները երեւաչ եկան Ի. դարի սկզբից: Տեղին է յիշատակել օտարազգի հայրապետներից մեծազոյն հեղինակութիւն Անթուան Մեյէի արձագանգը բարեփոխման ծրագրին. 1913 թ. Հոկեմբերի 15ին Մանուկ Աբեղեանին ուղղուած մեծ հայագէտ Անթուան Մեյէի նամակը (մէջ եմ բերում միայն հատուածները). «... Ստացայ հայերէնի ուղղագրութեան վերաբերեալ շրջաբերականը: Օտարազգին չի կարող այսպիսի խնդիրներին մի քամահել: Ես ինձ թոյլ եմ տալիս միայն նշելու, որ այնպիսի ազգի մէջ, որտեղ չկայ որոշակի ուղղագրութիւն պարտադրելու ընդունակ հեղինակութիւն, ամենախելացի բանը աւանդական ուղղագրութեամբ բաւարարուելն է...»(3):

Անթուան Մեյէն բարեփոխութեան հետեւանքով տեսնում է ուղղագրական անհշանութիւն: Նամակը նա աւարտում է հետեւեալ նախազգուշութեամբ «...Մի խօսքով, բարեփոխման մէջ ես աւելի շատ վտանգ եմ տեսնում, քան օգտակարութիւն»: Մէկ այլ նամակում՝ "Նամակ հայերէնի ուղղագրական բարեփոխութեան յանձնաժողովին", նա գրում է. «կարծում եմ, որ պէտք է հաշուի առնել աւանդութիւնը: Ահա 1500 տարուց աւելի է, որ հայերէնը գրւում է, եւ հին ու մեծ. դարի բնագրերը իրականութիւններ են, որ ազգը պէտք է հաշուի առնի»:

Նամակի վերջում նրան ուղարկուած "Համագրական աղիւսակ ուղղագրական առաջարկների" չորքին համակցում է իր պատասխանները, որտեղ չնայած բազմաթիւ համաձայնութիւններին, կան նաեւ անհամաձայնութիւններ, որոնցից բերենք մէկը.

Ըստ յանձնաժողովի 23րդ կէտի՝ [-ու, -իւ, -եա] երկբարբառների գրութեան համար Մանուկ Աբեղեանն առաջարկել է նոր տառախմբեր: Դրա առթիւ Մեյէի պատասխանը աւելի քան դիպուկ է. «Նոր տառերը բոլորովին աւելորդ են, ու–ը, իւ–ը, եա–ն յստակ են, եւ դրանք փոխելով ոչինչ չենք շահի»:

Ինչեւէ, 1922թ. Մարտի 4ի որոշումը վճռեց, վճռեց, որը ճակատագրական եղաւ մեր բազմաթիւ հայրենակիցների համար, որոնք սիրուած եչ աշխարհով մէկ, կարօտը սրտում ծուարած հայկական կենտրոն ամէնչ մի «սեան» չուրչ՝ ծաւալելով հայապահպան առկայծ գործունէութիւն:

Ահա այս որոշմանը դէմ էին չատերը, ինչպէս Սփիւռքում, այնպէս էլ այստեղ՝ Հայաստանում. հանճարեղ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակը Սփիւռքում ապրող մեր հայրենակիցներից մէկին՝ Ցակոբ Գրիգորին գրած նամակում մեր "սխալչատ գործունէութեան" վնասներից է համարում Սեւանայ լճի հարցը եւ ուղղագրական "բարեփոխումը":

Այո՛, սրանով էր, որ մեր հայրենակիցները հեռացան իրենց իսկ արմատներից անուղղակիօրէն պատնէշուեցին լեզուական մի կիսագծով (արհեստական, միջամըտութիւններ լեզուական միաճոյլ համակարգում):

Մի՞թէ այս պատակտոմը ազգի մէջ կարող է արդարացուել որեւէ դիտական ճշմարտութեամբ: Այո՛, Մաշտոցը ստեղծեց հայոց գիրը, եւ մենք՝ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներս, որ ունենք պետականութիւն ու մեր իսկ երկրում ենք, պէտք է մտածենք օտարին «հիւր դարձած» մեր ազգակիցների մասին չզրկելով նրանց միասնական հայրենի լաւագոյն երազներից, չթոյլնելով նրանց միայն Արարատների ու հայոց բարեւների նկարները:

Այո՛, պարտաւոր ենք հաւատարիմ մնալ մեր հոգեւոր հօր՝ Սուրբ Մաշտոցի պատգամին, որ դարձել է հայ ժողովրդի լուսաւոր յաւերժող երգը:

Քայլենք այդ երգը մեր չուրթերին՝

Այբ, Բեն, Գիմ նաեւ՝ Հիւն... Քէ:

ԶԱՐՈՒՀԻ ԴԻԼԱՆԵԱՆ

(1) «Պատմութիւն հայոց նշանագրեաց», թարգմ.՝ Վարդանեանի – Հ. Մարկուարտ (գերմ. գիտնական), Ցակոբ Մանանանդեան, հատոր Բ.:

(2) Տե՛ս՝ հատուածը Պ. Սեւակի «Թրի դէմ գրիչը» յօդուածից:

(3) Այս եւ յետագայ մէջբերումները ըստ Անթուան Մեյէի 1978թ., «Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ» գրքից (ԵՊՀ հրատ.):

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Անթիլիաս. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան բազմակողմանի առաքելութիւնը անցնող քանի մը տարիներուն առաւել եւս չեչտուեցաւ կրթական, կրօնական, հայեցի դաստիարակութեան ու հայագիտական հրատարակութիւններու բնագաւառէն ներս: Մօտաւոր անցեալին, Անթիլիասի հովանաւորութեամբ կազմակերպուած սեմինարները եւ սփիւռքահայ զանազան գաղութներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած կրթական համագումարները, ուսուցչական խորհուրդներու հանդիպումները եւ կրօնական ու հայեցի դաստիարակութեան զարգացման գարկ տալու ճիգերը, Մեծ Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դիմաց բացին նոր հեռանկարներ:

Սփիւռքի ուսումնական համակարգը եւ հայագիտական նիւթերու դասաւանդման դրութեան կազմակերպումը, ինչպէս նաեւ մշակութային ու գիտական համագումարներու կայացումը, հայասփիռ ազգակներ են յատկապէս օտար միջավայրի մէջ ու օտարներու հետ ամէնօրեայ շփման իրողութիւնը նկատի ունենալով:

Առ այդ, Արամ Ա. կաթողիկոս հայրապետական պաշտօնագրով եւ Ազգ. կեդրոնական վարչութեան համաձայնութեամբ, կաթողիկոսարանէն ներս հաստատուեցաւ յատուկ դասընեակ, վերոյիշեալ աշխատանքներուն համակարգումը կատարող: Դասընեակին վարիչ նշանակուած է լիբանանահայ յայտնի մտաւորական եւ դրող Պ. Սարգիս Կիրակոսեան, որ միաժամանակ պիտի ստանձնէ Դպրեվանքի հայերէնի ու գրականութեան դասաւանդումի ամբողջական պատասխանատուութիւնը: Հրատարակչական, յարաբերական, քարոզչական ու կազմակերպչական մարզերու մէջ հետեւողականօրէն պիտի դասաւորուին տարեկան համագումարներն ու կրթական եւ ուսումնական կեանքին հետ առընչուող հրատարակութեանց վերահրսկողութիւնը:

Livres reçus

LES ARMENIENS A SAINT - ETIENNE une escale dans un parcours migratoire ?
préface de Taline Ter-Minassian

CLARISSE LAURAS

Publication de l'université de St. Etienne, 2006.

ԱՆՅՈՒԿԸ – ՄՈՌՅՈՒԿ
ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ալ ու ճախ զարնուելով կր տանէի կեանքըս, եւ հօրս կամքը չկոտրելու համար, ետ չէի մնար երկրաչափութեան դասերէն, բայց խորապէս կը ցաւէի որ չպիտի կարենայի միւնիէնտիզ ըլլալ. ասով հանդերձ ոդի ի բուին կ'աշխատէի, որպէս զի այս անգամ յաջող ելլամ տարեկան քննութիւններուս մէջ:

Ամավերջի քննութիւններուն ժամը դեռ չէր հնչած, երբ ծագեցաւ Ռուսօ-Թուրք պատերազմը 1877ին, եւ միւհէնտիզութեան դպրոցին, ինչպէս նաեւ ուրիշ դպրոցներու դուռները փակուեցան ցնոր տնօրինութիւն ու ես տարուբեր վիճակի մը մատնուեցայ: Հայրս չա՛ռ տրամեցաւ եւ գնաց խորհուրդ հարցունել մօրեղբօրը, որ առանց այլեւայլի, յաջորդ օրը առաւ զիս տարաւ արձանագրել տուաւ Ալբըռ-Գափուլի քաղաքային բժշկութեան վարժարանը, ուր ինքը արդէն քիմիական դասերու փորձարկութեան պատրաստիչ անուանուած էր, ինչպէս գրած եմ:

***

Մեծ եղաւ ուրախութիւնս, Պաթիստ Ալանի խորհուրդը իրականութիւն կ'ունենար, ու ես ինքզինքս խաւարակուռ բանտէ մը ազատուած կը կարծէի, վասն զի էֆոլ տէ բոն զ'է Շոսէ խառնուածքիս հետ չա՛տ խոտոր կը համեմատէր. մաթեմաթիկի ուսումը մտքիս կարողութիւնը չէր ըմբռներ. եւ ի՛նչ զարմանալի հակասութիւն, որ իմ չսիրած ճիւղս ապագային մէջ ամենասիրելի, պաշտելի եղաւ զաւակներուս. Արամս ամենաքաջ մաթեմաթիկսէն մը եղաւ եւ այդ ճիւղին դասատու Բերա Մ. Թորթի լիսէին մէջ եւ Փարիզու էֆոլ տէ Փոճ զ'է Շոսէէն առաջնակարգ վկայականով երկրաչափ ելաւ. մինչ Սուրէնս սոյն ճիւղին միշտ սիրահար Փարիզու էֆոլ տէ Պօ զ'Ար–ի փայլուն աշակերտներէն կը հանդիսանար, չափադիտութեան ու գծագրութեան դասերուն մէջ մրցանակներ ստանալով: Աւա՛ղ որ երկուքն ալ ծերութեանս նեցուկները, վաղամա՛ս կորուսի,' անմխիթար սուգերու մէջ թաղուելով:

***

Բժշկական վարժարանը սկսելուս հանդերձ, աւելի ուժգին թափով կը նուիրէի մատենագրութեան ու գրագիտութեան եւ տակաւ առ տակաւ աւելի կը հետաքրքրքրուէի ազգային շրջանակներու մէջ տեղի ունեցած, ծեծուած հարցերով, մանաւանդ Հայաստանէն հասած լուրերով, որոնք դժբախտաբար չա՛տ տխրաւէթ էին:

Վանի հրդեհին գոյժը կը յուզէր մեր սիրտը, եւ Խրիմեան Հայրիկ կը նստէր կուլար իր «Հայդոյժ», «Վանդոյժ» ողբերգութիւնները գրելով:

Միհրան Դուրեանի հետ կիրակի օրեր կ'երթայինք երբեմն Ղալաթիա, մեր Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ներկայ ըլլալու անոր դպրոցին սրահին մէջ տեղի ունեցած այն օգտաշատ բանախօսութիւններուն, զորս «Հայ գրական» անուն ընկերութիւնը սկսած էր սարքել 1876 Նոյեմբերէն ի վեր, եւ հազիւ կրցաւ չարունակել մինչեւ 1878ի կէսը, այն ալ՝ գայթ ի գայթի:

***

Մեր պատանեկան հաճելի ուսումնառութեան զուարթ օրերը սակայն չա՛նկարծ սպաւորուեցան. մեր կեանքին նորածագ երազուն առաւօտը սեւ ամպերով ծածկուեցաւ:

1877 Օգոստոսի մէջ էր, իմացանք որ մեր յոյժ սիրելի ընկերը Սարգիս Եազմաճեան, քեռորդին Օտեան Գրիգորի, ծանրապէս հիւանդ անկողին ինկեր է. իր հայրը՝ Աւետիս Եազմաճեան երեւելի վաճառական, բարեպաշտ անձ, հսկում ընել տուեր է եկեղեցին՝ զաւկին բժշկութեանը համար: Սարգիս չկրցաւ ճողոպրիլ անողոք, հիւծիչ հիւանդութեաց ճիրաններէն, եւ մեռաւ 18 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Ցուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ս. Խաչ եկեղեցին 1877 Սեպտեմբեր 14/26-ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սկիւտարի Ազգային գերեզմանատունը, ուր ես տըխուր դերն ունեցայ դամբանական խօսելու իր հողակոյտին վրայ:

Կեանքիս մէջ առաջին անգամ էր, որ 19 տարեկանիս, ինձ գրեթէ համատի՝ սիրելի ընկերի մը մահը կ'ողբայի դամբանականով մը, զոր Սարգիսին անմոռաց յիշատակին համար գրի առած կը պահէի, եւ զոր ամբողջապէս հրատարակեցի 1938ին Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերուն տպարանը, «Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի, Ստամպօլոյ պատմութեան» վրայ չարադրած ծանօթագրութիւններուս Գ–րդ հատորին մէջ:

***

Սարգիս Եազմաճեան զոր յիշատակած եմ, չէնչող, ուսումնասէր տղայ մ'էր, բարեսիրտ եւ ընկերասէր:

(Շար. 82)

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

COMMUNIQUE DE PRESSE
octobre-novembre 2006

Arménie, aventure d'une nation

La **Revue des Deux Mondes,** qui fêtera bientôt ses deuex cents ans, s'est très tôt intéressée à l'Arménie, ainsi qu'en témoignent nombre d'articles, de récits de voyages publiés tout au long du XIXe et du XXe siècle. Lui consacrer un numéro spécial était tout à la fois légitime et nécessaire à l'heure où la question de la nation, du sentiment identitaire font débat plus que jamais.
C'est pourquoi nous rééditons un texte capital de Victor Langlois, l'un des tous premiers «arménologues» qui publia en 1863 dans la Revue : «Les Arméniens de la Turquie et les massacres du Taurus», il sera suivi d'autres dans les numéros à venir de la Revue.
L'histoire arménienne continue d'être une aventure dont nous avons cherché à éclairer quelques faces, sans prétendre à l'exhaustivité, où se croisent le religieux, le politique et la littérature. Au croisement de tous les grands constituants qui ont façonné l'histoire de l'Europe, l'aventure arménienne a valeur de symbole, de métaphore vive.
L'historienne Claire Mouradian a coordonné ce numéro, dont voici le sommaire :

Victor Langlois : Les Arméniens de la Turquie et les massacres du Taurus
Raymond Kévorkian : Une historiographie en mutation
Michel Marian : Autoportrait d'un nation
Michel Parfenov : A la lisière du monde (autour de Pouchkine, Mandelstam, Bitov...)
Anouche Kunth : Du Caucase à Paris, une autre émigration arménienne
Krikor Beledian : Désastres conjugués
Philippe Kalfayan : Les droits des minorités en Turquie et le cas des Arméniens
Claude Mutafian : Quelques réflexions sur l'identité arménienne

La **Revue** est disponible pour toute rencontre, débat, réunion à partir de ce numéro spécial.

Michel Crépu
Rédacteur en chef
01 47 53 61 51
en kiosque le 4 octobre
en librairie le 13 octobre

REVUE DES DEUX MONDES
97, rue de Lille, 75007 Paris

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԱԿԱՏՈՒԹԵԱՆ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵԼԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
կառուցած եւ փարիզահայութեան նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի ի կեանս եւ հանգուցեալ Մեծ Բարերարիչ օրինակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանգըստեան համար :

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՑՐԵՆԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
Արմէն Շէկոճեան, Մարինէ Պետրոսեան
Վիոլէթ Գրիգորեան, Կարէն Քամեան

Մասնակցութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի կը ներկայացուի նաեւ՝

«AVIS DE RECHERCHE»

երկրեզրու ժամանակավիպ հայ բանաստեղծութեան հատորը։

երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 9
ժամը 20·45ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
"Տէմիրեան" սրահը
17 rue Bleue - 75009 Paris

– Մուտքը ազատ է –

*
**

«Ի՞նչ Անել»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons
à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

*
**

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը։

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն։

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan։

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5[e]
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.

- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION**
(peintures, sculptures, photos)
des créations contemporaines de l'alphabet arménien
par des plasticiens arméniens de France (APAF)

- **20h30 — CONFERENCE** sur
«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»
par Patrick DONABEDIAN
Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes
de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 նւրօ — Վեցամսեայ : 135 նւրօ
Արտասահման : Տար. 300 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·549 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·549

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԷՆ ՋԵՌՆՈՒՆԱՑՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Թուրք խորհրդարանական պատուիրակութիւնը որ Փարիզ եկած էր արդիւք ըլլալու մաքով Հոկտ. 12ին Ազգային ժողովին կողմէ ժխտումը պատժոյ օրինագիծին վաւերացումին, ձեռնունայն վերադարձած է Անգարա: Մ. Տիւմկէր, Ս. Էօյմէնէ, Շ. Էլէքթաղէ եւ Մ. Սվաճօղլուէ բաղկացած պատուիրակութիւնը չէ յաջողած տեսակցիլ ընկերվարականներուն հետ որոնք օրինագիծին կողմնակից են: Անոնց մէկ մասը պատրուակներով մերժած են ժամադրութիւն տալ թուրք պատուիրակութեան: Անոնց մէկ խօսակիցը եղած է Ճ. Լանկ: Հանդիպումներ ունեցած են իշխանութեան պլուպա գտնուղ կուսակցութենէն դէմքերու հետ, որոնց մօտ արդէն ընելիք մեծ բան չունէին:

Պատուիրակութեան անյաջողութիւնը կրնայ քաւութեան նոխազի վերածել թուրքիա գտնուղ հայաստանցիները, քանի որ պատուիրակութենէն նախկին դեսպան Շ. Էլէքթաղ սպառացած է թէ «եթէ օրինագիծը վաւերացուի, թերեւս Թուրքիա պարտի փաստել թէ չի վախնար հայաստանցիները իրենց երկիրը ղրկելու»: Այդ զանգուածին համար ալ տրուած է 70 հազարի թիւը, մինչ մինչեւ հիմա առաւելագոյն նշումը 40 հազարը եղած էր: Թուրքերը պնդած են թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան ալ դէմ արտայայտուած է օրինագիծին վաւերացումին, ըսելով թէ ատիկա կը վնասէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն:

Ազգային ժողովի պատուիրակութեան փարիզի այցէն զատ, վարչապետ Էրտողան հեռաձայնելով դիմած էր ներքին գործերու նախարար Ն. Սարքոզիի, անկէ զօրակցութիւն խնդրելով օրինագիծին ձախողութեան: Նախարարը, ըստ թուրք մամուլին, խոստացած է նամակով մը պատասխանել դիմումին:

Անկախ օրինագիծի հարցէն, Ն. Սարքոզի հարցազրոյցի մը ընթացքին կրկնած է թէ դէմ է Թուրքիոյ եւրոպայի անդամակցութեան, թէ նման բանով "քաղաքական եւրոպայի խեղը կ'օրհնուի": Ապա չեշտած է իսլամներու համարկումի դժուարութիւնը, ըսելով. «Արդէն եւրոպայի համար հարց է իսլամներու համարկումը: Ըսել թէ նման խնդիր չկայ, կը նշանակէ քօղարկել իրականութիւնը: Եթէ հարիւր միլիոն իսլամ Թուրքերն ալ ընդունուին, ի՞նչ կ'ըլլայ կացութիւնը»: Նախարարը չեշտած է աչխարհագրական դիրքի հարցն ալ. «Թուրքիան Փոքր Ասիա է: Ֆրանսացի դպրոցականներուն պիտի չբացատրենք թէ եւրոպայի սահմանները Իրաքն ու Սուրիան են» ըսած է, աւելցնելով թէ Թուրքիոյ անդամակցութեամբ քլուական հարցն ալ կը վերածուի եւրոպական հարցի: Ն. Սարքոզի հարց տուած է ատկաւին թէ Թուրքիաչ ընդունելու պարագային ինչո՛ւ պէտք է դուրս ձգուին Լիբանանը, կամ Իսրայէլը որ խորքին մէջ աւելի եւրոպացի է, քան Թուրքիան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ հակառուս զգացումները կը ծաւալին, ինչ որ մասամբ ծառայեց Սահակաշվիլիի, որու դիրքը ամրապնդուեցաւ: Պուտինի ամբաստանութիւնները Վրաստանի նախագահին հասցէին (գրգռութիւն, չանթաժ) օգտակար եղան այդ առումով: Եւ Հոկտ. 5ի թաղապետական ընտրութիւններու վերջին հարցախոյզերու համաձայն Սահակաշվիլիի կուսակցութիւնը ձայներու 56%ը կրնայ ստանալ: Քուէարկած է նաեւ Աբխազիոյ նախկին նախարարուհին՝ Սալոմէ Զուրապիշվիլի որ, այժմ, ընդդիմութեան գլուխն է: Այս ցաւ կը յայտնէ որ երկու դէպքերը (Ռուսաստանի հետ հարցը եւ թաղապետական ընտրութիւնը) միաժամանակ պատահեցան: Ռուսական իշխանութիւնները կը ծրագրեն նոյնիսկ արգիլել վրացիներուն մուտքը Ռուսաստան, երբ անոնք կ'ուզեն աչխատիլ: Գաղթի դաշնակցային սպասարկութեան պետը՝ Միխայիլ Տիւրկին յայտարարած է. «Այն եղրակացութեան կանգեցանք որ ռուսական շրջանները վրացիներուն պէտք չունին»: Ինչո՞ւ կ'աւելցընէ ան, Ռուսաստան պիտի ընդունի քաղաքացիները երկրի մը, որ մեզ կ'ատէ: Ուրեմն, վրացիներու չնորհուած աչխատանքի իրաւունքները այլեւս չնչուած են:

ԳՐՈԶՆԻի (Չէչէնիա) օդակայանը որ փակ կը մնար 1999էն ի վեր վերաբացուած է վարչապետ Ռամզան Կատիրովի 30րդ տարեդարձին առթիւ:

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻՒՐ, երեսփոխան եւ նախկին վարչապետ, նաեւ ձախողած թեկնածու նախագահական ընտրութեան որոշեց քաչուիլ քաղաքական ասպարէզէն եւ չներկայանալ երեսփոխանական յաջորդ ընտրութիւններուն (2007) իր աթոռը ձրդելով ԻՒ.ԻՄ.ՓԻ. ծերակուտական Ֆիլիփ Կուժոնի: Պալատիւր 77 տարեկան է:

ԳԱՇԱՆի ժխտնագի գաղթականներու հարցը լուծումի ճամբուն վրայ էր չաբաթավերջին, չնորհիւ զանազան կազմակերպութեանց միջամտութիւններուն: Ծանօթ է որ ոմանք ինքնութեան թուղթով, ոմանք առանց որեւէ թուղթի այս օտարականները տեղահան եղած էին Սեպտեմբեր 19ին վաստակող բնակութեան չէնքէ մը եւ ապաստան գտած Գաչանի մարզպետարանը: Իրենց վրայ ճնշումը սկսած էր Ազգային ժողովի ներկայացուցիչներու այցելութենէն ետք որ խոստացած էր օրինագիծ մը որով կը նախատեսուէր փոփոխութիւն եւ լրացումներ բերել քրէական օրէնսդրքին, պատժելի արարք հռչակելով ցեղասպանութիւնը, խաղաղութեան եւ մարդկութեան ապահովութեան սպառնացող յանցանքները հերքող, մեղմացնող, կամ արդարացնող արարքները: Անսաստողները պիտի պատժըւին տուգանքով կամ բանտարկութեամբ: Նոյն պատիժներուն ենթակայ պիտի ըլլան ժխտումը համացանցի միջոցով տարածողները:

մարզպետարանը: Ի վերջոյ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ "Ֆրանս Թէա ո'ապիլ" միութիւնը տրամադրելի բնակարաններ գտաւ, ուր պիտի տեղադրուին այս 250էն 300 դաղթականները եւ կեցութեան պարագաները ալ պիտի քննուին:

ԻՓԼԻՔ ՋԱԼԼԸՐ, Թուրք լրագրողուհին, որ հեղինակ է Աթաթիւրքի կնոջ մէկ կենսագրականին, կը դատուի Պոլսոյ մէջ Հոկտ. 5էն ի վեր, այն ամբաստանութեամբ որ նախատած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիրը: Դիրքին մէջ, ապաւինելով ականատեսի մը հաւաստիացումին, որ Քեմալ այն վախով որ յարձակումի կ'ենթարկուի ղինեալ ընդդիմադիրի մը կողմէ, չասրը մը հագած է իր պալատէն դուրս ելլելու համար: Կենսագրականին հեղինակը ինչպէս նաեւ Հիւրրիյէթի խմբագրապետը կրնաչ մինչեւ չորսեւկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Վրդոված ընթերցող մըն է որ հարցը հրապարակած է: Դատավարութեան առաջին նիստը տեղի ունեցած է այն օրը, երբ Եւրոպայի ընդլայնման պատասխանատուն՝ Օ. Ռէնն կը մեկնէր Անգարայէն:

ՔՍԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք կը ջանային նաւով չամաք հասնիլ Չրամոյն եղած են Գանարեան կղզիներու բացը, մինչ կարելի եղած է փրկել 11 ուրիշներ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետուհին Ա. Մէրքէլ երկօրեայ պաշտօնական այցով մը Անգարա գացած է: Առաջին հանդիպումներուն – Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին հետ – նիւթ եղած են կիպրոսի հարցը, Եւրոպայի անդամակցութեան ընթացքը եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ԳՈՒ ՏՒՎՈՒԱՐի 4000 Ֆրանսացի զինուորներուչ դէմ սպառնալիքներ կան, ըստ Պաչտպանութեան նախարարուհի՝ Մ. Ալիօ–Մարիի, որ կը կարծէ թէ զրդռութիւններ կը պատրաստուին Ֆրանսական Լիբոռն գործողութեան դէմ: Մ. Ալիօ–Մարի աւելցուցած է որ Ֆրանսա տեղի չի տար:

Փ. ՏԻՎԻԷՃԵԱՆ ԿԸ ՎԱԽԵՐԱՑՆԷ ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԷՆՔԸ

Փաթրիք Տէվիճեան Հոկտ. 4ին յայտնած է թէ կողմնակից է Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրէնքին, քանի որ ան քաղաքական խաղաղութեան երաչխիք մըն է: Ան ըսած է թէ երրորդ երկիրներու կողմէ հեռավարուած ժխտողական յոյցերը, արտայայտութիւնները Ֆրանսայի մէջ ցեղապաչտ եւ ժխտողական գաղափարներու ծլարձակումին կ'առաջնորդեն:

Փ. Տէվիճեան տուով հանդերձ արբագրութեան պահանջ մը ներկայացուցած է առեանին, որպէսզի պատմաբանները զերծ ըլլան օրէնքին կիրարկումէն, նոյնիսկ երբ ժխտողական արտայայտութիւն կ'ունենան: «Կը ցաւիմ, բայց ատիկա իրենց իրաւունքն է» ըսած է ան:

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՀՈՂԱՑԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՎԱՒ ԿԸ ՑԱՑՏՆԷ

Նախագահ Շիրաքի իր անցեալը ճանչնալու Թուրքիոյ ուղղած կոչին հակազդած է նաեւ այդ երկրին պատմաբեան հիմնարկին նախագահը որ ծանօթ է ժխտող – ուրացողի անհեթեթ պնդումներով: Ան ըսած է թէ Թուրքիա աչխարհագրական չատ բարդ դիրք մը ունի եւ թէ "այս մտայնութեամբ անկարելի է պահել այս հողերը": "Մտայնութիւնը" Թուրք պետական դէմքերուչ ունեցածն է զոր մեծագոչէս քննադատելի կը գտնէ Ե. Հալաչօղլու: Դժգոհ է որ այդ դէմքերը հարկաւոր լրջութեամբ ձեռք չեն առներ ցեղասպանութեան նիւթը. «Երկու հրաւայլի գնումի նուազուրդին մասնակից չըննելով չենք կրնար յաղթել մեր դիմացը յայտնուած ուժին: Թուրքիա պարտի չատ աւելի խիստ մերժումներ ձեւակերպել» ըսած է ան:

Հալաչօղլու համոզուած է որ Հայաստանի ու յատկապէս ԱՄՆ–ու, Ֆրանսայի հայկական համայնքներու յետին նպատակը "Թուրքիայէն հողային պահանջն"ն է: Նախագահ Շիրաքի կոչն ալ նկատի առած է այդ չրջանակին մէջ:

Ան մտահոգութեամբ չեչտած է թէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերը կը բազմանան. յատկապէս այն Քիւրտերը որոնք կը յայտարարեն թէ իրենց մայրենի լեզուն քըրտերէնն է ու Թրքերէն չեն պիտեր: Այդ երեւոյթին համար ալ քննադատած է իշխանութիւնները:

Այդ բոլորէչ ետք գժգոհած է որ երկրին յաջորդական իշխանութիւնները իրեն, կամ իր գլխաւորած հիմնարկին հետ խորհըրդակցելու հարկ չեն զգար. օրինակ տուած է վարչապետ Էրտողանը որ ԱՄՆ ու Անգլիա մեկնումին նախօրեակին իրեն ոչինչ հարցուցած է:

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ "Ակօս" չաբաթաթերթին խմբագիրը Հ. Տինք Թուրքիոյ մէջ Հայկական ցեղասպանութեան հարցը արծարծած ըլլալուն արժանացած է նորվեկիական Պյորնսոն մրցանակին: Պատուոյ դիրքն զատ ան կը բաղկանայ 15 հազար տոլարէ: Ճանճնումը տեղի կ'ունենայ Նոյ. 24ին Նորվեկիոյ Մոլտէ քաղաքին մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ ԿԻՆԵՐԸ

Աչխարհի ախոյեանութեան մինչեւ 63 քկ. դասակարգին մէջ 18 տարեկան Մելինէ Դալուգեան երկամարտի մէջ 232 քկ. արդիւնքով (105+127) արժնայած է պրոնզէ մետալի: Մինչեւ 69 քկ. դասակարգին մէջ 20 տարեկան Նապիկ Աւդալեան 221 քկ. վերցնելով (100+121) դասուած է եօթներորդ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԷՆՔ

Հայաստանի Ազգային ժողովը Հոկտ. 4ի նիստին առաջին ընթերցումով վաւերացուցած է օրինագիծ մը որով կը նախատեսուէր փոփոխութիւն եւ լրացումներ բերել քրէական օրէնսդրքին, պատժելի արարք հռչակելով ցեղասպանութիւնը, խաղաղութեան եւ մարդկութեան ապահովութեան սպառնացող յանցանքները հերքող, մեղմացնող, կամ արդարացնող արարքները: Անսաստողները պիտի պատժըւին տուգանքով կամ բանտարկութեամբ: Նոյն պատիժներուն ենթակայ պիտի ըլլան ժխտումը համացանցի միջոցով տարածողները:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՈՂՎ ՋԻ ՍԻՐԵՐ ՄՆՋՈՒՐԻ ՋՈՒՐԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Խարբերդի մէջ թէ էլազըղ, առհասարակ ընդհանուրի գաղափարն է մերժել, որ այս վայրերուն մէջ Հայեր ապրած են անցեալին: Արդէն այլ առիթներով գրած ենք, որ Խարբերդի Հայոց վերջին չէնքերու հետքերն ալ «պուլտոզէրներով» ջնջուած էին 60–70ական տարիներուն: Այդ բարձրադիր Խարբերդի եւ հայաշատ Ոսկեայ Դաշտի գիւղերու մէջ ծներ ու ապրեր են մեծ թիւով մտաւորականներ, գրողներ եւ ազգային գործիչներ, ինչպէս՝ Թլկատինցիներ, Համաստեղներ, Զարդարեաններ, Նուրիկեաններ, Որբերեաններ, Թոթովենցներ, Երուխաններ եւ վահէ Հայկեր:

Այսօր մօտ 25 տուն Հայեր միայն կ'ապրին էլազըղ կոչուած հին անունով «Մէզրէ»ի եւ գիւղերուն մէջ: Մենք օթեւանեցանք ու 3 գիշեր մնացինք այդ գիւղերէն «կէօղէլիւք» կոչուածին դէմ, «Ծովք» անունով ծանօթ Հազար լիճի հիւսիսային ափի Թուրփոլ մօթէլին մէջ եւ ինչպէս որ գրած էինք նախորդ թիւերով, չրջեցանք Խարբերդի մօտաւորապէս 15 գիւղերը, յատկանշական ապրումներ ունեցանք, մանաւանդ Հիւսէյնիկ, Դատեմ, Խուլէ գիւղերու վանքապատկան թթենիներուն ճիւղերէն քաղած մրգերը ճաշակելու ժամանակ, որով պահ մը հաղորդուեցանք Խարբերդի հին բնակիչներու հոգիներուն հետ:

Այս չրջանի, մանաւանդ Երզնկայի եւ Տէրսիմի յատկանշական «տիկի պանիր»ին մասին ալ պարտինք երկու խօսք ըսել: Ճիշդ է որ տիկի պանիրի անունը միայն մնացեր է, քանի որ ոչ թէ տիկի, այլ «փլաստիկ պիտոն»ներու մէջ կը պահուի ու կը վաճառուի ան, մորթին սպած ըլլալուն պատճառաւ: Այս առթիւ յիշենք, որ ամենալաւ պանիրը պատրաստողները «Շավաք»ներն են, որոնք ոչխար կը պահեն եւ ոչխարը ամրան պէտք է 2000 մեթրէ բարձր տեղեր արածի: Շավաքները, որոնք էլազըղի մօտակայքը կը բնակին, ամառը կը բարձրանան էրզինճանի լեռներու բարձրաւանդակները եւ հոն կը պատրաստեն իրենց համեղ պանիրը:

«ՔԵԶ ՉՍԻՐՈՂԸ ԹՈՂ ՄԵՌՆԻ»

Այսպէս կ'ըսէ Թրքերէն ասացուածք մը, զոր կրկնելով վրկնեցինք, երբ առաջին անգամ տեսանք Մնձուրեան Լեռներուն Տէրսիմի նայող փէչերուն, թառած «Ովաճըզը» եւ նոյնանուն գետի ակունքները հանդիսացող ճնհալի ջուրերը, որոնք ջրով լեցուն մաշուած կաթսայի մը ծակերէն բխելու պէս կը բխէին լերան կողի ժայռերուն ճեղքերէն: Անճնապէս չատ մը համբաւաւոր ջուրերու ակունքներ գտնուած եւ իրրեւ անյայտ ծարաւի մը, բոլորէն ալ համտեսած եմ, բայց պէտք է խոստովանիմ, որ երբ Օվաճըզի ակերն ու Մնձուրեան Լեռներուն սառի պէս ջուրերը տեսայ եւ փորձեցի ոտքս այդ ջուրերէն ծնած գետին մէջ դնել, հաւատացի որ տակէ աւելի պաղ ջուր չի կրնար ըլլալ, եւ եթէ ըլլար, ո՛չ թէ ջուր, այլ սառոյց պէտք է կոչուէր:

Մեզի պատմեցին աւանդութիւն մը այդ ակերէն մէկուն մասին, որուն ջուրը բիսած տեղը ոչինչով կը տարբերէր միւսներէն, բայց երբ կը հանդրուանէր ժայռափոր աւազանի մը մէջ, կը սառնար կաթի նման ճերմակ գոյն: «Կաթնաղբիւր» կոչուելու արժանի ակ մըն էր, որ ըստ աւանդութեան գոյացեր է հինգ օրերուն, երբ գիւղի հովիւը՝ Մնձուր ոչխարները կը կթէ եղեր, լսեր է որ մահտեսի մեծ հայրը ուխտէն կը վերադառնայ ու հասած է հին անունով «Գետակ» կամ «Աղտաթ» կոչուած Ծօզաղի մօտ: Կթած կաթը ձեռքը վազեր է դիմաւորելու, սակայն ինկեր է եւ կաթը թափեր է այդ աւազանին մէջ, Մնձուրն ալ աղունիկ դարձեր ըլլալ: Ահա այդ օրէն ի վեր լեռնէն բխող պարզ ջուրը հոն կաթի կը վերածուի եղեր:

***

Տեղացի ժողովուրդը փիքնիքի կ'երթայ «Կօզլէրը» (ակներ) կոչուած այդ ջրառատ վայրը: Մենք ալ այդ ջուրերուն մէջ սառած ձմերուկ եւ քրտուհիներու պատրաստած «կէօզլէմէ»ներէն կերանք, պետին մէջ քալեցինք ու անյագօրէն խմեցինք հոսող անմահական ջուրէն: Եւ սակայն, մեզմէ ուրիշ «ոչ-տեղացի»ներ գրեթէ չըկային, բացի Երզնկայի գիւղերէն այսինքն լերան հանդիպակած կողմէն քալելով իրենց ծանօթներուն այցելութեան եկած քանի մը հոգիներէ:

Եփրատը անցնելէ վերջ Բերդաւկէն մինչեւ Թունճէլիի ճանապարհը գէշ չէր, բայց անկէ վերջը կպրուղին պէտք է մոռնալ, իսկ եղածներն ալ վերջին ծայր վատորակ են: Բայց եւ այնպէս տասնեակներով կէտերու վրայ կը քննուին ու կը մաղուին ամէն անցնող կառք եւ ամէն անհատ, մանաւանդ օտարները: Անմիջապէս աւելցնենք, որ մենք Իսթանպուլցիներս ալ մեր Ամերիկահայ բարեկամներ՝ Ծովհաննէսեան ամոլէն փոքր տարբերութեամբ մը, նոյն մաղով մաղուեցանք:

«ԿԱՄ ՍԻՐԷ – ԿԱՄ ԼՔԷ»

Այս հոյակապ բնութեան հրաշալիքներով լի «երկրի դրախտ»ին գովքը հիւսելու կողքին, ցաւօք սրտի կը ստիպուինք խօսիլ երկու ժամուան ճանապարհը եօթը ժամէն կտրելու արկածախնդրութեան մասին: «Բերդակ»էն Եփրատ գետը, որ Քեպանի ամբարտակի արգիլումով վերածուած է լիճի մը, կառաբարձով անցնելէ վերջ մինչեւ Թունճէլի ապահովութեան պահպանումի սիրոյն վեց անգամ կեցուցին մեր մինիպիւսը, ամէն անգամուն կէս ժամէն մինչեւ ժամ մը սպասցընելու պայմանաւ: Ցաճախ ներս կանչուեցան Ամերիկահայերը, հարցաքննուելու համար իրենց այցելութեան նպատակին մասին: Հաւկիթի մէջ մազ փնտռելու փութկոտութեան կողքին հրացաններու փողերը տեղ-տեղ մեր ճակատներուն ուղղած գինուորներու անթարթ աչքերուն դէմ կանգնած, կրածեփուած պատերուն վրայ նկատեցինք մեզի չատ ծանօթ լոզունգը՝ «Կամ սիրէ՛ կամ լքէ՛»: Դժուար էր կողմնորոշուիլ, թէ պէտք էր ուրախանայի՞նք թէ տխրէինք: Ուրեմն այլ կարպախօսը միայն մեզի համար չէր որ կը բարբառէին ազգայնամոլ չրջանակները: Այս վայրերու բնակիչներէն ալ կը պահանջուէր, որ կամ սիրէին, կամ լքէին...:

Իրականութեան մէջ մեր հիւրերուն ապահովութեան հարցը այնքան մօտէն կը հետաքրքրէր ապահովութեան ուժերը, որոնք ամբողջ ճամբու ընթացքին մեր կառքին մեթր առ մեթր հետեւելէ զատ, մեր օթեւանած պանդոկներուն մէջ անպամ կը հետաքրքրուէին մանաւանդ Ծովհաննէսեան ամոլին առողջութեամբ: Այդ փութկոտութեամբ ըլլալու էր, որ կէս գիշերին փափաքեցան անձամբ տեսնել թէ ողջ եւ առողջ են եւ այլ ուշդութեամբ պատրաստուած տելեկապիր մը ուղեցին տորրագրել տալ: Այս առթիւ ատեն ատեն պատահեցան ծիծաղելի դէպքեր ու հանդիպումներ, որոնց մասին պիտի չուզէինք մանրամասն արտայայտուիլ:

ՓՈՔՐԻԿ ՄԻՋԱԳԵՏՔԸ

Հիւսիսէն Եփրատ գետով չրջապատուած ,հարաւէն ալ Մուրադ Սու կոչուած Արածանիով սահմանափակուած, մեսրոպհանքերով հարուստ այս լեռնաշխարհը կը կոչուի «Արծաթի դուռ», այսինքն «Տէր–Սիմ», որ այժմ փոխուեր է «Թունճէլի»ի, այսինքն արծաթը իր տեղը պիչեր է անազապղինճի: Այս փոքրիկ միջագետքին կեդրոնին՝ Թունճէլիի մէջ ու չրջակայքը տեղւոյն Մշակոյթի փառաւոր վերջին օրուան խանդավառութիւնը ապրեցանք Մունզուր գետի ափի մէկմէկ դարեջուրով ու նաեւ առատ «Մունզուր»ի ջուրով: Երիտասարդութիւնով լեցուած կը յորդէին քաղաքին կեդրոնական հրապարակը եւ չուկան: Մեծ էր թիւը Գերմանիա կամ այլ եւրոպական երկիրներ աչխատելով իրենց ծննդավայրը վերադարձած հայրենասէր Թունճէլիցիներու, որոնք որոշ դիտակցութեան ալ տիրանալով իրենց տուները կը չինէին այժմէական ճաշակով եւ տէր կը կանգնէին իրենց անցեալին ու մշակոյթին:

Նման անձի մը հանդիպեցանք ու հիւրասիրուեցանք Զարսանճաքի Փէրի գիւղին մէջ, որ մեզ հիւրասիրելէ վերջ տարաւ իր հօր բրուտի արհեստանոցը, որ հին հայապատկան տուն մըն էր, եւ այդ անձը պատմեց, որ արհեստը սորված էր իր հայ վարպետէն: Նմանապէս մեզի իրենց գիւղերուն մօտակայքը հայկական սրբավայրերու մնացորդներուն տեղերը ցոյց տբին Գերմանիայէն վերադարձած Թունճէլիցիներ: Միակ ցաւալի պարագան այն էր, որ ամէնուրեք փորփրուած ու քարուքանդ եղած էր Հայերէն մնացած ամէն ինչ, զանճ գտնելու յոյսով: Ամէն ոք կը պատմէր ոսկի գտնող հարեւաններու մասին, բայց իրենք չէին գտած դժբախտաբար:

Մենք զգացինք թէեւ որ յոյսերը դեռ կորսուած չեն, այնքան որ մտերմաբար մեզմէ «քարտէս» ուզողներու անդամ հանդիպեցանք, բայց եւ այնպէս այս «մինչդեռքին» մէջ որեւէ կարեւոր հնութեան չհանդիպեցանք, անոր փոխարէն վայելեցինք բնութեան հրաշալիքներն ու ապահովութեան տեղ տեղ չափազանցուած միջոցառումները:

Ցաջորդով Արածանիի հովիտէն պիտի չարունակենք մեր ուղեւորութիւնը դէպի պատմական Բալահովիտ գաւառի կեդրոն բերդաքաղաքը՝ Բալու, որ մեր պատմագիրները կը յիշեն իբր «Արածանիին երեք կողմէն չրջապատած բարձրադիր քաղաքը»: Նախահինամութեան քմահաճոյքով, այժմու նորաչէն ու ցածրադիր Բալուն ալ նոյն օձապտոյտ Արածանիի կողմէ չրջապատուած է երեք կողմէն:

(Շար. 4)

«Ա Կ Օ Ն»

ԵՐԿՈՒ ԱՆՈՒՆ, ՄԷԿ ԽՈՐՀՈՒՐԴ. ԺԱԳՆ ՈՒ ՇԻՐԱՔԸ ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ ԵՆ ԺԱԳ ՇԻՐԱՔԻՆ

ԳԱՁԵԱՆԷ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Երբ 2001 Թուականի Ցունուարին Ֆրանսիայի նախագահ Ժաք Շիրաքը ստորագրեց Հայոց ցեղասպանութիւնը ճանաչող օրինագիծը, Մարտունու չրջանի Վարդենիկ գիւղի բնակիչ Վարդան Օհանեանն այնքան ոգեւորուեց, որ իր նորածին երկուորեակ որդիներին կնքեց նախագահի անունով՝ Ժաք եւ Շիրաք:

Այսօր Ժաք եւ Շիրաք Օհանեանները դեռ փոքր են՝ իրենց անունների ծագումնաբանութիւնը լիովին ըմբռնելու համար, սակայն նրանց անուանակոչի այցը Հայաստան ոգեւորութիւն է առաջ բերել ամբողջ հանրապետութիւնում:

Եւ երեւի ոչ ոք այնքան յուզուած չէ, որքան Վարդան Օհանեանը, բայց եւ ոչ այնքան, որքան հինգ տարի առաջ այն օրը:

«Ուրախութիւնից գնդում էի. համ մի անգամից 2 որդի էի ունեցել, համ էլ Ֆրանսիայի նման մեծ երկիր ճանաչել էր Հայոց ցեղասպանութեան փաստը»,– ասում է Օհանեանը:

Երկուորեակների մայրը՝ Աննա Կիրակոսեանը, դեռ ծննդատանն էր եւ ամուսնու հետ նախապէս որոշած Միքայէլ եւ Սամուէլ անուններով էր կանչում իր նորածիններին:

«Ամուսինս մտաւ հիւանդասենեակ ու ասաց, թէ որոշել է Ժաք Շիրաքի անունով կոչել երեխաներին: Զարմացայ, տեղեակ չէի, թէ ինչ է կատարուել»,– պատմում է Կիրակոսեանը:

Մօր զարմանքը փոխուեց ուրախութեան, երբ իմացաւ, թէ ինչու են պատուելու Ֆրանսիայի նախագահին:

Հայերն աւանդաբար երեխային կնքում են ծնողների անունով, եւ նոյնը պէտք է լինէր նաեւ Օհանեանների ընտանիքում, սակայն Ժաք Շիրաքի քայլը այնքան յուզիչ էր, որ ծնողների անունները փոխարինուեցին Ֆրանսիայի նախագահի անունով:

«Մեր հարազատները դեմ չեղան, ընդհակառակը, երբ ասացինք մեր մտադրութեան մասին, բոլորը չատ ուրախացան ու հպարտացան»,– ասում է Օհանեանը:

Ժաքն ու Շիրաքը Փետրուարի 2ին կը դառնան 6 տարեկան: Ժապը եղբօրից մեծ է 10 րոպէով: Նրանք հասկանում են, որ անսովոր անուններ ունեն, սակայն յստակ չեն կարողանում բացատրել, թէ ինչու:

«Իմ անունը Ֆրանսիայի Թագաւորի անունն ա,– հպարտութեամբ բզաւում է Շիրաքը, իսկ ամաչկոտ ժապը չարունակում է,– ասկից եղ դրել, որովհետեւ... չեմ յիշում»:

Մայրն ասում է, որ իրեն անգամ ճանաչում են երեխաների անուններով:

«Մանկապարտէզում կամ փոլիքլինիկայում միանգամից ասում են՝ վայ, սրանք են երեխեքն են, Ժաք Շիրաքի անունն ունեն: Մարդիկ յիշում են, քանի որ միայն մենք մեր երախտապիտութիւնն այդ ձեւով յայտնեցինք»,– ասում է Կիրակոսեանը:

Մնողները երեխաների անունները հիմնականում չեն առանձնացնում, կանչում են միասին:

«Մի չա ասում ենք՝ Ժա՛ք, Շիրա՛ք, եկէք տուն, Ժա՛ք, Շիրա՛ք, խելօք մնացէք»,- ասում է մայրը:

Այսինքն՝ օրական տասնեակ անգամներ Երեւանի Ներքին Զարբախ թաղամասում հնչում է Ժաք Շիրաք անունը եւ հարեւաններից չատերը հէնց դրանով պիտեն Ֆրանսիայի նախագահի անունը:

Իրենց գիւղում աչխատանք չլինելու պատճառով Օհանեանները մի քանի տարի առաջ տեղափոխուել եւ ապրում են Երեւանի ծայրամասերից մէկում:

Երբ Ժաքն ու Շիրաքը դեռ նոր էին ծնուել ընտանիքն ապրում էր երկաթեայ տնակում: Այսօր հարազատների օգնութեամբ տուն են կառուցել, բայց դեռ միայն քարէ պատերն ու առաստաղն են, մկկ սեղան ու բազկաթոռ:

«Էնքանով էլ երջանիկ ենք մեր երեխաների հետ: Կարեւորը՝ տուն ունենք, մնացածը ժամանակի հետ կը ստեղծենք»,- ասում է Կիրակոսեանը:

Ժաքն ու Շիրաքը Ֆրանսիայի նախագահին տեսել եչ հեռուստացոյցով եւ պիտեն, որ գալու է Երեւան: Նրանք չատ կ'ուզենային հանդիպել այն մարդուն, ում անունով իրենց կոչել են:

«Ա Ր Մ Է Ն Ի Ա Ն Տ Ա Ր Ա Զ»

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ"ԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ "ՍՓԻՒՌՔ" ԿԵԴՐՈՆԻՆ
2006-Ի ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.2 ՄՐՑԱՆԱԿ

Ի՞ՆՉ ԴԱՍԱԿԱՆ ԱԶԳ ԵՆՔ՝ ԱՒԱՆՑ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐՀՆԱՆՔԻ...

Դուն լեզուի կաճառ, գեղեցկութեան իջեւան,
Դուն ճեմարան մարմարայիւն մտածումի:
Օշականէն մեզի հսկող Մտքի Աստուած:

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

405 թուական. Հայաստան աշխարհ: Տօն է Վաղարշապատում: Ցնծութեան մէջ է ժողովուրդն հայոց: Օրհնութիւնը չուրթին, մեղրահամ երգերով ու փառաբանութիւններով խմբուել է Ծահ գեամ ափին՝ դիմաւորելու Նրան:

Եւ եկաւ Նա՝ Այր մի՝ Մաշտոց անունով՝ բերելով աստուածընծայ այբուբենը: Այբուբենն այդ տքնութեան, անքուն գիշերների, դէպի երկինք ուղղուած աղօթքի ու տառապանքի ծնունդ էր: Ինչպէ՞ս է ճանաչում աչակերտ Կորիւնը Ուսուցչի արարմանց պահը. «Եւ այսպէս չատ նեղութիւններ քաշեց իր ազգին մի բարի օգնութիւն գտնելու համար: Ամէն բան չնորհող Աստծուց իսկապէս պարգեւեց նրան այդ բանը. նա իր սուրբ աչքով հայրաբար ծնեց նոր եւ սքանչելի ծնունդներ – հայերէն լեզուի նշանագրեր»:

Մարմին առաւ հայ ժողովրդի բազձանքը. նա տեսաւ իր նոր Փրկչին. Մաշտոցն իսկապէս փրկեց ազգը հայոց, չահեց գլխաւոր ճակատամարտը: Ինքնուրոյն պետականութիւն ու միասնութիւն չունեցող, ռազմական ուժերով անհամեմատ Թոյլ, թշնամի տէրութիւնների դէմ պայքարող հայ ժողովրդի ինքնութիւնը պահպանելու եւ բոլոր ժամանակների «սեւ գուլամից ու ճուլոմից» փրկելու համար Մաշտոցը նրան գրի ու գրականութեան չահը պարգեւեց:

Ու թեւածեց կեանքը հայոց հողի վրայ: Մնուեց հայատառ տաղիկը, պատարագուեց հայաբառ չարականը, եւ դրուեց հայ ժողովրդի հայաչունչ մատեանը էջ առ էջ: Ապրեց հայը, տուն կառուցեց, հայ մամիկը նեննիներ երգեց որդու օրօրոցի մնարին՝ իր կաթի հետ հայ բառ ու բանի համին վարժեցնելով:

Անցան տարիներ, դարեր...: Հայակուռ ժամանակներ եկան: Այս անգամ այբբե-գիմը գրուեց աւազի վրայ, արտասանուեց ցածրաձայն, զարձաւ ապրելու յոյս երընչող խարոյկի ծուխը: Սփռուեց հայը աշխարհի չորս ծագերում՝ իր հետ ունենալով միայն.. գիրը Մեսրոպեան: Նորիկ որդուն հայկազեաց զպրոց տարաւ, ծաղկեց ծառը հայ դպրութեան: Բերքը հասունացաւ, քաղցրացաւ, արեւի համն առաւ իր մէջ ու...:

1922 թ., Մարտի 4: «Բարեփոխումները»: Իսկ «բարեփոխումները» նոյն լեզուով խօսող ժողովրդին երկու մասի բաժանեցին, զարձան պատնէշ, ամբարտակ, որ ցցուեց, կարծես, հային հայից վանելու համար ու մենք զարձանք նոր որակի «արեւելահայ» ու «արեւմտահայ»՝ երկու տարբերակիչ խոտոր գրութիւններով:

Անցեալ դարի տասական թթ. Եւրոպայի լաւագոյն բանաստեղծ հռչակուած Աւետիսահակեանը վէնետիկից աչխարհահռչակ գարճած նկարիչ Մ. Սարեանին ուղարկած նամակներից մէկում գրում է գրութեան փոփոխութեան անարժէքութեան մասին. «Ամէն բան լաւ է գնում Հայաստանում (Երեւանից եկած թերթերը կարդում եմ). միայն մի բան դէշ է – ուղղագրութիւնը, աչխատեցէ՛ք փոխել»: Ծօսքը, ի հարկին, ուղղագրական չարաբաստիկ «բարեփոխումների» մասին էր, որ կատարուեց լուսաւորութեան կոմիսար (նախարար) Պօղոս Մակինցեանի գերդատմամբ, բանասէր Մանուկ Աբեղեանի արհեստածին առաջարկումներով, եւ որի նորամուծութիւնները մի մասով դոնէ չտուեցին կարծես 1940 թուականին:

Հայաստանում ապրող իւրաքանչիւր հայ, ով կարդում-գրում է հայերէն, չի էլ կասկածում, որ այդ ուղղագրութիւնն իրենը չէ, որ այն պարտադրուած է արդէն չուրջ ութսուն տարիներ: Իսկ այն, ինչ պարտադրում են, քունի ընդունել ու սիրել են տալիս, չի գառնում քոնը, մնում է օտար, հոգուդ անհաղորդ:

Հետաքրքիր ազգ ենք մենք: Գրերի դիւտի 1600ամեակին ենք ոտնում, խնկարկում Մեսրոպեան այբուբենը, բայց գասական ուղղագրութիւնից ղլուխ չենք հանում: Ջլանում ենք անգամ տառերն իրենց անուններով կոչել: Ինչո՞ւ, ասենք, հեռատեսիլի JVC մակնիշը կարդում ենք "Ջի Վի Սի", CNN-ը՝ "Սի Էն Էն", բայց «ա»ն չենք կարդում «այբ», «բ»ն՝ «բէ», «գ»ն՝ «գօ» եւ այլն: Որքա՞ն ենք սիրում օտարինը, օտարը, որի լեղուակաչ պարտադրանքին, իսօք չկայ, հլու ենթարկուում ենք:

Եթէ յիսունչ անց տղամարդուն, հոգսերով ծանրաբեռնուած բազմազաւակ մօրը դժուար է վերազարձնել դէպի ազգային արմատները, ապա զպրոցականի մէջ գասական ուղղագրութեան նկատմամբ սէր ու հետաքրքրութիւն առաջացնելը աւելի հեշտ է: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ հայերէնը սիրոյ պատանին ու պարմանուհին, եթէ չեն էլ հասկանում, դոնէ զգում են գասական ուղղագրութեան օրակները: Ջէ՞ որ ուզում են հաղորդակցուել Սփիւռքի իրենց հայրենակիցների հետ, ուզում են նամակ գրել նրանց ու պատասխանը ստանալ, ուզում են կարդալ Սիամանթօ, Վարուժան, Հատտզճեան ու Մրամեանի: Ի վերջոյ, ուզում են հասկանալ՝ ինչո՞ւ մեր այբուբենը Մեսրոպեան ենք կոչում, բայց այնտեղ տեղ չունի Մաշտոցի ստեղծած «ւ»ը, կամ ինչու եւ ինչպէս ստեղծուեցին ու մեր այբուբենի մէջ մտան «և»ը կամ «ու»ն: Հարցեր, որոնք պատասխան են պահանջում: Իսկ որ այդ հարցերին պատասխանել չ պէտք, համոզուելը, երբ իրաւունք ստացայ մէկ տարի գասական ուղղագրութիւն ուսուցանելու վաղուայ մեր լեզուի «տանըհինգամեայ նահապետներուն»:

Գասական ուղղագրութեանը չատ թէ քիչ ծանօթ մարդուն կարող ես բացատրել, թէ ինչ կազմութիւն ունի «յօրինել» բառը. «ճ»ն գրաբարեան նախդիր է (ի–ն՝ ձայնաւորից առաջ), «օրին»ը՝ արմատ («օրէնք»ից), «ել»ը՝ բայական վերջաւորութիւն: Իսկ ի՞նչ է «հորին»ը արեւելահայ ուղղագրութեամբ: Օրինակները չատ են:

Ժամանակին Զարենցն ասել է. «Ով հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»: Ուզում եմ աւելացնել, որ հայի փրկութիւնը նաեւ միասնական ուղղագրութեան մէջ է: Այդ դէպքում միայն կը վերանան Արեւմտեանն ու Արեւելեանն իրարից զատող սահմանները: Միասնական ուղղագրութիւնը եղել եւ է ազգի միասնութեան միակ եւ ամենակարեւոր պայմանը: Նախապայման, եթէ կարելի է ասել: Եւ եթէ մեզ յաջողուի ունենալ մէկ՝ միասնական ուղղագրութիւն, ապա մենք կը կոչուենք ՀԱՑ, ոչ թէ Ֆրանսահայ ու պարսկահայ, վրացահայ կամ Թուրքահայ:

Եւ ինչպէս ասել է Ներսէս Տէր-Ներսէսեանը. «Մեսրոպեան այբուբենը, ինչպէս անցեալին մէջ եղած է մեր ազգապահպանման գերագոյն ազդակներէն մէկը, Թող իր այժմէութեամբ ըլլայ նաեւ առաջին քայլը միութեան, ըլլայ այն ծիածան կամուրջը, որ պիտի զօդէ Սփիւռքն ու հայրենիքը, ըլլայ համերաչխութեան լատափայտը, որու վրայ պիտի կերտուի մեր փառահեղ ապագան»:

ՈՎՍԱՆՆԱ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ «ԿԱՐՕՏ» ԺԱՊԱՒԷՆԸ «ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ» ԱԿՈՒՄԲՈՒՄ

Հայ չարժանկարի եզակի ստեղծագործութիւններից մէկն է Ֆրունզէ Դովլաթեանի «Կարօտ» ժապաւէնը:

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22ին, ցուցադրուեց Հայ Մշակութային միութեան «Ռուբէն Մամուլեան» ակումբում:

Ցուզական վարակիչ տրամադրութեամբ յագեցած այս ժապաւէնը զիտում է չթուլացող լարուածութեամբ:

Առաքելի կերպարը, որ հայկական իւրօրինակ հիւանդութեան՝ կարօտախտի մարմնացումն է, ժապաւէնի դիտման ընթացքում անընդհատ յիչեցնում է կորուսեալ երկրի, ծննդավայրի ու նրա քնութեան հետ մարդու ունքակտելի կապի մասին: Առաքելը ապրում է հզօր մի տէրութեան սահմաններում: Բայց նրա համար սահման դոյութիւն չունի, երբ խօսքը վերաբերում է իր ծննդավայրին: Ապրում է բարւոք կեանքով, գաւակները երեսնական Թուականների հայ գիւղի ակտիւիստներն են: Երկնային մի կանչ նրան մղում է անցնել Խորհրդային սահմանը, այնտեղ ուր Արաքան ու Ախուրեանը խառնուում են իրար, գնալ հասնել իր գիւղը, վչկատուն մնացած քիւրտերի գիւղը, հիւրընկալութիւնը վայելել, տեսնել իր տան աւերակները եւ ետ գառնալ: Ծնընդավայրը վերատեսնելու քնական ցանկութիւնը փորձանք է գառնում Առաքելի գլխին:

Մատնիչը չատ չուտ լուրը հասցնում է ոստիկանութեանը: Սկսւում է Առաքելի գողգոթան գաղտնի ոստիկանութեան նկուղում: Անվերջանալի, անիմաստ հարցաքննութիւն, ծեծ, լկտանք եւ վերջում ինքնասպանութիւն. Սիպիր տանող ընացքում: Ժապաւէնը մի ողբերգակաց ձօն է բոլոր նրանց յիչատակին, որոնք Եղեռնից փրկուեցին, բայց ընկան երեսունեօթ Թուի պետանվտանգութեան խուցերը: Իրենց մարդկային կոչմանը չդավաճանեցին: Գերադասեցին լկուել ու մեռնել քան անհեթեթ խոստովանութիւններով ժողովրդի թշնամի կնքուել:

Տիպական կերպար է Առաքել: Մարմնաւորել է ոչ մասնագէտ դերասան, այլ պեղանկարիչ Ռաֆայէլ Աթայեանը: Ծերունական զուլալ աչքեր, չորացած, ոսկրացած դէմք, Սասնոյ բարբառ չուրթերին: Հիւթեղ հնչերանգներով մատուցում է դերասան Կարէն Ջանիբեկեանը: Դերասանի ձայներանգները վարպետօրէն վերարտադրում են Սասնոյ բարբառի հնչիւնական նրբութիւնները:

Կերպարային, քնութագրական ընդգծուած չեչտերով են կերտուած Ներսէս Ցովհաննէսեանի մատնիչ Ենովք Գալեայ Նովենցի Սանամը եւ յատկապէս Ազատ Գասպարեանի քննիչ Սարգիսովը: Թիֆլիսի բարբառը չուրթերին, արտաքինով անընդհատ Լավրենտի Բերիային նմանուելու տենչով տառապող այս Սարգիսովը այն գահիճների տիպական ընդհանրացումն է, որոնց քննչական «փրոֆէսիոնալիզմին» չդիմացան 37-ի անձի պաչտամունքի զոհերը:

1992ին նկարահանած Ֆրունզէ Դովլաթեանի այս ժապաւէնի բեմադրական պիւտերից են Ստալինի վաւերական կերպարի ներմուծումը ժապաւէն: Մոցարթի «Ռեքուէմ»ի հնչիւնների տակ ճերմակ պատանքներով յառնող Եղեռնի զոհերի տեսարանը: 30 թուականների խորհրդահայ պիւղի տիպական վերաններկայացում:

Երեկոն նուիրուած էր Հինրիկ Մալեանի յիչատակին, որ Ռուբէն Յովսէփեանի հետ բեմադրի հեղինակն էր: Դրուած Հրաչեայ Քոչարի համանուն պատմուածքի հիման վրայ:

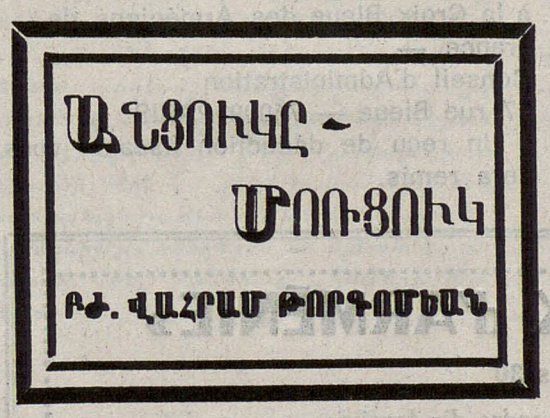
Ժապաւէններ կան, որ նայելուց յետոյ անմիջապէս մոռանում ես:

Ժապաւէններ կան որ ափսոսում ես, որ նայել ես:

Ժապաւէններ էլ կան, որ կարօտով ես Թողնում: Միչտ ցանկութիւն ես ունենում վերադիտելու:

«Կարօտ»ը, այս վերջիններից է պատկանում:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԻ

1876 Սեպտեմբեր 13ին, երբ ես Ս. Խաչի զպրոցին չրջանաւարտներուն՝ որպէս Թէ առաջինը հանդիսացայ, Սարգիս իմ յաջողութեանս համար չափազանց ուրախ, կ'երթայ հօրը ըսել, «Գիտե՞ս, հայր, քու սափրիչիդ Ցարութիւնչ աղային տղան՝ Վահրամը մրցանակաբաչխութեան օր ամէնէն չատ քաջալաւ առնողը եղաւ»: Հայրը՝ Աւետիս էֆէնտիչ երբ ածիլուելու համար խանութ կուգայ, մեկնած ատենը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ իմ քաջալաւներուս համար եւ երկու հատ արծաթ 20 զրուչնոց մէնիտիէ կը յանձնէ իբրեւ պարգեւ լինճ համար:

Երեկոյին հայրս երբ տուն եկաւ լինճ յանձնեց այդ երկու մէնիտիէին եւ երկու հատ ալ ինքը գրպանէն վրան աւելցնելով ըսաւ որ Սարգիս Եագմաճեանը եւ ուրիչ մէկ երկու ընկերնիս ալ առնելով, երկու եղբար անոնց հետ երթայինք Քիւչիւկ Զամլըճա եւ Պապա Քրիսին այդիին մէջ ժամանակ անցունէինք, կերակուրի պէս բան մը ընէինք խելօքութեամբ եւ մաասմբ նորին...:

***

Կատարեցինք հօրս յանձնարարութիւնը. գացինք Քիւչիւք Զամլըճա, ուր յիչատակաց արժանի օր մը անցուցինք:

Ես գացի Սարգիսը տունէն առնել, յետոյ գոանք կիւրճեան Մելքոնը. եղբայրս դնաց առաւ Նշան Տէր Յակոբեանն ու Յակոբ Խոիլեանը (յետագային քաջ մանկավարժ ու հեղինակ), եւ խմբուեցանք Ազգային Գերեզմանատունը, ուր կը սպասէր մեզ Մ'իհրան Դուրեանը ու ելանք ճամբայ դէպի վերոյիչեալ Զամլըճան, տապանակ ուխտի երթալու պայմանաւ:

Հասանք Քիւչիւք Զամլըճա, նստանք հոն դիտեցինք տեսարանը, որ բնականօրէն սքանչելի է. Մարմարա ծովը Իչխանաց կղզիներովը բանաստեղծական ներչընչում կուտայ ամէն անոնց, որոնք հանդիստ կ'անեն Քիւչիւք Զամլըճայի բլրակին վրայ, ուրկէ հեռուն դիտողը, կը կարծէ Թէ Մարմարա ծովը իր մօտիկն է:

Մէկ-մէկ գաւաթ ջուր խմելէ եւ տեղւոյն նպարավաճառէն հաց ու պանիր, ձիթապտուղ, չոր ձուկ եւ այլն գնելէ վերջ, իջանք Պապա Քրիսին այգին, որ ձորին մէկ գառիվայրի մը վրայ չինուած էր արեգդէմ, եւ որ համբաւաւոր էր իր խաղողներով:

***

Պապա Քրիս մեր եօթնարտեան խմբակին սիրայօժար ընկալուչ եղաւ, չմոռնամ ըսել որ Պապա Քրիս վաղածանօթ էր մեզ. բարեկամ էր հօրս, որովհետեւ մայրիկիս մէկ հօրաքոյրը (Սուրբիկ հալա կոչուածը), Պապա Քրիսին այդիին մէջ եղած տունը կը բնակէր իր զաւկներովը եւ ամուսինը՝ կատակախօս, վիպասան Ալիքսան աղան գերձակին էր սուլթանական գահաժառանգ իչխաններէն Նուրէտտինն էֆէնտիին, որուն պալատը ճիշդ Քիւչիւք Զամլըճայի սարի կողքին վրայ կանգուն էր ծովահայեաց:

Ալիքսան աղան գրեթէ ամէն օր այդ իչխանին տունը եւթալու պարտաւոր էր, չարունակ կարեր ունէր կարելու, Թէ' իչխանին համար եւ Թէ անոր ծառայողներուն որոնք լեզէոց կը կազմէին: Այս պատճառաւ ստիպուած էր պալատէն հեռու չապրիլ, որով վարձած էր Պապա Քրիսին այգետունը, ուր ամառները չատ անգամ կ'երթայինք Սուրբիկ հալային հիւր մնալու, եւ ծանօթացած էինք Պապա Քրիսին:

(Շար. 83)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

102ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ԲԱՐԵՐԱՐ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
կառուցած եւ փարիզահպատակեան
նուիրած

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 8

Այս առթիւ Գոհաբանական Աղօթք եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի կատարուի ի կեանս եւ հանգուցեալ Մեծ Բարերարիչ, օրինակին հետեւող եկեղեցասէր բարերարներուն բարօրութեան եւ հանգչատեան համար:

⁂

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Խորենացւոյ,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայիցն,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

« Մ Շ Ա Կ Ո Ց Թ Ի Ա Մ Ի Ս »

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամադպաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h

Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

⁂

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

Fonds Arménien de France

GALA ARTISTIQUE

à l'occasion du **PHONETHON 2006**
Danses et musiques d'Arménie, des Pays de l'Est et d'ailleurs
avec la participation gracieuse
- du **Duo Esperento, Katarina** et **Aram**
- de la troupe **Diasporas**
- de l'Orchestre de **l'Ensemble Navasart**

JEUDI 12 OCTOBRE à 20h30
AUDITORIUM D'ISSY LES MOULINEAUX
11-13, rue Danton, 92130 Issy les Moulineaux
PAF : 10 euros — Location : 01 48 83 51 06
Phonéthon 2006 : du jeudi 16 au dimanche 19 novembre
faites vos promesses de dons dès le 1er octobre en appelant directement le **No Azur 08 10 02 04 04** (prix d'un appel local)
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վէպին թատերախաղը
կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ

6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն՝

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club

«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin, Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes : ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար:

Գրասենեակիս աշխատակազմը ամբողջով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու դործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն առեղծելու հնարաւորութիւններ:

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ եւ համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵԻ ԼԻՈՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens

par la Chorale DARON

ses Solistes et son Orchestre

Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian

en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin

— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
MARDI
10 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·550 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·550

Օ. ՌԷՆ՝ «ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՍՊԱՍԵՐ»

Եւրոպական միութեան ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէն Անգարա այցին ընթացքին հարցազրոյց մը տուած է "Միլլիյէթ" օրաթերթին, նիւթ ընելով յատկապէս գաղափարի ազատութեան կաշկանդումի անընդունելի բնոյթը, Հ. Տինքի դատապարտութիւնը եւ քրտական հարցը:

Եւրոպացի դիւանագէտը ըսած է թէ անկեղծ տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են վարչապետ Էրտողանի ու արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի հետ: Չնայած բանակը շուտած են պատժական օրէնսգիրքին 301րդ յօդուածին մասին, բայց վճռական ոչինչ կայ տակաւին: Այդ առումով ողջունելով հանդերձ վիպագիր Է. Շաֆաքի անպարտ արձակումը, Օ. Ռէն յիշեցուցած է Հ. Տինքի պարագան. «Անոր դէմ արձակուած վճիռը վաւերացած է. եւ ատիկա է որ մտածումի ազատութեան առումով բուն նախընթացի արժէք ունի: Այս մասին խօսեցայ թէ' վարչապետին, թէ' արտաքին գործերու նախարարին հետ: Կը հաւատան որ իրաւական կիրարկումներու զարգացումով հարցը կը լուծուի. Սակայն չենք կրնար 3–5 կամ 10 տարի սպասել որ հարցը կարգաւորուի: Մտածումի ազատութիւնը թաց ու ժողովրդավար ընկերութիւններու ապահովող հիմնական սկզբունքներէն է: Այդ առումով ալ 301րդ յօդուածը պէտք է փոփոխութեան ենթարկուի, կամ ջնջուի»:

Ինչ կը վերաբերի ՓՔՔ-ի ահաբեկչութեան օրուն դէմ պայքարի տեսակէտով Անգարա կը ջանայ Քիւրտերու հայածանքը վաւերացնել տալ Եւրոպայի, Օ. Ռէն ըսած է թէ իրենք եւս դէմ են ահաբեկչութեան. ապա չարունակած է. «Սակայն ատիկա միայն ազատութեան հարց չէ, այլեւ հարաւային քրջանի տնտեսական եւ ընկերային զարգացման հարցը: Նոյն ատեն իր թոյլ քաղաքապահովելու Թուրքիոյ հարցն է»:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ եղած է Ա. Մէրքէլի ու Ն. Սարքոզիի առաջարկած "առանձնաչնորհեալ գործընկերութեան" տարբերակը: Օ. Ռէն ըսած է թէ Թուրքիա արդէն Մաքսային միութեան անդամ է եւ Եւրոպայի ապահովութեան տեսանկիւնէն այ գործընկեր մըն է: Այսինքն, կայ արդէն յատուկ յարաբերութիւն մը: «Ամէն անդին մէկ բան կրնայ ըլլալ, ան ալ ամբողջական անդամակցութիւնն է. սակայն ատիկա կապուած է Թուրքիոյ առնելիք քայլերուն» ըսած է եւրոպացի դիւանագէտը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՖԻՆԼԱՆՏԻԱ 0 – 0

Չոտամի մրցումներու չարքին, Շաբաթ, Հոկտ. 7ին, իր դաշտին վրայ Հայաստան 0 – 0 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Ֆինլանտիոյ հետ: Նոյն խումբին մէջ Սերպիա 1 – 0 յաղթեց Պելժիոյ, Փորթուկալ՝ 3 – 0 Ադրբեջանի, իսկ Ղազախստան 0 – 1 պարտուեցաւ Լեհաստանէ:

Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.–

Գլուխն է Սերպիա 7 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտիա 5 կէտ, Փորթուկալ 4, Պելժիա 4, Լեհաստան 4, Ղազախստան 2, Հայաստան 1, Ադրբեջան 1:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈԼԻՍ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՑՈՑՑԵՐ

Անգամ մը եւս Թուրքիա կը սպառնայ Ֆրանսայի տնտեսական դեսպի վրայ եւ Հոկտ. 8ին ալ ծաւալուն ցոյցեր տեղի ունեցած են Պոլիս, որոնց արձագանգած է Ֆիկարօ նկար մըն ալ կցելով թղթակցութեան: "Ֆրանսա սպռի" , "Պոյէոն քը կը հաւնի" , "Ցեղասպանութիւնը սուտ մըն է" լոզունգներով է որ ցուցարարները տողանցած են: Հարցը, ինչպէս ծանօթ է, կը վերաբերի Ազգային Ժողովի Հոկտ. 12ի նիստին, որու ընթացքին պիտի որոշուի ցեղասպանութիւնը ժխտողները պատժելու օրինագիծը: Ան 5 տարի բանտարկութիւն եւ ծանր տուգանք մը կը նախատեսէ բոլոր անոնց որոնք կը հաստարձակին ուրանալ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ազգային ժողովին մէջ, այ թէ ձախ տարաձայնութիւններ են, նոյնիսկ եթէ առաջարկը եկած է ընկերվարականներէն:

Էրտողան հարց կու տայ.– «Ի՞նչ պիտի ընէք, երբ Թուրքիոյ վարչապետ մը Ֆրանսա գայ եւ ըսէ թէ Հայոց ցեղասպանութիւն չէ եղած: Ի՞նչ պիտի դնէք»: Շարաթ օր, Էրտողան բազմաթիւ ֆրանսացի գործարարներ ընդունած է (Փէօժօ, Ռընօ, Տանոն, Գաարֆուր): Ըսած է յստակ է եւ Ա. Կիւլ աւելի բացայայտ կերպով արտայայտուած է Տուռթ-Պլազիի.– «Եթէ օրէնքը քուէարկուի Ֆրանսական տնտեսական բազմաթիւ ծրագրեր Թուրքիոյ մէջ ինդրոյ առարկայ կ'ըլլան:

Անգարա այլ հակազդեցութիւն մըն ալ կը նախատեսէ: Խորհրդարանին իրաւական յանձնախումբին նախագահը "Ամերիկան ցեղասպանութեան" օրինագիծ մը կը պատրաստէ Ֆրանսացիներու գործած ջարդերու մասին Ալժերիա:

*
**

Անգարա առարկութիւններու, սպառնալիքներու զուգահեռ կը կիրարկէ "ջրբական" քարոզչութեան այլընտրանքն ալ: Գերմանիոյ վարչապետուհիին Թուրքիա այցին առիթով հանդիպում մը կազմակերպուած է վարչապետարանին Պոլսոյ դրասենեակին մէջ, մասնակցութեամբ հոգեւոր առաջնորդներու. յայտնուած է մամուլի ասուլիս մը: Էրտողան Մէրքէլի լսած է թէ քաղաքական հարցերու համակեցութեան, թէ հոն դարերէ ի վեր մզկիթը, եկեղեցին ու սինակոգը գոյակցած են ամենայն համերաշխութեամբ:

*
**

ԱՆԳԱՐԱ

ԹՈՒՃԱՊԸ ԿՐ ՇԵՇՏՈՒԻ

Ազգային ժողովին կողմէ Հոկտ. 12ին քուէարկելի ուրացումին պատիժ սահմանող օրինագիծը խուճապի մատնած է Անգարան: Հակառակ յատկապէս ուրկըւած պատուիրակութեան ապարդիւն այցին, խոչընդոտելու ջանքերը կը չարունակուին: Հանրապետութեան նախագահ Ա. Սէզէր Հոկտ. 4ին նամակով մը դիմած է Ժ. Շիրաքի ու քննադատած օրինագիծը: Շաբաթաթերջին վարչապետ Էրտողան հանդիպում կ'ունենար Պոլսոյ մէջ Ֆրանսայի գործի մարդոց հետ, այդ ուղղութեամբ ճնշում բանեցնելու նպատակով: Միւս կողմէ արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ ալ հեռաձայնի խօսակցութեան մը ընթացքին իր մտահոգութիւնները կը յայտնէր:

Այս բոլորին զուգահեռ, արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը Ն. Թան այգարարութիւն մը ուղղած է Ֆրանսայի. չեշտած է թէ օրինագիծը վաւերացնելու պարագային տնտեսական փոխյարաբերութիւնները մեծապէս պիտի տուժեն: Սպառնալիքի երանգ մըն ալ կայ անոր արտայայտութեան մէջ, երբ կ'ըսէ. «Թուրք հանրային կարծիքին հակազդեցութիւնը հակակշռի տակ պահել կարելի պիտի չըլլայ»: Ապա մտահոգութիւն յայտնած է թէ նման օրէնք վերջ կու տայ Ֆրանսայի մէջ արտայայտութեան ազատութեան...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ իր ապրած բնակարանին չէնքին վերելակին մէջ սպաննուած է ռուս քաջարի լրագրողուհին՝ Աննա Պոլիտկովսկայա, երբ գնումներով տուն կը վերադառնար Շաբաթ, Հոկտ. 7ին: Երկար ատենէ սպառնալիքներ կը ստանար, բայց, վճռած էր չլռել: Համբաւը կը պարտէր դիւաւորաբար իր կատարած քննութիւններուն Չէչէնիա, ուր երբեք չէր խնայած Ռուսերու բարբարոսութիւնը: Հեղինակ էր նաեւ կարդ մը հատորներու նոյն նիւթին չուրջ, որոնցմէ մէկուն խորագիրն էր.– "Չէչէնիա, ռուսական անպատուութիւն": Անցեալին ալ թունաւորման մը հետեւանքով հիւանդացած էր Բեսլանի դէպքերուն ատեն (դպրոցին ահաբեկչութիւնը): 48 տարեկան Աննա Պոլիտկովսկայա կը պատրաստըւէր նոր յօդուածաշարք մը հրատարակել չաղտարանքի մասին երկչաթաթերթ՝ Նովայա կազեթային համար: Մայր էր երկու աղջկայ եւ ոչ մէկ սպառնալիքէ կը վախնար, իրեն համար «բառերը կրնան կեանքեր փրկել»: Այս կանխամտածուած սպանութիւնը մեծ վրդովում ստեղծած է ամբոխի մէջ, ուր ամբաստանեալ չեն պակսիր որակելու համար արարքը: Պրիւտէլի համար "պրովոկացիոն" արարք մըն է, Լրագրողներու Միջազգային Դաշնակցութիւնը վրդոված է եւ ամէն կողմ նոյն խիստ դատապարտումն է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ պաղան գաւառին մէջ դերմանացի երկու լրագրողներ սպաննըւած են Հոկտ. 6էն 7ի գիշերը: Թղթակիցներն էին Տօյչէ Վելլէ ճանապարհի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ՑԱԿՈՒ ԱՅՎԱԶԻ

Սեպտեմբեր 29ին 95 տարեկանին մահացած է Պոլսոյ նահապետական դէմքերէն Ց. Այվազ որ ծանօթ ու սիրուած դէմք մըն էր թատերական ու մամուլի մարզերու կարեւոր վաստակով: Անոր անունը կապուած է յատկապէս "Փուլիս" դրական – գեղարուեստական թերթին որ հիմնած է 1946ին եւ չարունակած յիսուն տարի:

Ծնած էր 1911ին Պոլսոյ Ենիքափուի թաղը. մինչեւակարգ ուսումէն ետք նետուած էր գործի աշխարհ, գրեթէ միաժամանակ Նաւլըղափուի "Արեւելեան թատրոն"ին մէջ ծանօթանալով բեմին ու փոքր դերեր ստանձնելով Պօղոս Շաւարշ Գարագաշի թատերախումբին մէջ: 1950ին հիմնած էր Խաւեան սանուց միութեան "Փոքր թատերախումբը", մինչ արդէն սկսած էր հրատարակել "Փուլիս"ը:

1997ին Թուրքիոյ Գրողներու միութիւնը գինք պարգեւատրած էր "Մամուլի ծառայութեան" մեծալով:

"Փուլիս"ին դադրեցումէն ետք սկսած էր թատերական անցեալի յուշեր հրատարակել "Ակօս" չաբաթաթերթին մէջ: Ինք էր նաեւ հեղինակը "Լուսիքա տուտու" ստորագրուած էջերուն ուր պոլսական թրքախառն հայերէնով օրուան պատկերներ կու տար:

Թուղթակատարութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 5ին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆՈՐ ԲԱՑԻ ՁԱԽՈՂԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁ

Հոկտեմբեր 4ի գիշերը անծանօթներ կրակած են ոստիկանութեան պետական պահպանութեան վարչութեան պետ 49 ամեայ Ագոպ Զաքարեանի վրայ ու խոյս տուած: Դէպքը տեղի ունեցած է Ղազար Փարպեցի փողոցի թիւ 24 չէնքին մօտ: Զոհը կուրծքէն վիրաւորուած, հիւանդանոց փոխադրուած է: Դատախազութիւնը հետաքննութիւն բացած է: Տարուան սկիզբէն ի վեր ուշադրութիւն կը գրաւեն պաշտօնատար դէմքեր թիրախ առնող արարքները: Հայաստանեան ազբիւրներ դիտել կու տան թէ միայն Մայիսին այս կարգի պատահար արձանագրուած չէ:

*
**

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԵԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 6ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի ու Ադրբեջանի արտաքին գործերու նախարարները: Մինակի խումբի նախագահներուն ներկայացուցած հարցերը պիտի քննարկուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, մինչեւ նախարարներուն յաջորդ հանդիպումը, Հոկտ. 24ին, Փարիզի մէջ:

*
**

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյեանութեան 85 քկ· դասակարգին մէջ Տիգրան Մարտիրոսեան երկամարտի իր արդիւնքով պրոնզէ մետալի արժանացած է: Պոկումի եւ հրումի վարժութիւններուն 370 քկ· վերցուցած է (172+198)· իսկ միայն պոկումի մրցումին երկրորդ կարգը գրաւած է փոքր արձաթէ մետալով մը:

*
**

ԼՂՀ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Հոկտ. 6ին առաջին ընթերցումով ընդունուած է սահմանադրութեան նախագիծը, գրեթէ միաձայնութեամբ, քանի որ միայն մէկ հոգի ձեռնպահ մնացած է: Ցառաջիկայ օրերուն նախագիծը հայկական եւ ռուսերէն տարբերակներով կը հրատարակուի "Ազատ Արցախ" օրաթերթին մէջ, որպէսզի հանրութիւնը կարենայ առաջարկներ ներկայացնել, տասը օրուան ընթացքին: Այդ առաջարկները քննարկութեան կը դրուին խորհրդարանի պետաիրաւական եւ պաշտպանութեան, ապահովութեան եւ օրինապահպանութեան հարցերու յանձնաժողովներուն մէջ:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԲԱԼՈ՛Ի, ԲԱՅՑ ՈՐ ՄԷԿ ԲԱԼՈՒՆ

ՈՂ ԹԷ ՍԹՐԱՏԻՎԱՐԻՈՒՍԻ, ԱՅԼ ԳՈՒԱԴԱՆԻՆԻԻ ՋՈՒԹԱԿՈՎ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՑՑ ՃԱՆԱՉՈՒԱԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՍԵՐԳԷՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

«ՓԱՌՔ ԱՍՏՈՒԾՈՑ»

Մեր այս տարուան պտոյտին մեկնակէտն՝ Մալաթիոյ օդակայանէն մեկնելով մտած էինք քաղաք ու կարճ այցելութիւն մը տուած «Սալ Քէօփրիւ Մահալլէսի»ի Հայոց եկեղեցիին: Էլազըղի ճանապարհին, թէ՛ քիչ մը Մալաթիայի ծիրան պնելու եւ թէ տեղացիներու պատմակաչ ուխտատեղիին՝ Գրիգոր Լուսաւորիչի «Վէնք»ին ճանապարհը հարցնելու նպատակաւ ճամբեզրին կեցանք վաճառորդի մը մօտ, որուն եւ մեր միջեւ անցաւ հետեւեալ խօսակցութիւնը.

– *Այստեղ «Վէնք» անուն գիւղ մը կա՞յ:*

– *Ո՛չ հոս Պէնթ գիւղ կայ:*

– *Ի՞նչ կայ հոն:*

– *Ծիրա՛ն կայ:*

Որոշ էր թէ մարդուն խելքը միտքը ծիրան ծախել էր:

– *Եկեղեցի կա՞յ:*

– *Փառք Աստուծոյ հոս եկեղեցի–մեկեղեցի չկայ:*

– *Փառք Աստուծոյ մզկիթ ալ չկայ հաւանաբար:*

– *Փառք Աստուծոյ մզկիթ շատ կայ, պիչերը եթէ նայելու ըլլաս, ամէն կողմ լոյսերու մէջ կը չողայ:*

***

Ուրեմն անմահական սառը ջուրերով հարուստ Թունճէլիէն բաժնուելէ վերջ, ԵՒրածանիի հոսանքն ի վեր բարձրանալով ուղղուեցանք դէպի պատմական Բալու քաղաք, որ ըստ պատմիչներու երեք կողմէ չրջապատուած էր Արածանի գետին կողմէ: Բարձունքէն նկարեցինք քաղաքին գեղեցիկ դիրքը, բայց փոքր պրպտումէ մը վերջ անդրադարձանք, որ մեր աչքերուն առջեւ պարզուածը նոր չրջաններուն հիմնուած Բալուն է, որ բացի անունէն, ոչ մէկ կապ ունի պատմութեան մէջ յիշուող քաղաքին հետ: Ուրեմն հին Բալուն, որուն եւս ճակատագիրը տարբեր չէ եղեր բոլոր հին հայաշատ վայրերէն, հիմնովին կործաներ ու փլատակի վերածուեր է: Մնացեր են անտիպ բերդը, մի քանի թաղամասերու անունները եւ կիսափուլ եկեղեցիներ, որոնք նոյնիսկ տեղւոյն պատահանատուները չեն գիտեր «Հայկական» անուանել իրենց նոր նոր կանգնեցուցած սուպասախտակներուն վրայ կամ ալ մօտ 400 մեծադիր էջնոց «Բալու» անուն պատկերազարդ գիրքին մէջ, ուր կը տողանցեն Սամէրներուն, Խուռիներուն, Խեթերուն, Ասորիներուն, Ուրարտացիներուն, Սկիւթացիներուն, Մարերուն, Պարսիկներուն, Պարթեւներուն եւ դեռ ուրիշ ազգերուն անունները, որոնք տիրապետեր են Ֆրատ–Տիգրիս գետաշխարհի պատմութեան տէր այս քաղաքին եւ սակայն Հայեր կարծես բնաւ չեն եղեր, կամ ալ գոնէ անկէ անցեր: Ո՛չ մէկ պատմագիր իրաւունք կրնայ ունենալ պատմութիւնը խեղաթիւրելու կամ ալ «որոշ բաներ» անտես առնելու: Ատիկա «ամօթ» է եւ այս ամօթէն բաժին կ'ունենան անշուշտ նաեւ կրթողային մատեան մը պատրաստողներ ու անոր պատմական բաժնի անպատասխանատու հեղինակները, որոնք կամ անտեղեակ ըլլալ կը ձեւանան Արտաշէսեան եւ Արշակունեաց իշխանութիւններէն, կամ այլ չեփէն մտայնութեամբ կը չանան ուրանալ հաւաքականութեան մը անցեալը, որուն ստորագրութիւնը, մինչեւ այսօր կայ ու կը մնայ բոլոր մէկ կամ այլուր, հակառակ փճացնելու համար ցոյց տրուած բոլոր չանքերուն: Կրնա՞ք պատկերացնել, որ Ն. Ք. Ա. դարուն «Թագաւորներու Թագաւոր» հռչակուած Մեծն Տիգրանն անգամ կարծես երկինքէն զամբիւղով իջեր ու բազմեր է «Արմենիա»յի գահին: «Պատմաբան»ներու չանադրութեամբ, Բիւզանդական կը հռչակուի նոյնիսկ եկեղեցի մը, որուն խորանին ճակատին Մեսրոպեան տառերուն մէկ քանին փրկուեր են անողոք ճակատագրէն:

ԲԱԼՈՒԻ ԴԻՐՔԸ

Այժմ ալ ականջ տանք Հ. Սուքիաս Էփրիկեանին ու տեսնենք ի՞նչ կ'ըսէ Բալուի մասին Բնաչխարհիկ Բառարանին մէջ.

«Քաղաքս զետեղուած է հովտի մը մէջ, որուն մի ծայրը օձապտոյտ ճանապարհով կը սկսի Արեւելքէն եւ մինչեւ Բալու կը տեւէ տասը ժամէն աւելի. նոյն հովտին մէջէն կ'անցնի Արածանի գետը, որուն երկու կողմերը եւ դէմ առ դէմ լեռնից ստորոտները զարդարուած են այգիներով եւ պարտէզներով: Գետս կը զարնըւի Բալուի աեւմտեան կողմը բարձրացած ժայռի մը, որ եթէ չլինէր, քաղաքը մեծամեծ վնասներու ենթակայ պիտի լինէր, ջրոց յորդութեան ժամանակ: Արածանին երեք կողմանէ կը չրջապատէ քաղաքս, որով թերակղզի մը կը ձեւանայ, թաղերը, չուկան եւ կառավարութեան պաշտօնատուներ այս բաժնին մէջ են: Գետին վրայ փայտէ կամուրջ մը կայ բաւական երկայն, որուն միւս կողմը կիրճ է եւ կապան: Արածանիի ջուրը խիստ քաղցրահամ լինելուն՝ բնակիչք մեծաւ մասամբ կը գործածեն իբրեւ ըմպելի ջուր. մէջը ունի պատուական ձկներ: Բալուի բնակիչք առ հասարակ ամէն երեկոյ պետոյս զուարճագեղ ափունքը կը զբօսնուն»:

(Շար. 5)

«Ա կ օ ս»

«Արշիլ Կորքի» վէպի համար: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յարտագիր մը: Հ. Ուզունեանի աղջիկը՝ Թալին յայտնած է թէ Ուզունեաց ընտանիքը որոշած է մեծագոյամբ հիմնադրամ մը հաստատել ժողնեւ, որպէսզի տարեկան եկամուտէն օժանդակութիւն կատարուի Պէյրութի Վահան Թէքէեան վարժարանին եւ թէքէեանական տարբեր ծրագիրներու:

***

ՊԻՒՑԻՒՔՏԷՐԻ (Պոլիս) Ս. Հոփսիմեանց եկեղեցիին մէջ, Սեպտ. 10ին, տօնուած է Հոփսիմեանց երաժշտասիրաց դպրաց դաս երգչախումբի 62րդ տարեդարձը: Ցետ պատարագի բազմութիւնը հաւաքուած է յարակից սրահը, ուր տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որու նախագահած են Տրօստ եւ Կարապետ քահանաները: Կարապետ Քհնյ. ժողովրդական ոճով բացատրած է թէ ի՛նչ զոհողութիւններով երգչախումբի անդամները կուգան հեռաւոր թաղերէ կատարելու համար իրենց պարտականութիւնը: Փոքր գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, խօսք առած է Ռոպէր Հատտէճեան, որ նախ չիշատակ մը պատմած է Սիլվա Կապուտիկեանէ, ապա, անդրադարձած է զոհողութեան մասին կարապետ քահանայի խօսքերուն եւ այդ առթիւ չեչտած որ սիրուած գործի մը համար կատարուած զոհողութիւնը իրական զոհողութիւն չէ, որովհետեւ ենթական այդ զոհողութիւնը կ'ընէ երջանկութիւն գըտնելու համար:

իմ տարիներ անց կայանալիք համերգային ծրագիրներըը:

Հ. Ո՞վ է ձեր իմպրեսարիոն:

Պ. *Այն մէկ անձ չէ, այլ Լոնտոնի «Ակոնաս Հոլլ» հեղինակաւոր մենեջերական կառոյց է, որտեղ ընդդրկուած են արհեստավարժներ: Նրանց չնորհիւ են կայացել իմ ելոյթները Ռուսաստանում, Եւրոպայի, Հեռաւոր Արեւելքի, Ամերիկա մայրցամաքի տասնեակ երկրներում՝ Պէրլինի, Թոքիոյի, Ֆրանսիայի, Անգլիայի, եւ այլ ճանաչուած նուագախմբերի հետ: Այդ համերգները ղեկավարել են անուանի դիրիժորներ Մազիւրը, Ֆեդոսէեւը, Հերբիկը, Ցուկկա – Պեկկա Սարասատէն եւ այլք:*

Հ. Աշխարհում պիզնէսը վաղուց մուտք է գործել նաեւ դասական արուեստ: Քիչ չեն դէպքերը, երբ իմպրեսարիոյ "ցցել" է նոյնիսկ անուանի երաժշտին, դուք "Ակոնաս հոլթին" վստահո՞ւմ էք:

Պ. *Այո, արդէն 5 տարի է, ինչ նրանց արտիստ եմ: «Ակոնաս Հոլլը», բացի երաժշտից համար հոգ տանելուց, դիմի անգամ իմ նախընտրած ուտեստները: Ինչ վերաբերում է ֆինանսական հարցերին, այդ առումով էլ եմ վստահում իրենց:*

Հ. Որպէս Եւրոպայում կրթութիւն ստացած երաժիշտ՝ խնդրում ենք զուգահեռներ անցկացնել հայաստանեայց եւ եւրոպական երաժշտական դպրոցների միջեւ: Ի դէպ, երաժշտականների խնդրով մտահոգ են նաեւ ՀՀ մշակոյթի եւ կրթութեան նախարարութիւնները:

Պ. *Հայաստանի եւ Եւրոպայի երաժշտական ուսման ընթացքը նոյնը չէ: Եւրոպայում երաժշտական դպրոցում ուսուցանուում է միայն մասնագիտութեան առարկան (ջութակ, դաշնամուր, թաւջութակ եւ այլ) ,այսինքն՝ առանց կոնկրետ 7 տարի պարտադիր ուսուցման՝ երեխան ծանօթանում է միայն իր նախընտրած երաժշտական գործիքին: Հայաստանի օրինակով այնտեղ ծրագիր չկայ որ ասենք, առաջին դասարանում այս ծրագիրն է անցնելու, երկրորդում՝ այն: Երաժշտական առարկաները՝ սոլֆէջ, մեծամասն երաժիշտների կեանքը, որը Հայաստանում անցնում են երաժշտական դրականութիւն անուան տակ, Եւրոպայում ուսուցանում են հանրակրթական դպրոցներում, առարկան էլ կոչւում է երաժշտութիւն: Ես երկրորդ դասարանից եմ ընտանիքով Հայաստանից տեղափոխուել Գերմանիա, հետեւաբար չեմ կարող ասել՝ ուսման ո՞ր կարգն է արդիւնաւէտ կամ ճիշդ:*

Զրուցեց՝ Ս. ԴԱՆԻԵԼԵԱՆԸ

«Ա ր ա ւ օ տ», Սեպտեմբեր 15

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՏԱԼՈՓ

ԱԳԲԼԵԱՆ

Հոկտեմբեր 13Է՝ 26, վերոնշեալ խոշրագրին տակ Ագթուան Կարապետեանի գործերը կը ցուցադրէ Թիւիլիէ ցուցասրահը:

13, Rue de Torigny, **75003** Paris,
Metro St. Sébastien - Froissart
(ouvert tous les jours de 12 à 19h,
sauf dimanche et jours feriés)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՇՊԱՐԵԼՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՍ ՄԸ

Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ մէջ վիճարկումներուն նիւթ կ'ըլլայ նաեւ ուսուցման համակարգին մէջ հարցին անտեսումը. պատմութեան դասագիրքերը կատարեալ լռութեամբ կ'անցնին 1915ին վրայէն, կամ երկու խօսքով կու տան իրականութեան բոլորովին հակոտնեայ տարբերակ մը: Հաւանօրէն որպէս "նեբոպացի" ըլլալու պատրաստութիւն, այս մարզին մէջ ալ որոշուած է սրբագրութիւն ընել: Թէ ինչը, ինչպէս սրբագրուած է, կը բացատրէ Կրթական խորհուրդին նախագահը, Փրոֆ. Խ. Էրտոզան, "Վաթան" թերթին Սեպտ. 18ի թիւին մէջ պատասխանելով Տ. Սէվիմայի հարցումներուն:

Հարցում. Պատմութեան դասագիրքերուն մէջ ինչպէս կը պատմուի Հայկական հարցը:

Պատասխան. *Այս տարի այդ նիւթին մէջ կարեւոր փոփոխութիւն եղաւ: Թուրքիոյ Հանրապետութեան, յեղափոխութեան եւ Աթաթիւրքեան պատմութեան 1998ին պատրաստուած դասագիրքին մէջ Հայկական տարագրութիւնը տեղ գտած էր Սեւրեւեան ճակատի դէպքերուն չորքին: Իսկ առաջիկայ անդամ այս տարի գործածութեան դրուած դասագիրքերուն մէջ Հայկական հարցը ժամանակագրականօրէն Ա. աշխարհամարտի նիւթէն հանուած «Ի. Աշխարհամարտը եւ յաղորդող ըլլանը» դլխուն տակ զետեղուած է: Նիւթը ձեռք առնուած է «1945էն ետք Թուրքիոյ արձնչուած ներքին եւ արտաքին սպառնալիքները» ըլլանակին մէջ:*

Հ. Ի՞նչ նպատակով:

Պ. *Նպատակը այն է որ ուսանողները աւելի զգայուն ըլլան Հայկական հարցին որ 1945էն ետք Թուրքիոյ դէմ հանուած է:*

Հ. Նման վերաբերում 1915–ը պատմութենէն անջատելու վտանգը չի՞ ներկայացներ:

Պ. *Ըմբռնումի հարց է: Գիտեմ թէ իմ պաշտօնավարութենէս առաջ այս որոշումը տրուած է, յետ խորհրդակցութիւններու:*

Հ. Խորհրդակցութիւն՝ Թուրք պատմութեան հիմնարկին, արտաքին գործոց նախարարութեան, Ազգային ապահովութեան խորհուրդի՞ հետ:

Պ. *Հաւանաբար. որովհետեւ կատարածը ըմբռնումի լուրջ փոփոխութիւն է:*

Հ. Եւ իսկութեան մէջ կատարելապէս կը պատշաճի Թուրքիոյ արտաքին գործերու նախարարին:

Պ. *Մէկդի ձգենք ծրագիրը, բայց երբ խօսիմ իմ գիտցածներուս չրջանակով, ճիշդը ասիկա է: Հայկական հարցը 1950-էն, 1960էն առաջ գոյութիւն չունէր: Ոչ միայն մեր մօտ, այլեւ աշխարհին օրակարգին վրայ: Հարցը Բ. աշխարհամարտէն ետք մեր դէմ հանուեցաւ: Այս պատճառով ալ սրբագրութիւնը մեր թեզը նկատի ունենալէ աւելի հիմնուած է հարցին յայտնութեան Թուականին վրայ: Այս մէկն ալ մաս կը կազմէ պատմութեան:*

Ի. Իրաւունք ունիք, սակայն ատիկա կրճայ Թուրքիոյ ուղղուած բննադատութեան մըն ալ առիթ տալ, թէ "իրենց զաւակներուն ոչ թէ պատմութիւնը, այլ պաշտօնական թեզեր կ'ուսուցանեն". մանաւանդ ճիշդ այն պահուն երբ կը պնդենք "պատմաբանները թող որոշեն" տեսակէտին վրայ:

Պ. *Բայց երբ իրապէս ատիկա է կացութիւնը, այսինքն երբ պատահարին հարցի վերածուած Թուականին ու տեղի ունեցած Թուականին միջեւ 50 տարուան միջոց մը կայ, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ ներկայացումին ալ աւտոր պատշաճիլը:*

Հ. Իսկ երբ աշակերտ մը հարց տայ թէ ի՞նչ պատահած է 1915ին:

Պ. *Դասին ընթացքին ատիկա ալ կը բացատրուի: Հոս հարց չկայ: 1915ը չապրուած բան չի համարուիր: Սակայն Թուրքիոյ համար Հայկական հարցի վերածուած Թուականէն ձեռք կ'առնուի: Ատկէ զատ կը պատմուին նաեւ ԱՄԱՀ–ի Թուրք դեսպաններու գործած յարձակումները:*

Հ. Կարգ մը խորհրդարաններու ցեղասպանութեան ճանաչումներն ալ կը պատմուի՞ն:

Պ. *Այդ նիւթը ձեռք կ'առնուի հայկական լոպիին միջազգային ազդեցութիւններու չրջանակին մէջ:*

Հ. Արտայայտութիւններուն մէջ փոփոխութիւն կա՞յ:

Պ. *Այո՛. կոպիտ արտայայտութիւններ չեն գործածուած: Նոյնպէս վարկաբեկելու տպաւորութիւն գործելու կարող բառեր: Աւելի առարկայական, աւելի ընդհանրական ոճ մը գործածուած է: Ատկէ զատ, ոչ միայն այս նիւթին, ուրիշներու պարագային ալ նոյն գաղափարը եղած է:*

Հ. Լոյս տեսա՞ծ է այս դասագիրքը:

Պ. *Անշո՛ւշտ: Առաջին անգամ այս տարեչրջանին պիտի գործածուի:*

ՄԵՐ ՀՆԱԳՕՅՆ, ԲԱՅՑ ԿԱՆԳՈՒՆ «ԲԵՐԴԸ»

ՍՊԱՆԱԿԱՒՆ ՆԱՄԱԿԱՒՆԻ

Որքան հիւ ու հեռաւոր է թւում «բերդ» հասկացողութիւնն ընդհանրապէս, այնքան նոր է այն ու մօտաւոր: Անշուշտ այս պնդացողութիւնն ես ապրում, երբ դիտում ես ազգային «Բերդ» պարային համոյթին, որը վերջերս եռամեայ այցով գտնւում էր Իսպանիայում: Լինելով երկրի տարբեր մարզերում ու քաղաքներում (Կատալունիա, Կանարեան կղզիներ, Անդալուսիա, Վալենսիա եւ այլն)՝ «Բերդն» իր ողջունչ համերգներով քարձր պահեց մեր ազգի պատիւը: «Եթէ մինչեւ համերգի սկսուելը շատերը Արմենիան չէին Ալեմանիայի հետ,– տեղեկացնում է խմբի ղեկավար Ստեփան Գէորգեանը,– ապա համերգից յետոյ՝ հէնց իրենք էին մատնանշում Հայաստանի տեղը քարտէսի վրայ եւ, մինչեւ անգամ, մի քանի պատմական դրուագներ ներկայացնում»:

Իհարկէ, Իսպանիայի պէս հայաքիչ երկրում դեռ առաջին քայլերն են արւում Հայաստանը ներկայացնելու համար, բայց եւ այնպէս շատ վայրերում Արմենիան, ի չնորհիւ նրա ներկայացուցիչների, հնչում է որպէս հարուստ պատմութիւն ու մշակոյթ ունեցող երկիր: Այդ վայրերից մէկն էլ փոքրիկ, բայց հայաշատ Միսլատան է: «Եղել ենք շատ քաղաքներում, ուր Հայեր չեն բնակւում եւ, բնականաբար, համերգներին Հայ չկար: – ասում է Ս. Գէորգեանը,– Մայորկայի գիւղերից մէկում մի հայ ընտանիք է ապրում, որը անհամբերութեամբ էր սպասում մեր գալստին: Ուստի չէի կարող չգալ Միսլատա,– կարօտն աչքերում շարունակում է ղեկավարը,– որովհետեւ սա կարծես Վալենսիայի փոքրիկ Հայաստանը լինի: Այդքան Հայ Իսպանիայում քրար հետ չէինք տեսնել: Շատ բան ենք թողել Իսպանիայում՝ մեր ազգի պատիւը, մշակոյթը, պատմութիւնը, դէմքը... Տանում ենք միայն այս օրը, այս հիանալի ընդունելութիւնը»:

Այդ ընդունելութիւնը կազմակերպել էր Միսլատայի "Արարատ" հայկական միութիւնը՝ «Բերդ»ի հետ նախօրօք համաձայնութեան գալով: Քաղաքապետարանը դահլիճ էր տրամադրել համերգի համար, ներկայ էր նաեւ հեռուստատեսութիւնը:

Նմանատիպ համերգ Իսպանիայի Հայութեան համար առաջին անգամ է կազմակերպւում, սակայն "Արարատ" միութեան յառաջիկայ նպատակներից մէկը դրանք յաճախակի դարձնելու մէջ է: Այնպէս որ, սա առաջինն էր, բայց վերջինը չէ: Այնքան յուզիչ տպաւորութիւն թողեց «Բերդ» անսամբլի ելոյթը, որ դահլիճում հաւաքուած մօտ 200 հայ եւ օտարազգի հանդիսատեսները չէին կարողանում զսպել իրենց անթաքոյց զգացումները: «Ցուսով ենք, նման հանդիպումներ յաճախակի կը լինեն»,– միաձայնակ կարօտն աչքերում ասում էր հայ հանդիսատեսը: Համերգին հրաւիրուած Միսլատայի միջազգային մարդասիրական միութեան ղեկավար Ռամիրոն ասաց, որ այս ամէնը պէտք է հասցուի քաղաքագէտներին ու կառավարութեանը, որպէսզի վերջիններս «մեկենաս լինեն ձեզ»:

Միջազգային բազմաթիւ փառատօնների մասնակից «Բերդ» պարի համոյթը իր չնորհակալութիւնը յայտնեց "Արարատ" միութեանը նմանատիպ երեկոյ կազմակերպելու համար եւ Իսպանիայի ողջ հայութեանը՝ գրկաբաց ընդունելութեան համար: Համերգի վերջում «Բերդ»ի նախկին պարողներից մէկը՝ վալենսիաբնակ Արթուր Թադեւոսեանը դրամական պարգեւ յանձնեց պարողներին, իսկ Միսլատայի բնակիչ Ռուբէն Յարութիւնեանը հայութեան անունից չափով մի նուագ նուիրեց խմբին, որի հոգեթով հնչիւնների տակ պարեցին բոլորը: "Արարատ" միութեան դպրոցի երեխաները յուշանուէրներ բաժանեցին բոլոր տղայ-աղջիկ պարողներին, իսկ ամենավերջում, իհարկէ, մեր աւանդական աղն ու հացը:

«Մեր աննուաճ "Բերդին" բարի ճանապարհ,– ասաց միութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանը,– Դու գնում ես, բայց քո ամուր պարիսպները մեզ հետ են՝ կանգուն»:

ՆԱՐԻՆԷ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
"ԱՐԱՐԱՏ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

Սեպտեմբեր 24

ԱՆՅՈՒԿԸ ՓՈՒՅՈՒԿ
ՔԴ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այգեպան Պապա Քրիս մեզ ներս առնելէն յետոյ, նստաւ մեզի հետ ճաշակել լինչ որ գնած էինք. հուսկ ապա՝ հրամայեց որոտաձայն ըսելով, «Տղաքներս, հայտ՛ էգիլիս էթրաֆը գացէ՛ք պտտեցէ՛ք, ամա չըլլայ քի քիւթիւկներուն ձեռք տաք, խաւղ փուրցունէք, եկէ՛ք հոս քովս ետքը, ես ձեզի կու տամ խաւղ, նորէն կ'ըսեմ կոր չըլլայ քի քիւթիւկներուն մօտենաք, ծեծ կ'ուտէք»:

Պապա Քրիսին արտօնութեանը հնազանդեցանք. բայց ո՛չ ինչպէս ինքը մեզ պատուիրած էր:

Իրարու ետեւ կարգ կազմեցինք, ու այգիին ցանկապատը կազմող մացառուտ նեղկուճուկ ճամբայէն սկսանք վերերը բարձրանալ այգիին. Սարգիս եագմաճեան ամէնէս առաջ կ'ընթանար, յետոյ ես ու եղբայրս եւ միւսները. չա՛տ խելօք էինք, կը քալէինք որթատունկերուն կարմիր, կանանչ ողկոյզները դիտելով, երբ յանկարծ Սարգիսը, «Ծօ սա սալիքմին տակ ինչ որ կայ, նստաւ մեզի հետ ճաչակել լինչ որ գնած էինք. հուսկ ապա՝ հրամայեց որոտաձայն ըսելով, «Տղաքներս, հայտ՛ էգիլիս էթրաֆը գացէ՛ք պտտեցէ՛ք, ամա չըլլայ քի քիւթիւկներուն ձեռք տաք, խաւղ փուրցունէք, եկէ՛ք հոս քովս ետքը, ես ձեզի կու տամ խաւղ, նորէն կ'ըսեմ կոր չըլլայ քի քիւթիւկներուն մօտենաք, ծեծ կ'ուտէք»:

Պապա Քրիսին արտօնութեանը հնազանդեցանք. բայց ո՛չ ինչպէս ինքը մեզ պատուիրած էր:

Իրարու ետեւ կարգ կազմեցինք, ու այգիին ցանկապատը կազմող մացառուտ նեղկուճուկ ճամբայէն սկսանք վերերը բարձրանալ այգիին. Սարգիս եագմաճեան ամէնէս առաջ կ'ընթանար, յետոյ ես ու եղբայրս եւ միւսները. չա՛տ խելօք էինք, կը քալէինք որթատունկերուն կարմիր, կանանչ ողկոյզները դիտելով, երբ յանկարծ Սարգիսը, «Ծօ սա սալիքմին տակ ինչ որ կայ, ես ձեզի չըսի՞ք քի, քիւթիւկներուն չի մօտենաք, ինչո՞ւ խօսք մտիկ չըրիք» գոչեց բարկութեամբ եւ յիշոցաբանութեամբ եւ ձեռքի փայտը վերցուց մեզ տփելու համար, երբ Սարգիս դէմը անցնելով, սպառնաց փոխադարձաբար, չէ՞ որ Օտեանի քեռորդին էր, մարդէ կը վախնա՞ր. եւ քերանը բանալով սկսաւ դիմադարձութեան ու ըսաւ «Ի՞նչ է եղեր քի ատանկ կը պոռաս կը կանչես կոր, չէ՞ս խպնիր չէ՞ս ամչնար. սալիքմ մը խաւղ փրցուցիր ենք տէյի. խօսքդ փարայիշ կ'անցնի» յարեց եւ ոտքերը չալկելով կծիկը դրաւ: Բնական էր որ մնացողներս ալ հետեւէինք իրեն եւ ահա վանդակէն դուրս թռած թռչուններու պէս մէկիկ մէկիկ ցանկապատէն դուրս ցատկեցինք, մինչ Պապա Քրիս կարդ մը հայհոյութիւններով, եռեւնուս կը պոռար. «Ես ղարղոնիդ կու դամ ձեզի կը սովեցնեմ» ձայնելով:

Ջամլըճայի ստորոտը գիւրաւ գտանք եւ դրեթէ վազելով մեր տուները վերադարձանք, զի մի՛ գուցէ Պապա Քրիս դարձեալ մեզ ծեծելու: Թէեւ կրնայինք մենք եօթներնիս իրեն յաղթող ըլլալ ի հարկին:

Երեկոյին հայրս հարցուց, թէ ի՞նչպէս անցուցինք ժամանակնիս, «չա՛տ աղուոր» պատասխանեցինք եւ ճաշերնիս ընելնուս պէս մտանք անկողին, որպէս զի ուրիշ հարցումներու չենթարկուէինք:

*
**

Անցաւ քանի մը օրեր եւ մեր Պապա Քրիս, «Աս ի՞նչ խալթ ըրեր էք, ես ձեզի չըսի՞ք քի, քիւթիւկներուն չի մօտենաք, ինչո՞ւ խօսք մտիկ չըրիք» գոչեց բարկութեամբ եւ յիշոցաբանութեամբ եւ ձեռքի փայտը վերցուց մեզ տփելու համար, երբ Սարգիս դէմը անցնելով, սպառնաց փոխադարձաբար, չէ՞ որ Օտեանի քեռորդին էր, մարդէ կը վախնա՞ր. եւ քերանը բանալով սկսաւ դիմադարձութեան ու ըսաւ «Ի՞նչ է եղեր քի ատանկ կը պոռաս կը կանչես կոր, չէ՞ս խպնիր չէ՞ս ամչնար. սալիքմ մը խաւղ փրցուցիր ենք տէյի. խօսքդ փարայիշ կ'անցնի» յարեց եւ ոտքերը չալկելով կծիկը դրաւ: Բնական էր որ մնացողներս ալ հետեւէինք իրեն եւ ահա վանդակէն դուրս թռած թռչուններու պէս մէկիկ մէկիկ ցանկապատէն դուրս ցատկեցինք, մինչ Պապա Քրիս կարդ մը հայհոյութիւններով, եռեւնուս կը պոռար. «Ես ղարղոնիդ կու դամ ձեզի կը սովեցնեմ» ձայնելով:

Ջամլըճայի ստորոտը գիւրաւ գտանք եւ դրեթէ վազելով մեր տուները վերադարձանք, զի մի՛ գուցէ Պապա Քրիս դարձեալ մեզ ծեծելու: Թէեւ կրնայինք մենք եօթներնիս իրեն յաղթող ըլլալ ի հարկին:

Երեկոյին հայրս հարցուց, թէ ի՞նչպէս անցուցինք ժամանակնիս, «չա՛տ աղուոր» պատասխանեցինք եւ ճաշերնիս ընելնուս պէս մտանք անկողին, որպէս զի ուրիշ հարցումներու չենթարկուէինք:

*
**

Անցաւ քանի մը օրեր եւ մեր Պապա Քրիսը կ'ելլայ կու գայ հօրս վրան ու մեր չհատատակութիւններուն պատմութիւնը մանրամասն կը ճառէ..., վնասներու հատուցում կը պահանջէ: Հայրս կը դարմանայ Քրիս աղբօր ըսածներուն, եւ մտիկ ընելէ յետոյ «Ձահլութիւն եղ ըրեր, ի՞նչ կ'ըլլայ. ի՞նչու կը բարկանաս» կը պատասխանէ, աւելցնելով նաեւ, «Թէ որ այդ ըսած բաներդ իմ տղաքս ըրին նէ, հախըդ (իրաւունքդ) տամ». «Չէ՛ քու տղաքդ չէին, անոնք խուզիկ (ոչխարի) պէս էին» կ'ըսէ Քրիս աղբար եւ կ'աւելցնէ՝ «Էլէպաշի մը կար, Սէրգիս կ'ըսէին կոր, ան ո՞րին տղան է, աչ էր ամէնուն կլոխը, մէկալներն ալ չեմ ճանչնար:

Հայրս Քրիս պապային խօսքը կտրելով, «Անանկ է նէ» կ'ըսէ Սէրգիս բսած տղաք Օտեան Գրիգոր էֆէնտիին, քրոջը զաւակն է. հայրը՝ Եագմաճեան Աւետիս էֆէնտին է. սա մեր ժամուն ետին մեծ տուն մը կայ խուռչինի պօյալը, հոն կը նստին. կրնաս նէ. ելի՛ր հոն գնա՛, տէրտէրդ հասկցուր Աւետիս էֆէնտիին»:

(Շար. 84)

(Շար. Ա. էջէն)

կայանին: Ապահոված էին երբ կը փնտային իրենց վրանին մէջ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ արդարութեան նախարարը Անգարա այցին Հայկական ցեղասպանութեան նիւթով ունեցած մէկ արտայայտութեան պատճառով աչքոյժ վէճ մը հրահրած է իր երկիրին մէջ: Քրիսթոֆ Պրոխըր ըսած է թէ ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքը վաւերացուելու պարագային կը ահմանափակուի արտայայտութեան ազատութիւնը: Անոր խօսքերը վիճարկումի լայն պետին մը բացած է եկեղեցականներու, ցեղապաշտութեան դէմ կազմակերպութիւններու առջեւ: Իսկ մամուլը հարց տուած է թէ նախարարը այդ խօսքերով չէ՞ վտանգած յաջորդ տարուան ընտրութեան յաջողութիւնը:

ԱԼԻՆ ԺԻՒՓՓԷ թաղապետական ընտրութիւններու առաջին շրջանին իսկ, Հոկտ. 8ին, ձայներու 56.24%ով վերապրաւեց Պորտոյի քաղաքապետի իր աթոռը: Մեծ էր սակայն ձեռնպահներու համեմատութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Տոմինիք տը Վիլըփէն հաստատեց, Հոկտ. 8ին, որ Ծխելը թոյլատուին կ'արգիլուի հանրային վայրերու մէջ 2007 Փետր. 1էն սկսեալ: Տարեան մը պայմանաժամ պիտի ունենան ծխասրճատները, սրճարանները, ճաշարանները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիի կրօնական ընկերակցութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, իր հոգաբարձութեան անդամ՝ Ցարութիւն Տէմիրճեանին եւ իր զաւակներուն վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսէսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՅՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
«ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

***

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնակատարութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Տարեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարիա Կամարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մատենադարանները Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար, որոնք են.

Թորգոմեան, Վահրամ, Գաբամաճեան Կիւլենիկ, Բաչալեան Լեւոն, Շահին Խակար, Գէորգեան Տէվլէթ, Անտոնեան Արամ, Զօպանեան Արշակ, Քոչարեան Ստեփան, Պէրպէրեան Շահան, Ալթազեան Յովհաննէս, Պօյաճեան Ալիւլլուխ, Մոզեան Լեւոն, Պաղալեան Ազատ, Պէրպէրեան Օնիկ, Տէր-Յակոբեան Յակոբ, Փայլակեան Տ. Աղդէ Քհնյ., Պախթիարեան Տ. Հմայեակ Ծ.Վրդ., Հանչէր Ազատ, Տատուրեան Ահարոն, Խոնդկարեան Արշամ, Թորոսեան Հրանդ, Ճիտմէճեան Գրիգոր, Բալուեան Հրանդ, Պունեաթեան Մենուոր, Փիրփիրեան Ազատն, Քարեան Սեդրակ, Մուրթաֆեան Զարեհ, Պարթեւեան Ազա, Մեսումենց Աւետիս, Պեհլիկեան Գրիգոր, Պեհլիկեան Սերժին, Ալէքսանեան Գառնիկ, Զարոյեան Պետրոս, Պամմաճեան Արեգ Տիրացան, Թաթուլ Իսկուհի, Թաթուլ Վահրամ, Ծառուկեան Անդրանիկ, Գաբատչեան Ազատաշէս, Պետրոսեան Արամ, Պալեան Տիգրան, Ազատեան Բիւզանդ, Սիւրմելեան Օնիկ, Համբարձումեան Ազիզ, Պէրպէրեան Ծատուր, Պէյլէրեան Արթիւր:

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ
Դիւան Մայր Տաճարի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՅ ՄԵԿՆԱՐԿԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան
ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Ցատուկ Յանձնարարութիւններով դեսպան
ՇԱՒԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ Ֆրանսիայի Հանրապետութեան մշակոյթի եւ հաղորդակցութեան նախարար
ՌԸՆՕ ՏՈՒՐԻՏՕ ՏԸ ՎԱՊՐ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 18ԻՆ
ժամը 19:30 – 21:30-ին

Ընդունելութիւնը կը կազմակերպուի Փարիզի Կարնիէ Օփերայիի թատրոնի սրահներում

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսերով

Fonds Arménien de France

GALA ARTISTIQUE

à l'occasion du **PHONETHON 2006**
Danses et musiques d'Arménie, des Pays de l'Est et d'ailleurs
avec la participation gracieuse
► du **Duo Esperento, Katarina** et **Aram**
► de la troupe **Diasporas**
► de l'Orchestre de **l'Ensemble Navasart**
JEUDI 12 OCTOBRE à 20h30
AUDITORIUM D'ISSY LES MOULINEAUX
11-13, rue Danton, 92130 Issy les Moulineaux
PAF : 10 euros — Location : 01 48 83 51 06
Phonéthon 2006 : du jeudi 16 au dimanche 19 novembre
faites vos promesses de dons dès le 1er octobre en appelant directement
le **No Azur 08 10 02 04 04** (prix d'un appel local)
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION**
  (peintures, sculptures, photos)
  des créations contemporaines de l'alphabet arménien
  par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur
  «L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»
  par Patrick DONABEDIAN
  Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes
  de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison, en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée, en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :
01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

CINE-CLUB
«Achkhar» / UCFAF
Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage de **Robert GUEDIGUIAN,** réalisateur
vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN
LE CLAN DES SICILIENS
1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve
Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN
- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

CCAF Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France

COMMUNIQUE DE PRESSE
DU 5 OCTOBRE 2006

GRANDE VIGILANCE DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE, DANS L'ATTENTE DU VOTE DE LA LOI SUR LA SANCTION DE LA NEGATION DU GENOCIDE ARMENIEN,
LE 12 OCTOBRE PROCHAIN.

La proposition de loi visant à sanctionner la négation du génocide arménien sera à nouveau présentée à l'assemblée nationale le 12 octobre 2006, à la demande du Groupe Socialiste.

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) se réjouit de voir ce texte soumis de nouveau aux suffrages des parlementaires, un texte qui témoigne avant tout de l'attachement des élus aux principes de la démocratie.

Cependant, le CCAF reste très vigilant sur la détermination et la sérénité des députés à poursuivre les débats et à conclure effectivement sur le vote de ce texte, le 12 octobre prochain.

Dans ce cadre, il assure que si - comme au mois de mai 2006 - des tentatives de détournement du débat et du vote se répétaient à l'occasion de cette séance de l'assemblée, il saurait, avec ses 200 associations affiliées, en tirer toutes les conséquences quant à la confiance accordée au bon fonctionnement de cette assemblée eu égard à la probité douteuse de certains dirigeants.

Il faut rappeler que ce texte a déjà été présenté le 18 mai 2006. Alors qu'une majorité de députés, toutes formations confondues, s'apprêtait à le voter, le président de l'Assemblée Nationale interrompait brusquement la séance, suspendant les débats sine die. Cette interruption de séance avait soulevé l'indignation de nombreux Français, et d'une grande majorité d'élus, qui ont tous vu dans cette pratique un déni de démocratie.

Contacts Presse
CCAF Marseille Provence 06.77.85.07.52
CCAF Lyon Centre France 06.15.47.11.97
CCAF Paris Ile de France 06.15.59.64.60

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
MERCREDI
11 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 նւրօ — Վեցամսեայ : 135 նւրօ
Արտասահման : Տար· 300 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·551 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·551

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

ԻՆՁՈՐԻ Ճ. ԼԱՆԿ ԴԷՄ Է

Հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Հոկտ· 10) Փա–ռը–Գալէի երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ճէք Լանկ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ դէմ է օրինագիծին, որուն իբրեւ գլխաւոր պատճառը կ'ըսէ· «Որովհետեւ բարեկամ մըն եմ հայ ժողովուրդին, այդ պատճառով է որ կողմնակից չեմ այս նոր բնագրին։ Հակասահմանադրական է օրէնք մը, որ ոճրային բնոյթ կու տայ Հայոց ցեղասպանութեան ժխտումին, քանի կ'ընդդիմանայ մարդկային եւ քաղաքացիին իրաւանց 1789ի յայտարարութեան թիւ 11 յօդուածին հիմնուած արտայայտութեան ազատութեան վրայ»։ Ու անհրաժեշտ կը տեսնէ, անշուշտ, արդարացնել կէսօ օրէնքը (որ կը պատժէ Շոայի ժխտումը) քանի նոյն բնոյթն ունի ու կը բացատրէ որ ան հիմնուած է Նիւրնպէրկի եւ միջազգային դաշինքներու վրայ, ուրեմն հակասահմանադրական չէ։ Ճ. Լանկի «մտահոգութիւնը» այն է որ օրինագիծը քուէարկելուն պարագային, եթէ Սահմանադրական Խորհուրդին դիմում ըլլայ, ան պիտի քննէ 2001ի ճանաչման օրէքը։ Ան կը մերժէ գուա յայտարարութեան բնոյթ ունեցող օրէնքները։ Ուրեմն, ըստ Լանկի, անոնք որոնք կ'ուզեն պատժել Հայերու ցեղասպանութիւնը ժխտողները չեն ծառայեր Հայոց դատին։ Պէտք չէ նման արկածախնդրութեան մը մէջ մխրճուիլ։

*
**

Մեռիանները, բաւական կը զբաղին այս հարցով։ Ն. Սարքոզի արտայայտուած է ֆրանս–էնթէրէն։ Թուրքիոյ ճանաչումը Հայոց ցեղասպանութեան նուազագոյնը կը նկատէ։ Կուսակցութիւնները ժողովներ կը գումարէին Հոկտ· 10ին, ամէն կողմ միաձայնական կարծիք չկայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱ. ընդհատակեայ հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցած է Հոկտ· 10ին, 4·35 ուժգնութեամբ եւ ամբողջ աշխարհ իրար անցած է, ներառեալ Ջինաստանը։ Այս պայթումով հիւսիսային Գորէա հիւլէական 9րդ պետութիւնը կը դառնայ եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Հարաւային Գորէա անմիջապէս զգրեցուցած է մարդասիրական իր օժանդակութիւնը եւ տնտեսական գործակցութիւնը, ծուչ "գրգռութիւն" կը նկատէ եւ զանազան պատիժներ կը նախատեսուին եւ այդ առնչութեամբ բանաձեւ մը կը պատրաստուի Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացնելու համար։ Հիւսիսային Գորէա Սադլինեան վարչակարգը գործադրող վերջին պետութիւնն է 22 միլիոն բնակիչով։ Պաշտօնապէս հիւլէական 5 պետութիւններ կան, ըստ ոչ–տարածման դաշինքին։ Ասոնք են ԱՄՆ, Ռուսաստան, Ջինաստան, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա։ կան երեք ուրիշ երկիրներ որոնք չեն ըստորագրած վերոնշեալ դաշինքը (Թէ.Ինդ. փէ), բայց, օժտուած են հիւլէական զէնքով եւ որոնք են Փաքիստան, Իսրայէլ եւ Հնդկաստան։ Հիւսիսային Գորէայի ռումբին հարցը պղտոր կը մնայ, այլ խօսքով կրնայ նոյնիսկ պլըֆ մը նկատուիլ, տրուած ըլլալով ուժգնութեան տրկար բնոյթը։

ՊՈՒՏԻՆ, բացայայտ յապաղոմով

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ԲԱՆԱՍԷՐ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մատենադարանի ամէնէն հին աշխատակիցներէն ու մեծ վաստակի տէր բանասէր Շուշանիկ Նազարեան մահացած է 93 տարեկանին։ Իր հետազօտութիւններուն եւ հրապարակումներուն նիւթ եղած են ուշ միջնադարեան յատկապէս բանաստեղծներու եւ տաղասացներու ստեղծագործութիւնները։

Ծնած էր Էջմիածին, 1913ին։ Աւարտած էր Երեւանի համալսարանին լեզուագիտութեան բաժինը։ 1946էն աւելի քան 50 տարի աշխատակից էր Մատենադարանին, նախ որպէս գիտական քարտուղար, ապա աւագ գիտական աշխատակից։ 1972ին պաշտպանած էր տոքթորայի աւարտաճառը "Պետրոս Ղափանցի" նիւթով։ Գիտական յօդուածներով աշխատակցած էր "Պատմաբանասիրական հանդէս"ին, "Բանբեր Մատենադարան"ի, "Լրաթեր"ին, "Բազմավէպ"ին։ Աատուր Մնացականեանի հետ ուսումնասիրած եւ լոյս ընծայած էր միջնադարեան բանաստեղծ Պաղտասար Դպիրի "Տաղիկներ սիրոյ եւ կարօտանաց"ը, Նաղաշ Յովնաթանի բանաստեղծութիւններու հատորածոն։

Շ. Նազարեան ուշադրութեան առարկայ ըրած էր ԺԸ. դարու հայ գրականութեան գարգացման հարցերը։ Ստորագրած էր աւելի քան տասնեակ մը մենագրութիւններ եւ 80 գիտական յօդուածներ։

անդրադարձաւ Աննա Պոլիտովսկայայի սպանութեան եւ արարքէն 48 ժամ յետոյ խոստացաւ որ «առարկայական քննութիւն» մը կը կատարուի։ Իր դաշտփարական խորհրդարանը կը նախընտրէ հասարակ քրէական ոճիրի վերածել սպանութիւնը։ Լրագրողին աշխատակցած թերթին նովայա կազեթայի խմբագրապետը՝ Ս. Սոկոլով կ'ըսէ թէ Ա. Պոլիտովսկայայի համար «Պարտականութեան ըմբռնումը միշտ յաղթած էր իր վախին»։ Թերթը մէկ միլիոն տուրար կը խոստանայ տեւէ մէկուն որ տեղեկութիւն մը տայ ոճիրին մասին։

ՋԱԻԱԽՔ

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Վրաստանի տեղական ինքնակառավարման ընտրութեան Ախալքալաքի մէջ մասնակցած են 18 հազար Հայեր որոնց մեծամասնութիւնը քուէարկած է իշխանութեան գլուխ գտնուող «Միացեալ ազգ·չարժում»ին ի նպաստ։ Ջաւախքի քաղաքականութեան մէջ ներգրաւուած Հայերը բաժնուած են այդ նոյն կուսակցութեան եւ ընդդիմադիր «Արդիւնաբերութիւնը կը փրկէ Վրաստանը» կուսակցութեան միջեւ։

Ախալցխայի շրջանային ժողովը 9 հայ երեսփոխան կ'ունենայ· Ծալկայի 40 երեսփոխաններէ բաղկացած շրջանային ժողովն ալ 48% կը բաղկանայ Հայերէ։

Նախնական տուեալներով մեծամասնութեան կարգով ընտրուած են Վիտալիկ Թորոսեան, Գրիգոր Յորմուտեան, Նորիկ Կարապետեան, Սիմոն Թոմասեան (Ախալքալաք), Սեդրակ Շահպազեան, Վալերի Անտոնեան, Սիմոն Թոմասեան (Նինոծմինդա), Էմին Բալոյեան (Ասպինձա)։

*
**

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Հոկտ· 9ին յետընտրական լարուած կացութիւն կը տիրէր Ախալքալաքի մէջ։ «Միասնական Ջաւախք» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները որոնք միացած էին «Արդիւնաբերութիւնը կը փրկէ Վրաստանը» կուսակցութեան, որոշած են ստուգել շրջանի ընտրութեան արդիւնքները։ Ընտրական յանձնաժողովին մօտ գիրենք դիմաւորած են «Միացեալ ազգային չարժում»ի ներկայացուցիչները ու ընդհարում տեղի ունեցած է երկու խումբերուն միջեւ։ Խոչընդոտած է շրջանի ոստիկանապետ Սամուէլ Պետրոսեանը։ Հրապէնով վիրաւորուած է երիտասարդ մը ու փոխադրուած Աչոցքի հիւանդանոցը։ Կիրքերը հանդարտեցնելու համար Ախալքալաք գացած է Ջաւախքի ոստիկանութեան պետը եւ գրոյցի հրաւիրած իշխանութեան եւ ընդդիմութեան տեղական ներկայացուցիչները։

*
**

ԹԱՑՈՒԱՌԵԿՈՒՄԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄ

Հոկտ· 7ի գիշերը Ախալքալաքի մէջ քաղաքէն ռուսական ռազմակայան տանող կառուցին վրայ կիրճի ժայռափեկուրը փլած ու ինկած է ճամբուն վրայ ուր

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՖՐԱՆՍ. ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԴԷՄ Է ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺԵԼՈՒ ՕՐԷՆՔԻՆ

Թուրքիոյ Առեւտուրի Ֆրանսական գրասենեակը հանրագրութեամբ մը ձեռնարկած է, Հայկական ցեղասպանութիւնը պատժելի արարք հռչակող օրէնքին դէմ։

Հոն կ'ըսուի թէ 1885ին հիմնուած, այսօր 430 անդամի տէր գրասենեակը ամէն բանէ առաջ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ տնտեսական եւ առեւտրական փոխանակումներու կեդրոն մըն է· այսուհանդերձ, երկու ժողովուրդներուն փոխադարձ խոր համակրանքն ու անկեղծ բարեկամութիւնը կ'առաջնորդէ նաեւ քաղաքական, դիւանագիտական եւ մշակութային մարզերուն մէջ ալ գործունէութիւն ծաւալելու։ Իրենք ես պատմաբանին գործը կը նկատեն առաջին աշխարհամարտի տարիներու պատահարները եւ ո՛չ օրէնսդիրին։ Ապա հանրագրութիւնը կը ներկայացնէն ստորագրութեան բոլոր այն անձերուն որոնք կը յարգեն Թուրք ազգը եւ բարեկամ են Թուրքիոյ, կ'ուզեն երկու երկիրներու միջեւ բոլոր մարզերու ներդաշնակ յարաբերութիւնները պահպանել ու զարգացընել։

Հանրագրութիւնը կոչ կ'ուղղէ երեսփոխաններուն որ անկախ իրենց քաղաքական պատկանելիութենէն, դէմ արտայայտուի օրէնքի նախագիծի մը որ պիտի պատժէ պատմութիւնը, սահմանափակէ արտայայտութեան ազատութիւնը, պատմաբաններուն աշխատանքը, ան տակաւին պիտի չքացնէ հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն յարաբերութիւնները ներդաշնակերու կոչուած երկխօսութեան հեռանկարները, եւլն։։

*
**

Փլէսի– Ռոպէնսոնի երեսփոխան քաղաքապետը Ֆ. Փէմզէք եւս սրբագրութեան առաջարկ մը ըրած է ուրացումը պատժելու օրէնքին, որպէսզի գիտական հետազօտութիւնները զերծ ըլլան անոր կիրարկութեան դաշտէն։

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12–Ի ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին քուէարկութենէն երկու օր առաջ հակազդեցութիւնները կը շարունակուէին թրքական ու թրքամէտ շրջանակներու կողմէ։ Վերջիններու կարգին է Եւրոպական միութեան ընդլայնումի պատասխանատուն Օ. Ռէն որ տակաւին նոր–նոր բաւական լուրջ քննադատութիւններ ուղղած էր Անգարայի։ Ան յայտարարած է թէ օրինագիծը քուէարկուելու պարագային Միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները կը տուժեն եւ այդ պարագան նկատի առնելու կոչ ուղղած է Ֆրանսայի։

Թրքական շրջանակներուն բաւական դայրոյթ պատճառած են Ն. Սարքոզիի երբեմ առաջարկներն ալ· ան Թուրքիոյ վարչապետին հեռաձայնին պատասխան կանչով մը երեք պայման առաջարկած է, եթէ քաչելու համար օրինագիծը· ա) Ոչ անպայման պատմաբաններու մասնակցութեամբ սահմանափակուած հետազօտութեան մարմին մը ստեղծուի, բ) Պատժական օրէնսդրքին 301րդ յօդուածը չնջուի, գ) Հայաստանի սահմանը բացուի։

Էրտողանի պատասխանը դայրոյթի ու ամբարտաւանութեան խառնուրդ մը եղած է· «Մտածումի ազատութեան մարզին մէջ Ֆրանսա մեզի ոչինչ ըսելու դիրքի վրայ է· դուք նախ ձեզի նայեցէք։ Ինչ կը վերաբերի Հայաստանին, հարկ է այդ երկիրը նախ փոխադարձ է մեր բարեկամեցողութեան արտայայտութիւններուն»։

Այս առիթով Թուրքիոյ այլախոհներու ցուցադրութեան ալ կրկին չարժման անցած է· վեց մտաւորականներ որոնք Թրքութիւնը անարգելու ամբաստանութեամբ դատական հետապնդումի առարկայ եղած են, կամ տակաւին են, ինչպէս Հ. Տինքը, ըմբոստացած են Ֆրանսական օրինագիծին դէմ, ազատութեան սպանդին ազդակ նկատելով զայն եւ կրկնելով որ պատմութիւն գրելը ոչ պետութիւններու, ոչ ալ քաղաքական մարդոց գործն է։ Հ. Տինք անմիտ օրէնք մը որակած է զայն, աւելցնելով որ հարեւթուրք վիճարկումը ձախողեցնելու կոչուած քայլ է, թէ ընդունելու պարտային ինք Ֆրանսա կու գայ յայտարարելու թէ «ցեղասպանութիւն գործուած չէ», հակառակ իր համոզումին։

*
**

Թուրք մամուլին հետաքրքրական տեսակէտներէն է լուրը թէ երկրին արտաքին գործերու նախարարութիւնը համամիտ չէ որ Ֆրանսայի որպէս փոխադաձութիւն «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւն»ը ճանչնալու նախաձեռնութիւն առնուի։ Աւտր տեղ կ'ուսումնասիրուին Փարիզի Թուրք դեսպանը եւ կանչելու նման քայլեր։

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԲԱԼՈ՛Ի, ԲԱՅՑ ՈՐ ՄԷԿ ԲԱԼՈՒՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԱՆՈՒՆԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Բալու բառը կը թուի թէ հին անուն լինի, եւ հաւանական է որ Հայոց հեթանոսութեան ատեն բահլ անուն կուռքէն մնացած լինի: Աւանդութեամբ կը պատմեն նաեւ, թէ այստեղ քաղաք եւ բնակութեան տեղ դառնալէ առաջ՝ Իէլուտի խիտ ու խիտ անտառ է եղեր, միանգամայն բալի ծառեր, որ ցարդ կը գտնուին: Երթեւեկող ճանապարհորդք եւ վաճառականք աւազակներէ միշտ կողոպտուելնուն՝ սկսեր են բնակութիւն հաստատել, որպէսզի երթեւեկողաց ապահովութիւն լինի. որով կ'երեւի, թէ քաղաքս իւր անունն առած է բալուէն կամ բալէն, եւ կամ բահլէն:

ՕԴՆ ՈՒ ՋՈՒԻՐԸ

Տեղւոյս օդն ծանր է, եւ գետէն դատ ըմպելի լաւ ջուրեր չունենալուն, բնակիչք ընդհանրապէս վատառողջ են եւ դեղնած դէմքերով: Գրեթէ սպիտակ մազերով մէկը չի տեսնուիր հոս եւ քիչեր կան որ յիսուն տարիէ լրացուցած մեռնին: Կենաց ճաշակը խանդարեալ, մարքերն եւս հիւանդ, ծանրահամ եւ վնասակար թուելի օդին ջրի բաժակով կը խմեն եւ կուտուրս, խաբող, հայհոյող անձինք ն մեծաւ մասամբ: Ընդհակառակն չորկայ վիւշագիք լաւ կեանք կ'առջընեն, աղնիւ են եւ առողջանան:

ԲԵՐԴԸ, ՍԵՊԱԳԻՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ. ՔԱՐԱՅՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԱՑՐՈՒԲԻԲՆԸ

Բալուն նշանաւոր է իւր հին կիսակործան բերդովն, եւ հեթանոսական ու քրիստոնէական չրջանի վերաբերեալ նուիրական մնացորդներով: Հիւսիսային կողմը կը բարձրանայ Ս. Մեսրոպայ լեռը, որուն գագաթը կը գտնուի հինաւուրց բերդը, որ մեր նախնիներէն չինուած կը կարծուի: Երբ մէկը վեր ելնէ այս բերդը դիտելու, ամէն քայլափոխի կը հանդիպի վիթխարի պարսպաց աւերներու ու բեկորներու: Քայքայուած մեծ գռնէ մը կը մտցուի մինչեւբերդը, ուր կը տեսնուին չտեմարաններ, սենեկաց աւերակներ եւ գետնայարկ կամարափոս չէնքեր: Այս բնութեանց հետքերէն կը կարծուի՝ որ ժամանակաւ քաղաքը կառուցուած է եղեր բերդին մէջ:

Բերդի հիւսիսային կողմը կը գտնուի բեւեռաձեւ արձանագրութիւն մը՝ քանդակուած ժայռի վրայ, 28 տող բաւական լաւ մնացած, գոր օրինակեց եւ հրատարակեց Լայեարտ, հրատարակեց եւ մեկնեց Մորդման: Սրուանձտեանց իր ուղեւորութեան ատեն տեսեր է այս հնութիւնը: Արձանագրութենէն վար գրան պէս տեղ մը կայ, որ կ'առաջնորդէ քարէ փորուած մի քանի մեծ սենեակները, որոնց միոյն մէջ գերեզմանի ձեւով քար մը կայ, որ Ս. Մեսրոպայ գերեզման կ'անուանուի մինչեւ ցայսօր: Տեղացի Հայք երբեմն երբեմն ուխտի կ'երթան հոն եւ կը պնդեն աւանդութեամբ, թէ Հայոց գրերը հոս գտնուեցան: Այս աւանդութիւնը կը հաստատէ նաեւ Վարդան պատմիչ ըսելով. «ի լեառն Բալուայ որպէս տակաւին ցուցանի գրոշմն աստուածագիծ վիմին եւ նկարք գրերոյն, եւ պատուի տեղին խընկովք եւ ջահիւք մինչ ի տաճկաց եւ ի քրիստոնէից բնակչաց տեղւոյն»: Այս քարանճաւաց մէջ տակաւին ցոյց կու տան այն տախտակը, որուն վրայ Սուրբը գրած է Հայկական գրերը: Անտարակոյս Ս. Մեսրոպ պատրաստ գտած է այս քարայրները, որ իրմէ առաջ ո՛վ գիտէ ի՞նչ նպատակի համար կոթեր կոփեր են: Բեւեռաձեւ արձանագրութիւնն ալ մտածել կու տայ թէ չատ հին գործ է:

Բերդի գագաթէն մինչեւ գետի եզերքը գետնի տակէն ճանապարհ մ'ալ կայ հինգ վեց հազար կանգուն երկայնութեամբ: Քաղաքիս հարաւային կողմի լերան գագաթը՝ Գոհանամք կը կոչեն աւանդութեամբ, եւ ուխտի կ'երթան Հայք: Հիւսիսային կողմի լերան վրայ Ս. Պօղոս անուամբ վանք մը կայ եղեր ժամանակաւ, որ այժմ կործանած է. հոն եւս ուխտի կ'երթան ժողովուրդք: Բերդի տեսեր դէպի հիւսիս հինգ հարիւր անդ բաղկացեալ տաճկաց թաղ մ'է, ուր կաչ երկու աղբիւր եւ երկու մզկիթ: Մզկիթներէն մին նորոգուած պահուն՝ հիմանց եւ պատերու մէջէն քարէ խաչեր դուրս ելեր են, որոնք յայտնի նշան են, թէ ժամանակաւ Հայոց եկեղեցի եղած է այդ մզկիթը:

ՏՈՒՆԵՐ – ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ – ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Տներու մեծ մասը տարածուած է Ս. Մեսրոպայ լերան զառիվարին վրայ, իսկ մէկ մասն ալ նոյն լերան ստորոտը: Լեռան ճակատը տներուն մօտ, Ս. Թորոս անունով Հայոց ուխտատեղի մը կայ: Տները ընդհանրապէս կիսով մասամբ չինուած են քարոտութեան հողէ եւ վրան հողածածկ տանիք եւ կիսով մասամբ ալ հող եւ կէսը փայտ: Կան նաեւ երկյարկանի տներ, որք առջեւնին ունին փայտաշէն վանդակներով պատչըամ, ամառը ճեմելու եւ նըստելու համար: Հայոց եկեղեցիները չորս են. Ս. Սահակ, Ս. Լուսաւորիչ, Ս. Աստուածածին եւ Ս. Կիրակոս:

Մայր եկեղեցին է Ս. Լուսաւորիչ, որ խիստ հաստատուն եւ հոյակապ չէնք է, խաչաձեւ եւ գմբէթաւոր. համակ չինուած է կոփածոյ սրբատաշ քարերով, եւ ունի բարձր եւ գեղատեսիլ կաթուղիկէ: Ս. Սահակ եկեղեցին, ասկէ գրեթէ 25 տարի առաջ մասամբ մը նորոգուելու ժամանակ՝ աւազ խորանի ներքեւէն բաւական մեծ կակ չիշ մը միւռոն գտնուեր է հին ժամանակէ մընացած: Քաղաքիս եկեղեցիներէն միայն Ս. Աստուածածին եւ մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամասացութիւն կ'ըլլայ, ժողովրդեան նուազութեան պատճառաւ:

Հայք ունին երկու երկսեռ դպրոցներ 150–170 աշակերտներով եւ 80–90 աշակերտուհիներով, որք կ'ուսանին հայերէն, թուրքերէն եւ գաղիերէն: Քաղաքիս Հայոց մէջ կան 30 տուն բողոքականներ, որք ունին ժողովարան եւ երկսեռ դպրոց մը: Զորս եկեղեցիներու անուամբ չորս թաղերու բաժնուած են Բալուի Հայք՝ որոց մեծ մասը յետին աստիճանի տգէտ, նախապաշարեալ եւ երկչոտ են:

ԱՇՄՈՒՇԱՏ

Բալուի մօտակայքը ըլլալու է Տուրուբերանի սահմանակից Հաշտենից գաւառի Արշամունիք հին գաւառը, որ այժմ կը համապատասխանէ Վարդօ եւ Խուլփ վիճակներուն: Հաւանաբար Արշամունիք գաւառի մէջ Արշամ թագաւորի կողմէ չինուած քաղաքն է, որ կը կոչուի Արշամուշատ կամ Աշմուշատ, Մատթէոս Ուռհայեցի ալ Արածանիի վրայ: Ճապաղջուրի մօտ կը դնէ զայն:

(Շար. 6)

« Ա կ օ »

Livres reçus

ILS SONT ASSIS
photographies

MAX SIVASLIAN

postface de Martin Melkonian

Editions Parenthèses, Marseille 2006

ԵՐԲ ԿԸ ԲԱՑԱԿԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԽՕՍՈՒԹԵՆԷ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Երբ կ'ապրինք օրը օրին, կարկտանեղով, հոգեբանական, ընկերային եւ մշակութային կղզիացումներու մէջ, տեղեկութիւնները չեն չրջիր, մեր ինքնութիւնը կը մաշի, նոյնիսկ երբ ձեւականօրէն կը տեւեն դիրքապաշտութիւնը եւ համայնքային ձեռնարկներ կը բազմապատկուին, կենտրոնակութեան մշուշ լատեղծելով:

Զորրորդ անգամն ըլլալով Վիէննա գացած էի, հանդիսութեան մը առիթով ելոյթ ունենալու համար: Վերջին անգամ հոն գտնուած էի քսան տարի առաջ: Փոքրաթիւ հայ համայնքը մանրանկար ըսփիւռք է, քանի մը հազար անդամներով, յաւերժացող տէրտէր – տիրացուի վէճերով, քարացած կողմնապաշտութիւններով: Պաղ պատերազմը աւարտած է տասնըհինգ տարիներէ ի վեր, բայց անբաւարար յամառութեամբ կը յաջողինք կանգուն պահել նեղազդային պատնէշները, հակառակ էական հարցերու պարագային մեր ընդունած եւ ընդունելի համարած տեղատուութիւններուն, զորս չենք ուզեր ըստ արժանւոյն գնահատել:

Համայնքիս ամբողջական պատկերը տալ այլապէս հետաքրքրական պիտի ըլլար, գոյն բաղկացնողներով, կառոյցներով, կազմակերպութիւններով, հին, չատ հին, եւ նոր: Պիտի անդրադառնամ կրթական եւ մշակութային կացութեան: Ցիշեցնենք որ Վիէննայի մէջ կը գտնուի Մխիթարեան հայրերու բազմադարեան վանքը, իր հարուստ անցեալով, ան այսօր չունի իր անցեալի փառքը, թէեւ, յաւելեալ ճիդով մը, համայնքի ոգեշնչմաշ, եւ ամրացման կրնայ մեծապէս ծառայել:

Հոս եւս կան միօրեայ հայերէնի դասեր: Եկեղեցիի կից սրահներուն մէջ տեղի կ'ունենան անոնք: Մեր ճակատագրին բերումով, մասնատուած մեր ժողովուրդը տարբեր մարզերու համար ունի զոյգ կառոյցներ, զոյգ պետութիւններ, զոյգ կաթողիկոսներ, զոյգ աշխարհաբարներ: Վիէննայի հայկական միօրեայ դասերը զոյգ չեն, այլ՝ երրեակ. արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն՝ սովետական ուղղագրութեամբ, արեւելահայերէն՝ մեսրոպեան ուղղագրութեամբ: Քանի մը տասնեակ հայ մանուկներ այս երրեակին մէջ են, եթէ դասարանները տարբեր են, բակին մէջ, խաղի ժամանակ, դասերէն դուրս իրենք կողք կողքի են: Նման անհեթեթութիւններ կան նաեւ այլ վայրեր: Ընթերցողին կը թողում ստեղծուող խառնակութեան, եւ խանդիճաղանճին գնահատումը: Թէեւ այս կացութիւնը յատուկ չէ Վիէննայի եւ հայերէնի դասերուն, ան կը տիրէ նաեւ ընթացիկ խօսակցութեան եւ զանգուածային լրատուութեան մակարդակներուն, եւ կարծէք ոչ ոք կ'անհանգստանայ, եզրակացնելով որ «ամէնքն ալ հայերէն են», եւ ո՞վ կրնայ դէմ արտայայտուիլ նման իմաստութեան:

Սփիւռքեան նոր իրականութիւն մը գոյութիւն ունի Վիէննայի դասաժամերու պատկերով: Հարց պէտք է տալ թէ այս մանուկները իրենց սորված հայերէնով ինչպէ՞ս մշակոյթ պիտի ժառանգեն եւ ինչպէ՞ս մշակոյթ պիտի ստեղծեն: Իրաքանչիւր չրջան, կղզիացած, կը կարծէ լուծել հայերէնի ուսուցման խնդիրը, ազգային բնդհանուր տեսիլք չունեցողներ տեսակէտ կը պարտադրեն, կարծեցեալ գործնապաշտութեամբ: Այլ խօսքով, ընդհանուր մշակութային–կրթական ռազմավարութիւն մը գոյութիւն չունի, գիտնալու համար թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հայերէն պիտի սորվեցնենք, ո՞ւր հասնելու համար: Բարդութիւնը ստեղծուած սփիւռքեան համայնքներու տեղաչարժերուն եւ մանաւանդ Հայաստանէն տեղի ունեցած վայրագ արտագաղթին պատճառով, զոր չենք վերլուծած, հասարակաց ուղղութեաշ մը չուրջ չենք համաձայնած: Երեք տեսակ հայերէնի ուսուցում, իրաքանչիւր պարագայի դասաւանդողի հայեցողութեամբ: Կղզիացած չրջանները, որոնք բացառութիւն չեն, հաղորդակցութեան պակասէ կը տառապին, տեղեակ չեն թէ այլ տեղ ի՞նչ կ'ընեն: Երեք տեսակ հայերէն աւանդողները միօրեայ դասերու համար դասագիրք կ'ուզեն, հայոց պատմութեաշ պարզացուած եւ ամփոփ դիրք կը փնտռեն: Տեղեակ չեն որ պարզացուած հայերէնով դիրքեր լոյս տեսած են: Ինչպէս յաճախ դիտեր տուած եմ, տեղեկութիւնները չեն չրջիր: Եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այն որ հայերէնի ուսուցումը կը վերածուի «փաթրոնաժ»ի դասանթացքի, եւ խիղճ կը հանդարտեցնէ:

Արամ Ա. կաթողիկոսի նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով, երկու տարի առաջ դումարուեցաւ կրթական մշակներու համաժողով մը: Մասնակցողները վերադարձան եւ կեանքը չարունակուեցաւ նոյն ձեւով, քանի որ պատրաստ չենք ընդունելու հասարակաց կեցուածք եւ համաւարութիւն: Չենք խօսիր այդ մասին, քանի որ արդէն ընդունած ենք որ եղրեակի իւրաքանչիւրը քարացած տեսակէտ ունի, եւ հիմնական առաջադրանք մը՝ դոյութիւն ունեցող նուազագոյնն ալ կորստեան կըրնայ մատնել:

Մինչեւ, եթէ մեկնակէտ ընդունինք այն իրողութիւնը որ լեզուով մշակոյթ եւ մտածողութիւն կը ժառանգուին, այդ ճամբով Սփիւռքը կրնայ տոկալ եւ տեւել, եւ լաւ այնմ քննենք հարցը, լուծում կարելի կ'ըլլայ գտնել: Պարզ հաստատում մը. Սփիւռքը չարունակութիւն էր, եւ այսօր ալ է մեծաւ մասամբ, բռնապրաւուած Արեւմտահայաստանի ժողովուրդին, իր լեզուով եւ մշակոյթով, որոնք իրենց հետ կը բերեն այդ հողի տիրութեան գիտակցութիւնը եւ յանձնառութիւնը: Հետեւաբար, բնական պիտի ըլլար, ազգային – հեռանկարային վերաբերումով, համախոհութեամբ, ազգային իրաւ գիտակցութեամբ եւ յանձնառութեամբ, արեւմտահայերէնի աւազանին մէջ համախմբել Սփիւռքի կրթական–լեզուական նախաձեռնութիւնները: Արուեստական կերպով տարբերութիւններ պահելու ներարկումով հասարակաց ռազմավարութեամբ մը կ'աւելցնենք մեր ժողովուրդի տկարու եւ տեւելու հնարաւորութիւնները: Այս ընելու համար հարկ է յաղթահարել կղզիացումներու հակասութիւնները եւ որպէս կուռ չարկած մեր տեղայնութիւնները:

Եւրոմիութեան ծիրէն ներս, ինչո՞ւ չըմտածել աստիճանաբար միօրեայ դասերը ամէնօրեայ հայկական վարժարաններու վերածելու մասին, լաւ կարիքի եւ կարելիութիւններու, գոյութիւն ունեցող վարժարաններով օժտելով գիշերօթիկ կազմակերպութեամբ: Ափսոս, որ Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութիւնը, որ այնքան կարեւոր եւ նախանձախնամական դեր ունեցաւ միջինարեւելեան երկիրներու համար, փակուեցաւ, մինչդեռ ան կրնար նոր կոչում տալ ինքնիրեն, եւ ծառայել Եւրոմիութեան հայկական համայնքներուն:

Հարցեր կան: Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ հարկ է ցուլը բռնել կոտոչներէն: Պիտի կարենա՞նք այդ ընել, թէ, հետեւելով հոսանքին մեր նահանջները անտեսենք, ինչպէս որ այդ արդէն սովորութիւն է...

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

Հոկտեմբեր 4

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

«ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ» ՄԸ ՈՒՆԷԻՆՔ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Ճաճախ արտասահմանէն եկողներ հարց կու տան մեզի՝ հետաքրքրութեամբ.– «ինչո՞ւ երբեմնի Հայ գրականութեան եւ արեւմտահայ ոստան Իսթանպուլը այսօր Հայկական գրախանութ մը չունի»:

Իսկապէս խորհրդածելի պարագայ մը, որովհետեւ մինչեւ քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ՝ յատկապէս Մերձաւոր Արեւելքի հայաշատ կեդրոններու վարժարաններու դասագիրքերը Պոլսէն կ'ուղարկէին, որովհետեւ մի քանի հայ հրատարակիչներ կային: Այսօր, սակայն, երբ Պոլիս չարունակական տեղատուութեան մէջ կը գտնուի, վերոյիշեալ գաղութները ունին իրենց սեփական տպարանները, հանդէսները գրական շրջանակները, մտաւորականութիւնը, նոյնիսկ քանի մը հաւատարարաններ ունին հայագիտական ամպհիսարները, ինչպէս՝ Պէյրութի Ֆրանսական Սէն Ժոզէֆ Համալսարանի Հայագիտական Ամպհիոնը, Հայկազեան Գոլէճը, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքը, որոնք շատ արժէքաւոր հունձքեր կու տան Հայաշխարհին: Իսկ պոլսահայութիւնը գրեթէ ամուլ վիճակի մը մատնուած է եւ գրեթէ հապիւ իր գոյութիւնը քարչ կու տայ՝ ոմանք սահմանափակ տպագրանակով մը, եթէ նկատի չունենանք գաղրածները՝ աւելի քան յիսնամեայ պատուաբեր շրջան մը բոլորելէ վերջ:

Մեր ակնարկութիւնը այս պարագային՝ «Ծուլիս» գրական–գեղարուեստական կիսամեայ հանդէսին է, որու արտօնատէրը՝ Յակոբ Այվազ, այսօր աւելի քան իննսունամեայ, (այսօր 96 տարեկան) ի վերջոյ ձեռնթափ եղաւ պարտասած՝ բառին իսկական իմաստով հերոսական գոյամարտ մը մղելով եւ եզակի օրինակ մը հանդիսանալով բովանդակ Սփիւռքահայութեան: Իսկ Պոլսահայ Մամուլին նահապետը՝ «Ժամանակ», հարիւրամեակի սեմին՝ պատնէշին վրայ կանգնած է՝ իր հիմնադիրներուն ուխտին եւ սկզբունքներուն հաւատարիմ:

Մեր անցեալ չաբթուան թիւով խօսած էինք ողբացեալ Բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի «Կարօտի Նամակ» քերթուածին մասին: Բանիմաց եւ դիւրազգած ընթերցողներէս ոմանք հարց տուին ինծի, թէ ո՞ւրկէ գտայ Վարուժանի «Հեթանոս Երգեր» բանաստեղծութիւններու անգտանելի հատորը: Պատասխանեցի, թէ պոլսահայութեան (վաղամեռիկ) «Գրական Ակումբ»ին կը պարտիմ ես ալ, որովհետեւ անոր նախախորհրդներէն էր խնդրոյ առարկայ «Հատընտիր»ը, ուրկէ արտատպած էի վերոյիշեալ քերթուածը, որ դժբախտաբար չատերուն ալ անծանօթ մըներ, երբ «Գրական Ակումբ»ն ալ օր մը դրեթէ «ուժանակուեցաւ» կարգ մը չարամիտ եւ անբարեացակամ մարդոց կողմէ՝ հապիւ թէ նորածիլ՝ իր այնքան փայլուն խոստումներուն հակառակ՝ հապիւ թէ կենսատու արեւուն առաջին շողերն ստացած:

Մինչդեռ որքան դեղեցիկ յոյսեր կապած էին անոր՝ մեր ապագայ սերունդներուն ալ կապած: «Գրական Ակումբ»ին մահը, մեր կարծիքով, խոր եւ անջնջելի խարան մը ըլլալով պիտի մնայ ժամանակակից պոլսահայ մտաւորականութեան ճակտին, խարան, զոր դժուար թէ մաքրելու կարող ըլլան ապագայ սերունդները երկար տարիներ՝ պատմութեան առջեւ ու պիտի չիկնին՝ ամէն անգամ երբ ձեռք անցնին անոր ցանցառ ու հազուագիւտ հատուկենտ մասունքները՝ գրադարան, ներու անկիւնները մնացած, եթէ պոլսահայ ընտանիքներու մօտ տարիներ վերջ ալ գրադարան մնայ...:

«Ա կ օ ս»

ՆԱՑԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Թրքական հեռատեսիլի կայան մը Բ. աշխարհամարտի նացիական ոսկիներուն մասին յայտագիր մը սփռած է. այդ ոսկիները մէջ են նացիական բանակներուն կողմէ եւրոպական երկիրներէն, կեդրոնական դրամատուներէն, յատկապէս պելժական ոսկիներէն գրաւուածները, նաեւ կեդրոնացման ճամբարներու զոհերուն անհատական ստացուածքը: Այն պնդումներուն մասին թէ այդ հարստութենէն մաս մը Թուրքիա տարուած է, լրագրող մը զրոյց ունեցած է հարցին մասնագէտ թուրք երիտասարդ քաղաքագէտ Կ. Եիւճէլի հետ ("Միլլիյէթ", Հոկտ. 1):

Ան կ'ըսէ թէ նացիական ոսկին Թուրքիա հասած կրնայ ըլլալ քանի մը ճամբով: Առաջինը պաշտօնական է. Թուրքիա զրմ կ'արտածէր դէպի Գերմանիա. ատոր փոխարժէքը կը վերածուէր ոսկիի ու կը պահուէր Զուիցերիոյ, կամ այլ երկիրներու դրամատան հաշիւներու մէջ: Յետոյ ատոնք փոխանցուած են Թուրքիոյ կեդրոնական դրամատան: Առաջին անգամ 1945ին 3·1 միլիոն տոլարի արժէքով ոսկի փոխադրուած է Թուրքիա: Ատիկա, կ'ենթադրուի որ 40 թոնի չուրջ քանակութիւն մըն է: Փաստուած չըլլալով հանդերձ, անկարելի չէ որ առանց որեւէ արձանագրութեան եւս ոսկի մտած ըլլայ երկիր:

Կ. Եիւճէլ պատասխանելով "Նացիները կրնա՞ն Թուրքիոյ մէջ ոսկի պահած ըլլալ" հարցումին, կ'ըսէ թէ այդ մասին պնդումներ կան: Սակայն կարելի չէ եղած փաստել: Կը խօսուի նացի որոշ սպաներու եւ Թուրքերու յարաբերութեան մասին: Մտածողներ կան որ անոնց միջոցով նացիական 400 թոն ոսկին Թուրքիա փոխադրուած է:

Թուրքիա 1960ին Գերմանիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքած է. իր կեդրոնական դրամատան մէջ պահուած անոնց տակիները եւ տուած է. այսինքն՝ 223 քգ. ճոյղ ոսկի եւ 32·799 ոսկեդրամ: 1997–1998ին ԱՄՆ-ու նախաձեռնութեամբ Լոնտոնի, Ուաշինկթընի մէջ ժողովներ կը կազմակերպուին. ըստ պատրաստուած տեղեկագրի մը, Թուրքիոյ մէջ այդ չրջանին անհատական հաշիւները նեռատեալ, 6·5 – 11·5 միլիոն տոլարի արժէքով ոսկի կը գտնուի: Ու այս մարդին մէջ, մէկզի ձգելով Վատիկանը, Թուրքիա միակ երկիրն է որ նացիական ոսկիներու մասին պնդումներու թիրախ եղած, բայց մէկ ղրուշ հատուցում չէ վճարած:

Լրագրողը կը յիշեցնէ թէ հեռատեսիլի յայտագրին խօսուած է Թուրք ընտանիքի մը մասին որուն ըսուած է թէ նացիական ոսկիներ պահ տրուած են: Երիտասարդ մասնագէտին կարծիքով՝ եթէ կայ նման ընտանիք, Թուրքիոյ ամենահարուստ հարիւր ընտանիքէն մէկը պէտք է ըլլայ, եթէ այդ ոսկիները ան-նոնց հաստատութեան հիմ դարձան:

ԱՄՆ–ու, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի կողմէ կազմուած Ոսկիի յանձնաժողովը 1947 Հոկտեմբերէն 1999 Հոկտեմբեր տասը երկրի հատուցում – 300 միլիոն տոլար – վճարած է:

Թուրքիոյ մէջ գողցուած այդ ոսկիները գտնուելու պարագային, անոնց ժառանգորդները կամ կեդրոնական դրամատունները խօսակից պիտի ըլլան: Իրայէլ պահանջելու իրաւունք չունի: Հարցը պիտի հետապնդուի հրէական համայնքներու կողմէ:

Livres reçus

AVIS DE RECHERCHE

une anthologie de la poésie arménienne contemporaine

Poèmes choisis et traduits par :
Olivia Alloyan, Stephane Jaranics, Krikor Beledian, Nounée Abrahamian
avec la collaboration de :
Alice Keghelian, Nadia Basmadjian, Marie Gostanian

Editions Parenthèses, Marseille 2006

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԷՆ

Հայաստանում ուսանելու եկած սփիւռքահայ ուսանողին հայրենիքում պատասխանատու է իրականութեանը յարմարուելու ծանր մի շրջան, որի տեւողութիւնը կախուած է տուեալ ուսանողի ներքին պատրաստուածութիւնից: Դա զգալիօրէն պայմանաւորուած է մտածելակերպերի տարբերութեամբ, որ կայ Հայաստանի եւ Սփիւռքից եկած երիտասարդների միջեւ: Սփիւռքի մի խումբ ուսանողներ եւ նրանց հայաստանցի համախոհ երիտասարդներ այդ խնդիրը հնչեցրել են Հոկտեմբերի 3ին Փաստարկ ակումբում:

Սոցիալ–դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան "Տարուն" ուսանողական միութիւնը հանդէս է եկել յայտարարութեամբ, որով համապատասխան պետական կառոյցներին կոչ է արել գործուել խնդրով եւ ամէն ինչ անել Հայաստանի եւ Սփիւռքի երիտասարդների միջեւ առկայ անջրպետը վերացնելու համար: "Տարուն" ղեկավարը Հայաստանցի երիտասարդ է, որը սակայն միացել է սփիւռքահայ ուսանողների խմբին: Իսկ այդ խմբից Անին, որ իրանահայ է եւ ներկայացնում է ՀՅԴ Նիկոլ Աղբալեան ուսանողական միութիւնը, ասում է, որ Հայաստանցի երիտասարդները ցանկանում են, որ Սփիւռքից եկած ուսանողները նմանուեն իրենց: Անին նշում է, թէ այստեղ չեն հասկանում, որ իրենք տարբեր են, այլ միջավայրի ծնունդ, եւ ունեն իրենց մտածելակերպը, աշխարհընկալումը, պահուածքը, հագ ու կապը:

Անիի խօսքով, չատ խնդիրներ ունեն յատկապէս տղաները: Նա բերում է մարդերի օրինակը, ասելով, որ եթէ մի սփիւռքահայ երիտասարդ երկար մազ է պահում, որովհետեւ այդպէս իրեն յարմար է, ապա նրա կուրսեցի հայաստանցիները անմիջապէս խնդիր են յարուցում՝ պահանջելով, որ կտրի մազերը: Անին ասում է, որ ինքն օրինակ համակերպուել է Հայաստանի իրականութեանը, բայց չատ չատերի համար դա ամենօրեայ դժուարութիւն է ու հոգեբանական ծանրութիւն:

Նարեկ Սեֆերեանը, որ արմատով Լիբանանից է, բայց ծնուել ու մեծացել է Հնդկաստանում, ասում է որ Սփիւռքում որոշակի զգայական, գաղափարախօսական վերաբերմունք ունի Հայաստանը, եւ երբ գալիս են այստեղ ու փախտում են տվորական երկրի տվորական իրականութեանը, ապա որոշակի հիասթափութիւն են ապրում, ինչը յատկապէս նկատելի է ուսանողների մօտ, ովքեր գալիս են ոչ թէ մի քանի չաբաթ զբօսաշրջելու, այլ մի քանի տարի ապրում են Հայաստանում:

Հնչակեան պէտք է յաղթահարել առկայ դժուարութիւնը, ուսանողներն իրենք էլ դժուար են պատկերացնում: Նրանք դա համարում են թէ ամէն մի մարդու յարմարուելու, թէ ժամանակի եւ թէ իշխանութեան գործողութիւնների խնդիր: Օրինակ Անին համարում է, որ պէտք է դպրոցից սովորեցնել հայաստանցի երեխաներին, պատանիներին, թէ ինչ է սփիւռքը, բացատրել, որ սփիւռքահայը նոյնպէս հայրենակիցից է, պարզապէս ծնուել ու ապրել է մէկ այլ տարածքում եւ ունի տարբեր մտածելակերպ, եւ նաեւ այդ մտածելակերպով ապրելու իրաւունք:

«Լ ր ա գ իր»

ԱՆՅՈՒԿԸ – ՄՈՌՅՈՒԿ

Բ.Թ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Պապա Քրիս պատասխան չի կրնար տալ եւ «վա՛՛՛յ» կ'լսէ, «Պալթայը թաչա վուտուք» (կացինը քարին զարկինք) կը յարէ եւ երեսները կախելով, սուրճ մը կ'առնէ ու կ'ելլայ կ'երթայ:

*
**

Պապա Քրիս տարիքը առած, միշտ այդին մէջ ապրած սքանչելի Զաւուշ լուիմի կոչուած խաղողը հասցնելու մասնագիտութիւնն ունէր. քարի մարդ մ'էր. ներեց մեր անառակութիւնները:

Մեր սոյն այդեկութային արշաւանքին ճիշդ տարեդարձին էր, որ մեզ սիրելի Սարգիսը չանձնեցինք հողին ինչպէս գըրած եմ. եւ իմ խօսած դամբանականիս մէջ Պապա Քրիսին այգեստանին ըրած մեր այցելութիւնը ակնարկել ուզած եմ երբ կ'ըսէի՝ «Սիրեցեալդ իմ Սարգիս. տարի մը առաջ չէ՞ր որ ընկերներէդ շըրջապատուած դէպի սա հանդիպակաց բլուր կ'ուղեւորուէինք, մեր ընկերական խրախճանքին հանդէսն ընելու. այո՛, հեռուն ճիշդ այս օրս էր, որ Զամլըճայի ստորոտը ժողվուած անոր հովանաւոր մայրիներուն ներքեւը կը նստէինք. այսօր էր որ փոխան դինւոյ բաժակաց, խաղողի ողկոյզներ ի ձեռին, ուխտեցինք մեր եղբայրական խնջոյքը նորոգել ամէն ամի բայց աւա՛ղ...» եւ այլն:

Այսօրինակ էր մեր ընկերակցութիւնը, լի անմեղ զբօսանքներով, որոնք քանակաբար կրնային տղայական անմեղ չարութիւններով ալ պճնազարդուիլ, սակայն տեւական չէինք ըներ այդպիսի չարութիւններ:

Հակառակ Սարգիս Եազմաճեանի առթած դառն տուպին, կը չարունակէինք մեր դպրոցը, ողբալով այն մեծ պարապը զոր թաղած էր մեր մէջ այդ անմոռան պատանին, եւ նոյն ատեն մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէինք ազգային իրադարձութիւններուն ու անհամբեր կը ըսպասէինք ռուս–թրքական պատերազմին վախճանին:

Արտակարգ ուրախութեամբ կը լսէինք, ժէնէրալ Լօրիս Մելիքօֆ, Տէր Ղուկասոֆ եւ Լազարեան զօրապետներուն Ասիական ճակատի վրայ տարած չախչախիչ յաղթութիւնները եւ ռուս բանակներուն դէպի Կարին եւ այլուր յառաջխաղացումը, մինչ Եւրոպայի կողմն ալ դարձեալ՝ ռուսական ուրիշ բանակներ խորտակելով Թշնամին հակայաքայլ կը յառաջանային, եւ Թուրք արիւնահեղ ճիրաններէն ի սպառ կ'ազատէին սերպ, պուլկար, ռումէն ընկճուած ազգերը. եւ մէկ ոտտումով ալ կուգային մինչեւ Կ. Պոլսոյ մօտերը, կը տեղաւորուէին Սան Սթէֆանօ գիւղը. մեծանուն Տատեան ընտանիքներու բնակավայրը, ուր կը կնքուէր դաշնագիր մը Ռուսին ու Թուրքին միջեւ եւ այդ դաշնագրին մէջ կը գրուէր Հայերուս վերաբերեալ 16րդ յօդուածը, որ տարի մը յետոյ, ափսո՛ս, պիտի ըլլար Պէրլինի 61րդ վատ յօդուածը:

*
**

Ռուս–Թուրք պատերազմի միջոցին էր, որ Հայրս որոշեց փոխադրուիլ այլեւս մեր միւս տունը, դի մեծցած էինք. նըպատած տուներնիս նեղ կուգար մեզի: Անցանք հոն. հապի՛ւ թէ քանի մը չաբթուան տեղաւորուած էինք, գիշեր մը յա՛նկարծ սաստիկ հրացանաձգութիւններ սկսան. կը կարծէինք թէ Թուրքերը կը յարձակին Ռուսերուն վրայ. մինչդեռ հետեւեալ առաւ տեղեկացանք որ այդ հրացանաձգութեան պատճառը ուրիշ բան չէ եղեր, բայց եթէ լուսնի խաւարումը, որ այդ գիշեր պատահեցաւ ու զայն դիտեցինք

գվերջ:

Միծադաչարժ կատակերգութիւն մը կատարեցաւ որուն բացատրութիւնը մարդ կ'ամչնայ բերան առնել, բայց Թուրքի մտայնութիւնը լմընցնելու համար կ'արժէ քանի մը տող զոհել այդ առթիւ:

(Շար. 85)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսէսի Խորենացւոյ,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսէսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ դիւտի
ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ
«ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

*
**

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանէէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարխա Կամարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մատենագիրներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մատենագրական ննջեցեալներուն համար, որոնք են.

Թորգոմեան Վահրամ, Գաբամաճեան Կիւլենիկ, Բաչալեան Լեւոն, Շահին Խաչատուր, Գէորգեան Տէվլէթ, Անտոնեան Արամ, Զօպանեան Արշակ, Քոչարեան Ստեփան, Պէրպէրեան Շահան, Ախտազեան Յովհաննէս, Պօյաճեան Ակիւլլէ, Մոզեան Լեւոն, Պագալեան Ազատ, Պէրպէրեան Օննիկ, Տէր-Յակոբեան Յակոբ, Փայլակեան Տ. Ադէէ Քհնյ., Պախթիարեան Տ. Համազասպ Ծ.Վրդ., Հանչէր Ազատ, Տատուրեան Ահարոն, Խոնդկարեան Արշամ, Թորոսեան Հրանդ, Ճիզմէճեան Գրիգոր, Բալուեան Հրանդ, Պոյնեաթեան Մենուար, Փիրփիրեան Ազատ, Քարեան Սեդրակ, Մուրատեան Զարեհ, Պարթեւեան Արա, Մեսումենց Աւետիս, Պետիկեան Գրիգոր, Պետիկեան Սերժին, Ալէքսանեան Գառնիկ, Զարոյեան Պետրոս, Պամպաճեան Արեգ Տիրատան, Թաթուլ Իսկուհի, Թաթուլ Վահրամ, Ծառուկեան Անդրանիկ, Գարտուտեան Արտաշէս, Պետրոսեան Արամ, Պաեան Տիգրան, Արապեան Բիւզանդ, Սիւրմեեան Օննիկ, Համբարձումեան Արթօ, Պէրպէրեան Ծատուր, Պէյլէրեան Արթիւր:

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

vendredi 13 octobre à 20 heures
SOIREE HENRI VERNEUIL
en présence de PATRICK MALAKIAN

LE CLAN DES SICILIENS

1969, durée 2 h
Film de Henri Verneuil
d'après le roman d'Auguste Le Breton
Musique : Ennio Morricone
avec Jean Gabin,
Alain Delon et Lino Ventura
présence des invités sous réserve

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր-Դաւթեան մանաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սթեֆանի Տէր-Միքաէեանի եւ ընտանիքին իրենց մօր՝ Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանէէօ-Գաշանի Հ. Իսահակեան մանաճիւղը չնորհակալութեամբ թատացած է Ազատուհի Հաճիպօղլեանի յիշատակին եղած հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Գոսթա Անիպալ 30 Եւրօ:

□

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens
de France de Sevran-Livry
achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture
Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons
à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77

Organisé par la Croix Bleue
des Arméniens de France
section Sevran-Livry Gargan
et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan
et de la Seine Saint Denis

***

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant
du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը

կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ թաղամասի "Թոսինի" սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.-

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre
Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian
en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin
— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱՅՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՑ ՄԵԿՆԱՐԿԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսիայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան
ԼԻՈՒԻԱՐԴ ՆԱՒԲԱՆԴԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գատուկ Յանձնարարութիւններով դեսպան
ՇԱՒԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ Ֆրանսիայի Հանրապետութեան մշակոյթի եւ հաղորդակցութեան նախարար
ՌԻՉՈ ՏՈՆԸՏԻԷՕ ՏԸ ՎԱՊՐ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 18ԻՆ
ժամը 19:30 - 21:30-ին

Ընդունելութիւն են կազմակերպում Փարիզի Կարնիէ Օփերային թատրոնի սրահներում

Մուտքը միայն հրաւիրատոմսերով

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION**
(peintures, sculptures, photos)
des créations contemporaines de l'alphabet arménien
par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur
«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»
par Patrick DONABEDIAN
Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes
de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au 4 **novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— **Entrée libre** ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12
JEUDI
12 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·552 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N°21·552

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հոկտեմբեր 11ին ալ, մամուլը կ'անդրադառնար Ազգ· Ժողովի յաջորդ օրուան նիստին, որու ընթացքին օրակարգի առաջին հարցն էր Հայոց Ցեղասպանութեան ժխտումին վերաբերող օրինագիծը, որ կը նախատեսէ բանտարկութեան եւ տուգանքի պատիժներ։

Լիպէրասիոն (Հոկտ· 11) կը յիշէ Մայիս 18ի նիստը, որ ընդհատուած եւ փակուած էր նախագահ Ժ·–Լ· Տըպրէի փութկոտ միջամտութեան հետեւանքով եւ ընկերվարականներու խոստումը հարցը կրկին օրակարգի բերելու աշնան։ Լուսաբ Աֆլանթիքի երեսփոխան՝ Ժան–Մարք Էյրօ կ'ուզէ որ հարցը ժամ առաջ վերջ գտնի, քանի հինգ ամիս է Թուրքերու ծանր ճնշումին տակ է մէկ կողմէ եւ միւս կողմէ՝ Հայերուն։ Ընկերվարական յանձնախումբի նախագահը չի ծածկեր իր ջղագրգռութիւնը՝ "ճնշտարարութեամբ հազարաւոր աշխատանքներ կ'անհետանան եւ խօսքը միայն Հայոց Ցեղասպանութեան մասին է" կը բացագանչէ։ Իրեն համամիտ են Ճ· Լանկ, Սթրօս–Քահն, Արնօ Մոնթեպուր, որոնք չատ վերապահ են, սակայն ճիշդ՝ դէմ։

Իր· Էմ· Փէն ալ չատ խանդավառ չէ։ Համամիտ ըլլալով խումբին դիւանին կարծիքին, Պերնար Աքուարէ դատապարտած է "մեթոտ"ը, չեշտելով՝ "Օրէնքը յարմար գործիքը չէ Պատմութիւնը գրելու համար"։ Սկզբունքի դիրք մըն է, բայց քուէարկութեան մասին ոչ մէկ հրահանգ կայ, ամէն մէկը իր ուզածը կ'ընէ։ Բայց ասկի մէջ կան բազմաթիւ կողմնակիցներ, որոնց կարգին էրիք Ռաուլթ, ըստ որուն 40էն 80 երեսփոխան ներկայ կ'ըլլան նիստին քուէարկելու համար օրինագիծը։ Կարգ մը Իր· Տէ· Իմ·ի երեսփոխաններ ալ կողմնակից են։ Ընտրական չրջանի մը նախօրեակին, այդ օրինագիծը "ծուղակ" մը կը նկատուի էրիք Վէօրթի (Իր· Էմ· Փէ·) կողմէ, քանի կարելի չէ անտեսել 500 հազար հոգիի հանդիսացող հայ գաղութ մը եւ դէմ քուէարկել, գէշ արարք մը կը դառնայ անոնց հանդէպ։ Զարթը աւելի համամիտ հետեւելով Հոլանտի (ոչ բոլորը, անշուշտ)։ Էրիք Պէտնի համար Ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքը քուէարկելէ առաջ, պէտք է նաեւ կարելի ըլլայ պատժել ժխտողները։ Ժողընդոտ մը կը նկատուի սակայն Տէվէճեանի սրբագրութիւնը կամ յաւելուածը (ամանաորման) որ օրէնքին դործադրութենէն դուրս կը թողու "դպրոցական, համալսարանական կամ պիտական հետազօտութիւնները" (տե՛ս· "Յառաջ", Հոկտ· 7/8)։ Էյրօ չատ հոգ չըներ, կ'ըսէ· "Մերակոյտին կ'երթայ եւ մեծամասնութիւնը թող ուզածը ընէ։ Այն պարագային, երբ կառավարութիւնը արձանագրէ իր օրակարգին վրայ"։

*
**

Հոկտ· 11ի առաւօտուն, Ֆրանս – Էնֆոյի հիւրն էր Փաթրիք Տէվէճեան, որ կրկնեց իր հաւանութիւնը օրինագիծին մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱԳ ՇԻՐԱՔ, Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդին առջեւ է, որ Հոկտ· 10ին արտայայտուեցաւ ընկերային երկխօսութեան արդիականացման մասին եւ ոչ ոք յուսահատ եղաւ։ Թէ Սէ· Ժէ· Թէ·ն եւ թէ Մէտէֆ–ը ողջունեցին Պետութեան ղեկավարին ծրագիրը։ Ասկէ վերջ, աշխատանքի օրինագիրքին վերաբերող տրեւէ բարենորոգումի համար, կառավարութիւնը պարտի նախ բանակցիլ նախքան չուրջ։ Աւելին՝ ամէն տարի հանդիպում մը պիտի ըլլայ Պետութեան, սենոթքաններու եւ գործատիրութեան միջեւ, որպէսզի կարենան իրենց ախտաճանաչումները փոխանակել։

ՔՈՖԻ ԱՆԱՆԻՆ յաջորդելու համար ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարի աթոռին վրայ, Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ ընտրեց Հարաւային Գորէայի Արտաքին նախարարը՝ Պան Քիմոն։ Վերջնական քնոյթ ունենալու համար, ընտրութիւնը պէտք է վաւերացուի Ազգաժողովին կողմէ։ Ընտրեալը պաշտօնին կ'անցնի 2007 Յունուար 1–ին։

ՄԱԹԻՆԵՈՆի (վարչապետարան) չարթնական նախաճաշին (Հոկտ· 10) բանական լարուած մթնոլորտ մը տիրած է հակառակ անոր որ Ն· Սարքոզի կը բացակայէր դլխու սաստիկ ցաւերու պատճառաւ։ Իր կողմնակիցները իրար անցած են, որովհետեւ չիրաքեան նախարար մը լսած կ'ըլլայ որ, Բ· ընկերին, կը նախընտրէ Սեկոլէն Ռուայալի ի նպաստ քուէարկել քան՝ Սարքոզիի։ Վարչապետը յայտարարած է որ անհեթեթութիւն մըն է, զոր չարժէր իսկ հերքել։ Միւս կողմէ, կան նաեւ այլ թեկնածուներու անուններ, դլխաւորաբար՝ Միշել Ալիօ–Մարիի, որ վստահ է թէ միայն ինք կրնայ յաղթել Սեկոլէն Ռուայալի։ Տ· ը Վիլբախինի համար կառավարութեան միանակնաութիւնը պէտք է յարգել։

Ա· ՊՈԼԻՏԿՈՎՍԿԱՑԱՑի յուշարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 10–ին, մոսկուացիներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, բայց նկատի առնուած էր որ չատ երիտասարդ չկար, ոչ այլ կառավարութեան ծանօթ ներկայացուցիչներ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին։ Պարզ քաղաքացիներն են, որոնք եկած են Տրօյկուրովսկօյի գերեզմանատունը, մեծարելու համար քաջարի լրագրողուհին թարմ յիշատակը եւ արտա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԽՈՒԼԻԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ

Մասխի բաժնի ոտիկանութիւնը Հայանիստ գիւղին մէջ խուլիկանութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալած է եբեսփոխան Յակոբ Յակոբեանը, ծանօթ՝ "Ձոյտ" անուանումով։ Ան կազաբաչխ կայանի տարածքը մոնել ուզելով վէճի բռնուած է պահապաններուն հետ ու վէճը վերածուած է ծեծկռտուքի։ Դէպքին վայրը գտնուած է հրացան մը։ Որպէս կասկածեալ ձերբակալուած են եբեսփոխանին թիկնապահը, կայանին երկու աշխատակիցները։

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկութեան նախօրեակին թուրք մամուլը գլխաւոր տեղը յատկացուցած էր Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծին։ Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր որ բաւական լուրջ հաւանականութիւն կար օրինագիծին վաւերացումին։ Ու այս պարագան Ֆրանսայի դէմ զայրոյթ չղթայազերծելու կը մղէր։ Թուրքիոյ վարչապետը Ֆրանսան կը նկատէր խաւարին վերադառնալու ցանկութեան տէր երկիր մը, պնդելով որ իր երկրին պատմութեան մէջ տեղ չունէին հաւաստաքննութիւնը, խաւար միջնադարը եւ դաղթարարութիւնը։ Էրտողան Ֆրանսայի "հակաթուրք անհեթեթ պնդումները անտրամաբանական, անիրական" կը նկատէր, ըսելով որ Եւրոպական Միութիւնը հարկ է անպայման կեցուածք ճշդէ իր կարեւոր անդամներէն Ֆրանսայի "մտային խաւարում"ին դէմ։

Հետաքրքրականն էր այդ մամուլին էջերուն մէջ կարդալ թէ Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտով "անդոյ" հարցին մասին վարչապետը կ'ըսէր· "Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ խնդիր մը իրեն պարտականութիւն նկատել երբէ՞ն ի վեր Ֆրանսայի գործն է"։ Ապա կը յաջորդէր վերջնագիրը· "Աչխարհը դադրած է գաղթավայրերու համալիր մը ըլլալէ։ Այս առումով Հոկտեմբեր 12ին առնուելիք ախալ քայլը ոչինչ պիտի փոխէ Թուրքիոյ համար, բայց Ֆրանսայի համար չատ բան կը փոխէ"։

Հետաքրքրականէն աւելի զուարճալի էր կարդալ որ մինչ Թուրքիոյ իշխանութիւնները Արեւմուտքէն՝ Եւրոպական Միութենէն, Եւրոպայի ընկերվարականներէն օդնութիւն, զօրակցութիւն կ'ակընկալէին որպէսզի Հոկտ· 12ի քուէարկութիւնը ձախողի, նոյն Արեւմուտքին ուղղուած ծանրածանր արտայայտութիւններ ալ տեղ գտած էին նոյն էջերուն վրայ։

ԱՆԱՓ կուսակցութեան ընդհանուր նախագահը է· Մումճու յայտարարած էր թէ Ցեղասպանութիւնը հնաոդուող Արեւմուտքն է եւ իր յանցանքը Թուրքիոյ վերագրելով կը չանայ պատասխանատուութիւնը անոր բեռցնել։

Այս ենթախորքին վրայ բնական էր որ կարեւորութեամբ անդրադարձ դրուած էին Ճ· Լանկի կեցուածքը, արտայայտութիւնները։ Ան կ'որակուէր "առասպելական նախարարը" որ ընդդէմ էր օրինագիծին Ֆրանսայի Սահմանադրութեան հակասող բնոյթը։

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թրքահայերու Մեսրոպ Պատրիարքը գրաւոր յայտարարութեամբ մը իր կարդին դէմ արտայայտուած է նոյն օրինագիծին վաւերացումին։ Աւելորդ է ըսելը որ Մեսրոպ Սրբ· ամբողջութեամբ կը կրկնէ Թրքական պաշտօնական տեսակէտը, գործածելով առարկութեան նոյն կէտերը, նոյն պատճառաբանութիւնները։

Ան յայտարարութեան մէջ ըսած է·

"Այն բոլոր նախաճեռնութիւնները որոնք կը խոչընդոտեն անհատին արտայայտութեան ազատութիւնը, կը խափանեն հայ եւ թուրք ժողովուրդներուն երկխօսութեան հոլովոյթը, կ'առաջնորդեն երկու հարեւան ազգաշինութիւնները միմեանց դէմ դէպի անվստահութիւն եւ ատելութիւն։ Ինչպէս "Միլիյէթ"ի խմբագրականին (Հոկտ· 11), կ'ըսուի· "Ֆրանսայի հայ համայնքը որ չի նչմարեր թէ այս անմտութիւնը որքա՜ն ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ նոր–նոր փչել սկսած մեղմ հովերուն, Թուրքիոյ 70 հազար ապօրինի կացութեան տէր Հայաստանցիներուն համար եւ որքա՜ն կը վրդովէ Թրքահայ համայնքը, երանի՛ թէ ունկնդիր ըլլայ Մեսրոպ Պատրիարքին ու "Ակօս"ի խմբագիր Հ· Տինքին"։

Հ· ՏԻՆՔԻ ՆԱՄԱԿԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

Իր գրածներով "Թրքութիւնը անարգե-լ"ու ամբաստանութեամբ դատուած ու դատապարտուած ըլլալով հանդերձ Հ· Տինքի նամակ մը ղրկած է Ֆրանսացիներուն, որպէս Թուրքիոյ հանրապետութեան քաղաքացի։

Հոն կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին, քաղաքական մարդոց ուղղուած նամակով բողոքելու չարժումի մը ձեռնարկած են։ "Իմ երկրիս մէջ ապրածներս պատճառ չեն որ Թուրքիոյ քաղաքացիի պարտականութիւններս անտեսեմ" կ'ըսէ ան։

Ցետոյ կը կրկնէ օրինագիծը վաւերացնելու պարագային Ֆրանսա գալու եւ "Ցեղասպանութիւն գործուած չէ" յայտարարելով պատժուելու մտադրութիւնը։ Հայեցի Թուրք երկխօսութեան սպառնացող վտանգը, երկու ժողովուրդները գործակցութեան առաջնորդելու քայլերուն կարեւորութիւնը հոս եւս տեղ գտած են, "Ֆրանսա սխալ քայլ կ'առնէ" եզրակացութեամբ։

Այլ պարագաներու մէջ կրնար թերեւս գուարճալի թուալ, բայց ներկայի պայմաններով տխուր է տեսնել որ Թուրքիոյ մեծութեան, հզօրութեան դիրքերէ իրեն թէ Ֆրանսայի ընթացքը արհամարհելու պատահեր, լուրջ խուճապի մը բոլոր նչանները կու տայ· մինչեւ իսկ իր խուճապը աւելորդ չի դարձներ ամէն առիթով արհամարհուած, վարկաբեկուած միջբրամանութեան մը դէմ քերուն պարապային նեցուկը։

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մոսկուայի Լենինեան չրջանի Կարտինօ դիւղին մէջ երկու Հայաստանցի սպանուած են։ Տան մը մէջ 33 տարեկան այր մարդու մը եւ 22 տարեկան երիտասարդուհիի մը դիակները գտնուած են։ Երկուքին ալ վրայ հրազէնի հարուածներու վէրքեր տեսնուած են։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՈՒՂԻՆԵՐ

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

Շատ քիչ ժամանակ եղաւ, որ «Լուիսա Հայրապետեան» Հիմնարկութիւնը հանրային հրապարակ իջաւ գործելու համար քաղաքական (իրաւական) կազմածի մէջ՝ յանուն Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին եւ պատմական ճշմարտութեան եւ իրաւունքի հետապնդումին: Եթէ ազգային գործունէութեան վերեւի մարզերը թափուր չեն, եւ կան արդէն շարք մը կազմակերպութիւններ կամ մարմիններ, որոնք տասնամեակներէ ի վեր լծուած են յիշեալ նպատակներուն, այսուհանդերձ "Լուիսա Հայրապետեան" հիմնարկութեան պարագային կրնանք ընդգծել հիմնական տարբերութիւն մը.– Քարոզչական (եւ ինչու ոչ՝ քաղաքական) գործունէութեան, մարտավարութեան ու պայքարի այն նոր ուղիները, որոնց հետամուտ է Հիմնարկութիւնը եւ որ սկսած է գործի դնել յաջողապէս:

Այս համոզումին յանգեցանք, երբ ներկայ եղանք "Փայրօ" թատրոնին մէջ այս օրերուն խաղացուած թատերական յուզիչ ներկայացումի մը, խաղարկութեամբ արժանթինցի նշանաւոր դերասանուհիներու: Բայց մինչ այդ պարզենք ըստ մեզի այն նոր ուղիները, որոնք կ'որդեգրուին "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութեան կողմէ.-

ա) Ճանգելու համար Հայկական ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին եւ (դատականօրէն) ստիպելու համար, որ Թուրքիա ընդունի իր յանցապարտութիւնը՝ Հիմնարկութիւնը կը կառչի "ճշմարտութեան իրաւունքի" վրայ, որ Մարդկային Իրաւանց կառուցին մէջ միջազգայնօրէն ընդունուած իրաւական սկզբունք մըն է, եւ որուն կրնայ դիմել իւրաքանչիւր հայ անհատ, թուրք պետութենէն տեղեկութիւն պահանջելու համար 1915 թուականին Օսմանեան տէրութեան սահմանին մէջ ապրող իր հարազատներու մասին: Պարզօրէն ըսուած՝ ո՞ւր են, ի՞նչ եղան, ինչպէ՞ս մեռան, ո՞ւր թաղուեցան 1915ին (ջեներ) Խարբերդի այսինչ գիւղի կամ թաղամասի մէջ ապրող այսինչ մարդիկը: Հայ Դատ հետապնդելու նոր ուղղութիւն մըն է ասիկա, որ ոչ միայն դատականօրէն նեղի կը մատնէ յանցապարտ պետութիւնը, այլեւ ցեղասպանութեան ճանաչման պայքարը կ'ընդհանրացնէ անհատներու վրայ, գործնապէս իւրաքանչիւր հայ անհատ մասնակից դարձնելով այդ պայքարին: (Այս իմաստով արդէն նոտար Գրիգոր Հայրապետեան դիմած է դատական գործողութեան, եւ Արժանթինի դատական իշխանութիւնները վերեւի հարցադրումները ուղղած են թուրք պետութեան, տեղեկութիւն պահանջելով նոտարի հարազատներուն մասին, որոնք 1915–1923 տարիներուն կ'ապրէին Բալուի եւ Զէյթունի մէջ):

Նոր ուղղութիւն մը՝ անկասկած:

բ) Հայկական ցեղասպանութիւնը չէ-մեկուսացնել համանման ոճրագործութիւններէն, եւ զայն զուգորդելով այդ չարագործութեանց, պայքարիլ յանուն արդարութեան հետապնդումին եւ ի խնդիր ժողովուրդներու բարեկամութեան ու խաղաղ կենակցութեան:

գ) Երրորդ նորութիւնը այս վերջին նախաձեռնութիւնն է. Ցեղասպանութիւնը դարձնել արուեստի (այս պարագային թատերական) նիւթ, թեմը օգտագործելով իրրեւ միջոց, չարժեւոր համար օտար հանդիսատեսներու խղճմտանքը: Անշուշտ սահելով համապատասխան արուեստի չափանիշները:

Ասոր՝ այս վերջին նախաձեռնութեան մասին, Պուէնոս Այրէսի "Փայրօ" թատերասրահին մէջ խաղացուող այս կտորը (հեղինակ Գլաուտիա Փինիէյրօ) կը ներկայացնէ հայ ընտանիքի մը՝ այրի կին մը եւ իր փաստաբանուհի երիտասարդ աղջիկը, ընթացիկ մէկ գիշերը, որուն ընթացքին մայր ու աղջիկ կ'ունենան շատ հետաքրքրական, սուր, յուզիչ եւ հոգեբանօրէն խորունկ երկխօսութիւն, որ կը դրսեւորէ մարդկային ողբերգութիւն մը.– Հայկական ցեղասպանութենէն մինչեւ 70ական թուականներու արժանթինեան զինուորական բռնութիւնները: Մայրը՝ Տորա, Եղեռնին զոհ ըլլած դրեթէ իր ամբողջ ընտանիքը, վերապրած է միակ մայրը, որ իրեն հետ հաստատուած է Արժանթին, '20ական թուականներուն, եւ իր աղջկան սոսկալի եղելութիւններ պատմելով բռնադատէն եւ ջարդերէն, ո՛չ միայն արթուն պահած է ցեղասպանութեան յիշողութիւնը, այլեւ գրեթէ մղձաւանջի վերածած զայն: Ասոր վրայ աւելցնենք, որ Տորայի 19 տարեկան առաջին աղջիկը՝ Անոյշ, առեւանգուած եւ անհետացած է զինուորական բռնատիրութեան կողմէ, բան մը որ կրկնապատկած է խեղճ մօրը ներքին տառապանքը:

Այս կէտէն ալ կը սկսի Հայկական ցեղասպանութիւն – Արժանթինեան բռնութիւններ զուգորդութիւնը:

Եթէ նկատի չունենանք այս վերջին (Արժանթինի համար իւրայատուկ պարագան) կրնանք ըսել, որ մայր ու աղջիկ կը կազմեն յետ-եղեռնեան հայ տիպար ընտանիք մը: Տունին մէջ կը տիրէ հայկականութեան մթնոլորտ մը՝ անուններըը, տան ներքին զարդարանքը, հայկական երաժշտութեան, պարի ու խօսքի ներկայութիւնը, հայաշատ թաղամասի մը մէջ բնակութիւն հաստատելը, եւլն.: Վերջապէս, ցեղասպանութեան յիշատակին մնայուն յաճախանքը: Տորա ըսփիւռքեան առաջին սերունդի ներկայացուցիչ է, որուն համար ցեղասպանութիւնը պայքարի հարց էէ տակաւին, այլ հոգեկան խոր տագնապանք, կեանքի կեդրոնացում: Ան իր ամուսնոյն հետ այցելած է արեւմտեան Հայաստան, տեսնելու համար այն վայրերը, ուր ծնած ու նահատակուած են իրենց նախնիքները: Իսկ աղջիկը՝ Սիլվիա, առապարէզուն իրաւաբան, որոշած է նուիրուիլ ճշմարտութեան որոնումին ու հետապնդումին վասն ցեղասպանութեան հատուցումին: Սիլվիայի համար հոգեկան տագնապի հարց չէ այս ազգային ողբերգութիւնը, այլ դատական հետապնդումի խնդիր, ճշմարտութեան եւ արդարութեան հաստնելու մտաւորական թէ քաղաքական ճգնումի չարժառիթ:

Այս է վեր ի վարոյ թատերախաղին միջուկը, որ ունի նաեւ հոգեբանական խորք մը: Արդարեւ, մայրը կորսնցնելէ վերջ իր առաջին աղջիկը (վտտտաբանուհին 4 տարեկան էր, երբ առեւանգեցին եւ սպաննեցին իր քոյրը), եւ ապրելով մօրը վերյիշումներու մղձաւանջով (երբ զինուորականները կը խուժեն իրենց տունը, պառաւ կինը կը բացագանչէ. «Թուրքերը եկան նորէն») ցկեանս կորսընցուցած է նաեւ ապրող այս աղջկան վրայ գուրգուրալու, զայն սիրելու բնական չնորհները, եւ իր ամբողջ ուշքը կեդրոնացուցած է կրկնակի ազէտներու վրայ: Այսինքն խախտած է կեանքի, հարազատներու միջեւ հաղորդակցութեան եւ ազատ աճի բնական ընթացքը, ինչ որ զանգուածային ոճրագործութեան մնայուն դրոշմն է սերունդներու վարքին վրայ: Աղիկա ցեղասպանութեան գործած ուղիղ մէկ աւերն է. Ֆիզիքական բնաջնջումէն վերջ ու աւելի՝ խաթարել մարդկային ազնիւ զգացումներու ազատ ընթացքը:

Այս գծով յիշենք, որ խորհրդանշական է թատերախաղին խորագիրը.– "Նոյն կանաչ ծառը": Որոշապէս հեղինակը կ'ակնարկէ յիշողութեան մշտական ներկայութեան: Երկու դերասանուհիները, ինչպէս նաեւ բեմադիրը Արժանթինի առաջնակարգ արուեստագէտներն են, եւ թէ՛ չարժանկարի թէ՛ հեռատեսիլի մէջ տեղական թէ՛ միջազգային հռչակ եւ մրցանակներ չհատած վաստակաւոր դէմքեր:

Ինչպէս լսած եղանք արդէն, Հայոց պահանջատիրութիւնը ամրապնդելու, այդ տեղղութեամբ օտար ժողովուրդներու համախոհութիւնը չահելու լաւ միջոց մըն է բեմը, որուն դիմած է "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութիւնը "Նոյն կանաչ ծառը" թատերախաղի ներկայացումով: Մայր ու աղջիկ երկխօսութեան մէջ կ'ապրծարծուին սփիւռքեան մեր իրականութեան թաղմաթիւ երեսները, սերունդներ-սերունդ փոխանցուող եւ կամ մէկ սերունդէն միւսը խզուող հոգեբանական թէ մտաւոր ապրումներ, վերջապէս՝ Սփիւռքը իր բոլոր վերիվայրումներով. հարցականը որ կը դրուի այս թատերախաղով, հետեւեալն է. գոյութիւն ունեցող կանաչ ծառը նոյն ձեւով կ'ընկալուի՞ բոլորին կողմէ...

Ժողովրդածութեան մղող հարցական մը:

Ինչպէս լսած եղանք արդէն, Հայոց պահանջատիրութիւնը ամրապնդելու, այդ տեղղութեամբ օտար ժողովուրդներու համախոհութիւնը չահելու լաւ միջոց մըն է բեմը, որուն դիմած է "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութիւնը "Նոյն կանաչ ծառը" թատերախաղի ներկայացումով: Մայր ու աղջիկ երկխօսութեան մէջ կ'ապրծարծուին սփիւռքեան մեր իրականութեան թաղմաթիւ երեսները, սերունդներ-սերունդ փոխանցուող եւ կամ մէկ սերունդէն միւսը խզուող հոգեբանական թէ մտաւոր ապրումներ, վերջապէս՝ Սփիւռքը իր բոլոր վերիվայրումներով. հարցականը որ կը դրուի այս թատերախաղով, հետեւեալն է. գոյութիւն ունեցող կանաչ ծառը նոյն ձեւով կ'ընկալուի՞ բոլորին կողմէ...

Ժողովրդածութեան մղող հարցական մը:

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

«ՀԱՒԱՒ»Ը ԻՐ «ՔԱՂՑՐԱՀԱՅՑԵԱՑ»ՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Բալուէն վերջի մեր կանգառն էր «Հապապ կամ Հաւաւ» գիւղը: Ներկայիս Բալուի սահմաններէն ներս մնացած «Հաւաւ»ը ասկէ 100 տարի առաջ 207 տունեւրով էրկանի – Մատէն գաւառապետութեան ենթակայ մեծ գիւղ մըն էր, ուր կային երկսեռ վարժարան մը, Ս. Կաթողիկէ եւ Ս. Աստուածածին անուն երկու եկեղեցիներ եւ վանք մը: Հաւաւ ծնած են հրապարակագիր, դրող եւ ազգային գործիչ Մելքոն Կիւրճեան, Նազարէթ Մանկոսեան եւ ուրիշներ:

Գիւղի անունին ծագման մասին կը պատմուի թէ ժամանակին «մեծ հայրեւրու-հաւերու աւան, Հաւ- աւան» կոչուի եղեր, բայց ժամանակի ընթացքին վերջին «ան» վանկը սղուելով դարձեր է «Հաւաւ», որն ալ աւելի վերջ փոխեր ու վերածեր են «Հապապ»ի: Ըստ աւանդութեան մը, օրին մէկը գիւղին ժողովուրդը Թադէոս Առաքեալի քարոզի միջոցին չան պէս հաչելով ծաղրեր է, ան ալ «Միշտ հաւ-հաւ ընէ՛ք» ըսելով անիծեր է եւ գիւղի անունն ալ «Հաւաւ» է մնացեր: Աւանդութիւն մըն ալ կայ, որ կ'ըսէ թէ գիւղին առաջքի ընդարձակ դաշտին մէջ դտնուած խաչաձեւ կոթողները Թադէոս Առաքեալի գործերն են: Անցեալին այս դաշտին մէջ կային Խոչմաթ, Սակրաթ, Նըպլէի, Զէթ եւ այլ անուն տարանեակ մը Հայ գիւղեր, ամէն մէկը իր եկեղեցիով:

*
**

Հապապ մտնելով, առաջին առթիւ մեր ուշադրութիւնը գրաւեց գիւղին աղբանոցի վերածուած պատմական աղբիւրներու եւ ջրջակայքին աղտոտուածութիւնը, ուրկէ վերջ ալ մեր չուրջէն անբաժան երախաներուն առաստուածութիւնը, այնքան որ մեր տեղացի ուղեցոյց բարեկամը ամէն քայլափոխի կը ստիպուէր իրենց լեզուով սաստել, բայց անօգուտ: Ի վերջոյ սակայն երկխօսութիւնը հաստատուեցաւ մեր ու անոնց միջեւ, եւ երախաներուն երդերով ու արտասանութիւններով առաջնորդուեցանք դէպի գիւղին մեծագոյ պեղատեսիլ բարձունքը, ուր պէտք է ըլլար համբաւաւոր Քաղցրահայեաց վանքը:

Այս վանքին անունը, որ յաճախ կը շփոթուի Կիլիկիոյ ջրջանի Բարձրահայեաց Վանքի անուան հետ, ծանօթ էր մեզի երջանկայիշատակ տէրտէրնացի մը՝ Մեսրոպ Ա.րք. Աչճեանի դիւաւորած պատմտոյներու տեսերիզներէն: «Ողորմի»ի մը կ'լսեանք Հաւաւցու Թոռ Աչճեան սրբազանի, թողոր հանդուցեալ Հաւաւցիներու:

ՔԱՂՑՐԱՀԱՅԵԱՑ ՎԱՆՔԸ

... Քանի մը տեղացիներու ընկերակցութեամբ կը բարձրանանք Հաւաւու վանք ալ կոչուած սրբավայրը: Շատ ալ դժուար չէ Քաղցրահայեացի զառիվերը, որ 15–20 րոպէէն կը բարձրանանք մրգատու ծառերու եւ անտառներու մէջէն եւ ահա կը հասնինք այնքան նշանաւոր վայրը, ուր մեզ կը դիմաւորեն հոս ու հոն նետուած մեսրոպատառ մի քանի տապանաքարեր եւ ինչպէս ամէն սրբավայրի ճիրին նպատակն էր ցեղի մը, ազգութեան մը բնաջնջումը, մինչ 70ական թուականներուն, 30·000 արժանթինցիներ զոհ գացին բաղաբական բախումի մը, քաղաքացիական կռիւներու, որքան ալ անմարդկային ըլլան ճշմարիտ փոխադարձ վայրագութիւնները: Մոռնալով սակայն այս մանրամասնութիւնը, անուրանալի է, որ հայկական ողբերգութիւնը զուգորդելով միջազգային այլ համանման իրողութիւններու, ընդարձակած կ'ըլլանք հայութեան պայքարին հնարաւորութիւններըը: Մեր դատը վերածած կ'ըլլանք համայնական իրաւունքի հարց մը:

Պէտք չէ մոռնանք, որ պահանջատիրական մեր պայքարին առաջին նախապայմանն է հայապահպանումը, հայ լեզուի պահպանումը, որոնց մասին ակնարկութիւն չկայ Թատերախաղին մէջ, թէեւ մօր եւ աղջկան երկխօսութեան մէջ յիշուած քանի մը հայերէն արտայայտութիւններ (դոյզն չափով) ենթադրել կու տան, որ այս պարագան եւս գոյութենական հարց մըն է սփիւռքահայութեան համար: Այսուհանդերձ՝ ո՛չ իրրեւ մտահոգութեան կեդրոնական հարցերէն մէկը: Դերասանական տպաւորիչ եւ յուզիչ խաղարկութեամբ ներկայացուող այս երկը գրուած է Թատերագիր եւ գրական մրցանակներու արժանացած հեղինակի մը կողմէ, ինչպիսին է Գլաուտիա Փինիէյրօ, մտերիմ բարեկամուհին հանդուցեալ փաստաբանուհի Լուիսա Հայրապետեանի, որ երխտասարդ տարիքին զոհ գնաց ինքնաչարժի արկածի:

Տարակոյս չկայ, որ Թատերախաղի հեղինակը լաւագոյնս սերտած է հայկան Սփիւռքը չարժման դնող հիմնական խնդիրները, իրերայաջորդ սերունդներու հոգեբանութեանց ներթերանգները եւ հայ քաղաքական մտածողութեան այլագան երեսները՝ ինչ կը վերաբերի հայկական Հարցի լուծման հնարաւորութիւններուն:

Շնորհաւորելի է "Լուիսա Հայրապետեան" Հիմնարկութիւնը իր այս մեծապէս չահեկան ներդրումին համար, զոր կը կատարէ յանուն հայ ժողովուրդի արդար պահանջատիրութեան:

մէջ՝ փլատակներ ու փլատակներ...

Ցաւ կը պատճառէ մտածելն անգամ, որ մարդիկ ինչպիսի մոլեգնութեամբ կամ ալ ապահովութեան կիրքով այդքան կարճ ժամանակի մէջ կրնան այսքան ողբալի վիճակի հասցնել ուրիշներու համար պաշտելի թագմադարեան հարստութիւնները: Գանձ կը փնտռեն իրենց ձեռքը մնացած գանձը փճացնելով: Ցաւ կը զգանք բոլորս, մինչեւ իսկ մեր տչ-քրխտոնեայ ընկերակիցները: Ցաւ չեն զգար միայն պատասխանատուներ ու այն տեղացիները, որոնք վանքէն վերադարձին մեզ կը հիւրասիրեն իրենց տան առաջքի արիւի տակ թանով ու ջուրով, միասին կը նկարուինք, մինչեւ իսկ իրենց տան նորածին «Հեվինն»ը դիրկը կու տան մեր խմբի «Հեվին»ին եւ իրը յիշատակ կը նկարեն, ապա տանտէրը մեղքը քաւելու պէս բացատրութիւն կու տայ, որ իր եղբայրը գանձ փնտռելու համար ի զուր փորած-փորփրած է վանքն ու շրջակայքը եւ այս վիճակին հասցուցած:

Գիտնալով հանդերձ որ չէնքերը հոգի չունին, ողորմի մըն ալ կ'ապատանենք Քաղցրահայեաց կամ Հաւաւու վանքին համար, ուրկէ անուններ վայել դեղեցիկ ու քաղցր տեսարան մը բացուեցաւ, վարի դաշտն ու դիւղերը դիտելու առեն:

Վերջալոյսը կը դիտենք Նըպչիի Սուրբ Պօղոս փլատակ եկեղեցին մօտի դարաւոր ասպիներուն տակէն:

Ու կ'երթանք դէպի Պինկէօլ, մեր եւին թողլով Բալըն ու «Զարսանճաք»ը – այսինքն 4 սանճաքը, յիշելով նախկին հայարնակ գիւղերն ու այսօր փլատակի վերածուած կամ անհետացած եկեղեցիները, ինչպէս, Տէրսիմի հզօր դուռ՝ Բերդակը իր Ս. Աստուածածին եւ Ս. Շամունէ եկեղեցիներով ու Ս. Թորոս կամ Ս. Տիկին վանքով, Վահնան իր Ս. Գէորգ եկեղեցիով, Վազկերտ կամ Վասակաւանը իր Ս. Թորոս եկեղեցիով եւ մօտակայքի Զորակն ու Ս. Մարիամ եւ Ս. Քառասուն Մանուկ եկեղեցիներով, Բաղնատուն ալ կոչուած Մազկերտը իր Ս. Աստուածածին եւ Ս. Ցակոբ եկեղեցիներով ու չուրջի լեռներուն ցանուած ուխտավայր, եկեղեցի ու խաչքարերով:

Ու կը մտնենք աննման Մշոյ Դաշտ, ուրկէ կը հոսի Մեղրագետով հարստացած Արածանին, որուն ջուրերուն մէջ լողնալու առեն, որպէսզի անառակ հոսվիներ մերկութիւնը չդիտեն, Աստղիկ Դիցուհին մշուշով կը պատէ եղեր ամբողջ դաշտը, որ այդ պատճառաւ կոչուեր է Մուշ:

Առաջել դարձած են նաեւ լեռնաշխարհի ծաղիկները, որոնցմէ մեղուները կը քաղեն Պինկէօլի անմահական ու քաղցրաբոյր մեղրը, զոր ճարելու յոյսով ճամբեզրին ի զուր կը փնտռենք գիւղը, բայց նորաչէն ճանապարհները հիներու վրայէն չանցնելու պատճառաւ

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՑԻ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՕՒԱՆ ԾԻՐԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի "Հիւսիսային Թաղեր" կոչուած ընկերին մէջ, (15 եւ 16րդ Թաղամասեր) Հայութիւնը ունի երեք առաքելական եկեղեցի: Քապիւտէլի Ս. Ցակոբը, Քամփանեզը Ցրէզի Ս. Կարապետը եւ Քամփանեզը Փէրիէի Ս. Թադէոս-Բարթուղիմէոսը: Նաեւ վերջինիս Թաղամասին մէջ կայ աւետարանական ժողովարան մը:

Երեք-չորս տասնամեակէ ի վեր, երկու առաջին եկեղեցիներուն շրջակայքը գրեթէ հայաթափ է: Հիներու տակաւ անհետացումով եւ նորերու ալ կիսատ-պատռէշի վրայ է տակաւին, քարի օրինակ ուրիշներուն:

Վերոյիշեալ երկու մարմիններու նախաձեռնութեամբ ու վազմակերպութեամբ, Հայաստանի տարուան ծիրին մէջ փայլուն ընդունելութիւն մը տուեցաւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 29ի երեկոյեան, 15եւ16րդ Թաղամասերու Թաղապետութեան սրահներուն մէջ, որուն ներկայ եղան աւելի քան 200 հրաւիրեալներ, հայ թէ օտար: Անոնց մէջ վերեւ յիշուած հինգ քաղաքապետները որոնք խօսք առնելով ընդգծեցին Հայերուն բերած նպաստը իրենց շրջաններուն, եւ անդամ մը եւս յայտնեցին իրենց համակամութիւնն ու վճռակամութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր 12ին, Հայկական ցեղասպանութեան ժխտողականութիւնը պատժող օրինագիծին քուէարկութիւնը յաջողցնելու: Բոլոր ելոյթերն ալ արժանացան անչուշտ բուռն ծափահարութիւններու:

Ընդունելութեան ժամանակ պործադրուեցաւ դեղարուեստական խնամուած բաժին մը որ հանդիսութեան փայլը աւելցուց, մասնակցութեամբ դաշնակահար Սարգիս Բարոյեանի, լութակահար Գեղամ Նիկոյեանի, եւ երգերով երեցկին Անահիտ Կարապետեանի: Իր մասնակցութիւնը խոստացած դուդուկահար Լեւոն Մինասեան, նախադահ Շիրաքի ընկերացած ըլլալով ի Հայաստան, բացակայ էր, ցաւօք: Ընդունելութեան ներկայ էր Գիւմրիի փոխ-քաղաքապետ Հրաչ Մելքոնեան որ խօսք առաւ եւ իր քաղաքացիներու ողջոյնները փոխանցեց: Հուսկ ուրեմն Թաղապետ-երեսփոխան Ֆրետերիք Տիւթուա համոզուած ճառով մը, եւ կարապետ Սայապալեան հայերէն ելոյթով մը ընդունելութեան պաշտօնական մասը փակեցին, որոն յաջորդեց եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած չատ ճոխ հիւրասիրութիւնը, հայկական համադամներով:

Ներկաներուն բաժնուեցաւ տողերուս ստորագրողին աշխատասիրած «Bref aperçu sur l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui» գրքոյկը, լոյս ընծայուած (Սէ.Էռ.Է.ԺԷ.Ա.)ի կողմէ հազար օրինակով:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԸՍՏՈՒՄ ԱՐՏԱՒՈՒՐ

Դաշնակահարուհի Անի Կասէր կը նուագէ Պրահմս եւ Շուպէրթ – Հոկտեմբեր 21, ժամը 17ին, Փարիզի հուէտական եկեղեցիին մէջ:

9 Rue Méderic — 75017 Paris

չէնք գտներ ու մեղրին համն ու հոտը մեր մտքին, կը մտնենք 30 տարի առաջ մեր տեսածին հետ բոլորովին անբաղդատելի, վերջին ծայր արդիականացած ու ի հիմանէ փոխուած Պինկէօլ քաղաքը, որուն կարծես միայն անունն է որ չէ փոխուեր:

«ՊԻՆԿԷՕԼ, ՀԱԶԱՐ ԿԷՕԼ...»

Քիւրտ հովիւ մը ոչխարներու եւ այծերու հօտը արածներու համար կը բարձրանայ Բիւրակնեայ լեռները, ուր կը նկատէ արջ մը, որ կաղալով կը մօտենայ բիւրաւոր լիճերէն մէկուն եւ վիրաւոր թաթը կը խոթէ ջուրին մէջ: Բաւական ժամանակ վերջ, առանց կաղալու կը հեռանայ, կ'երթայ: Եղեկոյեան, վերադարձին հովիւը իր տեսածը կը պատմէ գիւղացիներուն: Բերնէ-բերան լուրը կը հասնի Քիւրտ բէկին, որ կանչել կու տայ հովիւը եւ կ'ուզէ որ մարմինը վէրքերով պատուած իր միակ աղջիկը առաջնորդէ նոյն տեղը՝ բուժուելու յոյսով: Ամէն մը գիւղացիներ կը բարձանան լեռները, բայց հովիւը չի կրնար յիշել թէ ո'ր լիճն էր արջուն բուժուած լիճը եւ իր լեզու կ'ըսէ բէկին. «Պինկէօլ, հազար կէօլ, էզ նիգանըմ գիժան կէօլ», որ կը նշանակէ. «Հազար հատ լիճ կայ, ես ի՞նչ գիտնամ թէ ո'ր մէկ լիճն էր»:

Աւանդութիւնը այս է Բիւրակնեայ լիճերու եւ Պինկէօլի անուան ծագումին մասին:

(Շար. 7)

Ա Ն Ց Ո Ւ Ի Կ Ը – Մ Ո Ռ Ց Ո Ւ Կ

ՒԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Թուրք մուսլիմանները խաւարումը տեսնալով, կը հաւատան եղեր, թէ սատանան լուսինը իր ճանկերուն մէջ բռնաղբաւած է, թէ հրացաններ դէպի երկինք պարպելով, սատանան կը վախցունեն եղեր, սատանան ալ լուսինը կը թողու կը փախչի եղե՛ր... եղե՛ր... վա՛յ խելքիս...:

Այս խաչտառակ մտածումին մէջ կը տատանէին ազգորմելի մուհամմէտապաշտները, մինչ ռուս մեծապաղծ բանակը իր հարուածները սատակօրէն կ'իջեցնէր անոնց քառակուսի, պինդ գլուխներուն:

Ռուսական բանակին դէպի Իւզանդիոն ըրած յաղթական արշաւը մեծ ոգեւորութիւն առթեց հայ ազգային շրջանակներուն. ներշնչեց ամենաքաղցրագոյնը յոյսերու, այն էր՝ հայկական գաւառներու բարեռորոգման ոսկի երազը, որուն իրականացումին համար ամէն Հայ, ամէն դասակարգէ, ամէն զոհողութիւն յանձն առնելու պատրաստակամութիւն ցոյց տալ պիտի:

Կը տեսնայինք որ Ռուս զինուորներ եւ զօրավարներ խմբովին կու գային շրջիլ Բերա եւ այլուր իրենց կօշիկներուն եւ հագուստներուն Թէլաթինեան ո'չ-անախորժ բուրումը չուրջանակի տարածելով:

Եւ այս յուսատու, բայց պատիր ժամանակին էր, 1877 Թուականին Մարտ ամիսին մէջ, որ Ցակոբ Արշակ նշանաւոր անձը, որու մասին գրած եմ, կը ձեռնարկէր Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն դէմի նոր շէնքին մէջ հաստատել «Ազգային մատենադարան»ը, ուր կը հաւաքուէին կարեւոր գիրքեր եւ հայերէն ձեռագիրներ:

Նոյն տարուոյն Օգոստոսին ալ կը կազմըէր հոն այնքան խոստմնալից «Հայկազեան կամաւոր»ը, որուն բացումը մեծ հանդիսութեամբ կը կատարէր նախագահը՝ Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյ 1877 Հոկտեմբեր 23ին ու կ'արտասանէր գլուխ-գործոց զեղեցիկ ճառ մը, զոր լսիելով կը կարդայինք "Մասիս" թերթին մէջ:

*
**

1877ի Մայիս 24ին էր, որ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձի հանդէսը արտակարգ չքեղութեամբ կատարուեցաւ Պէյքօզի Հիւսէյեան-Իսկէլէսի կոչուած ընդարձակ դաշտին մէջ, եւ մենք երկու եղբայր իջանք Գուզկունճուքի նաւամատոյցը դիտելու, ականատես ըլլալու վերադարձին այն բոլոր չոգենաւերուն, զոր զանազան հայ ընկերութիւններ նախօրօք վարձած էին, երկսեռ ժողովուրդներ փոխադրած էին նոյն առտուն Պէյքօզ եւ կը վերադարձնէին նուագ ու երգերով. «Բա՛մ Փորտան»ը կ'որոտար ամէն չոգենաւի մէջէն եւ Վոսփորն ի վար ուրիշ բան չէր լսուեր, բայց եթէ՝ «կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛» բացագանչութիւնը որ կը մեկնէր հայ կուրծքերէ:

Սխրական էր տեսարանը, մխանգամայն գերազանցապէս յուզիչ, որ դժբախտաբար չունեցաւ կրկնութիւն. Ազգ. Սահմանադրութեան 1877ի այդ չքեղ Պէյքօզեան տօնակատարութիւնը վերջինը եղաւ. յաջորդ տարիներու հանդէսները Եէսիլգիւղի Ս. Փրկչեան Ազգային հիւանդանոցին դէմի պարտէզը սկսան կատարուիլ, սակայն ամէն տարի հանդէսը իր փայլէն բան մը կորնցուց, մինչեւ որ իսպառ մարեցաւ, չնորհիւ այն տեսնի մեր չնորհալի աղաներուն:

*
**

Առնուած քայլը սխալ էր, թէեւ նպատակը բարի. Ազգային հիւանդանոցին համար մը արտադրել. բայց այդ հատորը կ'ընձեռէին արդէն հանդէսին կազմակերպիչ ընկերութիւնները, իրենց ծախած տոմսակներով արդիւնքէն մաս մը ի նպաստ հիւանդանոցին բաժին հաներով. սխալ էր այո՛, առնուած քայլը, զի Հայ անունը որ այդ օրը մայրաքաղաքի բոլոր ազգերուն բերանը կը չրչէր, մոռցուեցաւ ու գնաց սպրիպակուիլ հիւանդանոցին չորս պատերուն մէջ. մանաւանդ որ թուրք կառավարութիւնն ալ կը տեսնար, թէ անմեղ զբօսանքներ էին Հայերուն այդ օրան ըրած խրախճանութիւնները, որով կասկածոտ վերաբերում չէր ունենար ազգին հանդէպ:

Աւելորդ է երկարաբանել այս մասին. այսպէս նշանակուած է եղեր Ազգային Սահմանադրութեան համար "չապրիլ":

*
**

Տենդոտ աշխատութեան ես լծուած էի. բժշկական վարժարանիս հետ թողած չէի ո'չ Ս. Խաչը, ո'չ ալ Մխաքեանի դասերը եւ ի վերայ այսր ամենայնի, կ'օգնէի մօրս տնտեսական գործերուն ու ա'յնքան լաւ կերարով, որ մայրս կ'ըսէր ինձ՝ «Երանի թէ աղջիկ ըլլայիր»:

Մայրս համեղ լաւ կերակուրներ կ'եփէր. մանաւանդ սքանչելի անուշներ. եղանակի համեմատ, վարդի, հաղարջի, բալի եւ ծիրանի քաղցրաւենիները անպատճառ պիտի եփէր. եւ եփած օրը մօրաքոյրերս, նաեւ ուրիշ ազգական տիկիններ պիտի գային իրեն օգնելու. զի արարողութիւն մ'էր բաւական լուրջ, վարդին թերթիկները իրենց սպիտակ մասէն զատուելու էր. հաղարջներուն կուտիկները դնդասեղով հանել պէտք էր, նաեւ բալին, ծիրանին կուտերը, որ պէտք անուշները չի քացխէին եւ լաւ պահուէին ձմեռը, եւ այս բոլորը մայրս մինակուկը չէր կրնար ընել:

(Շար. 86)

(Շար. Ա. էջէն)

յայտերու լրենց վրդովմամբ: Ներկայ եղած են քանի մը դեսպաններ:

ՊԱՂՏԱՏի իր բնակարանին վրայ յարձակման մը ընթացքին սպաննուած է Իրաքի փոխ նախագահին սիմնի եւ բոյրը: Ամէր ալ-Հաշիմի զինուորական խորհըրդականն էր Պաշտպանութեան նախարարութեան: Նախապէս ընտանիքին այլ անդամներ ալ (եղբայր եւ քոյրը) սպաննուած էլլն: Մինչ կողմէ, ամերիկեան հարիւր դիակներ յայտնաբերուած են վերջին 48 ժամերու ընթացքին, զոհ՝ "մահուան ջոկատներ"ուն, չիլի թէ սիւննի, որոնք կը գործեն մայրաքաղաքին մէջ: Բոլորն ալ սպաննուած են փամփուշտ մը ատանալով գանկին, ըստ Ներքին նախարարութեան:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ "մարդասպան" բացատրութիւններով դիմաւորուած է Տրէզտէն (Գերմանիա) Հոկտեմբեր 10ին, ուր հանդիպում մը կ'ունենար Անկելա Մերքէլի հետ: Փորձած է խօսիլ լրագրողներուն առջեւ իր թացատրութիւնը տալու համար Աննա Պոլիտկովսկայայի սպանութեան մասին: Իրեն համար "զզուելի ոճիր մըն է", որու հեղինակները պէտք է պատժուին, բայց չէ ուզած մխրճուիլ մամուլի արտայայտութեան ազատութեան նիւթին մէջ:

ԳԱՇԱՆի մարզասրահը ապաստանած գաղթականներու (ինքնութեան թուղթի տէր եւ ոչ) պարագան, որ լուծուած կը թուէր անցեալ շաբթու, կը ձգձգուի: Ծանօթ է որ "Ֆրանսա, ապաստանի երկիր" կազմակերպութիւնը բնակարաններ գտած էր, ուր պիտի փոխադրուէին բոլորը: Փոխադրուած էին 270 ընտանիք, բայց կը մնային 100 ուրիշներ, որոնք կը մերժէին առաջարկուած բնակարաններու վայրերը, չատ հեռու գտնելով: Հարցը առկախ էր տակաւին Հոկտ. 11ին:

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՅԱՌԱՋի ԲԱՐԳԱՒԱՒՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տիկին Ալիս Պէօլկիւբեան 50 Եւրօ:

Ս. ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Փօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին:

Պատարագէն ետք կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողներուն հոգիներուն համար:

Սկիզբ՝ առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին

Ս. Պատարագ ժամը 10:30ին

Մատաղի Օրհնութիւն ժամը 12ին

Ապա Ալֆորվիլի "Սալ Վոլթէր" հանդիսարահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաստատուեալները:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
Վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսէսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ գիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ և ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

«ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, ժամը 9:00ին

Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

***

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնակատարութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարիա Կամարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար, որոնք են.

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h
Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France
section Sevran-Livry Gargan
et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

⁂

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արուեստական պարերու փունջ մը:

Մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի
վերջին թատերախաղը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Concert «VOIX d'ARMÉNIE»

Samedi 14 octobre à 20 heures 30

Manifestation organisée dans le cadre d'«Arménie, mon amie», Année de l'Arménie en France

Chants Liturgiques et Populaires Arméniens
par la Chorale DARON
ses Solistes et son Orchestre
Direction : Stéphane Yorganciyan, Arès Siradag
Clavier : Anahid Sévadjian
en l'Eglise Saint-Séverin, Paris 5e
1, rue des Prêtres Saint-Séverin
— Entrée libre —
Collecte pour Solidarité Protestante France-Arménie (☎0147353023)
(pour le projet œcuménique de restauration de l'Eglise Apostolique Arménienne de Khatchen, au Karabagh)

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
organise dans le cadre de la fête des Saints Traducteurs

une Grande Journée Culturelle

le Samedi 14 octobre

- **10h à 18h** en présence de 10 auteurs et des Editions Parenthèses présentation, vente et dédicaces de leurs ouvrages.
- **18h30 — VERNISSAGE D'UNE EXPOSITION**
(peintures, sculptures, photos)
des créations contemporaines de l'alphabet arménien
par des plasticiens arméniens de France (APAF)
- **20h30 — CONFERENCE** sur
«L'ARCHITECTURE CULTUELLE DE L'ARMENIE MEDIEVALE»
par Patrick DONABEDIAN
Responsable de la Chaire des Etudes Arméniennes
de l'Université d'Aix-en-Provence

EXPOSITION
du **14 octobre** au **4 novembre** — de 9h à 12h et de 14h à 17h30
—— Entrée libre ——

Centre Culturel Sahak - Mesrop
339 avenue du Prado - 13008 Marseille — ☎ **04 91 77 84 70**

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 13
VENDREDI
13 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·553 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·553

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐՈՒ ԹՐՔ. ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԱՆՀԻՄՆ Է

Հայ Դատի Ֆրանսայի գրասենեակը Հոկտ· 11ին հաղորդագրութեամբ մը կը յայտարարէր թէ Անդարայէն Ֆրանսայի ուղղուած տնտեսական պատիժներու սպառնալիքները անհիմն են: Նոյն ապառնալիքները եղած էին 2000ին եւ 2001ին ալ որպէսզի Ֆրանսան համոզէն ետ կենալու ցեղասպանութեան ճանաչումէն: Մինչդեռ թրքական պաշտօնական ադրիւրներու առաւելներով Ֆրանքեւրոպ առեւտուրի փոխանակումները կանոնաւոր կերպով աւելցած են տասնամեակէ մը ի վեր եւ ոչ մէկ ժխտական ազդեցութիւն կրած են ցեղասպանութեան ճանաչումէն:

2000ին այդ փոխանակումները 5,2 միլիառ Եւրոյի չափ էին· Ֆրանսա Թուրքիոյ հինգերորդ գնորդն է եւ հինգերորդ հայթայթիչը: 2005ին այդ գումարը բարձրացած է 9,7 միլիառ Եւրոյի եւ Ֆրանսայի դիրքը, որպէս ներածող ու արտածող, փոխուած չէ, լինչպէս յիշեցուցած է Հայ Դատի գրասենեակի տնօրէնը Լ· Լէյլէքեան:

Հաղորդագրութեան կցուած է վերջին տարիներու առեւտրական յարաբերութիւններուն մէկ ցուցակն ալ, նոյնպէս թրքական աղբիւրներու, ուր փաստը կը տրուի ըստ ածխին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՂՀ

Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՉԷ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 12ին, Ղարաբաղի նախագահ Ա· Ղուկասեան յայտարարեց թէ պիտի չներկայանայ նախագահական Գ· ընտրութեան, յարգելով Սահմանադրութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆ

Հոկտեմբեր 9ին, Օփերայի սրահին մէջ կատարուած մրցումին ընտրուած է Հայաստանի 2006ի գեղեցկուհին որ կը կոչուի Մարինա Վարդանեան: Մրցումին մասնակցած են 17–25 տարեկան 23 երիտասարդուհիներ, նաեւ Արցախէն:

Մ· Վարդանեան 22 տարեկան է, աւարտած է Երեւանի համալսարանին ռուսական լեզուի եւ գրականութեան ֆաքիւլթէն:

Երկրորդ գեղեցկուհի ընտրուած է Արցախէն Ռիթա Յատրեան: Ան ալ օտար լեզուներու ֆաքիւլթէին ուսանող է:

Մ· Վարդանեան Հոկտեմբերի վերջատրութեան 46 երկրի գեղեցկուհիներուն հետ կը մասնակցի Եւրոպայի գեղեցկուհիի մրցումին:

ՄԵՏԻՄ

«LE MONDE»

(12 octobre)

Editorial

l'Arménie en otage

Ազգային Ժողովի նիստին նախօրեակին լակ, մամուլը դեռ կը զբաղէր ներկայացուող օրինագիծով: Յատկանշական էր Մոնտի խմբագրականը, ուր բացայայտ էր այն վերապահութիւնը որ կը տիրէ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներու մէջ: Կը չեզոտուի նոյնիսկ որ քուէարկութեան պարագային ալ, "օրինագիծը ապագայ չունի, որովհետեւ Ծերակոյտը հաւանաբար երբեք չքննէ": Ընկերվարական նախաձեռնութիւնը կրկնակ հարուած մը ծնունդ կու տայ, կը զբէ խմբագիրը, Պատմութեան եւ Թուրքիոր նկատմամբ: Բանավէճի այն օրէն, երբ գաղթատիրութեան "դրական դերը" ճանչցող օրէնքը եղաւ, ժապ Շերաքի հետ կը կարծուէր որ "օրէնքին չիյնար Պատմութիւնը գրել": Պատմութիւնը պատմաբաններուն գործն է: Թերթին համար, օրէնքին երկրորդ անպատեհութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ, ուր կան համալսարանականներ եւ լրագրողներ, որոնք յաջողեցան թապուն խորտակել եւ կը խորհին որ նման օրէնքի մը քուէարկութիւնը կեր կը հարթայթէ ազգայնամոլներուն: Քաղաքագէտները, կ'աւելցնէ խմբագիրը, իրենք իրենց պէտք չէ "ճշմարտութեան նախարարութեան" հանդամանք տան:

Հետաքրքրական կէտը հոն է, որ նման օրինագիծ մը, հետեւանք է կէսօ օրէնքին, բայց վարպետ բաղդատական մը կ'ըլլայ անոնց կողմէ, որոնք դէմ են այս օրէնքին (Ճ· Լանկ, Մոճնտ, եւլն·) "ճշդելու" համար, որ Հրեաներու Ողջակիզումը ժխտողները հակահրէութեան մէկ տարբերակը կը ցուցաբերեն եւ այդ մաս կը կազմէ Ֆրանսական իրաւագիտութեան, մինչ Հայոց Ցեղասպանութիւնը տարբեր նկարագիր ունի, որ կապ չունի պատժական օրինագիրքին հետ: Թուրք ժողովուրդին կը մնայ յիշողութեան իր աչխատանքը տանիլ:

Կը Մոնտ ամբողջ այլ էջ մըն ալ նուիրած էր, ուր պարզուած էին ամէն տեսակ մօտեցումներ եւ վերլուծումներ, ընդհանուր ձեւով բացատական:

*
**

Նուվէլ Օպսէրվաթէօր երկու տեսակցութիւն հրատարակած է՝ "Թուրքեր – Հայեր՝ վէրքը բաց կը մնայ" խորագրին տակ: Մէկը տեղի ունեցած է Հալիլ Պէրքթայի հետ, որ մաս կը կազմէ այն խարտեաշ խմբակին, որ կ'ընդունի Ցեղասպանութիւնը, բայց, երբ զոյն վերլուծումի կ'ենթարկեն այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ ի վերջոյ յանցաւոր էին Հայերը սա, սա պատճառներով···: Միւս հարցազրոյցը եղած է Քէմալ Զիչէքի հետ (օսմանեան դիւաններու մասնագէտ), որու համար բնաջնջման ոչ հրահանգ կար, ոչ ալ ծրագիր: Հոս, արդէն որեւէ մեկնաբանութիւն աւելորդ է:

*
**

Հոկտեմբեր 12ին ալ, թէ ձայնասփիւռ, եւ թէ գրաւոր մամուլ կը շարունակէին հարցը արծարծել:

Ֆիկարօ, անգամ մը եւս իր առաջին էջը կը տրամադրէր՝ «Génocide arménien: surenchère à l'Assemblée» խորագրին տակ: Կը յիշուէր որ Պրիւսէլի Եւրոպական Ձանձնախումբն ալ արտայայտած էր իր դժգոհութիւնը, չեչտելով·– "Նման օրէնք մը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ Եւրոպական Միութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն վրայ եւ Հայկական Հարցը "ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋ" մը կը նկատէր: Ընկերվարականները մի-ասնական ճակատ չեն պարզեր:

Ֆիկարօ այլ էջեր ալ նուիրած է նոյն բացատրութիւններով եւ վերլուծումներով: Պրիւսէլ կը նախընտրէ կեդրոնանալ կիպրական հարցին վրայ:

Ֆիկարօ "Վիճարկումներ" էջին մէջ հրատարակած է Իւ· Էմ· Փէ·ի խումբին

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՆԻՍՏԸ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԺԽՏՈՒՄԸ ՊԱՏԺՈՂ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Հոկտեմբեր 12ին, Ազգ· Ժողովի նախագահութիւնը չէր ապահովեր Ժան – Լուի Տըպրէ, այլ կին փոխ–նախագահուհի մը: Ան ակիզբէն ճշդեց որ իւրաքանչիւր արտայայտուող հինգ վայրկեան ունի միայն իր ելոյթին համար:

Ցաջորդաբար խօսք առին Ալֆորվիլի երեսփոխան–քաղաքապետը՝ Ռ· Ռուէք (ընկերվարական), Ֆ· Ռոշըպլուան (Լուառ Իւ· Տէ· Էֆ· երեսփոխան, Ազգ· Ժողովի Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամական խումբին նախագահ), Ֆրէտերիք Տիւթռուա (համայնավար), Փաթրիք Տէվէճեան (Իւ· Էմ· Փէ·), Ս· Անտրիէօ (ընկերվարական), Էրիք Ռաուլթ (Իւ· Էմ· Փէ·), Ռիչար Մայէ (Իւ· Էմ· Փէ·), Ժ· Փ· Պլաղի (ընկերվարական), Միշէլ Փիրոն (Իւ· Էմ· Փէ·): Այս վերջինը չարքին առաջինն էր, որ համաձայն չէր օրինագիծին քուէարկութեան եւ կը կռթնէր այն սկզբունքին, որ հարցը կը պատկանի պատմաբաններուն: Ըստ իրեն, օրէնքին քուէարկութիւնը չի ծառայեր Հայութեան, այլ կը տկարացնէ անոնց դատը: Իրեն յաջորդեցին Ֆ· Փէմէզէք (Իւ· Էմ· Փէ·), Պ· Թանկէ (ընկերվարական), Տիկին Լեւի (Իւ· Էմ· Փէ·): Ցաջորդ արտայայտուողն էր Փիէր Լըքիւյէ (Իւ· Էմ· Փէ·) որ աւելորդ կը դտնէ այս նոր օրէնքը, մինչ ապաւինելով այն տեսակէտին որ հարկ է նման հարց մը թողուլ պատմաբաններուն: Օրէնքը վտանգաւոր կը նկատէ:

Ելոյթներու այս բաժինը վերջ կը դտնէր ժամը 11ի մօտ, եւ տեղեկատուին խօսքէն ետք, յանուն կառավարութեան խօսքը կը տրուէր Եւրոպական հարցերու նախարարուհի Գաթրին Կոլոնայի: Ան կը բացատրէր, որ երեք պէսպէս պատճառներով կառավարութիւնը դէմ էր այս օրինագիծին:

Նիստին նախագահուհիին առաջարկած ձեռնարձակ քուէարկութենէն ետք միակ յօդուածին (արթիքլ իւնիք) մասին, խօսքը կը տրուէր արտայայտուողներու: Առաջինը (Իւ· Էմ· Փէ·) կ'արտայայտէր ի նպաստ օրինագիծին, երկրորդը (Հարճանագրուածներ) վերապահ էր, երրորդը նպաստաւոր էր եւ չատ դիպուկ պատճառաբանութիւններով: Չորրորդը կ'ոգեկոչէր անցեալի դէպքեր, երբ ճանաչման դէմ էին Շերաք, Ժոսփէն եւ ուրիշներ:

Նիստը կը շարունակուէր Փ· Տէվէճեանի սրբագրութեան շուրջ, որ կը վերաբերէր պատմաբաններու եւ համալսարանականները դուրս թողելու օրէնքէն: Քուէարկութեան դրուելով, այս 6րդ սրբագրութիւնը (ամաճնըմանճ) կը մերժուէր: Ցաջորդ սրբագրութիւնը (Ք· Մասի) կ'ընդունուէր:

Կ'արտայայտուէր նաեւ Անտրէ Սանթինի, որ բուռն ելոյթով մը անհրաժեշտ կը դտնէր օրինագիծին քուէարկութիւնը, հաւատարիմ ըլլալու համար 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքին:

Ժամը 11·40ին կը կատարուէր քուէարկութիւնը: 129 քուէարկողներու վրայ օրինագիծը կ'ընդունուէր 106 ձայներու մեծամասնութեամբ (19 դէմ):

Այլ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԿՈՒԼԷՆ ՌՈՒԱՑԱԼ մամուլի ասուլիս մը տուաւ Հոկտ· 11ին, որու ընթացքին հարցում մը եղաւ նաեւ ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան: Հակառակ անոր որ նորմանտացի չէ, նախագահուհիան հաւանական թեկնածուն նորմանտական պատասխան մը տուաւ ըսելով·– "Իմ կարծիքս Ֆրանսայի ժողովուրդին կարծիքն է": Աւելցուցած է սակայն թէ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

ՄՈՋԼԻի նահանգին մէջ, Հոկտ· 11ին, Լիւքսանպուրկի սահմանին վրայ, երկու կառախումբերու բախում մը պատահած է, երբ նոյն դիծին վրայ Ֆրանսական եւ Լիւքսանպուրկեան կառախումբեր ճակատ ճակատի եկած են նոյն դիծին վրայ: Հինգ մեռեալ եւ հինգ վիրաւորներ կային:

ՆԻՒ ԵՈՐՔի ամէնէն չքեղ, Մանհաթանի թաղամասին մէկ բնակելի չէնքին վրայ, Հոկտեմբեր 11ին ջախջախուած է փոքրիկ օդանաւ մը, մեծ խուճապ ըստեղծելով: Ոմանք կարծած են որ նոր ոճրափորձ մը գործուած է, բայց հաստատուած է որ պարզ արկած մըն էր: Երկու մեռեալ կար:

ԻՐԱՔի Ժողհրդարանը, Հոկտ· 11ին օրէնք մը քուէարկեց, որ դաշնակցային Պետութիւն մը կը ստեղծէ, հակառակ այն մտավախութիւններուն, որ նման վերակազմակերպութիւն մը կրնայ մտահոգել սիւննի համայնքը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ մէկ շաբթուան ընթացքին 400 Վրացիներ արտաքսուած են եւ մնացողներն ալ սարսափի մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրին, հալածանքը օրէ օր կը աստկանայ: Վրացական եկեղեցին պարապ է, ոեւէ Վրացիի Ռուսերը կը թեյադրեն՝ ժամ առաջ մեկնիլ:

ՆախագահինՊերնար Աքուայէի յօդուածը: Յօդուածին սկիզբը կը յիշէ Զբրէիլի խօսքը·– "Պատմութիւնը դիս պիտի արդարացնէ, մանաւանդ անոր համար, որ ես ինքս պիտի գրեմ": Այս պարբառով, կը զրէ, կ'ամփոփուի Պատմութեան եւ քաղաքականութեան բոլոր երկիմի կողմերը: Բաւական խոր ուսումնասիրութիւն մը կ'ընէ հասնելու համար այն եզրակացութեան որ "օրէնդիրը եւ դատաւորը պէտք չէ պատմաբաններու եւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Փաստաթուղթերու հետաքրքրական հաւաքածոյ մը լոյս տեսած է Երեւան, 2005ին, Յեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ: Աւագ Ցարուխիւնեանի խմբագրած 260 էջնոց հատորին մէջ մէկտեղուած են Յեղասպանութեան յիսնամեակի նշումին արխիւային նիւթերը, Ղարաբաղի հարց արծարծելու այդ թուականի փորձերուն դրսեւոր փաստաթուղթերը, կուսակցական ղեկավարութեան, մտաւորականներու նիստերու տեղեկագրութիւնները, նամակներ, կոնդակ, քարոզ, ճառ, խմբագրականներ, ելն.: Հատորը խորագրուած է· «Հայոց ցեղասպանութեան 50ամեակը եւ Խորհրդային Հայաստանը»: Կողքին վրայ գետեղուած է Միջեռնակաթերդի յուշարձանին գունաւոր մէկ լուսանկարը: Հաւաքածոն լոյս տեսած է Երեւանի "Գիտութիւն" հրատարակչութենէն: Հրատարակութիւնը կարելի եղած է Ազգային արխիւի պետական խորհուրդի համապատասխան որոշումով:

1965ին Երեւանի մէջ ցեղասպանութեան նշումի աննախընթաց թափը անհամար յօդուածներու, յուշագրութիւններու նիւթ եղած է յատկապէս Սփիւռքի մէջ: Ան նաեւ ներշնչած է Սփիւռքի բազմաթիւ համայնքներ, արժանի ձեւով ոգեկոչելու Ի դարու առաջին ցեղասպանութեան զոհ ժողովուրդին զոհողութեան:

Հատորը հետաքրքրական է դիւաւորաբար անով որ դիւանային փաստաթուղթերու հիմով կը բանայ այդ նշումին ներքին ծալքերը· ներկայացուած փաստաթուղթերը կարեւոր տոկոսով "գաղտնի", "յոյժ գաղտնի" մակագրութիւնը կը կրեն:

Ընդհանուր համայնապատկերը գծող նախաբանի 20 էջերուն մէջ կը պատմուի փշոտ այդ նիւթին անտեսումի, անվտանգութեան գրեթէ համայնական բնոյթը որ դրել կու տայ· «Առանձին բացառութիւններից, եւ բնականաբար՝ հայրենադարձներից ու սաասունցի – մշեցիների դաւակներից զատ, խորհրդահայութիւնը մեծ մասամբ անտեղեակ էր եւ հոգեբանօրէն անպատրաստ, նրան տարիներ չարունակ մխրճգամայն այլ բաներ էին սերտել տուել, այլ դաստիարակութեամբ առաջնորդել»: Նման պայմաններու մէջ բնական է որ ընթացքին չեղոմը քաղաքական խիզախութիւն կը պահանջէր· հարկ էր սուսրմիներու հայատեաց կեցուածքին ժխտական պատը խորտակել, ինչ որ յաջողեցաւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը, դիւաւորութեամբ կեդրոնական կոմիտէի առաջին քարտուղար Ց. Զարոբեանի:

Նշումը, ինչպէս ծանօթ է, տեղի ունեցած է Օփերայի մեծ սրահին մէջ ու Ապրիլ 20ին ալ պետական նստաշրջան գումարուած է:

Ապրիլ 24ի բոլոր ելոյթները հասկնալի է որ զգալի կերպով դրոշմուած են օրուան քաղաքական պայմաններէն: «Դատապարտելով ցեղասպանութեան մարդակեր քաղաքականութիւնը, դատապարտում ենք ոչ թէ աշխատաւոր ժողովրդին, այլ բռնակալ դահիճներին, այդ քաղաքականութիւնն ստեղծողներին եւ նրա գործադրողներին» կ'ըսէ Վ. Համբարձումեան: Նոյն օրը Օփերայի չէնքին դէմ խուլիեանութեան փորձերը ոռնոք որպէս դրդռւթիւն ընկալուած էին ընդհանրապէս, բաւական տարբեր մեկնաբանութիւններու տեղի տուած են յետագայ օրերու արժեւորումներուն ընթացքին: Ոմանք դատապարտած են այդ փորձերուն հեղինակները, տուրիչներ՝ ոստիկանութիւնը որ անխնայ ծեծած է երիտասարդներ, անչափահասներ: Քննադատութիւններու – ոչ միահամուռ – թիրախ եղած է խորհրդային մամուլն ալ որ հազիւ հպանցիկ անդրադարձ մը ունեցած է յիսնամեակի նշումին մասին:

Հատորը կազմողները չեն զոհացած 1965ի նախընթացին ծալքերը բանալով, այդ ուղղութեամբ ժամանակագրութիւնը չարունակած են մինչեւ անկախութեան փուլը, ընդգրկելով հայրենադարձութեան, Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի հարցերն ալ:

Փաստաթուղթերու բաժինը կը սկսի 1964ի տուեալներով: Առաջին նշուածը Ապրիլ 10ին Սփիւռքի հայութեան հետ մշակութային կապերու կոմիտէին ստեղծումն է: Ցետոյ կարդը կու գայ ցեղասպանութեան յիսնամեակի նշումին: Պատմական տեղեկատուութիւն, բացատրութիւններ պարունակող նամակներ, գրութիւններ կը ղրկուին Մոսկուա, Թոյլտուութիւն խնդրելով ծրագրուած ոգեկոչումին:

Այդ թուականի փաստաթուղթերէն է Ց. Զարոբեանի դիմում – նամակը խորհրդային վերին մարմնին, «Հայրենիքի Զայն»ի հրատարակութեան նիւթով: Առաջին տողերը լայնօրէն բաւական են տիրող մթնոլորտին մասին գաղափար մը կազմելու: Հայաստանի կենտկոմի քարտուղարը կը գրէ· «Ներկայումս արտասահմանում ապրում են չուրջ մէկուկէս միլիոն Հայեր: Հայկական գաղթավայրերի բնակչութեան գերակշիռ մասը հայրենասիրաբար է տրամադրուած, իրենց միակ հայրենիք են ճանաչում Խորհրդային Հայաստանը, խանդավառութեամբ ընդունում հանրապետութեան եւ ողջ Խորհրդային միութենական տնտեսական եւ մշակութային զարգացման հսկայական յաջողութիւնների վերաբերեալ ցանկացած լուր»: Ատոր կ'աւելցնէ «առաջդիմական կուսակցութիւն եւ կազմակերպութիւններ» ու «կայսերապաշտների ձեռքում հակախորհրդային քարոզչութեան խօսափող ծառայող հակայեղափոխական, ազգայնական դաշնակցութեան հետ» վարած պայքարը որուն որպէս նեցուկ պէտք է Հայաստանի մէջ Սփիւռքին ուղղուած թերթ լոյս տեսնէ: Նոյն նպատակներով բացատրուած է քարոզչական նիւթ, դասագիրք եւլն· ղրկելու, Սփիւռքէն հայ պատանիներ արձակուրդի հրաւիրելու դիմումները:

Գիրքին հետաքրքրական փաստաթուղթերէն է «ցոյցի չարքային մասնակից եւ ականատես» Մկրտիչ Արմէնի Ապրիլ 26ի նամակը ուղղուած Հայաստանի իշխանութիւններուն՝ ուր մանրամասնօրէն նկարագրուած է ամէն մէկ փուլ ու խիստ տողեր կան ոստիկանութեան, պետնուրներու յատկապէս յաջորդ օրուան պախարակելի կեցուածքին մասին որով ուզած են արդելք ըլլալ երիտասարդական համախմբումներու· «Ես դիտեմ, երեխայ չեմ, որ միջազգային ինչ-ինչ նկատառումներով հարկաւոր չէր կպչիլ "Թուրքերի խաթրին": Բայց մինչ դա նշանակում էր կպչիլ սեփական ժողովրդի խաթրին, վիրաւորել նրա ամենանուիրական զգացմունքները» կը գրէ ան ի միջի այլոց:

"Թուրքերի խաթր"ի նիւթը արտայայտութիւն կը գտնէ նաեւ կենտկոմի համապատասխան որ Ապրիլ 24ի ցոյցին նիւթով նիստ ունեցած է Ապրիլ 29–30ին· Ա. Այվազեան իր խօսքին մէջ կը չեշտէ, այս անգամ թիրախ առնելով ոչ թէ Հայաստանի, այլ Խորհրդային միութեան արտաքին գործերու նախարարութիւնը· «Ես կարծում եմ որ Խորհրդային միութեան արտաքին գործերի նախարարութիւնն այնքան չատ է վախենում Թուրքիայից, յանկարծ ինչ-որ բան աւելորդ չասուի Թուրքիայի հասցէին: Եթէ խօսքը գնում է այն ժամանակաշրջանի մասին, որի համար պատասխանատուութիւն չեն կրում ներկայ կառավարողները, ապա այդ մասին հարկ խօսել լիաձայն, վճռական» կ'ըսէ ան:

Հետաքրքրական նիւթ է 1965ին ներդաղթի թեմային արծարծումը: Ց. Զարոբեանի եւ Ա. Քոչարեանի (նախարարներու խորհուրդի նախագահ) նոյն տարուան Հոկտ. 9ի նամակը կը տեղեկացնէ թէ 1962ին սկսած է «արտասահմանից Հայերի դանդաղաժային ընդունումը» եւ արտօնութիւն կը խնդրէ յետագայ տարիներուն մինչեւ 40 հազար հոգիի հայրենադարձութիւն կազմակերպելու: Կը նախատեսուի այդ գանգուածը տեղաւորել Լենինական, Կիրովական, Աբովեան, Հրազդան, Լուսաւան, Իջեւան, եւլն. ու այդ վայրերուն ձեռնարկութիւններուն, խորհրդային մնտեսութիւններուն մէջ ըստ մասնագիտութեան աշխատանք տալ անոնց:

Յաջորդ հետաքրքրական նիւթը «Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարց»ն է: Խորհրդային միութեան ղեկավարութեան եղած դիմումը (1966 Սեպտ. 30) երկարօրէն կը բացատրէ Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի Հայաստանին վերադարձի հարկը, հայ մտաւորականութիւնն ալ նամակով մը կը դիմէ Լ. Բրեժնեւին: Առաջինին մէջ ի միջի այլոց կ'ըսուի· «Եթէ Թուրքիայի կողմից խլուած տարածքների մասին ներկայումս հարցադրման աննպատակայարմարութեան մասին փաստարկները ժողովրդի կողմից ընկալւում են ըմբռնմամբ, ապա Հայկական ԽՍՀ-ից Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի վերադարձման հետ կապուած հարցերի առումով մենք լուրջ դժուարութիւններ ենք ըզգում»: Իսկ մտաւորականներու նամակին կցուած է 1906 հոգիի ստորագրած դիմումը· անոնց դիւաւորները եղած են Մարտիրոս Սարեանը, Երուանդ Քոչարը, Համօ Սահեանը, Պ. Սեւակը:

Անկախ նիւթէն, հատորին մէջ առնուած փաստաթուղթերը լեցուն են խորհրդային քարոզչութեան, վերին հաճոյանալու այլեւս ենթարնաւորութեան վերածուած կեցուածքի փաստերով, արտայայտութիւններով· այսօր քիչ մը նոյնիսկ զուարճալի է տեսնել որ "դրսեցի"ն ալ, տեւցին ալ հրաշալի կերպով սերտած են դասը: Փոքր օրինակ մըն են սփիւռքցի ուսանողներու հետ Մշակութային կապի կոմիտէին կազմակերպած երեկոյթին հնչած խօսքերը (1965 Ապրիլ 19)· Սփիւռքէն բժշկական համալսարանի ուսանող «Թորոս Թորանեան երախտագիտութեան խօսք ասաց ռուս մեծ ժողովրդին, որն օգնութեան ձեռք մեկնեց անդունդի եզրին կանգնած հայ ժողովրդին»: Իսկ Ս. Կապուտիկեան հեռտորական չունչով կը պատգամէ· «Եղեռնի օրը մենք նշում ենք իւրովի: Մատենադարանի փոխարէն կառուցում ենք Մատենադարան, նրանում հաւաքելով գրաւոր մշակոյթի մատեանները, մոմերի փոխարէն վառում ենք Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Հայաստանի միւս քաղաքների ու գիւղերի ելեկտրական կրակները: Աղօթքի փոխարէն հիւրանոցի բարձունքից հայեացք ենք յառում երկինք, գտնում նոր աստղաստղեր՝ յաւերժացնելով մեր ժողովրդի փառքը: Այսպէս է ապրում ու յաղթանակում հայ ժողովուրդը»:

Հատորին վերջաւորութեան կան Ցաւելուածի ու Ծանօթագրութիւններու բաժիններ: Այս վերջինին մէջ հակիրճ ներկայացուած եղած է հատորին մէջ յիշուած մօտ 50 գործիչներուն, որուն եղեռնի յիսնամեակին առընչուած կարճ մատենագիտական ցանկ մը եւ 1963 - 64ին "հակախորհրդային գործունէութեան համար" ձերբակալուած ու նոյն տարուան Ցունիսին դատապարտուած եօթը հայրենադարձներուն անուանացանկը:

Իսկապէս ընթերցումի հետաքրքրական աստղած է Աւագ Ցարութիւնեանի խմբագրած հատորը որ լոյսին կը բանայ մեր ժամանակակից պատմութեան այնքան խնդրայարոյց մէկ փուլին ներքին ծալքերը: Քիչ պարագաներէն է ուր հայերէնի խորհրդային խեղագրութիւնը չի զօրեր մինչեւ ընթերցումը կիսատ ձգելու:

Ա. ԹՈՔՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՊԻԹԼԻՍ ԱՅԼ ԱՆՈՒԱՄԲ «ԲԱՂԷՇ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Աւանդութիւն մը կը պատմէ, թէ մէկու մը էշը, որ թնակչաց կարծիքով տուրքին ամենադիմացկուն կենդանին է, ձմեռը Զլիֆտա կոչուած ձորէն անցած ժամանակ ձիւներու մէջ խրելով՝ սառեր կամ պաղեր է եւ այդ դիպուածին տեղը կոչուեր է «Պաղ էշ», որ յետոյ իբր թէ աղաւաղուած եւ եղած է «Բաղէշ»:

***

Այս ամառուան ուղեւորութեան ընթացքին մեր ուշադրութիւնը գրաւեց, որ մօտիկ անցեալին, դեռ երկու կամ երեք տասնեակ տարիներ առաջ յետամնաց, մինչեւ իսկ նախնական պինդիչ եւ մուշ քաղաքներուն հպգուցեր էին նոր, վայելուչ եւ արդիական հագուստներ: Արեւելեան այս երկու անուանի ուսումնարաններուն յաջորդաբար կերպով մեծցեր եւ դէպի դաշտ տարածուելով զարձեր էին արդիական, գեղեցիկ քաղաքներ:

Ուշադիր ուղեւորը սակայն, անցնելով արդիական մուշի այդ նորակերտ թաղէն ու թէյ մը խմելու համար բարձրանալով դէպի հիներուն «Մուշեղի Բերդ» կոչուած գբօսավայրը, առանց մեծ դժուարութեան ինքզինք պիտի գտնէր պատմական քաղաքին հնաբոյր փողոցներուն մէջ, մզկիթի վերածուած կամ ալ բախտի քմայքին լքուած եկեղեցիներու եւ այլ հինութիւններու միջեւ:

Գաւով արդիականացած Պինկէօլին, ուր մեծ երկրաշարժը քարի վրայ քար չէ թողած քաղաքի կեդրոնին մէջ, կարելի է ըսել, որ տեսարժան հնութեան մը չկրցանք հանդիպիլ:

***

Պիթլիսը, սակայն, կ'երեւի թէ տարածուելու կամ ընդլայնելու յարմար դաշտ մը չունենալուն պատճառաւ գերծ մնացեր էր այս արդիականացումէն: Ի վերջոյ այս խոր ձորի նոր թնակիչներուն համար դիւրին չէր իրենց նախորդներուն նման մագլցիլ բարձունքներ եւ նորակերտ քաղաք մը հաստատել ժայռերուն վրայ:

Պիթիսցին նախընտրած էր բաւականանալ հին քաղաքով ու անոր յատկանշական երկյարկանի տուֆակերտ չէնքերով, ափսոս սակայն առանց խնայելու նաեւ զանոնք եւ անբնակելի դարձածներուն տեղ կառուցանելով նոր, բայց անճաշակ չէնքեր, որոնց թիւին ամէն տարի բարձրանալով դժբախտաբար փոխուիլ կը դատապարտէր Պիթլիսի աննմանն եւ իւրայատուկ դիմագիծը:

Դիւրակառոյց եւ սակայն տպեղ այդ նոր չէնքերէն մէկին ալ կառուցուած էր «Պիթլիս Սու»ի պատմական կամուրջին անմիջապէս դէմը: Ժամանակի ընթացքին քաղաքի դիմաւոր տ միակ ճանապարհին խոտացած երթեւեկը ապահովելու համար մարդիկ, փոխանակ չէնքը փլցնելու, տաշելով փճացուցած էին կամուրջին մէկ մասը, այնպէս ինչպէս, առնէտը պիտի կրծէր հին պանիրի համեղ կտոր մը:

Հետզհետէ տպեղանալով իր հրապոյրը կորնցնող Պիթլիսէն բաժնուեցանք ո'չ աւելի լաւ տրամադրութեամբ:

Այժմ ընթերցողը Պիթլիսի անցեալին հետ ծանօթացնելու համար, կարդ մը հետաքրքրական ու համառօտ տեղեկութիւններ կը քաղենք մեր դիմաւոր աղբիւրներէն՝ Էփրիկեանի «Բնաշխարհիկ Բառարան»ի բառերէն·–

ԲԱՂԷՇ կամ ՊԻԹԼԻՋ· Գղ· **BITLIS**

Գեղեցկատեսիլ, վաճառաշահ եւ անուանի քաղաք, Աղձնեաց Սարնոյ ձոր գաւառի մէջ: Կը գտնուի Վանայ ծովակի արեւմտա – հարաւային կողմը գրեթէ 5 19)· Սփիւռքէն բժշկական համալսարանի ուսանող «Թորոս Թորանեան երախտագիտութեան խօսք ասաց ռուս մեծ ժողովրդին, որն օգնութեան ձեռք մեկնեց անդունդի եզրին կանգնած հայ ժողովրդին»: Իսկ Ս. Կապուտիկեան հեռտորական չունչով կը պատգամէ· «Եղեռնի օրը մենք նշում ենք իւրովի: Մատենադարանի փոխարէն կառուցում ենք Մատենադարան, նրանում հաւաքելով գրաւոր մշակոյթի մատեանները, մոմերի փոխարէն վառում ենք Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Հայաստանի միւս քաղաքների ու գիւղերի ելեկտրական կրակները: Աղօթքի փոխարէն հիւրանոցի բարձունքից հայեացք ենք յառում երկինք, գտնում նոր աստղաստղեր՝ յաւերժացնելով մեր ժողովրդի փառքը: Այսպէս է ապրում ու յաղթանակում հայ ժողովուրդը»:

ժամ հեռու եւ Մշոյ հարաւարեւելեան կողմը 12 ժամ հեռաւորութեամբ: Կառուցած է մատամբ ձորերու մէջ եւ մատամբ լերանց ապառաժներու վրայ, եւ ամէն կողմէն չրջապատուած լինելով բազմաթիւ ձորերով եւ ժայռապատնէշի լեռներով՝ հրաչալի եւ նկարչական պըտարճալի դիրք մ'ունի: Ձորս ձոր՝ արեւելքէն, արեւմուտքէն, հիւսիսէն եւ հարաւէն կու գան կը միանան քաղաքիս մէջ. առաջին երեք ձորերուն մէջէն կը վազեն հեռեւեալ վտակները, Ամպա կամ Համպա ջուր, Սւէխու ջուր, Խոցերու կամ Խորովու ջուր՝ որ քրտերէն Ամըրտալ-չայը կը կոչուի: Այս վտակները, որոնք իրենց անունները առած են նոյնանուն պիւղերէն, քաղաքիս մէջ իրարու հետ միանալով կը ձեւացնեն Բաղէշու ջուր կամ Ապի-Պիթլիզ գետակը, որ վազելով հարաւային ձորի մէջէն եւ մի քիչ դէպի արեւմուտք չրջան ընելէ վերջ, ուղղակի դէպի հարաւ կ'ընթանայ ընդունելով ուրիշ վտակներ, ու կը թափի Տիգրիսի մէջ:

Քաղաքս թէեւ պարսպապատ չէ, բայց գլխաւոր փողոցներու ծայրերը դռներ ունի. որոնք են. Վան-գափուսու, Զիթճիլէր գափուսու, Արաբ-չարչու գափուսու Ամիրա-չարչու գափուսու, Մէյվահանէ գափուսու եւ Օղրուն գափուսու, որ շատ չի գործածուիր եւ հայերէն Գաղտան դուռն կը կոչուի:

Տուներդ վերոյիշեալ ձորերու մէջէն անցնող վտակներու եզերքէն սկսելով եւ հեռզհեռէ աստիճանաձեւ կարգ կարգ դէպ ի վեր բարձրանալով տարածուած են լերանց զառիվարերուն վրայ, մեծաւ մասամբ իրարմէ հեռու են եւ ծառազարդ պարտէզներու եւ արտերու մէջ զուարճալի դիրք մ'ունին: Ընդհանրապէս երկյարկանի են եւ արտաքուստ ոչ այնչափ ճաշակաւոր. չինուած են մոխրագոյն սրբատաշ փխրուն բայց դիմացկուն քարէ, որոյ հանքը շատ առատ է քաղաքիս մէջ եւ չրջակայքը: Կան նաեւ գունդգոյն քարերով չինուած տուներ եւ մի քանի ուշադրութեան արժանի ապարանքներ ու համարակալ չինութիւններ:

Իսկ ձորաբերանները ճիշդ կեդրոնը, հիւսիսէն դէպ ի հարաւ երկնցած քարանձաւի մը վրայ չինուած է բերդը: Ցայտնի չէ թէ ո՛վ կամ ե՛րբ կառուցած է, աւանդութեամբ այս միայն գիտենք, թէ Լէնկթիմուր աշխատեր է բայց չէ յաջողեր բերդիս տիրել: Այժմ աւերակ վիճակ եւ ամայի վիճակի մէջ կը գտնուի բերդը եւ դունէն սկսելով ամէն կողմ աւերակաց կոյտեր կը ներկայանան, տեղ տեղ ալ կիսակործան չէնքեր՝ գանազան ձեւերով...:

Կ'ըսեն թէ բերդը ունի գետնափոր ծածուկ ճանապարհներ: Այոնցմէ մին, որուն դռներն այժմ չեն տեսնուիր, մէկ մղոնէն աւելի երկարութեամբ, քաղաքին հարաւային կողմը վտակին վրայ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կլենտէյլի հանրային գրադարանի սրբահին մէջ, Սեպտ. 22ին եւ 23ին, տեղի ունեցած են երկօրեայ ձեռնարկներ, նուիրուած՝ Վահէ Օշականին, նախաձեռնութեամբ Օշական ընտանեկան հիմնարկին եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Արեւմտ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան: Առաջին ձեռնարկը նուիրուած է Վահէ Օշականի յետմահու հրատարակուած "Ճամբորդը" քերթողագիրքին, իսկ երկրորդը միօրեայ համազումար մըն էր, որ կը միտէր ներկայացնելու Վահէ Օշական մարդը, գրագէտը, մտածողը եւ տեսարանը:

Առաջին ձեռնարկին բացումը կատարած է Գուրգէն Գասապեան, արժեւորելով Վ. Օշականի դերը իրրեւ մտաւորական: Գէորգ Պետիկեան անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան եւ չնորհակալութիւն յայտնած ներկաներուն, որ եկած են ափիւռքահայ արդի գրականութեան մեծանուն դէմքերէն մէկուն յիշատակը յարգելու: Օշական ընտանեկան հիմնարկին կողմէ ներկաները ողջունած է եւ հիմնարկին գործունէութեան անդրադարձած Վ. Օշականի կրտսեր որդին՝ արուեստագէտ – լուսանկարիչ Արա Օշական:

"Ճամբորդը" քերթողագիրքը ներկայացնելով գրագիտուհի Մարուշ Երամեան (Հալէպէն հրաւիրուած), թափանցած է Վահէ Օշականի բարդ, ոյորուն եւ անակնկալներով լեցուն բանաստեղծական աշխարհին մէջ եւ ներկաներուն փոխանցած այդ աշխարհի գեղեցկութիւնը: Դասախօսը ներկայացնելով հատորին բովանդակութիւնը, որ կը տարածուի 77 էջերու վրայ եւ կը բաժնուի 3 մասերու, պարզած է մեծ ճամբորդին՝ Վահէ Օշականի մեկնումի պատրաստութեան ապրումին ծնած բազմաթիւ հարցադրումները: Քերթողագիրքի ներկայացումէն ետք բեմադրուած է ընթերցում մը գիրքէն, որմէ ետք ցուցադրուած է Վահէի աւազորդին՝ Հայկ Օշականի կողմէ պատրաստուած տեսերիզ մը, ուր Վահէ Օշական ինք կը խօսէր, կը պատմէր գիրքը դրեթէ ընթացքին եւ այլ մանրամասնութիւններու մասին:

*
**

Վահէ Օշականին նուիրուած երկրորդ ձեռնարկը կը կրէր «Օր մը Վահէ Օշականին հետ» խորագիրը: Առաւօտեան, ձեռնարկին թացումը կատարած է Հանդիսավարը՝ Եռ.Սի.Էլ.Էյ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի արեւմտահայերէնի դասախօս Յակոբ Կիւլլիճեան, ներկայացնելով Վահէ Օշականի գրական վաստակը եւ համառօտ կենսագրականը:

Ապա առնելով Վահէին կինը՝ Արսինէ Օշական, ներկայացուցած է տակաւին անտիպ, անդլերէն գրուած հարցազրոյց մը, զոր Վահէ Օշական կատարած է ինքզինքին հետ: Համազգայինի Շրջ. վարչութեանատենապետ Հրայր Շէրիքեան գնահատելով Վահէ Օշական գրագէտին անցած ուղին, չեշտած է թէ «Օշական կայ ու կը մնայ իրրեւ հայ գրականութեան վաւերական բանաստեղծ»:

Օրուան գլխաւոր բանախօսներէն առաջինը՝ Գրիգոր Պըլտեան (Փարիզէն հրաւիրուած), ներկայացուցած է «Բանաստեղծութիւն եւ ներկայութեան տագնապը» նիւթը, մեկնակէտ ունենալով Վահէ Օշականի 40 տարիներու վրայ երկարող բանաստեղծական վաստակը: Բանախօսը վերլուծած է գրելու, ստեղծելու արարողութեան օշականեան ըմբռնումը: Համեմատելով Օշականի արձակ եւ քանաստեղծական գրութիւնները, Պըլտեան հետաքրքրական դիտողութիւններ ըրած է: Օրինակ, Օշական իր արձակ գրութիւններուն տակ անպայման նշած է անոնց արձակ ըլլալը, տպագրութեան թուականը, տեղը եւ հեղինակին անունը, իսկ բանաստեղծական հատորները կը պարզեն այլ պատկերներ: Բանաստեղծական 8 հատորներուն ոչիզբը երբեք չկայ Վահէ Օշական անունը: Հեղինակին անունը գրուած է վերջին էջին վրայ: Այդեօք հեղինակը կարեւոր չէ: Հեղինակին անունին տեղը նշան մըն է եւ երբ որ կը գրուի վերջը, կը գառնայ արդիւնք, տէր թէ հայրը գրութեան, այլ՝ որդին: Բանախօսը պարզելով Օշական մտածողին եւ բանաստեղծին հետաքրքրական աշխարհը, որ կը յատկանշուի բազմաթիւ ինչոնեներով եւ անպայման չէ, որ այդ ինչոնները տողերու ընդմէջէն ստանան ընկալեալ պատասխաններ, չեշտած է թէ Օշականի գրականութիւնը կը յատկանշուի բազմաթիւ ինչոններ առաջադրելու իր խիզախութեամբ նաեւ:

Երկրորդ բանախօսը՝ Գուրգէն Արզումանեան, ներկայացուցած է Վահէ Օշականի արձակ գործերը, նչելով որ արձակագիր Օշականի դրածին վրայ մինչեւ վերջ մնաց բանաստեղծ Օշականի կնիքը, ինչ որ շատ բնական է: Հանգամանօրէն կանգ առնելով Վահէ Օշականի արձակ 3 գործերուն վրայ՝ "Փախստականը", "Թակարդին չուրջ" եւ "Սերունդներ", բանախօսը փոխանցած է օշականեան արձակի առանձնայատկութիւնները, տալով նաեւ մատենագիտական լայն ծանօթութիւններ:

Մէկուկէս ժամ տեւող դադարէ մը ետք համազումարը չարունակուած է ցուցադրութեամբ լուսանկարներու, զորս առած էր Արա Օշական եւ որոնք կը պատմէին Վահէի կեանքի տարբեր հանգրուաններու մասին:

Օրուան բանախօսներէն երրորդը՝ Մարկ. Նչանեան, ներկայացուցած է "Վահէ Օշական՝ լեզու եւ թատրոն" նիւթը: Բանախօսը նչած է թէ բուն իմաստով Օշական թատրոն գրած է իր կեանքի վերջաւորութեան: Անոր սկզբնական գործերը նախաթատերական վիճակ մը կը ներկայացնեն: Օշական իր թատերգութիւններուն մէջ լայնօրէն գործածած է ժամանակավրէպութիւնը եւ ժամանակախախտումը: Մարկ. Նչանեան նաեւ յայտնած է իր խորունկ վրդովմունքը եւ ցաւը այն առթիւ, որ Վահէ Օշական տակաւին անծանօթ անուն է Հայաստանի մէջ, աւելցնելով որ ան Սփիւռքի խղճմտանքն էր եւ գիտակցութիւնը: Ան իրրեւ բանաստեղծ կատարեալ յեղափոխիչ դեր կատարեց մեր գրականութեան մէջ, գտնելով տեսակ մը "գրական ահաբեկիչ": 1963ին հրատարակուած "Քաղաքը" հատորը քանդեց բանաստեղծական կապանքները: Անդրադառնալով նաեւ օշականեան ազատութեան ըմբռնումին, ինչպէս նաեւ բառ–լեզու չարաչարութեան, բանախօսը չեշտած է թէ Վահէ Օշական որպէս հաւատաւոր գոյութենապաշտ մեծ հիւմանիստ էր:

Օրուան չորրորդ բանախօսը՝ Բաֆֆի Ա.Էմմեան (Մոնրէալէն հրաւիրուած), ներկայացուցած է Օշական քննադատը: Օգտուելով Լիբանան իր գտնուելու առիթէն, բանախօսը ուսումնասիրած է լիբանանահայ մամուլին մէջ գրուած Օշականի գրագատական յօդուածները եւ ներկաներուն պարզած հեղինակին գրականութեան այդ երեսը, ուր եւս Օշական կը մնայ ինքնատիպ:

Համագումարի վերջին բանախօսը եղած է Մոնրէալէն հրաւիրուած գրող եւ խմբագիր Վրէժ–Արմէն Արթինեան, որ ներկայացնելով "Վահէ Օշական գաղափարի մարդը" նիւթը, եզրափակած է նչելով, որ "Վահէ Օշական խարազանեց մեզ, քաջալերեց եւ սորվեցուց իրրեւ մարդ բարոյապէս ապրելու կերպը":

Հրայր Անմահունիի պատրաստած՝ Վահէ Օշականի յոբելենական տեսերիզի ցուցադրութեամբ փակուած է միօրեայ համագումարը, որ գաղութին մշակութային կեանքին մէջ յիշատակելի երեւոյթ մը դարձած է:

ԼՐԱՏՈՒ

(Շար. 8)

չինուած Քացխենց անուն կամուրջին քովը կը հանէ եղեր:

Ըստ ազգային Պատրիարքարանի 1880 թուի վիճակագրութեան, Բաղէշ ունէր Հայոց տուն եւ 10·726 հայ բնակիչ:

Հայեր քաղաքին մէջ ունէին չորս քարէշէն եկեղեցիներ, որոնք էին Կարմըրակ Ս. Նչան, տը Ս. Կիրակոս եւս կը կոչուի, Ս. Սարգիս, Հինգ Խորան, Ս. Գէորգ:

Բաղէշ այս եկեղեցիներէն զատ ունէր նաեւ չորս վանքեր, երեքը քաղաքին արեւելեան, հարաւարեւմտեան եւ հիւսիսարեւելեան կողմերը, որոնք կը կոչէին Գոմաց Աստուածածնի վանք, Ավետարանչաց Ս. Աստուածածնին վանք եւ Խնդրակատար Աստուածածնի վանք:

Ձորերդը, որ քաղաքին մէջ էր, կը կոչուէր Ամըրտօլու, կամ լաւ եւս Ամրոցդուռ վանք, վասն զի կառուցուած էր Սրբոյն Յովհաննու Կարապետի անուամբ, համանուն թաղին մէջ: Այս վանքին հիւսիսային կողմը, քարընկեց մը հեռու եւ աւելի բարձր դիրքով կը գտնուէր Ս. Սիմէոն եկեղեցին, որ ապա մըզկիթ եղած է: Ժամանակաւ կար նաեւ Ս. Կղեմէս եկեղեցի մը, որ նոյնպէս մզկիթ դարձած էր:

(Շար. 8)

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՕՌՑՈՒԿ

ԲԱ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Բայց ես չար ունակութիւն մը ունէի, անուշ կը գողնայի ու կը պատահէր որ մայրս վրայ կու գար ու կ'ըսէր. "Ուզէ', տամ. ինչո՞ւ պահուած տեղէն կ'ելլաս կ'առնես. կ'աւրուի անուշը" եւ զիս կ'անվանէր՝ "Անուշի գող". իսկ ես ալ՝ "անանկ ուտելը աւելի համով կ'ըլլայ մայր" կը պատասխանէի եւ ահա զարակը կը դոցէր կրկնակ բանալիներով:

*
**

Բայց կը տեսնամ որ բաւական չեղումներ կ'ունենամ, "Անցուկը մոռցուկ"իս մէջ. ի՞նչ ընեմ, յիշողութիւնս այնքան բաներ միտքս կը բերէ, որ կարելի չէ զանոնք չարձանագրել, պատկերելու համար հին օրերու կեանքս. եւ ահա նոր չեղում մը, որ յոյժ կարեւոր է քան իս: Մեր ուսանողական եռանդնալի, յուսալից օրերուն մէջ ամենամեծ սուգ մը եկաւ պատել հայ մատենագրութիւնը. սուգ որ կարելիը խոցեց Ն. Գ. Միսաքեան դասատուներնուս ալ սիրտը. դառնապէս լացուց զինքը:

1876ի վերջերը Յովհաննէս Հովուեան դրիչ մը "Մանզումէի էֆքեար" լրագրին մէջ Հռոմէն թղթակցութիւն մը հրատարակելով, կը դուժէր թէ Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզ Արքեպիսկոպոսը Շիրակայ վախճաներ է յաւիտենական քաղաքին մէջ ու կը գրէր՝

"Թախծութեամբ դուրս կ'ելլեմ
Սան Ճուվիօ
"Եկեղեցիէն, ուր գացած էի
Ներկայ ըլլալ, Հայ
"Եպիսկոպոսի մը յուղարկաւորութեան.
Հայր
"Եդուարդ Հիւրմիւզն էր
այդ վախճանածը.
"Վենետիկի Մխիթարեան
միաբանութեան
"Բազմավաստակ մէկ անդամը,
որ իր կեանքը
"Կը կնքէր օտարութեան մէջ"... եւլն.:

Ինչո՞ւ տրամութեամբ կարդացի Հովուեանի այդ նամակ թղթակցութիւնը "Մանզումէ"ի մէջ, զոր այն օրէն ի վեր կը պահեմ երկիւղած յարգանքով:

*
**

Հետեւեալ օրը ես ու Մելքոն կիւրճեան եւ Յարութիւն Մմրեան երեքս ի միասին գացինք Միսաքեանին բնակարանը, մեր ցաւակցութիւնը իրեն յայտնելու, Հ. Եղուարդի մահուանը առթիւ:

Միսաքեան ընդունեց մեզ, անթիւ հատորներով լի իր սենեակին մէջ. նստորներով աթոռներու վրայ. մնաց լուռ, տրխուր եւ մտախոհ: Պահ մը յետոյ սկսաւ խօսիլ եւ ըսել. "Ձեր կեանքին մէջ, որչափ ապրիք, որքան առիթ ունենաք, Հ. Եդուարդին մեղրի պէս քաղցր գրաբարը ջանացէք սիրել ու կարդալ անոր թարգմանութիւնները, որոնք եզական ճարտարութեամբ կատարուած են": Այսքան խօսեցաւ ու ապա "եկէ՛ք գացէք" ըսաւ. ձեռքը համբուրելով դուրս ելանք: Քանի մը օր վերջը տեսանք, որ Միսաքեան սեւ հագուստ էր հագած: Հ. Եղուարդի սուգը պահեց բաւական ժամանակ:

Կ'արժէր որ ամբողջ ազգը սգաւորուէր, որովհետեւ Հ. Արսէն Բագրատունիէն յետոյ Ս. Ղազարի կղզեակին պայծառագեղ երկրորդ աստղն էր որ կը չիջէր:

*
**

Ն. Գ. Միսաքեան, ինչպէս յայտնած եմ, Փարիզի մէջ ծանօթացած, մտերմացած է եղեր Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի, երբ սա Մուրատեան վարժարանին ուսումնական գործ. տեր բարեկամութիւն հաստատեր է հետը. եւ որովհետեւ Միսաքեան լուսանկարչութեան ալ մասնաւորապէս հետամուտ եղած ու սորված է այդ արհեստը. առիթ է ունեցեր Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի լուսնկարը քաշել՝ 1858ին, եւ այդ պատկերին ներքեւն ալ լուսագրոշմել նոյն այն Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի "Բուրաստանք" անուն սքանչելի բանաստեղծական աշխատութեան մէջէն սա երեք տողերը.

"Եմ եմ վըրտոյր ես Հայկազն
ոչ ի դրախտէն եւեթ նըժդեհ,
"Այլ ի վայրաց իսկ ուր նայն
ծաղկաւէտեալ աստուածատունկ.
"Քերթող եւ զիս Պիերանք կացուցին
քորք իմաստուհիք":

Եւ այս երեք տողերէն անմիջապէս յետոյ Միսաքեան իր ձեռագիրը դրած է եղեր ըսելով.

"Լուսանկար կենդանագրեաց"
ի Լուսեհիա 1858 "Ն. Գ. Միսաքեան"

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

հետաքրքրողներու տեղը անցնին'':

Ֆիկարօ դեռ խմբագրականն ալ նուիրած իվ Թրէարի ստորագրութեան տակ: Խորագրով իսկ կը ճշդէ որ՝ պէտք է խուսափիլ սխալը գերծելէ:

Եթէ Ֆրանսա ապաստան տուած է վերապրողներուն, հարցը իր անցեալին հետ կապ չունի, քանի Ֆրանսա Օսմանեան կայսրութեան չէր պատկաներ: Եթէ Երեւանէն Ժագ Շիրաք կոչ կ'ընէր Անդարայի որ ճանչնայ Ցեղասպանութիւնը, կը գտնէր նաեւ որ ընկերվարական օրինադիծը անպատեհ է: Ու ընտրական ախորժակներու կը վերագրէ ընկերվարականներու նախաձեռնութիւնը (ի դէպ, նման ախորժակներ միայն ձախին չեն պատկանիր..):

***

Լիպէրասիոն *նոյնպէս էջ մը նուիրած էր Հոկտեմբեր 12ին, ուր կոյս տեսած էր Եւրոպայի ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէնի յօդուածը, ուր ան կը ջատագովէր երկխօսութիւնը եւ դէմ կ'արտայայտուէր օրէնքին: Բաց նամակ մըն ալ կար, ուղղուած Ժագ Շիրաքի, զոր ստորագրած էր Իգէրի ընկերվարական երեսփոխան Տիտիէ Միկօ (հեղինակը Ցեղասպանութիւնը ճանչցող օրինադիծին): Իրեն համար այս նոր օրինադիծը բանավէճի նիւթ չի կրնար ըլլալ, ան օգտակար է եւ համապատասխան Ֆրանսական դիրքին:*

***

Ինչքին մէջ, այս բոլորը կը ծառայեն անշուշտ ընտրական նպատակներու: Բայց հարկ է շատ չխաբուիլ նոյնիսկ բարեկամական մօտեցումներէ: Ներկայիս, Հայոց Ցեղասպանութիւնը կը ծառայէ մանաւանդ անոնց որոնք դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան մէջ: Ի վերջոյ, պէտք չէ մոռնալ որ Կօմի խօսքը՝ Պեռութիւնները բարեկամ չունին, միայն շահեր ունին: Լաւ է, երբ մեր շահերը կը նոյնանան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008

ՍԵՐՊԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 – 0

Ֆութպոլի 2008ի ազգերու ախոյենութեան զոտիի մրցումներու չարքին, Սերպիոյ մէջ Հայաստան 0–3 պարտուեցաւ: Դասաւորման մէջ, իր դիրքը չէ փոխած: Այս Ա. խումբին գլուխը կը մնայ Սերպիա 10 կէտով, կը հետեւին Ֆինլանտիա (8), Պելժիա (7), Լեհաստան (7), Փորթուկալ (4), Ղազախստան (2), Հայաստան (1), Ադրբեջան (1): Նոյեմբեր 15ին, Հայաստան կը մրցի Ֆինլանտիոյ հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

Բ. խումբին մէջ, Ֆրանսա 5 – 0 յաղթեց Ֆերոյէ կղզիներուն եւ կը գրաւէ այս խումբին առաջին դիրքը, Սկովտիոյ հետ մխանաբար: Գ. խումբին գլուխն է Թուրքիա, որ 5 – 0 յաղթած է Մոլտաւիոյ:

ՅԱՌԱՋ» ի

ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուած	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհանուր դումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վաճառքեան:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ
Տօն Սրբոց Թարգմանչաց
վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովպայ,
Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին,
Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային,
Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսիսի
Կլայեցւոյն:

Տօն ազգային եւ եկեղեցական՝ ի յիշատակ դիւտի

ՆՇԱՆԱԳՐԱՑՆ ՀԱՑՈՑ և
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

«ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԱՄԻՍ»

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14, *ժամը 9:00ին*

Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամապաշտութեամբ եւ Հանդիսաւոր Պատարագի մատուցմամբ:

***

Սրբոց Թարգմանչաց Տօնախմբութեան Ս. Պատարագի աւարտին հրաւիրուած ենք Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատուն, ուր՝ Հ.Բ.Ը.Մ.Իութեան նախաձեռնութեամբ եւ քանդակագործ Տարիա Կամարականի յղացմամբ կառուցուած Հայ Մտաւորականներու Դամբարանին առջեւ յատուկ Օրհնութեան Աղօթք պիտի ըլլայ հոն հանգչող մեր մտաւորական ննջեցեալներուն համար:

ՑԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ
ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ

Դիւան Մայր Տաճարի

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ.– Գրիգոր Օհանեանի *մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները·*

Սէն-Լու-ի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ՝ Օհանեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան 75, Տէր եւ Տիկին Կապէ Տօղրամաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 30, Պ. Սահակ Տօրումեան 10, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տավիտեան 20:

Հայ Մշակոյթի Տան՝ Օհանեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 150 Եւրօ, Մարի Պէրպէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Շալճեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան 20ական:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Արծիւին՝ Օհանեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 80 Եւրօ:

"Ցառաջ"ին՝ Օհանեան եւ Ճառայեան ընտանիքները 100 Եւրօ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 50 Եւրօ, Տանիէլ Խաչատուրեան, Սօնիա Յովսէփեան 30ական Եւրօ:

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՀԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սմբատ եւ Մարօ Մասխանեին իրենց մօր եւ աներմօր՝ Զարուհի Մասխեանի մահուան առթիւ: Նոյն առիթով փոխան ծաղկեպսակի ընծրհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Հրաչ Շիրվանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Վարդանեանէ 30ական Եւրօ:

□

En 1986, la Croix Bleue des Arméniens de France de Sevran-Livry achète une maison,
en 1996, la Maison de la Culture Arménienne est créée,
en 2006, nous vous invitons à ce double anniversaire

DINER DANSANT

animé par Souren et son orchestre
venue d'Arménie
Le SAMEDI 14 OCTOBRE
à partir de 20 heures
Salle Polyvalente (ancienne piscine)
Parc de la Mairie
à Livry-Gargan (RN3)
P.A.F. 50 Euros / 15 Euros après 23h

Réservations :

01 43 83 87 68 / 06 82 96 66 19
06 20 43 26 77
Organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry Gargan et la M.C.A. de Sevran-Livry Gargan et de la Seine Saint Denis

***

A cette occasion, une **Tombola Anniversaire** est organisée - 5 Euros le billet
A gagner : 2 billets d'avion
Paris - Erevan - Paris
et de nombreux autres lots
Achetez vos billets au :
01 43 83 87 68 — 06 82 96 66 19
Tirage lors du Dîner dansant du 14 octobre.

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռուժո"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 *թիւին:*

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Մաուղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին:

Պատարագէն եառք կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողներուն Հոգիներուն համար:

Սկիզբը՝ *առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին*

Ս. Պատարագ *ժամը 10:30ին*
Մաուղի Օրհնութիւն *ժամը 12ին*

Ապա Ալֆորվիլի "Սալ Վոլթէր" հանդիսարահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաւատացեալները:

URGENT

Recherche personne ou couple pour s'occuper et tenir compagnie à une personne âgée, autonome.
Logement indépendant assuré.
Téléphoner au **01. 47. 36. 18. 09.**

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՑՍ ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
գրական – գեղարուեստական երեկոյթներու չարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒՄԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

ՀԱՄԱՍՔԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռուխինի" սրահին մէջ՝
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն՝–

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 նրբ — Վեցամսեայ : 135 նրբ
Արտասահման : Տար· 300 նրբ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նրբ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 նրբ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·554 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·554

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12

Բոլոր անոնք որոնք մոռցած չէին Ֆրանսայի կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումին հազար խոչընդոտով չաղ եւ կար ճամբան, որոշ վերապահութեամբ կը դիմէին Ազգ· Ժողովի ունկնդիրներու յատկացուած բաժինը, ներկայ գտնուելու Հոկտեմբեր 12ի նիստին: Տիկին Հ· Մինասեան (ընկերվարական) նախագահած այդ նիստին օրակարգի առաջին նիւթն էր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին քննարկումն ու քուէարկութիւնը:

Նիստին բացուած պահերուն հպիւռ յիշումն մօտ երեսփոխան կար ատեանին մէջ: Իսկ ունկնդիրներու յատկացուած բաժինները զբաղուած էին համալսարանական ու աշխարհական ներկայացուցիչներուն, ժողովուրդի բազմութեան մը կողմէ: Մամուլի նստարաններուն վրայ ուշագրաւ էր թուրք լրագրողներու մեծաթիւ ներկայութիւնը:

Ելոյթ ունենալու համար արձանագրուած երեսփոխաններուն խօսքը ընդհանուր առմամբ զուրկ էր տպաւորիչ ինքնատպութենէ. եղան բազմաթիւ կրկնութիւններ, նոյնիսկ զգացական ելոյթներով: Շեչտուեցան տասնամեակներու աղարտարութիւն մը դարմանելու, ծագումով Հայերու Ֆրանսայի անասկարկ նըւիրումը վերջապէս հատուցանելու, վերապրողներու չառաւիղներուն յիշողութեան իրաւունքը յարգելու կոչեր: Ցայտնապէս չառերու զայրոյթ, ընդվզում պատճառած էին Լիոնի, Մարսէյլի մէջ եւ այլուր թուրք ազգայնամոլներու հակահայ ցոյցերը· անոնց հիմով կը չեզոտէին թէ Ֆրանսան չէր կրնար հող տրամադրել հանրապետութեան հիմնական սկզբունքներուն իսկ հակասող արարքներու, մանաւանդ երբ անոնք ղեկավարուած էին օտար պետութեան մը կողմէ: Շեչտուած գլխաւոր միտքերէն եղաւ նաեւ Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին 2001 Յունուարի օրէնքը ամբողջացնելու անհրաժեշտութիւնը: Այդ օրէնքը իրաւագիտական որեւէ արժէք չէր ներկայացներ ու հարկ էր լրացնել զայն, ժխտումը պատժող օրէնքով մը:

Ելոյթ ունեցողներէն կարեւոր տոկոս մը հակազդեցով թրքական սպառնալիքներու, ըսաւ թէ Ֆրանսա ոչ մէկ դաս ուներ առնելիք Թուրքիայէն, յատկապէս արտայայտութեան ազատութեան նիւթով երբ այդ երկրին մէջ կը գործէր պատժական օրէնքի 301րդ յօդուածը որով կը դատապարտուէր «Թրքութեան անարգանք» նկատուած ամէն արտայայտութեան տէր:

Այս հոլովոյթին մէջ հետաքրքրական էր Թուրքիոյ մասին նախագահ Ժ· Շիրաքի երեւանեան ծանօթ յայտարարութեան արժեւորումը· իրեն զգալիապրակից չըլլանակի երեսփոխաններ կը չեզոտէին անոր մէջ Ֆրանսայի պետական առաջին դէմքին խիզախութիւնը, մինչ ուրիշներ կը դատապարտէին անոր կեցուածքին երկակի բնոյթը· նախագահ Շիրաք մինչ Երեւանի մէջ Թուրքիոյ կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման համարած էր Եւրոպայի անոր անդամակցութեան, Փարիզի մէջ դէմ, կամ վերապահ կը յայտնուէր ժխտումը պատժելու օրինագիծին: Ակդարեւ, մըտահոգութեան առաջնորդելիք բաւական տուեալ կայ այդ երկակի կեցուածքին մէջ երբ նկատի առնուի հետեւեալը· Երեւանի յայտարարութիւնը որեւէ կիրարկութեան առաջնորդող բնոյթ չունէր· հոգեբանական լոյսը էր տուեալներուն չափով, ամբողջ անկեղծութեամբ հանդերձ: Իսկ օրէնքին պարագային, պէտք չէ մոռնալ որ Ազգային Ժողովի դրական արդիւնքը առաջին փուլն է հոլովոյթի մը որ պէտք է անցնի Սենականոյի քուէարկութենէն եւ նոյնինքն նախագահ Ժ· Շիրաքի կողմէ ստորագրութեան հանդրուանէն:

Կ'արժէ ելոյթերով հնչած միտքերէն չեշտել ներկայի օրէնքով այսօրուան Թուրք կառավարութիւնը չդատապարտելու մտահոգութիւնը, նաեւ օրինագիծին տիրութեան յամառ արտայայտութիւնները մէկդի ձգելու կոչերը: Անոնց չարունակութիւնը եղան կուսակցական, զգահարական տարակարծութիւններէ հեռու մնալով օրէնքը միաձայնութեամբ ընդունելու առաջարկները:

Կարեւոր է ընդգծել նաեւ չհարկումի պարագայ մը· օրինագիծին դէմ արտայայտուող քանի մը երեսփոխաններ, որպէս իրենց թեզին նեցուկ անդրադարձան Հ· Տինքի խօսքերուն· ընդգծեցին անոր թրքական օրէնքով դատապարտուած հայ լրագրող մը ըլլալով հանդերձ, օրէնքին դէմ ըլլալու պարագան: Կերպով մը հայ մտաւորականին կեցուածքը որպէս նախատեսի առարկութիւն կը գործածուէր Ցեղասպանութեան կիսատ օրէնքը լրացընելու ջանքին դէմ:

Դէմ արտայայտուողներու ամէնէն հանդամանաւորն էր Եւրոպական գործերու նախարարուհի Գաթրին Կոլոնա որ կը ներկայացնէր կառավարութեան տեսակէտը: Ըսե՛նք որ հասկնալի էր կառավարութեան զննդիմութիւնը, սակայն ատիկա արտայայտելու համար թրքական վաստաւրկներէն տարբեր ճամբայ չկա՞ր: Մինչդեռ Տիկին Կոլոնա գրեթէ բառացի կերպով կրկնեց Թրքական ծանօթ յանկերգները, Հայուն վշտին ցաւակիցի մը կաղապարներէն եռք: Ըսաւ թէ օրէնքը կը վնասէ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ բարեկամական, գործընկերութեան կապերուն, Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հոլովոյթին, եւլն·:

Հետաքրքրական վերջին կէտ մըն էր օրէնքին կողմնակիցներէն ոմանց կողմէ կէտայի օրէնքին հետ տարուած զուգահեռը: Այդ հիմով պահանջեցին որ ցեղասպանութիւններու միջեւ խոիր չընդունուի ու նոյն վերաբերումը ցոյց տրուի հայկական պարագային նկատմամբ եւս:

Միջանկեալ ձեռամբարձ քուէարկութենէն եռք որով ներկայ խորհրդարանականները միայն 5–6 դէմ քուէով վաւերացուցին վիճարկումին անցքը, խօսք տրուեցաւ տասնեակ մը երեսփոխանի:

Թ· Մարինի (ԻԽ· ԷՄ· ՓԷ·) յայտնեց թէ իրենց կուսակցութիւնը քուէի թելադրանք չէ ըրած իր անդամներուն, պիրենք ազատ ձգած է իրենց որոշումին մէջ: Փ· Զուգարելլի աւելորդ նկատեց Հայերուն ամէնէն մօտիկ նկատուելու մրցակցութիւնը: Ա.ափ–Մարիթիմի երեսփոխանուհի Միւրիէլ Միլիթելլօ յայտարարեց եռք թէ վերապրողի չառաւիղ է, րարելէ եռք թէ վերապրողի չառաւիղ է, պիտի չկրնայ ըլլալ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ բարեկամական, գործընկերութեան կապերուն, Թուրքիոյ ժողովրդավարացման հոլովոյթին, եւլն·:

Ճաշորդեցին թեր ու դէմ տեսակէտներ Փ· Տէվէճեանի առաջարկած սրբագրութեան: Այդ նիւթով քուէարկութիւնը ժխտական արդիւնք տուաւ ու ժխտումը պատժող օրէնքէն պատմաբանները, հետազօտողները դուրս ձգելու առաջարկը մերժուեցաւ: Միւս, երկրորդական սրբագրութիւնները ընդունուեցան:

Ցաւելեալ քանի մը խօսք առնողներէ եռք որոնցմէ մէկն էր Ս· Սանթինի որ յիշեցուց թէ Ֆրանսայի Հայերը իրենց նուիրումին մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն նկատի առած էին ու այդ օրինակով թելադրեց մոռնալ քաղաքական տարբերութիւնները, արտով թեր քուէարկել օրէնքին:

***

Ազգ· Ժողովի նիստին ժամերուն Ազգային Ժողովին եռեւի հրապարակին վրայ Հայերու բազմութիւն մը զոյգ եռագոյններով ու Ցեղասպանութիւնը ոգեկոչող պաստառներով ցոյցի ձեռնարկած էր: Վանի կազմաւորումէն զլխաւորուած ցուցարարները թէ՛ կը դատապարտէին Թուրքիոյ ուրացումն ու սպառնալիքները, թէ՛ կը զօրակցէին օրինագիծին ի նըպաստ դիրքի տէր երեսփոխաններուն:

Քուէարկութեան արդիւնքը հրճուանքի, յուզումի ալիք մը յառաջ բերաւ հըրապարակին վրայ ուր քիչ եռք եկան չարք մը երեսփոխաններ խօսք առնելու ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ:

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

129 քուէարկողներէ ստացուեցաւ 125 քուէ· բացարձակ մեծամասնութեան համար 63 ձայն հարկաւոր էր: Թեր քուէարկեց, ինչպէս դրեցինք, 106 երեսփոխան, դէմ՝ 19:

Ըստ կուսակցութիւններու, քուէներու բաշխումը եղաւ հետեւեալ կերպով·

ԻԽ· ԷՄ· ՓԷ· (362)
ԹԵՐ – 49 քուէ (ներկայ կամ քուէի պատուէր տուողներու կողմէ)
ԴԷՄ – 17 (Ժ· Պինեոն, Ի· Պիւր, Ժ· Գարէզ, Հ· տը Շարէթ, Ֆ· Գորնիւ–Ժանթիլ, Տ· Կարիկ, Կ· Ժէօֆրուա, Ի· Ժէկօ, Մ· Լաֆիթէօր, Փ· Լըքիյէ, Փ· Մէհէնըրի, Ժ· Միար, Մ· Փիրոն, Տ· Քանթէն, Ժ·–Լ· Ռէյճեր, Տ· Ռիշար, Ժ·–Փ· Սուատոն)։

ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԻՒՆ – 4 (Մ· Օրիյաք, Ժ·–Մ· Տիւպէրնար, Փ·–Լ· Ֆէնիէ, Մ·–Ժ· Զիմէրման)։
Չէ քուէարկած Ժ·–Լ· Տըպրէ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ (150)
ԹԵՐ – 40 քուէ։
ԴԷՄ – 2 (Ժ·–Մ· Պուշըրոն, Ժ·–Մ· Լը Կէն)։
Չէ քուէարկած Հ· Մինասեան (նախկին նախագահուհին)։

ԻԽ· ՏԷ· ԷՖ· (29)
ԹԵՐ – 7։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ (22)
ԹԵՐ – 6։

ՁԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾՆԵՐ (12)
ԹԵՐ – 4 (Փ·–Ռ· Պակէ, Վ· Պէս, Մ· Պէյար, Ն· Մամէտ)։

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՍՓԻՒՌՔ ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀԻԼՏԱ ՁՈՊՈՅԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԽՄԲ.– Հայաստան – Սփիւռք Գ. խորհրդաժողովին տեղեկատուութեան մեր բաժիններուն մէջ անդրադարձած էինք երկու ուշագրաւ ելոյթի որոնք ներկաներուն լուրջ հետաքրքրութեան արժանացած էին: Առաջինը Ֆրանսայի "Հայաստան" հիմնադրամի նախագահ Պետրոս Թերզեանի խօսքն էր, երկրորդը Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբի նախագահ Հիլտա Ձոպոյեանի: Հրատարակելէ ետք առաջինը (Հոկտ. 5), կուտանք նաեւ երկրորդը:

*
**

Ներկայ խորհրդաժողովը կը զուգադիպի Հայաստանի Հանրապետութեան տասնըհինգերորդ տարեդարձին: Անցնող տասնըհինգ տարիներու ընթացքին, հայրենի կառավարութեան նախաձեռնութեամբ եւ երրորդ անգամ ըլլալով, հայրենիքի եւ Սփիւռքի ղեկավար ուժերը կը համախմբուին այս սեղանին շուրջ, քննարկելու համար մեր ազգային առաջնահերթութիւնները եւ ուղիներ ճշդելու մեր այսօրուան եւ վաղուան հարցերու լուծման հեռանկարով:

Այսօր մեր առջեւ դրուած են երկու մեծ խնդիրներ: Անոնցմէ առաջինը Հայաստանի անկախ պետականութեան ամրապնդման խնդիրն է այն բարդ տարածաշրջանին մէջ ուր մեզ դրած է պատմութիւնը եւ որուն դիմագրաւած ընդհանրական մարտահրաւէրները նաեւ մեր մարտահրաւէրներն են այսօր: Անոնցմէ երկրորդը ժամանակակից ըմփիւռքի լինելիութեան խնդիրն է, որ լուծում պէտք է գտնէ նոր օրերու չափանիշերով:

Այսօր մենք հպարտութեամբ պէտք է նշենք, որ Հայաստան ներկայ ժամանակներու ռազմաբեմին կը ներկայանայ տասնըհինգ ղըժուար տարիներու վերիվայրումները յաղթահարած պետութեան մը հարուստ կենսափորձով: Կասկած չկայ, որ յառաջիկայ տարիները մեծ պահանջներ պիտի դնեն մեր ղեկավարութեան առջեւ ամէն բնագաւառի մէջ: Կասկած չկայ նաեւ, որ Հայաստան եւ Սփիւռք միասնաբար պիտի դիմագրաւեն վաղուան օրերու ճնշումները, որ պէտք կարենան հասնիլ գոհացուցիչ լուծումներու: Կարեւոր է սակայն, որ վաղուան գործադաշտը հաւաքաբար կազմակերպեն, առողջ եւ արդիւնաւոր սկզբունքներու յենելով եւ հաւասարակշռելով մեր ազգային ռազմավարութեան հեռահայեաց եւ մերձահայեաց հրամայականները:

Այս առումով, անհրաժեշտ է հաստատել երկու ղեկավար սկզբունքներ, առանց որոնց կարելի չէ յաջողութեամբ կողմնորոշուիլ մեր պայքարի ճակատներուն վրայ:

Առաջինը այդ սկզբունքներէն կը թելադրէ, որ մեր պետականութեան զարգացման գործընթացը ըլլայ համակողմանի: Կարելի չէ պատկերացնել, որ Հայաստանը նուաճումներ կատարէ տնտեսութեան մարզին մէջ եւ միաժամանակ զրկուի տեղքայլի մէջ՝ քաղաքական, ընկերային, ազգային անվտանգութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ: Զարգացման գործընթացը կ'ենթադրէ համապարփակ ռազմավարութիւն, որուն բոլոր բաղկացուցիչները միասնաբար պէտք է գործեն, որպէսզի զարգացման գործը դրուի վստահելի հիմերու վրայ:

Երկրորդ սկզբունքը հայրենիքի եւ Սփիւռքի զոյգ իրականութեանց փոխանուցիչ ըլլալու հարկադրանքն է: Հայաստան եւ Սփիւռք պիտի լրացնեն զիրար: պիտի ըլլան փոխադարձաբար զգայուն մեկզմէկու առաջնահերթութեանց:

Այս լոյսի տակ է, որ ես կ'ուզեմ յատկապէս խօսիլ եւրոպահայութեան վիճակուած դերին եւ Եւրոմիութեան մայրաքաղաքին՝ Պրիւսէլի մէջ գործող Հայ Դատի Յանձնախումբի հովանիին տակ ստեղծուած Եւրոհայկական Դաշնութեան Գրասենեակի աշխատանքներուն մասին:

Նախ կ'ուզեմ մեկնիլ այն աշխարհաքաղաքական իրողութենէն, որ Եւրոպան հայ պետականութեան համար ունի խարիսխի նշանակութիւն: Պատահական չէ, որ այսօր արդէն Հայաստան ընդգրկուած է Եւրոմիութեան Հարեւանութեան Ծրագրին մէջ եւ պատահական չէ նաեւ, որ Հայաստան հետզհետէ կը կապուի Եւրոպայի իրականութեան՝ յատուկ գործընկերութեան մը հետեւողական հեռանկարներով: Եւ այս զարգացող փոխյարաբերութեան բովին մէջ է որ հետզհետէ կը բիւրեղանայ եւրոպահայութեան դերակատարութեան խնդիրը, Հայաստան – Սփիւռք կապերու ընդհանուր քաղաքականութեան համաթեքսթին մէջ:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Հայաստանի հետ Եւրոպայի համագործակցութիւնը Հարեւանութեան Ծրագրի միւս երկիրներէն կը զատորոշուի կարեւոր երկու հանգամանքներով:

– Առաջինը եւրպահայ Սփիւռքի ցայտուն իրականութիւնն է: Այսօր մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր Եւրոմիութեան քաղաքացիներն են: Անկախ այն բանէն, որ հայութեան ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ կ'երթայ մինչեւ պատմութեան խորերը, ներկայի եւրոպահայութիւնը իր լայն զանգուածով կազմուած է 1915ի Եղեռնէն ետք եւ այսօր աւելի քան չորս սերունդներէ ի վեր ընդգրկուած է եւրոպական հասարակութիւններու մէջ, անոնց բերելով իր քաղաքացիական արթնութիւնն ու իր բազմակողմանի ներդրումները: Եւրոպայի քաղաքական եւ հասարակական բեմին վրայ եւրոհայութիւնը իր ինքնուրոյն մշակութային նկարագիրը պահպանելով հանդերձ, մաս կը կազմէ Եւրոպայի ընդհանրական ինքնութեան: Ան չէ մեկուսացած որպէս ազգային փոքրամասնութիւն: Ան մաս կը կազմէ մեծամասնութեան, իր այդ կարգավիճակէն բխող բոլոր կարելիութիւններով:

Եւ անշուշտ պէտք է ողջունել, որ պատկառելի այս խորհրդաժողովի աշխատանքներուն իրենց գործօն մասնակցութիւնը կը բերեն եւրոպահայ Սփիւռքի պատուիրակութիւնները այլ երկիրներէ եկած իրենց եղբայրներուն եւ քոյրերուն կողքին:

Հայաստանը Եւրոպայի միւս հարեւաններէն զատորոշող երկրորդ կարեւոր հանգամանքը Հայոց ցեղասպանութեան դառն իրողութիւնն է, որուն հետ սերտօրէն առընչուած է Եւրոպան եւ որ այսօր մաս կը կազմէ Եւրոպայի պատմական յիշողութեան: Եւրոպան կը գիտակցի, որ ժամանակակից եւրոպահայութիւնը վերապրած է այդ ահեղ եղեռնագործութենէն եւ մաս դարձած եւրոպական մեծ ընտանիքին: Աւելի՛ն, Եւրոպայի հաւաքական գիտակցութեան մէջ հայոց անկախ պետականութիւնը՝ այսինքն Հայաստանի Հանրապետութիւնը ապրող ապացոյցն է այն վերածնունդին, որուն համար եւրոպահայութիւնը պայքարեցաւ գրեթէ մէկ ամբողջ դար: Հայաստան – Սփիւռք կապերու ձեւաւորման գործին մէջ պէտք է անպայման տեղ գտնէ այս չատ կարեւոր հանգամանքը:

Այս երկու զատորոշիչ հանգամանքներով, Եւրոպայի կապը Հայաստանի հետ այսօր սկիզբ կ'առնէ սերտակցութեան չատ աւելի խորունկ գործօններէ, եւ Հայաստանին կ'ընծայէ յատուկ առաքելութիւն մը իր ապագայ յարաբերութիւնները զարգացնելու տեսակէտէն:

Մեկնելով մեր կազմակերպութեան աշխատանքներու բնոյթէն, այստեղ կ'ուզեմ յատկապէս խօսիլ եւրոպահայութեան քաղաքական ներկայութեան մասին:

Եւրոպահայութեան ձայնը լսելի դարձնելու սահմանուած Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբը միաժամանակ երկու առաքելութիւններ յանձն առաւ իր ստեղծման օրէն.–

Առաջին՝ կեանքի կոչել Եւրոպական կառոյցներու չուրջ քաղաքականացած եւրոպահայ համայնք մը, հո՛ն՝ ուր ցարդ տեղական մասհոգութիւններու չուրջ կազմակերպուած համայնքներ կը գործէին.

Երկրորդ՝ Եւրոպահայութեան քաղաքական կամքին արտայայտիչը դառնալ հո՛ն ուր մեր հիմնահարցերը համամարդկային արժէքներու եւ եւրոպական քաղաքականութեան ուղղութիւններուն կը զուգադիպին:

Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբի հովանիին տակ ստեղծուած Եւրոհայկական Դաշնութիւնը վերջին տարիներուն իր աշխատանքի ծիրին մէջ հետզհետէ ընդգրկեց ստուար թիւով եւրոպահայ կազմակերպութիւններ, զանոնք առաւելաբար կապելով Եւրոմիութեան օրակարգին վրայ գտնուող մեծ թեմաներուն, որոնք ուղղակիօրէն կ'առընչուին հայութեան լինելիութեան խնդիրներուն: Անոնք են,

ՀԱՅ ՄԸ ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ՆԵՄՐՈՒՏԻ ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ՋՈՒՐԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Երբ Պէթլիսէն կ'ուղղուիս դէպի Բզնունեացոց պատմական նահանգրութեան կարեւոր կեդրոններէն Դատվան, դէմդ կը ցցուի Սիփանէն վերջ, այս չրջանի երկրորդ բարձր սարը՝ Նեմրուտ:

Եւ երբ լերան արեւելեան կողմէն կ'անցնիս պարսպապատ Ալաթ, կամ նոր անունով՝ Ահլաթ գիւղաքաղաքը, Վանայ Ծովու հիւսիսային ափէն քեզ կը բարեւէ Մեծն Սարը Սիփանայ, զոր տեղացիներ կը կոչեն «Սարէ Սիփանէ»:

Ահլաթի մէջ կրնաս այցելել «Ուսուա–Շաքիրդ», այսինքն Վարպետի եւ Աչկերտի «Ուլու Ջիամպէքը», նաեւ Սելճուքեան կոչուած իսլամական դերեզմանոցը, որ նըշանաւոր է խաչքարանման տապանաքարերով: Իսկ երբ Ալաթէն բարձրանաս Նեմրուտ, հանդիպած երկրորդ գիւղը կը կոչուի Սոխորդ, որ անցեալին ծանօթ էր այլեւս գոյութիւն չունեցող եկեղեցիով եւ աղբիւրով, իբրեւ Աղբիւր Սերոբի ծնած գիւղ:

ՎԱՆԱՅ ԾՈՎՈՒ «ՆԵՄՐՈՒՏ ՍԱՐԸ»

Աոթեամանի նոյնանուն սարին հետ չփոթի տեղի չտալու համար «Վանայ Նեմրուտ» կ'անուանենք Վանայ Ծովուն հարաւ արեւմտեան եզերքին բարձրացող այս սարը, որ նախկին հրաբուխ մըն է եւ իր հսկայ խառնարանին մէջ կը պարփակէ երեք տարբեր չափի լիճեր՝ մէկը գաղջ, միւս երկուքը պաղ ջուրով:

Դժուարամատչելի սար մը չէ Նեմրուտը, որուն գագաթի լիճերը հասնելու համար գոյութիւն ունին երկու ճանապարհներ, մին՝ Դատվանէն, միւսը Ալաթէն: Մենք հասանք այդ երեք լիճերուն, որոնցմէ առաջինը եւ մեծագոյնը իր ջինջ ու սառի պէս ջուրը կը մատակարարէ, իբրեւ Աղբիւր Սերոբի ծնած գիւղ:

ՎԱՆԱՅ ԾՈՎՈՒ «ՆԵՄՐՈՒՏ ՍԱՐԸ»

Աոթեամանի նոյնանուն սարին հետ չփոթի տեղի չտալու համար «Վանայ Նեմրուտ» կ'անուանենք Վանայ Ծովուն հարաւ արեւմտեան եզերքին բարձրացող այս սարը, որ նախկին հրաբուխ մըն է եւ իր հսկայ խառնարանին մէջ կը պարփակէ երեք տարբեր չափի լիճեր՝ մէկը գաղջ, միւս երկուքը պաղ ջուրով:

Դժուարամատչելի սար մը չէ Նեմրուտը, որուն գագաթի լիճերը հասնելու համար գոյութիւն ունին երկու ճանապարհներ, մին՝ Դատվանէն, միւսը Ալաթէն: Մենք հասանք այդ երեք լիճերուն, որոնցմէ առաջինը եւ մեծագոյնը իր ջինջ ու սառի պէս ջուրը կը մատակարարէ Թուրքիոյ անդամակցութեան Քղթաթաբարը, Արցախի ինքնորոշման իրաւունքին հետ կապուած բանակցութիւնները, Ջաւախքի իրաւունքի հարցը, Սփիւռքի այլ գաղութներու այժմէական խնդիրները, Եւրոպա – Հայաստան յարաբերութիւնները եւ եւրոպահայութեան մշակութային ինքնութեան խնդիրը:

Այսօր Եւրոպայի մէջ հայութեան առկայութեան փաստը առօրեայ իրականութիւն դարձած է Եւրոպայի ղեկավար մարմիններուն համար: Այն իրողութիւնը, որ վերջին տարիներուն եւրոպահայութիւնը Եւրոխորհրդարանին, Եւրոպական Յանձնախումբին եւ Եւրոմիութեան Խորհուրդին առջեւ կը ներկայանայ որպէս միակամ ոյժ իր վճռակամ դիրքորոշումներով եւ իր ուրոյն արժէքներով, զայն կը վերածէ պատկառելի խարիսխի մը եւ այդ հաստատութիւնները այլեւս չեն կրնար անտեսել եւրոպահայութեան միասնական կամքը:

Հոս կ'արժէ ընդգծել այն հսկայ առաւելութիւնը որ Անկախ Հայաստանի պետականութեան փաստը՝ եւ Հանրապետութեան դիւանագիտական կազմը իր բազմակողմանի գործունէութեամբ բերաւ Եւրոպահայութեան կազմաւորման եւ արժեւորման այս գործին:

Վերջապէս, կ'ուզեմ այստեղ չեշտել, որ մեր գրասենեակի աշխատանքները եւրոպահայ կեանքի բազմակողմանի երեւոյթին միայն քաղաքական երեսը չեն ներկայացներ եւ սակայն կ'ուզեմ նոյնպէս չեշտել, որ քաղաքականը կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացընէ, Հայաստան – Եւրոպա ներկայ եւ ապագայ յարաբերութիւններուն որակը ճշդելու տեսակէտէն: Քաղաքականացած եւրոպահայութիւնն է միայն, որ պիտի կարենայ բանալի տարբերութեամբ մը օժտել Հայաստան – Եւրոպա յարաբերութիւնները: Գիտակից եւ կազմակերպուած եւրոպահայութիւնն է միայն, որ մնայուն եւ յարաճուն իրականութեան կրնայ վերածել հետզհետէ ձեւաւորուող այն մեծ դաշինքը, որ Եւրոպան ու Հայաստանը պիտի լծէ նոյն պատմական առաքելութեան:

կարարէ եղեր Արածանի գետին ա-կունքներուն: Այդ մասին մեր պատմիչներէն հասած է մեզի ժո-ղովրդական աւանդութիւն մը:

ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Հովիւ մը (արդէն մեծ մասամբ հովիւները կ'ըլլան աւանդութիւննե-րու հերոսները), Նեմրուտի գա-գաթի լիճի ափին հօտը արածելու առեն նստած տեղէն իր ձեռքի ա-սան կը նետէ անհանդարտ ուլի մը վրայ, որ իր խաղերով կը խանգա-րէր ոչխարներուն հանգիստ ջուր խմելը: Մինչոց մը վերջ կ'երթայ ջուրին մէջ լինկած ձեռնափայտը առնելու, բայց չի կրնար գտնել, կարծես լիճը կուլ տուած ըլլար: Օրեր վերջ, լերան արեւմտակողմի ընդարձակ դաշտին մէջ ման եկած առեն, գետնէն բլուած հազարաւոր ակերէն մէկուն մօտ կը գտնէ կոր-սընցուցած սան: Այդ դաշտի «Նորչին» անուն գիւղին բնակիչնե-րը կը հաւատան թէ հրաբուխի լի-ճին ջուրերը սաորգետնեայ ճամ-բաներով կը հոսին դաշտ, ուր գետ-նի քարերու մէջէն կը բխին, ակունք-ը դառնալու համար Նուիրական Արածանի գետին: Այսօր այդ սքան-չելի դաշտին մէջ, ջուրին բլուած ընդարձակ տարածութիւնը պեղո-նով չրջապատած եւ աւազան մը չի-նած են, չուրջն ալ պատած են փը-չաթելերով, ջուրը մաքուր պահե-լու համար:

Եթէ կը հաւատաք ականատեսի վկայութեան, Մնձուրի լեռներուն ջուրին չափ անարատ, պաղ ու դու-լալ է աւազանէն յորդող Նեմրուտ Սարի ջուրը:

(Շար. 9)

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ

Հայկական բանաստեղծութեան երկվեղուա – հայերէն, ֆրանսերէն – ծաղկաքաղի(*) մը հրատարակու-թիւնը եւ այդ առթիւ Հայաստանէն երեք բանաստեղծներու – Վիոլէթ Գրիգորեան, Մարինէ Պետրոսեան, Արմէն Շէկոյեան – Փարիզ ներկա-յութիւնը եղանակին գրական առա-ջին երեկոյթը կազմակերպելու մը-ղած էր Համազգայինը: Բանաս-տեղծութեան չարչրկուած, չհար-կուած բայց միշտ յարութիւն ա-ռած թեմայով ձեռնարկը ամբող-ջութեամբ լեցուցած էր Փարիզի Մշակոյթի տան Զ. Տէմիրեան սը-րահը ուր վաճառքի ալ դրուած էր նոյն ծաղկաքաղը:

Սիւզան Սիսեռեանի ողջոյնի խօսքէն եռք հատորը եւ ներկայ բանաստեղծները ներկայացնելու ելոյթով մը հանդէս եկաւ Գ. Պըլա-եան որ բազմակի, լայն մասնակ-ցութիւն ունեցած էր հատորին պատրաստութեան: Նախ բացատ-րեց այդ պատրաստութեան երկա-բաեւ հոլովոյթը, տարուած հա-ւաքական աշխատանքը: Նպատա-կըն էր ժամանակակից հայկական բանաստեղծութիւնը ներկայացնել, հայատառեան ու սփիւռքեան թե-ւերով: "Ժամանակակից"ը ան սահմանեց անցեալը չհրկնելու, ա-պագային ալ որոշ ընթացք մը թե-լադրելու յատկանիշերով: Շեչտեց ծաղկաքաղի մը բնոյթը որ ամբող-ջական գործ մը չէր կրնար ըլլալ, քանի որ կար ընտրելու հարցը:

Կանգ առաւ թարգմանութեան գործին վրայ որ "չար աշխատանք" էր. ծաղկաքաղը բաղկացնող կը-տորները թարգմանուած էին զա-նազան անձերու կողմէ որոնք թարգմանելու տարբեր ըմբռնում-ներու տէր եղած էին, մինչ յետոյ ամբողջացումի գործ մը կատար-ւած էր: Նոր լոյս տեսած հատորը առաջին անգամ ըլլալով իրարու քով կը ներկայացնէր Հայաստանի ու Սփիւռքի 20 բանաստեղծներ: Ընդգծեց հայաստանցիներուն քով առօրեան ներկայացնելու զօրաւոր չեչտը: Ցետոյ ֆրանսերէնով ալ համառօտակի կրկնելով ըսածնե-րը, իրենց էջերէն ընթերցումի հը-րաւիրեց օրուան երեք հիւրերը: Մ. Շէկոյեան, Վ. Գրիգորեան եւ Մ. Պետրոսեան կարղացին իրենց հա-տորներէն էջեր որոնք մեծ հետա-քրքրութեան առարկայ եղան լը-սարանին կողմէ: Ամէն մէկ նըվեր-ցումի հետեւեցաւ զրոյցի բաժին մը որուն ընթացքին նիւթ եղան ժամանակավրէպ կաղապարներու տէր, յաճախ "պաշտօնական" նը-կատուած չրջանակներու քննադա-տութիւնները, դատապարտումնե-րը, միւս կողմէ՝ արտայայտու-թեան ազատութիւն գտած արուես-տագէտներուն իրենց գծած ճամ-բայէն անչեղ յառաջանալու վճռա-կամութիւնը: Նիւթ եղաւ յատ-կապէս Վ. Գրիգորեանի որոշ քեր-թըւածներուն հանած աղմուկը, ի-րենց "սեռային" թեմային պատճա-ռով որ անտեսել կու տար անոր բա-նաստեղծական հզօր լեզուն, ոճը: Այդ վէճին անդրադարձումը սե-ղան բերաւ իսկական արուեստագէ-տին մխթեր խորտակելու կոչումը որ սակայն այնքան հակազդեցու-թեան տեղի կու տար քիչ մը ամէն չրջանակի մէջ:

Երեք բանաստեղծներու ընթեր-ցումին փոխն ի փոխ ընկերացաւ թարգմանութիւններէն էջերու ըն-թերցումը որուն թեկնածու եղաւ ներկաներէն պարոն մը, անակնկալ գոյն մը աւելցնելով երեկոյթին:

Հետեւեցաւ հարցումներու բա-ժին մը որով բացուեցան նորանոր ծալքեր, զրոյցը չարունակելով մինչեւ բաւական ուշ ժամեր:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) «Avis de Recherche»
Editions Parenthèses

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Ե. Պատգամաւորական ժողովին կողմէ ընտրուած կեդր. վար-չութիւնը իր առաջին լիագումար նստա-շրջանը ունեցաւ Երեւանի մէջ Սեպտ. 22-էն 24: Ներկայ էին վարչութեան բոլոր անդամները:

Երեք օրերու ընթացքին կեդր. վարչու-թիւնը կատարեց Միութեան կացութեան եւ անոր գործունէութեան քննարկումը: Ան մանրամասնօրէն քննեց իր կրթական հաստատութիւններու վիճակը, գնահա-տեց անոնց յաջողութիւնները եւ յատուկ որոշումներ կայացուց թերիներու վե-րացման համար: Հաստատուեցաւ, որ Լիբանանի վերջին պատերազմին պատճա-ռով Մ. եւ Հ. Արսլանեան ճեմարանը ու-նի տնտեսական զժուարութիւններ, ո-րոշուեցաւ մօտէն հետեւիլ վարժարանին կողմէ այս ուղղութեամբ առած քայլերու իրագործման եւ աչխատանք տանիլ յատ-կապէս աչխարհասփիւռ ճեմարանատեր-ներ մօտ, որպէսզի անոնք օժանդա-կութեան ձեռք երկարեն իրենց մայր հաստատութեան: Ուրախութեամբ ար-ձանագրուեցաւ, որ Մարսէյլի ճեմարա-նը այս տարեշրջանի ընթացքին իսկ սկի-տի ձեռնարկէ իր չինարարական աչխա-տանքներու երրորդ, այսինքն՝ վերջին փուլի գործադրութեան: Ժողովը տեղե-կացաւ նաեւ չրջանային վարչութիւննե-րու կրթական – մշակութային ձեռնարկ-ներու՝ մասնաւորաբար Սիտնիի Արշակ եւ Սօֆի Գույումճեան ճեմարանի, Հալէպի Հայագիտական Հիմնարկի եւ Լիբանանի Լեռն Շանթ Կեդրոնի աչխատանքներուն մասին յանգելով համապատասխան եզրա-կացութիւններու:

Կազմակերպական պետի վրայ, կեդր. Վարչութիւնը հետեւելով Գ. Պատգամա-ւորական Ժողովի կատարած թելադ-րանքներուն, ի չարս այլոց որոշեց քա-ջալերել միջ-չրջանային հանդիպումները եւ աւելի յաճախակի դարձնել չրջաննե-րէն ներս իր այցելութիւնները: Նաեւ՝ ճիգ պիտի թափուի կարգ մը չրջաններէ ներս Համազգայինի նոր բջիջներ ստեղ-ծելու: Որոշուեցաւ նաեւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ Համազգայինի գրասեն-եակ մը հաստատել մօտէն կազմակերպե-լու եւ համադրելու համար ցամաքամա-սի Համազգայինի չրջաններու մշակու-թային գործունէութիւնը:

Ժողովը կատարեց նաեւ հայ երիտա-սարդութեան առընչուող հարցերու խո-րունկ քննութիւնը. ան անդրադարձաւ հայ երիտասարդութիւնը հայկական մը-չակոյթով խանդավառելու միտող միջոց-ներու որոնման եւ տրամադրումին, ինչ-պէս նաեւ այս ծիրին ներս մտայնութիւն-ներու արմատական փոփոխութեան ան-հրաժեշտութեան:

Կարեւորութեամբ քննուեցաւ տնտեսա-կան օրակարգը: Որոշուեցաւ անյապաղ վերականգնել Համազգայինի Փոնտերը, որոնք օգտագործուած են տաճկին չինա-րարական անյետաձգելի ծրագիրները ի-րականացնելու համար:

Հրատարակչական, քարոզչական եւ ընդհանրապէս մշակութային գործի մար-զերէն ներս որոշուեցաւ աւելի լայն ճե-ւով օգտագործել էլեկտրոնային արհես-տագիտութեան ընձեռած կարելիութիւն-ները:

Վերջապէս որոշուեցաւ յաջորդ տարի-ներուն աւելի մեծ թափ տալ Հայաստա-նի մէջ Համազգայինի գործունէութեան եւ չարունակել Երեւանի Պետական Հա-մալսարանին հետ տարիներ առաջ սկսած համագործակցութիւնը:

Լիբանոնի աւտարտին կեդրոնական վարչութեան նախաձեռնութեամբ տե-ղակցութիւն մը տեղի ունեցաւ ՀՀ Մչա-կոյթի նախարարուհի՝ Տիկին Յասմիկ Պօղոսեանին հետ: Տեղակցութեան ըն-թացքին, չինչ եւ օգտաչատ մթնոլոր-տի մէջ, մտքերու փոխանակում տեղի ունեցաւ մչակութային աչխատանքներու մարզին ներս գործակցութեան կարելիու-թիւններու մասին: Քննուեցաւ նաեւ Հա-յաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մչակութա-յին կամրջումին թափ տալու կարեւորու-թիւնը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՀԱՅԿ ԿՐԹԱԿԱՆ
ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ, 2006 Հոկտեմբեր 9

Publications reçues

ARMENIE, MON AMIE
Bref aperçu sur l'Arménie d'hier et d'aujourd'hui

STEPHAN BOGHOSSIAN

Editée par le Conseil d'Administration du Centre des Rencontres entre les Générations Arméniennes

Marseille 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԱԲ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Զմոռնամ յիչելու, թէ Վենետիկի բա-նաստեղծ վարդապետները խորհրդաւոր կեղծանուններ ունէին: Մենալ կը կոչ-ւէր "Տաղք Երից Վարդապետաց" հա-տորին մէկ հեղինակը: Առան անունը կը կրէր Հ. Սրբէն Բագրատունին, իսկ Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզ Վրոյր տիտղոսո-ւած էր. եւ "Բուրաստանք"ին մէջ գըր-ւած "Եմ, եմ Վըրոյր" խօսքը իրեն կը վերաբերի. Լուտեռիա հին կոչումն է Փարիզ քաղաքին:

Ըսի արդէն թէ Մխաքեան Հ. Եղուարդի տուէը պահեց. այո, պահեց զայն երկիւ-ղածութեամբ. դասերու ժամանակ ընդ-հանրապէս ինքը զուարթ ու ժպտադէմ, Հ. Եղուարդի մահէն յետոյ եղաւ յոյժ տխրադէմ, անժպիտ. կ'ուզէր որ միշտ անոր վրայ խօսուէր, անոր գործերովը պարապիլ մեզ կը յանձնարարէր, մանա-ւանդ կարդալ "Ենէական"էն եւ "Անա-քարսեայ ուղեւորութենէն", "Տելեմա-քի"էն հատընտիր կտորներ, հատուածներ:

*
**

1876ի վերջերը, ես նստայ իրեն համար պատրաստել մխիթարական մը ոտանա-ւոր, զոր պայի կարդալ իր ներկայու-թեանը 1877 Յունուար 1ին, նոր տարին չնորհաւորելով հանդերձ:

Սակայն, ոտանաւորիս հետ ուզեցի նը-ւէր մ'ալ տանիլ եւ այդ նուէրս եղաւ թռչնիկ մը, զի Մխաքեան սիրահար էր թռչուններու եւ կը պահէր քանի մը հատ:

Օրեր առաջ հօրմէս խնդրեցի որ եկքա-նիկ թռչուն մը գտնալ տար, ինչ որ կա-տարեց: Թռչունը մեր տունը վանդակի մէջ անուշինք չաբաթի մը չափ. Կաղան-դին առտուն այդ թռչունը մեծ ղուչուղ-թեամբ զրպանս դնելով պայի Մխաք-եանին, որ լսդունեց զիս, նստեցուց ա-թոռի մը վրայ ու ինքը գնաց կերակրել պահած թռչունները որոնք երեք հատ էին, կը կոչուէին՝ Գլտիկ, Ջահիկ, Պի-ջիկ, իր կնքահայրութեամբը:

*
**

Թռչուններուն հարկ եղած սպասարկու-թիւնը լմնցնելէն յետոյ, եկաւ նստիլ ու ըստ վաղեմի սովորութեան իւր ծխախոտը վառելով, "Ի՛հ, Հայր Եղուարդն ալ գը-նաց, տեղը բռնող չպիտի ըլլայ" ըսաւ հառաչանքով, եւ երբ լռեց, զրած ոտա-նաւորս զրպանէս հանեցի ու սկսայ կար-դալ: Շարադրած տողերովս ես կ'ողբայի Հ. Եղուարդի (Վրոյր) մահը. մխիթա-րիչ կ'ուզէի ըլլալ, եւ խրթ վերջաբան կ'ըսէի, "Թէ որ իմ տկար տողերս բաւա-կան չեն Վրոյրի մահուան առթիւ զգա-ցած ձեր ցաւը ամոքել, թո՛ղ այս բոտրա-պլուխ եկքանիկ թռչունս գայ իր զուարթ երգերովը մոռցնել տայ ձեզի ձեր կսկի-ծը", ու զրպանէս թռցուցի թռչնիկը, որ դնաց թառիլ դիրքերուն վրայ, ուրկէ Մխաքեան բաւական դժուարութեամբ կրցաւ վար առնել ու զայն տարաւ Ջահ-կին վանդակին մէջ փակել:

"Այս կաղանդչէքդ արժեց, վահրամ", ըսաւ, "ես փոխարէն քեզի ի՞նչ տալու եմ" յարեց, ու դիրքերուն կարգէն տուփ մը առաւ բացաւ եւ ինձ նուէր տուաւ չիչատակածս՝ իրմէ լուսանկարուած՝ Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի պատկերը, զոր ես տեղած կը պահեմ ես, Հ. Եղուարդ Հիւրմիւզի տաղերուն ընդօրինակութեանս հատորին սկիզբը:

*
**

Հ. Եղուարդի մահը մեզ ալ աւելի կա-պեց իրեն եւ իւր գործերուն, զորս հե-տզհետէ կը գնէր հայրս. այս մասին բը-նաւ ստակ չէր խնայեր եւ իր համեստ քսակին չնորհիւ ունեցանք "Անաքարսիսի ուղեւորութեան" եւ "Ոսկէղնի հնախօսու-թեան" ամբողջ հատորները, ինչպէս նա-եւ "Պօղ եւ Վիրգինէ", "Արկածք Տելեմա-քայ", "Գիրք Յոբայ", "Մաղթանք չա-փաւ", "Բելիսարիոս", "Նումա Պոմպի-լիոս", "Ռասլնի կ'ըսէ", "Մէթաչմահիօ թատերդութիւնները", "Մխիթար Գօշ", եւ "Երից Վարդապետաց Տաղերը", ինչ-պէս նաեւ Բագրատունիի գլխաւոր երկե-րը, "Վիրգիլիոսի Մչակականք"ը, "Հոմե-րի Իլիական"ը, "Սուէտի տրամաբանու-թիւնը", "Միլտոնի Դրախտ կորուսեալ"ը, եւ "Հայկ Դիւցազն"ը եւ ուրիչներ, զորս կը կարդայինք անյագաբար:

(Շար. 88)

Ս. ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Փօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ կիրակի, Հոկտեմբեր 15ին:

Պատարագէն ետք կը կատարուի Հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւորականներուն, հոգաբարձուներուն եւ բոլոր ծառայողներուն հոգիներուն համար:

***Սկիզբ՝** առաւօտեան ժամերգութեան ժամը 9ին*

Ս. Պատարագ ժամը 10:30ին

Մատաղի Օրհնութիւն ժամը 12ին

Ապա Ալֆորվիլի "Սալ Վոլթէր" հանդիսասրահին մէջ պիտի տրուի սիրոյ ճաշ, որուն հրաւիրուած են հաւատացեալները:

L'UNION ARMENIENNE DE SUISSE
organise le

7ème Tournoi Européen Intercommunautaire de Genève

Week-end de Pâques — 6-9 avril 2007

- Basket-ball féminin et mesculin
- Ping-pong féminin et masculin
- Volley-ball mixte
- Football (indoor)
- Backgammon

Lieu et date : Hôtel CROWNE Plaza à Genève du 6 au 9 avril
Participants : Equipes européennes
Stade : Bout-du-Monde à Champel, Genève
— Samedi 7 avril : Soirée disco
— dimanche 8 avril : le Grand Bal de Clôture
Renseignements et/ou réservations auprès de :
— Mme Huguette Gabrache : +41.22.758.11.14
— M. Viken Vartzbed : +41.79.217.49.24

Plus d'informations aussi sur :
www.uasdirect.com
et/ou www.armenian.ch

(Շար. Ա. էջէն)

պաղած) Ֆրանսայի երեսփոխաններուն, որպէսզի չքուէարկեն օրինագիծը:

***

Հոկտեմբեր 13ի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը անդրադառնալով Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին նախորդ օրուան քուէարկութեան, կը գրէր թէ ծանր հարուած մը ստացած է Եւրոպային անդամակցելու Թուրքիոյ հեռանկարը, քանի որ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքը պատճառ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ նախաձեռնած բարեշրջումներուն խոչընդոտումին:

***

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրք մամուլը որ քուէարկութեան յաջորդ օրը լայն տեղ յատկացուցած էր հակազդեցութիւններու, արձագանգ եղած էր իշխանութեան եւ ընդդիմութեան դէմքերու միաձայնական դատապարտութեան, յատկապէս առեւտրական մարդին առընչուած սպառնալիքներու, նաեւ Թուրքիա ապրող Հայերուն մեկնաբանութիւններուն:

«Ակօս»ի խմբագիրը «խայտառակ վճիռ մը» որակած էր օրէնքին վաւերացումը, համոզում յայտնելով որ հայ եւ թուրք դեկավարներ պիտի յաջողին հարցը երկխօսութեամբ լուծել: Տեղ տրուած էր նաեւ Թուրքիոյ միակ հայկական դիտոին՝ վարժարանի բնակիչներուն հակազդեցութեան. անոնք եւս յուզում յայտնած էին, պնդելով որ չեն հասկնար Ֆրանսայի ընթացքը, թէ իրենք Թուրքերու հետ հայտ, համերաշխ համակեցութիւն ունին եւ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի զիրենք քաղաքական նպատակներու գործիքի վերածելու:

Ինչ կը վերաբերի պաշտօնական հաղորդութիւններու, Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը յայտնած է թէ Թրքեւ-Ֆրանսական յարաբերութիւնները ծանր հարուած մը ստացած են եւ Ֆրանսա կը կորսնցնէ Թուրք ժողովուրդին մօտ իր առանձնաշնորհեալ դիրքը: Սակայն բանական պարագայական ոճով յայտարարութիւն մըն է, վերջ՝ տպաւնալիքի, վճռական քայլերու նշումներէն:

Մամուլի անթիւ դրութիւններէն առաջ ուշագրաւ են անոնք որոնք կը թելադրեն անվաղորդայն սպառնալիքները, զայրոյթ, պոռթկում արտայայտելու փոխարէն լրջութեամբ ճեռք առնել հարցը եւ չդրհանալ առժամեայ կարգադրութիւններով: Քրոնիկագիրներուն մէջ կան Թուրքիոյ դէմ նման յաջորդ քայլեր նախատեսողներ, մինչեւ հողային պահանջ եւ դիտել տուողներ որ այնքան ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ դառնալ հեռեւանք է Թրքական անզօրութեան:

***

Զայրոյթի արտայայտութիւններէն է այն ցոյցը որ Հոկտեմբեր 12ին տեղի ունեցած է Անգարայի Ֆրանսական դեսպանատան դէմ:

***

Թուրքիա խրատականներէն, սպառնալիքներէն ետք, գործնական «դաս» մըն ալ տուած է Ֆրանսայի, բաւական կատակերգական բեմադրութեամբ մը: Ազգային Ժողովի Արդարութեան յանձնաժողովը օրակարգի բերած է Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծին որպէս փոխադարձութիւն «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւնը» ճանչցող օրինագիծ մը...

Թէ նիւթին մօտեցումը ի՛նչ ատիճանի լրջութեամբ եղած է, կը թուէ կարդալ նիստի ելոյթներէն հետեւեալ արտայայտութիւնը. «եթէ Ռուսաստան ողջ ըլլար, սկսեալ Սարգսիէն, ժխտումը պատժող օրէնքին բոլոր կողմնակիցները կատաղի կ'առաջնորդէր»: Այս մթնոլորտին մէջ քննարկելէ ետք «Ալժերիոյ ցեղասպանութիւն»ը ճանչնալու օրինագիծը, ողջմտութիւնը տիրական եղած է ու թուրք երեսփոխանները «պատմաբաններուն ձգած են պատմութիւնը գրելու պարտականութիւնը», կամացուկ մը մէկդի ձգելով ճանաչումը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Կը փնտռուի անձ մը կամ պոյդ մը որ ընկերանայ եւ ղբաղի տարեց անճոռ մը, որ անկար չէ: Առանձին բնակարան ապահոված:

Հեռաձայնել՝ 01 · 47 · 36 · 18 · 09:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Ո. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուղ Հայերուն համար:

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մանրամասնութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատութեան դործընթացին, լծածայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ:

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ եւ համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener — 75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒՅԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՑՄՈՒՆՔ ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
դրական – գեղարուեստական երեկոյթներու չարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒՄԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Ի՞ՆՉ ԱՆԵԼ»

կը ներկայացնէ
ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
վերջին թատերախաղը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15, ժամը 17ին
9րդ Թաղամասի "Ռոսինի" սրահին մէջ
6 rue Drouot — 75009 Paris

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն՝

— 01 42 29 10 24
— 06 64 38 00 25

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամո"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04 · 78 · 45 · 17 · 55 *թիւին:*

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
MARDI
17 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·555 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21·555

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԷՆ ԵՏՔ

ՄԻՇՏ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՏԵՂԻ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

ՇԻՐԱՔ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԷՐՏՈՂԱՆԷՆ ԵՒ ՅԱՒ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու նկատմամբ նախատեսուած օրինագիծը, զոր Ազգ· Ժողովը քուէարկեց Հոկտ· 12–ին, անապատելի իրարանցում մը առեղծեց, ինչ որ չէր պարագան 2001 Յունուար 29ի ճանաչման օրէնքին:

Առարկութիւնները միայն անտեսական մտահոգութիւններու չեն վերաբերիր, այլ մասնաւոր իրաւական մարզին: Ըստ բանասիրի մէջ նախընթացը ծագեցաւ երբ օրէնք մը քուէարկուեցաւ ուր կը յիշէր զաղթատիրութեան «ղրկան դերը»: Այն առեն արդէն, ժապ Շիրաք յայտարարեց թէ Պատմութիւնը օրէնդրութեան մարզին չի պատկանիր: Նոյն հարցը ծնած չէր 1990 Յուլիս 13ին, երբ նոյն օրէնքին (1881 Յուլիս 29ի 24պիս յօդուածին) հիման վրայ կը հռչակուէր կէս օրէնքը (համաձնաւոր երեսփոխանին անունով) որ կը պատժէր Շոան Ժըխտողներ: Եւ քանի այդ օրէնքը կը մնար, ոչ ոք առարկած էր, ոչ ոք խորհած էր դիմել Սահմանադրական Խորհուրդին, ու Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութիւնը տրամաբանական հետեւանքն էր, եթէ ոչ ամբողջացումը 2001 Յունուար 29ի օրէնքին:

Ինչո՞ւ ուրեմն երկու չափ, երկու կշռի այս անբացատրելի իրարանցումը:

*Առարկողներու, դժգոհներու, քողքողներու, այպանողներու բանակը հսկայ է: Յատկանշականներէն էր արուստ է: Յատկանշականներէն էր արուստ է: Յատկանշականներէն էր արուստ

ՀԱՅ ՄԸ ԱԱՐԲԵՐԴԻ ՄԷՋ...

ԱՅՑ ՄԸ ԱԽԹԱՄԱՐԻ Ս. ԽԱՉԻՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Կը չարունակենք մեր ուխտագնացութիւնը Դատվանէն ուղղուելով դէպի Վան, ըմբոշխնելով Վանայ Ծովու հարաւային, տեղ-տեղ ժայռոտ զառիթափներով կիսուած ափերուն անզուգական տեսարանը: Մշուշապատ Սիփանայ Սարը մեզի կը հետեւի գրեթէ ամբողջ չեմիջօրէի ուղեւորութեան ընթացքին: Կը լուծենք նոյն օրը Ախթամար կղզին այցելելու հարցը: Լեռներու մէջ մեր բջիջային հեռախօսներուն արտօնած հազուադէպ պահերուն կը տեսակցինք Ախթամարի վերանորոգութիւնը իրականացնող գործակալութեան պատասխանատուին՝ Ճահիտ Զէյտանլըի հետ, որպէսզի իրիկնային ուշ ժամերուն կարենանք նաւարկել դէպի կղզի:

Հնարաւոր առաւելագոյն արագութեամբ կը բուլանք կպրուղիին վրայ, մօտէն անցնելու ժամանակ լուռ բարեւ մը կ'ուղարկենք անզուգական Նարեկացիին ծնած ու ապրած «Նարիկ» գիւղին, ուր այլեւս ո՛չ Նարեկայ վանք գոյութիւն ունի, ո՛չ ալ անմահ քերթողին դերեզմանը: Ճամբէն չշեղելու համար զանց կ'առնենք նաեւ այց տալ այս չրջանի ղեռ ընդդիմացող մէկ-երկու եկեղեցիներուն, որոնցմէ մին ալ Կարճկանի Ս. Թովմասի վանքն էր եւ դէպի Նեմրուտ սարը վայրէջք անցնող Արեւուն այս ճամբորդութիւնը չվերջացած՝ կը հասնինք կեվաչի մօտ, Զէյտանլըի հետ մեր որոշած նաւամատոյցը, ուրկէ պատրաստ սպասող նաւը բարձրանալով կ'ուղղուինք դէպի կղզին՝ Ախթամարայ:

*
**

Մինչ այդ, ընդիմջելով մեր պատոյտը, ատորեւ կու տամ Ախթամարայ կղզիի ու չրջակայքի պատմութեան, ճարտարապետութեան, քանդակներուն եւ որմնակնարներուն վերաբերեալ բաժին մը, որուն համար պարտիմ նշել թէ օգտուեցայ ականաւոր գիտնական եւ պատմագէտ Փրոֆ. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի «Հայ Արուեստը Միջնադարում» անուն գործէն, որպէսզի ընթերցողը առողջ գիտակցութեամբ կարենայ դիտել Սուրբ Խաչ Տաճարին մէջն ու չուրջը կատարուած մերօրեայ յապաղառ վերանորոգութիւնները:

ՊԱՏՄԱՄԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ՝

Վաղ միջնադարուն Ախթամար կղզին կը պատկանէր Ռշտունեաց աւատական տոհմին, որու կալւածները կը տարածուէին Վանայ լճի հարաւային ափերուն: Կղզին, որ իրր պատսպարան կը ծառայէր արտաքին ներխուժումներու դէմ, կը կարծուի թէ ամրացուած է եօթներորդ դարուն, հաւանաբար զօրավար Թէոդորոս Ռշտունիի կողմէ, սակայն աւելի հռչակ կը ստացայ յատկապէս Ժ. դարուն, երբ Գագիկ Արծրունի զայն կը դարձնէ իր թագաւորութեան գլխաւոր նստավայրերէն մին:

Արծրունիները, որոնք զիրենք կը համարին Աստրեստանի Սենեքերիմ թագաւորի սերունդը, Հայոց Պատմութեան մէջ հզօրացած եւ դեր վերցուցած են յատկապէս արաբական տիրապետութեան վերջին չրջաններուն, երբ իրենց տիրապետութիւնը տարածեցին Ռշտունիներու վրայ: Իսկ Արծրունիներու գլխաւոր մրցակիցներն էին Բագրատունիները:

Այստեղ փոքր մէջբերում մը պիտի ընենք եւ ընթերցողին ներկայացնենք Հայոց աւանդական պատմութենէն երկու կամաւոր վանեցիներու միջեւ անցած գունաւոր դէպք մը:

Է՛Ծ Է –ԱՐԾԻ՛Ւ Է

Առասպելի կարգ անցած է Արծրունի եւ Ռշտունի իշխանութիւններու հակամարտութիւնը: Երկու աւատապետներու քաղաքական հակադրութիւնը սակայն արգելք չըլլար անոնց հոգ չէ թէ ձեւական բարեկամութեան: Այսպէս, օրին մէկը Արծրուն եւ Ռշտուն ցեղերու տարեց նահապետները միասին որսի կ'ելլեն իրենց սարերը: Սրատես Ռշտունեաց մեծ իշխանը իր հրացանի փողով ցոյց կու տայ հեռո՛ւն, սարի գլխին կանգնած անասունը, ու կ'ըսէ.-

– Ո՛վ Մեծդ Իշխան Արծրունեաց, կարո՞ղ ես զարնել ժայռի վրան կանգնած սա արծիւը:

– Բայց Տէր Ռշտունեաց, անի արծիւ չէ՛, էծ (այծ) է, կը պատասխանէ Արծրունին:

– Արծի՛ւ է, կը պնդէ Ռշտունին:

– Է՛ծ է, կը յամառի Արծրունին եւ հրացանը ուղղելով բլթակը կը քաշէ:

Անասունը, եթէ ոչ՝ փամփուշտի վախէն, այլ հրացանին հանած աղմուկէն խրտչելովթեւ երը թափ կու տայ, կը թռչի կ'երթայ:

– Տեսա՞ր, կ'ըսէ Ռշտունեաց Տէրը, թռա՛ւ...

Բայց Արծրունեաց Տէրը դիւրին պատառ չէ-.

– Թռի էլ է՛ծ է, չթռի էլ է՛ծ է...:

*
**

Օգտուելով Սմբատ Բագրատունին Աւրպատականի արաբ էմիրի հետ թշնամութենէն եւ արաբներու սիրաչահ քաղաքականութենէն, 908 թուականին Գագիկը արացներէն կը ստանայ «Վասպուրականի թագաւոր» տիտղոսը: Ժամանակակից պատմիչ Թովմաս Արծրունի փառաբանելով Գագիկի գործունէութիւնը, զայն կը ներկայացնէ որպէս «ձեռներէց իշխան», որուն օրով բարգաւաճեցաւ ո՛չ միայն Ախթամարը, այլ ամբողջ Վասպուրականը: Ուշադրութեան կ'արժանացնէ անոր իշխանութեան տարիներուն կառուցուած եկեղեցիները մայրաքաղաք Ոստանի (Գեւաշ) ու յատկապէս Ախթամարայ կղզւոյ վրայ:

Գագիկ, կղզիի չուրջը պատել կու տայ պարիսպով, կը կառուցանէ իրեն համար պալատ, եւ խանութներ ու այլ չէնքեր: Իսկ Ս. Խաչ եկեղեցին կառուցանել կու տայ հանճարեղ ճարտարապետ Մանուէլին՝ 915–921 թուականներու միջեւ:

Վասպուրական փոքր բայց հզօր թագաւորութիւնը Գագիկ Արծրունիի մահէն (936) յետոյ կը գոյատեւէ միայն տարի մը եւ կը կործանի չղիմանալով արտաքին պատերազմներու եւ ներքին խռովութիւններու: Իր յաջորդը՝ Սենեքերիմ թագաւոր համաձայնելով հիւգանդացիներու հետ, 1021 թուին թագաւորութիւնը կը թողու Վասիլ կայսեր, փոխարէնը ստանալով Կապադովկիոյ Սեբաստիա քաղաքը իր

«ԳՅՈՒՄՐԻ» ԴԱՐՁԱԾ ԻՄ ԿՈՒՄԱՅՐԻ

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան երկրորդ քաղաքն է Շիրակի ոստանը, պատմական Կումայրին: Քաղաք որ պատմութեան խաղերով վերջին հարիւր եօթանասուն տարիներուն հինգ անգամ անուն փոխեց: Նախ Ռուսիոյ ցարուհիին ի պատիւ զարձաւ Ալեքսանդրապոլ, յետոյ Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան առաջնորդի անունով՝ Լենինական: Հուսկ ուրեմն 1991 Հայաստանի անկախացումով վերադաւ իր պատմական անունը, ի վերջոյ դառնալու համար Թրքահնչիւն Կիւմրի, արեղեանական խեղաղբութեամբ Գյումրի, իսկ չատ մը օտարներու բերնին մէջ "Կումրի":

Օրերս, հրաւէրով Պուչ-ատիՌոնի նահանգային խորհուրդի նախագահ ծերակուտական Ժ. Ն. Կեռինեի Մարսէյլ կը գտնուէր կիմբրիի պատուիրակութիւնը: Վերջին պահուն ընտանեկան ծանր սուգի մը պատճառաւ քաղաքապետ Վարդան Ղուկասեան չէր կրցած գալ, եւ պատուիրակութիւնը գլխաւորած էր փոխ քաղաքապետը՝ Հրաչ Մելքոնեան: (Բոլորին ծանօթ են պ. կեռինեի Հայաստանի բերած օժանդակութիւնները. ան Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսին կողմէ ալ պարգեւատրուած է Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի չքանշանով):

Քանի մը օրուան ընթացքին պատուիրակութիւնը քանիցս չըփումի առիթ ունեցաւ մարսիլահայութեան հետ. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել՝ մարսիլահայութեան փչրանքներու հետ: Առաջին առիթով Զորեքչաբթի, Սեպտեմբեր 13-ին, Մարսէյլի Հանրային Թուրքիոյ Մշակութային նախարարութեան որոշումով ձեռնարկուած Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյն դարերէ ի վեր չիրականացած վերանորոգման, ինչպէս նաեւ չրջակայքին պեղման աշխատանքներուն, որով քայքայուած տանիքի ծածկէն ներգործող տեղումներու պատճառելիք վնասներէն առնուազն առայժմ պաշտպանուած պիտի ըլլային տաճարի չէնքն ու ներքին որմնանկարները:

Մեր այս այցելութեան ընթացքին բախտաւորութիւնը ունեցանք տաճարին մէջ կառուցուած լսատակներէն բարձրանալու մինչեւ դմբեթի թմբուկին որմնակնարները մօտը եւ պատասխանատուներէն տեղեկութիւններ ստացանք մասնագէտներու կողմէ որմնանկարներուն պաշտպանութեան համար ամենաարդիական եղանակներով տարուած աշխատանքներուն, թէ՝ ինչպէս մաքրուած են ուշ ղարերուն կատարուած յաւելումները եւ առանց որեւէ նոր յաւելումի ամրացուած են առաջին որմնանկարները: Պատասխանատուները աւելցուցին նաեւ թէ այս ուղղութեամբ կը պատրաստուին վաւերագրական տեսերիզներ եւ գիրք մը, հետաքրքրուողներուն համար:

Գալով տաճարին չուրջ կատարած պեղումներուն, յենելով հին գծանկարներու եւ ժթ. դարու լուսանկարներու, երեւան ելած են նոր չրջաններուն կառուցուած երկյարկանի քարաչէն վանքին առաջին յարկի հողաշաղախ որմերը, որոնք պաշտպանութեան կը կարօտին յառաջիկայ ձմրան խիստ կլիմայական պայմաններուն դէմ:

Դարձեալ մեծ յուզումով ակնատես եղանք փլած եկեղեցիի մը, հին նկարներու հետեւողութեամբ յայտնաբերուած արեւելեան մոյթին: Այժմ պատասխանատուները յուզումով կը սպասեն Նոյեմբերին տեղի ունենալիք բացման հանդիսութեան, որուն ներկայ ըլլալու համար, կ'ըսուի թէ Մշակոյթի նախարարը հրաւիրած է նաեւ իր Հայաստանցի պաշտօնակիցը:

Երեկոն դանդաղ կ'իջնէր երբ ուղղուեցանք հին Ոստանէն ու Արտամէտէն դէպի Վան, դէպի Մէրթիթ Շահմարան պանդոկ՝ Վանայ Ծովու ափին:

(Շար. 10)

տեմբեր 27ին, Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ուր հակառակ եղած ծանուցումներուն, հազիւ 40 հոգինոց լսարան մը հաւաքուած էր: Լսարան որուն երեք-քառորդը Ֆրանսացին ամօթխածութեամբ կը բնութագրէ որպէս «Երրորդ տարիքի մարդիկ»: (Այս պարագային չհասկցանք թէ ի՞նչու բարի գալուստի ուղերձը եղաւ Ֆրանսերէն, քանի որ հոն հաւաքուած "երիտասարդներն" ալ քիչ թէ շատ պիտի հայերէն: Եւ իրաքանչիւր խօսք, ուղերձ թարգմանուեցաւ միւս լեզուով ,հայերէնը Ֆրանսերէն, Ֆրանսերէնը հայերէն: Ե՞րբ պիտի դադրինք արդեօք Ֆրանսերէնը մեր հաւաքոյթներուն "պաշտօնական" լեզուն դարձնելէ, մանաւանդ երբ հարկ չկայ):

Փոխ քաղաքապետին ելոյթէն յետոյ եղան անխուսափելի հարցումներ, ընդհանրապէս տեղին: Մին հարցուց քաղաքին այժմու բնակչութեան թիւին մասին:- Երկրաշարժէն առաջուան 230·000 փոխարէն, այժմ մօտ 170·000: Բայց տակաւին 4000է աւելի ընտանիքներ կը բնակին "տոմիկ"ներու մէջ, իսկ նախկին հզօր արդիւնաբերութիւնը երկրաշարժէն զատ Խորհրդային միութեան փլուզումով ալ անդամալոյծ ըլլալով, անգործներու տոկոսը բարձր է: Ուրիշ ներկայ մը հարց տուաւ քաղաքի պիւտճէին մասին:

- Շուրջ 6 միլիոն Եւրօ, հաշուի չառնելով անմիջապէս գործածելով, ի յայտ բերաւ որ բնակիչ գլուխ քաղաքին պիւտճէն 35 Եւրօ է: Այսպիսի պիւտճէ Ֆրանսայի մէջ 3-4·000 բնակիչնոց գիւղի մըն է···:

- Վերջին հարց տուողն ալ տղերս ստորագրողն եղաւ. Թերեւս քիչ մը արտառոց հարցում մը: «Երբ յաճախ կը կրկնուի թէ Հայաստանի օտարահնչիւն տեղանունները կը հայացուին, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս հայաբոյր Կումայրին զարձած է Թըրքավարի Գիւմրի»: Պատասխան Պ. Հրաչ Մելքոնեանէն - «Անկախութիւնից յետոյ զարձեալ կոչեցինք Կումայրի: Բայց սա չատերին դուր չէր գալիս: Ուստի բնակչութեան մօտ հանրաքուէ կատարեցինք. մեծամասնութիւնը որոշեց Գիւմրի կոչել քաղաքը. բայց ինձ համար նոյնն է, Գիւմրի թէ Կումայրի: Ես ինձ Գիւմրեցի եմ զգում»:

ԳՂՋՈՒԹԵ ԳՂՋՈՒԹ

ԱՁՆՇԱՒԻ մէջ, Սեպտեմբեր 17ին եւ 18ին ոգեկոչուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 91րդ տարեդարձը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Սեպտ. 17ին, կանուխ ժամերէն հազարաւոր ուխտաւորներ սկսած են հաւաքուիլ գիւղին վտղոցները, բոլորն ալ եկած Յորդանանէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանի զանազան ջըրջաններէն: Երեկոյեան ժամը 7ին տեղի ունեցած է երիտասարդական քայլարշաւ առաջնորդութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Ա.Յ-ճարի մասնաճիւղի վողերախումբին եւ մասնակցութեամբ սկաուտական չարքերուն: Ժամը 20ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է նկարչական ցուցահանդէսին պատրաստուած Տէր եւ Տիկին Շըփանկըպէրկների կողմէ: Ցուցահանդէսը ընդգրկած է Արեւմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ տարբեր շրջաններու եկեղեցիներու եւ հայութեան ներկայութեան փաստը ցոլացնող նկարչական հատուած հաւաքածոյ մը: Հ.Ց.Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէին կողմէ խօսք առած է Մանուչակ Տուզմանեան եւ շնորհակալութիւն յայտնած Շուանկըպէրկեր ամուսիններուն իրենց տարած բացառիկ աշխատանքին համար: Ենթականերն ալ խօսք առած են եւ ներկայացուցած իրենց ցուցահանդէսին նպատակը: Ցուցահանդէսէն ետք, ժողովուրդը ուղղուած է դէպի Մուսա Լերան յուշարձանը, ուր սկսած է տարեդարձի ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Փաղերդներու ունկնդրութենէն ետք «Կարմիր Լեռ» դաստիարակչական յանձնախումբին կողմէ խօսք առած է Ծաղիկ Սթամպուլեան նչելով՝ «յաղթանակի փաստը մենք ենք ու եկած ենք ոտնախմբելու այդ յիշատակը, իսկ եթէ երբեք երկկուան խրճիթները այսօր վերածուած են չքեղ տուներու ու մեր սեղանները ճոխ են, դինը վճարած են մեր նահատակները, իրենց զոհողութեամբ»: Օրհան բանախօսը եղած է գրագէտ եւ «Բագին» ամսագրի երկարամեայ խմբագիր Պօղոս Սնապեան: Ան չեշտած է որ հայ ժողովուրդը ջուրի եւ հացի նման պէտք ունի նահատակներու կտակած հպարտութեան: Գեղարուեստական բաժին մը ներկայացուցած է մթնոլորտը: Կիրակի, Սեպտեմբեր 18ին, պատարագ մատուցած է Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ մէջ, որմէ ետք Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթճեանի առաջնորդութեամբ ներկաները ուղղուած են Մուսա Լերան հերոսամարտի յուշահամալիրը, ուր տեղի ունեցած է մատաղօրհնէք:

ՏՒՕՒՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ԻՐԱՒՔԻ ՀԱՄԱՐ

Իրաքի առօրեայէն անպակաս են մարդկային զոհերը որոնք կը բազմապատկուին ամբողջ աշխարհի անտարբերութեան դէմ: Տարբեր չէ արաբական աշխարհին կեցուածքն ալ, ինչպէս լիբանանցի լրագրող մը դիտել կու տայ: Զոհերը կը պատկանին ամէն ազգութեան, ամէն կրօնքի: Առաջին ակնարկով պայքարը կրօնական բնոյթով կը ներկայանայ, բայց իրականութիւնը այն է որ սիւննիներու եւ շիիներու հակադրութենէն զատ, քաղաքական տարբեր հոսանքներու պատկանողներու ճակատումներն ալ պատճառ են զոհերու: Ոչ մէկ հատուած, կամ խմբաւորում համաձայն է նըպատակներու մասին, որեւէ ուրիչ ճակատի հետ:

Բուն պայքարը մղուած է իշխանութեան դիրքերու եւ տնտեսական հարստութեան աղբիւրներու: Երկար տարի երկիրը անցիլող բռնապետութեան մը ենթակայ եղած ըլլալով, Իրաքցիներու մեծամասնութիւնը կորսնցուցած է քննադատութեան ոգին ու իրարու հանդուրժելու կարողութիւնը: Անոնց կարգախօսը չէ «Ապրիլ ու ապրեցնել»: Անոնց բառապաշարը կը բաղկանայ բիրտ արարքներու որակումներէն որոնց ենթարկուեցան երկար տարի:

Լրագրողը կարդացած է Մուսուլէն քաղաքական գէմքի մը, Մ. Հատիթի յուշերը. ան նախապար եղած է մինչեւ 1963ի պետական հարուածը. կ'ըսէ թէ քաղաքական հակառակորդներու անյայտացումը Իրաքեան ինքնութեան բաղկացուցիչին վերածուած է: Նախապարներէն, կառավարիչներէն եւ միւս բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն գրեթէ չկայ մէկը որ չսպանըլի:

Իրաքի յաջորդական վարչակարգերը մեծագոյն խնամքով կազմակերպուած կոտորածներով ահաբեկած են ժողովուրդը: Ս. Հիւսէյն գրեթէ հաճոյք կ'առնէր կըրկնելէ թէ Իրաքի ժողովուրդը միայն ուժով կարելի է ղեկավարել: Նաեւ սովորութիւն ըրած էր իր հիւրերուն պատմել տալ թէ ինչպէս պատժած է զարմիկը, այս վերջինը դասալիք եղած ըլլալուն: Շըղթայել տուած է զայն ու նետած Տիգրիսի մէջ:

Պատմութիւնը այսօր կը կրկնուի քաղաքային ոստիկանութեան հետ: Բռնութիւնները, վրէժները անհատնում չարք մը կը կազմեն որոնց միակ նպատակն է տիրանալ իշխանութեան եւ հարստութեան աղբիւրներուն: Աւելի սարսափելին այն է որ ամէնօրեայ կոտորածները օր մը վերջ գտնելու հեռանկար չեն գծեր: Ամերիկայի զօրքին ներկայութիւնն ալ չի կրնար ու պիտի չըկարենայ ժողովրդավար պետութեան մը ծրագրին ճախողութեան արգելք ըլլալ: Ժողովրդավարութեան գլխաւոր պայմանը փոխադարձ զիջումի քաղաքական մշակոյթն է որմէ Իրաքցիները բաւական հեռու են տակաւին: Նոյնիսկ Ս. Հիւսէյնի նախկին ընդդիմադիրները խորքին մէջ ժողովրդավար չէին, քանի որ մինչեւ հիմա երկրին ապագային համար ծրագրի մը շուրջ չկրցան համաձայնիլ: Եւ եթէ կոտորածը չարունակուի, ինչ որ հաւանական կը թուի, երկիրը սխուր այլընտրանքի մը առջեւ պիտի գտնուի. կամ ժողովրդավարութեան չնարակով աքօղած բռնակալութիւն մը պիտի ըլլայ, ղեկավարուելով զէնքով ու խըտրականութեամբ, կամ Իրանի օրինակով պիտի ունենայ կրօնական վարչակարգ մը. այս պարագային ալ ճնշումը ղեկավարութեան միջոց պիտի ըլլայ: Մինչ այդ չիմ, սիւննի, քիւրտ, կամ այլ Իրաքցիներու զիակները պիտի չարունակեն դիզուիլ, քանի որ մահը ամբողջովին կ'անգիտանայ կրօնական կամ ցեղային տարբերութիւնները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1876 Հոկտեմբեր 4/16ին, երբ Հ. Եղերդի տաղերուն ընդօրինակութիւնն աւարտեցի, անոր մէջը աւելցուցի նաեւ "Հուգոնի փոակտեայ" եւ "Հիպպոլիտեայ Պինդիմոնտի", "Տաղք 'ի գերեզմանս" վերնագրով երկու աքանչելի քերթուածները, զորս թէեւ նախապէս գրաբարի թարգմանած է եղեր Հ. Արսէն Բագրատունի, սակայն Հ. Եդուարդ Հիւրմիզ 1867ին կրկին թարգմաներ ու հրատարակեր էր "Բազմավէպ"երուն մէջ, ուստի ես ալ ընդօրինակեցի ամենայն հաւատարմութեամբ:

Եւ այսպէս կը չարունակէր աշակերտութիւնս, ընդ նմին հայրենասիրութիւնս, որուն կայծերը մեր սիրտերուն մէջ հրահրած էր Մրմեան Հայրիկ մեր մանկտի օրերէն, ու կը վառէր անդադար իր ոգեւորիչ աքանչելի քարոզներով, մանաւանդ հրատարակած աննման գիրքերով, զորս կը պահեմ խնամով, մատենադարանիս իրրեւ թանկ գարդեր:

*
**

Սիրով կը յաճախէի բժշկական վարժարանս ալ, ուր նախապատրաստական կարգին եւ բժշկական դիտութիւններու առաջին տարւոյն դասերուն՝ իմ փիզիքի եւ քիմիայի միանգամայն հետեւիլ սկսայ, եւ յաջողեցայ 1877ի տարեկան քննութիւնները յաւապէս անցընել, գըրւիլ աշակերտ կամ ուսանող երկրորդ տարւոյն, այսինքն՝ անաթոմի, պոթանիֆ, փիզիոլոժի դիտութիւններն ուսանելու:

Կեանքիս նորագոյն, վճռակա՛ն շրջանը սկսած էր այլեւս, բժշկապետութիւնս. պէտք էր որ բժիշկ ըլլայի առանց աչ ու ձախ նայելու:

Թէեւ հարեւանցի կերպով, բայց տեղեկացած էի, թէ ի՞նչ ըսել է բժշկութիւնը: Անաքարսիսի մէջ կարդացած էի Հիպպոկրատ բժշկապետի մասին, եւ մեծ հայրս ու հայրս իրենց արհեստին մէջ վտքը ինչ գգացուցած էին ինձ թէ տ՛րչափ վեհ ու փափուկ է կոչումը բժիշկին, որքան աշխատութիւն կը պահանջուի բժիշկներէն, որոնք կը տեսնայի որ կու գային մօրեղբօրս դեղարանը գիրքեր աչքէ անցընելու, նոր բաներ մը սորվելու:

*
**

Կը սկսիմ ուրեմն դաղափար մը տալ, թէ ի՞նչպէս անցուցի նախապատրաստական կարգը, որ կատարեալ ժամավաճառութիւն էր, բժշկութեան հետ առընչութիւն չունեցող բնա՛ւ եւ բնա՛ւ, եւ թէ ի՞նչպէս կրցայ հետեւիլ երկու կարգերուն միանգամայն:

Նախապատրաստական կոչուած կարգին մէջ աւանդուած դասերն էին Թուրքերէն լեզուով՝ 1.- Ճօղրաֆիա (Աշխարհագրութիւն) ուսումնական եւ տեղագրական, զոր կը դասախօսէր Արիֆ պէյ (յետոյ փաշա) անուն չա՛տ ազնիւ գինտրական մը. 2.- Հեսապ (Թուաբանութիւն), որուն դասատուն էր կանանչ փաթթոցաւոր մոլլա մը, որ անոպայ մէկն էր հայհոյալից բերանով. 3.- Գավափտը Օսմանիէ (Թուրքի քերականութիւն), զոր կ'աւանդէր մէկ աչքը պըտղած, Մուխտար պէյ անուն հայատեաց, ամենացած, մոլեռանդ տաճիկ մը. 4.- Ֆրանսերէն որուն համար դասախօս ունէինք միւսիւ տը Վառէզ անուն ծերուկ, բարի Ֆրանսացի մը: Կատարեալ ճգնաժամ մ'էր, զոր կ'անցունէի այս դասերու միջոցին եւ կ'աճապարէի, որ երթամ Փիզիքի ու Քիմիայի դասերուն ներկայ ըլլալ:

Այս դիտութիւններուն առաջինը կը դասախօսէր Անդրանիկ փաշա Կրճիկեան, եղբայրը մեծանուն Յակոբիկ Կրճիկեանի, որ տոքթ. Սերվիչէնի հետ հայր եղած է հոգեւոր եւ գերագոյն ժողովներու:

Անդրանիկ փաշա հայրն էր տոքթ. Միհրան պէյ Կրճիկեան գինուորական չատ կարող բժիշկին եւ Թուրքերէն թարգմանած էր Կանոյի Փիզիքը, որուն վրայ կ'ուսանէինք: Երկրորդին դասատուն էր Ահմէտ պէյ Հիլմի գինուորական բարձրաստիճան բժիշկը, իրեն օգնական ու քիմիական փորձերու սատարիչ ունենալով իմ մօրեղբայրս Նշան Դուվարեան, որ յետագային յաջորդեց Թուրք դասատուին, եւ չարունակաբար վարեց այդ պաշտօնը ճիշդ 35 տարի:

*
**

Կրկնութիւն չհամարուի ինձ ըսել, թէ վարժարանին դասատանդութեան լեզուն Թուրքերէնով խառն արաբերէն մ'էր, ուրկէ ես չատ բան չէի կրնար հասկնալ եւ երեկոները տունը մօրեղբօրս հետ կ'ուսանէի դասերս Ֆրանսերէն գիրքերէ. Փիզիքը կանոյի հատորէն, իսկ Քիմիան կոթիէի գործերէն, զորս մօրեղբայրս հեռագրեց Թուրքերէնի վերածեց:

Եւ այսպէս, կրցայ ամավերջի քննութիւններու մէջ յաջողիլ, եւ սկսիլ երկրորդ տարին, որուն ուսման նիւթերն էին Անաթոմի, Պոթանիֆ եւ Ֆրանսերէն լեզու: 1878ի տարեշրջանն էր:

(Շար. 89)

(Շար. Ա. էջէն)

մօտ դեսպանը իր ընդվզումը արտայայտած է ըսելով թէ «կանկթէրի մեթոտները» կը գործադրուին ու ձգած գացած է: Նախքան մեկնիլը, ազդարարած է նաեւ որ եթէ ԱՄՆ յամառին աւելցնել իրենց ճնշումները, Հիւսիսային Գորէան կը դիմէ հակամիջոցներու եւ այդ ճնշումները կը նկատէ որպէս մարտահրաւէր:

ՆՈՊԻԼԻ խաղատունէեան մրցանակը տարեւեցաւ պակլատէշցի Մոհամէտ Եունուսի, որ հիմնադիրն է Կրամըն Պանքի: Իր ախթեմբ եղած է օգնել անկարներու: Մրնած 1940ին, ան ծնունդ տուած էր տըմեսական նոր դրութեան մը, հիմնելով դրամատուն մը 27 տոյարով եւ յաջողած էր օժանդակել 6 միլիոն թչուառներու: 1976ին էր որ Եունուս 42 կիներու փոխ կու տար 27 տոյար եւ այդպէս ծնունդ կ'առնէր իր ախթեմբ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARHCELI ARTIN AHGA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն գաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Ա.բժանադրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերլուսկած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսիի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հանրակառքի ժամեր՝–

Մեկնումի ժամը 10էն, Porte d'Orléans-*էն, իսկ ժամը 10:30էն, Ալֆորվիլի Աւտոտրակ հրապարակէն:*

Ժամանումի՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16էն Porte d'Orléans·

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, *մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:*

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար պիտի զանգել 04·78·45·17·55 *թիւին:*

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՑՍ ԵՒ ՁՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ"
դրական – գեղարուեստական երեկոյթներու չարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ՁԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՓԻԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՒԱՆ ՇԱՒՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՈՒԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50» 19€
(Ծաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Բաշխուելի ծախք՝ 6 €, հասցէ պլուսի:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՋՈՐՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI
18 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·556 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·556

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՓՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱՁԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

ԱՆԳԱՐԱ ՉԷ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ

Շիրաքի հետաձգնային խօսակցութիւնը էրտողանի հետ չէ բաւած հանդարտեցնելու Թուրքիան եւ դեռ Հոկտ. 16ին ալ, Արտաքին Նախարարը Ա. Կիւլ յայտարարած է Լիւքսանպուրկի մէջ, ուր գումարուած է եւրոպական ժողովի մը, որ «Թուրք ժողովուրդը չատ ջղայնցրած է, Ֆրանսայի պատկերը խորապէս վնասուած է: Ֆրանսայի Խորհրդարանին որոշումը, որուան ներքին քաղաքական պատճառներով, չատ բացասական անդրադարձ ունեցաւ Ֆրանսայի վարկին նկատմամբ»: Կիւլ աւելցուցած է որ Ֆրանսայի դիրքը դէմ է Գոնվհակընի չափանիշներուն: (Կ'ակնարկէ արտայայտութեան ազատութեան եւ մարդկային իրաւանց չարգանքին):

Կիւլի կողքին, Ֆինլանտացի եւ գերմանացի նախարարները Ֆրանսայի ի նպաստ չեն արտայայտուած, ընդհակառակն, Ֆինլանտական նախագահութիւնը իր վերապահութիւնն յայտնած է եւ չեչտած որ Հայոց Ցեղասպանութեան նկատմամբ Ֆրանսայի դիրքը «չի ցոլացներ Եւրոպական Միութեան դիրքը»: Նախագահութիւնը համամիտ է Եւրոպական Յանձնախումբին եւ կը քննադատէ օրինագիծը, զոր «վտանգաւոր եւ ապարդիւն կը նկատէ»: Բնդորն ալ Թուրքիոյ կողքին են, բայց մէյտ կը պահանջեն որ պատժական օրինագիրքէն ջնջուի թիւ 301 յօդուածը: Կիւլ խոստացած է որ պիտի քննեն կարենալ բարեփոխելու համար օրէնքը: Ան կրկնած է.– «Արտայայտութեան ազատութիւն կ'ուզենք Թուրքիոյ մէջ, բոլոր գաղափարներուն համար, նոյնիսկ անոնց որոնք հաճելի չեն մեզի»:

***

Օրհան Փամուքի Նոպէլեան մրցանակն ալ այնքան ջերմ ընդունելութեան չէ արժանացած եւ կարգ մը թերթեր կը գըտնեն որ այդ մրցանակը ստացած է ոչ թէ իր գիրքերուն, այլ իր քաղաքական դիրքորոշումներուն համար: Նկատի կ'առնուի մանաւանդ որ նախագահ Սեզէր չէ չնորհաւորած գրագէտը, հակառակ սովորութեան, մինչ էրտողան եւ Կիւլ ըրած են: Փամուքի դէմ արտայայտուած են մանաւանդ իր գրչեղբայրները: Վարան (կեդրոն-աջ) խորագրած է՝ «Մրցանակը գիրքերո՞ւն համար ստացաւ թէ քաղաքական ճառերուն»: Հիւրրիյէթին համար՝ «Հասարակ գրող մըն է», ձումհուրիյէթի թանաստեղծ լրագրողին համար (Աթաօլ Պեհրամօղլու) անկարելի է Փամուքի մէկ գիրքը կարդալ մինչեւ ծայրը եւ թէ մրցանակին արժանացած է քրտնպատառ եւ հայհոյապատառ արտայայտութիւններուն համար: Կան ուրիշներ ալ որոնք կը գնահատեն գրագէտը, զոր կը նկատեն ամէնէն արդիապաշտը նոր Թուրքիոյ: Ամէն անգամ որ կ'արտայայտուի Փամուքի կ'ըլլան նոյն հարցումները: «Ֆրանսա պիտի երթա՞ք պաշտպանելու համար արտայայտութեան ազատութիւնը եւ ձերբակալութիւնց իշխանութեանց կողմէ», հարցուցած է Մ. Ալի Պիրանտ եւ Փամուք պատասխանած է «Ոչ ոք նման ցուցադրութեան պէտք ունի»: Փամուք ներկայիս Ամերիկա է:

***

Էրտողան թէպէտ, Թուրք համալսարանական բարձրագոյն հաստատութեան նախագահը Ֆրանսայի եւ դրկած է պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի իր շքանշանը, որպէս բողոք: Շիրաքի ուղղուած նամակին մէջ, թէպէտ գրած է. «այլեւս պիտի չկարենամ կրել զայն, քանի որ այս հարցը Ֆրանսայի պաշտօնական քաղաքականութիւնը դարձած է»:

***

Ի դէպ, Ֆր. Հոլանտ, օրինագիծին քուէարկութենէն ետք, յայտարարած է որ օրինագիծը Ծերակոյտ պիտի երթայ, բայց եթէ կառավարութիւնը ուզէ կասեցնել գործընթացը, իրենք պիտի չսրտնակեն 2007ի ընտրութենն ետք, այլընտրանքի պարագային:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(17 octobre)

LES DEPUTES CONTRE L'HISTOIRE

LE VOTE D'UNE LOI SUR LA NEGATION DU GENOCIDE ARMENIEN APPARTIENT AU GENRE DE LA DEMAGOGIE POLITIQUE

Ընկերագան մըն է Միշէլ Վիէվիորքա, որ կը ստորագրէ վերոնշեալ խորագիրը կրող յօդուածը Մոնտի «Վիճարկումներ»ու էջին մէջ: Գրութիւնը համապատասխան է Լէուխի կամ Վարշաւայի տեսակէտներուն: Քուէարկութիւնը կը վերագրէ նաեւ համայնքներու ամբոխջութեան մը՝ այսինքն հայկ. Սփիւռքին որ այսօր կապի մէջ է անկախ Հայաստանի հետ: Կ'ըսէ թէ հայկական դիմումը կատարուած է այնպիսի պահու մը եւ այնպիսի միջավայրի մը մէջ ուր ցեղասպանութեան ժխտումը եւ խտրականութիւնը չատ փափուկ նիւթեր են, նոյնիսկ եթէ Ֆրանսացիներու մօտ հակահայ ցեղապաշտութեան մը յատկանշական ցուցաբերումներ չկան. սակայն կարելի է նկատել թուրք-հայկական տարակարծութեան ներածումը մը մեր հողամասին վրայ:

Յօդուածագիրը յանգաւոր կը գտնէ Ֆրանսուա Հոլանտը, որու կարելի է ընել մեղադրանքներ, որոնց գլխաւորն է ընտրական մտահոգութիւնները: Կը պաշտպանէ, ինչպէս ըսինք, Լէուխի եւ Վարշաւայի դիրքերը: Վիէվիորքա, կարգ մը քաղաքական դերակատարներու անկապակցութիւնը, որ ըստ իրեն տեղի տալ է խումբի մը ճնշումներուն, չատ յատկանշական կը գտնէ: Եւ ուրեմն օրէնքը նախատինք կը դառնայ պատմաբաններու հանդէպ: Իր կարծիքով Հոլանտի մօտեցումը կը ձգտի ամբոխավարութեամբ ախրաշահելու հայ ընտրողները եւ միաժամանակ զոհացում տալու անոնց որոնք կ'ուզեն հեռու պահել Թուրքիան Եւրոպայէն:

Իր եզրակացութիւնն այն է որ այս օրինագիծը կը տկարացնէ բոլոր անոնք, որոնք կը ջանան Հայկական Հարցը վերածել ժողովրդավար վիճարկումի մը, որ կը կռթնի լուրջ փոխանակումներուն, ուր ձեռնհաս պատմաբաններ դէմ առ դէմ կը հանդիպին իրենց աշխատանքները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի մէջ, Հոկտեմբեր 16ին առնուազն 50 հոգի սպաննուած է զանազան ռճրափորձերու ընթացքին: Ջոհերուն մէջ է Ս. Հիւսէյնը դատող դատարանին նախագահին եղբայրը: Ոճրափորձերու չարքը դադար չունի եւ վիճակագրութեան մը համաձայն պատերազմին ընկիզէն ի վեր (2003) 600 հազար Իրաքցի մեռած է:

ԷՓԻՆԷԻ (Փարիզեան արուարձան) մէջ է որ Հոկտեմբեր 13էն 14ի գիշերը ոստիկանական կառք մը 30 պատանիներու ծուղակը ինկած է: Ոստիկանները կանչուած էին բիրտ արարքներու պատճառաւ: Երբ հասած են, իրենց կառքը չորս կապաուած է 30էն 50 պատանիներով, որոնք յարձակումներ գործած են, քարկոծած եւ մէկ ոստիկան հիւանդանոց փոխադրուած է, վիրաւորուած դէմքով: Այլեւս յստակ է որ յարձակումները կանխամտաւած են եւ ծրագրուած: Ոստիկանները այլեւս զզուած են եւ կը հաստատուի որ ճարն ալ չի գտնուիր: Էփինէի գիշերին հետապնդումը աւելի մեծ ծաւալ առած է եւ կը նկատուի մարդասպանութեան հետապնդում մը: Հոկտ. 16ին, Տ. տը Վիլըփէն ընդունած է որոշ «զայրոյն» որակուած շրջաններու պատասխանատուները եւ հրաւիրած Ներքին եւ Արդարութեան նախարարները որ «հետապնդումներու եւ պատիժներու ամրապնդում մը ուսումնասիրեն»:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՆ (նախկին Սէյլան) Հոկտեմբեր 16ին ամէնէն մահացու անճնապանական ռճրափորձին թեմը եղած է: Թամուլ Վագրերու գործողութիւնը տեղի ունեցած է Գոյոմպտրի հիւսիսը եւ 103 մեռեալ ու 150 վիրաւորներ կան: Արարքը գործուած է ցերեկուան մօտ, երբ պայթուցիկով լեցուած բեռնակարը մը նետուած է Սրի Լանքայի ծովային ուժերու շարասիւնի մը վրայ:

ՎՐԱՍՏԱՆի նախագահը՝ Մ. Սահակաշվիլի հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Հոկտ. 17) ուր կը չեչտէ որ Եւրոպա պէտք է օգնէ Վրաստանի որպէսզի ան յաղթահարէ Ռուսաստանի հետ տագնապը: Սահակաշվիլի խորապէս ընդվզած է որ Ռուսաստանի Վրացիները կը նկատուին որպէս «թշնամի երկրի մը բանակը»: Ինք համոզուած է որ ձերբակալուած Ռուսերը պարզ լրտեսներ չէին, այլ պինուորականներ, որոնք իշխանութեան տապալումը կը ծրագրէին: Վրաստանի տնտեսական վիճակը բարելաւուած կը նկատէ: Միւս կողմէ, վրացական սպասարկութիւնները յայտարարած են որ փաստեր ունին որ ձերբակալուած Ռուսերը գործողութիւն մը կը պատրաստէին երկիրը ապակայունացնելու համար:

ՊԼԵՐՈՒԹի ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մօտ կրակոցներ պատահած են Հոկտ. 14էն 15ի գիշերը, որոնք վնասած են դիմացի չէնքին: Կ'ըսուի թէ հեղինակները անձնասպանութիւն են. վեց հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուած է:

ԻՍԼԱՄԸ կը պատասխանէ Պապին: Իր խօրքին մէջ անհանդուրժող երեւոյթ մըն է: Ընդհարեւ մահմետական 38 վարձատրութեան անճնասպանութիւններ (25 ազգութիւններէ) նամակ մը ստորագրած են Բենեդիկտոս ԺԶ.ի ուղղուած եւ յանձնուած Ամմանի պապական նուիրակին, ուր կէտ առ կէտ կը վանեն Իսլամի մասին Պապին արտասանած խօսքերը Սեպտեմբեր 12ի դասախօսութեան առթի, Ռեգենսպուրկի համալսարանականներուն: Ի դէպ, Պապին խօսքերը ոգեկոչումն էին Բիւզանդիոնի Մանուէլ կայսրին ըսածներուն ԺԴ. դարուն, Մոհամմէտ մարգարէին մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հոկտեմբեր 16ին, Փարիզ ժամանեցին Հայաստանի վարչապետը Անդրանիկ Մարգարեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը որու մաս կը կազմեն Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Վարդան Աճէմեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու նախարարուհի Յասմիկ Պօղոսեան, Լոռիի և Գեղարքունիքի մարզպետները, Երեւանի երեսփոխան Կ. Աբէեան, «Համահայկական Երիտասարդական Միջազգային Կեդրոն» հիմնարկութեան նախագահ Արմէն Սիմոնեան, կառավարութենէն եւ Արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Իրենց կ'ընկերանար Հայաստանի Փարիզի դեսպան Էտ. Նալպանտեան:

Եռօրեայ աշխատանքի այս այցելութեան ընթացքին Հայաստանի վարչապետը խորհրդանշական ձեւով բացումը կը կատարէ Ֆրանսայի «Հայաստանի Տարուան»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԵՐԳՉՈՒՀԻՒՆ ՄԱՀԸ

Հոկտ. 15ին, երթեւեկի արկածի մը զոհ գացած է ծանօթ երգչուհի Վարդուհի Վարդանեան: Արարատի շրջանը տուած համերգներէ ետք Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ, ըստ ոստիկանութեան, երգչուհիին գործածած կառքը ճամբէն ելլելով տապալած է: Կառքին մէջ գտնուող այլ ճամբորդներ ալ վիրաւորուած են եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Արուեստագիտուհին 30 տարեկան էր:

***

ՃԱՏՐԱԿ

ՆՈՐ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոկտ. 16ին, Երեւանի մէջ վերջ գըտած է ճատրակի մինչեւ 20 տարեկաններու համաշխարհային ախոյեանութիւնը: 83 մրցակիցներու մէջ աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին արժանացած է Հայաստանէն 17ամեայ Զաւէն Անդրէասեան:

***

Աւստրիոյ Ծուկէն քաղաքին մէջ վերջ գտած Եւրոպայի բաժակի կիներու 11րդ մրցաշրջին բացառիկ յաջողութիւն ցուցաբերած է Երեւանի «Միկա» խումբը: Արդարեւ եօթը մրցումներէ ետք, խումբը դրաւելով դասաւորման առաջին տեղը դարձած է Եւրոպայի բաժակակիր:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ ԴԷՊԻ ՋԱՆՂԸՐԸ ԵՒ ԱՅԱՇ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

«Ջանղըրը երթա՞նք»: Առաջարկին տէրը որեւէ մէկը չէր, այլ տարիներէ ի վեր Անատոլուի չրջապտոյտներու կազմակերպիչ, փորձառու ուղեցոյց Արմէն Արոյեանը. այնպէս որ մերժելու կարելիութիւն գրեթէ չունէի: Մտածեցի թէ ան առանց պատճառի ինծի հետ Ջանղըրը երթալ չի ծրագրեր, ու ընդառաջեցի: Այսուհանդերձ, չկրցայ չհարցնել պատճառը:

– Ակէ առաջ ոչ ոք գնաց Ջանղըրը, ըսաւ Արմէնը:

– Ի՞նչ գտնել կը յուսաս, փորձեցի ընդդիմանալ, սակայն ան վըճռած էր·

– Առնուազն կը տեսնենք Թէ ոչինչ կայ:

ՋԱՆՂԸՐԸ

Այս խօսակցութիւնը ունեցած էինք ամրան սկիզբը: Պոլսէն ճամբայ ելանք Սեպտ. 15ին, առտուան մութնուլոյսին, բարեկամի մը փոքրը բեռնակառքով: Պոլսէն եօք կերէտէի խաչմերուկէն, Չէրկէշէն, Գուրչունլուէն, Տէվրէսի առուտուրէն անցանք, բարեւեցինք Ըլկազ լեռը, ուղղուեցանք ցուցատախտակներով աղքատիկ քաղաք մը, դէպի Ջանղըրը:

Ես որ տարիներէ ի վեր կը չրջիմ Անատոլուն եւ կրնամ ըսել Թէ չըտեսած չատ քիչ քաղաք ունիմ, չեմ կարծեր Թէ Ջանղըրըի չափ ցուցատախտակներով աղբատ այլ քաղաք մըն ալ գոյութիւն ունենայ: Չեմ չափազանցեր երբ ըսեմ Թէ ճամբաներուն վրան հասցէ հարցնելու պէս կը հարցնէինք մարդոց· «Ջանղըրը հոսկէ՞ կ'երթան»: Ի վերջոյ հասանք մեծկակ քաղաք մը որ ենԹադրութեամբ Ջանղըրըն էր· երԹեւեկի երիտասարդ ոստիկանի մը հաստատումը ունենալէետք ուղղեցանք դէպի կեդրոնական մասը ու բնակութեան հին վայրերը գտնելու համար կրկնեցինք ինչ որ կ'ընէինք Անատոլուի չատ մը քաղաքներուն մէջ· դաչտային գօտիին մէջ կառուցուած նոր չէնքերը մեր եաին ձգելով ուղղուեցանք դէպի քաղաքին Թիկնած սարը ու հասանք նախկին Ջանղըրըն:

***

Կնոջ մը որ իր տան մուտքին սըմբուկ, կանաչ ու կարմիր պղպեղ ու այլ բանջարեղէններ կը չորցնէր, կը հարցնենք չրջակայքին տեսարժան վայրերը: «Բերդը կայ» կ'ըսէ, աւելցնելով որ հոնկէ ամբողջ քաղաքը կարելի է տեսնել: Անկէ զատ, հին տուներէն, ժամացոյցի պատմական աշտարակէն, նորոգուած-լուացարանէն, մետրէսէէն ու Սինանի ձեռակերտ մզկիԹէն զատ ուչինչ կայ եղեր: Երիտասարդ կինը չի գիտեր եկեղեցիին վայրը· աւելի ետք մեզի զրուցակից տարեց մարդուկը կ'ըսէ Թէ տեղը չի գիտեր, բայց գիտէ Թէ եկեղեցին փլած է: Ինչ կը վերաբերի գերեզմանատան, հարցումն իսկ աւելորդ կը Թուի... ինչպէս անգամ մը ըսած էր էրզրումի մէջ պաշտօնավարող մը, «Հոս եԹէ Հայեր ապրած ըլլային, իրենց գերեզմանատունները մնացած կ'ըլլային»: Այս մտածումներով կը հրաժարինք աւելի հարցուփորձելէ եւ կը բարձրանանք բերդը:

Երբ կը հասնինք անոր ճեմապարտէզը, իր հինով ու նորով քաղաքին համայնապատկերը կը պարզուի մեր առջեւ: Կամայ-ակամայ Արմէնին հետ Թափ կուտանք մեր երեւակայութեան: Սա վարի տուներէն մէկուն մէջ մնացած կրնայ ըլլալ օմանեան ծանօթ լրագրողներէն «Մանզումէի էֆքիար»ի տէրը Տալ-Քէֆ, բուն անունով Տիրան Քէլէկեան: Դանիէլ Վարուժան ալ «պատելով երթալ»է առաջ անպայման այս տուներէն մէկը մնացած է: 150 մտաւորական, գրող, երաժիչտ ու գիտնական երկու խումբով հոս բերուած ու իրենց վերջին ճամբորդութեան հանուելէ առաջ մօտ չորս ամիս ապրած են այս քաղաքին հին տուներէն ոմանց մէջ: Այս պատճառով, դիպուածի արդիւնք չէ որ չատ մը հայ մտաւորականի մահուան տարին 1915ն է:

Բացի անոնցմէ որոնք անունի նմանութեան հետեւանք սխալմամբ բերուած են, կամ անոնցմէ որոնք ազդեցիկ քանի մը մարդու չնորհիւ կրցած են վերադառնալ Պոլիս, ինչպէս Կոմիտասը, Ջանղըրը աքսորուած 150 մտաւորականներէ 120ին ճակատագիրը եղած է օր մըն ալ լսել իրենց ուղղուած «կը մեկնի՛ք»ը ու անոնք ճամբայ հանուած են անորոշ ուղղութեամբ: Անոնցմէ մէկին էր Ռուբէն Սեւակ, բուն անունով՝ Ռուբէն Չիլինկիրեան: Տոքթ. Տինանեանի Պոլիս վերադարձէն ետք անոր վիրահատած աղջնակի մը վէրքը բուժած է ան ու կեանքը փրկած: Աղջնակին հայրը այդ երիտասարդ բժչկին ունեցած երախտագիտութեամբ կ'ըսէ Թէ «կրնայ կեանքը փրկել, եԹէ կրօնափոխ ըլլայ»: Բանաստեղծը մերժելով նման խորութիւն, կը նախընտրէ բաժնեկից ըլլալ 120 բախտակիցներուն ճակատագրին· միայն ճամբայ հանուելէ առաջ այս պարագան կը փոփոյ բարեկամներուն մէկուն ականջին: Ջանղըրըէն փրկըւածներէն Մ իքայէլ Շամտանճեան իր յուչերուն մէջ տեղ կու տայ այդ միջադէպին:

***

Արոյեան բերդէն կը հեռաճայնէ Ռ· Սեւակի ֆրանսաբնակ եղբօրորդիին: Անոր միայն լսելն է պակաս: Թերեւս ալ կու լայ դառն ուրախութեամբ մը· «Ես չկրցայ երթալ ու հօրեղբօրս վերջին օրերու կայքը տեսնել, դուք յաջողեցաք» կ'ըսէ ու անդադար չնորհակալութիւն կը յայտնէ: Ջանղըրըէն ելքին անգամ մը եւս կը չուարինք տեսնելով ճամբուն երկու եզերքի քաղաք մուտքի ու ելքի ցուցատախտակները: Մեր ինքնաչարժը կեցնելով, սրտի ճըմլումով կը լուսանկարենք երկաթուղին ուրկէ անցած է 150 մտաւորականը բերող գնացքը:

ՍԹԱՆՈՋ – ՉԻՐ ԿԱՄ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔ

Երկու լերան միջեւ մնացած ձորի մը այս մեծ գիւղը Հայերը «Սթանոզ» կոչեր են, Թուրքերը՝ «Զիր»: Հինէն ի վեր կը խօսուի հոն գտնուղ կարգ մը քանդակներու եւ պատմական մնացորդներու մասին: Քանի որ հեռու չենք, կ'ուզենք տեսնել· սակայն բաց չուկային մէջ ուր Սթանոզի նչանաւոր սեխերը կը ծախուին ,երիտասարդ վաճառորդ մը կ'ըսէ Թէ հողասահքի, կամ լեռնէն գլորող քարերու վտանգին առջեւ հին քաղաքը պարպուած ու տէզը, իր հինով ու նորով քաղաքին համայնապատկերը կը պարզուի մեր առջեւ: Կամայ-ակամայ Արմէնին հետ Թափ կուտանք մեր երեւակայութեան: Սա վարի տուներէն մէկուն մէջ մնացած կրնայ ըլլալ օմանեան ծանօթ լրագրողներէն «Մանզումէի էֆքիար»ի տէրը Տալ-Քէֆ, բուն անունով Տիրան Քէլէկեան: Դանիէլ Վարուժան ալ «պատելով երթալ»է առաջ անպայման այս տուներէն մէկը մնացած է: 150 մտաւորական, գրող, երաժիչտ ու գիտնական երկու խումբով հոս բերուած ու իրենց վերջին ճամբորդութեան հանուելէ առաջ մօտ չորս ամիս ապրած են այս քաղաքին հին տուներէն ոմանց մէջ: Այս պատճառով, դիպուածի արդիւնք չէ որ չատ մը հայ մտաւորականի մահուան տարին 1915ն է:

Բացի անոնցմէ որոնք անունի նմանութեան հետեւանք սխալմամբ բերուած են, կամ անոնցմէ որոնք ազդեցիկ քանի մը մարդու չնորհիւ կրցած են վերադառնալ Պոլիս, ինչպէս Կոմիտասը, Ջանղըրը աքսորուած 150 մտաւորականներէ 120ին ճակատագիրը եղած է օր մըն ալ լսել իրենց ուղղուած «կը մեկնի՛ք»ը ու անոնք ճամբայ հանուած են անորոշ ուղղութեամբ: Անոնցմէ մէկին էր Ռուբէն Սեւակ, բուն անունով՝ Ռուբէն Չիլինկիրեան: Տոքթ. Տինանեանի Պոլիս վերադարձէն ետք անոր վիրահատած աղջնակի մը վէրքը բուժած է ան ու կեանքը փրկած: Աղջնակին հայրը այդ երիտասարդ բժչկին ունեցած երախտագիտութեամբ կ'ըսէ Թէ «կրնայ կեանքը փրկել, եԹէ կրօնափոխ ըլլայ»: Բանաստեղծը մերժելով նման խորութիւն, կը նախընտրէ բաժնեկից ըլլալ 120 բախտակիցներուն ճակատագրին· միայն ճամբայ հանուելէ առաջ այս պարագան կը փոփոյ բարեկամներուն մէկուն ականջին: Ջանղըրըէն փրկըւածներէն Մ իքայէլ Շամտանճեան իր յուչերուն մէջ տեղ կու տայ այդ միջադէպին:

***

Արոյեան բերդէն կը հեռաճայնէ Ռ· Սեւակի ֆրանսաբնակ եղբօրորդիին: Անոր միայն լսելն է պակաս: Թերեւս ալ կու լայ դառն ուրախութեամբ մը· «Ես չկրցայ երթալ ու հօրեղբօրս վերջին օրերու կայքը տեսնել, դուք յաջողեցաք» կ'ըսէ ու անդադար չնորհակալութիւն կը յայտնէ: Ջանղըրըէն ելքին անգամ մը եւս կը չուարինք տեսնելով ճամբուն երկու եզերքի քաղաք մուտքի ու ելքի ցուցատախտակները: Մեր ինքնաչարժը կեցնելով, սրտի ճըմլումով կը լուսանկարենք երկաթուղին ուրկէ անցած է 150 մտաւորականը բերող գնացքը:

ԵՒ ԱՅԱՇԸ

Ջանղըրըի հետ հայ մտաւորականներու այլ աքսորավայր մըն ալ Այաչն է: Սա տարբերութեամբ որ հոն տարուածները փոխանակ տուներու, բանտ նետուած են: Բանտը քաղաքէն դուրս գտնուելուն մենք չկրցանք այցելել: Գոհացանք քանի մը լուսանկարով, դաչտավայրին մէջ նոր ոստան մը հիմնուած է, կոչուած Նոր քաղաք(ենիքէնթ): Պետութիւնը ըՍթանոզի բնակիչներուն հող ու վարկեր տուած է այդ նոր քաղաքին մէջ: Հոն գտնուղ պատմական քարերն ալ ներկայի Սինճանին փողոցները զարդարած են:

ԵՒ ԱՅԱՇԸ

Ջանղըրըի հետ հայ մտաւորականներու այլ աքսորավայր մըն ալ Այաչն է: Սա տարբերութեամբ որ հոն տարուածները փոխանակ տուներու, բանտ նետուած են: Բանտը քաղաքէն դուրս գտնուելուն մենք չկրցանք այցելել: Գոհացանք քանի մը լուսանկարով, յետոյ մայր ճամբէն բաւական ցած փոսին մէջ զետեղուած հետաքրքրական գաւառակէն բաժնուեցանք մեր չրթներուն վրայ «Այաչի ճամբաներուն վրայ» երգով: Մէյ մըն ալ խօսուեցաւ Այաչի փապուղիին ծրագրէն որ սկսած էր Տէմիրէլի օրով ու կարեւոր համեմատութեամբ պիտի կրճատէր Պոլիս-Անգարա ճամբան· սակայն ոչ ոք տեղեակ էր Թէ ինչո՛ւ կէս մնացած էր այդ ծրագրին իրագործումը:

Երեկոյեան երբ Պէյփազար-Նալըհանի վրայով վերադարձի ճամբան բռնեցինք, մեզմէ ոչ մէկը երբեք մտածած էր Թէ Անատոլուի մէկ ծայրը կրնար այսքան մօտ ըլլալ միւսին:

ՅԱԿՈԲ ԱՅՎԱԶԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Անցեալ չաբաթակերջին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ՝ աչքերը փակեց յաւիտենութեան խմբանպուլահայ մամուլին ծերունազարդ վաստակաւորը եւ «Քուլիս» գրական – գեղարուեստական հանդէսի հիմնադիր ու բեմի նուիրեալ, «Ակօս»ի վերջին տարիներու պատուակալ աչխատակից Յակոբ Այվազ՝ խոր ծերութեան մէջ, եԹէ կարելի է ըսել՝ գրիչ ի ձեռին:

Բառին իսկական առումով՝ համեստ ժողովուրդի զաւակ եւ ինքնուս ու չատ ընԹերցող Յակոբ Այվազ, փոքր տարիքին նետուած էր կեանքի ասպարէզ եւ հազիւ իր նախնական կրթութիւնը ստացած Թաղային վարժարանի մը մէջ, իր մօտ անդիմադրելի հակումը զգալով դէպի բեմական կեանք ու դերասանական ասպարէզ, յարեցաւ Իսթանպուլի Թուրք եւ Հայ Թատերական չարժումներուն, մաս կազմելով զանազան խմբակներու եւ յաճախ մասնակցեցաւ անոնց կազմակերպած չրջապտոյտներուն դէպի ներքին գաւառներ, ներկայացընելով տեղական, հայերէն եւ Թարգմանածոյ Թատերախաղեր՝ օրուան մեծագոյն խումբերուն եւ լաւագոյն արուեստագէտներուն հետ:

Շրջան մը, երբ երկրին մէջ տակաւին արգիլուած էր հայերէն ներկայացում տալ, տեղական Թատերախումբերուն հետ չրջեցաւ գրեթէ բովանդակ Անատոլուն եւ իր մասնակցութիւնը բերաւ անոնց գործունէութեան՝ ամբողջական նուիրումով մինչեւ որ օր մըն ալ Թոյլատուու պայմանները ստեղծուեցան Պոլսոյ մէջ ալ հայերէն ներկայացումներ կազմակերպելու: Յակոբ Այվազ առաջին նախաձեռնարկներէն մէկը եղաւ այդ աչխատանքներուն եւ իր տարիներու փորձառութիւնը ի սպաս դրաւ Պոլսոյ մէջ սկսած հայերէն ներկայացումներու չարժումին: Արդէն պատրաստ էր այդ ուղղութեամբ ենԹահողին մեծ մասը՝ գլխաւորութեամբ ծերունազարդ վարպետ Աչոտ Մատաթեանի եւ միւս Թարմ ու տաղանդաւոր ուժերուն, ինչպէս՝ Աբրահամ Մոըչեան, Գէորգ Գասպարեան, Թորգոմ Սրապեան, Հայկազ Ոսկերիչեան եւլն.: Արդէն Թուրք Թատրոնի հիմնադիրներն ալ Հայեր ըլլալով, դժուար չեղաւ այս ասպարէզէն ներս ալ տիրանալ երբեմնի պատուաբեր ու փառաւոր դիրքին նոր եւ խոստմնալից ուժերով: Իսթանպուլահայութեան մէջ սկսած էր նոր Թատերական չարժում մը՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Այդ օրերուն էր, որ յայտնուեցաւ «Քուլիս» գեղարուեստական հանդէսը չնորհիւ ձեռնարկեց Յակոբ Այվազի, որու առաջին քայլերուն Թէեւ իր մասնակցութիւնը բերաւ գրաչար եւ դերասան Զարեհ Աբչակ եւս, բայց չուտով հանդէսին բոլոր պատասխանատուութիւնը մնաց Յակոբ Այվազի ուսերուն վրայ:

Սկզբնական ամիսներուն՝ «Քուլիս»ի վարիչ–խմբագրի պաչտօնը ստանձնած էր Գրիգոր Խիւտավէրտեան, սակայն աւելի վերջ ան ալ քաչուեցաւ եւ ամբողջ բեռը մնաց Այվազին վրայ: Ժամանակի ընԹացքին Այվազ յաջողեցաւ հանդէսին չուրջ հաւաքել քաղաքիս եւ արտասահմանի որակաւոր գրողներն ու մեծ Թիւով ԹղԹակիցներ ապահովեց աչխարհի բազմաԹիւ հայահոծ երկիրներէն: Միջոց մը ինքն ալ չրջապտոյտներ կատարեց Միջին ու Մերձաւոր Արեւելեան երկիրներու մէջ ու բազմապատկեց Թիւը բաժանորդներուն ու աչխատակիցներուն՝ մինչեւ Հայաստան: Ըլլալով դիւրահաղորդ բնաւորութեան տէր ու բոլորին հանդէպ հաճոյակատար, բարեկամներու եւ համկիրներու լայն չրջանակ մը ստեղծեց իր ու հանդէսին չուրջ: Այլազան հասցէներէ վերջ, «Քուլիս» ունեցաւ իր սեփական տպարանը, Ճաղալաօղլուի մէջ, ուր գոյատեւեց մօտ չիսուն տարի, մինչեւ որ վերջին տարիներուն տեղափոխուեցաւ Թուիզափու, իսկ հանդէսին տպագրութիւնը չիանամեակի տարիներուն Այվազ յանձնեց Յակոբ Կոպէլեանի «Նորք» հրատարակչականին, ուր պատրաստուեցան վերջին մի քանի Թիւերը, մինչեւ փակումը՝ չարք մը յուզումնալի իրադարձութիւններէ վերջ, որոնց մասին վերջերս դառնօրէն կը խօսէր Այվազ՝ «Ակօս» այցելութիւններուն ընԹացքին, իբրեւ իր վերջին կայքը՝ գաւաԹ մը սուրճ խմելու համար՝ իր աղնիւ ու բարի սրտով եւ անսահման ներողմտութեամբ՝ բոլորին ալ հանդէպ, ամէնէն աննեղելի ընԹացքներուն իսկ համար:

Հանգիստ իր յոգնատանջ ոսկորներուն:

«Ա կ օ ս»

(Թարգմ.)

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՁԺՄԷԱԿԱՆ

ԱՆՀՈՒՆՕՐԷՆ ՓՈՔՐ, ԲԱՅՑ ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻՕՐԷՆ ԱԶԴԵՑԻԿ ՆԱՆՈԶԱՓԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ (*)

Ալեկոծ ծովու մէջ «Ցունամի»ի գալուստը կարելի չէ նախատեսել, մինչեւ որ ահաւոր կոհակները ծովափ հասնելով չփչրուին, իրենց ուժգնութեան կամ սաստկութեան նախանշանները յայտնելէ առաջ: Արուեստագիտական յեղաշրջումները ալ նոյնպէս են: Նանոչափական արուեստագիտութիւնը քանի տարիէ ի վեր ծանօթ է, սակայն մինչեւ մեր օրերը գրեթէ աննշմարելի էր երբ կիրարկութեանց առաջին ալիքը կը սկսէր փչրուիլ ճարտարարուեստի ընդարձակ դաշտին վրայ: Առ ի բաղդատութիւն, սեղեկատուական յեղաշրջումը, արուեստագիտական պարզ յառաջընթացէ մը աւելին չի ներկայացներ անոր քով: Նանոչափական արուեստագիտութիւնը կիրարկութեան ընդարձակ գետին ունի: Բարդերէն սկսելով, մինչեւ քաղցկեղի դարմանումը, ներառեալ մեր հագուստները:

Այս ոլորտին մէջ առաջին բանը զոր պէտք է գիտնանք՝ թէ չափազանց փոքր տարածութեան մասին է խօսքը: Ցունարէն «նանօ» նախադաս բառը որ կը նշանակէ –թզուկ–, նանոմեթրի յապաւումն է, որ կը համապատասխանէ, մէկ մեթրին մէկ միլիառերորդ մասին, երկայնութիւն մը զոր ի զուր է բաղդատել ամէնօրեայ չօչափելի որեւէ գոյութեան հետ: Զոր օրինակ, 1 նանոմեթրը կը համապատասխանէ մարդու մը իր մօրուքը կտրելու նպատակաւ ածելին իր այտին մօտեցուցած պահուն, բուսած մազի երկայնութեան: Ուրիշ օրինակ մը՝ ստորակէտի մը լայնքին մօտաւոր չափը կէս–միլիոն նանոմեթր է:

Այսօր ստուգուած է որ նանոչափական հասակի փոխակերպուած հասարակ նիւթերը, տարօրինակ յատկութիւններ կը ցուցաբերեն: Եթէ ալիւմինիումէ թերթ մը մանր երիզներու վերածենք, մեռաղը դեռ իր յատկութիւնները պիտի պահէ, նոյնիսկ երբ երիզներու լայնքը անտեսանելի մեծութեան հասնի: Սակայն եթէ չարունակենք մանրացնել սոյն երիզները, այնպէս մը որ երիզները 20էն 30 նանոմեթր միայն լայնք ունենան, այս վերջինները պայթիւն պիտի յառաջացնեն: Այս կարգի գործողութեանց ենթարկուած ամէն մարմին իր յատկութիւնները նոյնքան հիմնականօրէն չի փոխեր, թէեւ ոմանց կրած փոփոխութիւնները չափազանց հետաքրքրական յատկութիւններ կը ներկայացնեն: Վերոյիշեալ օրինակը իր կիրարկութիւնը գտած է հրթիռներու մէջ, այս վերջիններու վառելանիւթին մէջ նանոալիւմինիումի ներմուծելով: Գիտնականները նիւթին այս բացառիկ մասնայատկութեան չնորհիւ հնարած են արտասովոր նիւթեր, ինչպէս ելեկտրկանութեան հաղորդիչ կերպընկալը կամ երկաթին հակաժանգ պահպանակը:

Նանոչափական աշխարհի մէջ, նիւթը զարմանահրաշ յատկութիւններ կը յայտնաբերէ. անոնք բնական պայմաններու մէջ քօղարկուած էին: Նիւթին հիւլէական կազմութեան վրայ ազդելով բոլորովին տարբեր յատկութիւններ լսեռղծելու այս գաղափարը, արտասկրգ կարելիութիւններ կ'ընձեռէ գիտնականին: Պրպտողները գերազանց ճշդրտութիւն յայտնող սարքաւորումներ յղացած են, ինչպէս արդիական մանրադիտակ մը որ կարող է դիտարկել հիւլէ մը եւ տեղափոխել զայն, չնորհիւ իր սրածայր գործիքին որուն լայնքը հիւլէի մը տրամագիծէն աւելի մեծ չէ:

Նանոչափական արուեստագիտութիւնը կիրարկումներ ունի գիտական այլազան ոլորտներու մէջ, վիրահատի նշդրակէն մինչեւ մեր հագուստներու հիւսկէնը: Ցիւորի բիւրեղներ պարունակող նանոչափական կերպընկալէ պատրաստուած տափատի մը վրայ թափած սուրճը արատ չի ձգեր, որովհետեւ սուրճի կաթիլները հիւսուածեղէնին կողմէ ծծուելու տեղ, անոր վրայէն սահելով կը գլորին: Նանոչափական ոսկեայ գնդիկներով ծածկուած աւազի մանր հատիկներով պատրաստուած քիմիական լուծոյթ մը վառեակի մխի կտորները իրարու փակցնելու արտասովոր յատկութիւնը ունի: Այս գիւտը, մօտ օրէն պիտի չհագագործուի վիրաբուժական գործողութիւններու ընթացքին փրթած երակները կըպցընելու նպատակաւ:

Այս ոլորտը այն աստիճան խոստմնալից է որ ներդրումները մեծ աճ արձանագրած են: 2005ին ամերիկեան կառավարութիւնը այս մարզի գիտական պրպտումներուն համար մէկ միլիառ տոլար տրամադրած է, գումար մը որ ծինական հետազօտութեանց տրամադրուած գումարին կրկինը կը ներկայացնէ: Ճափոնը, Եւրոմիութիւնը նմանօրինակ գումարներ յատկացուցած են այս բնագաւառին եւ նուազ հարուստ երկիրները կը չանան մասնակից ըլլալ այս գիտաշչաւին: Գործական ընկերութիւն մը սառնարաններու մէջ արծաթի նանոմասնիկներ գետեղած է, իբրեւ հակամանրէական բաղադրիչ: Այս նոյն բաղադրիչը մաս կրնայ կազմել վիրապատման բաղադրութեանց:

Ըստ ամերիկեան գիտութեան ազգային հիմնադրութեան կանխատեսումներուն, սոյն ոլորտին կիրարկութիւնները, մինչեւ 2015 թուականը 1000 միլիառ տոլարի պիտի հասնին:

Նանոչափական արուեստագիտութեան մոլորակային չափանիշով այս արագ զարգացումին գլխաւոր պատճառներէն մէկը, ըստ ակնարկ կրող Մատրասի կեդրոնին տնօրէնը եղած է թէ հասկնալի է իրենց որ ներկայի երիտասարդներ դժուարութիւն կրեն աւանդական գիտաուրոմով այդ անճանաչութիւնը իրենցմէ մէկը նկատելու, բայց երբ իրենց կ'ըսուի թէ կանտի լոնտոն ուսանած էր, փաստաբան էր, մեծ գումարներ կը չահէր ու ամէն բան լքելով ինքզինքը նուիրեց արդարութեան եւ հաւասարութեան պայքարին, անոնց վերնահատանքը անմիջական կ'ըլլայ:

Սեպտեմբերի սկիզբը Հնդկաստանի 19 նահանգներուն մէջ հարցախոյզ մը կատարուած է, ուղղուած 30 տարեկանէն վար երիտասարդներու: Անոնց 76%ը ժողովուրդին հարցը իրենց գլխաւոր տիպարը կը նկատէ: Կանտիեան նոր չարժումը Հնդկաստանի 28 նահանգներէն 10ին մէջ տարածուած է ներկայիս: Կամաւորները կը գործեն կրօնական համայնքներու միջեւ համերաշխութիւն, ցեղախումբերու հողի իրաւունքին ի նպաստ, կը կազմակերպեն ամառնային սեմինարներ, աշխատանոցներ: Անոնց դիմադրած մեծագոյն դժուարութիւնը կանտիի գաղափարներուն տարածումէն աւելի անհմին կարծիքներու դէմ պայքարն է. կարծիքներ որոնք չբջանառութեան դրուած են կանտիի սպանութենէն (1948), ասդին, 60 տարիէ ի վեր:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՆԴԻԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԳՏՆԵՆ ԿԱՆՏԻՆ

Սեպտեմբեր 11ին հարիւրամեակն էր այն կոչին որով երիտասարդ փաստաբան Մ. Կանտի Եհանէսպուրկի մէկ թատրոնին բեմին արահէն 3·000 հնդիկները սպիտակամորթ գրաւողներուն դէմ խաղաղ ընդվզումութեան կը հրաւիրէր: Հընդկաստանի Կանտիեան երիտասարդութեան վերջերս բազմապատկուած կազմակերպութիւնները նչեցին հարիւրամեակը: Այդ նչումով չեչտուեցան հետաքրքրութիւնները դէմքի մը նկատմամբ որ մինչեւ հիմա պատիւ արժանացած էր դասագիրքերով եւ ծաղկազարդ փոր արձաններով:

Կանտիեան երիտասարդները խաղաղութեան արշաւներ, հեծանիւով ուխտագնացութիւններ կը կազմակերպեն, ի նպաստ կրօնական համայնքներու միջեւ ներդաշնակութեան, Հնդկաստանի ու Փաքիստանի խաղաղութեան եւ իրական ազատներու վիժումին դէմ: Ֆիլմեր կը ցուցադրեն Կանտիի կեանքին, գործունէութեան նիւթով, կլոր սեղաններ կը կազմակերպեն քաղաքական ամէն հոսանքի ներկայացուցիչներուն հետ:

Ուչագրաւ է Կանտիի անձին ու վաստակին այժմէականացումը: Անոր անունը կրող Մատրասի կեդրոնին տնօրէնը ըսած է թէ հասկնալի է իրենց որ ներկայի երիտասարդներ դժուարութիւն կրեն աւանդական գիտաուրոմով այդ անճանաչութիւնը իրենցմէ մէկը նկատելու, բայց երբ իրենց կ'ըսուի թէ կանտի Լոնտոն ուսանած էր, փաստաբան էր, մեծ գումարներ կը չահէր ու ամէն բան լքելով ինքզինքը նուիրեց արդարութեան եւ հաւասարութեան պայքարին, անոնց վերնահատանքը անմիջական կ'ըլլայ:

Սեպտեմբերի սկիզբը Հնդկաստանի 19 նահանգներուն մէջ հարցախոյզ մը կատարուած է, ուղղուած 30 տարեկանէն վար երիտասարդներու: Անոնց 76%ը ժողովուրդին հարցը իրենց գլխաւոր տիպարը կը նկատէ: Կանտիեան նոր չարժումը Հնդկաստանի 28 նահանգներէն 10ին մէջ տարածուած է ներկայիս: Կամաւորները կը գործեն կրօնական համայնքներու միջեւ համերաշխութիւն, ցեղախումբերու հողի իրաւունքին ի նպաստ, կը կազմակերպեն ամառնային սեմինարներ, աշխատանոցներ: Անոնց դիմադրած մեծագոյն դժուարութիւնը Կանտիի գաղափարներուն տարածումէն աւելի անհմին կարծիքներու դէմ պայքարն է. կարծիքներ որոնք չբջանառութեան դրուած են Կանտիի սպանութենէն (1948), ասդին, 60 տարիէ ի վեր:

ՔԱՂՀԱՆ

Իբրեւ եզրակացութիւն եւ առանց մտնելու գիտական մանրամասնութեանց մէջ, յիշեցնենք թէ նանոչափական արուեստաբանութիւնը իր կիրարկութիւնները հասցուցած է այլազան ոլորտներու որոնց կարգին են ելեկտրական հաղորդիչներու ցանցը, արեգակնային ուժանիւթի հիմնական բաղադրիչ՝ լուսավոլթայական բջիջները, քաղցկեղի դարմանումը, կերպընկալ նիւթերու յատկութեանց բարեփոխումը, վիրահատութեան կատարելագործումը, ապակիին ջերմային տոկունութեան բարելաւումը, գեղանկարչութիւնը, եւ այլն:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՔ

---

* Technologie nanométrique

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Անաթոմիի դասատունէս էր տոքթ. Մազհար պէյ զինուորական բժիշկը, որ փարիզ զացած, ուսած էր եւ իր ճիւղին մէջ բաւական կարող էր եւ հմուտ. բայց Պոթանիի դասատուն էր Ալի պէյ անուն խիստ մոլեռանդ զինուորական իրրեւ թէ բժիշկ մը, որ իր դասը չէր սկսեր, առանց քիթը բերանը երկու ձեռքերովը չփելու եւ «Պիսմիլլահի ռահման էլ ռահիմ» ըսելու:

Այս կարգին մէջ ունէինք մէդիսինէներու (իմամական դպրոց) փաթթոցաւոր հետեւողները, որոնք մեզի հետ բժշկութիւն կը սորվէին, բաւց դասարկապորտ ծոյլ մարդիկներ էին:

***

Տանի չափ հայեր էինք այս կարգին մէջ. կը յիշեմ Աչոտ Պահճէպանեանը, նիկոմիդիացի. Մկրտիչ Արզումանեանը, Գրիգոր Մխիթեանը, Անտոն Աբաքեանը եւ ուրիշներ որոնց անունը մոռցած եմ եւ որոնց հետ կ'երթայինք չաքաթը քանի մը հեղ, տաք օրերը, Սէրայ – Պուռնի ծովեզերքը, հոն Բիւզանդական կայսրութեան ժամանակէն մնացած կիսափուլ պարիսպներուն չուքին մէջ խոտերու վրայ նստած կը սորվէինք մեր Անաթոմիի եւ Պոթանիի դասերը:

Անկեղծօրէն կը խոստովանիմ, թէ Մազհար պէյ դասատուն չատ լաւ կերպով կ'աւանդէր Անաթոմին, բայց պատկերներու վրայ, երբեմն ալ դիակի մը վրայ եթէ տափկանութեան քանուէն քրիստոնեայ մեռելի մը մարմինը դըպրոց ղրկուէր հազուադէպօրէն:

Եկած դիակը դասատուն ինքը կը հերձոտէր, մենք ալ հեռուէն աչքովնիս կը յագեցունէինք մեր աշակերտական ուսումնասիրութիւնը:

Աւելորդ է խօսիլ Պոթանիի դասին վրայ, զոր մոլեռանդ Ալի պէյը կ'աւանդէր քիթին տակէն մրմռալով, վարժարանին մէջ եղած հնօրեայ, չորցած, դրեթէ քայքայուած բոյսերու հաւաքածոյի մը թերթերը պղուլութեամբ բանալ դոցելով, որպէս զի անոնք չցրուին: Այս մասին գործնական դասաւանդութիւն մը կ'ընէինք եւ ես կը բաւականանայի մօրս եղբօրս դեղարանին բուժական խոտերն ու արմատներն ու ծաղիկները ուսանելով:

***

Այս կարգին Ֆրանսերէնի ուսուցիչ էր Կէս–բժիշկ (Օֆիսիէ տը սանթէ) Մանանդեան Նշան Հայը, որ կատակախօս եւ բժշկութիւնը ծաղրող մէկն էր, ասկայն Ֆրանսերէնը չատ լաւ գիտէր, լաւ կ'ուսուցանէր:

Ամենայն ջերմեռանդութեամբ կը հետեւէի բժշկական դպրոցին դասերուն, եւ իրիկունները երբ տուն կը վերադառնայի, գիս կը հարցափորձէր հայրս, որ իր սահմրկութեանը հետ քիչ ու չատ բժշկական ծանօթութիւններ ունէր, կարգացած ըլլալով Բէոտէն Միքայէլ Տէր Պետրոսեան բժիշկին Օրթագիւղ տպագած վեց հատոր բժշկարանները, զորս գնած էր եւ ես կը պահեմ զանոնք մեծ գուրգուրանքով:

Հայրս լինճ հարցումներ ուղղելէն յետոյ, կ'ըսէր՝ «Մէկէնտիզ չկրցար ըլլալ, աշխատէ՛ որ աղեկ բժիշկ մը ըլլաս. քեզ տեսնամ, աղատայիդ պէս կէս ճամբան չմնաս»:

«Աղատային» էր մօրեղբայրս, որ ի սկզբան Ամերիկայի Գումպարհանէ կոչուած բժշկական վարժարանը գիշերօթիկ տրուեր է եղեր բժիշկ ըլլալու նպատակաւ, բայց զանազան պատճառներով չէ կրցեր շարունակել:

***

Բժշկական վարժարանը թողլով մօրեղբայրս աշակերտել սկսեր է, Սկիւտար Սէլամիէ փողոցը գտնուած ինքնուս դեղագործ Ստեփան աղա Զէօմլէքճեանի քով, եւ տակաւ մեծ յառաջադիմութիւններով զերազանցած է իր վարպետը, որ դպրոցի երես քնա՛ւ չտեսած մարդ մ'էր եւ հազի՛ւ իտալացի դեղագործի մը քով աշխատելու կարող եղած էր, այն աստեն օրէնքին ներողամիտ թոյլտուութեամբը արտօնագիր մը ձեռք բերել եւ ճանչցուիլ իրրեւ վկայուած դեղագործ:

Մօրեղբայրս կրնար չատ լաւ բժիշկ մը ըլլալ, բայց չէ ուզած, ասոր համար էր որ հայրս միչտ կը կրկնէր «Աղատայիդ պէս կէս ճամբան չմնաս»:

Մտադրեցի կէս ճամբան չմնալ. չարունակեցի մեծ թափով, եւ հօրս քով պըղտիկ չմնացի. իր փափաքին կանացի գոհացում տալ, ինչպէս պիտի յայտնեն յետագայ գրութիւններս:

(Շար. 90)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՁՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Շէվ. – Աչոտ Սերճանեան 150 եւրօ:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային Ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

MANIFESTATION
organisée dans le cadre
d'"Arménie, mon amie",
ANNEE DE L'ARMENIE EN FRANCE

M. Jacques CHIRAC, Président de la République Française et M. Robert KOTCHARIAN, Président de la République d'Arménie, ont convenu d'une «ANNEE DE L'ARMENIE» qui s'étendra du 21 septembre 2006 au 14 juillet 2007.

Dans ce cadre,
la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE DE MARSEILLE
et
la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organisent :

dimanche 29 octobre à 17 heures
au Dôme de Marseille —
48 avenue Saint Just —
13004 MARSEILLE
(Métro Saint Just)

un grand spectacle de musique et de danse, dont la vedette est Ara GEVORGIAN aux commandes d'un synthétiseur. **Ce spectacle est labellisé «Arménie mon amie».**

Après ses tournées triomphales aux Etats-Unis, au Canada, en Australie et bien d'autres pays du Moyen Orient, cet artiste se produira pour la première fois en France, avec ses orchestres moderne et traditionnel arménien composés d'une quinzaine de musiciens, ainsi que de l'Orchestre Philharmonique de l'Opéra de Marseille dirigé par Karen DURGARYAN, chef d'orchestre arménien, diplômé du Conservatoire national d'Erevan. Ce dernier a dirigé plusieurs orchestres d'Italie, de Russie (Moscou, St Petersbourg), de Grande Bretagne, etc... Les danses seront assurées par la Troupe ANI de Marseille.

Les places numérotées sont aux prix de :

- 40 Euros pour le carré d'or
- 30 Euros et 25 Euros.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնոսի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հաւաքավոի ժամեր՝–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, *իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աստղակ հրապարակէն:*

Դարձ՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans·

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՑՍ ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ"
գրական – գեղարուեստական երեկոյթներու շարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵՓԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
եւ
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒՄԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաչէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթոլիկ Մաշի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 160 եւրօ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեանէ Հայաստանի որբերուն ի նպաստ:

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒ ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամո"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր ազգային պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախտերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաները:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS

Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN
Marseille, le 25 septembre 2006

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՈՒԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Գիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, համար գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19
JEUDI
19 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շարաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·557 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·557

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի ՓՈՒԼԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԲԱՆԱՎԷՃԵՐ, ԱՆԱԽՈՐԺ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ՖՐԱՆՔՈՓՐՈՒԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

Հոկտեմբեր 12էն չաբաթ մը յետոյ, մթնոլորտը հանդարտած չէ, ոչ Ֆրանսայի մէջ, ոչ ալ Թուրքիոյ պետական շրջանակներուն։

Նախքան անդրադառնալը մետիանեթրու արձագանգներուն, առաջին առթիւ արձագանգենք կարգ մը չատ անախորժ միջադէպերու, որոնք տեղի ունեցած են հայկական շրջանակներու մէջ։ Այսպէս անցեալ Ուրբաթ օր (Հոկտ· 13), Արա Թորանեանի («Նուիրէլ տ'Արմէնի Մակարիոս»ի խմբագիրը) բնակարանէն գողցուած է համակարգիչը, առանց որ գողերը բռնի մուտք գործած ըլլան, ինչ որ բաւական տարօրինակ երեւոյթ է։ Նման դէպքեր պատահած են Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, Մուրատ Փափազեանի (Հ.Ց.Դ·) աշխատատեղին եւ արարքներուն բոլորն ալ կը վերաբերին համակարգիչներու գողութեան։ Այս միջադէպերը պատահած են Շաւիլի յուշարձանի պըրոնզեայ մասին գողութեան զուգընթաց, թէեւ Շաւիլի պարագան ալ դեռ չէ յուսահանուած։ Համակարգիչներու գողութեան պարագան ալ բաւական պղտոր է։

*
**

Թուրքիոյ Ազգային ժողովը Հոկտեմբեր 17ին նիստ դումարած էր· օրակարգի միակ նիւթն էր Հոկտեմբեր 12ի քէմալարկութիւնը։ Հետաքրքրական երեւոյթ է որ Ֆրանսական երկու օրաթերթեր (Ֆիկարօ եւ Լիպէրասիոն) նոյն նիստին մասին բոլորովին հակառակ մօտեցումներ ունին։ Այսպէս, անոնցմէ առաջինը կը խորագրէ՝ «Թուրք երեսփոխանները կատաղած են Փարիզի դէմ», մինչ երկրորդը չատ չափաւոր կը գտնէ թրքական հակազդեցութիւնը։

Հոկտեմբեր 17ի այս յատուկ նիստին, Արտաքին Նախարար Ա· Կիւլ յայտարարած է· «Այս օրինագիծին քուէարկութիւնը ծանր հարուած մը հասցուց Թուրքիոյ քաղաքական յարաբերութիւններուն» եւ աւելցուցած որ գործադրութեան պարագային երկկողմանի կապերը «անդարմանելի կերպով կը վնասուին անտեսական, քաղաքական եւ ապահովութեան մարզերուն մէջ։ Մէկ կողմէ մեզմէ կ'ակնկալուի ընդլայնել արտայայտութեան ազատութիւնը մեր մօտ, բայց միւս կողմէ Ֆրանսա օրինագիծ մը կը քուէարկէ որ կը հեղնէ այդ ազատութիւնը»։

Նիստին ընթացքին ընդդիմադիր երեսփոխանները դիմած են կառավարութեան որ պարզ սպառնալիքներու սահմանը անցնի եւ անմիջապէս հակազդեցութեան դիմէ։ Դատապարտած են նաեւ էրտողանի ղեկավարած դահլիճին թուլութիւնը, քանի այս վերջինը խոստացած է տնտեսական եւ քաղաքական հակազդեցութիւններ, որոնց մասին ցարդ լուռ մնացած է։ Սոսկալի-դեմոկրատ հանրապետական կուսակցութենէն Օնուր Էօմէն կը գտնէ որ կառավարութիւնը չատ ամբիցիոն է եւ այս դիրքը կրնայ նաեւ դժուար վայրէջքի մատնել կառավարութիւնը եւ Արդարութեան կուսակցութիւնը, որ իշխանութեան գլուխ է, շրջանի մը երբ Թուրքիա ընտրարշաւի նախօրեակին է (2007)։ Կառավարութեան չափաւոր դիրքը կը բացատրուի նաեւ անով, որ չուզեր վնասել այն 65·000 աշխատաւորներուն, որոնք թրքական հողին վրայ կ'աշխատին Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու մէջ։ Ֆիկարօ այս հարցին մասին մանրամասնութիւններ ալ կու տայ, դէսպատրաթ ինչ կը վերաբերի Ռընոյի, ԱՔՍԱ-յի, Թոթալի։ Ցետոյ այն մտավախութիւնը կայ որ ամրողջական պօյքոթ մը դէմ կ'ըլլայ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան պարտաւորութիւններուն եւ բանակցութիւնները կրնան առկախուիլ։ Կացութիւնը «մտահոդիչ» է Ֆրանսայի գործատիրութեան՝ ՄԵՏԻՖ-ի նախագահուհիին՝ Լօրանս Փարիզոյի համար եւ այդ ուղղութեամբ ալ յօդուած մը կայ Ֆիկարոյի տնտեսական յատկածին մէջ։ Էլիզէ եւ ՄԵՏԻՖը իրար անցած են տագնապէն դուրս ելլելու համար։ Լ· Փարիզօ սկիզբէն յայտարարած էր՝ «կը գտնենք որ Ազգային Ժողովի քուէարկութիւնը աւելի հեռու գացած է քան ինչ որ բնական է այսքան ծանրակչիռ հարցի մը մասին» եւ չեշտած է նոյնիսկ թէ ձեռնարկներուն չի մնար պատմութիւնը գրել, ոչ ալ օրէնսդիրին։ Ըստ իրեն, կարելի չէ նման որոշումներ տալ առանց մտածելու հետեւանքներուն։

Այս նոյն հարցերուն չուրջ է որ Լիպէրասիոն տարբեր մօտեցում ունի եւ թրքական դիրքը մեղմ կը գտնէ։ Ըստ իրեն, աւելի անհատներն են որոնք պօյքոթի ենթարկած են Ֆրանսական ապրանքները, ինչ որ մեծ դեր մը չի խաղար։

*
**

Հակազդեցութիւնները, աւելի ճիշդ բանավէճերն ալ կը շարունակուին գրաւոր մամուլին մէջ թէ հեռատեսիլէն։

Լը Մոնտ (Հոկտ· 18) «Վիճարկումներ» էջին մէջ լոյս ընծայած է երկու յօդուած, որոնք տարբեր մօտեցում ունին բայց էջին ընդհանուր խորագիրն է՝ «Պատմութիւն՝ երեք լաւ օրէնք եւ մէկ դէչ»։ Առաջին յօդուած մը ստորագրած է Ալէն Փուլիքար (ընկերային դիտութեանց փրոֆէսէօր, Լիմոժ) որ բոլորթեանց վերջին դէմ է Ազգ· Ժողովի օրինագիծին սկզբունքին խակ· իսկ երկրորդը ըստորագրած է Ժան-Ֆիլիփ Ֆելտման (իրաւաբանական համալսարանի փրոֆէսէօր)· ըստ իրեն հարկ է ընդել կէսօ օրէնքը, ինչ որ աւելի տրամաբանական մօտեցում մըն է, քանի Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու դէմ Ազգ· Ժողովի պատժական օրինագիծը հետեւանքն է կէսօ օրէնքին։

Լիպէրասիոն ալ (Հոկտեմբեր 18) յօդուած մը հրատարակած է Ֆիլիփ Լազարի ստորագրութեամբ (նախագահ՝ հրեայ լաիք եւ սիիւռքեան ակումբին), որու խորագիրն է՝ «Կը բաւէն յիշողութեան օրէնքները»։ Ստորագրէն իսկ յստակ է իր դիրքը։

*
**

Հոկտ· 17, ժամը 22·30ին, հեռատեսիլի Գ· կայանին՝ «Այս իրիկուն կամ երբեք» յայտագրին ընթացքին ծեծուեցաւ նաեւ այս օրինագիծին հարցը։ Դէմ էին երկու հոգի՝ փիէր Նորմա եւ Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր որոնք մաս կը կազմէին, առաջին օրէն, այն 19 պատմաբաններուն որոնք դէմ արտայայտուած էին այս եւ այն բոլոր օրէնքներուն, որոնք կապ ունին պատմութեան հետ եւ կը պաշտպանէին այն տեսակէտը թէ հարցը պէտք է ձգուի պատմաբաններուն։ Իվ Թերնոն կը պաշտպանէր օրէնքը, իր ծանօթ տրամաբանական եւ դիպուկ վերլուծումով։

*
**

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 21ին Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան ղեկավար եւ Հայկական Ցեղասպանութեան ծանօթ ժխտող Տողու Փէրինչէքի «Թալաթ Փաշա չարժումի»ը ծրագրած է ցոյց մը ընել Փարիզի Պասթիյի հրապարակը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ· ՖԱՊԻՒՍ, ՏՈՄԻՆԻՔ ՍԹՐՕՍ – ՔԱՀՆ ԵԻ ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ դէմ դիմաց վիճարկում մը մեծցեցին, բայց Հոկտ· 17ին, արտայայտուեցան իրենց ծրագիրներուն մասին։ Միայն երկու կէտերու չուրջ տարակարծութիւններ կան երկու այրերուն եւ Սեկոլէն Ռուայալի մէջնէ։ Անոնք կը վերաբերին ՍՄԻԿ-ին (նուազագոյն աշխատավարձ) եւ 35 ժամերու դրութեան։ Այս հարցերուն մասին Ս· Ռուայալի դիրքը չատ աւելի ճըկուն է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ Վրացիներու դէմ հալածանքը կը շարունակուի եւ հետեւանքներէն մէկին ալ այն եղած է որ 58 տարեկան Տենկիզ Տոկոնիցէ զոհ գացած է չնշարդելութեան տագնապի մը (ասմ), երբ Մոսկուայի Դոմոդեդովօ օդակայանէն կ'արտաքսուէր 40 ուրիշ Վրացիներու հետ, դէպի Թիֆլիս։ Ձերբակալուած էր Ս· Պետերսբուրգ, որովհետեւ խախտած էր գաղթի օրէնսդրութիւնը։ Հինգ օր բանտարկուած մնացած է, օդ չէ առած, ինչ որ պատճառ եղած է իր վախճանին։ Ցարդ 700 Վրացիներ արտաքսուած են Ռուսաստանէն։

ՀՌՈՄԻ մեթրոյին մէջ չատ ծանր արկած մը պատահած է Հոկտեմբեր 17ի վաղ առաւօտեան, երբ կառախումբ մը ուշադրութիւն չէ ընծայած կարմիր ազդանշանին եւ խուժած է կայարանը կեցած այլ կառախումբի մը վրայ։ Բախումը չատ բուռն եղած է։ Մէկ մեռեալ կայ եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ, որոնց հինգը մահամերձ կը նկատուին։ Սրկածը պատահած է Վիթթորիօ Էմմանուէլի կայարանը։

ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ ՖԻՆԻԽԻԼ-ի եւ Իսրայէլի միջեւ մթնոլորտը լարուած է եւ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ ՖԻՆԻԽԻԼ-ի Ֆրանսացի հրամանատարը ազատնացած է կրակ բանալ իսրայէլեան հալածիչ օդանաւերուն վրայ, եթէ անոնք չարունակեն բռնաբարել միջանկեան օդային տարածքը, ինչ որ ներկայիս կ'ընեն ամէն օր։ Իսրայէլացին յայտարարած է որ պիտի չարունակեն այդ թռիչքները, հակառակ ազդարարութեան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ նախագահը՝ Մ· Ապպաս տրամադիր է լուծելու Համասի կառավարութիւնը, քանի միչտ կը ձախողին ազգային մխանակցութեան կառավարութիւն մը կազմելու փորձերը։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ որ նախագահը՝ Մոչէ Քացաւ մեղադրանքի տակ առնուի բռնաբարութեան յանցանքով։ Ծանօթ է որ նախագահը զանազան ամբաստանութիւններու թիրախն է կիներու կողմէ՝ սեռային հալածանքի կամ բռնաբարման համար, ինչ որ ամբողջովին կ'ուրանայ։ Հինգ կիներ կը մեղադրեն զինք։ Կան նաեւ ամբաստանութիւններ այն մասին թէ որոշ դուռմարներու փոխարէն չնորհած է նախագահական ներումներ։ Հակառակ իր ուրացմանն, պատեհ նկատուեց ներկայ չըլլալ, Հոկտ· 16ին, Ներհրդարանի նիստին, պատուոնական բացումին համար։ Քացաւ 61 տարեկան է։

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻԻՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՊԱՂԱՏԸ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ա· Մարդարեան, իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը եւ Հայաստանի դեսպանը՝ Է· Նալպանտեան ներկայ եղան, Հոկտ· 17ին, Ծերակոյտի Փալէ տը Լիւքսանպուրկի «Գլեմանսօ» սրահին մէջ այն նիստին, որ կը վերաբերէր զուգորդ քաղաքներու։ Հանդիպումը կը վայելէր Ծերակոյտի եւ Ազգային Ժողովի նախագահներուն հովանաւորութիւնը։

Ելոյթներու աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի կ'ունենար ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

ԱԼԻԵԻ ԿՂ ՋԵՌՆԱՐԿԷ ԴԻՄԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱԻԻ ՄԸ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻՆ ԴԷՄ

Ադրբեջանի նախագահը Ի· Ալիեւ Հոկտեմբեր 17ին յայտարարած է թէ հայկական Սփիւռքի ազդեցութեան դէմ արշաւի կը ձեռնարկէն։

Ան յայտնած է թէ իր երկիրը դեսպանատուներ ու հիւպատոսարաններ պիտի բանայ աշխարհի յատկապէս այն շրջաններուն մէջ ուր հայկական Սփիւռքը ազդու դեր կը խաղայ։

«Ոչ ոքի համար գաղտնիք մըն է որ Գալիֆորնիան ԱՄՆ-ու հայահոծ նահանգներէն է։ Հիւպատոսարան կը բանանք Լոս Անճըլըսի մէջ, դիմադարձելու համար հայկական լոպիին քայլերուն» ըսած է ան։ Ալիեւ աւելցուցած է նաեւ որ Ադրբեջան կը նախատեսէ դեսպանատուն բանալ Արժանթինի մէջ, ուր «կայ Հարաւային Ամերիկայի ամէնէն աշխոյժ հայկական լոպին»։

Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ քարիւղին ապահովելիք հարստութեամբ իր երկիրը նոր կարելիութիւններու կը տիրանայ վերջապէս դերազանցելու համար արտասահմանի մէջ Հայոց ազդեցութիւնը։ «Ի վերջոյ ի՞նչ ունի Հայաստան, բացի հարուստ Սփիւռքէ մը որ իր ազդեցութիւնը կը գանեցնէ աշխարհի զանազան երկիրներու քաղաքականութեան վրայ, մինչ Ադրբեջան պիտի դառնայ այն երկիրը, որ ուժանիւթ պիտի մատակարարէ Եւրոպայի եւ համաշխարհային չուկաներու» եզրակացուցած է ան։

ցած այլ կառախումբի մը վրայ։ Բախումը չատ բուռն եղած է։ Մէկ մեռեալ կայ եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներ, որոնց հինգը մահամերձ կը նկատուին։ Սրկածը պատահած է Վիլթթորիօ Էմմանուէլի կայարանը։

ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ ՖԻՆԻԽԻԼ-ի եւ Իսրայէլի միջեւ մթնոլորտը լարուած է եւ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ ՖԻՆԻԽԻԼ-ի Ֆրանսացի հրամանատարը ազատնացած է կրակ բանալ իսրայէլեան հալածիչ օդանաւերուն վրայ, եթէ անոնք չարունակեն բռնաբարել միջանկեան օդային տարածքը, ինչ որ ներկայիս կ'ընեն ամէն օր։ Իսրայէլացին յայտարարած է որ պիտի չարունակեն այդ թռիչքները, հակառակ ազդարարութեան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ նախագահը՝ Մ· Ապպաս տրամադիր է լուծելու Համասի կառավարութիւնը, քանի միչտ կը ձախողին ազգային մխանակցութեան կառավարութիւն մը կազմելու փորձերը։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ որ նախագահը՝ Մոչէ Քացաւ մեղադրանքի տակ առնուի բռնաբարութեան յանցանքով։ Ծանօթ է որ նախագահը զանազան ամբաստանութիւններու թիրախն է կիներու կողմէ՝ սեռային հալածանքի կամ բռնաբարման համար, ինչ որ ամբողջովին կ'ուրանայ։ Հինգ կիներ կը մեղադրեն զինք։ Կան նաեւ ամբաստանութիւններ այն մասին թէ որոշ դուռմարներու փոխարէն չնորհած է նախագահական ներումներ։ Հակառակ իր ուրացմանն, պատեհ նկատուեց ներկայ չըլլալ, Հոկտ· 16ին, Ներհրդարանի նիստին, պատուոնական բացումին համար։ Քացաւ 61 տարեկան է։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ՝ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ
ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՌՈՒԹ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ»

Տօքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հայաստանի կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան որոշումով, Օգոստոս 17–20, Ծաղկաձորի մէջ տեղի պիտի ունենար Համահայկական կրթական Երկրորդ Խորհրդաժողովը՝ Սփիւռքի, Հայաստանի եւ Ա.Պ.Հ. երկիրներու (նախկին Խորհրդային Միութեան արբանեակները) ուսուցիչներուն մասնակցութեամբ:

Այս խորհրդաժողովի բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Երեւան, Օգոստոս 17ին, «Բաբաջանեան» սրահին մէջ, գեղարուեստական յայտագրով մը: Ներկայ էին Կրթութեան եւ Գիտութեան նորընտիր նախագահ Լեւոն Մկրտչեան, փոխ–նախարար Արա Աւետիսեան, Ազգային Ժողովի Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան եւ այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Ազգային Ժողովի Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան մանրամասն տեղեկատուութեամբ մը յայտնեց նախորդ տարուան բաղդատմամբ ձեռք բերուած յաջողութիւնները, որոնք հետեւեալներն են.– Խորհրդարանին մէջ արծարծուած է Սփիւռքի համար ուսուցիչներ պատրաստելու հարցը, քննարկուած է Հայաստանի դպրոցներուն եւ բուհերուն մէջ (Բարձրագոյն Ուսումնական Հաստատութիւն, որ կը համապատասխանէ գոլէժներուն) Հայոց լեզուի եւ Հայոց Պատմութեան ուսուցումը արժանի բարձրութեան վրան դնելու հարցը եւ ժամաքանակը, Հայաստանի Տօնացոյցին մէջ արձանագրուած է Փետրուար 21ը, որպէս «Մայրենիի Տօն» (առ այդ, յանձնարարեց, որ Հայաստանէ դուրս ալ նշուի այս տօնը՝ նոյն թուականին), մայրենիի անաղարտութեան համար պահանջուած է, որ խանութներու անունները հայերէն տառերով արձանագրուին եւ անտաստողներու համար սահմանուած պատիժի չափը բարձրացուած է 150 հազար դրամի, նաեւ յայտնեց, որ Տեղեկագիր մը յղուած է վարչապետին՝ հանրակրթական դպրոցներու 8–9րդ դասարաններուն մէջ «արեւմտահայերէնի եւ դասական ուղղագրութեան ուսուցում» կազմակերպելու մասին (սրահին մէջ պայթեցան անզադրում ծափահարութիւնները):

Իրմէ յետոյ խօսք առաւ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան, որ յայտնեց, թէ 23 երկիրներէ պատուիրակներ եկած են մասնակցելու այս կրթական համաժողովին: Ցայտնեց նաեւ, թէ Պետական Համալսարանին մէջ պիտի սեղծուի արեւմտահայերէնի բաժանմունք՝ դասական ուղղագրութեամբ: Պիւտճէն գտնուած է եւ պիտի գործէ: Այս ուրախառիթ լուրն ալ արժանացաւ ջերմ ծափահարութիւններու, որմէ յետոյ զեղարուեստական բաժինով մը հանդիսութիւնը վերջ գտաւ ու խորհրդաժողովի մասնակիցներս հանրաշարժերով մեկնեցանք Ծաղկաձոր, սրահին մէջ պայթած երկու «ռումբ»երու ազդեցութեան տակ քիչ մը չշմած եւ պիրար չնորհաւորելով, իշխանութիւններու հասունութեան եւ հասկացողութեան մասին խօսակցելով ու մանաւանդ գոհ վաթանելով այս ուրախառիթ նորութիւններու երկու գլխաւոր դերակատարները, նաեւ՝ ՀՀ. վարչապետը: Անշուշտ, մեր մէջն ալ կային Թովմաս Առաքելներ, ըսածներու իրականացումը կասկածի տակ դնողներ, ինչպէս ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ...:

Համագումարը սկսաւ յաջորդ առաւօտ: Նախ մասնակիցները իրենց երկիրներու դպրոցներուն մասին ընդհանուր տեղեկութիւններ տուին: Կային ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ ունեցող երկիրներ, ինչպէս Սուրիա, Լիբանան, Իրան, Եգիպտոս, Երուսաղէմ, Փարիզ, Լոնտոն, Ամերիկա, Արժանթին, Մոսկուա, Վրաստան, Աբխազիա (Համշէնահայեր), Արցախ, Աճառիա: Ասոնց գրեթէ բոլորին դիմագրաւած գժուարութիւնն է պատրաստուած ուսուցիչներու եւ հայերէն լեզուի հիմնական ուսուցում մը ջամբող դասագիրքերու չըգոյութիւնը: Գրեթէ բոլորն ալ Հայաստանէն կը սպասեն, որ այս ցաւերը դարմանէ:

Ասոնք առին նաեւ միօրեայ վարժարաններու ուսուցիչներ, որոնց պայմանները գիտենք արդէն: Նման միօրեայ (կիրակնօրեայ) վարժարանները վերջերս բացուած են նախկին Խորհրդային Միութեան ամէն կողմը, սկսեալ Մոսկուայէն, բայց նաեւ՝ Գերմանիա, Հոլանտա, Լեհաստան (արտագաղթող հայատանցիներու զաւակներուն համար), ուր դասաւանդող ուսուցիչները Հայաստանցի են եւ կը խարխափեն աշակերտներու պահանջքին եւ կարելիութիւններուն համապատասխան դասաւանդման ձեւեր գտնելու գետնին վրայ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս՝ արեւմտեան աշխարհիս միօրեայ վարժարաններու ուսուցիչները: Ձեն յաջողիր աշակերտները հայերէն խօսեցնել, ատոր փոխարէն կը ջանան գոնէ աշակերտներուն հայրենասիրական զգացում ներշնչել եւ զանոնք դպրոցին կապել, երգի, պարի դասաւանդումով, Հայաստանի մասին ցուցահանդէսներով, Հայաստան այցելութիւններով, եւլն.:

Այս ընդհանուր տեղեկութիւններէն յետոյ կազմուեցան մասնախումբեր, տարբեր նիւթերով: Ժողովականներէն ամէն մէկը կ'ընտրէր գինք հետաքրքրող նիւթը եւ այդ սրահը կ'ուղղուէր:

«ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ»

Այս նիւթին կապակցութեամբ դանգատներ ներկայացուեցան, ըսելով թէ արեւմտահայերէնի պաշտպանութիւնը Հայաստանի Պետութեան ռազմավարական տեսադաշտին մէջ չէ եղած տարիներով, օրինակ Բուհերու մէջ 560 ժամ արեւելահայերէնի դասաւանդման դիմաց միայն 36 ժամ կը յատկացուի արեւմտահայերէնին: Սակայն ներկայիս նոր դիրքաւորում կայ, Պետական Համալսարանի մէջ հայերէնի բաժանմունք պիտի ստեղծուի, հանրակրթական դպրոցներու մէջ արեւմտահայ լեզուն պիտի դասաւանդուի: Այս բոլորը յուսադրիչ են: Ուսուցիչներու պատրաստման պահանջքի տեսլիւ նշուեցաւ Երեւանի Մանկավարժական Համալսարանի ՍՓԻՒՌՔ կեդրոնին եւ Փարիզի ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեան միատեղ կազմակերպած դասընթացքները, որոնց չնորհիւ դասական ուղղագրութիւնը ճանչցող եւ արեւմտահայերէնի մասնագէտ 600 ուսուցիչներ պատրաստուած են արդէն:

«ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԻԶՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄԸ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ»

Այս նիւթով ներկաներուն ներկայացուեցան Ամերիկայի մէջ պատրաստուած Թումանեանի «Խօսող ձուկը» եւ «Զախորդ Փանոս» հէքեաթները՝ խոտակաւառակի ձեւով, որոնց լեզուն (արեւմտահայերէն կամ արեւելահայերէն) եւ ուղղագրութիւնը (դասական կամ հայատանեան) կարելի է ընտրել: Ժողովականները գնահատելով հանդերձ, պահանջեցին հէքեաթներու փոխարէն նման արդիական միջոցներով լեզուակա՛ն մեթոտ մը պատրաստել:

Ծաղկաձորի համաժողովը պատէեցին Հայաստանի եւ Արցախի Կրթութեան նախարարները, որոնցմէ առաջինը, Լեւոն Մկրտչեան, խօսեցաւ Հայաստանի մէջ այս տարի կիրարկուող կրթական փոփոխութիւններուն մասին, իսկ եկրորդը Կամօ Ամթայեան, պարզեց Արցախի կրթական նոր դրութիւնը:

Երկրորդ մասնախումբը զբաղեցաւ «Հայերէնի որպէս երկրորդ լեզու ուսուցման հարցը» նիւթով, այսինքն օտարախօսներուն դասաւանդելու հարցը, նշուեցաւ որ գործառնականութեամբ գործի ձեռնարկող հին մեթոտներու փոխարէն անհրաժեշտ է օգտագործել աշակերտին խօսիլ սորվեցնող նոր մեթոտներ: Ամերիկայէն եւ Արժանթինէն երկու անձեր իրենց միջոցներով պատրաստուած, սակայն ոչ–ամբողջական ծրագիրներ ներկայացուցին, խնդրելով որ պետական միջոցներով անոնք քննարկուին եւ եթէ յարմար նկատուին, դասագրքի վերածուին: Ես ալ իմ կարգիս ներկայացուցի «Օտարախօսներու համար հայերէնի ձեռնարկ»ը, բանալով որ լսատեսողական մեթոտով պատրաստուած է իմ կողմէս եւ 13 տարիէ ի վեր կը կիրարկուի արդէն Փարիզի մէջ եւ հրաշալի արդիւնք կու տայ, 50 ժամուան դասաւանդութեամբ աշակերտները ի վիճակի կը դառնան խօսելու, կարդալու եւ գրելու՝ 800 քերականական բառի սահմաններուն մէջ: Ամենաարդիական մեթոտն է, որ իսկապէս խօսիլ կը սորվեցնէ:

Ուրիշ մասնախումբի մը մէջ քննարկուեցաւ «Ո՛չ–հայկական դրպրոցներու մէջ Հայագգի պատանիներու հետ աշխատանքի ձեւերն ու բովանդակութիւնը» նիւթը: Այս մասին խօսեցաւ Ամերիկայի Կլէնտէյլ հայաշատ քաղաքի դպրոցներուն մէջ պաշտօնավարող Հայաստանցի անձ մը: Ցայտնեց թէ իրենց յանձնախումբը կը գործէ Ամերիկայի 30 նախակրթարաններուն եւ չորս գոլէժներուն մէջ, ստեղծուած է պետական վարժարաններ յաճախող եւ հոգեբանական խնդիրներ ունեցող աշակերտներուն օգնութիւն ցուցաբերելու համար: Ասոնք Հայաստանէն նոր եկողներու դասակներն են, որոնք նոր երկրի օրէնքներուն ու կանոններուն յարմարելու դժուարութիւններ ունին, ընտանեկան, ընկերային ու հոգեբանական հարցեր ունին, որոնց պատճառաւ յաջողութիւն չեն արձանագրեր դպրոցին մէջ: Ասոնք առին նաեւ Մոսկուայէ, Աճառիայէ, Ուկրանիայէ ոչ ամէնօրեայ վարժարաններու ուսուցիչները: Բոլորն ալ կանգնած են օտարախօս աշակերտին խօսակցական հայերէն սորվեցնող մեթոտի բացակայութեան առջեւ ու կը ջանան կողմնակի միջոցներով գոնէ «բաներ մը» սորվեցնել, օրինակ՝ երգեր, սովորութիւններ, Հայոց մասին ծանօթութիւններ, քարտզարչաներով աշակերտներուն հայրենասիրական զգացում ներշնչել եւ զանոնք դպրոցին կապել, ծնողներուն մօտ հետաքրքրուիլ, թէ ինչո՞ւ կը նախընտրեն օտար վարժարան ուղարկել իրենց զաւակը:

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՆԻՍՏ, ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

Իւրաքանչիւր մասնախումբի նախագահող անձ, իր մասնախումբին մէջ արտայայտուած կարծիքներուն եւ առաջարկներուն ամփոփումը ներկայացուց բոլոր ժողովականներուն առջեւ, որպէսզի եթէ մոռցուած կամ սխալ ներկայացուած կէտ մը կայ, սրբագրուի:

Առաջարկուեցաւ՝

1) *Հայաստանի մէջ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան լեզուաքաղաքականութիւն մը մշակել, թէ՛ պետ. Համալսարանի եւ թէ Բուհերու մէջ բարձրացնել արեւմտահայերէնի դասաւանդման յատկացուած ժամաքանակը,*

2) *Անյապաղ արեւմտահայերէնի մասնագէտ ուսուցիչներ պատրաստել՝ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ ըմփիւռքի համար,*

3) *Արեւմտահայերէնը որպէս մայրենի լեզու, նաեւ որպէս օտար լեզու դասաւանդող դասագրքեր պատրաստել՝ դասական ուղղագրութեամբ,*

4) *Վերականգնել դասական ուղղագրութիւնը՝ դիւրացնելու համար արեւմտահայ լեզուի դասաւանդումը, նաեւ գրաւոր հաղորդակցութիւն ստեղծելու նպատակով հայաստանցի եւ սփիւռքահայ աշակերտներու միջեւ, ինչպէս նաեւ սփիւռքահայ աշակերտին տրամադրելու համար Հայաստանի մէջ տպագրուած մանկապատանեկան գրքեր, որպէս օժանդակ գրականութիւն,*

5) *Հեռատեսիլի Հ1 եւ Արմենիա ծրագիրներու վրայ, ռուսերէնի օրինակով հեռարձակել օրուան լուրերու 5 վայրկեաններոց ամփոփում մը, արեւմտահայերէնով եւ նկարներու տակի գրութիւններու դասական ուղղագրութեամբ:*

ԱՄՓՈՓԻՉ ԲԱՆԱՁԵՒ

Ամփոփիչ բանաձեւը դժբախտաբար այս յատակութենէն չատ հեռու էր: Էջերով գրութիւն, խորագիրներ եւ ենթախորագիրներ, երկրաչափաւոր եւ մանուածապատ նախադասութիւններ, որոնք ամենակեդրոնացած ունկնդիրին անդամ ուշադրութիւնը ցրուելու եւ իմաստներու ծովու մը մէջ զայն մոլորեցնելու նպատակը կարծէք կը հետապնդէին...: Գոնուեցաւ սակայն մէկը, բացառիկ ուղեղ մը անկասկած, որ գնահատանքով արտայայտուեցաւ այս բացառիկ կերպով «յատակ» բանաձեւին մասին: Եղան յամենայն դէպս քննադատութիւններ: Պարսկահայերը եւ ուրիշներ, խստիւ բողոքեցին որ հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման մասին տարբեր մասնախումբերու մէջ ներկայացուած պահանջքները չեն արձանագրուած: Կրթական նախարարութեան կողմէ խորհրդաժողովը ղեկավարողը եւ բանաձեւը խմբագրողը, երկուքն ալ ըսին որ նկատի կ'ունենան եղած դիտողութիւնը, սակայն չուզեցին

«ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ ՎԱՆ»

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

ՎԱՆ, ԿԱՄ «ՏՈՍՊ»

Հին Վանեցիները «Աշխարհքի վրայ Վան – անդենականի մէջ՝ հաւատք» ասացուածքով գովքը կը հիւսեն եղեր վաստպուրականի այս անհման ոստանին: Թէեւ մեր կարծիքով այն ժամանակի մարդիկը եթէ տեսնելու ըլլային աւերակի վերածուած ու անչքացած պատմական Վանը, հաւանաբար պիտի չկրկնէին այդ գովքը:

Թէ ինչո՞ւ Ախթամարով ու Վանով կը չարունակենք հինգ տարիէ ի վեր կատարած ու այլեւս «աւանդական» դարձած մեր այս տարուան չրջապտոյտին վերաբերեալ յօդուածաշարքը:

Որովհետեւ մեր ամառնային պտոյտներուն ծրագիրները առաջուց կը պատրաստենք եւ այս տարուան չրջապտոյտի յայտագրին մէջ ո՛չ Վան կար, ո՛չ Պիթլիս եւ ո՛չ ալ Մուշ, այլ ծրագրած էինք Խարբերդէն ու Տէրսիմէն վերջ անցնիլ Բալու: ապա Մարտին, եւ Տիգրանակերտով փակել պտոյտը: Բայց եւ այնպէս երբ Խարբերդի պիւղերուն համար մեր նախատեսած երկու օրերուն տեղ մէկ օրը բաւական եղաւ, աւելցած երկրորդ օրը արժեւորելու համար մէկ պահէն միւսը որոշեցինք փոխել մեր ուղեգիծը, որպէսզի վերոյիշեալ քաղաքներն ալ, հոգ չէ թէ կարճ ժամանակամիջոցով, բայց իր հարազատ աչքերով տեսած ըլլար մեր ճամբորդութեան այս տարուան նոր մասնակիցը՝ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, որ արդէն իսկ հեղիակն էր այդ քաղաքներու պատմութեան նուիրուած անգլերէն հատորներու:

Եւ ահա այս առթիւ սոյն յօդուածաշարքը կ'ուզեմ ձօնել սիրելի Փրոֆ. Յովհաննէսեանին եւ իր յարգելի կնոջ՝ Վարդիթերին:

Վանայ ծովափի Շահմարան պանդոկէն կ'ուղղուինք դէպի «Շամիրամակերտ» ալ անուանուած «Քաղաք»ի պատմական բերդին կառուցուած ժայռասարը, վերջին դիտելու համար հին քաղաքին մնայորդներու կողքին ծիծաղախնդ Վանայ ծովը, Նեմրութայ, Սիփանայ, Վարագայ սարերը եւ մեր պապերուն առաջին նստավայրը՝ «Հաւաճոր»ը:

Այսօր, երբ կը նայիս Վանայ բերդի լարձունքէն դէպի վար, ժամանակին «Վանայ դէզքին» դոյութիւն ունեցած հոդատարած քին, աչքերուդ առջեւ կը պարզուի կարծես ահաւոր երկրաշարժով մը հիմնայատակ կործանած քաղաքի մը տըխուր համայնապատկերը: Հոն, բացի տասկեօղներու պեղումներու արդիւնք դռյացած մեծ ու փոքր փոսերէ եւ հողաթմբերէ, կան միայն աչխատող մէկ-երկու մխիթիներ, երկու եկեղեցիի մնացորդներ ու քաղաքը չրջապատող պարիսպներուն փլատակները եւ ուրիչ ոչինչ: Իսկ դէպի արեւելք, 7 կամ 8 քմ. հեռուն, Վարագայ Սարի լանջի անցեալին Աղթամար կոչուած վայրը բաղմած են ժամանակակից Վան քաղաքն ու Շուշանիա եւ Եսի Քիլիսէ կոչուած գիւղերը:

Պարտիմ խոստովանիլ, որ օրուան մը ընթացքին հնարաւորութիւն չունէինք չրջելու Վասպուրական Աչխարհի կարեւոր բոլոր տեսարժան վայրերը: Այս պատճառաւ կարգ մը տեղերու մասին, ստիպուած՝ պիտի հակիրճ տեղեկութիւններ տամ անցեալ պտոյտներու չերջին:

(Շար. 11)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ս. ԳԷՈՐԳ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ Սահակեան–Նունեան վարժարանի այս տարուան պիւտճէն հաւասարակչռելու նպատակով սարքուած սիրոյ սեղանը, Հոկտ. 1ին, մեկնակէտը եղած է սիրոյ սեղաններու բացման: Կրօնական արարողութիւններէն ետք, ներկաները հաւաքուած են եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ սարքուած սիրոյ սեղաններու չուրջ: Բացման խօսքը արտասանած է Մատաղի Կարգադիր Յանձնախումբինատենապետը՝ Տիգրան Ալթուն, մաղթելով որ բոլոր թաղերու վարժարանները չալողին լրենց տարեկան պիւտճէն հաւասարակչռել: Ապա, խօսք առած է Պ. Նալպանեան, որմէ ետք, Տոքթ. Կարիպկիւն ներկայացուցած է թաղային խորհուրդի տարեկան պիւտճէն, որմէ կը պարզուէր որ տարւան բացը հասած էր 350 հազար նոր թրքական լիրայի: Վարժարանէն ներս կ'ուսանին 403 աչակերտներ: Գեղարուեստական բաժնին առեն, եղած են նաեւ անճայն–անչուկ նուէրներ: Հուսկ բանքէն առաջ, յայտարարուած է որ չատ փոքր պակասով մը հաւաքուած էր ակնկալուած գումարը: Իր խօսքին մէջ, Պատրիարքը յորդորած է ժողովուրդը որ ականջ չկախէ բսբասներու, քանի համայնքէն ներս կան անձեր, որոնք կը փափաքին համայնքը պառակտել:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Թէքէեանի կեդրոնին մէջ, Սեպտ. 10ին տեղի ունեցած է Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի աւանդական հանդիսութիւնը: Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Գանատայի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկընդրութենէն ետք ՀՀՀ–ի նախկին ատենապետ՝ Գէորգ Մանուկեան բացատրած է Հիմնադրամին կիզակէտը: Հայաստանի ՀՀ–ի խորհուրդի Գանատայի ներկայացուցիչ՝ Տօքթ. Վ. Էհրամճեան ներկայացուցած է 2005ի գործունէութիւնը: Նիւթական եւ վարչական հարցերու կապուած մանրամասնութիւնները փոխանցած է Մոնրէալի մասնաճիւղի ներկայ ատենապետը Անդրանիկ Շիրինեան, որ բացատրութիւններ տուած է Դիլիջանի երեքուկէս քիլոմեթր խողովակներով մաքուր ջուրի բաչխման եւ ոռոգման դրութեան մասին ըսելով, որ միայն ջրամբարի մաքրութեան եւ բաչխման համար պէտք եղած էր ծախսել 37 հազար տոլար: Հայաստան տարուող աչխատանքներու մասին տեսերիզի մը ցուցադրութիւնը աւելի տպաւորութիւն գործած է ներկաներուն վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ, ձեռնարկէն հաւաքուած է աւելի քան 10 հազար տոլար:

ԱՂԵՔՍ ՊԵՐԼԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ՝

« Domaines multiples »

Փարիզի 5րդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Ժան Թիպէրիի հովանաւորութեամբ, Քաղաքապետարանի «Սուվընիր» սրահին մէջ(*) Հոկտեմբեր 20էն 28 կը ցուցադրուին Ալեքս Պերլեանի գործերը՝ «Տոմէն Միւլթիփլը», երկուչաբթի եւ երեքչաբթի ժամը 10–17, Չորեքչաբթի, Հինգչաբթի, Ուրբաթ ժամը 10–19, Շաբաթ ժամը 10–12:

(*) 21 Place du Panthéon; Mairie du 5ème.

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Երբոր ես բժշկական վարժարանը յաճախել սկսայ, եղբայրս ալ մտաւ նորահաստատ Միւլքիէ անուն կայսերական դպրոցը, ուրկէ չրջանաւարտ ելլողները պետական պաշտօնեաներ պիտի ըլլային: Եղբայրս քանի մը չաբթուան հազիւ աչակերտ եղած էր հոն, երբ հօրս յաճախորդներէն Նշան աղա Խաեան՝ երկաթի վաճառական, կ'ուզէ իր քովը զինքն առնել. հայրս կը հաւանի եւ կ'ըսէ եղբօրս որ ետ կենայ այդ Միւլքիէնէն ու երթայ աչխատիլ Խաեան վաճառատունը, որ մեծ ապագայ կը խոստանայ:

Եղբայրս հօրս չհակառակելու համար կը սկսի երթալ սոյն վաճառատունը, առանց հրաժարելու իր դպրոցէն:

Նշան աղա Խաեան գրկաբաց կ'ընդունի եղբայրս եւ իր բնական թուրք կեսարացիական բարքառով՝ «էվկլ Սլլահ, սրիզի չօք մէմնուն խոէրսին, չօք իլէրի կիտիեօն» (Առաջ Աստուած, մեզ գոհ կը թողուս, ու չատ առաջ կ'երթաս), կ'ըսէ, եւ ահա ամէն տեսակ ծանր գործեր ընել կը հրամայէ. երկաթի խոշոր ձողեր խոնուէին մէկ կողմէն միւսը փոխադրել կու տայ. հոս հոն պինդը կը ղրկէ. ութ օր չարաչար կ'աչխատցնէ ու Շաբաթ երեկոյեան արտակարգ առատաձեռնութեամբ... 20 ղրչնոց մէճիտ մը ձեռքը կու տայ:

*
**

Եղբայրս չնորհակալութեամբ և քաղաքավարութեամբ կ'ընդունի առատապարգեւ վարձատրութիւնը, որ չոգենաւի երթեւեկութեան ծախքն անգամ չէր գոցեր: Նոյն երեկոյեան եղբայրս իր առած մէճիտը կը բերէ կու տայ հօրս, որ ծուռ ծուռ ղրմին վրայ նայելով՝ «դուն Երկուչաբթի առտու նորէն Միւլքիէդ գնա՛» կ'ըսէ:

Երկաթի մեծ վաճառական մը ըլլալու երազէն եղբայրս նոյնհետայն իսպառ ետ կենալով, չարունակեց իր դպրոցը, ուրկէ ղրկուեցաւ Մոնփըլիէի երկրագործական պիւերօթիկ վարժարանը ու եղաւ այն նչանաւոր մեծաքաղաքացին, որ երկու կամ երեք արծաթ մեծաղներով պատուուեցաւ եւ ապա պաշտօն ունեցաւ՝ երթալ Պուրսա քաղաքը: Հոն հաստատեց Փասթէօրեան դրութեամբ չերմաբուծական վարժարան, ու երեսուն տարի չարունակ հոծ քրտինք թափելով, դաս տուաւ, հազարաւոր չերմաբոյծներ հասցուց. չեմ գիտեր թէ քանի հատ բժիշկ ալ մտաւ նորադարման չրջանակի հարցերով, ինչպէս չատ անգամ յիչած եմ այս բանը, յընթացս իմ այս «Անցուկը–Մոռցուկ»իս:

*
**

Թերթերու մէջ 1876ին կարդացած էինք, թէ խումբ մը ականաւոր Հայեր մեծ եպարքոսին ներկայանալով տեղեկագիր մը տուեր են հայաբնակ տեղերու մէջ տեղի ունեցած թուրքօ–քրտական հարստահարութիւններու մասին, եւ աղերսագիր մ'ալ մատուցանելով զարմանի խնդրեր են Սուլթանի գթութենէն: Կարգացած էինք նաեւ, թէ պիմոմ կատարողները չատ ապահովիչ պատասխաններ ստացեր են ու մեծամեծագոչ խոստումներ, որոնց արդիւնքը եղաւ, փետրուսի «մուկն ընչին» այն Սահմանադրութիւնը (քեանունը էասի), զոր նորընտիր Սուլթան Համիտ Բ.ը եւ Միհհատ փաչա եւ պարքոսը թնդանօթի հարիւր հարուածներով, ի ձայն փողոց եւ թմբկի հրատարակեցին 1876 Դեկտեմբերին, եւ որ իրրեւ թէ բոլոր հպատակներու բարօրութիւն, կեանքի եւ ինչքի ապահովութիւն պիտի ընծայէր:

Տարի մը միայն կեանք ունեցաւ այդ Սահմանադրութիւնը, Սուլթան Համիտ Բ. ոչ թէ զայն դադրեցնելով եւեթ գոհ եղաւ, այլեւ անոր դլխաւոր խմբագրիչը եղող Միհհատ փաչան աքսորեց, դլուխը կերաւ:

(Շար. 91)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ

ՍՐԲՈՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝
ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ
ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամունք
եւ երգեցողութեամբ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒՕՒԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

"ԼՈՑՍ
ԵՒ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ"
դրական – գեղարուեստական
երեկոյթներու չարք

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19,
ժամը 20·30ին

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
ԵՒ
ԵՂԻՇԷ ՁԱՐԵՆՑԻ
ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

կը ներկայացնեն՝
Արտաչէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

– Մուտքը ազատ է –

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

CONVOCATION à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

L'Assemblée Générale Ordinaire convoquée le 11 septembre dernier n'ayant pu délibérer, Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 23 octobre 2006 à 19 heures
dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 - Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O Le Conseil de la Cathédrale
Le Président Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 septembre 2006

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՈՒԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ – 50» 19€
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)

Գիրքերը «ՅԱՌԱՋ»ի:
Բոլոր ծախքը՝ 6 €, համար պլուպ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Արթիւր Տէմիրճեանի եւ ընտանիքին ընկերուհի Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

□

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵԻԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Մասնակցութիւն՝ 15 Եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

□

APPEL POUR LE LIBAN

La communauté arménienne du Liban continue son action citoyenne et caritative.

Le Centre Médico-social de la Croix de Secours Arménienne, devenu le quartier général de la Commission Communautaire des Secours, continue à prodiguer des soins, distribuer des vivres et des vêtements à la population nécessiteuse arménienne et non arménienne.

Continuons à aider les Arméniens du Liban qui font face avec dignité aux conséquences d'après-guerre.

Restons solidaires avec nos compatriotes du Liban.

Envoyez vos dons libellés à l'ordre de:
CBAF-OPERATION LIBAN
à la Croix Bleue des Arméniens de France —
Conseil d'Administration :
17 rue Bleue — 75009 PARIS
Un reçu de déduction fiscale vous sera remis.

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Ցանկալի տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Աւելի մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնոլի «Դալրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հաւրպակաոճի ժամեր·–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, *իսկ ժամը 10:30ին*, *Ալֆորվիլի Աստղակ հրապարակէն:*

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans·

Աւելցնել մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20
VENDREDI
20 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 նրբ — Վեցամսեայ : 135 նրբ
Արտասահման : Տար. 300 նրբ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նրբ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 նրբ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·558 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·558

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊեռուԹեան Խորհուրդը ընդունեց 2004 Յուլիսի այն համաձայնագիրը որ չաբաթական 39 ժամուան աշխատանք կը թոյլատրէր ճաշարաններու, սրճարաններու, պանդոկներու, որու փոխարէն յաւելեալ արձակուրդ կը շնորհուէր: Նոր կարգադրութիւնը որ չաբաթական աշխատանքը 35 ժամի իջեցուցած է, ծանր հարուած մըն է մասնաւորաբար փոքր ձեռնարկութիւններուն համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը Ռ. Թայիփ Էրտողան հիւանդանոց փոխադրուած էր Հոկտ. 18ին, անակնկալ տագնապէ մը ետք, որ կը վերաբերէր արեան ճնշումի բարձրացումին: Նախարարապետը պաշտօնական իր կառքին մէջ էր երբ անհանգստացած է եւ ստիպողական կերպով հիւանդանոց առաջնորդուած է, ուր գայթակղութիւն մըն ալ պատահած է: Իր վարորդը եւ թիկնապահները կուրծքին անասլով իրենց փոխանցուած հրահանգներուն, չուրջ 8 վայրկեան արգելք եղած են հիւանդին կառքէն դուրս ելլելուն, ինչ որ կրնար ողբերգական վախճանի մը յանգեցնել. այս փոքիկոտութիւնը թրքական որոշ թերթերու խրատագրել տուած էր՝ «ինչպէ՛ս սպաննել վարչապետ մը»:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մէջ, ռճափորձ մը եւս գործուած է Հոկտեմբեր 19ի առաւօտուն, որու հետեւանքով 11 մեռեալ կար: Ամերիկացիներու վիճակը չատ ծանր է եւ Նոյեմբեր 7ին հրապարակութեան պէյքըրի տեղեկագիրը կը յանձնարարէ ուժերը կեդրոնացնել Պաղտատի վրայ եւ հերը կեդրոնացնել Պաղտատի վրայ եւ հետզհետէ նահանջը պատրաստել: Ճ. Պէյքըր Սպայակոյտի նախկին պետ է, ապա Ելմտական նախարար եղած է (Ռեագընի օրով), Արտաքին նախարար՝ Պուշի (հայր Պուշի) եւ խորհրդական Իրաքի համար (2003): Ամերիկացիներու հաշուեկշիռը չատ ծանր է: Ցարդ 2776 զինուորներ կորսնցուցած են, Անգլիացիք ալ՝ 119: 2003 Մարտէն (պատերազմը սկիզբը) մինչեւ 2006 Յուլիս, բրիտանական բժշկական Թիր Լիենսըրք Թերթին համաձայն 655 հազար Իրաքցի մեռած է: Պուշ «հաւատով» չի դներ այդ թիւը· իրեն համար 30 հազար է մեռելներու թիւը:

ԱԲԽԱԶԻՈՑ Խորհրդարանը (Վրաստանի անջատողական չրջան) առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս դիմում ըրած է Մոսկուայի որ ճանչնայ իր անկախութիւնը: Աբխազիա անջատուած է Վրաստանէն 1992–93 պատերազմէն ետք, բայց ցարդ ոչ մէկ երկրէ ճանչցուած է: Թիֆլիս կ'ամբաստանէ Մոսկուան որ զօրավիգ է Աբխազիոյ, բայց երբեք չէ ըսած որ կրնայ պաշտօնապէս ճանչնալ:

ՅԱՀԱԼԸ (Իսրայէլի բանակ) Գազայի զօտին ներխուժում մը ըրած է, չրջանը պարպելէն տարի մը յետոյ, ինչ որ ոչ մէկ զարմանք պատճառած է Պաղեստինցիներուն: Միւս կողմէ, նոյն օրը (Հոկտեմբեր 18) Համասի երկու գործօն տարրեր սպաննուած են: Ռաֆահէն ներս նախագահական թիկնապահութիւնը կրակ իսկ չէ բացած արգիլելու համար խորայէլցի զինուորներու յառաջընթացը: Անոնցմէ մէկը կը խոստովանի.- «Ի՞նչ ընենք: Շրջապատուած ենք իսրայէլեան 20 հրասայլերով: Ջուր չունինք եւ ուտելիք ոչինչ: Կը յուսանք որ Թոյլ կու տան որ ուտեստեղէն հանի»:

ԱՄՆ-ու նախագահը օդային նոր ռազմավարութիւն մը իւրացուցած է որ «գործողութեան ազատութիւն» կը շնորհէ Ամերիկայի եւ իրաւունք կու տայ, եթէ հարկ ըլլայ, օդային զօտին արգիլել այն բոլոր երկիրներուն որոնք «թշնամի են ամերիկեան չահերուն»:

ՇՔԵՂ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՐՆԻԷ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձը եւ Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի տարուան սկիզբը չքեղ կերպով տօնուեցան Զորեքշաբթի Հոկտեմբեր 18ին, Փարիզի Կարնիէ Պալատի (Օփերայի պատմական չէնքը) սրահներուն մէջ: Ներկայ էին Հայաստանի վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարար Ռընօ Տանըիէօ տը Վապր, Հայաստանի դեսպան Ֆրանսայի մէջ՝ Էտ. Նալպանտեան եւ Հայաստանի չրջուն դեսպան Շաուլ Ապնաուր: Շուրջ 1500 հրաւիրեալներ փութացած էին այս առթիւ տրուած ընդունելութեան՝ ժամը 19·30ին սկսեալ:

Պալատի մուտքի սրահին կեդրոնական աստիճաններու գլուխը կանգնած՝ Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան դիմաւորեցին իրենց հիւրերը: Աստիճաններու երկու կողմը՝ ներքին պատշգամներու վրայ տեղ գրաւած էին Երեւանի Երաժշտանոցի նորակազմ սենեկային նուագախումբի անդամները, որոնք չատ գեղեցիկ կերպով մեկնաբանեցին զանազան գործեր՝ Պ. Սմբատեանի ղեկավարութեամբ:

Երեկոյթի առաջին խօսք առնողը եղաւ Էտ. Նալպանտեան: Ան յիշեց օրուան պատմական առթիւ Հայաստանի Տարուան առթիւ Ֆրանսայի 25 տարբեր քաղաքներուն մէջ ծրագրուած 500 նախաձեռնութիւններն ու միջոցառումները: Վերյիչեց նախագահ Ժագ Շիրաքի այցելութիւնը Հայաստան, Երեւանի մէջ Ֆրանսայի անունով հրապարակի բացումը եւ Շաուլ Ապնաուրի համերգը: «Այս անմոռանալի օրերը նոր էջ մը բացին մեր երկու երկիրներու եւ ժողովուրդներու հաղարամեայ պատմութեան մէջ, միաժամանակ բացին նաեւ նոր հորիզոններ՝ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ եղբայրութեան եւ բարեկամութեան», ըսաւ դեսպան Նալպանտեան:

Իրմէ ետք խօսք առաւ Ֆրանսայի Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարարը, որ ողջունեց Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը եւ Հայաստանի տարին Ֆրանսայի մէջ: Թուարկեց նախատեսուած կարեւոր միջոցառումներէն մի քանին: Խօսեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան մասին:

Հուսկ խօսք առաւ Հայաստանի վարչապետը, որ ի միջի այլոց ըսաւ. «Դուք բոլորդ բաւարար չափով ծանօթ էք Հայաստանին, իմանալու համար թէ ինչ չանքեր ներդրեցին երիտասարդ հանրապետութիւնը եւ ողջ ժողովուրդը, անկախութեան ճամբուն ստեղծուած քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ այլ կարգի բարդագոյն խնդիրները յաղթահարելու համար: Մենք ընտրութիւն կատարեցինք կառուցելու իրաւական պետութիւն, ժողովրդավարութիւն իր ամենալայն իմաստով, եւ ազատ չուկայական յարաբերութիւններ: Մենք յաջողեցանք մեր առջեւ դրուած հիմնական խնդիրները լուծել: Այսօր Հայաստանը կայուն զարգացող երկիր է, միջազգային հարթակի վրայ վստահելի գործընկեր», ըսաւ Ա. Մարգարեան:

Շաուլ Ապնաուր ճառ չունէր արտասանելիք, բայց յուզուած չեչտով մը ըսաւ. «Si nos grands-parents voyaient, ils diraient "Ո՛ւր էինք, ո՛ւր հասանք"», Ֆրանսերէն եւ հայերէն:

Նախատեսուած էր, որ ընդունելութիւնը վերջ գտնէր ժամը 21·30ին, բայց ակներեւ էր, որ ներկաները չէին փափաքեր վերջ տալ այսքան գեղեցիկ հաւաքոյթի մը: Պաշտօնական մասէն ետք ուրեմն, աւելի քան մէկ ժամ եւս տեւեց բարեկամական մասը:

Բացառիկ վայրի մը մէջ բացառիկ որակով յիշատակելի օր մը՝ Ֆրանսահայութեան եւ Հայաստան – Ֆրանսա բարեկամութեան համար:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(19 octobre)

LA VRAIE-FAUSSE QUESTION ARMENIENNE

Շաբաթաթերթը քանի մը գրութիւններ հրատարակած է տարբեր երկիրներու մամուլէն, որոնց բոլորն ալ կ'արծարծեն Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը:

Նախ կայ թերթին չաբաթական «հիւր»ին՝ Քանթէն Փիլի յօդուածը (Ֆայնենշիլ Թայմզ, Լոնտոն), որ խորագրուած է՝ «Թուրքիոյ պատիւին համար»:

Լրագրողը իր մեծ զոհունակութիւնը կը յայտնէ որ Նոպէլեան դրական մրցանակը չնորհուած ըլլայ Օրհան Փամուքի, ինչ որ չատ լաւ բան մը կը դտնէ Թուրքիոյ արտայայտութեան ազատութեան համար եւ չատ պատուաբեր՝ Թուրքիոյ համար: Փամուքի ընտրութիւնը յոյզ կը նկատէ նաեւ անոր դրութիւններուն պատճառով: Փիլ կը խորհի նաեւ որ Փամուքի ընտրուած է քաղաքական դրդապատճառներով ու կը յիշէ որ ան 2005 Դեկտեմբերին ամբաստանուած էր «Թուրք ինքնութիւնը» նախատելու յանցանքով, որովհետեւ իր ոճիրը եղած էր ըսել թէ իր երկիրը ուրացած է իր պատմական պատասխանատուութիւնը Հայերուն եւ Քիւրտերուն ջարդերուն մէջ: Ու յօդուածագիրը կը ծանրանայ Թուրքիոյ այս ուրացումին վրայ, որ «պատմական հիմնական անարդարութիւն մը» կը նկատէ հայկական Սփիւռքին համար, բայց կ'աւելցնէ որ համաձայն չէ Հոկտեմբեր 12ի օրինագիծին, արձագանգելով Գաթրին Գոլոնայի դատումին (օրէնքին չինար Պատմութիւնը դրել):

***

Շաբաթաթերթը այլ յօդուածներ ալ ունի Թուրքերուն եւ Հայերուն վերաբերող:

Թարգմանաբար կը ներկայացնէ Մատրիտի «Ա_Պէ-Սէ» պահպանողական օրաթերթին յօդուածը:

Գրողին համար, Հոկտեմբեր 12ի Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու հանդէպ քուէարկուած պատժական օրինագիծին բուն դրդապատճառը կու գայ անկէ որ Ֆրանսա չուզեր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Կը չեշտէ նոյնիսկ թէ Ֆրանսայի երեսփոխաններու քնաւ հոգը չէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, բայց Ֆրանսա ընդրական չրջան մը կ'ապրի: Մնաց որ Ֆրանսայի երեսփոխանները իրենց որոշ չափ տուին չատ լարուած պահու մը Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Այդ լարուածութիւնը, կը գրէ, Հայկական Հարցէն չի դար եւ կը զուգադիպի Օ. Փամուքի Նոպէլեան մրցանակի չնորհումին: Այն անձը որ ընդդիմացած էր իր երկրին կողմէ Հայոց Ցեղասպանութեան ուրացումին: Սպանական օրաթերթին համար հետեւանքը այն է, որ յարաբերութիւնները չատ կը պաղին Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Ոմանք պիտի խորհին որ Թուրքիան է հեռացողը· բայց եթէ այդպէս ըլլար, Ֆրանսա պէտք է տարբեր ընթացք բռնէր: Ճիդ է, սակայն, որ Եւրոպական Միութեան կը պակսին աչխարհամրական սահմանները: Սպանացի լրագրողին համար օրէնսդիրին գործը չէր պատմաբանին տեղն անցնիլ: Անոնք, որոնք կ'ուզեն իրար խառնել Պատմութիւնն ու քաղաքականութիւնը, կամ աւելի դէշ՝ Պատմութիւնն ու ընտրական կռիւները, ոչ ոքի կը ծառայեն:

***

Շաբաթաթերթը դեռ ունի երկու այլ յօդուածներ ալ: Մէկը կը վերաբերի «Պուկիւն» թրքական թերթին, որ Ֆրանսայի դէմ է, Հոկտ. 12ի օրինագիծին քուէարկութեան համար եւ ծանօթ յանկերգներու կրկնութիւնն է: Յօդուածագիրը սա նկատողութիւնն ալ կ'ընէ.—«Այս օրէնքը "ողբերգական" բնոյթ մը ունի: Արդարեւ, եթէ ինծի պէս մէկը, որ կը գտնէ թէ Հայերը 1915ին ողբերգութիւն մը, նոյնիսկ ջարդ մը ապրեցան, որ սակայն ցեղասպանութիւն մը չէր, եթէ հրապարակաւ յայտնէ իր համոզումները Ֆրանսայի մէջ, բա՞նտ պիտի նետուի»: Թուրք լրագրողը (Ճէնկիզ Ճանտար) կ'անդրադառնայ նաեւ Ն. Սարքոզիի, զոր կ'որակէ «անկար քաղաքական գաճաճ» եւ անոր ներկայացուցած նախապայմաններուն՝ Էրտողանի: Ի՞նչ կապ, կ'ըսէ, այդ պայմաններուն եւ Հայոց Ցեղասպանութեան միջեւ: Ու կ'ուզէ որ, «նման Հրանդ Տինքի, մեր համբաւաւոր անուններ, ինչպէս Օ. Փամուք, Էլիֆ Շաֆաք կամ Եաչար Քէմալ, հրապարակաւ յայտարարեն որ չեն ճանչնար Հայոց Ցեղասպանութեան իրականութիւնը: Կարեւոր չէ թէ կը հաւատա՞ն իսկապէս. կարեւորը այն է, որ պէտք է գոյց տալ անհեթեթութիւնը այս օրէնքին, որ կարծիքի յանցագործութիւններ կը ստեղծէ»: Լրագրողը կ'ուզէ նաեւ որ Թուրքիա «մաքրէ» պատժական օրինագիրքին այդ 301րդ յօդուածը:

***

Երկու այլ յօդուածներու նիւթն ալ Օրհան Փամուքն է:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՆՔ ԱՊԱԳԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՆՔ»

ԱՍՈՒՄ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՀԵՆՐԻԿ ԷԴՈՅԵԱՆԸ

Բանաստեղծ, փրոֆէսէօր Հենրիկ Էդոյեանը խոստովանում է, որ Խորհրդային Միութիւնում ապրելու երկար տարիներին երազում էր այդ իրաւակարգի վերացման մասին: Երազում էր, որ մի օր երկրի երեսից կը վերանան սովետական ռեժիմը, մենթալիտետը, մտածելակերպը, կեանքի ձեւը, յարաբերութիւնների ամբողջ համակարգը, որ հակամարդկային էր համարում, եւ ինքն ու իր սերունդը կ'ազատուեն այդ ամբողջից:

– Թւում էր, թէ յարաբերութիւնները աւելի պարզ էին, մարդիկ հանգիստ էին ապրում, բայց ամենամեծ հանգստութիւնը դերեզմանոցում է: Սովետական երկրում ապրելը ծանր բան էր քիչ թէ չատ մտածող մարդու համար, որովհետեւ դա մի ռեժիմ էր, որ կաշկանդում էր մարդուն:

– Բայց այդ երկրում «հանգիստ» ապրել հնարաւոր եղաւ յեղափոխութիւնից 50–60 տարի յետոյ միայն:

– Դա էլ հանգիստ չէր: Ինչ վերաբերում է արուեստին, ես վերջերս գտայ Լենինի մի խօսքը. «Ես արուեստում ուժեղ չեմ: Արուեստն ինձ համար կարծես ինչ-որ ինտելեկտուալ կոյր աղիք լինի: Երբ նրա քարոզչական ֆունկցիան աւարտուի՝ ինչը հիմա մեզ անհրաժեշտ է, մենք այն կը կորենք անպէտքութեան համար»: Պատկերացնո՞ւմ էք՝ դա ասում էր պետութեան հիմնադիրը: Սովետական երկրում արուեստ կար, իհարկէ, բայց դա մշակութային ինչ-որ իմիտացիա էր:

– Այսինքն, ստեղծագործողներին փորձում էին օգտագործել քարոզչութեան համա՞ր:

– Միայն եւ միայն քարոզչութեան համար: Մենք երազում էինք, թէ երբեւէ կը գայ մի ժամանակ, որ ազատ կը լինենք՝ գրաքննիչը չլինի, այդ խմբագրութիւնները, հրատարակչութիւնները չլինէին: Հրատարակչութիւն մտնելիս քեզ թւում էր թէ մտնում ես մի կաֆկայական դղեակ, ամրոց, որտեղ նստած են գրականութեան հետ կապ չունեցող, կիսագրագէտ անձնաւորութիւններ եւ խուզարկու աչքերով նայում են քեզ:

– Ինչո՞վ էր դա անդրադառնում ձեր գործի վրայ:

– 60ականների ամբողջ մեր սերունդը, որ շատ ուժեղ սերունդ էր, զարգացած, խօսք, գործ ունեցող, ահռելի դժուարութիւնների ենթարկուեց, ինչեր ասես որ չարեցին, ինչեր ասես որ չգրեցին մեր դէմ: Գրքերը չէին հրատարակւում, բանաստեղծութիւնները չէին տպւում ստեղծագործութիւնները մնում էին ձեռագիր ու կորչում–գնում:

– Ի՞նչն էր պատճառը: Դա ի՞նչ գրականութիւն էր, ի՞նչ սերունդ էր:

– Որովհետեւ դա սովետական գրականութիւն չէր, սոցիալիստական չէր: Մի սերունդ էր եկել, որն անկախ մտածելակերպ ունէր, ցանկանում էր լինել ազատ, չէր ուզում քարոզել, չէր ուզում պետական մեքենային ծառայել: Մեր սերունդն ուզում էր ծառայել գրականութեանը: Ոչ միայն գրականութիւնում, արուեստի բոլոր տեսակների մէջ էր այդ սերունդը: Այդ պատճառով էլ, երբ 88ին չարժումն սկսուեց, յոյս առաջացաւ, որ այդ ամէնը վերջ կ'ունենայ:

– Մինչ այդ յոյս չունէի՞ք:

– Արդէն մտածում էինք՝ երեւի մեր կեանքն այդպէս էլ կը գնայ՝ չտեսնելով մեր աւետեաց երկիրը: Յետոյ փոխուեց ժամանակը, Խորհրդային Միութիւնը փլուեց, խորտակուեց եւ ազատութիւն ստացանք: Անձամբ ես չափազանց գոհ եմ, որ այդ հրէշաւոր մեքենան փլուզուեց: Ստալինեան ժամանակը դժոխք էր երկրի վրայ: Ես խղճում եմ մեր ծնողներին՝ ինչ ահաւոր կեանք են ունեցել նրանք: Հիմա փորձում եմ նրանց հասկանալ, բայց վերապրել չեմ կարողանում: Ինչպէ՞ս կարելի էր ապրել այդ դժոխային, սատանայական այդ հասարակարգում: Հարցը միայն 60 միլիոն մարդիկ չեն, որ սպանուել են սիպիրներում, հարցը մարդու հոգեկան աշխարհն էր, միտքն էր, որ աղաւաղուել էր, պղտորուել: Հիմա ի վերջոյ մենք քաղում ենք դրա հետեւանքները:

– Դեռեւս բաղո՞ւմ ենք:

– Դեռեւս քաղում ենք: Ու դեռ երկար ժամանակ պիտի քաղենք, որովհետեւ հոգեբանութիւնը չուտ չի փոխւում, այն ամենադժուար փոխուող բանն է:

– Դա՞ է պատճառը, որ անկախութիւնը լիակատար չի ծառայում ազատութեանը:

– Իհարկէ, որովհետեւ նոյն սովետական ժողովուրդն է՝ դաստիարակուած բոլորովին ուրիշ արժէքներով: Հիմա փոխուել է իրականութիւնը, ազատ հասարակութիւն է ստեղծուած: Իրօք, ազատ է, բայց ներքուստ ժողովուրդն ազատ չէ, ներքուստ նա չարունակում է մնալ նոյն նախկին սովետական ժողովուրդը:

– Դուք շփւում էք երիտասարդների հետ. նրանց մէջ տեսնո՞ւմ էք աւելի շատ ազատութիւն:

– Շատ եմ չփւում եւ մի բան եմ տեսնում, որ ինձ տխրեցնում է. նրանք ազատ են կամ ուզում են ազատ լինել, բայց լաւ չեն պատկերացնում՝ ինչ է այդ ազատութիւնը, չեն կարողանում կողմնորոշուել չգիտեն՝ որ ուղղութեամբ գնալ: Շփոթահար են: Ազատութիւնը չեն փնտռում այնտեղ, որտեղ կայ. փնտռում են այնտեղ, որտեղ չկայ:

Հիմա մեր միջավայրին նայենք. մեր մշակոյթը իններցիայով գալիս է հին սովետական մտածելակերպից: Խորհրդային Միութեան օրօք ստեղծուած ստեղծագործական միութիւնները չարունակում են գործել նոյն մեթոտներով, նոյն կանոնադրութեամբ, նոյն ձեւերով: Կամ մենք գրականութեան դասագրքեր չունենք, որովհետեւ հները խայտառակ դասագրքեր էին, չես կարող այդ դասագրքերը տալ երեխաներին կամ ուսանողներին: Դրա համար ֆինանսները են պէտք, մարդիկ են պէտք եւ այլն:

Հիմա երիտասարդները երկու քարի արանքում են. ինչ-որ բան փոխուել է, բայց ինչ-որ բան էլ չարունակում է մնալ: Եթէ կարդանք մեր գրականագէտների յօդուածները, գրքերը, տեսնում ենք՝ մի քիչ փոխուած, մի քիչ սվաղուած, բայց նոյն մտքերն են, ինչ առաջ՝ «Նոյն նուագախմբից, էլի բալալայկա նուագող»:

– Իսկ ինչ-որ բան փոխուե՞լ է: Անկախութիւնն զգացնել տալի՞ս է իրեն:

– Բնականաբար: Հիմա մարդն ազատ է ինքն իր դէմ, իր խղճի դէմ, իր ճակատագրի դէմ: Ազատ ես՝ կարող ես անել այն, ինչի ընդունակ ես: Բայց մի բան կայ. ազատութիւնն իր բարձրագոյն իմաստով աչխարհում անհնար է: Որովհետեւ մարդու կեցութիւնն այնպիսին է, որ չի կարող լիովին ազատութիւն ստանալ, մարդու վերջնական ազատութիւնը միայն Աստծոյ մէջ է լինում: Մարդը հոգի է՝ մարմնի մէջ դրուած. ինչպէ՞ս կարող է հոգին ազատ լինել, երբ մարմնի մէջ է:

– Ուրեմն երիտասարդներին ի՞նչ խորհուրդ կը տայիք՝ որտե՞ղ փնտռել ազատութիւնը:

– Ազատութիւնը մարդ նախ պէտք է փնտռի ինքն իր մէջ: Հիմա իրական ազատութիւն կայ: Այսինքքն, օրէնքով արգելուած չեն, փառք Աստծոյ: Միայն ազատութեան մէջ մարդ կարող է ստուգել իրեն՝ ով է ինքը: Միայն ազատութեան մէջ մարդը կարող է ընտրութիւն կատարել: Անազատ մարդն ընտրութիւն չունի, որովհետեւ մարդու կեցութիւնն այնպիսին է, որ չի կարող լիովին ազատութիւն ստանալ, մարդու վերջնական ազատութիւնը միայն Աստծոյ մէջ է լինում: Մարդը հոգի է՝ մարմնի մէջ դրուած. ինչպէ՞ս կարող է հոգին ազատ լինել, երբ մարմնի մէջ է:

– Ուրեմն պետութիւնը միայն հնարաւորութիւն է տալիս, իսկ մնացածը մարդո՞ւց է կախուած:

– Այո, այո: Անկախութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս մեզ՝ ազատ լինել: Բայց դա մարդուն չի կարող ազատութիւն տալ. մարդն ինքը պէտք է ձեռք բերի ազատութիւնը: Ընդհանրապէս պետութիւնը միայն հնարաւորութիւններ է տալիս: Օրինակ, պետութիւնը հոգեմշակոյթ չի ստեղծո՞ւմ՝ հնարաւորութիւն է տալիս մշակոյթ ստեղծելու, միջավայր է ստեղծում:

– Բայց, ինչպէս ասացիք, սերունդը շփոթահար է, եւ այս անցումային շրջանում շատերը դեռ նախաձեռնող չեն եւ ակնկալում են, որ պետութիւնն իրենց փոխարէն ընտրութիւն կը կատարի, որոշում կը կայացնի, տայ այն, ինչ իրենք երազում են ունենալ:

– Իմ կեանքը ես պիտի ապրեմ, ուրիշ որեւէ մէկը չպիտի ապրի: Սխալ է՝ կան մարդիկ, որ նստած սպասում են պետութիւնից: Դա գալիս է սովետական ժամանակներից, երբ պետութիւնն էր քեզ համար անում: Օրինակ, պետութիւնը թոյլ չէր տալիս, որ քեզ համար տուն սարքէիր, ապրէիր մէջը: Կամ եթէ դերձակ ես, չոր ես կարում, տանում բանտ էին նստեցնում, որովհետեւ պետութիւնն էր դա անում: Բայց պետութիւնն ինչո՞ւ պէտք է չոր կարի, ինչո՞ւ պէտք է ինձ համար տուն սարքի: Նա պէտք է ինձ հնարաւորութիւն տայ, որ ես սարքեմ: Արդէն այդ ժամանակները անցել են, ժողովուրդը պէտք է գիտակցի, որ ինքը պէտք է ձեռնարկի, նախաձեռնի:

Մեր պետութիւնն անկախ է, հայկական պետութիւն է, որ դրբեր չարունակ չենք ունեցել: Ամենամեծ բանն է, որ սերունդներով կարող էինք երազել: Ուրիշ բան է, որ եղածը մեզ չի բաւարարում. այնքան մեծ են եղել կորուստները, որ բնականօրէն անդրադառնում են մեր կենսական գործընթացների վրայ: Հայ մարդը հիմա չի կարող Հայաստանում լիարժէք ապրել, որովհետեւ այն, ինչ ժառանգել ենք, բաւարար չէ մեր կենսական մակարդակը պահելու համար: Ղարաբաղը մեզ մեծ լիցք հաղորդեց. պիտի աչխատենք դա պահել, ինչ էլ լինի:

Թէեւ այնքան դժուարութիւններ կան, այնքան թերութիւններ կան, բայց այնուամենայնիւ, մենք այն հրէշաւոր խորհրդային մեքենայից ազատուել ենք: Ես ինձ բախտաւոր մարդ եմ համարում, որ ազատուել ենք այն մղձաւանջից: Իհարկէ, չեմ ժխտում, որ այն ժամանակ էլ լաւ բաներ կային, բայց հարցը դա չէ: Հարցը համակարգի ամբողջ էութիւնն է՝ կեղծիքի եւ բռնութեան վրայ կառուցուած պետութիւնն էր, կեղծիքի եւ բռնութեան վրայ կառուցուած գաղափարախօսութիւն, որտեղ մարդն իրեւ անհատ անհետանում էր, դառնում էր մեծ մեքենայի փոքրիկ պտուտակ:

– Ինչպիսի՞ն էք պատկերացնում Հայաստանը եւս 15 տարի յետոյ:

– Ես մի բան գիտեմ. մեր ժողովուրդը մի լաւ յատկանիշ ունի: Շատ թերութիւններ ունի, բայց մի բան կայ, որ միւս ժողովուրդները երեւի չունեն, եւ դա մեզ փրկում է: Հայերը որեւէ բան չեն հասցնում ծայրայեղութեան, եւ դա մեզ պահում է. ժամանակին կարողանում ենք կանգ առնել: Մի բան վատ է լինում, ասում ենք՝ ոչինչ, վերջը լաւ կը լինի: Հայերի մէջ մի ներքին ձեռք կայ, որ մեր ամբողջ միտքն ուղղում է դրան՝ վերջը լաւ կը լինի: Մենք ապագայի ժողովուրդ ենք, մենք միշտ մեր պրոյեկցիաները կառուցում ենք ապագայի մէջ: Ներկան լաւ չենք պատկերացնում, ապագային ենք ուղղուած: «Վերջը լաւ կը լինի» խօսքի մէջ մեր ներքին խորհրդանիշն է: Տասնըհինգ տարի յետո՞յ: կարծում եմ, որ եթէ աչխարհի գործերը մի քիչ ուղղուեն, լաւ կը լինի Հայաստանում:

ԾՈՎԻՆԱՐ ՆԱՋԱՐԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ՅԱՊԱԽՈՒՄՈՎ)

Յունիս 18ին, Կիբակի, Կաթողիկէ Սրբոյ Էջմիածնի տաճարին, Նոյեմբեր հայ համայնքը իր հիմնադրման 25ամեակի առթիւ նախաճեռնեց ուխտագնացութիւն մը դէպի Քէվէլա, Գերմանիոյ ամենամեծ եւ յայտնի ուխտավայրը: Նայվիտի, Պիլֆէլտի եւ Քէօլնի հայ համայնքներէն մօտ 80 ուխտաւորներ մասնակցեցան ուխտագնացութեան, որ սկսաւ Պատարագով: Պատարագը մատուցանեց Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեան եւ Ս. Սեղանին սպասարկեցին Կարապետ Սրկ. Քարաքաճէ, Պետրոս Սրկ. Կարինեան եւ Սայթ Սրկ. Պօյաճեան, ինչպէս նաեւ մասնակից համայնքներէն ղպիրներ: Պատարագէն յետոյ ուխտաւորները աղօթքով յիշեցին Քրիստոսի խաչի ճամբան: Ուխտագնացութիւնը վերջ գտաւ երեկոյեան հսկումի արարողութեամբ ու դէպի «Մխիթարիչ տրամողաց» ողորմութեան սրբապատկերը պարունակող մատրան կատարուած հանդիսաւոր թափօրով:

*
**

Յունիս 29–30 Թուականներուն, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանիոյ Հէօքսթէր պիւղաքաղաքի Ղպտի վանքին մէջ տեղի ունեցած Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու Գերմանիոյ Առաջնորդութիւններու միջեւ տեղի ունեցող Խորհրդակցական ժողովներուն: Այս տարուան քննարկումներու ընթացքին, ի թիւս այլ հարցերու քննարկմանց, պատրաստուեցաւ Միջ-Քարանուանական «Սուրբ Պսակի» կամ Ամուսնական արարողութեան մասին երկկողմանի յայտարարութեան վերջնական բնագիրը, որ այս տարի պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին պիտի ստորագրուի Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ Խորհուրդի նախագահ՝ Եպիսկոպոս Հիւպէրի եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներու առաջնորդներու կողմէ:

*

Յուլիս 8ին Հէսընի հայ համայնքը իր մասնակցութիւնը բերաւ Հանաու քաղաքի Օտարախօս Համաքաղաքացիներու Բարեկամական ասնդական տօնախմբութեան: Տօնախմբութեան ընթացքին Հանաու քաղաքին մէջ գտնուող զանազան ազգերու եւ կրօնքներու ներկայացուցիչներ իրենց ազգային-ժողովրդական երգերն ու պարերը ներկայացուցին, ինչպէս նաեւ հրամցուցին ասնդական կերակրատեսակներ: Հայ համայնքը ներկայացուած էր առանձին մեծ տաղաւարով մը, ուր հրամցուեցան այլազան կերակրատեսակներ: Պատրաստուած էր նաեւ տեղեկատուական տաղաւար մը, ուր այցելուները այլազան տեղեկութիւններ ստացան Հայութեան, անոր պատմութեան, Հայոց եկեղեցւոյ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան եւ Հեսընի հայ համայնքին մասին: Հայկական տաղաւար այցելեց նաեւ Հանաու քաղաքին առաջին քաղաքապետ Պ. Քամինքին:

Առաւօտեան տեղի ունեցած բացման արարողութեան ընթացքին Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան զերմաներէն լեզուով տեղեկութիւններ տուաւ Հեսընի հայ համայնքին մասին, որմէ ետք Օրխորդ Լուսինէ Ղազարեան հանդէս եկաւ քանի մը հայկական եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերու կատարմամբ:

*
**

Յուլիս 29 – Օգոստոս 6 Թուականներուն Գերմանիոյ Քոպլէնց քաղաքին մօտ կազմակերպուեցաւ զերմանահայ երախաններու հերթական ճամբարը, որուն այս տարի մասնակցեցան 8–16 տարեկան չուրջ 40 երախաներ ու պատանիներ: Ճամբարը կազմակերպուած էր Գերմանահայ կեդրոնական Խորհուրդին կողմէ: Վերջին տարիներուն ճամբարի կազմակերպման իր աջակցութիւնը կը բերէ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնը:

Ճամբարի 9 օրեայ տեւողութեան չորսնին Գերմանիոյ տարբեր մասերէն եկող երախաներուն առիթ կը տրուի իրենց դպրոցական արձակուրդէն բաժին մը միասին անցընելու, միասին խաղալու, իրարու հետ ծանօթանալու եւ ընկերային կապեր հաստատելու:

Ճամբարի կազմակերպման եւ յաջողի իրականացման աշխատանքներուն իր ամէնօրեայ մասնակցութիւնը բերաւ յանուն Առաջնորդարանի Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, ինչպէս նաեւ նախկին Գաբեգին հայր սուրբը:

Ճամբարի փակման հանդիսութեանը ներկայ գտնուեցաւ եւ կազմակերպիչներուն, մասնակից երախաներուն եւ անոնց ծնողներուն իր օրհնութիւնը փոխանցեց Առաջնորդը:

Փակման հանդիսութեան ընթացքին եկեղեցական կարճ արարողութենէ մը ետք, երախաները յայտնի բեմականացմամբ ներկայացուցին «Սուրբ Էջմիածնի հիմնադրութիւնը» թատերախաղը:

*
**

Սեպտեմբեր 21ին ՀՀ անկախութեան 15ամեակի հանդիսաւորութիւնն ու նոյն թուականներուն զուգադիպող Հայաստան – Սփիւռք համահայկական ժողովը նկատի ունենալով, այս տարի ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութիւնը Սեպտեմբեր 8ին նշեց անկախութեան տօնը, Պէռլինի նոր դեսպանատան մէջ, փառահեղ հանդիսաւորութեամբ եւ թէ՛ գերմանական բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն եւ թէ՛ տասնեակներով օտար պետութիւններու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Հաւաքուած բազմութիւնը անդամ մը եւս ապացոյցն էր Տիկ. դեսպանուհի Կարինէ Ղազինեանի քրտնջան աշխատանքին ու իր վայելած համակրանքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան 15ամեակի այս ընդունելութեան ներկայ էր անշուշտ չորսնի հայ համայնքը, ինչպէս նաեւ առաջնորդը, իր հետ ունենալով չորսնի հովիւ Խաչատուր Աբգ. Կնեազեանը: Գարեգին Արքեպիսկոպոս յանուն Գերմանիոյ իր հոտին ու Թեմական Խորհուրդին բաժակ մը բարձրացուց չնորհաւորելով Հանրապետութեան անկախութեան 15ամեայ կըտրած դժուարին ճանապարհին ունեցած ձեռքբերումներուն, մաղթելով տակաւին շատ երկար ու արեւոտ տարիներ Հայոց Հայրենիքին: Այս առթիւ Տիկ. դեսպանուհին եւս փոխանցեց իր սրտագին ու ջերմ չնորհաւորանքը՝ անոր աշխոյժ աշխատանքին ու այդ առթիւ ՀՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ Մխիթար Գոշ շքանշանով պարգեւատրման համար:

*
**

Գերմանահայ Կեդրոնական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ Սեպտեմբեր 30ին, Քէօլն, Առաջնորդանիստ Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ համայնքային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ՀՀ անկախութեան 15ամեակի առթիւ քննարկում, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Զրոյցին մասնակիցները Տօքթ. Բաֆֆի Պետիկեանի ղեկավարութեամբ նախ ներկայացուցին իրենց զբաղումներն ու երազները Հայրենիքին նկատմամբ, ապա ժողովուրդին ալ մասնակցութեամբ կատարուեցան քննարկումներ:

Հանդիսութեան աւարտին հուսկ բանքը ըստ ձեռնարկը, յայտնեց, թէ չինչ քննարտասանեց առաջնորդը: Ան չնորհաւորանդատութիւնները յառաջդիմութեան համար միշտ օգտակար ըլլալով հանդերձ, խօսք եթէ Հայոց Հայրենիքի մասին է, պէտք է չատ աւելի զգայուն վերաբերում ցոյց տալ, նկատելով որ մեկ Հայրենիք միայն կայ եւ Հայու դոյատեւման դարաւոր պայքարներէն մնացած այս հողաչերտին վրայ պէտք է զգուշութեամբ աչքի լոյսին պէս:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Հոկտեմբեր 10

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Պաշտօնապէս անաստուած, աւանդաբար պուտտայական, միլիառնոց Չինաստանի մէջ կրօնական հակումներու չեշտում մը կը նկատուի 20–30 միլիոն մահմետականներու մօտ: Անոնք սկսած են աւելի յաճախ ու աւելի մեծ թիւով ուխտի մեկնիլ Մէքքէ, իսկ երիտասարդները իսլամական երկիրներ կ'երթան ուսանելու:

Չինական իսլամութիւնը, որ աւելի քան 1200 տարուան անցեալ ունի, կը պահպանէ իւրայատկութիւններ. հոն կան կիներ իմամներ եւ կիներու վերապահուած մզկիթներ: Հիւիները երկրին մահմետական մեծագոյն համայնքը կը կազմեն 10 միլիոնոց զանգուածով մը: Անոնք տերած են միջին արեւելքի առեւտրականներէն որոնք Մեսաքսի ճամբով հասած են Չինաստան (յ. – ժ. դար): Դարերով մեկուսացած ապրած են, ապա միաձուլուած Հաներու որոնք պուտտայական եւ կոմփիւկեան են, կը ներկայացնեն բարեկրթութեան 90%-ը:

Չինաստանի հիւսիսային չորանին մէջ Հիւիները ունին ինքնավար չորան մը որ Կոպի անապատին սահմանակից է: Աւելի քան 300 մզկիթ կառուցուած է հոն: 5000էն աւելի է թիւը այն երիտասարդներուն որոնք արաբերէն եւ մահմետական վարդապետութիւնը կը սորվին: Ինչպէս բոլոր կրօնքները, իսլամականն ալ կարգ մը սահմանափակումներու են թակայ է. օրինակ մարդորսութիւնը խստիւ արգիլուած է, 18 տարեկանէն վար պատանիները կրօնական դաստիարակութիւն ստանալու իրաւունք չունին: Իմամները կառավարական պատասխանութիւն պէտք է ունենան եւ ընդունին պետութեան գերակայութիւնը, համեմատած՝ կրօնքին: Հետաքրքրական է որ այդ ինքնավար չորանը վերջին քանի մը տարիներուն միլիոնաւոր տոլարի գումարներ ստացած է Զարդացման իսլամական դրամատունէն: Անոնցմով հիմնուած է չորանին իսլամական համալսարանը, արաբերէնի քառամաթիւ դպրոցներ բացուած են, մայրաքաղաքը հիմնապէս նորոգուած է: Կան արաբերէնի ձրի դասընթացքներ:

Այսուհանդերձ, մահմետական վերածնունդին մղիչ ուժը տնտեսական ազդակներն է: Տեղական կառավարութիւնը վերջերս հալալ անդեղէնի առաջին միջազգային սրահը կազմակերպած է, ու մէկ միլիառ եւրոյի համաձայնագիր առորագրուած է: Արաբերէնի տիրապետութիւնը, Միջին արեւելքի հետ մշակութային կապերը իրենց ազդեցութիւնը սկսած են զգալի ընել: Հիւիները որոնք աշխարհի բոլոր իսլամներուն ամէնէն լայնախոհներն կը նկատուէին, կը փխէին ու կը խմէին առատօրէն, սկսած են կանոնաւորապէս մզկիթ յաճախել, կիներն լաչակ կրել, եւլն.:

Անոնք հետզհետէ աւելի մօտիկ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան մահմետական աշխարհին հարցերուն. կը դժգոհին որ ամերիկեան քաղաքականութիւնը ժխտական պատկեր մը տուած է իրենցմէ, մինչդեռ իրենց խաղաղասէր կրօնք մըն է: Կը դժգոհին իրենց մասին տարածուած սուտերէն:

Չինացիներուն համար խնդիր կը յարուցանէ Հիւիներու մահմետական արտաքին համակրանքներուն մօտենալու, անոնց հետ նոյնանալու ձգտումը: Մարզին Օտարականներու գրասենեակին մէջ պաշտօնատարը կը տրտնջայ որ անոնք նախապէս իրենց նման էին, միայն խոզի միս չէին ուտեր: Իսկ այսօր կը մտածեն թէ տարբեր են: Իրենք զիրենք օտարական կը նկատեն: Ու գլխաւոր մտահոգութիւնը կ'ըլլայ անոնց հետ խաղաղ համակեցութեան մը ապահովումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԱ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1877ին երեսփոխան (մէպուս) եղողները ցիրուցան կը ճամբուէին առօք փառօք, կամ կ'աքսորուէին եւ կամ ծովամոյն կը կորնչէին. եւ այդ տարի էր որ Վան քաղաքին հրդեհի ճարակ ըլլալու գոյժը կը հասնէր. այդ տարի էր որ Ներսիսեան Հայրիկ իր արցունքը կը թափէր «Հայդոյժ»ով, «Վանգոյժ»ով, զոր յիշատակած եմ արդէն:

Ներսիսեանի այդ հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ «Ժամանակ եւ խորհուրդ իւր» գործը, կը կարդայինք սրտի դառնակսկիծ մորմոքով, բայց ի՞նչ կրնայինք ընել. մենք նորահաս պատանիներ, ձեռքերնուս ի՞նչ կու գար, ոչ այլ ինչ, բայց լալ ու ողբալ, տատանելով ապագայ յոյսերու մէջ, սպասելով անակնկալ հրաչքներու...:

*
**

Ամէն երեկոյ, ըստ մեր բարի սովորութեան, կ'երթայինք հօրս խանութը, կը նստէինք քովը Ե. Պ. Միսաքեանի, գինքը կը հարցասիրէինք օրուան հարցերու մասին եւ իր արտայայտած լուրջ եւ իմաստնախոհ գաղափարները մեզի համար կ'ըլլային տեսակ մը դասեր:

Երբեմն մեր հարցումները կը չրուէին փարիզի վրայ, հոն ապրող հայ ընտանիքներու նաեւ Մուրատեան վարժարանի մասին: Ցաւելով կ'իմացուէր վարժարանին փակումը՝ 1876ի պատերազմին պատճառաւ ու կը գովէր Քարա-Քէհեա Գէորգ պէյ Երամեանը առատաձեռն բարերարութիւններուն համար, աւելցնելով միանգամայն, թէ որդին Աբրահամը, անուսումնասէր, թէթեւսոլիկ մը եղած էր, միշտ զբօսանքի սիրահար, որով չատ անգամ որսորդի հագուստներ հագած, կ'երթայ եղեր կեդրոնական Հաւաքոյին եւ հոն՝ թռչուններ, նապաստակներ ձգելու եւ հոն՝ թեւերն ի վար զանոնք կախելով, բարեկամները կը խաբէ եղեր, ըսելով թէ ինքը որսացած է հեռաւոր անտառներու մէջ ժամեր անցընելով: Բայց Միսաքեան անտարբերութեամբ կը հարցնէ եղեր իրեն, թէ ո՞ր չուկայէն ծախու առած էր այդ բոլորը:

Այս այն Աբրահամն էր, որ եղած է յետագային փաշա եւ որ ունի գուարճալի պատմութիւն մը, զոր լսած եմ Տօքթ. Սանճաքեան բարեկամէս, ինչպէս պիտի գրեմ յարմար առթիւ:

*
**

Միսաքեան Փարիզէն կը ստանար Թաւ եւ Տէպա լրագիրները, եւ եթէ մէջերնին կարեւոր բաներ մը տեսնար, մեղի կու տար կարդալու համար. կը յիշեմ որ ինձ անգամ մը տուաւ Թաւի այն թիւերը, որոնք մեծին Թիէռի մահը կը գրէին եւ յուղարկաւորութեան նկարագրութիւնը կը պարունակէին. 1877ին էր. կարգացի զանոնք ծայրէ ի ծայր եւ երեկոյ մը երբ իրեն կարդ մը հարցումներ այդ առթիւ կ'ուղղէի եւ ինքը պատասխանելու վրայ էր, յանկարծ Աւետիս Գուսան եկաւ ընդմիջել մեզ, ու ոտանաւոր գրութիւն մը իրեն ներկայացնելով խընդրեց որ յարմար դատած սրբագրութիւններ մէջը ընէր:

Բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի չիրմին վրայ փորագրելի տապանագիրն էր, Գուսանի այդ բերածը, զոր չարադրած էր վաղամեռիկ բանաստեղծին պզտիկ եղբայրը Միհրան: Միսաքեան քանի մը սրբագրութիւններ ըրաւ այդ գրուածին մէջը. փորագրուեցաւ այն Պետրոսին բրգաձեւ կոթողին վրայ, զոր Ընթերցասիրաց ընկերութիւնը կանգնեց՝ «Տաղք եւ թատերգութիւնք» հատորին վաճառման արդիւնքովը:

Սոյն տապանագիրը, զոր անցմամբ ժամանակի երկիցս հրատարակած եմ, նախ Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայ»ին մէջ, 1900ին, ապա Երեմիա Չէլէպիի Ծանօթագրութիւններուս մէջ, 1938ին, ուրիշներու կողմէ ալ հրապարակուեցաւ: Առաջին տողերն էին սապէս.

«Աստ հանգչի մարմին
Պետրոսի Դուրեան,
«Որ քանամեայ էջ ի գերեզման:
«Երկաթագործի սա ծնաւ որդի
«Բանաստեղծ Թռեաւ ի կենաց աստի»,
եւայլն:

(Շար. 92)

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA**
  (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

ԵԿԱՑԻ ՏՕՆԵՍՑՈՒԻ
ՍՐԲՈՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝
ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ
ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ
եւ երգեցողութեամբ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի 32րդ անդամական Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 22ին, ժամը 18ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային ժողովը կը գումարուի ժամը 19ին: Ներկաներու թիւը կը համարուի մեծամասնութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանուած	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՒՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, գիմել թերթին վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ», ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇՒՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՈՒԱՆՑ ԵՐԳԻ 18€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկահաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Գիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի նախք՝ 6 €, հասար գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«ԱՄԻԿՕ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ ԵՒԼԻՈՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 22 ժամը 15ին
"Սալ Ռամա"յի մէջ, Լիոն

ուր Հայաստանէն ժամանած երախաները պիտի հրամցնեն ձեզ ոչ միայն մեր աւանդական պարերը, այլեւ արդիական պարերու փունջ մը:

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 15 եւրօ, մուտքը ձրի է մինչեւ 10 տարեկան երախաներուն:

Տոմսակները կը վաճառուին Վիլէօրպանի Մշակութային Տունը, Fnac, Carrefour, Géant, Leclerc, Auchan:

Մանրամասն տեղեկութեան համար դիմել 04·78·45·17·55 թիւին:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionneles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Փութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երեքշաբթի եւ հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Աւելցնել տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ տղքերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնոսի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հաւրակատի ժամեր·–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, *իսկ ժամը 10:30ին*, Ալֆորվիլի Աստրնակ հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans·

Աւելցնել մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱՒԱՌԸ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·559 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·559

ՎԱԳՔՖՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ԱՆՊԱՏԵՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ ԷՐՏՈՂԱՆԻՆ ՄԱՏՆԱՆՇՈՒՄՆԵՐ Կ'ԸՆԷ

Վագըֆներու նոր օրինագիծը, զոր կառավարութիւնը պատրաստած էր փոքրամասնութիւններուն հարցերուն կապակցութեամբ եւրոպական պահանջներուն պատշաճցնելու մտահոգութեամբ, ընդդիմութեան պնդումներուն վրայ կրկին սրբագրուած ու անընդունելի դարձած է։ Այս առթիւ, Մեսրոպ Պատրիարք նամակ մը ղրկած է էրտողանի ուր կարգ մը առարկութիւններ կ'ընէ։

Անոնցմէ առաջինը կը վերաբերի «փոխադարձութեան» սկզբունքին, որ վերջին վայրկեանին դրուած է օրինագիծին մէջ։ Պատրիարքը կը յիշեցնէ որ փոխադարձութեան այս սկզբունքը կիրարկելի կրնայ ըլլալ միայն օտարահպատակներուս մասին, այլ ո՛չ թէ Թուրքիոյ հայրենակից եւ քաղաքացի փոքրամասնութիւններուն։ Մէջբերումներ ընելով փոխադարձութեան սկզբունքի մասին օրինագիրքերու հատուածներէ, կը յիշեցնէ թէ ապօրէն է օտար երկիրներու գործադրութեան յոյսին տակ նոյն գործադրութիւնները կիրարկել երկրի քաղաքացիներուն վրայ։ Աւելի՝ ներհակ է նաեւ մարդկային իրաւունքներու սկզբունքին։ Ուրեմն անպայման պէտք է ջնջուի փոխադարձութեան սկզբունքի գործադրութիւնը երկրի փոքրամասնութիւններու պարագային։ Երկրորդ առարկութիւնը կը վերաբերի այն խորհրդանշութեան, որ կը ցուցաբերի նոր օրինագիծին 25րդ յօդուածով։ Օրինագիծին բուն նպատակն էր նոյն յօդուածով տակ հաւաքել երկրի բոլոր վաղքֆները եւ ջնջել թուրք եւ փոքրամասնական վաղքֆներու միջեւ առկայ անհաւասարութիւնը։ Մինչդեռ ներկայ օրինագիծը, ընդհակառակն, անդամ մը եւս խորհրդանշելով տեղայի փոքրամասնութիւններու վագըֆներուն նկատմամբ։ Պատրիարքը յոյս կը յայտնէ որ այդ խորհրդանշութիւնը կը ջնջուի։ Ան նամակին յատկացիկայ մասերուն մէջ ցուցմունքներ կ'ընէ համապատասխան վագըֆներու վարչական մարմիններու ընտրութիւններուն եւ լիազօրութիւններուն մասին։ Նամակին վերջերը դրական խօսքեր կ'ուղղէ Հայոց Պատրիարքը յատկապէս կը ծանրանայ 1936ի յայտարարագիրներուն մէջ արձանագրուած կալուածներու ճակատագրին առընչութեամբ եւ կը պահանջէ որ նոր օրինագծի ընդունման թուականին ժառանգական եւ տարբեր միջոցներով չհոտուած, բայց անփականատիրութեան դիւանին մէջ չարձանագրուած կալուածները, կամ բարոյական անուն ունեցող կալուածները վագըֆներուն պատկան արձանագրուին, դատական որոշումներով վագըֆներուն ձեռքէն առնուած եւ անփականատիրութեան փաստաթուղթը չնջուած կալուածներ վերադարձուին, նախապէս վագըֆներու պատկանելով հանդերձ աւելի վերջ դատական որոշումով պետական գանձին կամ վագըֆներու տնօրէնութեան արձանագրուած կալուածները վերադարձուին, այլ խօսքով փոքրամասնութեան վագըֆները վերատիրանան իրենց փոյթ կալուածներուն, պայմանաւ որ մէկ տարուան ընթացքին դիմում կատարեն պատկան իշխանութիւններու մօտ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Գանատայի մէջ, ուր կը գտնուի աշխատանքի այցելութեամբ, Հոկտեմբեր 18ին տեսակցութիւն ունեցած է գանատացի իր պաշտօնակից Փիթէր Մաքքէյի հետ։ Տեսակցութեան դիւտուր նիւթերը եղած են հայ-գանատական կապերը, ինչպէս նաեւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները։ Վ. Օսկանեան անդրադառնալով Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին քուէարկած օրէնքին, ըսած է թէ Հայաստան միշտ Թուրքիոյ հետ առանց նախապայմանի երկխօսութեան ի նպաստ դիւքթորոշում ունեցած է եւ թէ «մեր ձգտումը չէ ճնշմացնել կամ ամկիւնել Թուրքիային», նշած է նախարարը։

Վ. Օսկանեան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Գանատա – Հայաստան խորհրդարանական բարեկամութեան խումբի անդամներուն հետ, որու ընթացքին արծարծուած են հայ-գանատական համագործակցութեան հարցեր։

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՆ ՋՈՒՂԱՑԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑԻՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԱՒԵՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 17ին, միջազգային պատուիրակութիւն մը, Ջուլֆերիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին մղումով, ընդունուեցաւ Փարիզի մէջ Պ. Քօյշիրօ Մացիւրայի կողմէ, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդհ. տնօրէն, որու յանձնեց Ցուշագիր մը եւ ամբողջական փաստարկութիւն մը հին Ջուղայի հայ միջնադարեան դերեզմաննոցին ազգբեջանական բանակին կողմէ աւերումին մասին։ Պատուիրակութիւնը, որ կը վարէր ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Շ. Ազնաւուրի զօրակցութիւնը, կը ղեկավարէին ազգային խորհրդականներ Տոմինիք տը Պիաման եւ Իւէլի Լէօյընպերկէր՝ Ջուլֆերիա – Հայաստան խորհրդարանական խումբին համանախագահները։

Ցուշագրին մէջ, զոր ստորագրած է պատուիրակութեան ամէն մէկ երեսփոխան, գործադրելի հին յանձնարարութիւններ կան Ազգբեջանի հասցէին. կ'ըսուի ի մէջ այլոց, միջազգայի քննութիւն մը կատարել տալ, միաժամանակ բացէ ի բաց դատապարտելով հին Ջուղայի պատմական այս վայրին քանդումը։ Ցաւելեալ, դիմում կայ որ քրիստոնէական յուշակոթող մը կառուցուի նոյն վայրին մէջ իակ, որպէսզի այլեւս երբեք նման արարքներ չգործուին՝ խորտակելով ժողովուրդի մը հոգին, որ ժողովուրդն ալ որ ըլլայ։

Ապա երեսփոխանները հաւաքուած են մամուլի ասուլիսի մը համար, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ընդհանուր տնօրէնին հետ հանդիպումէն անմիջապէս ետք, յայտնելու համար իրենց մտահոգութիւնները։

Ակներեւ, այն հարցումին որ եղած է Ք. Մացիւրայի, թէ «ի՞նչ ըրիք արգելք հանդիսանալու համար հայկական դերեզմաննոցին քանդումին վեց երկար տարիներու ընթացքին», ընդհանուր տնօրէնը փորձած է խուսափիլ պատասխանելէ, խոստովանելով հանդերձ, յուսալին, որ ոչինչ եղած է այդ ուղղութեամբ, որովհետեւ նման բողոք մըն ալ եղած էր Ազգբեջանի կողմէ Հայաստանի դէմ, *ինչ որ կարծել տուած էր որ Հայերն ալ նոյն քանը ըրած են Ղարաբաղ։ Եւ պատասխանատուի երեսփոխանը՝ ձիմ Քարիկիանիս պատասխանած է.– «Մենք ձեզի խնճորի մասին կը խօսինք եւ ձեզի նարինջ կը պատասխանէք»։ Այս վերջինը պատճառաբանութիւնը ամբողջացուցած է մամուլի ասուլիսին ընթացքին նշելով.– «Այս նոյն ընդհանուր տնօրէնին իշխանութեան օրով է (որու պաշտօնավարման Բ. չրջանն է) որ այս ոճիրը գործուած է։ Անընդունելի է»։*

Հին արուեստի պատմաբան Սթիվըն Սիմ՝ ականատես գործուած աւերին, որ յատկապէս տաղնապած էր այս առթիւ, չատ ծանր խօսքեր արտասանած է միջազգային կազմակերպութեան հանդէպ, բացատրելով որ գոհ չէին մնացած այս հանդիպումէն։ ԻՒՆԷՍՔՕ-ն չէր իակ դիմած Ազրբեջանի, այցելելու համար խնդրոյ առարկայ վայրը։ Աւելցուցած է որ պատճառները հաւանաբար քաղաքական են պետութեան ունեցած ուժանիւթի հարստութեան պատճառաւ։

Իր կարգին յոյն խորհրդարանական էվէկէնիոս Հայքիտիս չեչտը դրած է Ազրբեջանի «տեղութեան ցուցադրութեան» վրայ, եւ դիմած ԻՒՆԷՍՔՕ-ի որպէսզի աչալուրջ պահ այս թղթածրարով, աւելցնելով որ «խոմբը պիտի չարունակէ իր դիմումները ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մօտ»։

Ի վերջոյ, Անտրէ Սանթինի, ըստ իր սովորութեան բառերը չէ ծամծմած, չեշտելով թէ Գորսիքացիները իրենք պիտի մօտ կր զգան Հայերուն իրենց մշակոյթով։ «Պէտք է դիմենք մեր կառավարութիւններուն, սիրելի պաշտօնակիցներ։ Պէտք է մատնանչել յանցագործները։ Անհանդուրժելի է. հիմա ալ ցեղասպանութիւն կը գործուի մեռեալներուն դէմ»։

Հուսկ, Տոմինիք տը Պիաման, զուիցերացի ազգային խորհրդական, որ այս հանդիպումին նախաձեռնողը եղած է իր պաշտօնակիցին՝ Իւէլի Լէօյընպէրկէրի հետ եւ օժանդակութիւնը մատեած Ջուլֆերիա – Հայաստան ընկերակցութեան համանախագահ Սարգիս Շահինեանի, եզրափակած է դատապարտելով ԻՒՆԷՍՔՕ-ի գործունէութեան բացակայութիւնը, հաստատելով պատուիրակութեան վճռակամութիւնը՝ չարունակելու դիւանագիտական իր դիմումները, ամբողջական գոհացում ստանալու համար Ցուշագրին յանձնարարութիւններուն, որոնք փոխանցուած են միջազգային հաստատութեան։

Ժ. Է.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ «Ալ Հայաթ» օրաթերթն ալ, Հոկտեմբեր 18ի իր թիւով կ'արձանագրէ էրտողանի եւ Շիրաքի հեռաձայնային խօսակցութեան, որու ընթացքին (Հոկտ. 12) Շիրաք իր ցաւը յայտնած էր Թուրքիոյ վարչապետին եւ որու անդրադարձած էինք առեն։ Էրտողան խրատպէս վրդոված է եւ Շիրաքէն կ'ակնկալէ որ իր իրաւասութիւնները իւ գործ դնէ, որպէսզի այդ օրինագիծը կէս ճամբան մնայ, քանի Շիրաքի կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ Ազգ. Ժողովին մէջ։

ԳԼԵՐՄՈՆ-ՖԷՐԱՆԻ, այսինքն գաւառի մէջ է որ Հոկտեմբեր 19ին Ընկերվարական կուսակցութեան երեք թեկնածուները արտայայտուեցան, առանց ճակատումի, 3·000 չարքային ներու առջեւ։ Աւելի քան որեւէ ծրագիր (թէեւ կայ ընկերվարական ծրագիրը), երեքին ալ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(20 octobre)

LES ARMENIENS N'ONT QUE TROP ATTENDU

Reconnaissance du génocide : La Turquie doit suivre l'exemple allemand

Թերթին «Վիճարկումներ»ու էջին մէջ, Օ տը Սէնի երեսփոխան Փաթրիք Տէվէճեան դիպուկ պատճառաբանութիւններով կը պատասխանէ Միշել Վիվիորքայի դրութեան (տե՛ս. «Յառաջ», Հոկտ. 18), մեղադրելով յօդուածագիրը որ չատ «լնտրուվի» մեկնաբանութիւն մը կ'ընէ Հայոց Ցեղասպանութեան։ Հինգ կէտերով փաթրիք Տէվէճեան մի առ մի կը քննէ Վիվիորքայի վերլուծումները, ցոյց տալու համար, որ բոլորն ալ սխալ են եւ կը վտանգէ անոնց թերի մեկնաբանութիւնները։ Փ. Տէվէճեանի մատնանչած կէտերը կը վերաբերին իր եւ Փր. Հոլանտի «համաձայնութեան» (որ սխալ է), Պէրնար Լէուիսի դատապարտումին (1995) որ «հայկական տարբերակ» որակած էր Հայոց Ցեղասպանութիւն եւ դատապարտուած էր այդ պատճառով եւ ոչ թէ ցեղասպանութիւն տարազը մերժած ըլլալուն համար, հայկական կազմակերպութիւնները նպատակ չունին ճանչնալ տալու այլ ազգի մը պատմական սխալները, ընդհակառակն, կը բաւէ որ Թուրքիա հետեւի Վիլլի Պրանտի օրինակին։ Տէվէճեան դիմ է նաեւ յօդուածագիրին այն վերապրումին որ «Ֆրանսա կը ներածուի Թուրք – հայկական տարակարծութիւնը»։ Հուսկ, երբ Վիվիորքա կը յանձնարարէ Հայերուն որ համբերեն, Տէվէճեան կը յիշեցնէ պարզապէս, որ անոնք աւելի քան չատ սպասեցին։

*
**

Երեքշաբթի (Հոկտ. 17) իրիկուն չատ անհամ վիճարկում մը տեղի ունեցաւ Ֆրանս 3 կայանին վրայ, ուր դիմ առ դիմ էին Փ. Նորա, Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր եւ Տոքթ. Իվ Թերնոն։ Մինչ որ վիճարկումը վարողը ձախաւեր անձ մըն էր, որ կրցաւ միայն իր անճարակութիւնը (գիտակցօրէն կամ ոչ) ցուցաբերել։

Աւելորդ է անդրադառնալն իսկ ճակատումին, ուր ամէնէն բացայայտ կէտը կը վերաբերէր Ֆրանսուազ Շանտէրնակորի (որ Նորայի հետ կը պաշտպաներէ պատմաբաններու տեսակէտը) որու տեսական չղազրիւռ յարձակումները արտայայտութիւնն էին բաւական տարօրինակ խառնուածքի մը…

*
**

Եւ որովհետեւ մարդ չէ մնացած որ կարծիք չունենայ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման կամ ժխտումին մասին, յիշենք նաեւ որ Հոկտ. 20ի Լիպերասիոն «Հիւբը», ձօյէսթար (ռափէօր) կ'ուզէ որ Թուրքիա մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան, բայց կ'ուզէ որ Ցեղասպանութեան ճանաչումն ալ ըլլայ… եւ կը պարզէ իր տեսական մտահոգութիւնները։

ԳԲՐԳԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՄՇԱԿԸ

ՅԱԿՈԲ Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ 1890-1973

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանր ու երանգ: Ջրանաթոր աշխատանքի տարապայման սէր եւ, անշուշտ, ստեղծագործելու ընդծին ձիրք: Վկայութիւնը ասոնց՝ մենք կը գտնենք նորագ լոյս տեսած կոկ հատորի մը մէջ՝ Յակոբ Սիրունի,– Ինքնակենսագրական նօթեր խորագրեալ: Մանրամասնենք:

Բազմաշխատ գրիչը անոր, ստէպ կը յամենայ յուշագրական էջերու վրայ: Արդէն 1944ին կ'աւարտէ իր Յուշերու գիրքը, մտադրելով զայն ընդլայնել եւ իր լրումին հասցնել յետագային, որպէսզի «մեզմէ յետքիններուն փորձեն պատմել սերունդին երազներն ու դառնութիւնները, յոյսերն ու անոնց յաջորդող մեծ կսկիծները»: Ափսո՛ս, այս մէկն ալ, աւարտուն կամ կիսաւարտ, վաստակեալ գրչին անհետացած անտիպներուն չարքին կը դասուի: Ա՛յլ սակայն, բարեբախտ մտածումով, վաստակաւոր մշակին ողբացեալ եղբայրը՝ Գր. Ճօլօլեան, գնահատելի նախանձախնդրութեամբ կը ձգտի ի մի բերել, մեքենագրել անոր տարբեր տարիներու գրած ինքնակենսագրական էջերը, կազմած – դասաւորած ցանկերն ու աքսորի տարեգրութիւնը:

Յետագային, 1975ին, մէկտեղուած, դասաւորուած նիւթերը, առանձին թղթածրարով կ'առաքուին Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Երեւան: Եւ այժմ՝ աւելի քան երեք տասնամեակներու խոր թմբիրէ ետք, այժմու բարեդէպ պայմաններու բերումով, ասոնք, գլխաւորաբար ինքնակենսագրական էջերը, իրենց հոգեխռով դէմքը կը պարզեն, գոհունակ սրտով, հատորի չրջանակով, վերեւի խորագրով (*):

– Հիմա որ կրկին կը փորձեմ ետեւս նայիլ՝ դոյզն կը թուի ինծի վաստակը զոր պիտի պատմեմ...

Ութ գլուխով, խիտ թէ ծաւալուն տասնեակ եւ աւելի ենթաբաժիններով 255 էջերու վրայ երկարող հեղինակին Ինքնակենսագրութիւնը կամ՝ ինչպէս կը ճշդէ բազմիցս՝ Իմ կեանքի ճամբան..., ատոք հասկերով տարածուն բարեբեր արտի մը տեսքը կը պարզէ անկասկած: Եւ, ապահովաբար, ասոր արբշիռ համայքը կը տարածէ միաժամանակ, իր անչափ արբեցուցիչ համայնապատկերով:

Կեանքի մը յուշագրութիւնը, երբ կ'արտացոլէ ժամանակաշրջանի մը պատմութիւնը, երբ խոհ ու խոկով կը պատկերացնէ ո՛չ հեռաւոր անցեալ մը իր հեւքոտ վազքերով, տենդոտ եռքերով, ինչպէս նաեւ երբ կը թուէ հաւաքականութեան մը վաստակներն ու անոր արձանագրած անկորնչելի նուաճումները, այլեւս անխուսափելի կերպով կը դառնայ այլապէս չհեկեկան, այլապէս օրինակելի, մանաւանդ՝ ուսանելի:

Անդարձ կորած էջերը մէկդի (կրկնենք՝ ցաւալի իրողութիւն), հրամցուածն ալ բաւարար չափով կը հաստատէ աներկբայ ճշմարտութիւնը: Փաստը: Ցիրաւի, ապշեցուցիչ «բերք»ով կը յատկանշուի նախ եւ առաջ յուշագրողին դրիչը: Չի ասէ՝ Ոսկեղջիւրի եզերքներէն մինչեւ Դանուբի ափերը, ժամանակի կարեւոր հանդէսներուն եւ գլխաւոր թերթերուն մէջ կը գտնայ ակներեւ ներկայութիւն մը: Տասնամեակներ անընդմէջ: Բանն ու Գեղեցիկը, այսինքն միտքն ու արուեստը իր հուրքին մէջ պահող անոր գրիչը կը սեւեռի, թաթաւուն սրտով ու պրպտող միտքով, հայ կեանքը եռեւեփող գրեթէ բոլոր անցուդարձերուն եւ երեւոյթներուն վրայ:

Շատ են հետազօտութեանց, վերլուծութեանց բովէն անցած անոր հեղինակաւոր ստորագրութիւնը վայելող ուսումնասիրութիւնները, մենագրութիւնները, ինչպէս նաեւ զանազան առիթներով անոր հեղինակած բազում գրութիւնները: Իրաւի, վերլուծական միտք եւ սահուն ու բեղուն գրիչ, որ ո՛չ մէկ յոգնութիւն կը ճանչնայ: Կը գրէ պարզ եւ հարուստ հայերէնով եւ գիտէ մատչելի դարձնել իր չօշափած ամէնէն բարդ նիւթերն անգամ: Ցուչերուն մէջ ստէպ կ'երեւին անունները իր աշխատակցած թերթերուն, պարբերականներուն, ամսագրիներուն: Ըսենք՝ ոչ հեռաւոր անցեալ մը կը պատկերանայ իր երազային համայքովը, առնուազն անոնց համար, որ քիչ–չատ, հեռուէ–հեռու հետեւած են ժամանակաշրջանի եռեւեփող ազգային «կեանք»ին: Եւ սերտած զայն: Արեւելք, Բիւզանդիոն, Սուրհանդակ, Բիւթանիա եւայլն: Եւ դեռ հանդէսներ ու գրական ձեռնարկներ՝ Մեհեան, Մեղրագետ, Երկունք, Շաւիթ, Նաւասարդ, Գոյամարտ, այս մէկը Իմմիր: Բայց մանաւանդ Ազատամարտ – Ճակատամարտ: Մանաւորաբար Ազատամարտի մէջ է, որ երկար ատենով կ'երեւայ անոր ստորագրութիւնը իբր թերթին պատասխանատու տնօրէնն ու անոր մնայուն կարեւոր աշխատակիցը:

❦

Կեանքի մը «պատմութիւնը», ան որ մենք յուշագրութիւն կ'անուանենք ,անկասկած, կ'ունենայ այլազան եւ այլաբնոյթ հանգրուաններ: Ց.Ճ. Սիրունիի պատանութեան օրերը հայկ. կրթական յարկերու տակ՝ Խասեան (1901–03) եւ այնուհետեւ կեդրոնական (1904–09) դառն եւ անոյշ յուշերու դուռ կը բանան եւ, ենթական կ'օրօրեն տեսակ մը երանութեամբ: Մանաւանդ համ–հոտ ունեցող լեզուով մը կը հաստատեն այն աներկբայ իրողութիւնը, թէ մէկու մը հայեցի նկարագիրը, գիտակցական աստիճանը կը կազմաւորուի, կը ձեւաւորուի, այլ խօսքով կը դարբնուի ազգային կրթարաններու մէջ: Ոգին կը կը–ռանուի հո՛ն:

... Դառն եւ անոյշ դեռ այնքան յուշեր միտքս կը բերեն այդ օրերը ... կը խոստովանի ան ալեւոր տարիքին՝ անդրադառնալով աղուամազով սոնքացող իր երբեմնի պատանի–երիտասարդի կեանքին, ըստէպ յօրինակ այլոց:

***

Գինովցաւ: Մատնանշումը տեղին է, երբ հարկ է խօսիլ 1908 Յուլիս 23ի Հիւրրիյէթի մասին: Երբ Սուլթան Համիտ Սահմանադրութիւն մը կը «չնորհէ» երկրին, երբ կը բացուին յանկարծ բանտերու դուռները, աքսորավայրերէն մարդիկ կը դառնան ետ, վերջ՝ դրաքննութեան եւ վերջ՝ մամուլի կաշկանդումներուն: Երգ եւ «կեցցէ՛», արեւշատութեան մաղթանք Վեհափառ Սուլթանին, զի ազատութիւն պարգեւեր է երկրին...

Հիմա մտաբերեցէք Պոլիսն ու շրջանները այդ օրերուն (մինչեւ 1914): Առանց, բնականաբար մոռնալու Գաւառը, որ արդէն սկսած էր խլրտիլ, թօթափել իր վրայ ժանգ կապած փոչին, ի խնդիր հայ հոգիի եւ մտքի ժայթքին, արդասաբերութեան: Իսկապէս, կարծես ընդերքին մէջ դարեր չարունակ ինքն իր մէջ եռացող, ինքն իրմով եռեւեփող հուրն էր, որ յանկարծ, պատեհ առիթէն օգտուելով, դուրս կը ժայթքէր խաւարէն՝ նոյն այդ մռայլ գիշերը իր լաւաներուն տակ ծածկելու համար: «Ցեղին ձայն»ը իր լրումին կը հասնէր Վարուժաններով եւ Կոմիտասներով, թուելու համար երկու գագաթները միայն այն հսկայ չարժումին, որ նոր կեանսունակ աշխարհ մը կը բանար հայ իրականութեան մէջ,– աշխարհը հայրենի դաշտերուն եւ ծմակներուն, եւ կեանքը, որ կը կենդանացընէ զանոնք: Հայկական գեղարւեստն էր միեւնոյն ատեն, որ իր բոլոր երեսներով,– բեմ, երգ եւ այլք,– ցայտուն կը դառնար իր այնքա՛ն քնարական, այնքա՛ն հարուստ եւ այնքա՛ն զգայուն երանգներով: Եւ, վերջապէս հայ միտքը, որ կը կազմաւորուէր եւ կը ճիւղաւորուէր՝ մտնելով այլ եւ այլ ոլորտներու մէջ:

Այսպէս է, որ արեւմտահայ միտքն ու հոգին անհասելի նուաճումներ ձեռք կը ձգեն, այնքան կարճ ժամանակի մէջ, դառնալով փայլուն եւ եզակի իրականութիւններ:

Բեղուն մտաւորականը որ կ'ըլլայ Ց.Ճ. Սիրունի, իր լման մասնակցութիւնը կը բերէ այս օրինակելի չարժումին, դառնալով կըրտսեր անդամը ստեղծագործ ու տեսլապաշտ սերունդի մը:

Ցուչերը կը վկայեն կրկին, թէ ան հանրային մշակի տենդով տոչորուն, յարատեւ ճիգով եւ օրինակելի նուիրումով մը կը փորձէ սատար հանդիսանալ հանրութեան, այս վերջնոյն առջեւ բանալով ժողովուրդի մը հոգեկան հարստութիւններու եւ մտքի իմացութիւններու լրիւ գանձարանը: Այսպէս է, որ ինչպէս ցոյց կուտան անոր տողերը, մենք զինք կը գտնենք այլազան ձեռնարկներու մէջ, միշտ յառաջատար դիրքերու վրայ: Օրինակ՝ Պոլսոյ Հայ Բեմը, որուն կ'օժանդակէ Հիւրրիյէթի առաջին օրերէն, աջակցելով Վահրամ Փափազեանի նախաքայլերուն, հայ թատերական միութիւն մը կազմել ուզելով 1910ին կամ Ռ. Զարդարեանի եւ Դ. Վարուժանի հետ 1914ին մաս կազմելով յանձնախումբի մը, որ կը միտէր զօրավիգ կանգնիլ թատերական չարժումին: Զինք կը տեսնենք նաեւ Շ. Քրիսեանի կողքին, հայ մարզական կեանքը խթանելու առաջադրութեամբ եւ, վերջապէս, Զ. Եսայեանի, Շ. Միսաքեանի, Գ. Բարսեղեանի եւ Հ. Նազարեանցի հետ՝ հրատարակչական գործի մը կազմակերպման համար 1910ին: Ընթերցողը կը հաստատէ անգամ մը եւս, թէ այլապէս կարեւոր կ'ըլլայ անոր դերը կեդրոնականի Սանուց Միութեան կազմութեան եւ Կեդրոնականի վերաբացման աշխատանքներուն մէջ: Խասեան Սանուցի անունով սարքած դրական ասուլիսներ 1912–13 (Վարուժան, Զօհրապ, Շանթ, Զարդարեան, Սեթեան, Սիամանթօ):

1915 Ապրիլ 24: Նոր անփայլ չրջան մը կը բացուի անոր կեանքին մէջ: Հեղինակը զայն կը կոչէ «Թաքստոցի տարիներ»: Առանձին հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին,– գոգցես իբր արկածալի վիպակ,– յուշագրական այդ էջերը: Զորս տարիներ, դժնեայ, ինչպէս կ'անուանէ ան:

1918, Նոյեմբեր 10: Զինադադարի հռչակումէն օգտուելով, ուրիշներու պէս ինքն ալ դուրս կը նետուի թաքստոցէն: Կը ճշդէ,– աւա՛ղ, քանի մը թափթփուկ, մեր ուսերուն առնելու ահաւոր բեռը անթիւ հոգերու, զորս մեզ կը բերէր նոր կեանքը: Կը սկսի հանրային աշխատանքի նոր չրջանը, 1914–18ի հարկադրական ընդհատումէն ետք: Այս մէկն ալ նոյնքան կարեւոր, նոյնքան անհրաժեշտ:

Վերապրող մտաւորականներու, գրագէտներու եւ հանրային գործիչներու հոյլի մը հետ (Օտեան, Զրաքեան, Թէոդիկ, Ցովհ. Ասպետ, Հ. Արսէն Ղազիկեան, Շ. Միսաքեան, Ահարոն, Վահրամ Թաթուլ, Յակոբ Տէր–Յակոբեան, Մերուժան Պարսամեան, Թուելու համար քանի մը վերադիր անուն միայն) կը փորձէ վերակենդանացընել Արեւմտահայութեան չունչը, զոր մահաբեր եղեռնը փորձած էր ընդմիշտ լռեցնել: Գինովութեան նոր չրջան կ'անուանէ հեղինակը ակնարկելով այդ օրերուն, քանի չորս տարիներու արհաւիրքը ճաչակած եւ եղեռնի անդոհանքը ապրած վերապրողները ո՛չ միայն քաոսէն ազգային կեանք կ'ուզեն ստեղծել՝ կարելւոյն չափ կանոնաւոր, այլեւ, փութով կ'ոգչունեն ծնունդը նոր Հայաստանին՝ Արարատի չուքին:

Այնուհետեւ, էջերը կը գտնենք իր աստանդական կեանքին հետ: 1922էն ետք, այս անգամ ի Ռումանիա: Իսկապէս, հոն եւս ան գործօն ներկայութիւն մը կը դառնայ ո՛չ միայն գաղութին ներքին կեանքին (մանրամասները չատ), այլեւ Հայ–Ռումէն մշակութային կապերու հաստատման եւ սերտացման մէջ:

Տառապալից կեանք մը կ'ունենայ յատնապէս Բ. Աչխարհամարտի տաք օրերուն, երբ գժնեայ պայմաններու տակ կը ձերբակալուի (1944) Ռումանիա խուժած կարմիր բանակին կրնկակոխ հետեւող տըրտհուչակ գործակալութեան մարդոց կողմէ: Կ'աքսորուի Սիպիր: Տասը տարի: 1955 Ցունուար, տուն դարձ: Գրչի բեղուն աչխատանքի կողքին, կը միտի եւ կը յաջողի կեանքի կոչել Հայագիտութեան զարգացումին ծառայող ամպիոն մը: Պատմագէտ Վ. Պըլըճեանուի հետ հիմը կը դնէ (1956) Ռումէն Արեւելագէտներու Ընկերակցութեան, միաժամանակ վարելով ասոր հայագիտական ճիւղը: Կը դառնայ բանիմաց խմբագիրներէն մին Ընկերակցութեան ըմբիւտիա է Աբթա Օրիէնթալիա պարբերականին: Կը հրապարակէ առաւելաբար հայկական նիւթերու չուրջ ուսումնասիրութիւններ: Եւ, իբր վարձուց ու պարծանաց արժանի աչխատանք՝ 1971ին կ'ընտրուի Պատուոյ նախագահ վերոյիշեալ Ընկերակցութեան: Սերտ դրացակցութիւն հայասէր – հայագէտ Նիքոլա Եորգայի հետ, եւայլն:

Կը մտածենք: Վաստակաւոր մըչակը իր կեանքին փոթորկայոյզ

(*) Յակոբ Սիրունի՝ Ինքնակենսագրական Նօթեր: Հր. «Սարգիս Խաչենց» Երեւան, 2006: «Ժամանակ եւ խոսք» մատենաշար: Խմբագիր՝ Հենրիկ Բախչինեան: Յաւելուած՝ Գիծեր Ց. Ճ. Սիրունիի կեանքէն՝ Գր. Ճօլօլեան: Ծանօթագրութիւն – անուանացանկ – բառարան: Ամբողջը՝ 350 էջ: Լոյս ընծայումը կը պարտինք Սիրունիի եղբօր երեք որդիներուն՝ Փաթրիք, Գլօտ, Էտուի: Գնահատելի եւ ծախահարելի,– հրատարակուած Մեսրոպեան հարազատ ուղղագրութեամբ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ» ՀԱՏՈՐԷՆ)

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Ցառաջապահ այն սերունդին մէջ՝ որուն վրայ այս արագ ակնարկը նետեցինք, եղան անչուշտ նաեւ ուրիշներ, որոնցմէ ոմանց դեռ պիտի հանդիպինք մեր սոյն նիւթի ընթացքին: Անոնցմէ ոմանք, օրինակ, մաս առին նաեւ հայ գրականութեան առաջին խարխափումներուն մէջ, ինչպէս ուրիշներ դեր պիտի կատարէին հայ կեանքի տարբեր մարզերուն վրայ:

Աչխարհաբարի ծաղկման առաջին օրերուն իսկ՝ յայտնուեցան չատ մը գրողներ որոնք աչխարհաբարը իբրեւ արտայայտութեան լեզուն գործուցին, բայց ի վիճակի չեղան իրենց կնիքը դնելու իրենց ժամանակին վրայ: Որպէսզի աչխարհաբարը առաջին օրէն ինքզինք պարտադրէր՝ ան պէտք է կիրարկուած ըլլար գրական այնպիսի երկերու մէջ որոնք թուական բանային: Ծիծաղելի պիտի ըլլար Տանթէ մը երեւակայել Պոլսոյ մէջ, բայց ան Խաչատուր Աբովեան մը եւս չունեցաւ: Եթէ Ֆիէրինցայի բարբառը առաջին վայրկեանէն յաղթանակեր էր Տանթէի չնորհիւ, «Վէրք Հայաստանի»ն դժուարութիւն չքաչեց ճամբայ բանալու համար Երեւանի բարբառին:

Պոլիս այդպիսի բախտ չունեցաւ: Չյայտնուեցաւ այնտեղ այնպիսի դէմք մը որ իր տաղանդին ուժով սերունդի մը ռահվիրան դառնար: Ան դեռ պիտի սպասէր որ կեանքը ինքը ստեղծէ այդ նոր սերունդը:

Եւ սակայն արեւմտահայ հորիզոնի վրայ ալ երեւցան մարդիկ՝ որոնք տաղանդ ունեցան, եւ մեղքը բոլորովին ալ իրենցը չէ եթէ պայմանները թոյլ չտուին որպէսզի առաջին օրէն ռահվիրայ գառնան անոնք, եւ պարտադրեն աչխարհաբարը որով սկսեր էին գրել: Ստեփան Ոսկան, Խաչատուր Միսաքեան, Գրիգոր Օտեան նման դէմքեր էին, օրինակ, բայց անոնց հմայքը այնքան զօրաւոր չեղաւ որպէսզի սերունդ մը առաջնորդէին: Եւ սակայն նոյն այդ երեքն եղան որ արեւմտահայ գրականութիւնը ճամբայ հանեցին, անոր առաջին երեք սիւներն հանդիսանալով:

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ (1825 – 1901)

Ծնած եւ նախնական կրթութիւնը ստացած Իզմիր, պահ մը ուսուցչութեամբ կը պարապի հոն ու 1846 ին կ'անցնի Փարիզ, ուր 1850ին կ'աւարտէ Սորպոնը, միեւնոյն ատեն խառնուելով նոյն օրերու յեղափոխական յորձանքին: Պահ մը Պոլիս եւ Իզմիր դեգերելէ ու կաթոլիկութեան դէմ երկու տետրակներ լոյս ընծայելէ յետոյ, Փարիզ կը վերադառնայ կրկին, եւ կը նուիրուի հրապարակագրութեան, հրատարակելով «Արեւելք»ը նախ (1855 – 1856), յետոյ «Արեւմուտք»ը (1859), ռահվիրայ հանդիսանալով նոր գաղափարներու եւ անխնայ հարուածելով հայ ժողովուրդի յետադիմական ուժերը: Կ'անցնի յետոյ Իտալիա, Թորինոյի մէջ կը խմբագրէ «Իթալի» թերթը, ֆավուռէն կը հրաւիրուի իբրեւ ուսուցիչ անոր տղոց, ու իտալացի պետական մարդուն մահէն յետոյ դարձեալ կ'անցնի Փարիզ եւ 1864ին կը վերահրատարակէ «Արեւմուտք»ը: 1866ին է որ կը դառնայ Իզմիր ստանձնելով Մեսրոպեան վարժարանի տնօրէնութիւնը: Տեղական վէճեր կը դառնացնեն զինքը ու կը քաչուի հայ կեանքէն, կը հիմնէ «Վա Ռէֆորմ» ֆրանսերէն թերթը զոր կը խմբագրէ ամբողջ 34 տարի, 1867էն մինչեւ իր մահը: Կը մեռնի թշուառ, բայց փառաւոր կը թաղուի:

«Ոսկան հայ հրապարակագրութեան հիմնադրին է, կը գրէ Զօպանեան, ֆրանսական քաղաքակրթութեան ամէնէն ազնիւ տարրերովը կազմուած մաքուր եւ ուժեղ միտք մը, որ միացած՝ չիտակ, աննկուն ու յստակ նկարագրի մը, Եւրոպայի ազատական պայքարին մասնակցելէ յետոյ 48ի Ֆրանսական Յեղափոխութեան մէջ, այդ պայքարն առաջին անգամ մտցնողը եղաւ հայութեան խաւարտչին ջրջանակէն ներս» (1):

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1815 – 1891)

Ծնած էր Պոլիս, եւ ինքնաչխատութեամբ կարկառուն դէմք հանդիսացած իր ժամանակակիցներուն մէջ: Հայկաբանութեան ուսուցիչ է նախ, 1838–1840 տարիներուն, Սկիւտարի նորաբաց ճեմարանին մէջ: Ցետոյ դասեր կը ստանձնէ մասնաւորներու տուները, կը պարապի բանասիրութեամբ, իսկ 1848ին Փարիզ կը մեկնի՝ իբրեւ հսկող ուսանելու զացած հայ պատանիներու: Երբ 1852ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուի «Մասիս»ը՝ Միսաքեան Փարիզէն կ'աչխատակցի անոր: Հայիւ 1871ին կը դառնայ Պոլիս, արդէն ճերմկած եւ հայերէնի ու Ֆրանսերէնի դասեր կը ստանձնէ թաղային վարժարաններու մէջ: 1885էն ասդին մեկուսացած կ'ապրի՝ նորերուն դէմ քէն ըրած եւ ամփոփուած ինքն իր մէջ:

Միսաքեանէն մնացած երեք գլխաւոր գործերն են «Եպիմէնիդոս ի Վոսփոր», «Տճնուքիւճ հայրենասիրի» եւ «Կուրաց դաստիարակութիւն»:

Ըստ Զօպանեանի՝ Խաչատուր Միսաքեան հրապարակագրէ աւելին է. գրական եւ իմաստասիրական խոր զարգացմամբ հզօր «գրագէտ» մըն է,– թերեւս ամէնէն հզօրը զոր արեւմտեան Հայերն արտադրած ըլլան: ... Ժամանակակից գրական, կրօնական, քաղաքական, իմաստասիրական, ընկերական, մանկավարժական բոլոր հարցերուն վրայ իր ազնիւ ու լուրջ մտքին դատաստանը յայտնած է՝ անզուգականօրէն ներդաչնակ, ամուր ու ճոխ արձակով մը» (2):

Հրանտ Ասատուր, նամակի մը մէջ զոր 1922 Մայիս 2ին ուղղեր էր հին գրչեղբօր մը՝ Տիգրան Կամսարականին, սա տողերը ունի Միսաքեանի մասին.

«... Գալով Միսաքեանի աչխարհաբարին մասին գրածիդ, վերջերս կրցայ աչքէ անցընել բոլոր ինչ որ Միսաքեան հրատարակած է 1848էն 1872, եւ տպաւորութիւնս այն եղաւ թէ Միսաքեան իրաւամբ կրնայ գրաւել, Ստեփան Ոսկանէ ետքը, գեղապաշտ գրագէտի երկրորդ աթոռը մեր գրականութեան մէջ, ժամանակագրական կարգով: Ինք աւելի ճոխ լեզու մը ունի քան Ոսկան, բայց նուազ մեթոտաւոր: Աչխարհաբարը կը գրէ չատ պարզ երբ կամի, բայց յաճախ կ'ուզէ ցոյց տալ իր գրաբարի հմտութիւնն ալ, եւ այսպէս, հակառակ իր ճըշմարիտ գրագէտի խառնուածքին, երբեմն չի յաջողիր: Մութ են իր նախադասութիւնները, երբեմն հանելուկներ երեւալու չափ մութ: Իր քերականութիւնը չատ որոշ կանոններու վրայ հիմնուած չէ: Ականջով կը գրէ. հետեւելով վենետիկի աչխարհաբար գրողներուն, եւ քիչ մըն ալ "պատուելի Գրիգոր" փէշտիմալճեանին եւ այն ատենուան Պոլսոյ մէջ աչխարհաբար գրողներուն: Բայց իր գրագէտի բնապդէն վարուած, անոնց ամէնէն ալ վեր կը սաւառնի, ինչպէս ըսի, իր ատենը միայն Ոսկանն է որ կը գերազանցէ զայն չնորհիւ իր յստակութեան, եւ եւրոպական մտքի յստակ պայծառ պարբերութիւններուն, զոր դիտցած է ճուլել իր կանոնաւոր աչխարհաբարով» (3):

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ (1834 – 1886)

Մէկն էր գրական այդ երրորդութենէն, ինչպէս Նահապետ Ռուսինեանի եւ Սերվիչէնի հետ մէկտեղ պիտի կազմէր ուրիշ երրորդութիւն մը, Ազգային Սահմանադրութեան հիմնադիր երրեակը: Օտեան ճըշմարիտ ռահվիրայ մը եղաւ իր պատկանած սերունդին համար, եւ անոր պիտի հանդիպինք բազմաթիւ մարզերու վրայ: Բայց ան ճըշմարիտ գրագէտ մըն էր միեւնոյն ատեն, եւ թէեւ գրական որոշ երկ մը չի թողուր ետին, այնուամենայնիւ գրական իսկական գոհարներ ունի լրագրական իր յօդուածներուն, իր ճամբու նօթերուն, իր նամակներուն մէջ ,որոնք հոգածու ձեռքի մը կը սպասեն հայ գրական մեծ դէմքերու չարքին պատուոյ տեղ մը ապահովելու համար նաեւ իրեն եւ յաջորդ սերունդներուն ձգելու լեզուի եւ ոճի վարպետ մը, որ սակայն լեզուով մը կը գրէր 1857ին երբ դեռ նոր քալել սկսած էր աչխարհաբարը:

«Գեղեցիկն ու բարին պէտք է ըլլան միչտ նպատակ վիպասանին, եւ ոգեղն ու չարը միչտ իբրեւ միջոց գործածուին՝ աւելի դուրս ցայտեցընելու համար առաջինին գերազանցութիւնը: Այսու ամենայնիւ՝ թէեւ այն կոյր մոլեռանդներէն չենք որ մէկ բառի, մէկ հատուածի համար ամբողջ գործ մը կը դատապարտեն, սակայն ի բնէ ի կրթութենէ միչտ կը ցանկանք որ, թէ ըղարձութեան համար ըլլայ եւ թէ վարժութեան համար, մարդ միչտ ընթերցմանը մէջէն բարեպաչտ եւս դուրս ելնի քան զառաջինն...

... Մեր կարծիքովը՝ վիպասանութիւն մը որ բարոյական պարտուպատշաճ մեծարանքը կը ըլանայ, վիպասանութիւն մը որ մոլութեան բադին կը կանգնէ եւ խենէչանքն ու ցոփութիւնը կը խնկարկէ ,անարժան է կարդացուելու եւ անկարո՛ղ ընթերցողին չահը գրգռելու. ի՞նչ կարեկցութիւն կրնայ ունենալ, ի՞նչպէս մարդուս սիրտը կրնայ եփել երբ տեսնէ երկու սիրահարներ ցած կիրքերու գերի եղած, իրենց սէրը միչտ փոխանակելով՝ ստակի հետ, գեղեցկութեան հետ, աստիճանի հետ: Վիպասանութիւն մը՝ որուն մէջ սիրահարութիւնը այս տեսակ պատմուած է, մոլութեանց ու տըրփանաց տեսարան մը կը բանայ· այս տեսակ սիրահարութիւնը կը նըւաստացնէ ըզմարդ» (4):

ՇԱԻԻԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐ»

Ինչպէս արդէն գրած էինք, Հայաստանի տարին Շաւիլի մէջ սկսաւ Սեպտեմբեր 22ին, նկարիչ Դաւիթ Պետրոսեանի կտաւներու ցուցահանդէսի բացումով, քաղաքապետ Ժան Լըվէնի ողջոյնի ճառով եւ ճոխ հիւրասիրութեամբ մը:

Ցաջորդ կարեւոր ձեռնարկը Հոկտեմբեր 7ին էր, նչուած որպէս՝ «Հայկական Օր Շաւիլի մէջ»: Ամբողջ օրը, քաղաքին «Ալբրիտ»ը կ'ընդունէր հայ երկու կազմակերպութիւններ. –

● Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Ս. Տէր Դաւթեան» մանաճխլուղի անդամուհիները այցելուներուն կը հրամցնէին հայկական ճաչատեսակներ եւ կ'առաջարկէին վաճառքը հայաստանեան դիներու կամ ուրիշ ըմպելիներու:

● Իր կարգին, «Շէն» կազմակերպութիւնը, գեղեցիկ տաղաւարի մը մէջ կը ցուցադրէր ու կը վաճառէր Հայաստան պատրաստուած ներքաճչակ իրեր եւ արժէքաւոր յուչանուէրներ, որոնի մեծ ընդունելութեան կ'արժանանային մեծամասնութեամբ ոչ հայ այցելուներուն կողմէ: Այս երկու միջոցառումներուն զուգահեռ, ժամը 15ին տեղի ունեցաւ կարեւոր դասախօսութիւն մը. մօտ երեք ժամ, Ազահիտ Տէր Մինասեան լման պատկեր մը ներկայացուց հայ ժողովուրդի երեքհազարամեայ հարուստ պատմութեան, ծանրանալով ժամանակակից չրջանին վրայ: Ներկաները, որոնցմէ էր քաղաքապետը, հետաքրքրութեամբ հետեւեցան այս քիչ մը երկար բայց խիստ չահեկան պատմութեան դասին, իրենց հետ տանելով նոր գիտելիքներ եւ դասախօսին հեղինակած որոշ դիրքերը:

Այդ բացառիկ օրուան գագաթնակէտը հանդիսացաւ երեկոյեան «Երազ» պարախումբին փայլուն ելոյթը, «Ալբրիտ»ի 650 հոգինոց լեցուն սրահին մէջ: Շուրջ մէկ ու կէս ժամ, համոյքը նորարարութիւններով եւ մեծ ճաչակով ներկայացուց մեր տոհմիկ պարերը, խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մօտ:

Ցաջորդ օրը, երեկոյեան, նոյն սրահին մէջ բայց աւելի նեղ չրջանակի մը առջեւ, առիթը ունեցանք դիտելու Հայաստանին նուիրուած նոր պատրաստուած վաւերագրական ժապաւէն մը: Հեղինակը՝ Մարի-Տոմինիք Մասոլ, չորս ամիս Հայաստան մնալէ վերջ յաջողած էր, 90 վայրկեանի մէջ ամփոփել այսօրուան Հայաստանի լման պատկերը, իր դրական եւ բացասական կողմերով: Ֆիլմին ցուցադրութենէն վերջ, Տիկին Մասոլ ներկաներուն հարցումներուն պատասխանեց, խոստովանելով որ «սիրահարեր» էր այդ երկրին:

Հայկական օրուան այս ձեռնարկները եւ անոնց գոած ջերմ ընդունելութիւնը ապացոյց են որ «Հայաստանի տարի»ն Շաւիլի մէջ յաջողութիւն պիտի արձանագրէ: Անհամբեր կը սպասենք ծրագրուած յաջորդ միջոցառումներուն:

ՀՐԱՉՔ ՀՐԱՉԵԱՆ

---

(1) «Ազատիտ», 1903, էջ 86:

(2) «Ազատիտ», 1903, էջ 85:

(3) «Ազատիտ», 1931 Յունուար-Ապրիլ, էջ 113:

(4) «Մասիս», 1885 Յունուար 26:

(Շար· Ա· էջէն)

բուն թիւրախը աչն է, աւելի ճիշդ Ն· Սարքոզի:

Ն· ՍԱՐԿՈԶԻ արուարձան մը տեղեւոյ այտառպատած է որ ասկէ եռք բոլոր անոնք որոնք կը յարձակին ոստիկաններու վրայ, պէտք է դատուին ոճրային դատարանին առջեւ (Ասիզ), այլ խօսքով որպէս ոճրագործ եւ ոչ՝ յանցագործ: Այս խօսքերն ալ, ընդհանրապէս, վերագրուած են Ներքին նախարարին ամբոխավար դիրքին:

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ հինգ նախարարներ, որոնք կը պատկանին նախագահին «Մեր Ուկրանիան» կուսակցութեան, իրենց հրաժարականը տուած են Հոկտեմբեր 19ին, բանակցութիւններու ձախողութենէն հետք: Հրաժարեալ նախարարները կը պատկանին Աւրդարութեան, Առողջապահութեան, Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Ներքին մարզերուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ ՍՐԲՈՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ՝ ՄԱՏԹԷՈՍԻ, ՄԱՐԿՈՍԻ ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21

Գիշերապիճ եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ

ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր Դաւըթեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները· –

Տիկին Ժապլին Մուրատեան 20 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Թերար Քիւլչեան 20, Տէր եւ Տիկին Գոսթոկլուեան 40, Տէր եւ Տիկին Վ· Դարբինեան 20, Տէր եւ Տիկին Պ· Շըտոյեան 30, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչեան 50, Տէր եւ Տիկին Տէր Գալուստեան 50, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան և Կօչկարեան ընտանիք 50ական Եւրօ:

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:** en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Աւելցեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն Կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսթի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն Կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հաւաքատեղի ժամեր·–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աստղակ հրապարակէն:

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans·

Աւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14:

Հ·Մ·Ը·Մ· – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
MARDI
24 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·560 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·560

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12Ի
ՓՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ԲԱՆԱՎԷՃԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ըստ երեւոյթին, Ազգ· Ժողովի Հոկտ· 12ի քուէարկութիւնը Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտողներու պատժելիութեան օրինագիծին վերաբերեալ, սկսած է թերթօնի բնոյթ առնել: Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ որ նիւթ հայթայթեց չատերու, երբեմն նոյնիսկ ծիծաղելիի սահմաններուն մէջ, քաղդատելով հարցեր որոնք ոչ մէկ կապ ունէին իրարու հետ, մանաւանդ ոչ՝ Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այսպէս, «Վալէօր դ'Աքթիւէլ»ի հարցազրոյց մը տուած է Ֆրանսուազ Շանտէրնակոր, որ կը կրկնէ ինչ որ ըսած էր հեռատեսիլի Գ· կայանէն անցեալ երեքշաբթի, Հոկտ· 17ի իրիկունը: «Կը բաւէն պատմութեան մասին օրէնքները» կը չեչտէ ու կ'ուզէ որ նախագահ Շիրաք դիմէ Սահմանադրական խորհուրդին, որպէսզի մինչեւ Հոկտեմբեր 12ի օրինագիծը: Հեգնանքով հարց կու տայ թէ ե՞րբ Ֆրանսա օրինագիծ մըն ալ պիտի պատրաստէ ստալինեան գուլագներու մասին կամ Անգլիացիներու ճնշումին՝ իրլանտացիներու վրայ:

***

Ֆիկարոյի (Հոկտ· 21–22) կարծիքներու էջին մէջ, Փիէր Մարքսպրիւ չեշտը կը դնէ մոռացութեան վրայ, որովհետեւ, կ'ըսէ, զարերու երկայնքին մոռացութիւնը մարդոց երջանկութիւնն էր եւ փրկութիւնը, իրեն համար՝ ապրիլ, նախ կը նշանակէ մոռնալ: Այս մոռացութեան գովքը կը վերաբերի, անշուշտ, մեր օրինագիծին: Եւրոպայի զարմացած աչքին առջեւ, կը գրէ, Ֆրանսայի Ժողովրդանը պատմութեան դատարանի հանգամանք տուած է ինքն իրեն եւ որոշած որ այլեւս իրաւունք չունինք վիճելու, մեկնաբանելու, ուսումնասիրելու Հայերու ցեղասպանութիւնը Թուրքերու կողմէ: Օր մը չէ օր մը, հարկ է, կ'ըսէ, խմել Լեթէի ջուրը, ժամանակ անցընել յիշելով, կը նշանակէ արդէն իսկ մեռած ըլլալ: Ամբողջ գրութիւնը հիմնուած ըլլալով մոռացութեան այս անհրաժեշտութեան վրայ, հարց կը դառնայ թէ ո՞ւր է Մարքսպրիւի տրամաբանութիւնը, քանի ինք իսկ իր եզրակացութեան մէջ կը ստիպուի գրել թէ «Ամէն ինչ յիշողութիւն է, մինչեւ իսկ մոռացութիւնը եւ թէ ժողովուրդներն ու մարդիկ պարտին պայքարիլ ունենալու համար յիշել թէ ինչ եղած էին»...

***

Այս նիւթը վերջացնենք աւելի զուարճալի կէտով մը: Թուրքիոյ Կրթութեան նախարարը կ'ուզէ գրաքննել դպրոցական այն հատորները, ուր տեղ գտած են Խօժէն Տըլագրուայի (1798–1863) ամէնէն յայտնի մէկ գործին վերարտադրութիւնը՝ «Ազատութիւնը որ կ'առաջնորդէ ժողովուրդը»: Ըստ Թրքական թերթերուն, ինդրոյ առարկայ հրատարակիչները այդ առընչութեամբ հրահանգներ ստացած են արդէն, որ վերցնեն 65րդ էջը, ուր լոյս տեսած է վերարտադրութիւնը այդ գործին, որ կը գտնուի Լուվրի թանգարանը: Պատատը կը ներկայացնէ 1830ի յեղափոխութեան մէկ պատկերը: «Մի լլլէյթ»ի խմբագրին համար՝ «Այդ գործը խորհրդանիշն է Ֆրանսական յեղափոխութեան: Եւ ատով, ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ ժողովրդավարութեան խորհրդանիշն է»: Դեռ կը թելադրուի որ եւրախաններուն արգիլուած ըլլայ թանգարան այցելել, որպէսզի մերկ ծիծերը չերեւնեն (Տըլագրուայի պատատին մէջ կնոջ կուրծքը մերկ է):

Հ· Ց· Դաշնակցութեան Աբեմատեան

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑԻՆ ՀԵՏ

Հոկտ· 20ին, հայ – աղրբեջանական սահմանագիծի Իջեւան – Ղազախ հատուածին մէջ, Օ·Ի·Մ·Ը·Ի·ի հերթական նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Անճէյ Կասպրչիկի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարներուն հանդիպումը՝ փոխադարձ վստահութեան ամրապնդման նկատառումով: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան հաղորդագրութեան համաձայն, քննարկուած են երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող, սահմանի հսկողութեան ու հրադադարի պահպանութեան առընչուող հարցեր:

***

ԱՐԱՐԱՏԻ ՁԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԼԻՆ

Երկրին կենսոլորտի հետզհետէ ջերմացումին առընչութեամբ կատարուած քաոսային կամ առնուազն մտահոգիչ հեռանկարները անմասն չեն ձգեր Հայաստանը: Արդարեւ, Հոկտ· 20ին Երեւան տեղի ունեցած համաժողովի մը ընթացքին որու կազմակերպիչն էր Եւրոպական Խորհուրդի կայուն զարգացման յանձնաժողովը, փորձագէտ Ա· Կոտըլինթ յայտնած է թէ 100 տարի ետք Արարատի «ձեր կատարը» այլեւս ձիւնաթափ կ'ըլլայ: Հայ մասնագէտներն ալ հաւատած են որ Արարատի ձիւնը կը հալի ամառնային տաքերէն ետք: Կլիմայական փոփոխութիւններով, Հայաստանի համար կը նախատեսուին հետզհետէ աւելի տաք ամառներ եւ աւելի ցուրտ ձմեռներ: Ծաւալուն կը դառնան հողասահքերն ու ջրհեղեղները, ձիւնհալները, կարկուտն ու անձրեւները մեծ վնասներ կը պատճառեն գիւղատնտեսութեան:

***

«ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» Ի ՊԱՏՈՒԻ

Հոմի չարժանկարի փառատօնին պարգեւներու բաշխումը կատարուած է եւ լաւագոյն իգական դերակատարութեան պարգեւը չնորհուած է Աբիան Ադբրիտի «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան» ժապաւէնին մէջ խաղացած իր դերին համար: Ծանօթ է որ, ինք կինն է ժապաւէնին բեմադիր՝ Ռոպէր Կէտիկեանին:

Եւրոպայի Կեդր· Կոմիտէն հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէ որ Հոկտ· 17ին, Արա Գրիգորեանի ղեկավարած պատուիրակութիւնը հանդիպում մը ունեցած է Ընկերվարական կուսակցութեան Ա· քարտուղար Ֆր· Հոլանտի հետ: Փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ, Հ·Ց·Դ·ի ներկայացուցիչները չեչտած են թէ որքան կենսական եղած է ընկերվարական երեսփոխաններու դիրքը ժխտողականութեան պատժելիութեան օրինագիծին քուէարկութեան համար, Հոկտ· 12ին: Այս առթիւ, ճշդուած է որ, ընդառաջելով Հ·Ց·Դ· Բիւրոյի հրաւէրին, Ֆր· Հոլանտ Հայաստան պիտի երթայ Մարտին: Հուսկ, Հ·Ց·Դ· անդամ մը եւս չնորհակալութիւն յայտնած է Ֆր· Հոլանտի իր յանձնառութեանց յարատեւութեան համար եւ միանգամայն համաձայնութեան եկած են, որ պարբերական հանդիպումներու ժամանակացոյց մը ունենան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններու մէջ, դիմաւորաբար որոշ վայրեր, բրտութիւնը օրէ օր աւելի ծաւալ կ'առնէ եւ 2005 Հոկտեմբերի Գլիշի–սու–Պուայի միջադէպերուն (երկու պատանիներու մահը) տարելիցը (Հոկտ· 27) աւելի մտավախութիւն կը պատճառէ: Արդէն իսկ, Շաբաթ օր, Հոկտ· 21ին, օր ցերեկով կրինեըվիի մէջ ոստիկաններու վրայ յարձակած են 15–20 պատանիներ եւ կրակի տըւած են հանրակառք մը (բարեբախտաբար պարապ) եւ երեք կառքեր: Ցաջորդ օրն ալ ծանր միջադէպեր պատահած են Սէն – Սէն Տընի նահանգի այլ վայրերու մէջ: Ռամազանի վերջաւորութիւնը աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ զօրքերը, որոնց մասնակցութիւնը Լիբանանի ՓԻՆԻԻԼ-ի միջնադէր ուժերուն բաւական աղմուկ բարձրացուց եւ կը շարունակէ բարձրացնել, Ուրբաթ, Հոկտ· 20ի առաւօտուն ծովային ու օդային ճամբով հասած են Լիբանան: Զինուոր եւ անձնակազմ, ընդամէնը 261 հոգիէ բաղկացած զօրքը 7·200ի հասցուցած է Լիբանան գետեղուած ՓԻՆԻԻԼի ուժերուն թիւը, որ իր լրումին պիտի հասնի 15·000 զինուորով: Օսմանեան կայսրութեան ժամանակաշրջանէն ի վեր առաջին անգամն է որ թուրք զինուորներ ոտք կը կոխեն Լիբանանեան հողին վրայ, նոյնպէս առաջին անգամն է որ մահմետական երկրի մը զինուորները մաս կը կազմեն Լիբանանի ՓԻՆԻԻԼ-ին:

ԻՐԱՔԻ կացութիւնը սկսած է մտահոգել Պուշը, որ կրնայ դեմոկրատներուն ձգել խորհրդարանական ընտրութիւններու յաղթանակը, քանի քննադատութիւնները օրէ օրէ կ'աւելնան: Շաբաթավերջին, աւելի քան 60 մեռեալ կար ոճրափորձերէն եւ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ Ռըմսֆելտ տուրիւ արդարացում չէ գտած քան ըսել որ՝ «Իրենց (իմա՛ Իրաքցիներուն) երկիրն է: Թող կառավարեն»: Մինչ Հոկտեմբերի ընթացքին, 78 ամերիկացի զինուոր մեռած է: Ամերիկացի դիւանագէտ մը (Արտաքին նախարարութեան մերձարեւելեան հարցերու դրասենեակի տնօրէնը) խոստովանած է որ ԱՄՆ սխալներ գործած են, ամբարտաւանութիւն եւ անհեթեթութիւն ցուցաբերած են Իրաքի մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Մ· Սահակաշվիլի «յիմարութիւն» որակած է Վ· Պուտինի այն ամբաստանութիւնները, ըստ որոնց Վրաստան «արեան լոգանք» մը կը պատրաստէ Վրաստանի անջատողական Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ հանրապետութիւններուն մէջ: «Հարց չկայ Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ, ըսած է Պուտին, հարց կայ Հարաւային Օսէթիոյ և Վրաստանի միջեւ եւ Աբխազիոյ ու Վրաստանի միջեւ»: Ռուսաստանի նախագահը այս յայտարարութիւնը ըրած է Լահթի (Ֆինլանտա), Եւրոպական վեհաժողովին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, չեչտելով թէ Վրաստանի կառավարութիւնը կ'ուզէ որ դերիշխանութիւնը վերահաստատել ամբողջ հողամասին վրայ, բայց արեան լոգանքի մը դնով:

ՓԱՐԻԶի պաթիէի հրապարակը փորձած են հաւաքուիլ, Շաբաթ Հոկտ· 21ին, մօտ հարիւր թուրքեր ընդառաջելով «Թալաաթ փաչա չարժում»ին կոչին, հակառակ անոր որ ցոյցը արգիլուած էր: Երկու վայրկեան կրցած են Օպերայի սանդուխներուն վրայ պատատ մը պարզել եւ լոզունգներ արձակած են «Մեր մեծ հայրերը դահիճներ չեն», «Ցեղասպանութիւն չէ եղած» արտայայտութիւններով: Ոստիկանութիւնը մէկ ժամուան մէջ ցրուած է ցուցարարները:

ՀԱՄԱՍի բանբերը՝ Ֆ· Պարհամ անմիջական պատասխան մը տուած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Տուսթ – Պլազիի, որ հրեայ համայնքի ձայնասփիւռի կայանէ մը յայտարարած էր որ՝ «իր մօտեցումը բաւական յառաջդիմած է ի նպաստ պատին», զոր Իսրայէլ բարձրացուցած է Այսրյորդանան, աւելցնելով՝ «պաղեստինցի ժողովուրդն է որ կը տառապի գաժանութեամբ այդ պատէն, ոչ՝ Ֆրանսացի ժողովուրդը»:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ հողամասին վրայ թաքցուած «ենթագետնք»եր զոր ցանած է իրայէլեան օդուժը անմեղ զոհեր կը խլէ պատերազմէն ետք: Այսպէս, 10 տարեկան մանչուկ մը մեռած է, եղբայրն ալ ծանրօրէն վիրաւորած, երբ ճիթապտուղ կը ժողվէին: Պատերազմին վերջաւորութենէն ի վեր 22 մեռեալ կայ եւ 120 վիրաւոր:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի հարաւը անճնաստանական ոճրափորձ մը գործուած է, որու թիրախներն էին ՕԹԱՆ–ի ուժերը, բայց զոհ զացած են երկու երախաներ, վիրաւորուած են նաեւ երեք անգլիացի զին–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄՆ ԴԷՄ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարի տեղակալներէն Տանիէլ Ֆրիտ Պրիւսէլի մէջ լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին պատասխանելով Հայկ· Ցեղասպանութեան ժխտումին պատժելիութեան մասին Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին քուէարկած օրէնքին առընչուող հարցումի մը, ըսած է թէ ԱՄՆ չեն ընդունած ցեղասպանութիւն բառը եւ թէ իր երկիրը կողմերուն միջեւ կը յանձնարարէ երկխօսութիւնը շարունակել այս հարցին չուրջ: Անդրադառնալով այս նիւթին մասին նախագահ Շիրաքի վերապահութեան, Ֆրիտ ըսած է թէ ԱՄՆ եւս կը բաժնեն այդ մտահոգութիւնը չուրջ ազատ արտայայտութեան մթնոլորտը չարունակուի:

Ան աւելցուցած է սակայն թէ ատիկա չի նշանակեր որ ԱՄՆ անկարեւոր կը նկատեն 1915ի պատահարները, այդպէս հանդերձ անիմաստ կը նկատեն այդ մասին խօսիլը արգիլող օրէնքներու քուէարկումը: «Ամէն երկիր իր անցեալին մէջ ունի պատմութեան էջեր որոնցմով չի կրնար հպարտանալ: Ամերիկա ամօթալի արարք մը գործած էր, երբ ճափոնցիները ճամբարներու մէջ հաւաքած էր Բ· Աշխարհամարտի օրերուն: Թուրքիա եւս պէտք է քաջալերուի որպէսզի այս նիւթի չուրջ ազատ բանավէճի մթնոլորտ ստեղծուի: Երբորդ երկիրներուն պարտականութիւնն է քաջալերել Թուրքիա – Հայաստան երկխօսութիւնը, այլ ոչ թէ կողմ ըլլալ խնդրին մէջ» եզրակացուցած է ամերիկացի դիւանագէտը:

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Համաձայն մեր պատմիչներու վկայութեան, մեր նախնիքները Թէեւ օրը երեք անգամ եկեղեցի յաճախած են, սակայն անոնք աղօթած են եօթն անգամ, առաջնորդըւելով սաղմոսերգուի հետեւեալ տողերով. «Եօթն անգամ յաւուրն օրհնեցից զքեզ վասն իրաւանց եւ արդարութեանց քոց»: Իսկ վանքերու եւ մենաստաններու մէջ լրիւ կերպով կը կատարուէին նախատեսուած կանոնական պահերու արարողութիւնները: Այդ երկար պահերը լեցնելու համար անհրաժեշտ էր յօրինել հոգեւոր երգեր: Հոգեւոր երգերը կը յօրինուէին քանի մը տարբեր, բայց զիրար լրացնող պատճառներով: Նախ՝ եկեղեցական երգեցողութեան մէջ այլազանութիւն մտցնելու եւ պաշտամունքը հաճելի դարձնելու ապա՝ հաւատացեալներու մէջ բարեպաշտութեան զգացումը բարձրացնելու եւ յետոյ՝ երգը դարձնելու քրիստոնէութիւնը քարոզելու եւ տարածելու միջոց:

ԻՆՉՊԷՍ ՁԵՒԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր եկեղեցական երգեցողութիւնը ձեւակերպուած է օտար ազդեցութիւններու տակ:

Ա.– Եբրայական տաճարի ազդեցութիւն

Քրիստոնէութեան պատմութենէն գիտենք որ Յիսուսի աշակերտները եւ առաջին քրիստոնեաները հրեաներ էին: ԳՈՐԾՔ ԱՌԱՔԵԼՈՑՁն կը տեղեկանանք որ անոնք կանոնաւոր կերպով կը յաճախէին Երուսաղէմի Տաճարը աղօթելու եւ լսելու Առաքեալներու քարոզները ու խրատները: Անոնք Տաճարին մէջ նոյնիսկ ունէին իրենց մասնաւոր տեղը, որ կը կոչուէր Սրահ Սողոմոնի: Յետագային, երբ Երուսաղէմի մէջ հալածանքներ սկսան քրիստոնեաներու դէմ, հաւատացեալները ստիպուեցան հեռանալ տաճարէն եւ հաստատեցին իրենց ժողովարանները, որոնց տուին վերնատուն անունը:

Առաջին քրիստոնեաները հրէական տաճարէն իրենց ժողովարանը փոխադրեցին տաճարին սովորութիւնները, աղօթքներն ու երգերը, նոյնիսկ մովսիսական տօները, անոնց տալով քրիստոնէական իմաստ եւ խորհուրդ: Այսպէս, Եգիպտոսէն ազատագրման նուիրուած Պասէքի տօնը փոխարինուեցաւ Յիսուսի յարութեան տօնով: Տաճարական պատուիրաններու տօնը, որ կը կատարուէր Պասէքէն 50 օր ետք, փոխարինուեցաւ Հոգեգալուստի տօնով. Զոհաբերութեան արարողութիւնը փոխարինուեցաւ նախնական պատարագով եւայլն:

Հրէական ազդեցութեան հետեւանք են այն կարգ մը բառերը, որոնք մինչեւ այսօր կը գործածուին մեր եւ ընդհանրապէս քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս՝ ալէլուիա, այսինքն՝ օրհնեցէք Եհովան, ամէն, այսինքն՝ վըստահելի, եղիցի, Թող ըլլայ:

Եւ վերջապէս, հրէական տաճարէն փոխառնուած է մեր եկեղեցիներուն մէջ զանազան նուագարանները՝ քնարներու գործածութիւնը՝ ծնծղայ, քչոց, բուրվառ եւայլն:

Բ.– Ասորական ազդեցութիւն

Ասորական ազդեցութիւնը մեր եկեղեցւոյ չարականներուն վրայ եկած է առաւելաբար Ասորի եկեղեցւոյ պաշտօնեայ, մատենագիր Եփրեմ Խուրիէն, որ ծնած է Մծբին, հեթանոս քուրմ հօրմէ. 18 տարեկանին կը յարի քրիստոնէութեան եւ կ'աշակերտի Ս. Յակոբ Մծբնայ հայրապետին: Գրած է բազմաթիւ տաղեր եւ օրհնութիւններ, որոնք երգուած են նախամեսրոպեան Հայ Եկեղեցւոյ մէջ եւ հայկական տառերու գիւտէն ետք անոնցմէ մաս մը թարգմանուած է հայերէնի, ուրիշներ՝ ներշնչումի աղբիւր եղած են նոր չարականներու ստեղծման:

Գ.– Յունական ազդեցութիւն

Ասորականին պէս մեծ եղած է յունական ազդեցութիւնը մեր եկեղեցական երգեցողութեան վրայ: Ծանօթ է որ հայկական տառերու գիւտէն առաջ մեր եկեղեցւոյ մէջ երգեցողութիւնը կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուով: Տառերու գիւտէն ետք մեր թարգմանիչները յունականի ազդեցութեամբ կամ բառացի թարգմանութեամբ նորութիւններ մտցուցին մեր եկեղեցական երգեցողութեան մէջ: Օրինակ, յունարէնէ թարգմանութիւններ են այնքան սիրուած մեր «Լոյս Ջուարթ»ը, որ կ'երգուի Շաբաթ իրիկունները, «Փառք ի բարձունս»ը եւայլն:

Յունական ազդեցութեան հետեւանք է նաեւ եկեղեցական հանդերձանքի եւ կրօնական զանազան բառերու եւ արտայայտութիւններու գոյութիւնը մեր եկեղեցւոյ մէջ: Օրինակ՝ վեղար, փիլոն, եմփորոն, բեմ, եպիսկոպոս, կաթողիկոս, կղեր, պատրիարք, միւռոն, պռօսխումէ, օրթի եւայլն: Պռօսխումէ կը նշանակէ լսենք, ունկընդրենք, իսկ օրթի՝ ուշադիր ըլլանք:

Դ.– Պարսկական ազդեցութիւն

Պարսկական երաժշտութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցած է արեւելեան բոլոր ժողովուրդներու երաժշտութեան վրայ: Հետեւաբար, Հայաստանը՝ իբրեւ դրացի երկիր, չէր կրնար զերծ մնալ այդ ազդեցութենէն: Պարսկական երաժշտութիւնը ունի տեսակ մը թախծոտ բնոյթ: Այս երեւոյթը Պարսիկները կը նկատեն հետեւանք Մոնկոլներու, եւ Սելճուքներու կողմէ իրենց դէմ կատարուած հալածանքներու եւ ջարդերու: Պարսկական երաժշտութեան այս տխուր շեշտը մտած է մասնաւորաբար մեր եկեղեցական մեղեդիներուն մէջ: Այդ ազդեցութեան լաւագոյն օրինակներ են պատարագի սկիզբը երգուող «Ի կոյս վիմէն» մեղեդին, «Խորհուրդ Խորին»ը եւ շատ մը այլ չարականներ:

Ե.– Թրքական ազդեցութիւն

Մեր եկեղեցական երաժշտութեան վրայ յետագային ազդեցութիւն ունեցած է նաեւ Թրքական երաժշտութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, որ դարերով մնացած է Թուրքերու տիրապետութեան տակ: Թրքական երաժշտութիւնը հայ երաժշտութեան վրայ սկսած է ազդել հետեւեալ կերպով: Հայոց մէջ հին ժամանակներէ ի վեր սովորութիւն եղած է եկեղեցական երգեր երգել ընտանեկան հանդէսներու միջոցին: Թուրքիոյ մէջ, տիրացուները, այսինքն եկեղեցւոյ երգիչները, որ կ'երթային երգելու մեծատուններու խնջոյքներուն, հայկական երգերը սկսան զարդարել Թրքակերպ գունատումներով, հաճելի ըլլալու համար այդ մեծատուններուն, որովհետեւ հայ եկեղեցական երգը, իր ազնիւ ու մաքուր նկարագրով հիւրերը զըւարթացնելու բնոյթ չունի, եւ այդ մեծատունները՝ Հայաստանէն հեռու, Կ.Պոլիս կամ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ, քիչ մը Թուրքերու ճաշակն ու բարքերը ընդգրկած էին: Ահա այսպէս հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը կամաց – կամաց, մեծ քաղաքներու մէջ, իր մաքրութենէն եւ ազգային նկարագրէն բան մը կորսնցուց եւ Թրքական մեղկութիւնը ստացաւ:

Մեծատուններու հացկերոյթներէն այդ չարափոխումը փոխադրըւեցաւ եկեղեցիներուն մէջ: Այդ մեծատունները, որ այն ժամանակ-չրջանին մեր եկեղեցւոյ վարչութեան գլուխը կը գտնուէին, պարտադրեցին երգիչներուն եկեղեցւոյ մէջ երգել իրենց նախընտրած Թրքական ոճով:

Հայ եկեղեցական երաժշտութեան ազգային ոճի յատկանիշներն են պարզութիւնը, մաքրութիւնը եւ բնականութիւնը: Այդ մասին լաւագոյն վկայութիւնը կու տայ միջնադարի հայ հմուտ երաժշտագէտ մը, իր ՅԱՂԱԴՍ ՋԱՅՆԻՑ գործին մէջ գրելով հետեւեալը. «Հայ եկեղեցւոյ չարականներուն մէջ, խօսքերը աւելի պէտք է գրաւեն ունկնդիրներու ուշադրութիւնը, քան երաժշտութիւնը»: Այս կը նշանակէ թէ չարականները յօրինուած էին տեսակ մը արտասանական ձեւով երգըւելու համար: Հետեւաբար բոլոր զարդարանքները, որ չարափոխուած տարբերակներուն մէջ կը ծանրաբեռնեն այդ չարականները, օտարամուտ են:

Ուրիշ հայ երաժշտ մը՝ Համամ Արեւելցի (Ժ. դար), կ'ըսէ. «Եկեղեցական երգերը պէտք է երգել ո՛չ թէ ձգձգուած ձեւով մը, այլ աչքոյժ կերպով: Պէտք չէ ձայնը յանկարծ չատ բարձր հանել կամ չատ ցած իջեցնել, որովհետեւ ատիկա կրնայ աղօթքին վեհութիւնը խանգարել»:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հակառակ օտար ազդեցութիւններուն, մեր եկեղեցւոյ չարականները պահեցին հայեցի դրոշմը:

Ե. դարէն սկսեալ, հայ պատմագրութեան, փիլիսոփայական եւ դաւանաբանական գրականութեան կողքին, կը զարգանան նաեւ հայկական հոգեւոր երգերը: Աստուածաշունչը թարգմանելէ ետք, Սահակ-Մեսրոպի գլխաւորութեամբ, մեր Թարգմանիչները կ'որոչեն հաստատել Հայ Եկեղեցւոյ ժամասացութիւնը, որ մինչ այդ կը կատարուէր յունարէն կամ ասորերէն լեզուներով: Հոգեւոր երգերը, որոնք կ'երգուէին ընդհանուր քրիստոնէական եկեղեցիներուն մէջ՝ ծէսերն ու պաշտամունքը աւելի հետաքրքրական եւ ներշնչող դարձնելու համար, չափուած ու ճեւուած էին Դաւիթի սաղմոսներու եւ Ս. Գրքի օրհնութիւններու վրայ:

Աստուածաշունչի թարգմանութենէն ետք, Ե. դարուն, կը կազմըւի Պատարագամատոյցը եւ կ'առանձնացուին Դաւիթի սաղմոսներն ու աղօթքներու նոր հաւաքածոն՝ ժամագրիքը:

Պատարագամատոյցը պատարագի արարողութեան ծէսերու ամփոփումն է, որ կը պարունակէ աղօթքներ, հոգեւոր երգեր, քարոզներ եւ աստուածաշնչական հատուածներ: Ժամագիրքը կը պարունակէ սաղմոսներ, ալէլուիաներ, կանոններ, ժամամուտներ, աղօթքներ, ընթերցուածներ աւետարաններէ, արեւագալի երգեր եւայլն, որոնք նախատեսուած են ամէնօրեայ ժամերգութիւններու համար:

Հայ հոգեւոր երգերը ունին հետեւեալ անուանները՝ տաղ, գանձ, կոտրած, չարական եւ կանոն:

ՏԱՂԵՐԸ *եկեղեցւոյ արարողութիւններուն հետ չեն կապուած, այլ անոնք կ'երգուին կրօնական դէպքերու առթիւ: Տաղերուն մէջ, տօնին կամ սուրբին յատկացուած նիւթը կը ներկայացուի աւելի մեծ ոգեւորութեամբ եւ ճոխացած երաժշտութեամբ: Օրինակ, տաղեր են «Այսօր տօն է Ս. Ծննդեան», կամ խաչին նուիրուած «Հաւիկ մի պայծառ տեսի աննման» երգերը: Տաղերու ծանօթ հեղինակներ են Գրիգոր Նարեկացի եւ Ներսէս Շնորհալի:*

ԳԱՆՁԵՐԸ *հոգեւոր երգերու այն տեսակներն են, որոնք կ'երգուին եկեղեցական արարողութիւններու ժամանակ, ինչպէս նաեւ եկեղեցիէն դուրս տօներու եւ նահատակներու նուիրուած մեծարանքի ընթացքին: Ծննդեան գանձերէն են «Թագդ պարծանաց թագաւոր գոբաց» կամ յարութեան գանձերէն՝ «Արդ, լուսաւորեա, արդ փառաւորեա» երգերը:*

ԿՑՈՐԴՆԵՐԸ, *նախնական եկեղեցիներու մէջ, այն երգերն էին որոնք կ'երգուէին սաղմոսներէն անմիջապէս ետք, իբրեւ փոքրիկ յաւելուածներ, թարմութիւն եւ քիչ մըն ալ կենդանութիւն հաղորդելով եկեղեցական երկարաչունչ արարողութիւններուն: Հայ հոգեւոր երգերու այս տեսակներն են (կցորդները), որ յետագային կոչուած են չարական, բառ մը՝ զոր առաջին անգամ գործածած է Ներսէս Շնորհալի, ԺԲ. դարուն:*

Շարականը հայ հոգեւոր երգերու մէջ ամէնէն տարածուած եւ հարուստ տեսակն է: Իրեւ խորհրդանշան Ս. Երրորդութեան, չարականը բաղկացած է երեք տուներէ, որոնք կ'երգուին նոյն եղանակով:

ԿԱՆՈՆ *կը կոչուի եկեղեցական յատուկ տօներու կամ անձերու նուիրուած հոգեւոր երգերու խումբը: Կանոնին մաս կազմող իւրաքանչիւր երգ կը կոչուի չարական, այսինքն՝ նոյն խումբի չարքին մաս կազմող:*

Հոգեւոր երգերու հաւաքածոն կը կոչուի ՇԱՐԱԿՆՈՑ, որ ժամագրքի հետ միասին, կ'ենթադրուի որ կազմուած է Ե. դարուն, Մանակցութեամբ Յովհան Մանդակունիի:

Ե.–Ի. դարերուն հոգեւոր երգ յօրինելու կամ եկեղեցւոյ մէջ երգելու իրաւունքը սահմանափակուած չէր. ամէն մարդ կրնար այդ ընել. ժողովուրդին կը մնար ընդունիլ կամ մերժել: Այս պատճառով եկեղեցի մուտք գործած են տաղանդաւոր երգերու հետ նաեւ անճաշակ եւ անարժէք գործեր: Ասկէ զատ՝ եկեղեցւոյ երգեցողութիւնը տակաւին կանոնաւորուած չէր: Ցայտնի չէր թէ ո՛ր օրը ո՛ր չարականը պէտք է երգուէր: Ստեղծուած էր կատարեալ անիշխանութիւն մը, ուր ամէն մարդ իր ուզածը կրնար երգել: Այդ կացութեան մասին հետեւեալ յատկանշական դրուագը կը պատմէ Կիրակոս Գանձակեցի:

(Շար. 1)

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՌՈՒՋԵՌ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Ա) ՀԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄ

Ինչպէս ծանօթ է արդէն. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետը՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս 2006ը յատուկ կոնդակով մը հռչակած էր Հայ Դպրոցի Տարի եւ թելադրած՝ որ զաղութներու կամ թեմերու մէջ կարեւորութեամբ նկատի առնուի այդ պարագան։

Հալէպ, որ իր ծոցին մէջ կը պահէ հայկական վարժարաններու լայն ցանց մը, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 13ին արձագանգեց հայրապետական կոչին ու փառաւոր նշումի քնոյթի ձեռնարկով մը մեծարեց Հայ Դպրոցը։

Այս հանդիսաւոր ձեռնարկը տեղի ունեցաւ Հալէպի Ազգ. Կիլպէնկեան վարժարանի նորակառոյց «Գէորգ Եսայեան» սրահին մէջ, Բերիոյ Թեմի Ուսումնական Խորհուրդին կազմակերպութեամբ։ Շուրջ 700 Հայեր ներկայ եղան սոյն հաւաքին ու արտայայտեցին իրենց համարումն ու սէրը՝ հայ դպրոցի առաքելութեան նկատմամբ։

Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանեց Տիկին Հռիփ Կանանեան։ Ան նկատել տուաւ որ հարէպահայ վարժարաններու արմատները կ'երկարին մինչեւ հեռաւոր թուականներ։ Հալէպ մի՛չտ ալ դուրգուրանք ցուցաբերած է իր դպրոցներուն նկատմամբ ու տեւաբար ծաղկեցուցած զանոնք։ Գաղութին պատմութիւնը հարուստ է պատկառելի անօրէններու ու նուիրեալ ուսուցիչներու անուններով։

Երբ բացուեցաւ բեմին վարագոյրը՝ այնտեղ կարգապահ չարուած էին արդէն «Մեսրոպ» Մաշտոց» մանկա-պատանեկան երգչախումբի 92 երկսեռ անդամները։ Երգչախումբը, որ կը վայելէ Ուսումնական Խորհուրդի հովանին, իր խմբավարին՝ Տիկին Գայեանէ Սիմոնեան – Տէրեանի մականին տակ հրամցուց 5 խմբերգներ։

Ուսումնական Խորհուրդիատենապետ Բժ. Մկրտիչ Փանոսեան ունեցաւ կարճ ելոյթ մը մասնաւորաբար ընդգծելով թէ երբեմնի մեր թիթեղածածկ դպրոցները այսօր վերածուած են չէնչող կառոյցներու։ Վեր առաւ հայ դպրոցներու եզակի կարեւորութիւնը հայապահպանման գործին մէջ ու զանոնք նժարի վրայ դրաւ օտար վարժարաններու հետ, «որոնք զուտ վաճառականական հաստատութիւններ են, մինչ հայ դպրոցը ոգի՛ ներշնչող կառոյց է»։

Գործադրուած գեղարուեստական յայտագրին դերակատարները բոլորն ալ եւրիտասարդ ուսուցչուհիներ էին, որոնք կը պաշտօնավարեն զաղութիս հայկական վարժարաններուն մէջ։ Անոնք, մերթ նուագով, մերթ ալ ընթերցումով կամ արտասանութեամբ պանծացուցին հայ լեզուն ու գովքը հիւսեցին մեր հազարամեայ մշակոյթին։ Մեկնաբանուեցան գործեր Շուարչ Նարդունիէն, Ռոպէր Համտէճեանէն, Նայիրի Զարեանէն և Պարոյր Սեւակէն։ Դասական մեներգչուհի Բալիկ Գալէմքէրեան սրահը մաղնիսացուց Կոմիտասի «Անտունի»ով։

Կազմակերպիչները յարմար տեսած էին այս առթիւ պարգեւատրել Բերիոյ Թեմի տարածքին գործող հայկական բոլոր վարժարանները, անոնց յանձնելով «2006–Հայ Դպրոցի Տարի»ն խորհրդանշող յուշանուէր մը։ Առ այդ, խանդավառ մթնոլորտի մէջ մի առ մի բեմ բարձրացան Քարէն Եփփէ Ազգ. Ճեմարանի, ՀԲԸՄ–ի Լ. Նաճարեան–Գ. Կիլպէնկեան երկրորդական վարժարանի, Կիլիկեան ճեմարանի, Հալէպի Ազգ. Հայկազեան, Կիլպէնկեան, Սահակեան, Զաւարեան եւ Մեսրոպեան վարժարաններու, Կրթասիրաց Միջնակարգի, Լաթաքիոյ Ազգ. Նահատակաց, Քէսապի Ազգ. Ուսումնասիրաց Միացեալ, Եազուպիէի Ազգ. Վեռածնունդ, Գամիշլիի Ազգ. Եփրատ, Հասիչէի Ազգ. Մեսրոպեան, Ռագդայի Ազգ. Նուպարեան, Ռաս Իւլ Այնի Ազգ. Նահատակաց, Թէլ Ապիատի Ազգ. Խորէնեան, Դամասկոսի Ազգ. Մխիթեան եւ վերջոյ՝ Համազգայինի Հալէպի Հայապետական Հիմնարկի տնօրէնները ու իւրաքանչիւր դպրոցէ երէց ուսուցիչ մը՝ միասնաբար ստանձնելու իրենց ձօնուած յուշանուէրը։ Այս յուշանուէրներու յանձնումի պահուն, Օր. Ֆիմի Տէր Ցակոբեան բեմէն ամփոփ տեղեկութիւններ կը փոխանցէր իւրաքանչիւր դպրոցի հիմնադրութեան պարագաներուն ու ներկայի մասին։

Ձեռնարկին փակման խօսքը արտասանեց Սուրբ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան, որ նկատել տուաւ թէ զաղութային մատնոցութիւններու «առաջնահերթութեանց առաջինը հայ դպրոցն է»։ Ցիչեցուց որ բոլո՛րս ալ հայ դպրոցի ծնունդ ենք ու պարտաւորութիւնն ունինք միասնական ճիգերով նոր չունչ եւ ընթացք տալու հայ դպրոցին։

Բ) ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՀՐԱՉԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 130–ԱՄԵԱԿ

Հրաչեայ Աճառեան, Հայոց լեզուի մեծագոյն մասնագէտը, ոգեկոչուեցաւ Հալէպի մէջ յոբելենական հանդիսութեամբ մը, Թարգմանչաց տօնի օրը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 14ին, իր ծննդեան 130–ամեակին առիթով (1876–1953)։

Շուրջ 300 հոգինոց ընտրանի մը ներկայ եղաւ ոգեկոչական սոյն երեկոյթին, որ կայացաւ ՀԲԸՄ–ի «Գ. Նազարեան» հանդիսասրահին մէջ, Հալէպահայ Մշակութային Միութիւններու Համախմբոմին նախաձեռնութեամբ։ Ձեռնարկը կը վայելէր հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն (որոնք ներկայ էին) հովանաւորութիւնը։

Արաբերէն ըեզուով հանդիսականները ողջունեց ու Աճառեանի մասին կենսագրական հակիրճ տուեալներ փոխանցեց Մացակ Սահակեան։

Հայերէնով բացման տպաւորիչ խօսք մը արտասանեց Լեւոն Շաուոյեան, որ նախ ոգեկոչեց Ե. դարու Թարգմանչաց սեռունդը, ապա հարց տուաւ թէ Ի՞Ն. սա դարուն ո՞ւր կը գտնուի մեր մշակոյթը ու ի՞նչ պատկեր կը պարզեն այդ մշակոյթին թաղադրիչ տարրերը։ Ան համոզում յայտնեց թէ հայ մշակոյթի ամբողջական կառոյցին մէջ միայն լեզուն է որ վիրաւոր է ու արիւն կը կորսնցնէ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ հաւասարապէս։ Անհրաժեշտ նկատեց զարկ տալ անթերի հայախօսութեան՝ տուներու, դպրոցներու, ակումբներու եւ փողոցին մէջ։ Այնուհետեւ, ան դիպուկ գնահատականներով ներկաներուն ծանօթացուց օրուան երկու բանախօսները։

Բեմ բարձրացող առաջին բանախօսն էր Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագրապետ Պարոյր Աղպաշեան, որ համապարփակ զեկուցումով մը անդրադարձաւ Հ. Աճառեանի լեզուաբանական, բանասիրական ու գիտական վիթխարի վաստակին բազմաթիւ երեսակներուն։ Աղպաշեան, որուն բանախօսութիւնը ունկնդրուեցաւ վարակիչ հետաքրքրութեամբ, սկիզբէն իսկ նկատել տուաւ որ Աճառեան բացառիկ երեւոյթ մըն է համաշխարհային լեզուաբանութեան մէջ։ Դեռ երիտասարդ տարիքին՝ յարատեւութիւն, աշխատասիրութիւն ու բծախնդրութիւն յատկանշած են զինք, դարձընելով զայն Սորպոնի մեծ հայագէտ Անթուան Մէյէի ամենասիրելի աշակերտը։

Աղպաշեան նշեց, որ հայ բարբառագիտութիւնն ու բառարանագիտութիւնը չատ նկուն պիտի մնային առանց Աճառեանի։ Աճառեան հայ լեզուաբանութեան մէջ իւրայատուկ դպրոցի մը կամ հոսանքի մը հիմնադիրը հանդիսացաւ, պատճառ դառնալով որ աւելի կրտսերներ յետագային իր ուղիէն քալեն ու զարգացնեն դիտական լեզուաբանութեան ու համեմատական քերականութեան բարդ մարզերը։

Երկրորդ բանախօսը՝ հալէպահայ երկարամեայ կրթական մշակ եւ բանասէր Ցակոբ Զոլաքեան առաւելաբար կեդրոնացաւ Աճառեանի երկու վոլթոդային բազմահատոր գործերուն վրայ.– «Հայերէնի արմատական բառարան»ը եւ «Լիակատար քերականութիւն Հայոց լեզուի՝ համեմատութեամբ 562 լեզուներու»։ «Ապշեցուցիչ» նկատելով Աճառեանի վաստակին ծաւալութիւնը, Զոլաքեան չէշտեց որ իր վերոնշեալ գործերով հայ մեծ լեզուագանը նոր հիմունքներ ու նոր գաղափարներ կը թերէ մեզի։ Ան թխտ հետազբոսական բացատրութիւններ տուաւ բառերու ստուգաբանութեան ճշառեական մեթոտին մասին ու երախտագիտութեամբ ոգեկոչեց Արարատ Ղարիպեանի, Վարագ Առաքելեանի, Մանուէլ Աատրեանի ու Ռաֆայէլ Իշխանեանի նման հայրենի դէմքեր, որոնք ընթացան իրենց անկրկնելի ուսուցչին՝ Հրաչեայ Աճառեանի ուղիէն։

Իր բանախօսութեան երկրորդ բաժնով՝ Ցակոբ Զոլաքեան ցաւով ու ցասումով արտայայտուեցաւ հայերէն լեզուին վիճակուած անմխիթար ճակատագրին մասին, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի տարածքին։ Նշեց, որ մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան խափանումը Հայաստանի մէջ՝ երկփեղկածէ ազգը։ Արեւելահայերէնը խճողուած է օտար անհամար բառերով, իսկ արեւմտահայերէնը կ'ապրի իր մայրամուտը, քանի Սփիւռքը չէ յաջողիր տէր մնալ իր լեզուին։ Մաղթեց, որ ցանկալի օր մը «մեսրոպեան ուղղագրութիւնը փաթթէ մեզ՝ որպէս մէկ ժողովուրդ»։

Ցարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն անունով՝ ձեռնարկին եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան, որ գնահատանքի իր արտայայտութիւններուն մէջ յայտնեց թէ կարեւոր իրագործումները մի՛չտ ալ անհատական ճիգերու արդիւնք եղած են։ Խօսելով Աճառեանի մասին, Շահան Եպիսկ. ցաւ յայտնեց որ անոր մեծդի վաստակը դրեթէ ծանօթացուած չէ օտար դիտնականներուն։ Իսկ հայ իրականութեան մէջ՝ Աճառեան դեռ կը մնայ մեծ անծանօթներու չարքին։

Գ) ԹԷՈՂԻԿԻ «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳՈՑՑԸ»ՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Անցնող Ցունիսին, Հալէպի մէջ, Մեծ Եղեռնի վերապրող մտաւորականներէն Թէոդիկի համբաւաւոր «Ամէնուն Տարեցոյցը»ի չարքին Ա. հատորին վերահրատարակութեամբ՝ ազդանշանը տրուած էր հրատարակչական եզակի ու չատ կարեւոր նախաձեռնութեան մը։

Գալուստ Կիլպէնկեան Հիմնարկութիւնը իր սեփական մատենաշարով որոշած էր հերթաբար վերահրատարակել 19 հատորներէ բաղկացեալ «Տարեցոյց»երու այն սքանչելի չարքը, զոր Թէոդիկ կազմած ու լոյս ընծայած էր 1907–1929, առաւելաբար Պոլսոյ մէջ (աւելի ուշ ալ՝ Եւրոպայի զանազան ոստաններէն), օրինակելի հետեւողականութեամբ ու անկասելի նուիրումով։

Հրապարակի վրայ հազուադէպօրէն գտնուող այս թանկարժէք չարքին Ա. հատորին (1907) վերերեւումը, օրին, գնահատական տողերով արձագանգ գտած էր հայ մամուլին մէջ։

Հիմա, հրապարակ հանուած է արդէն Բ. հատորը (1908), որ արտաքին տարազաւորումով ճի՛շդ նմանօրինակն է իր նախորդին.– դեղակազմ արձագոյն կաչեկազմ կողք, դեղնորակ ընտիր թուղթ եւ տպագրական հարազատ վերարտադրութիւն։

Հատորը լոյս տեսած է Հարէպի «Կիլիկիա» հրատարակչատունէն՝ (www cilprint@scs-net.org)։ Հրատարակելի ամբողջ չարքին խմբագրական աշխատանքն ստանձնած է հալէպահայ գրող ու բանասէր Լեւոն Շաուոյեան, որ իրրեւ յաւելուած՝ Տարեցոյցին կցած է անձնանունները, տեղանունները եւ բովանդակութեան առանձին ցանկեր, որոնք դոյութիւն չեն ունեցած պոլսական մայր օրինակներուն մէջ։

1908ի այս Տարեցոյցին վերահրատարակեալ օրինակը, յաւելուածական բաժիններով մէկտեղ կը բաղկանայ 416 էջերէ։ Թէոդիկ այստեղ մէկտեղած է բազմաթիւ առանին նիւթեր, որոնք հաւասարապէս կրնան հետաքրքրել երիտասարդներն ու երէցները, համեստ ընթերցողներն ու գրագէտները, բանասէրներն ու պատմութեան սիրահարները։ Ժողովրդային իսկական «բարձի գիրք» մը, որ մեզ եւս կը տանի մինչեւ հարիւր տարի ու կ'ապրեցնէ Պոլսոյ երբեմնի դրական չէն կեանքի երազային մթնոլորտը։

Կ'ակնկալուի, որ չարքին Գ. հատորը (1909) լոյսին գայ մինչեւ տարեվերջ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ամառ երեկոները, ես ու ընկերներս սովորութիւն ունէինք ուղղուիլ դէպի Ազգ. գերեզմանատուն. կանգ կ'առնէինք այս կամ այն գերեզմանաքարին քով, կը կարդայինք, կ'ընդօրինակէինք վրայի դրոշմուած վերտառութիւնը, որպէս զի ոտանաւորագրութեան վարժութիւններս զարգանար։ Անգամ մը փոքր քարի մը վրայ կարդացի հայատառ թուրքերէնով չարագրուած չորս տող բան մը, որ ուշադրութիւնս գրաւեց եւ կեցայ ընդօրինակել զայն, որ էր,

«Ջիմսէ տէմէսիմ էի պէն իմ
Պէն սէօյլէտիմ էի պէն իմ
Հէր էիմ էի տէրսէ էի պէն իմ
Օլուր ինձէ էի պէն իմ»,

*«Մարդ թո՛ղ չըսէ, թէ ես եմ
Ես լաւ թէ ես ես եմ
Ով որ կ'ըսէ թէ ես եմ
Կ'ըլլայ ինչպէս որ ես եմ»։*

Ընդօրինակութիւնս հա՛զիւ աւարտած էի, եւոս դարձայ, տեսայ որ Ծերուկ մարդ մը կեցեր զիս կը դիտէր. «Ի՞նչ է գրածդ օղուլ» հարցուց. «Ադ տեղ թաղուածը գիտածո՞ւնդ է» յարեց. «Ո՛չ հայրիկ» պատասխանեցի. «Վրայի գրուածքը չա՛տ աղուոր գտայ անոր համար ընդօրինակեցի» եղաւ խօսքս։ Եւ ահա սկսաւ ճառաբանել. «Աս քարին տակինը 30, 32 տարուս կտրիճ մ'էր, ամէն մարդ անիկա կը ճանչնար. պալըխճի Մօսիկ կ'ըսուէր. ծունին փուքին կուրծք տալով կ'ելլար ծուկ բռնելու, ամա չատ կը խմէր, քար ու տէր կը մարսէր. ես չեմ մեռնիր կ'ըսէր ու կ'ըսէր. օրին մէկը կը խմէր, քար ու տէր կը մարսէր. ես չեմ մեռնիր կ'ըսէր ու կ'ըսէր. օրին մէկը ճանճ մը խածեր էր ճիտը. ուռեցուտեցաւ, երեք օր չի քշեց, մեռաւ, Աստուած ձեզ պահէ. ասանկ տղայ ան էր աս քարին տակինը», լաւ ու հառաչանքով մեկնեցաւ։

*
**

Ծերուկին եռեւէն նայեցայ ու դարձայ նորէն կարդալ այդ թուրքերէն տապանագիրը, որ իր համառօտութեամբը, մեծիմաստ իրատներ կը պարունակէր. անձնագովութեան, անապարծութեան, եւ այլ նման թերութիւններու դէմ բողոքարկու պատուիրան մ'էր, որ անբաժան կը մնայ մտքէս պատանեկութեան օրերէն ի վեր, եւ կը յիշեմ միշտ այդ ծերուկին պատմութիւնը։

Ազգային գերեզմանատունը ծերերու ժողովատեղին էր, ծերակուտականներու հաւաքոյթի վայրը կ'ըսէինք. եւ մենք կը մօտենայինք այդ ծերերուն, կը սիրէինք լսել անոնց զրոյցներն ու խօսակցութիւնները. օր տեսած մարդիկ էին, տարիքին առած. մէկը ենիչէրիներէն կը ճառէր, ուրիշ մը սուլթան Մահմուտէն կամ Գազէզ Ամիրայէն, եւ այդպէս օրերնին իրիկուն կ'ընէին ու կը դառնային իրենց տեղերը։

Այսպիսի ծերերէն խումբ մ'ալ իրենց հաւաքատեղի ունէին Ս. Խաչ եկեղեցւոյն ծառազարդ ընդարձակ բակը, ուր կը նստէին մինչեւ երեկոյեան ժամերգութեան սկսիլը, եւ նոյն խօսակցութիւններով իրենց ժամերը կ'անցընէին։

*
**

Շատ զուարճալի ատութիւններ երբեմն կ'ունենային։ Շաբաթ երեկոյ մը երբ «Լոյս զուարթ»ի մեզ կ'առաջնորդէին, մենք երկու–երեք ընկեր մօտեցանք իրենց, հին օրերու պատմութիւններ լրսելու, երբ մէկերնուն մէկը չգիտեմ ի՞նչ էր տեսած, սկսաւ բարձրաձայն գոչել. «Տէր ողորմեա, ալլահ, ալլահ, աս ինչ օրերու հասանք. աս ճահիլներուն երեսէն չատ փորձանքներ պիտի գան մեր գլխուն. պէ՛ աղպար, պատուն մը ունէին էհտիեար մարդիկ, ճահիլները առին, մօրուք մը ունէինք, առին։ Հիմա ալ մեր կէօզլիւկին աչք տնկեցին, քիթերնուն վրայ ան ալ անցուցին. անդին ի՞նչ մըներ։ Ելլամ ժամս երթամ» ըսաւ ու քիթը բերանը կախ մտաւ եկեղեցին։

(Շար. 93)

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA**
  (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

(Շար. Ա. էջէն)

տորներ (մէկը ապա մեռած է) եւ հօթը բնակիչներ :

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ կառավարութիւնը այլեւս դիմող պարսիկ միասեռականներուն ապաստան պիտի չնորհէ, յայտարարած է Պաղթի նախարարուհին :

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախագահ կընայ ըլլալ ամերիկացի Նոպէլեան դափնեկիր Էլի Վիզէլ, յաջորդելու համար Մոչէ Քացաւի, որ բռնաբարութեան, սեռային հալածանքի եւ կաշառակերութեան ամբաստանութիւններու ենթակայ է :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ձախ արմատականները նախընտրեցին առանձին թեկնածու չը ներկայացնել (Թօպիրա թեկնածու էր) եւ զօրավիգ ըլլալ ընկերվարական թեկնածուին : Համայնավարներն ալ Մարի – Ժորժ Պուֆֆէն ընտրեցին, որ պիտի առաջարկուի «ձախի ձախ»ին, 2007ի համար :

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները :

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00 :

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ :

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են :

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30 :

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին :

Աւրճանադրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին :

*
**

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են :

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի սկաուտութեան :

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 15, Ռէնսթի «Դպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս :

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը :

Հաւաքավայրի ժամեր.–

Մեկնում ժամը 10ին, Porte d'Orléans-էն, իսկ ժամը 10:30ին, Ալֆորվիլի Աւտոտրակ հրապարակէն :

Ժամանում՝ ժամը 15:30 Ալֆորվիլ, ժամը 16ին Porte d'Orléans·

Ցաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·23·12·69·14 :

Հ.Մ.Ը.Մ. – ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կաթողիկոս Հայրն Մարսէյլ քաղաքի Սուրբ Մարկիզ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վեթերան ընկերուհի Սիրվարդ Ճամուրճեանի մահուան առթիւ, Ճամուրճեան եւ Գույումճեան ընտանիքներուն :

Այս առթիւ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Ճամուրճեան ընտանիք 400 եւրօ, Գույումճեան 100, Սէ.Էր.Էմ.Էֆ. 80, Փիէթրի 50, Սոնիա Փիլիկեան 30, Տիրիքեան 25, Ճառայեան 40, Մարի Պէրպէրեան, Ժիրայր Շալճեան, Տէյիրմէնճեան 30ական, Ռոպէր Տէյիրմէնճեան 50, Սեդա Սիմոնեան 30, Աբեւիկեան 150, Պօչ 50, Տէր–Կարապետեան, Գասպարեան, Ֆըրնըճեան, Տիւվկիւբեան 20ական :

Մասնաճիւղը Մաւուկ Արծիւեանի մահուան առթիւ ստացած է.– Սոնիա Փիլիկեան 30, Փիէթրի 50 եւրօ :

□

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur**
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՆԳի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին :

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն :

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI
25 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82 ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·561 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·561

ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԼ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆԻ ՄԷՋ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՇԱՀԵԿԱՆ ԾՕԴՈՒԱԾԸ

ՀԱՄԱՐՁԱԿ ՈՒՂԵՐՁ, ՋՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՉՀԱՍԿՑԱՒ

Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վ. Օսկանեան Շահեկան հետեւեալ յօդուածը ստորագրած է թերթին Հոկտ· 19ի թիւին մէջ։–

Հայաստան պէտք է ուրախ ըլլայ անցեալ շաբաթ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ օրինագիծին ընդունմամբ, որ ի· դարու սկիզբը Օսմանեան կայսրութեան կողմէ իրագործուած Հայերու Ցեղասպանութեան հերքումը յանցագործութիւն կը համարի։

Ֆրանսայէն եկող ուղերձը յստակ է· քանի դեռ Թուրքիա կը հրաժարի բացէ ի բաց նայելէ իր սեփական անցեալին, ուրիշներ ստիպուած են ստիպել ընելու։ Միւս կողմէ, եթէ Թուրքիա սկսի քայլեր առնել ճանաչման եւ հաշտութեան դէմարին ճամբուն վրայ, ստիպել կ'ընծայէ միւսներուն, որպէսզի քաջալերեն եւ թոյլ տան գործընթացներուն սեփական հունով զարգացումին։

Աւտօ փոխարէնն ցաւով կը նկատենք, որ Թուրքիա չուզեր հասկնալ այս զօրեղ ուղերձը։ Կը շարունակէ ինքզինք պարծուրել առասպելներով, փախչիլ անցեալէն եւ ատով իսկ խուսափիլ ապագայէն։

Հետեւելով Թուրքիոյ մէջ պատահարձանագրութիւններուն, կարելի է ըսել որ անազնուութիւն է, երբ երկիր մը, որ չի թոյլատրեր ազատ խօսքը եւ քէօրէնն պատժելի կը դարձնէ իր իսկ (հետեւաբար՝ նաեւ մեր) պատմութեան որոշակի մասերու ուսումնասիրութիւնն անգամ, այդքան վրդովում դրսեւորէ օրէնքի մը հանդէպ, որ քէօրէնն պատժելի կը նկատէ այդ նոյն պատմութեան ժխտումն ու հերքումը։

Ի վերջոյ, փաստացի, դժուարին բանալիճը Թուրքիոյ մէջ է որ պէտք է տեղի ունենայ, այլ ոչ թէ՝ Ֆրանսայի, կամ Շուիցերիոյ։ Թուրքիոյ մէջ է, որ ազատ ու անկաշկանդ երկխօսութեան կարիքը կը զգացուի, ինչ որ բացարձակապէս բացակայ է։ Անոնք, որոնք կը դոչեն «Պատմութիւնը թողեցէք պատմաբաններուն», կը փակեն պատմաբաններուն բերանը։

Միեւնոյն ժամանակ, Թուրքիա կրթական կերպով կը մերժէ երրորդ երկրի մը ներգրաւումը քննարկումներուն, որոնք իրականութեան մէջ տեղի պէտք է ունենան Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ։

Ոչ ոք աւելի քան Հայերը, կը փափաքին որ այս երկխօսութիւնը տեղի ունենայ։ Այնուհանդերձ, Թուրքիա անկարելի զարձուց նման փոխանակումներ մեր երկու ժողովուրդներուն եւ պետութիւններուն միջեւ։ Մօսքի սահմանափակումներէն զատ՝ մեր սահմաններն ալ կը չարունակեն մնալ փակ։ Մեր երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ալ չկան։

Այլ խօսքով, անցեալի փորձառութիւններուն քով նորերու կուտակման, նոր մէկնողութիւններու, նոր գործակցութեան համար որեւէ կարելիութիւն չկայ։ Փոխարէնն, կան ապահովութեան չարունակուղ մտահոգութիւններ դրացիի մը հանդէպ, որ չէ մերժած այդպիսի պետական բռնութիւնը։

Այնքան ատեն որ Թուրքիա կը չարունակէ լինքզինք անկիւն դնել, կը կաշկանդուի տարածքային ապագան եւ ատիկա կ'ազդէ թէ՛ իր, թէ՛ մեր ժողովուրդին վրայ։ Աւելին, այն ծայրայեղականները, որոնք լաւ կը գիտակցին հանդուրժողականութենէն, լայնամտութենէն ու մերձեցումէն բխող մեծ վտանգներուն ու անոնց դիմին, այդ երեւոյթէն աւելի կը քաջալերուին։

Մենք աշխարհի միակ ղրացի երկիրները չենք, որոնք իրենց յարաբերութիւններուն մէջ հարցեր ունին։ Բայց քանի կողք կողքի կ'ապրինք, պէտք է կամեանք ու պատրաստ ըլլանք անցեալը յաղթահարելու։

Ֆրանսայի կողմէ Ի· դարու առաջին ցեղասպանութեան սկզբունքի ճանաչումը հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներուն՝ Ցեղասպանութենէն վերապրածներու չառաւիղներուն կը վերադարձնէ այն արժանապատուութիւնը, որմէ զրկուած էին Թրքական կառավարութեան այն պնդումներուն պատճառով, թէ այն զբոնութիւնները զոր իրենք ապրած են, չափազանցուած առասպելներ են։

Կասկած չկայ, որ եթէ «ցեղասպանութիւն» բառը 1915ին գոյութիւն ունենար, կը գործածուէր աշխարհի ամէն կողմէ հրապարակուող թերթերու հրապարակագրի յօդուածներէն իւրաքանչիւրին մէջ։ Տեսէք, թէ որքան յաճախ ան կը գործածուի այսօր նկարագրելու համար իրադարձութիւններ ու դէպքեր, որոնք իրենց ծաւալով ու սպանդի տարողութեամբ չատ աւելի փոքր են։

Երբ կառավարութիւնը կ'որոշէ ձերբազատիլ իր իսկ բնակչութենէն՝ քաղաքական խնդիր լուծելու նպատակով, ատիկա ցեղասպանութիւն է։ 1913 – 1916 Թուրքիոյ մօտ ԱՄՆ դեսպանը՝ Հենրի Մորկընթաու «ազգի սպանութիւն» կոչած է այն, ինչին ականատես եղած էր։ Ուրիշներ զայն «ցեղի սպանութիւն» կը կոչէին։ Այդպէս կը կոչէին, որովհետեւ դեռ գոյութիւն չունէր ցեղասպանութիւն բառը։

Օսմանեան կառավարիչները գահընկէց ընողները, ժամանակակից Թուրքիոյ առաջին ղեկավարները, ներառեալ Քէմալ Աթաթիւրքը, իրականութեան մէջ այս յանցագործութիւնները կատարողները զինուորական դատարանով դատապարտման ենթարկեցին։ Այսօրուան Թուրքիոյ հանրապետութիւնը, որ ժառանգած է իր հիմնադիրներու ազգայնականութիւնը, բայց ոչ՝ անոնց յիշողութիւնը, անասելի գումարներ կը ծախսէ համոզելու համար աշխարհը, որ այդպիսի բան չէ պատահած։

Եւ ոչ միայն գումարներ։ Այսօր պատմութիւնը ժխտելու ու նորովի գրելու անոնց չարունակուող յամառութիւնը անոնցմէ ժամանակ կը խլէ եւ կը վնասէ իրենց հեղինակութեան։ Այսօրուան Թուրքերը չեն կրեր ոճրագործներու մեղքը, եթէ վերջիններս չպաշտպանեն եւ անոնց հետ նոյնանալու ընտրութիւնը չկատարեն։

Փաստ է, որ թէ՛ Թուրքիա, եւ թէ՛ Հայաստան գոյութիւն ունին այսօր միջազգային հանրութեան չրջանակին մէջ՝ իրենց ներկայի սահմաններով։ Քաղաքական իրականութիւն է որ դրացիներ ենք։ Քաղաքական իրականութիւն է այն, որ Հայաստանը Թուրքիոյ ապահովութեան վտանգ չի սպառնար։ Եւ ի վերջոյ, իրականութիւն է, որ այսօրուան Հայաստանը այսօրուան Թուրքիոյ կոչ կ'ընէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու։

Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համար որեւէ նախապայման չէ ներկայացուցած։ Ոչ ալ Հայաստան դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան։ Մենք պիտի փափաքինք, որ Թուրքիա լրացնէր Եւրոպական Միութեան բոլոր չափանիշները, պիտի փափաքինք, որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամ դառնար, որպէսզի մեր սահմանները բացուէին եւ մենք կարենայինք համագործակցիլ ամբողջ տարածքային կառուցելու գործին մէջ։

Մենք կրնանք միայն ենթադրել, որ Եւրոպան կ'ակնկալէ Թուրքիայէն, –որ լրջօրէն կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան–, որ ան հաշտուի իր անցեալին հետ։ Թուրք հանրութեան մէջ քիչ են անոնք որոնք սկսան ներքին զննումի ուսումնասիրման դժուարին գործընթացը։ Մենք միայն կրնանք ողջունել այդ գործընթացը։

Էական է, որ միջազգային հանրութիւնը օրէնքները չչրջանցէ, կուրօրէն չվերաբերի, իր չափանիշներու եզրը չիջեցնէ, այլ փոխարէնն չարունակաբար իր ձեռքը մեկնէ, անցեալը յաղթահարելու իր օրինակը, իր պատմութիւնը տրամադրէ, որպէսզի Հայերն ու Թուրքերը, բոլոր Եւրոպացիները առանձ ընթանան նոր պատմութիւն կերտելու համբոյ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 23ին, նախագահ Ռ· Քոչարեան ընդունած է Բելառուսիոյ վարչապետ Սերգէյ Սիդորսկին, որ պաշտօնական այց մը կը կատարէ Հայաստան։ Մօսկակուզութիւններ եղած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները սերտացնելու ուղղութեամբ եւ այդ առընչութեամբ Բելառուսիոյ վարչապետին այցելութիւնը կարեւոր նպաստ կրնայ բերել։ Ցետագային փոխանակումները աւելի զարկ կը տանան։ Վարչապետը այցելած է նաեւ Ծիծեռնակաբերդ։

***

ՄԱՑԻՍ 3Ի ՕԴԱՆԱՒԱՑԻՆ ԱՐԿԱԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական կողմը Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէին ներկայացուցած է Մայիս 3ին Երեւան – Սոչի գիծը սպասհովող «Ա·–320» օդանաւին չախչախման պատճառներուն նախնական եզրակացութեան վերաբերող առարկութիւնները ու դիտողութիւնները։ Այս մասին, Հայաստանի կառավարութեան առընթեր Օդային քաղաքացիական բաժնի վարչութեան կոմիտէի մամուլի պատասխանատուն՝ Գայեանէ Դաւթեան յայտնած է որ Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէն Հայկական կողմի փաստաթուղթերը կըցած է նախնական եզրակացութեան։ Այդ եզրակացութիւնները կրնան հրապարակուիլ միայն Միջազգային Օդանաւային Կոմիտէին արտօնութեամբ։

***

ՀԱՅ ՄԸ ԵԻՍ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Այս անգամ Ս· Պետերսբուրգի մէջ է որ սպաննուած է Բելգորոդի մարզի բնակիչ՝ Հենրիկ Վարդապետեան, 46 տարեկան։ Զօրս տարի է որ Ս· Պետերսբուրգ կ'ապրէր եւ չինարարութեամբ կը զբաղէր։ Յանցագործը վկրատարածի ճամբուն վրայ է, որ երկու անհատներ երեք անգամ կրակ բացած են իր վրայ։ Լրատուական աղբիւրներու համաձայն, Վարդապետեան Ռուսաստանի քաղաքացի էր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

Ժ· ՇԻՐԱՔ Զինաստան մեկնեցաւ Հոկտեմբեր 24ին, չորս օրուան այցելութեան մը համար եւ այդ պատճառաւ նախարարաց խորհուրդի նիստը տեղի ունեցաւ նոյն առաւօտուն, փոխանակ Հոկտ· 25ի։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ կառավարութեան մաս կը կազմէ ծայրայեղ աջ Իսրայէլ Պէյթենու կուսակցութիւնը, ինչ որ չատ աւելի դժուար պիտի դարձնէ Պաղեստինցիներու հետ յարաբերութիւնները, քանի կուսակցապետը՝ Ա· Լիպէրման կ'ուզէ նոյնիսկ որ Այսրյորդանանի կարգ մը գաղթավայրեր կցուին Իսրայէլի։ Օլմերթ, որ տկարացած էր Լիբանանեան պատերազմին պատճառաւ, այս ձեւով կը ջանայ երկարաձգել համախմբման իր կառավարութեան կեանքը։

ԻՐԱՔԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւիր եւ ամէնէն աւելի ծանրակիռ կացութիւնը կը տիրէ Պաղտատէն 356 քմ· հարաւ գտնուող Ամարա քաղաքին մէջ, ուրկէ քաչուած են Բրիտանացիները։ Ինչ որ աւելի վտանգաւոր է հոս, այն է որ համայնքը ամբողջովին չիի է եւ բախտամերը կը պատահին իրենց միջեւ, մինչ յարանուանական այլ կռիւներ, աւելի «բնական» կը նկատուին (չիի–սիւննի, արաբ–քիւրտ)։ Ամարայի մէջ, մրցակցութիւն մը կայ Մեհտիի բանակին եւ ալ Պաթր քաղաքագործին միջեւ։ Արդէն իսկ 24 մեռեալ եւ 150 վիրաւորներ կան, ինչ որ ստիպած է Իրաքի կառավարութիւնը լուսարձել հաստատելու։ Քաղաքացիական պատերազմ մը անհաւանական չի թուիր։

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ իշխանութիւնները յայտարարած են Հոկտ· 22ին, որ 4 հոգի մեռած է (52, 67, 70 եւ 75 տարեկան) դիմի դէմ պատուաստուելէ քանի մը ժամէն մինչեւ վեց օր ետք։ Պատուաստը ներածուած էր Ֆրանսայէն եւ կը կոչուէր Սանոֆի Փասթէօր Վաքսիկրիփ։ Առողջապահութեան նախարարը որոշած էր դադրեցնել հակաղում բոլոր պատասխանները, ով որ ալ ըլլայ հայթայթողը։ Ստոյգ չէ որ մահերը հետեւանք ըլլան պատուաստին եւ այդ պատճառաւ քննութիւն բացուած է։

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐ»ու

(Շար·ը Դ· էջ)

ունին այսօր միջազգային հանրութեան չրջանակին մէջ՝ իրենց ներկայի սահմաններով։ Քաղաքական իրականութիւն է որ դրացիներ ենք։ Քաղաքական իրականութիւն է այն, որ Հայաստանը Թուրքիոյ ապահովութեան վտանգ չի սպառնար։ Եւ ի վերջոյ, իրականութիւն է, որ այսօրուան Հայաստանը այսօրուան Թուրքիոյ կոչ կ'ընէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու։

Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համար որեւէ նախապայման չէ ներկայացուցած։ Ոչ ալ Հայաստան դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան։ Մենք պիտի փափաքինք, որ Թուրքիա լրացնէր Եւրոպական Միութեան բոլոր չափանիշները, պիտի փափաքինք, որ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամ դառնար, որպէսզի մեր սահմանները բացուէին եւ մենք կարենայինք համագործակցիլ ամբողջ տարածքային կառուցելու գործին մէջ։

Մենք կրնանք միայն ենթադրել, որ Եւրոպան կ'ակնկալէ Թուրքիայէն, –որ լրջօրէն կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան–, որ ան հաշտուի իր անցեալին հետ։ Թուրք հանրութեան մէջ քիչ են անոնք որոնք սկսան ներքին զննումի ուսումնասիրման դժուարին գործընթացը։ Մենք միայն կրնանք ողջունել այդ գործընթացը։

Էական է, որ միջազգային հանրութիւնը օրէնքները չչրջանցէ, կուրօրէն չվերաբերի, իր չափանիշներու եզրը չիջեցնէ, այլ փոխարէնն չարունակաբար իր ձեռքը մեկնէ, անցեալը յաղթահարելու իր օրինակը, իր պատմութիւնը տրամադրէ, որպէսզի Հայերն ու Թուրքերը, բոլոր Եւրոպացիները առանձ ընթանան նոր պատմութիւն կերտելու համբոյ։

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Անգամ մը Ներսէս Շինող կաթողիկոս (է դար) Վարդավառի տօնին ներկայ կ'ըլլայ Բագաւանի մէջ: Իրեն ընկերացող կրօնականները կ'երգեն տօնին պատշաճ չարականը եւ կը սպասեն, որ դիմացի դասը չարունակէ յաջորդ տունը երգել: Միւս դասը, սակայն, բոլորովին անծանօթ այդ երգին, կը կարկամի ու կը լռէ: Կը փորձէ ուրիշ չարական մը երգել. նոյն պատմութիւնը: Աւարտուելիքը կը խանգարուի եւ տեղի կ'ունենայ անհաճոյ իրարանցում մը: Այս միջադէպը պատճառ կ'ըլլայ, որ կաթողիկոսը մասնաւոր եկեղեցական ժողով մը գումարէ՝ վերաքննելու համար բոլոր չարականները եւ տնօրինելու համար տօնական օրերուն յատուկ երգերը:

Ժողովը կը գումարուի 645 թուականին, մասնակցութեամբ 17 եպիսկոպոսներու եւ բազմաթիւ վարդապետներու: Անի գաւառի դպրեվանքի առաջնորդ Բարսեղ եպիսկոպոսին (ծանօթ՝ Ճոն մականունով) կը յանձնուի չարականները զտելու, դասաւորելու եւ արարողութիւնները կանոնաւորելու գործը: Բարսեղ Ճոն եպիսկոպոս կը խմբագրէ Յովհան Մանդակունիի կազմած Շարակնոցը, անկէ դուրս կը հանէ 270 չարականներ, իսկ մբնացեալը, որ կը կազմէ մեծ հատոր մը, կը կոչուի Ճոնընտիր չարակնոց ,այսինքն Ճոնի կողմէ ընտրուած չարականներու գիրք: Դուրս մնացած չարականները կը կոչուին Պարականոն չարականներ:

Ցետագային, Ստեփանոս Սիւնեցի (Ը. դար) կը դասաւորէ մեր եկեղեցւոյ կանոնները, լրացնելով Բարսեղ Ճոնի բարենորոգումը:

Տեսանք թէ կանոն կը կոչուի եկեղեցական յատուկ տօներու կամ անձերու նուիրուած հոգեւոր երգերու խումբը: Մեր եկեղեցական կանոնը կազմուած է 8 եւ երբեմն 9 մասերէ.

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՐՑ
ԳՈՐԾՔ
ՄԵԾԱՑՈՒՄՑ�է
ՈՂՈՐՄԵԱ
ՏԷՐ ՑԵՐԿՆԻՑ
ՄԱՆԿՈՒՆՔ
ՃԱՇՈՒ
ՀԱՄԲԱՐՁԻ

Այս 9 մասերէն առաջին 7ը կ'երգուին առաւօտեան ժամերգութեան ընթացքին, Ճաշու չարականը՝ կէսօրին, իսկ Համբարձին՝ երեկոյեան: Ամէն մէկ կանոնէ առաջ կ'երգուի համապատասխան սաղմոսը, որուն կը յաջորդէ չարականը, իրեւ կցորդ անոր:

Կանոններուն հետ Ստեփանոս Սիւնեցի կարգաւորած է նաեւ անոնց եղանակներուն ձայները, որոնք ծանօթ են կարգ ուր ձայնից անունով, որ ունի հետեւեալ անուններու չարքը.

Առաջին Ձայն – ԱՁ
Երկրորդ Ձայն – ԲՁ
Երրորդ Ձայն – ԳՁ
Չորրորդ Ձայն – ԴՁ

Այս չորս բուն ձայները ունին իրենց արբանեակ ձայները եւս, որոնք կը կոչուին Կողմ.

Առաջին Կողմ – ԱԿ
Երկրորդ Կողմ – ԲԿ
Երրորդ Կողմ – ԳԿ
Չորրորդ Կողմ – ԴԿ

Մեր եկեղեցական երգեցողութիւնը չատ հարուստ է նաեւ զանազան ծիսական արարողութիւններու յատկացուած չարականներով եւ տաղերով: Այդ մարզին մէջ եւս դարերով անորոշութիւն տիրած է: Մկրտութեան, թաղման, պսակի եւ այլ ծէսերու ժամանակ երգուած է ինչ որ եղած է.– սաղմոս, չարական, տաղ եւ այլն –, ստեղծելով խառնակ վիճակ մը: Այս կացութեանեւս վերջ տալու համար պաշտօն տրուած է Մաշտոց Եղիվարդեցի կաթողիկոսին, որ 870 թուականին վերջնական կերպով դասաւորած է բոլոր ծէսերուն աղօթքները, կարգացուելիք Աւետարանները, երգերը եւ կատարուելիք ծէսերու նկարագրութիւնը: Այդ բոլորը ամփոփուած է հատորի մը մէջ, որ կը կոչուի ՄԱՇՏՈՑ եւ որ մինչեւ այսօր կը ծառայէ իբրեւ ուղեցոյց այս կամ այն ծէսի համար:

Հոգեւոր երգերու ամէնէն հարուստ տեսակը կը համարուին չարականները, որոնց հեղինակներուն մասին չատ համառօտ տեղեկութիւններ կան մեր Շարակնոցներուն մէջ: Ցիշատակարանները, բացի Սահակէն ու Մեսրոպէն, կը մատնանշեն անունները՝ Մովսէս Քերթող, Ստեփանոս Սիւնեցի, Յովհան Մանդակունի, Կոմիտաս կաթողիկոս եւայլն, իբրեւ յօրինողներ:

Շարականները, որոնք լայնօրէն տարածուած եւ զարգացած էին Ը.–Է. դարերուն, անկում կ'ապրին Ը.–ԺԱ. դարերուն: ԺԱ.–ԺԲ. դարերուն կրկին կը ծաղկի եկեղեցական երգն ու երաժշտութիւնը եւ կը հասնի զարգացման իր գագաթնակէտին, շնորհիւ Յովհաննէս Պլուղի, Գրիգոր Վկայասէրի, Ներսէս Լամբրոնացիի եւ յատկապէս Ներսէս Շնորհալիի չարականներուն: ԺԳ.–ԺԵ. դարերուն կը դանդաղի չարականներու զարգացումը եւ ի վերջոյ կը դադրի ԺԵ. դարուն, երբ Վերածնունդի գաղափարներու ազդեցութեան տակ այլեւս աւելորդ կը դառնայ հոգեւոր երգերու բարգաւաճումը:

Հայ հոգեւոր երգերու իրրեւ ազբիւր ծառայած են Հին եւ Նոր Կտակարանները, ինչպէս նաեւ հայ ազգային մատենագրութիւնը, պատմութիւնը, հոգեւոր եւ աշխարհիկ անուանի դէմքերու կեանքը, աւանդութիւնները, հերոսական դէպքերը եւայլն:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Շարակնոցի պարունակած տաղերու, գանձերու, չարականներու հեղինակներ են չուրջ 20 եկեղեցականներ եւ աշխարհիկ չարականագիրներ, որոնցմէ ամէնէն հռչակաւորներն են եւ չատ չարականներ դրած են Մեսրոպ Մաշտոց, Սահակ Պարթեւ, Մովսէս Խորենացի, Յովհան Մանդակունի, Ստեփանոս Սիւնեցի, Ներսէս Լամբրոնացի, Ներսէս Շնորհալի եւ ուրիշներ:

Առաջին չարականագիրը կը նկատուի հայկական գիրերու գիւտարարը՝ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ, որուն կը վերագրուին աւելի քան 100 չարականներ, որոնց մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն ապաչխարութեան երգերը, որոնք մաս կը կազմեն Հարց, Ողորմեա եւ Տէր Ցերկնից կոչուող չարականներու տեսակներուն:

Մաշտոցի յօրինած չարականներուն պսակը կը կազմեն Ողորմեաները, որոնք գրուած են ղազարեան ուժեղ չունչով: Ան իբրեր մոլորուած ոչխար մը, սարսափած վերջին դատաստանի գաղափարէն, մարդասէր Աստուծմէ կը խնդրէ բանալ իր ողորմութեան դուռները եւ նեբել բազմաթիւ մեղքերը, որոնք աւելի ծանր են քան ծովուն աւազը: Ինքնամեղադրումի աղաչական այս մօտեցումը Մաշտոցէն եաք չարունակեցին յաջորդ չարականագիրները, իսկ մինչնադարու հայ մեծագոյն դէմքի՝ Նարեկացիի վրայ անկա ունեցաւ այնպիսի հզօր ազդեցութիւն մը, որ նպաստեց «Մատեան Ողբերգութեան»ի յայտնագործումին:

Ե. դարու երկրորդ չարականագիրը ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ է, որուն կը վերագրուին Աւագ Շաբթուան արարողութիւններու չարականները, որոնց նիւթը առնուած է Աւետարանէն եւ որոնք Նոր Կտակարանը ուսուցանելու նպատակ ունին: Աւելի քան 20 չարականներու միջոցով Սահակ Պարթեւ ներկայացուցած է Քրիստոսի մուտքը Երուսաղէմ, ապա, Աւագ Հինգշաբթի օրուան արարողութիւնները՝ ոտնլուայէն մինչեւ Քրիստոսի մատնութիւնն ու մահը, Աւագ Ուրբաթ օր՝ Քրիստոսի թաղումը, եւ վերջապէս՝ կիրակի, յարութիւնը:

Ե. դարու երրորդ չարականագիրն է մեր պատմահայրը՝ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ, որուն կը վերագրուին տէրունական տօներու վերաբերեալ 44 հոգեւոր երգեր, որոնցմէ հռչակաւոր են Աւետեաց, Ծընունդեան Կանոնի չարականները, յատկապէս՝ Մեծացուցիչները: Խորենացիի ամէնէն ծանօթ չարականներէն մէկն է «Խորհուրդ մեծ եւ ըսքանչելի» երգը, որ իր պարզութեամբ արժանացած է մեծ ժողովրդականութեան եւ երգուած է նաեւ եկեղեցիէն դուրս: Այս չարականով Խորենացի կը փառաբանէ Քրիստոսի ծնունդը եւ կ'աւետէ ամբողջ աշխարհին՝ ցնծութեամբ ողջունելու մարդացած Աստուծոյ դայուսը:

Ե. դարու վերջին չարականագիրն է Մաշտոցի աշակերտներէն՝ ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ, որ Շարակնոցի եւ Ժամագիրքի կազմութեան աշխատանքներով զբաղելուն առընթեր, յօրինած է նաեւ 17 չարականներ՝ Վարդավառի, Թարգմանչաց եւ Հռիփսիմեանց տօներուն առթիւ:

Զ. դարու չարականագրի անուն մեզի չէ հասած:

Է. դարուն կը ճառագայթէ մեծ բանաստեղծ եւ երաժիշտ ԿՈՄԻՏԱՍ ԱՂՑԵՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ անունը, որ անմահացած է հռչակաւոր «Անձինք նուիրեալք» չարականով, Հռիփսիմեանց կոյսերու յիշատակին նուիրուած: Կոմիտաս Աղցեցի, 615 թուականին, կաթողիկոսական աթոռ բարձրանալէ եաք, կ'որոշէ նորոգել եւ իր անչուք վիճակէն դուրս հանել Հռիփսիմեանց կոյսերուն նուիրուած համեստ վրկայարանը: Հին վկայարանը քանդելու ընթացքին կը գտնուին Հռիփսիմէի նչխարները, որոնց ճիշդ տեղը մինչ այդ յայտնի չէր, թէեւ գիտէին որ վկայարանին տակն էր: Կոմիտաս կաթողիկոս անձամբ կը քննէ գայն եւ կը տեսնէ որ տապանը կը կրէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Ս. Սահակ Պարթեւի կնիքները: Գրիգոր Լուսաւորիչ Հռիփսիմեանց կոյսերու մարմնիները գետեղելէ եաք կնքած էր. Սահակ կաթողիկոս նորոգութեան ժամանակ տապանը չէր բացած եւ Լուսաւորչի կնիքին կողքին ինք ալ կնքած էր: Հետեւաբար, Կոմիտաս կաթողիկոս եւս չի համարձակիր երկու հայրապետներուն կնիքները խախտել եւ տապանը բանալ, ուստի անոնց կողքին կ'աւելցնէ նաեւ իր կնիքը: Ցիշենք, որ քահանան երբ գերեզմանը կը կնքէ՝ կ'ըսէ. «Անչարժ եղիցի կնիք տէրունեան ի վերայ գերեզմանի, մինչեւ ի գալուստն Քրիստոսի...», այսինքն՝ գերեզմանը կնքուելէն եաք բնաւ պիտի չբացուի մինչեւ Քրիստոսի երկրորդ գալուստը:

Կոմիտաս կաթողիկոսի չոյս աշխարհ բերած այդ մասունքներուն համբաւը չուտով կը տարածուի Հայաստան, Վրաստան եւ դրացի քրիստոնեայ երկիրները, ուրկէ հազարաւորներ կու գան տեսնելու եւ իրենց յարգանքը մատուցանելու սրբուհիին եւ նչխարներուն եւ բազմաթիւ հիւանդներ կը բուժուին: Կաթողիկոսը նախկին տապանին տեղ կառուցանել կու տայ Հռիփսիմէի սքանչելի տաճարը, որ մինչեւ այսօր կը հանդիսանայ հայկական ճարտարապետութեան հրաշալիքներէն մէկը:

Կոմիտաս կաթողիկոս Հռիփսիմէի եւ միւս կոյսերու նկատմամբ իր տածած հիացումն ու սէրը արտայայտած է նաեւ քնարական երկարաշունչ բանաստեղծութեամբ մը եւ եղանակաւորած զայն: Շարականը, որ խորագրուած է «Անձինք նուիրեալք սիրոյն Քրիստոսի», կը բաղկանայ 36 տուներէ, որ խախտում մըն էր չարականներու՝ մինչ այդ ընդունուած 3–4 տուներու չափի: 36 տուներէն իւրաքանչիւրի առաջին տառը գրուած է այբուբենական կարգով: Այս տեսակէտով Կոմիտաս կաթողիկոս նոր ուղի մը կը բանար հայկական բանաստեղծութեան արուեստին մէջ, որուն հետեւեցան յետագային այլ չարականագիրներ, ինչպէս՝ Ներսէս Շնորհալի իր «Աւուրս լուսոյ»ով, «Այսօր անճառ»ով, Յովհաննէս Երզնկացի իր «Արեգակն Արդարութեան»ով եւ ուրիշներ: Այբուբենի կարգով գրելու այս ձեւը կը կոչուի ծայրակապ: «Անձինք նուիրեալք» չարականի յատկանիշներէն մէկն ալ այն է, որ ի տարբերութիւն նախորդ չարականներու, անոր նիւթը Ս. Գիրքէն չէ առնուած, այլ՝ Հայոց պատմութենէն, հայերու քրիստոնեայ դարձի պատմութենէն: Այս չարականը, որ նաեւ թարգմանուած է իտալերէնի, թրքերէնի, գերմաներէնի եւ ֆրանսերէնի, մինչեւ այսօր կ'երգուի «Սրբոց Կուսացն Հռիփսիմեանց» եւ անոր յաջորդ օրը՝ «Սրբոց Կուսացն Գայեանեանց» տօներուն, որպէս օրհնութիւն:

(Շար. 2)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Սեպտ. 26–ին, գրասէր հասարակութիւն մը ահթն ունեցած է ունկնդրելու Յակոբ Խաչիկեանը, որ ներկայացուցած է էջեր իր անտիպ գործէն: Սիմա Աբրահամեան յիշեցուցած է գըրագէտին դերը եւ վաստակը օտարներու մօտ տարած իր աշխատանքով: Այդ ուղղութեամբ կարեւոր դեր ունեցած է իր հրատարակութիւններէն՝ «Իօն էթէ սան'զ օպ» հատորը որ Հայ Դատին նպաստող գործ մըն էր, թարգմանուած բազմաթիւ լեզուներու: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը:

ՀԱՅՈՒՆ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ՝ ԿԸ ՆՕՍԻՆ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը, հիմնուելով պետութեան կողմէ որդեգրուած Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին, հետեւելով նախընթացի մը – Հրեաներու ողջակիզման –, որոշեց ուրացումը որպէս քրէական յանցանք պատժել, 2006 Հոկտեմբեր 12ին:

Ազգային Ժողովի ժողովէն առաջ իսկ հակադրուողները եղան նախաձեռնութեան, բայմաթիւ փաստարկներ առաջ քչելով: Անոնք այժմ կը կրկնուին թերթերու մէջ, հեռատեսիլային կլոր սեղաններու ընթացքին, որոնց կը հրաւիրուին Իտալացիները, Գործակիցները, Իսրայէլացիները, Ֆրանսացիները, Ամերիկացիները, լրագրողներ եւ քաղաքական դէմքեր: Այդ հանդիպումներուն դեռ չհրաւիրուեցաւ Հայ մը, լրագրող կամ պատմաբան, իրաւագէտ կամ քաղաքական գործիչ: Ինչպէ՞ս կարելի է վիճարկում ունենալ, կամ երկխօսութեան մասին խօսիլ, երբ ցեղասպանութեան ենթարկուածներ եւ անոնց յաջորդները չեն լսուիր: Այսպէս կը կատարուի ապատեղեկատուութիւնը: Հաղորդումներու ընթացքին ցոյց տրուեցան Պոլսոյ հայկական թերթը եւ անոր խմբագիրը, յիշեցընելով որ Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին եօթանասունհինգ հազար Հայեր: Պարկեշտութիւնը եւ առարկայականութիւնը պիտի թելադրէր որ լսուէին նաեւ Հայաստանի, Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Արժանթինի եւ մոլորակին վրայ ցրուած Հայերը, առնուազն չորս միլիոն, առաւել Հայաստանի Հայերը: Ֆրանսական առածը կ'ըսէ թէ երբ մէկը ուզէ իր չունը խեղդել, զայն կ'ամբաստանէ կատաղութեամբ: Այսինքն, հաւաքական զօրաշարժ կայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի որոշումը անելի առաջնորդելու:

Փորձենք թուել փաստարկները:

ա. Հարիւր տարի անցած է եւ այսօր դժուար է պատասխանատուութիւնները ճշդել եւ եզրակացնել:

բ. Եթէ հրեական ողջակիզումը վիճելի չէ, պատճառը այն է որ Գերմանացիները ընդունած են իրենց գործած ոճիրը եւ բարոյական ու նիւթական հատուցում ըրած: Հայոց ցեղասպանութեան պարագային, Թուրքիա չէ ընդունած կատարուածը, կասկածի կ'ենթարկէ թիւերը, եւ կ'աւելցնէ որ ջարդեր եղած են երկուստեք:

գ. Եթէ Ֆրանսայի կողմէ հրեական ցեղասպանութեան ուրացումը օրէնքով պատժելի է, պատճառը այն է որ ցեղասպանութիւնը գործուած էր Եւրոպայի մէջ եւ այսօր կան ցեղապաշտական չարժումներ՝ զորս հարկ է սահմանափակել:

դ. Ուրացումը օրէնքով պատժել կը նշանակէ պատմական ուսումնասիրութիւնը խափանել եւ արգելք հանդիսանալ կարծիքի ազատութեան, հակասելով ժողովրդավարական սկզբունքները:

ե. Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկած որոշման բանաձեւը ներկայացուած էր Ընկերվարականներու կողմէ, թէեւ այդ չարժման պարագլուխներէն ոմանք դէմ էին: Իսկ ուրիշներ, արդարութեան հարց մը կը վերածեն տեղական–տեղայնական խնդրի, ըսելով որ Ընկերվարականները դէմ են Թուրքիոյ Եւրոմիութիւն մուտքին, եւ հայկական հարցը կը չահագործեն:

զ. Աւելի ընդհանուր մակարդակ փոխադրելով հարցը, ոմանք կ'ըսեն որ նման որոշում կը խոչընդոտէ հայեւթուրք մերձեցման փորձերը: Այս տեսակէտը բաժնող Հայեր ալ կան, նաեւ Հայաստան, առարկելով որ նման օրէնք արդելք է Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի պարտադրուած չրջափակման: Չեն ըսեր որ չրջափակումը որպէս զէնք կը գործածուի Հայութեան լուծիւնը գտնելու համար:

է. Արտայայտուեցաւ նաեւ նախնական եւ մանկական միտք, ըստ որուն, Հայերը պարզ նախանձով հրեաներուն ի նպաստ եղած օրէնքին, հետապնդեցին նոյն ձեւի որոշման մը իրականացումը:

Դեռ վաղը հրապարակ պիտի ելլեն նոր փաստարկները, քանի որ Թուրքիա կը չարունակէ ուրանալ, միաժամանակ յայտարարելով որ ինք կեանքի կոչած է պատմաբաններու խմբակները, որոնք կ'ուսումնասիրեն փաստերը, մասնակցելու կը հրաւիրեն հայ պատմաբանները:

Այսօր արդէն կը խօսուի այն մասին որ Ազգային Ժողովի որոշումը երբ հասնի Մերակոյտ, անկէ դուրս պիտի չգայ, եւ եթէ գայ անգամ, օրէնքներու օրինաւորութեան վերահսկիչ մարմինը, Պետական Խորհուրդը, զայն պիտի չվաւերացնէ:

Հակառակ այս բացասական վերաբերումներուն, միշտ կը խօսուի Հայկական ցեղասպանութեան մասին, զոր չեն ուրանար: Օրէնքը չի վերաբերիր չուրացողներուն: Ինչպէս Հրեական ցեղասպանութեան պարագային: Սակայն ո՛ր տրամաբանութեամբ եւ ո՛ր հետեւողականութեամբ կարելի է պատժելի համարել Ի. դարու երկրորդ ցեղասպանութեան ուրացումը, եւ պատժելի չհամարել առաջինը: Ոմանք մերժումի փաստարկին վրայ կ'աւելցնեն այն որ իրենք քուէարկած են Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, նպաստած են այդ քուէարկութեան յաջողութեան, բայց այժմ դէմ են ուրացումը պատժելու նոր օրէնքին: Զարմանալի է որ անոնց հետ տեսակցութիւն ունեցող լրագրողները չեն խօսիր երկու չափ երկու կշիռի մասին:

Ինչպէ՞ս բացատրել ստեղծուած կացութիւնը: Ինչո՞ւ մենք միշտ կը խօսինք զոհերու մասին միայն, եւ չենք խօսիր հայրենահանուածներու եւ բռնագրաւուած Հայոց հայրենիքի մասին: Թրքական ո՞ր ժառանգութեան մաս կը կազմեն Անին, Ախթամարը, Առաքելոց եկեղեցին, Վարագայ վանքը, մզկիթի վերածուած Այնթափի Հայոց եկեղեցին... Օրինակները հազարով կարելի է բազմապատկել:

Ցեղասպանութեան ուրացումը այն փակուող դուռն է որուն ետին կը մնայ Հայոց իրաւունքը: Արեւմուտքը, Արեւելքը, ՄԱԿ–ը, ԻՒՆԷՍԿՕ–ն, Եւրոխորհրդարանը, Պրիւսէլի դեկավար Յանձնախումբը, եւ ուրիշներ, փոխանակ անմիջական առեւտուրի վրայ յառելու իրենց աչքերը, լաւ կ'ընեն եթէ երբեմն իրենք իրենց յիշցնեն այն մեծ սկզբունքները, որոնց մասին կը բարբառին, երբ այլ շահեր կը հետապնդեն:

Պիտի գտնուի՞ն քաղաքական դէմքեր եւ քաջ լրագրողներ որ ահազանգ հնչեցնեն եւ խօսին երկու չափ երկու կշիռի անբարոյութեան մասին:

Բայց առնուազն մենք չլռենք եւ մանաւանդ նուազուրդի չենթարկենք Հայոց իրաւունքը, որ սոսկ ցեղասպանութեան մը ճանաչումով չաւարտիր: Ցուսալքուածներ լաւ կ'ընեն եթէ լռեն:

Հարկ է որ պատասխանենք, եւ միջազգային համայնքը, խմաստուն քաղաքագէտներ եւ պատուէր կատարող լրագրողներ պատասխանեն թէ ինչո՞ւ ցեղասպանութիւն գործուեցաւ:

Հողի համար:

Եւ այդ հողին վրայ Հայ չկայ: Տեղնի ունեցած է ցեղային մաքրագործում, épuration ethnique...

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ ՀԲԸՄ խութեան կեդրոնէն ներս, Հոկտ. 1ին ներկայացուած է Հայութեան վերածնունդը խորհրդանշող ցուցահանդէս մը, որով կը նշուէր Հայաստանի վերանկախացման 15ամեակը: Ցուցադրուած են նկարիչ Փէրուզ Սեֆէրեանի գործերը, որոնց գլխաւոր նիւթը եղած է Հայոց ցեղասպանութիւնը: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Լալէ Մանճիկեան, որ հայերէն եւ ֆրանսերէն փոխանցած է օրուան խորհուրդը: Ցօսք առած է Հայաստանի դեսպանատան կողմէ Արման Յակոբեան, ապա, արտայայտած է նկարչուհին եւ նշած, որ «կարաւաններու կանչը» խորագրեալ իր ցուցահանդէսին նպատակն էր ոգեկոչել յիշատակը այն բոլոր կիներուն, երախաներուն եւ ծերունիներուն, որոնք բռնութեամբ զուրս քչուեցան իրենց պապենական տուներէն եւ կալմեցին մահուան կարաւանները:

բեմն իրենք իրենց յիշցնեն այն մեծ սկզբունքները, որոնց մասին կը բարբառին, երբ այլ շահեր կը հետապնդեն:

Պիտի գտնուի՞ն քաղաքական դէմքեր եւ քաջ լրագրողներ որ ահազանգ հնչեցնեն եւ խօսին երկու չափ երկու կշիռի անբարոյութեան մասին:

Բայց առնուազն մենք չլռենք եւ մանաւանդ նուազուրդի չենթարկենք Հայոց իրաւունքը, որ սոսկ ցեղասպանութեան մը ճանաչումով չաւարտիր: Ցուսալքուածներ լաւ կ'ընեն եթէ լռեն:

Հարկ է որ պատասխանենք, եւ միջազգային համայնքը, խմաստուն քաղաքագէտներ եւ պատուէր կատարող լրագրողներ պատասխանեն թէ ինչո՞ւ ցեղասպանութիւն գործուեցաւ:

Հողի համար:

Եւ այդ հողին վրայ Հայ չկայ: Տեղնի ունեցած է ցեղային մաքրագործում, épuration ethnique...

Ց. ՊԱԼԵԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կային այսպիսի կոպարաւոր միտքեր ոչ ծերունիներ ալ, որոնք մերթ իրենց միամիտ խօսքերով մեր խնդալները կը պրպռէին, բայց կը վախնայինք պիրենք ծաղրելու, գի անէծք կը կարդային, հայհոյութիւններ ալ խառնելով արտասանած անէծքներուն:

*

Գերեզմանատունը ոտանաւորի դասարան մը համարելով, մենք ակամք իրարու գրաբար նամակներ եւ ոտանաւորներ փոխանակել. այսպէս՝ 1876 Նոյեմբեր 3ին կ'ուղղէի ոտանաւոր մը Միհրան Դուրեանի ընկերիս, որ ինձ ինքն ալ ոտանաւորով կը պատասխանէր:

Երկու ոտանաւոր ալ ուղղած եմ Ցարութիւն Մարմարեան ընկերիս: Նախ՝ 1877 Ցունուար 5ին, յետոյ 1878 Մարտ 25ին: Բացի ոտանաւորներէ, գրաբար նամակ մը գրած եմ Միհրան Դուրեանին 1878 Փետրուար 24ին, հատ մ'ալ 1878 Մայիս 17ին, եւ միեւնոյն ատեն գրած եմ նաեւ Ց. Մարմարեանին: Բոլոր այս գրածներս իրը թանկ յիշատակ պատանեկութեանս, կը պահեմ խնամքով. կը կարդամ ես զանոնք երբեմն, որոնց նիւթը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ՝ մայրենի լեզու եւ կրօնք, Հայրենիք ու Հայաստան:

Եւ մեր սիրտն ու միտքն այս եղանակով կրթողն եղաւ, Ա. Պ. Միւաքեան իր անմոռան դասերով. Խրիմեան Հայրիկ իր «Դրախտի ընտանիք» ու «Հրաւիրակ երկրին Արարատեան» աքանչելի գործերով եւ Թէոդորոս պատուելի Զօրայեան իր եզական դաստիարակչի ընտիր չքնաղ ձիրքերով ու խօսած բարոյական դասերով:

Միհրան Դուրեանի ուղղածներս հրատարակեցի ես 1909 Ցունիսին, Զմիւռնիոյ «Արշալոյս Արարատեան»ին մէջ, երբ Միհրան, արդէն Եղիչէ Ա.րք. Դուրեան, Զմիւռնիոյ առաջնորդ, պատրիարք ընտրուեցաւ, ու ես՝ Գարապետի Ստեփանի, Մաղաքիա Եպիսկ. Տիրոնեանի ու Գնել Վարդապետ Գալէմքեարեանի հետ գացի զինքը Պոլիս առաջնորդելու, ինչպէս յիշեցի մի անգամ:

**

Միհրան Դուրեան Ս. Ծաչի վարժարանը Թողլով վերադարձաւ Ս. Կարապետի ճեմարան–դպրոցը, ուր հայերէն լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ անուանուեցաւ 1878ին: Այդ տարւոյն մէջերն էր, որ նա որոշեց նուիրուիլ եկեղեցականութեան, եւ Իզմիրլեան Մատթէոս Սրբազանէն օրհնուեցաւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն մէջ, նախ սարկաւագ ու առաւ եղիչէ անունը: Ցաջորդ տարի ալ ձեռնադրուեցաւ կուսակրօն քահանայ, իբրեն օծակից ունենալով Ցովհաննէս Արշարունի (յետագային պատրիարք Կ. Պոլսոյ) եւ Արծրունի Մատթէոս որ վաղամեռ եղաւ:

Նախկին զարդարական ընկերս, նորընծայ եղիչէ վարդապետը, զոր կը սիրէի եղբայրաբար, կ'երթայի տեսնել ամէն օր իր Քառասունքին մէջ, եւ չատ անգամ ալ երեկոները մեր տունէն կերակուր իրեն կը տանէի եղբօրս հետ:

Իւր անդրանիկ պատարագին ներկայ գտնուած եմ. ծնողքս փափաքեցան որ վարդապետը այդ օրուան ճաշը մեզի հետ ընէր, բայց Իզմիրլեան Սրբազան թոյլ չտուաւ, գի ինք հիւրընկալած էր իր հոգեւոր որդին:

Եղիչէ վարդապետին առաջին պատարագը չատ հանդիսաւոր եղաւ. լաւ քարոզ մը պատրաստած էր, բնտրան ունենալով՝ «Տէր, եթէ գչրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ գօրհնութիւնս քոյ»: Եւ մենք հպարտ էինք, մտաբերելով մեր ընկերին տուրք կոչումը, եւ իր պերճախօս քարոզը լսելով:

**

Ըսած եմ արդէն թէ ոուս յաղթական բանակը յառաջացած էր մինչեւ Սան–Սթեֆանօ գիւղը, ուր կը կնքուէր այն դաշնագիրը, որու 16րդ յօդուածը կը վերաբերէր Թրքահայաստանի բարեկարգութեան, ու կը տրամադրէր որ ռուսական–ցարական կառավարութիւնը հսկող, պաշտպան ըլլայ այդ յօդուածին բոլոր պահանջներուն անթերի գործադրութեանը:

Սոյն յօդուածին բուն հեղինակը եղած է, թժիչկ տոքթ. Ստեփան փաշա Ալանեան, որ իր գինուորականի հանգամանքովը եւրոպական կողմէ օսմանեան բանակի առողջական վիճակին իբրեւ ընդհանուր քննիչ, ինչպէս յիշած եմ, կատողացած էր Ներսէս պատրիարքին խնդրանքին վրայ գնալ գաղտնապէս Սան–Սթեֆանօ, հետը ունենալով Նուբեան Ցովհաննէս էֆէնտին, ներկայանալ Նէլիտովի ու յոգնալջան աշխատութիւններէ ու փաստարկութիւններէ յետոյ, համոզել ռուս դեսպանը, եւ կնքուած դաշնագրին մէջ մտցնել տալ 16րդ յօդուածը, որու մասին Ստեփան փաշա ինքը պատմած է ինձ երկարօրէն, երբ բժշկական գործով մը իր մօտ կը գտնուէի մէկ օր, 1896ին:

***

Ստեփան փաշա իր կատարած այս յոյժ կարեւոր գործը լռելեայն իմն կը հասկըցնէր 1878ին Փարիզէն Պոլիս Ստեփան Փափազեանին ուղղած մէկ նամակովը, զոր ինքը տուած է ինձ ժամանակին ու ես ալ զայն հրատարակել տուած եմ Արշակ Զօպանեանի հին «Անահիտ» ամսաթերթի մէջ, 1899ին:

(Շար. 94)

(Շար. Ա. էջէն)

2006ի դասաւորման համաձայն Հիւսիսային Գորէան, Թիւրքմէնիստանը եւ Էրիթրէան այն երեք երկիրներն են ուր մամուլի ազատութիւնը ամէնէն ասելի կաշկանդուած է:

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութեան Մերձաւոր-Արեւելքի հարցերու գրասենեակի տնօրէնը, որ քննադատած էր Միացեալ-Նահանգները Իրաքի մէջ գործած սխալներուն համար եւ դատապարտած երկրին ամբարտաւանութիւնն ու անհեթեթութիւնը («Յառաջ», Հոկտ. 24), ետառած է իր խօսքերը յաջորդ օրն իսկ, անդրադառնալով որ սխալ արտայայտուած է:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionneles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :

AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ՄԱՋի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ վարչական ընկերութիւններու ընտրութիւն:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՈՒ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի Փութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉեւ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնայեալին:

Յռետրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26
JEUDI
26 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 43 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·562 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·562

ԿԻՊՐՈՍ

ՀԱՅ ՄԸ՝ Մ. ԿԱՐՈՑԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Կիպրոսի իշխանութեան գլուխ գտնուղ Դեմոկրատ կուսակցութեան գլուխը, ձայներու 62,6%ով ընտրուած է Հայ մը՝ Մարիոս Կարոյեան: Փոխ-նախագահ ընտրուած է Նիքոս Քլէանթուս, որ ըստացած է ձայներու 37,4%ը: Ընտրութենէն անմիջապէս վերջ, Մ. Կարոյեան կարճ ելոյթ մը ունեցած է, որու ընթացքին չնորհակալութիւն յայտնած է իր կողմնակիցներուն եւ կոչ ըրած է, որ ուժերը համախմբուին կուսակցութեան ծոցը, յարգանքի իր տուրքն ալ տալով կուսակցութեան հիմնադիրին՝ Սվիքոս Քիւքիանուի եւ ներկայ նախագահին՝ Թասոս Փափատոփուլոսի: Մ. Կարոյեան Կիպրացի առաջին Հայն է որ քաղաքական նման աթոռ մը կը գրաւէ: Անցեալ Մայիսին, փառաւոր յաղթանակ մը տարած էր Նիկոսիոյ ընտրական իր շրջանին մէջ եւ անկէ ի վեր իր տեղը կը գրաւէր Կիպրոսի Խորհրդարանին մէջ: Ծնած է 1961ին եւ քաղաքական ասպարէզ մտած է Դեմոկրատ կուսակցութեան երիտասարդական չարժումին մէջ, մինչ Իտալիա կը գտնուէր, ուր կը հետեւէր քաղաքական գիտութեան: Կիպրոս վերադարձին, նախագահ կ'ընտրուի Նեոփ-Նիկոսիա երիտասարդական չարժումին եւ այդ պաշտօնին դլուխը կը մնայ 1986–էն 1992: 1998ին, կ'անդամակցի Դեմոկրատ կուսակցութեան դեկավար մարմնին եւ մտերիմ խորհրդականը կը դառնայ ողբացեալ նախագահ Քիւքրիանուի, որու դրասենեակը կը վարէ Խորհրդարանին մէջ, պաշտօն մը, զոր կը պահէ նաեւ Փափատոփուլոսի օրով: Եղած է նաեւ կառավարութեան բանբերը: Սերտ կապեր ունի տեղւոյն հայ գաղութին հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(25 octobre)

Երեքշաբթի Հոկտ· 24ի մեր թիւով արձագանգած էինք Թուրքիոյ Կրթական նախարարին որոշումին Տըլաքրուայի «Ազատութիւնը որ կ'առաջնորդէ ժողովուրդը» պաստառին դէմ, զայն նկատելով որպէս խորհրդանիշը Ֆրանսայի: Հարկ էր այդ դրաքննութիւնը կատարել ընդդատական դիրքերուն մէջ: Այս առընչութեամբ, չարաթական երգիծաթերթը հետեւեալը կը գրէ, բառախաղերով.–

ISTAMBOULES

Il ne se rendait pas compte, le peintre Delacroix. Dans son fameux tableau «La Liberté guidant le peuple», il a présenté la Liberté sous la forme d'une femme. Une femme aux seins nus. L'horreur! Le ministère turc de l'Education avait laissé passer une reproduction de ce tableau dans les manuels scolaires; il vient heureusement de rectifier cette erreur. Arrière, manuels infâmes! Ce n'est pas que la Turquie ne soit plus un pays laïque, c'est juste qu'il ne faut pas choquer ses intégristes islamistes, nuance. Signalons-lui que la Vérité sort nue du puits, que la Vénus de Boticelli sort nue des eaux, bref, y a du sein sur la planche!

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇԹԱՑի (Հունգարիա) մէջ ծանր բախումներ պատահած են Հոկտ· 23ին, երբ կ'ոգեկոչուէր 1956ի ապստամբութեան 50ամեակը: Ոստիկանութիւնը կրակ բացած է քաուչուկէ փամփուշտներով՝ ցուցարարներուն վրայ· 128 հոգի վիրաւորուած է: Սկիզբէն, ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ձեռնառումբերով փորձած է ցուցարարները ցրուել, երբ կը բացատրէին՝ «կիւրշանի դո'ւրս», պահանջելով ընկերվարական վարչապետին հրաժարականը: Վարչապետը կ'ամբաստանուի որովհետեւ սուտ խօսած է ժողովուրդին, ապահովելու համար իր պաշտօնին երկարաձգումը, անցեալ Ապրիլին: Դեռ կայ աչի մէկ թեւը որ կ'ատարկէ թէ, ըլլալով ընկերվարական, իրաւունք չունի նախագահելու արարողութիւններուն: Հրաւիրուած էին 53 օտար պատուիրակութիւններ, որոնց կարգին եւրոպացի 20 դեկավար: 1956 Հոկտ· 23ին, 2800 Հունգարացի մեռած է, 200 հազար ալ հեռացած են երկրէն:

ՖՐԱՆՍԱՑի նախագահական ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2007 Ապրիլ 22ին եւ Մայիս 6ին (Բ· շրջան), իսկ օրեսփոխանական ընտրութիւնը Յունիս 10ին եւ 17ին (Բ· շրջան), ինչպէս ճըշդեց Հոկտ· 24ի Նախարարաց խորհուրդը: Կառավարութիւնը այս որոշումը տուած է լսելէ ետք Ներքին նախարար Ն· Սարքոզիի լուսաբանութիւնները ժամանակացոյցին մասին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ նախագահական թեկնածուներու երբեակը նոր վիճաքրում մը ունեցաւ Հոկտ· 24ին եւ այս անդամ աւելի բացայայտ դարձան իրենց տարակարծութիւնները: Սթրօս-Քահն եւ Ֆապիուս համաձայն չեն Սեկոլէն Ռուայալի հետ դպրոցական քարթին, գաղթին եւ մանաւանդ քաղաքացիներու դատակազմին մասին: Ծանօթ է որ Ս· Ռուայալ նման դատակազմեր կ'ուզէ որ հսկեն ընտրեալներու վրայ, մանաւանդ անոնց գործունէութեան: Լիպէրասիոնի խմբագրականը (Հոկտ· 25) դիտել կու տայ որ եթէ գոյութիւն չունենար, հարկ էր որ ընկերվարականները հնարէին Սեկոլէն Ռուայալը որպէսզի, իրենց վիճարկումները համ եւ հաւ ունենային: Սթրօս-Քահնի եւ Ֆապիուսի ջանքերը կը կայանան նեղը դնելու մէջ Սեկոլէն Ռուայալը փոխանակ կրթնելու ընկերվարական ծրագրին, որ բաւական տկար է: Իրենց յաջորդ վիճարումը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 7–ին:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ին Ազգ· ժողովին քննարկած օրինագիծը, որ պատիժ կը սահմանէ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողներուն, դեռ մեկնած կը հոսեցնէ փարիզեան թերթերուն մէջ: Հոկտ· 25ին, Լիպէրասիոնի ազատ բեմի էջին մէջ Թերոմ Հեմփրին, որ իրաւագէտ է, կը խորհի որ այդ պատիժը կրնայ վնասել հետազօտութեան: Կը դրէ թէ քանի օրինագիծը կը վերաբերի միայն Հայոց Ցեղասպանութեան, ժամանակի ընթացքին հարց պիտի ծագի որ ան գործադրուի նաեւ անց ցեղասպանութիւններու: Ինչո՞ւ, կ'ըսէ, Գամպոճի կամ Ռուանտայի ցեղասպանութիւններուն, կամ մարդկութեան դէմ ոճիրներուն չընդդայնել կէսօ օրէնքը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ կառավարութեան յանձնուեցաւ ՄԱԿ-ի կողմէ միջազգային դատարանի նոր ծրագիրը մը, որ պարտի դառնալ նախկին վարչապետ Ռ· Հարիրիի սպանութեան (2005 Փետրուար) պատասխանատուները: Վարչապետ Սինիորայի համար այս նոր փաստաթուղթերը պէտք է «վերջնական ծրագիրը» կազմեն: Հոս, այլեւս տեղ չէ գտած «ոճիր մարդկութեան դէմ» տարազը, որ ոմանց համար իրաւական խոչընդոտ մըն էր:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Առողջապահութեան նախարարը, Հոկտ· 23ին դադրեցուցած է դեմի դէմ պատուաստին առկախումը, որ որչուած էր նախապէս չորս մեռեալ ներու պատճառաւ: Նախարարին համաձայն, մանուկները ապահովութիւն տուած են, որ այդ մահերը կապ չունին պատուաստին հետ եւ վստահութիւն ներշնչելու համար, նախարարը ինք ալ պատուաստուած է հեռատեսիլին առջեւ: Ջոհերը կը տատապէին սրտի հիւանդութենէ կամ չաքարախտէ:

ՍՈՒՏԱՆի ԲԱՆԱԿը, որ բուն տէրն է իշխանութեան եւ երեք տարի է կարգի կը բերէ Տարֆուրի ըմբոստութիւնը, որեւէ քննադատութեան չի հանդուրժեր եւ մինչեւ Հոկտ· 25ի ցերեկը պայմանաժամ տուած էր ՄԱԿ-ի զանազնացին որ մեկնի, ինչ որ ըրած է երկու օր առաջ իսկ: Իր կայքէջին վրայ բանագնաց Եան Փրոնք յայտարարած էր որ Սուտանի ուժերը Տարֆուրի մէջ երկու ճակատամարտ կորնչուցած էին եւ կորուստները չատ մեծ էին:

ԴԱՇՆԱԿՀԱՅ Իվ Փլթի, ծանօթ Սեդրակ անունին տակ, մեռած է Հոկտ· 21–ին, 75 տարեկանին: Լիպէրասիոն (Հոկտեմբեր 25) լուրը տալով կը ճշդէ՝ «ծագումով թուրք», Փարիզ եկած էր 1946ին եւ Ֆրանսահպատակ դարձած: Թաղումը կը կատարուի Հոկտ· 26, ժամը 10·30ին Սէն-Գլուի գերեզմանատունը:

15ԱՄԵԱՑ ԹՐՔՈՒՀի ՄԸ, որ զաւակ մը աշխարհ բերած էր առանց ամուսնանալու, սպաննուած է եղբօրը կողմէ ընտանեկան պատիւը փրկելու համար:

ՊԼՔԻՆԿԸՄ ՓԱԼԱՍ լուսաւորուած պիտի ըլլայ ամէն իրիկուն մինչեւ Էլիզաբէթ Բ· թագուհիին գահակալութեան վերջաւորութիւնը, յայտարարած է պալատին սպասարկութիւնը, այնպիսի չըրջանի մ, երբ տեղեկագիր մը կ'ամբաստանէ Անգլիացիները, որ ուժանիւթի ամէնէն մեծ մսխողներն են Եւրոպացիներուն մէջ:

ՓԱՐԻԶի ՄԷՋ ՕՍԿԱՆԵԱՆ-ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՑԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14ին

Հոկտ· 24ին, Փարիզի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Արտաքին նախարարները: Հաղորդագրութեամբ մը, Ղարաբաղի թղթածրարին միջազգային միջնորդները (Ֆրանսա, ԱՄՆ, Ռուսաստան) յայտնած են որ Օսկանեանի եւ Մամէդեարովի հանդիպումը «չինարար» եղած է, «անկեղծ եւ բաց» մթնոլորտի մը մէջ: Երկու նախարարները խոր քննութեան ենթարկած են յաւելեալ տարրեր հիմնական այն սկզբունքներուն, որոնց մասին սկսած էին խօսիլ Մոսկուա, Հոկտ· 6ին: Նոր հեռանկարներ կան, որոնք պէտք է լուսաբանուին, կը ճշդէ նոյն հաղորդագրութիւնը, աւելցնելով որ յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Պրիւսէլ, Նոյեմբեր 14ին եւ այն ատեն կը ճշդուի թէ մինչեւ տարեվերջ, Քոչարեան – Ալիեւ նոր հանդիպում մը կրնա՞յ ըլլալ:

Նոյեմբերի վերջ ալ, չրջանը պիտի այցելեն Ֆրանսայի, ռուս եւ ամերիկացի բարձրաստիճան դիւանագէտները:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՖՐԱՆՍԱՑի ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Պաշտօնավարման չրջանը իր աւարտին հասած ըլլալով, Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի դեսպանը՝ Անրի Գիւնի կը վերադառնայ իր երկիրը Հոկտ· 30ին: Հոկտ· 24ին իր տուած հրաժեշտի մամուլի ասուլիսին ան չէ յայտնած իր յաջորդին անունը, ըսելով թէ աւելի պատշաճ կ'ըլլայ սպասել պաշտօնական յայտարարութեան: Իսկ ինչ կը վերաբերի իր ապագային, ան հաւանաբար նշանակուի Սլովաքիոյ մօտ Ֆրանսայի դեսպան:

Դեսպանը մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է Հայաստանէն ու անոր ժողովուրդէն ստացած տպաւորութիւնները, խօսած Հայաստանի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Այսպէս ան արծարծած է ներդրումներու, Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացուելու հարցին մէջ Ֆրանսայի դերին, այս վերջնոյն քաւէարկած Հայանպատս օրինագիծին, Արցախեան հակամարտութեան եւ անոր մէջ եւս Ֆրանսայի դերին առընչուող նիւթեր: Ա· Գիւնի եզրափակած է թէ ուրախ է որ պաշտօնավարութիւնը վերջ գտաւ Ժ· Շիրաքի Հայաստան այցով, ուր նախագահը տեսաւ ու հասկցաւ թէ Հայաստանի մէջ որքան չատ կը սիրեն Ֆրանսան:

*
**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԻՈՐՄԱՆ ՄԷՋ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ 101ՐԴ

«Առանց սահմանի թղթակիցներ»ու 2006ի դասաւորման մէջ Հայաստան 101րդ տեղը կը գրաւէ, ինչ որ զգալի նահանջ մըն է բաղդատմամբ 2003 – 2004ի, ուր 90րդ դիրքի վրայ էր: Ինչպէս գրած էինք առջի օր, վատագոյններն են Հիւսիսային Գորէա, Թիւրքմէնիստան, Կրիմբէա՝ այն երկիրները ուր ամէնէն աւելի կաշկանդուած է մամուլի ազատութիւնը: Ռուսաստան 147րդ տեղը կը գրաւէ, իսկ Թուրքիա 100րդ է:

*
**

ԵՐԵՒԱՆի ՓԻՒՆԻԿը ԱԽՈՑԵԱՆ

Հայաստանի Ֆութպոլի ախոյեանութեան պաշտօնական աւարտէն երեք մըրցում առաջ, արդէն Երեւանի Փիւնիկը դարձած է Հայաստանի ախոյեան, ձեռք ձգելով միաւորներու անհասանելի առաւելութիւն (64 միաւոր), Երեւանի Բանանցին (50) նկատմամբ: Երեւանի Կիլիկիոյ դէմ ձեռք ձգուած չախչախիչ 12 – 1 յաղթանակով է որ Փիւնիկ 6րդ անգամ ըլլալով նուաճած է այդ տիտղոսը: Ակումբը հիմնուած է 1996ին եւ բարձագոյն դասակարգ բարձրացած է վեց տարի առաջ եւ միշտ աւարտած է ախոյեան:

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Է.–Թ. դարերուն նոր զարգացում կ'ունենան Հայ Եկեղեցւոյ չարականները, որպէս հետեւանք ազգային – մշակութային կեդրոններու՝ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու ընդարձակման, արուեստի ու մատենագրութեան ճիւղերու՝ պատմագրութեան, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան մարզերուն մէջ արձանագրուած նուաճումներուն: Այս բոլորը իրենց արձագանգը գտան նաեւ հոգեւոր երգերու բովանդակութեան մէջ: Հոգեւոր երգերու նիւթ դարձան ազգային նշանաւոր դէմքեր կամ սուրբ հայրեր: Քրիստոսին, Աստուածածնին, Ս. Հոգիին եւ առաջին սուրբերու նուիրուած չարականներու կողքին, նաեւ գրուեցան հայրենիքի եւ ազգութեան, սիրոյ եւ նուիրուածութեան զգացումներ արտայայտող չարականներ, ինչպէս՝ «Վարդանանց», «Աստմեանց», «Ղեւոնդեանց», «Կանոն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին», «Վահան Գողթնացի»ի չարականները եւայլն:

Այդ տեսակէտէն նորութիւն կը բերէր Է. դարու չարականագիր ՍԱՀԱԿ ՁՈՐԱՓՈՐԵՑԻ, որուն երգերը առաւելաբար նուիրուած էին Աչէին եւ Եկեղեցւոյ եւ որուն համար ալ ան կոչուած է «Աչէի երգիչ»: Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներու մէջ խաչը զօրաւոր ուժ ունի եւ «փայտ կենաց» կը համարուի Ձորափորեցիի չարականներուն մէջ: Խաչափայտը կը դիտուի իբրեւ փրկութեան խորհրդանիշ, որուն վրայ գամուած է Յիսուս, որ իր հոգին կ'աւանդէ, նոր ու յաւիտենական կեանքի աղբիւր կը դառնայ՝ վերածուելով «կենաց ծառ»ի:

Սահակ Ձորափորեցիի ամէնէն տարածուած եւ ժողովրդականացած չարականը «Էջ Միածինն ի Հօրէ» երգն է, որուն մէջ Էջմիածինը դիտուած է իբրեւ լուսաւոր փարոս Հայաստանի համար: Այս երգը գործած է Ս. Էջմիածնի հիմնը:

Ը. դարու չարականագիր է ՅՈՎՀԱՆ ՕԶԵՆՑԻ, որուն կաթողիկոսութեան շրջանը լեցուն էր եկեղեցական գաւանական տագնապներով: Իր օրով է որ Հայաստանի մէջ յառաջ կու գան աղանդաւորական բազմաթիւ շարժումներ՝ Պաւղիկեաններ, Արեւորդիներ, Թոնդրակեցիներ եւ այլն, որոնք կը պառակտեն Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութիւնը: Յովհան Օձնեցի կաթողիկոս անձնական տեսակցութիւններով, բանակցութիւններով եւ հովուական թուղթերով կը պայքարի աղանդաւորներու դէմ եւ կը յաջողի ճնշել անոնց չարժումը:

Յովհան Օձնեցի եղած է նաեւ ծանօթ երաժիշտ: Իրեն կը վերագրուին բազմաթիւ չարականներ՝ «Անակիզըն Բանդ Աստուած», «Կանոն Դաւիթ Մարգարէին եւ Յակոբայ Առաքելոյն», «Կանոն Ս.Ստեփանոսի Նախավկային», «Կանոն Որդւոյց Որոտման», «Կանոն Պետրոսի եւ Պօղոսի գլխաւոր Առաքելոցն» եւայլն:

Ստեփանոս Նախավկայ նուիրուած չարականին մէջ Օձնեցի կը նկարագրէ Առաջին Սարկաւագի նահատակութիւնը: Ստեփանոս քարկոծուելու պահուն իսկ Աստուծմէ ներում եւ թողութիւն կը խնդրէ զինք քարկոծողներուն համար:

Ը. դարու չարականագիրներէն հռչակաւոր է ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ, որ կարգաւորած է հայկական ժամակարգութիւնը, հոգեւոր երգերու երաժշտութիւնը, ձայներն ու եղանակները: Իրեն կը վերագրուին «Աւագ Օրհնութեանց» եւ «Մարտիրոսաց» աւելի քան 90 չարականներ:

Եղերական վախճան ունեցած է այս բազմահմուտ եկեղեցականը, Եղէգեաց Զորի Մոզան աւանին մէջ, վաստաբարոյ կնոջ մը կողմէ: Սրբակրօն եկեղեցականը քարոզի մը ընթացքին կը յանդիմանէ կինը իր վարքին համար: Կինը, ատելութեամբ լեցուած, կը դաշունահարէ Սիւնեցիին, երբ ան կը քնանար ծառի մը հովանիին տակ: Նախապէս որոշուած կ'ըլլայ, որ սպանութիւնը կատարէ կնոջ սիրահարներէն մէկը, սակայն վերջին վայրկեանին, տեսնելով սրբատիպ եկեղեցականին բարի ու պատկառելի դէմքը, ձեռքը կը դողայ եւ դաշոյնը գետին կ'իյնայ. այդ ժամանակ կինը կը կատարէ ոճիրը:

Ստեփանոս Սիւնեցիի այս եղերական մահուան առթիւ ժողովուրդին մէջ կը ստեղծուի առասպել մը, որուն համաձայն, իբրեւ թէ՝ ըսպանութեան յաջորդ օրը, տեղի կ'ունենայ մեծ երկրաշարժ մը, որուն հետեւանքով հիմնովին կը կործանի կնոջ բնակած աւանը եւ չատ մը ուրիշ գիւղեր, 10 հազար զոհ խլելով: Այդ օրուընէ ի վեր այդ շրջանը կը կոչուի Վայոց Ձոր:

Թ.–Ժ. դարերուն պատկանող չարականագիրներու անուններ ծանօթ չեն:

ԺԱ. դարուն ունեցած ենք ՊԵՏՐՈՍ ԳԵՏԱԴԱՐՁԸ, որ գրած է Նընջեցեղոց եւ Մանկունք չարականները, ապա՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԼԱՒՈՒՆԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ, որ գրած է Աւետեաց տօնին եւ Ծաղկազարդին նուիրուած չարականներ, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐԸ՝ որ գրած է Ղեւոնդեանց եւ Հռիփսիմեանց նահատակներուն նուիրուած չարականներ:

Այդ շրջանի չարականագիրներէն ամէնէն հռչակաւորը ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՏԱՐՕՆԱՑԻ վարդապետն է, որուն գրած չարականներէն ամէնէն ծանօթն է «Խորհուրդ Խորհին»ը, որ պատարագի ամէնէն գեղեցիկ երգերէն մէկն է: Գրուած է անուանակապով, այսինքն՝ չարականին ամէն մէկ տունը կը կրէ իր անունին մէկ տառը: «Խորհուրդ Խորհին»ը կը կոչուի «զգեստաւորման» չարական, քանի որ անիկա կ'երգուի պատարագին սկիզբը, երբ քահանան կը հագնի արարողութեան իր զգեստները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունի հոգեւոր – եկեղեցական իր նշանակութիւնը:

ԺԲ. դարուն հայ չարականագրութիւնը կը հասնի իր զարգացման գագաթնակէտին, չնորհիւ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ, որուն կը վերագրուին աւելի քան 100 չարականներ: Ըստ Նիկողայոս Թահմիզեանի ուսումնասիրութիւններուն, Ներսէս Շնորհալի հայրապետը գրած է մօտ 200 չարականներ: Շնորհալի ո՛չ միայն իր չարականներուն բանաստեղծութիւնները գրած է, այլեւ անոնց եղանակները յօրինած է եւ ինքն ալ երգած է զանոնք:

Ներսէս Շնորհալի մեր պատմութեան մէջ ծանօթ է նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ յառաջացուցած իր բարենորոգչական հսկայ չարժումով, որուն նպատակն էր եկեղեցին ժողովրդականացնել, մօտեցնել ժողովուրդին, այն համոզումով որ ինչ որ չի բխիր ժողովուրդէն, չի կրնար անոր սրտին խօսիլ, ժողովրդականութիւն եւ ընդունելութիւն գտնել: Եկեղեցին աւելի մօտեցնելով ժողովուրդին, կ'ամբողջանար Եկեղեցին ազգայնացնելու ծրագիրը, զոր սկսած էին թարգմանիչները Ե. դարուն, երբ կը ստեղծուէին հայկական տառերը, կը թարգմանուէր Աստուածաշունչը եւ հայերէնի կը վերածուէին եկեղեցական ծէսերն ու երգերը:

Շնորհալի հայրապետը իր գրած հոգեւոր երգերուն մէջ մտցուց նորարութիւններ թէ՛ նիւթերու եւ թէ՛ տաղաչափութեան մարզերէ ներս: Ան լայնօրէն օգտուեցաւ ժողովրդական բանահիւսութենէն եւ երգերէն, զանոնք գործածելով իր չուրջ 50 չարականներուն եւ տաղերուն մէջ, որոնք այնքան դիւրութեամբ տարածուեցան եւ սիրուեցան ժողովրդական զանգուածներուն կողմէ:

Հետաքրքրական է նշել պարագայ մը, որ արժանի է ուշադրութեան: Շնորհալի ո՛չ միայն ժողովրդական երգերուն յարմարցուցած է կրօնական բառեր, այլեւ եկեղեցական աղօթքները կամ սաղմոսները յարմարցուցած է աշխարհիկ կարիքներու: Պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցիի վկայութեամբ, Հռոմկլայի կաթողիկոսարանի – ուր երկար տարիներ ապրած է Ներսէս Շնորհալի – պահակները, գիշեր ատեն, չատ անհաճոյ կանչերով իրարու ձայն կու տային եւ արթնութեան կը հրաւիրէին: Այդ երեւոյթը կը գրաւէ Շնորհալիի ուշադրութիւնը, որ յատկապէս այդ պահակներու համար Դաւիթի սաղմոսներէն՝ «Ցիչեսցուք ի գիշերի զանուն քո Տէր»ը եւ եկեղեցական ծանօթ «Զարթիք» աղօթքը աշխարհիկ երգերու կը վերածէ եւ զանոնք կը տրուեցնէ պահակներուն: Յետագային այդ երգերը կը մուծուին եկեղեցի եւ կ'երգուին «Գիշերային Պաշտամունք»ի ժամանակ:

Ներսէս Շնորհալի գրած է բազմաեռակ չարականներ՝ տէրունական, վկայաբանական, դաւանաբանական, ազգային – հայրենասիրական, աշխարհիկ եւայլն:

Տէրունական են Վարդավառի, Հոգեգալստեան եւ Ծաղկազարդի չարականները: Մեծ տեղ կը գրաւեն Աղուհացից կոչուող Մեծ Պահքի վեց կիրակիներուն նուիրուած չարականները, որոնց մէջ կ'օգտագործուին Ս. Գիրքէն անառակ որդիի, մոլորեալ ոչխարի, անարդար դատաւորի եւ այրի կնոջ առակները, ուր Շնորհալի մարդու փրկութիւնը կը տեսնէ միայն Աստուծոյ վերադառնալուն եւ անոր մօտենալուն մէջ: Գեղարուեստական արժէքով ակնառու է Աւագ Շաբթուան նուիրուած «Այսօր անճառ» չարականը, որ կ'երգուի Աւագ Ուրբաթ օրուան դիւերային ժամերգութեան առեն: Այս չարականին մէջ Շնորհալի ,բանաստեղծական հմուտ գրիչով, կը ներկայացնէ խորհրդաւոր ընթրիքի տեսարանը՝ Յունլուան, Ս. Հաղորդութեան մանրամասնութիւնները եւ անոր յաջորդող դէպքերը, Յուդայի մատնութիւնը, Քրիստոսի խաչելութիւնը: «Այսօր անճառ»ը բաղկացած է 8–ական 36 տողնոց տուներէ:

Ներսէս Շնորհալիի հոգեւոր երգերուն մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն երգ կոչուած չարականները. «Արարչական», «Նորաստեղծեալ». «Նայեաց սիրով», «Ի քէն հայցեմք», «Առաւօտ լուսոյ» եւ Աչեարհ ամենայն»: Երգը յատուկ տեսակ մըն է հայ հոգեւոր բանաստեղծութեան մէջ՝ չափուած ու ձեւուած խօսքերով, որոնք կազմուած են 5 կամ 8 վանկանի տողերով, որոնք ունին աշխոյժ չափ եւ երգայնութիւն:

Հանրածանօթ «Արարչական»ը, որ «Նորաստեղծեալ»ին հետ ամբողջութիւն մը կը կազմէ, կը ներկայացնէ Ս. Գրքի արարչագործութեան պատմութիւնը եւ կը բաժնուի չաբթուան օրերու միջեւ, ամէն օր ստանալով իր համապատասխան երգը: «Նորաստեղծեալ»ը Շնորհալիի քնարական լաւագոյն երգերէն է, որուն իւրաքանչիւր տան առաջին տուները կը կազմեն «Ներսէս» անունը:

«Առաւօտ լուսոյ» եւ «Աչխարհ ամենայն» երգերը Շնորհալիի ամէնէն տարածուած եւ ժողովրդականութիւն վայելող չարականներն են, որոնք երգուած են զանազան ձեւերով: Այս երկու չարականներն ալ կը բաղկանան 3 տողնոց 36 տուներէ եւ իւրաքանչիւր 3 տողը կը սկսի այբուբենի մէկ գիրով:

Ներսէս Շնորհալի չարականներ նուիրած է նաեւ սուրբերու, առաքեալներու, մարգարէներու՝ Գրիգոր Լուսաւորչին, Տրդատ Թագաւորին, Սահակ Պարթեւին, Ղեւոնդեանց նահատակներուն, Վարդանանց հերոսներուն, Ս. Սարգիսին, Քառասուն Մանկանց, Պետրոսին եւ Պօղոսին, Յովնան մարգարէին, Յակոբ Մծբնայ հայրապետին եւայլն: Վարդանանց պատերազմի հերոսներուն նուիրուած «Նորահրաշ պըսակաւոր» եւ «Արիացեալք» չարականները մինչեւ այսօր ալ կ'երգուին ոչ միայն եկեղեցիներու մէջ, այլեւ Վարդանանց տօնին նուիրուած հանդէսներու, հաւաքոյթներու եւ ներկայացումներու ընթացքին:

Շնորհալիի չարականներուն մէջ ուշագրաւ են անոր ԱՐԵԻԱԳԱԼԻ երգերը, որոնք կը փառաբանեն Տիրամայրը, արեւն ու լոյսը:

Լոյսի պաշտամունքը կապուած է արեւելեան հնագոյն դարաշրջաններու քաղաքակրթութեան հետ: Կրակը, լոյսը, արեւն ու արեւելքը պաշտամունքի առարկաներ էին հեթանոսական դարերուն: Քրիստոնէական վարդապետութիւնը լոյսի զանազան գաղափարները կեդրոնացուց եւ կապեց միայն մէկ Աստուծոյ հետ՝ յերմութեան, պայծառութեան, բարութեան, անմեղութեան ու արդարութեան յատկանիշներով օժտելով լոյսի աղբիւրը Աստուածը («Լոյս, արարիչ լուսոյ»), Քրիստոսը, Ս. Հոգին, Մարիամը:

Շնորհալիի լոյսը կը փառաբանէ նաեւ երեկոյեան ժամերգութեան չարականներուն մէջ՝ «Ի քէն հայցեմք», «Նայեաց սիրով»: Գիշերային խաւարն ու չարիքը փարատելու համար հեղինակը կը դիմէ Աստուծոյ՝ հակելու քնած ու թըմրած մարդու հոգին ու մարմինը, լուսաւորելով անոր միտքը իր խորհուրդներով:

Ներսէս Շնորհալիէն ետք հայ չարականագրութիւնը չէ տուած նշանաւոր դէմքեր: ԺԲ.–ԺԵ. դարերը չարականներու զարգացման վերջին շրջանը կը կազմեն, որու ընթացքին, կը յայտնուին քանի մը անուններ, ինչպէս՝ ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ, որուն կը վերագրուին 23 չարականներ, որոնցմէ ամէնէն ծանօթն է «Այսօր յարեաւ ի մեռելոց» չարականը, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԼՈՒԶ ԵՐԶՆԿԱՑԻ՝ որուն գրած չարականներէն «Այսօր ձայնն հայրական» տաղը կ'երգուի Զատկուան Զրօրհնէքի տօնին, ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ՝ որ 10 չարական նուիրած է հայ թարգմանիչներուն՝ Սահակին, Մեսրոպին եւ անոնց աշակերտներուն: Այդ չարականներէն ամէնէն հռչակաւորն է «Որք զարդարեցին» չարականը, որ կ'երգուի Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

(Շար. 3)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
«ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ»
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ 25ԱՄԵԱԿԸ

*Լոս Անճըլըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ, Սեպտ. 16ին, տեղի ունեցած է Հովիտի Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի հիմնադրութեան 25ամեակին նուիրուած ճաշ-պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Գէորգ Պետիկեան, նշած է թէ «Շուտով 80 տարեկան պիտի ըլլայ Համազգայինը, որուն նպատակը եղած է հայ դարաւոր մշակոյթի պահպանումն ու զարգացումը եւ անոր ճամբով հայ մարդուն մէջ ազգային արժէքներու հաստատ ամրապնդումը»: Առաջնորդին բարի մաղթանքները փոխանցած է Մխեռն Ծ. Վրդ. Ազնիկեան: Ապա առնելով մասնաճիւղի վարչութեան առենապետուհի Մարալ Դարբինեան չեչտած է թէ «Համազգայինը ներկայիս կը դիմակալէ զանազան դժուարութիւններ, սակայն չնորհիւ մշակութասէրներու անսակարկ ներդրումներուն, կարելի պիտի ըլլայ յաղթահարել եւ երազները իրականութիւն դարձնել»: Այդ երազներուն մաս կը կազմեն մասնաճիւղի «Նայիրի» պարախումբին բարգաւաճումը եւ չրջանի երիտասարդ ուժերով երգչախումբի եւ թատերախումբի կազմութիւնը, որոնց ձեռնարկներէն զոյացած գումարներով ծրագրուած է ունենալ Համազգայինի սեփական կեդրոնը: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Ռոժէ Ասրբեան պարզելով Սփիւռքի տարածքին մեր ժողովուրդի ամէնօրեայ մաշումի ըսպառնալիքները եւ դրուատելով Համազգայինի մեծ ընտանիքին՝ հայ լեզուն եւ մշակոյթը պահպանելու եւ բարգաւաճ զարծնելու աշխատանքները: Ցուշանուէրներ յանձնուած են մասնաճիւղի հիմնադիր 3 անդամներու եւ 25 տարիներու վարչական կազմերու առենապետներուն: Եղած նուէրներէ զատ յայտած է չուրջ 18 հազար տոլար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

♣

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՆԿԱԽԱՑՄԱՆ
15ԱՄԵԱԿԸ
ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՑԻ ՄԷՋ

*Սան Ֆրանսիսքոյի «Հայաթ Ռեճընսի» պանդոկին մէջ, Սեպտ. 23-ին, նշուած է Հայաստանի վերանկախացման 15րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հայ Մշակութային հիմնարկին: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհի Կրէյս Անառնեան նշելով որ «Վերանկախացումէն 15 տարի ետք, այսօր, հայ ժողովուրդը կը փաստէ թէ կրնայ միասնաբար դիմագրաւել բոլոր դժուարութիւնները ու մարտահրաւէրները, թէ ինքն է տէրը իր ճակատագրին»: Ապա առած է տեղւոյն Հ.Ց.Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի ներկայացուցիչ Վարանդ Գասպարեան: Օրուան բանախօսը՝ Բիւրոյի անդամ Տոքթ. Վիգէն Յովսէփեան, անդրադառնալով Հայաստանի վերջին 15ամեայ կեանքին, նշած է թէ «Քաղաքական պայմաններու բարենպաստ դասաւորումի եւ մեր ժողովուրդի վճռակամութեան հետեւանքով վերանկախացած մեր երկիրը բնական պայմաններու մէջ չէ, որ իր ճամբէն քալեց, ընդհակառակն, առաջին օրէն դիմակալեց պատերազմ, չրջափակում, խակ ազգային կամ աւելի ճիշդը ապազգային քաղաքականութիւն եւ փտախտ: Այսուհանդերձ, ան դուրս ելաւ յաղթական, արհամարհեց չրջափակումը, թօթափեց նահանջամտութիւնը իր վրայէն ու այսօր արդէն կ'որոնէ ճեւեր յաղթահարելու կաշառակերութիւնը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՓԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անցեալ Վէրնէօյին էր նուիրուած Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան (ԻԻՔՖԱՖ) «Ռուբէն Մամուլեան» ակումբի հերթական չարժանկարը: Ցուցադրուեց Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 13ին: Նա «Սիկիլիացիներու գլան»ն էր:

Ժապաւէնում նկարահանուել էին ժամանակի համաչխարհային չարժանկարի առաչնակարգ աստեղերը՝ Ժան Կապէնը, Լինօ Վանթիւրան, Ալէն Տըլոնը, Սիմոնէ Զափլինը:

Ժապաւէնի ցուցադրումից առաջ Արթօ Փէհլիվանեանը ներկայացրեց Անցի Վէրնէօյի անցած ստեղծագործական ուղին, նրա ժապաւէնները, ստացած մրցանակները եւ կոչումները: Առանձին ցուցադրուած էր «Մայրիկ» փիլմը, որը թարգմանուած է 37 լեզուներով: «Սիկիլիացիներու գլան»ի ցուցադրումից առաջ Արթօ Փէհլիվանեանը առաջարկեց դիտել մի քանի րոպէանոց վաւերական չարժանկարային դիւանից է պրպտել ու գտել: Այդ մի քանի րոպէ, բայց չափազանց արժէքաւոր նկարահանումը արուել էր գրեթէ 17 տարի առաջ: 1990 թուականի Յունուարի 21ին: 1990ի Յունուարի 20ը Հայոց արդի պատմութեան ամենաողբերգական էջերից էր: Մի քանի ժամում Բաքուն հայաթափ եղաւ: Կամ ջարդուեցին, կամ մազապուրծ փախան: Յունուարի 21ին Փարիզի խորհրդարանին դեսպանատան առջեւ ցոյց էր ընդդէմ Բաքուում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների: Ցոյցին ելոյթ է ունենում նաեւ Անցի Վէրնէօյը: Ահա սոյն ելոյթն էր այս երեկոյի ամենահետաքրքրական մասը: Աչոտ Մալաքեանը իր 5 րոպէանոց ելոյթում Ղարաբաղում տեղի ունեցող իրադարձութիւնների մասին արեց աչխոյժ դիտուկ վերլուծութիւն, որ աւելի իրազեկ ու ճչմարիտ էր, քան բազմաթիւ քաղաքական, պետական, հասարակական գործիչների երկարաչունչ ճառեր:

Վէրնէօյի կարծիքով Ղարաբաղեան հարցի լ սկզբանէ խճճմանը նպաստեց համաչխարհային հասարակական կարծիքը, որը անում էր հիմնականում միջազգային մամուլի բացայայտ ստայօղ, անիրազեկ, ապակողմնորոչող լուրերից: Երբ հայաթափւում էր Բաքուն, միջազգային մամուլը ահազանգում էր, որ Բաքուում քաղաքացիական կռիւ էր: Ի՞նչ քաղաքացիական կռիւ: Միթէ Հայը Հայի հե՞տ էր կռւում:

Իր ելոյթի վերջում, մի Հայի ճակատագրով վէրնէօյը վերլուծում է Բաքուի հայութեան ողբերգական ճակատագիրը: Իր ելոյթից մի քանի չաբաթ առաջ նա հանդիպել էր այդ Հային: Նրանք խօսել էին անգլերէն, որովհետեւ բաքուեցի Հայը Հայերէն չգիտէր: Մայրը զարաբաղցի էր, Հայրը Հրեայ: Իր մանկութիւնը, պատանեկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը անցել էին Բաքուում: Նա իրեն համարում էր Հայ, Հրեայ, եւ... Ադրբեջանցի: Նա Վէրնէօյին հաստատացրել էր, որ վերակառուցումը լուծելու է Ղարաբաղի հարցը: Ջրուցակիցը հաւատում էր վերակառուցմանը: Ելոյթի պահին Վէրնէօյը գրպանից հանում է 1990թ. Յունուարի 21ի Լը Մոնտ թերթը եւ կարդում է կարճ լրատուութիւն այդ Հայի մասին: Յունուարի 20ին նա կարողանում է օդանաւ խնդրել Մոսկուայից եւ փրկել իրեն ու իր զերդաստանի անդամներին:

Այդ Հայը աչխարհի ճատրակի մրցանակակիր 22ամեայ կարի Գասպարովն էր... Անցի Վէրնէօյի այս ելոյթը մի իւրօրինակ փաստաթուղթ է, որ այլ տեսանկիւնից է քննորոչում Անցի Վէրնէօյ մարդուն, քաղաքացուն, արուեստագէտին:

Նա անընդմէջ հետեւել է Ղարաբաղեան չարժմանը, լմացել է բոլոր լուրերը, որ տարածել են միջազգային լրատուական ծառայութիւնները: Վերլուծական արթուն մօտեցում է ցուցաբերել ամէն օր ու ամէն ժամ Ղարաբաղի հանդէպ: Ցատկապէս նրա յետագայ ճակատագրի հանդէպ:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒԻ

Publications reçues

RICHARD JERANIAN
60 ans de peinture évolutive (Catalogue)

Publication avec le concours de la Fondation C. Gulbenkian

ԱՆՑՈՒԱԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԱԿ

Բ.Թ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ստեփան վաչա մեծապէս կը ցաւէր, որ այդ 16րդ յօդուածը Սան-Սթեֆանոյի, ջուրը ինկաւ: Եթէ այդ ձիւնը չգար այդ յօդուածին գլխուն, Թրքահայաստանը ռուսական ազդեցութեան ներքեւ բարելաւութեան շրջան մը պիտի ունենար, չատ մեծ յառաջդիմութիւններ պիտի ըլլային հոն. աղէտներ չպիտի ունենար Հայաստանը, Հայերու թիւը պիտի բազմանար, Հայը պիտի մնար իր երդիքին տակ:

*
**

Բայց նչանակուած էր որ Հայը անբախտ ըլլայ. Պէրլինի մէջ կը գումարուի նոր վեհաժողով, Սան-Սթեֆանոյի դաշնագիրը հոն մաղէ կ'անցնուի բոլոր տիրութիւններու կողմէ եւ կ'ըսէին թէ աւելի լաւագոյն պայմաններով նոր դաչնագիր մը պիտի խմբագրուի:

Այս առթիւ Ազգային Պատրիարքարանը կը սկսէր չարժիլ. վարչութիւն եւ ժողովներ իրար կ'անցնէին. խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին, լուրեր կը չրջապտէին, թէ ազգային պատգամաւորութիւն մը պիտի մեկնէր, երթար ներկայանալ Պէրլինի վեհաժողովին, Հայկական Խնդիրը անոր օրակարգին մէջ անցընել տալու, բազմաչարչար Հայուն դառն վիճակին պաշտպանութեան ձեռք բերելու նպատակաւ:

Եւ հրապարակը կ'ողողուէր քաղցր լուրերու արձագանգներով, որոնք մեր պատանեկան սիրտերը կը բոցավառէին եւս:

*
**

Ես բժչկական դպրոցէս բնա՛ւ եւ բնա՛ւ ետ չմնալով, եւ ոգի ի բուին դասերուս աչխատելով, ո՛չ միայն կը հետաքրքրըւէի ազգային խնդիրներով, այլեւ՝ պահկաս չէի մնար Միսաքեանի դասերէն ու միեւնոյն ժամանակ կը սկսէի Ս. Խաչի վարժարանին վարի կարգերուն հայերէնի դասեր տալ. չէի սիրեր պարապ ժամանակ անցընել, կը նկրտէի զայն օգտագործել թէ՛ ապագային համար, եւ թէ՛ ազգիս համար կարողութեանս ներածին չափով:

Եւ այս զբաղումներուս միջոցին, նըշտայ կատակերգութիւն մ'ալ գրել: Քահանայ մը չատ երիտասարդ, իր երիցուհին կորսնցուց: Ս. Խաչի եկեղեցին կը պաշտօնավարէր, տեսանք որ կողակցին մահուան օրը լալով կու լար կուրծքը ծեծելով, եւ երբ ժամկոչները մեռելը հող կ'իջեցնէին, այրիացեալ տէրտէրը ուղեց փոսին մէջ նետուիլ, ցայց յուզարկաւորներ զինքը արգիլեցին: Քանի մը ամիս վերջը այս անմխիթար քահանան սկսաւ բամբասուիլ, ու ես գրեցի իր վրան:

*
**

Կ'ըսեն եւ սուտ չէր, թէ քահանան չատ կը յաճախէր տուն մը, ուր կ'ապրէր անզաւակ մանկամարդ կին մը եւ թէ ամուսինը վրայ հասնելով, խայտառակ կռիւ մը տեղի ունեցեր է քահանային եւ ամուսնին միջեւ:

Կատակերգութեանս նիւթ ըրած էի եղելութիւնը սակայն. իրրեւ թէ պիրաթնութեան պահուն դուռը կը զարնուի. կինը առ ահի՝ զքահանան կը փակէ անկողիններու պահարանին մէջ. եկողը ամուսինն է, որ քիչ յետոյ այդ պահարանը կ'ելլայ կը բանայ իր գիչերանոցը առնելու, եւ քահանան հոն գտնելովը, կը վախնայ ու կը մարի գետինը կ'իյնայ. բայց պահ մը վերջ ինքզինքին գալով փառաւոր ծեծ մը կու տայ քահանային, եւ զայն դուռնէն դուրս կը վռնտէ, կը դառնայ նոյն ծեծը կնոջն ալ կը հրամցնէ:

Այս կատակերգութիւնս ցոյց տուի մօրեղբօրս, որ կարդալէն յետոյ, իմ աչքիս առաջ զայն պատռտեց ու ըսաւ. «Ինձ յանդիմանօրէն թէ կը վայելչ՞ որ 19րդ դարու մէջ քահանայ մը այդ աստիճան խայտառակուի. ձայն չհանեցի, բառ մը իսկ բերնէս չելաւ, բայց գրածս ջնջուեցաւ եւ քահանաներու քարոյական չահատակութիւնները առաւելագանցութեան հասան հետզհետէ:

*
**

Միջադէպ մ'էր ինձ համար այս կատակերգութիւնը, որ միտքէս չէ ելած, եւ անոր հետ մօրեղբօրս յանդիմանութիւնը, զոր անցողակի կերպով հոս նչանակելով, կը փութամ ըսել, թէ նորընծայ Եղիշէ Վարդապետ Դուրեան հրաւիրուեցաւ Կիրակի օր մը պատարագել Ս. Խաչ, ուր խօսեցաւ հիանալի քարոզ մը «ի քեզ, Տէր, յուսացայ մի՛ ամաչեցից յաւիտեան» բնաբանով:

Եկեղեցին լեցուած էր մեծ բազմութեամբ, որ Դուրեանի քարոզին քաղցր տպաւորութեան տակ, յանկա՛րծ ցըրտաստայց ազդեցութեամբ մը այլայլմէ եղաւ, լսելով անճահ, վրան-բաց այն ծանուցումը, զոր «Տէր Ողորմեա»յի երգեցողութենէն առաջ ըրաւ Աբրահամ Տէր Գրիգոր Քահանան, Պանտըրմա քաղաքին տհաս մէկ տանձը, որու մասին գրել խոստացած եմ: Կատարեմ խոստումս:

*
**

Աւագերէց Տէր Մարտիրոս երբ վախճանեցաւ 1874ին, այս Տէր Գրիգորը, որ լուսարարապետ էր յայն վայր, իր պաշտօնը յանձնեց Տէր Գարեգինին եւ ինքը եղաւ՝ Աւագերէց, ուստի ծանուցումներուն ալ ծանուցիչ մունետիկը:

Դարձաւ ժողովուրդին եւ ահազնագոչ ձայնովը գոչեց, ըստ իր սովորութեան. «Օրհնեալ ըլլա՛ք· աղէկ մտիկ ըրէ՛ք, ծոցուր կնիկ մը ցաւ կը քաչէ կոր եղեր· տըժար վիճակի մէջ, չի կրնար կոր բերել, լաւութա մը կանչեր են, չօճուխը առնելու համար ալեթի մը պիտի դնէ եղեր· բայց տասնըհինգ ոսկի կ'ուզէ կոր· ցաւ քաչողը աղքատ է, չունեւոր է, տղորմեցէ՛ք, օրհնեալ ըլլաք· թաղական աղա մը հիմա ձեր մէջը թապախ պիտի պտըտցունէ, ողորմեցէ՛ք քի,ատ կնիկը ազատէք, օրհնեալ ըլլաք»:

Այսօրինակ լեզու գործածող էր այս քահանան իր ըրած ծանուցումներուն ժամանակ, եւ ասոր համար չարունակ կը ծաղրուէր «Դժոխոց Սուրհանդակը» զաւեչտաթերթին մէջ, որ 1878ին դադրած էր ա՛յլ եւս, չէր հրատարակուեր:

*
**

Անչուշտ ծանուցումին նպատակը քարի էր, սակայն գործածուած բառերն ու արտասանուած խօսքերը բոլորովին անվայել Աւագերէցի մը բերանին. կրնար առ ի պատչաճ ու քաղաքավարի ասութեամբ դիմել ժողովուրդին բարեբարութեանը, բայց Տէր Գրիգորին առած կըրթութեանը հետ ասի խոտոր կը համեմատէր:

(Շար. 95)

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn
Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M⁰ République

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

PROJET «RETOUR AUX SOURCES»

Inauguration d'un Centre d'Accueil et de Formation destiné aux demandeurs d'asile de nationalité arménienne

L'Association Arménienne d'Aide Sociale en coopération avec l'Agence Nationale de l'Accueil des Etrangers et des Migrations et cofinancée par le Fonds Européen pour les Réfugiés a inauguré le 15 novembre 2005 son centre d'accueil et de formation destiné aux nationaux arméniens qui sont en situation irrégulière en France.

Avec ses partenaires, l'AAAS accompagne le retour volontaire en Arménie, en soutenant financièrement et matériellement leur réinsertion par des formations professionnelles et des aides à la création d'entreprises.

Pour tout renseignement contactez-nous à l'adresse suivante :
AAAS - Centre d'Accueil et de Formation
5, rue du Marché Ordener
75018 Paris
Tél. : 01. 42. 63. 32. 45
Fax : 01. 42. 63. 32. 81
E-mail : aaas.retour@free.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur**
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Փարիզի «Արշալույս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN» de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՍԱԿԱՓԸ

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծննդ	135	(161,46)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ԻՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 ետք դաշտին վրայ:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

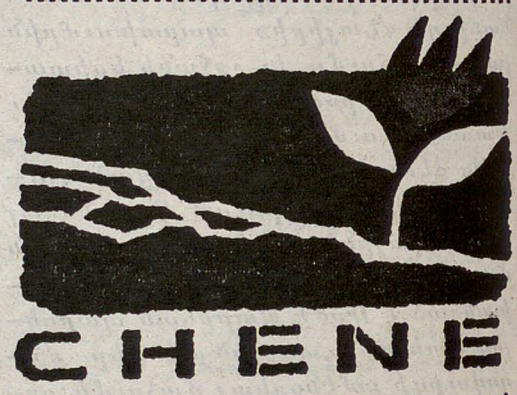
Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբի սոյն տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N⁰ 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27
VENDREDI
27 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԵԱՒԱՐԵՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 նւրօ — Վեցամսեայ : 135 նւրօ
Արտասահման : Տար. 300 նւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 նւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 նւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.563 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.563

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ որոշ արուարձաններու մէջ թիրա արարքները ոչ միայն՝ կը չարունակուին, այլեւ կը բազմանան եւ կը սաստկանան: Հոկտ. 25ի գիշերը, ժամը 22ի չուրջ Նանթէռի մէջ է որ չատ վտանգաւոր արարք մը գործուած է, որ կրնար ծանր հետեւանքներ ունենալ: Հանրակառք մը խուժած են յանկարծ քանի մը պատանիներ, երբ ան կեցած էր, եւ վառելանիւթ թափած ու կրակի տուած: Վարորդը հազիւ կրցած է մօտ 10 ճամբորդները վար իջեցնել եւ կացութիւնը փրկել: Նոյնը եղած էր կրիւներէ, ուր կրկին միջադէպեր պատահած են: Անապահովութեան մթնոլորտը հասած է նաեւ Փարիզ, ուր բնակիչները ցարդ աւելի պաշտպանուած կը զգային իրենք զիրենք: Վերջին դէպքերը պատճառ եղած են որ ոստիկաններն ալ մտավախութիւնով ապրին եւ նոյնիսկ քաղաքի կեդրոնի մը անհատականն չի նկատուիր:

ՖՐԱՆՍԱ, ի վերջոյ գանատական Պոնպարտիէ հաստատութեան յանձնեց վարչական արուարձաններու կառախումբերու շինութիւնը, ինչ որ 4 միլիառ եւրոյի չուկայ մըն է: Ապահովութիւն տրուած է սակայն որ շինութեան աշխատանքներու մէկ մասը Ֆրանսա պիտի կատարուի, բայց, այս ընտրութիւնը բաւական նավէճ ստեղծած է, քանի ցարդ Ֆրանսական Ալսթոմն է որ երկաթուղային ապսպրանքներու մենաշնորհն ունէր:

ԻՐԱՔԻ յատկացուած մամուլի ատելիսի մը ընթացքին, Հոկտ. 25ին, Պուշ տարբեր տճ գործածած է, բայց, քաղաքական ոչ մէկ վոփոխութիւն կը նախատեսէ: Նախագահը ընդունած է որ ձախողութիւններ եղած են եւ վերջին ամիսներուն ալ չատ մեծ մահոզութիւններ ունեցած է: Կ'ըսէ թէ, եթէ վստահ չըլլար որ իր (յմա՝ ԱՄՆ–ու) առաքելութիւնը կենսական է Ամերիկայի ապահովութեան համար, այսօր իսկ ամերիկեան զօրքերը կը քաշէր Իրաքէն: Շեչտած է նոյնիսկ. «Այս պատերազմը կորսընցնելու մխիկ միջոցը աշխատանքը լըվերջացուցած մեկնիլն է»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահ՝ Վ. Պուտին 3 ժամ տեւող հարցազրոյց մը չնորհած է հեռատեսիլէն, պատասխանելով Ռուսերու հարցումներուն: 2·334·043 հարցումներ ուղղուած են պետութեան ղեկավարին հեռաճայնով եւ համացանցով: Գլխաւոր հարցումները կը վերաբերէին ապրուստի պայմաններուն եւ ան պատասխանած է թիւերով եւ վարժապետական ոճով: Հարցումներ եղած են նաեւ վրացիներու տեղահանութեան, դպրոցականներու տրուած հարցարանները հետապնդելու համար վրացական մականուններ կրողները: Վերջաւորութեան Պուտին ինք կարդացած է հարցումները եւ հետաքրքրուած է անհատական հարցերով:

ԿՈՄԵՐՍԱՆՏ օրաթերթը յայտնած է թէ Ռուսաստանի ոստիկանութիւնը որոշ հետքեր գտած է ինչ կը վերաբերի Աննա Պոլիտովսկայայի սպանութեան եւ կը փնտռուին նախկին ոստիկաններ, որոնք ծառայած են Չէչէնիա:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Ներքին նախարարին՝ Վանս Մերաբիշվիլիի վրայ կրակ բացուած է Հոկտ. 25ին, երբ կ'այցելէր Կողորի շրջանը, քսան վրացական հեռատեսիլի Ռուսթաւի 2 կայանի տեղեկատուութեան: Նախարարին համաճայն կրակ բացուած է Աբխազիոյ շրջանէն, ուր պաշտպանութեան ուժերը ռազմափորձեր կ'ընէին: Վրացական փչխանութիւններուն համար աբխազեան կողմին եւ Ռուսաստանի մէկ խաղն է:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բանակին համար ծանրակչիռ զայթակղութիւն մը ծագած է Աֆղանիստան, երբ յայտնաբերուած է որ զերմանացի զինուորներ պղծած են մեռեալի մը գանկը: Ծանօթ Պիլտ թերթին 11 միլիոն ընթերցողներն են, որոնք առաջինները եղած են լուրը առնող: Թերթը որ խնդրոյ առարկայ նկարները հրատարակած է, չէ ըսած թէ ինչպէս այդ նկարները իր ձեռքը հասած են: Բայց եւ այնպէս, երկրի մը մէջ, ուր արեամուտքի զինուորները լաւ հարաբեր չեն վայելեր, այս վերջին զայթակղութիւնը աւելի ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ եւ Պունտըսվեհրն ալ ցնցուած է:

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ մէջ (Աֆղանիստան) 38 ապստամբ թալիպաններ սպաննուած են Հոկտ. 25ին, ՕԹԱՆ–ի ուժերուն կողմէ, երկու տասրեր գործողութիւններու ընթացքին:

ՍԱԼՄԱՆ ՌՈՒՇԴԻ, ծագումով հնդիկ ծանօթ այն գրագէտը որ Իսլամի սխալ մեկնաբանութիւնները պախարակող իր «Սատանայական հատուածներ» հատորով մեծ աղմուկ բարձրացուցած էր մանաւանդ իսլամապաշտներու շրջանակներուն մէջ եւ որու դէմ մահուան ֆեթվա (իսլամական վճիռ) մը արձակուած էր այս վերջիններուն կողմէ, ետ չէ մնացած իր կարծիքը յայտնելէ Ազգ. Ժողովին Հոկտ. 12ին քուէարկած օրինագիծին մասին: Ան ըսած է թէ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին հրապարակ նետած Հայկ. Ցեղասպանութեան վերաբերող այս օրինագիծը նոյնքան ծիծաղելի է որքան ապուշութիւն մը»: Վիէննայի մէջ, իտալական Գոռիէռէ տէլլա Սերա թերթին տուած հարցազրոյցին մէջ, հնդիկ գրագէտը սոյն օրինագիծը դատապարտած է նաեւ որպէս արտայայտութեան ազատութիւնը կաչկանդող նախաճեռնութիւն:

ԻՍՐԱՑԻԼ խոստովանած է Հոկտ. 22ին, որ ֆոսֆորով հրազէնդեր գործածած է Հեզպոլլային դէմ, Լիբանանի պատերազմին ատեն: Այդ շրջանին, զանազան մեռիաներ արձագանգած էին լիբանանցի բնակիչներու յայտարարութիւններուն, որոնք զանազան վէրքեր կը կրէին: Սկիզբը Իսրայէլ չէր ընդունած, բայց «Հաարէց» օրաթերթին ամբաստանութիւններէն ետք, Մորհրզարանին հետ կապի նախարարը ստիպուած եղած է խոստովանիլ այդ հրազէնդերու օգտագործումը:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հոկտեմբեր 25ին, Հայաստանի Արտաքին Նախարարը՝ Վ. Օսկանեան պատասխանած է երեսփոխաններու հարցումներուն իր վերջին տեսակցութիւններուն կապակցութեամբ: Ըստ Գ. Սարգսեանի այն հարցումին, որ կը վերաբերէր Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման բանակցութիւններուն՝ օրակարգի վրայ գտնուող տարածքներու վերադարձի հարցին, Վ. Օսկանեան ըսած է որ իրօք հարցը առկայ է, բայց կարեւորը Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման եւ կարգավիճակի հարցն է, որու պիտի յաջորդեն միւս հարցերու լուծումները: Բանակցութեան թեմա է նաեւ Ադրբեջանի վերահսկողութեան տակ գտնուող հայկական Մարտակերտի եւ Մարտունիի շրջաններու տարածքներու մէկ մասը, թէեւ վերջինները Ղարաբաղի վերահսկողութեան տակ գտնուող տարածքներուն հետ նոյն մակարդակին վրայ չեն: Ս.յս տեսակէտը, Վ. Օսկանեան յայտնած է Մինսկի խումբի համանախագահներուն ներկայացուցած նոր մըտքերու առումով, որոնք մատուցուած էին Հոկտ. 6ի Մոսկուայի հանդիպումին եւ Հոկտ. 24ի Փարիզի հանդիպումին երկու նախարարներու եւ համանախագահներու միջեւ: Նոր մտքերու վերաբերեալ համաձայնութեան եզրեր չկան, չեշտած է Վ. Օսկանեան:

է խոստովանիլ այդ հրազէնդերու օգտագործումը:

ՆԻՃԵՐ որոշած է 100 հազար արաբ արտաքսել դէպի Զատ, ուրկէ եկած են, որովհետեւ մթնոլորտը չատ լարուած է: Արտաքսումը պիտի գործադրուի հինգ օրերու ընթացքին: Ներքին նախարարին համաձայն այդ մահամիտ Արաբները զինուած են եւ ամէն օր կը սպառնան քրիստոնեաներուն:

ՖԻՆԻԼԻ–ը էի յաջողիր դեր մը խաղալ Լիբանան – Իսրայէլ սահմանին շրջանը եւ կը հաստատուի որ ոչ մէկ միջոց ունի վերջ դնելու համար 1701 բանաձեւին տրոշումներուն Իսրայէլի կողմէ բռնաբարումներուն: Վերջին օրերուն, Իսրայէլեան օդուժին թռիչքները բազմացած են եւ Ֆինիլի–ի պատասխանատուն ալ կը խոստովանի որ չատ մտահոգ են: Այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսա միտք չունի իսկ յաւելեալ զօրք ղրկելու, քանի վիճակը յստակ չէ:

ՇԻՐԱՔԻ չորս օրերու այցելութիւնը Չինաստան արդիւնք տուած է, քանի գլխաւոր նպատակն էր Ֆրանսական առեւտրական ներդրումը ապահովել: Առաջին առթիւ Չինաստան 150 էրպիւս ապսպրած է, ինչ որ կարեւոր յաջողութիւն մը կը նկատուի: 2005ին, Ֆրանսայի եւ Չինաստանի միջեւ առեւտրական բացը 13,1 միլիառ եւրոյի հասած էր:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ իրաւագէտները քննութիւն մը բացած են հրէական հաստատութեան մը դէմ եղած ոճրափորձին առթիւ, 1994ին Պուէնոս–Այրէսի մէջ: Պաշտօնապէս ամբաստանուած են Իրանը եւ Հեզպոլլան որ այդ յարձակման պատասխանատուներն են: Այն առեն, այդ յարձակումէն 85 հոգի մեռած էր, 300 հոգի ալ վիրաւորուած էին: Ցարդ, քննութիւնը ոչ մէկ արդիւնքի յանգած էր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Հայաստանի նախագահ ւ պինեալ ուժերու գլխաւոր հրամանատար՝ Ռ. Քոչարեան Հոկտ. 23էն 24 այցելած է սահմանային կարգ մը զօրամասեր: Այցելութեան նպատակն էր տեղւոյն վրայ ծանօթանալ զօրամասերու մարտական եւ թէքնիք պատրաստութիւններուն: Հետեւած է տարուած աշխատանքներուն եւ խօսելով զինուորներու հետ, ծանօթացած է անոնց կեանքի պայմաններուն:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ

Հայաստանի ներքին պրիւթ արտադրութիւնը (ՓՔ. Ի. Պէ.) 2006 Յունուարէն Սեպտեմբեր 12,5%ի աճ մը արձանագրած է, ինչ որ այդ արտադրութեան քանակը հասցուցած է չուրջ 4 միլիառ տոլարի, տարւոյն առաջին ինը ամիսներու երկայնքին: Նոյնպէս, Հայաստանի տնտեսութիւնը կարեւոր յառաջդիմութիւն արձանագրած է Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն, ինչ որ 26,3% աճի կը համապատասխանէ: Այսուհանդերձ արդիւնաբերութեան արտադրութիւնն ալ 2%ի նուազում մը արձանագրած է, բաղդատմամբ 2005ի: Մինչ եւ ելեկտրականութեան արտադրութիւնը նուազած է, անդին հողամշակութային եւ շինարարութեան բնագաւառները փայլուն չրջան մը բոլորած են: Մանաւանդ այս վերջինը 40%ի աճ մը արձանագրած է անցեալ տարուան հետ համեմատելով. 400 միլիառ դրամ կը գնահատուի այդ մարզին գործառնութիւնը, 2006ի առաջին ինը ամիսներուն ընթացքին:

Թիւն մը բացած են հրէական հաստատութեան մը դէմ եղած ոճրափորձին առթիւ, 1994ին Պուէնոս–Այրէսի մէջ: Պաշտօնապէս ամբաստանուած են Իրանը եւ Հեզպոլլան որ այդ յարձակման պատասխանատուներն են: Այն առեն, այդ յարձակումէն 85 հոգի մեռած էր, 300 հոգի ալ վիրաւորուած էին: Ցարդ, քննութիւնը ոչ մէկ արդիւնքի յանգած էր:

Չիլիի մամուլը կ'ամբաստանէ Փինոչէն որ Հոնք Քոնկի դրամատան մը մէջ 80էն 140 միլիոն տոլարի ճոյլ ոսկի պահած է: Արդէն նախապէս ալ ամբաստանութիւններ կային որ զանազան հաշիւներ ունի արտասահման:

ՌՈՒԱՆԴԱՅի Թութսիներու ցեղասպանութեան համար Ֆրանսա կրկին կ'ամբաստանուի: Հոկտ. 24ին, Քիգալիի մէջ հրապարակային ունկնդրութիւններու նիստեր սկսած են, որոնք կապ ունին քաղաքացի պատասխանատուներու եւ Ֆրանսական բանակին հետ: Ցիշենք որ 1994 Ապրիլ 6ին Ռուանտայի նախագահը կը սպանուէր, Ապրիլ–Յունիսին կը սկսէր Թութսիներու ցեղասպանութիւնը: Ընդհանուր ճեւով 800 հազար մեռեալ կար:

ՋՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի, Հոկտեմբերի վերջին կիրակին (Շաբաթ, Հոկտ. 28էն 29ի գիշերը) հարկ է ժամացոյցները ժամ մը ետ տանիլ, անցնելու համար ձմրան ժամանակ:

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ ա-մէնէն մեծ խորհուրդը կարելի է համարիլ Պատարագը, որ կրօնականի հետ ունի նաեւ թատերական բնոյթ եւ կազմաւորուած է հեթանոսական ազդեցութեան տակ: Ինչպէս միւս բոլոր ծէսերը, նոյնպէս եւ Պատարագը կարելի է ըսել, որ փոխ առնուած է հրէական արարողութենէ:

Պատարագ բառը Ս. Գրքի մէջ գործածուած է տարբեր առումներով. նախ՝ զոհ խմաստով, զոհելի կենդանի, ապա՝ իբրեւ ընծայ, նուէր: Մատթէոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք. «Մատուցին նմա պատարագս՝ ոսկի, կնդրուկ եւ զմուռս» (Բ. 1): Պատարագի արարողութեան վերջաւորութեան կը կատարուէր հանգանակութիւն, որմէ գոյացած գումարը կը յատկացուէր հիւանդներու, տնանկներու, բանտարկեալներու եւ որբերու:

Նախնական Պատարագը, որ սկզբնական շրջանին կը ներկայացնէր երեք խորհուրդներ՝ նուիրում, սրբացում եւ ճաշակում, դարերու ընթացքին զարգացաւ, ճոխացաւ աղօթքներով եւ երգերով, խմաստաւորուեցաւ եւ դարձաւ քրիստոնէական ծէսակատարութիւններէն ամէնէն կարեւոր խորհուրդը, հետզհետէ ստանալով տեսակ մը բեմական երեւոյթ, որուն դերակատարներն են զոհաբերութիւն կատարող քահանան – պատարագիչը –, անոր օգնականը՝ սարկաւագը եւ ժողովուրդը, որուն երգերը փոխանորդաբար կը կատարէ դպրաց դասը: Նախնական դարերուն դպրաց դասի երգերը կը կատարէր ժողովուրդը:

Հին դարերուն պատարագը կը մատուցուէր ամէն օր հեթզհետէ կրճատուեցաւ չաբաթը մէկ անգամի: Կաթողիկէ Եկեղեցին կը չարունակէ պահել ամէնօրեայ պատարագի սովորութիւնը, երբեմն նոյնիսկ օրը քանի մը անգամ:

Քրիստոնէութեան առաջին դարերուն պատարագի արարողութիւնը տեղի ունեցած է համեստ պայմաններու մէջ, առանց երգեցողութեան: Հետզհետէ պահանջք զգացուած է, ինչպէս բոլոր միւս արարողութիւնները, պատարագը եւս ճոխացնելու երգելով: Յօրինուած են երգեր մանաւորաբար պատարագի համար, որոնք եկեղեցական ժողովներու միջոցով փոխանցուած են բոլոր միւս եկեղեցիներուն:

Նոր յօրինուող երգերը, նոյնպէս, ներչնչուած են Ս. Գրքի զանազան դրուագներէն եւ դէպքերէ:

Օրինակ, «Սուրբ Աստուած» երգը, որ մեր եկեղեցւոյ մէջ կ'երգուի զանազան առիթներով եւ բազմաթիւ ծիսական արարողութիւններու ընթացքին, եկեղեցի մուծուած է Ե. դարուն, Թէոդորոս Բ. կայսեր օրով, հետեւեալ պայմաններու մէջ:

446 թուականի Սեպտեմբեր 24ին Կ.Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենայ չատ դօրաւոր երկրաշարժ մը, որ յաճախակի ցնցումներով կը տեւէ քանի մը չաբաթ: Ամբողջ քաղաքին բնակչութիւնը սարսափած կ'ապաստանի դաշտերը՝ պալատականներով եւ պատրիարքարանով միասին: Ժողովուրդը Պրոկլէս պատրիարքին չուրջ հաւաքուած կ'աղօթէ եւ Աստուծոյ ողորմութիւնը կը հայցէ: Անգամ մըն ալ, զօրաւոր ցնցումի ժամանակ, սարսափելի փոթորիկ մը կը բարձրանայ, որուն ընթացքին կ'անհետանայ 8 տարեկան մանուկ մը: Ժամ մը ետք երախան կը վերադառնայ եւ կը պատմէ թէ երկնքի մէջ՝ ուր փոթորիկը զինք նետած էր, ամբողջ ժամանակ լսած է հրեշտակներու մէկ երգը, որ կ'ըսէ.. «Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, ողորմեա մեզ»: Երախան կ'աւելցնէ որ, իբրեւ թէ իրեն ըսուած է, որ եթէ այս երգը ժողովուրդը հաւատքով երգէ, չարիքը կը վերնայ:

Պատրիարքին հրամանով ժողովուրդը կը հետեւի այս թելադրանքին, որմէ ետք երկրաշարժը կը դադրի եւ ժողովուրդը կը վերադառնայ քաղաք:

Այս «հրաշք»ին վրայ Թէոդորոս կայսր կը հրամայէ, որ իր կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուղ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ այնուհետեւ երգուի այս երգը: Յետագային, վերի տողերուն կը կցուի «որ խաչեցար վասն մեր» նախադասութիւնը: Աւելի ետք, այդ յաւելումը ահագին վէճի նիւթ դարձաւ եկեղեցական շրջանակներու մէջ, մինչեւ որ Կ.Պոլսոյ Տիեզերական ժողովը (680–691 թուականներուն) որոշեց այդ մասը դուրս հանել երգէն:

Հայաստանեայց եկեղեցին, իրեն հետ ունենալով ասորի, հապէշ եւ ղպտի եկեղեցիները, պահեց այդ մասը եւ յարմարցուց ծիսական օրերու խորհուրդին: Յարութեան շրջանին՝ «որ յարեար ի մեռելոց», Համբարձման շրջանին՝ «որ համբարձար փառօք առ Հայրն» եւայլն: Հայ կաթողիկէ եկեղեցին եւս 1987ի եւ 1992ի Սիւնհոդոսներով վերահաստատեց այդ յաւելուածը:

Մեր չարականագրութեան պատմութեան մէջ ունեցած ենք նաեւ երկու կին չարականագրիներ: Մէկը՝ Ստեփանոս Սիւնեցիի քոյրն է, Սահակդուխտ, որ գրած է թէ՛ երգերու բառերը եւ թէ՛ անոնց եղանակները, զորս սորվեցուցած է իրեն դիմող դպիրներու եւ տիրացուներու: Սահակդուխտ Գառնիի ձորին մէջ հաստատած իր մենաստանին մէջ ճգնաւորի կեանք կ'ապրէր: Իր մենաստանին սրահին մէկ մասը թանձր վարագոյրով բաժնած էր միւսէն. մէկ մասին մէջ ինք կը նստէր, միւս մասին մէջ՝ իր աշակերտները: Նախ ինք կ'երգէր, յետոյ՝ դպիրները, մինչեւ որ սորվէին:

Երկրորդ կին չարականագիրը Վահան Գողթնացիի քոյրն է՝ Խոսրովիդուխտը, որուն գրած չարականներէն եւ երգերէն հռչակաւոր է Ջրօրհնէքի տօնին երգուող այնքան գեղեցիկ «Ով զարմանալի»ն, զոր թէեւ ոմանք կը վերագրեն Գրիգոր Պահլաւունիին, եւ որուն կը հետեւի Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացիի գրած «Այսօր ձայնն հայրական» չարականը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՉԵՐԸ

Վերջացնելէ առաջ, հարկ է քանի մը խօսք ըսել հայկական խաչերու մասին, որոնք օգտագործուած են հոգեւոր երգերը եղանակաւորելու ընթացքին

Շարականներու երաժշտութիւնը, որ իր բնոյթով արեւելեան է, կը հետեւի նաեւ յունական հոգեւոր երգերու մեղեդիներուն: Զանոնք գրելու կամ եղանակաւորելու համար օգտագործուած են յատուկ նշաններ, որոնք կոչուած են ՅԱ-ՉԵՐ (յունարէն խազ կը նշանակէ նշան): Հայկական խազերը եւ եկեղեցական 8 ձայներու եղանակները կը նմանին յունականին, բայց դարերու ընթացքին ազգայնացած եւ հայացուած են:

Հայկական խազագրութեան պատմութեան հետ սերտօրէն կապուած է Խաչատուր Տարօնացիի անունը: Ըստ ԺԳ. դարու պատմիչ Կիրակոս Գանձակեցիի, Խաչատուր Տարօնացին է որ Արեւելքէն բերած է խազերը եւ մտցուցած է մեր եկեղեցւոյ մէջ եւ սորվեցուցած չատերու: Սակայն այդ խազերը յաջորդական քանի մը դարերու ընթացքին չգործածուելով, կորնչուցած են իրենց բանալին եւ մինչեւ այսօր կը մնան անվերծանելի, ինչպէս նաեւ՝ Աբեմուտքի մէջ գործածուած հին խազագրութիւնները: Հայերը, չուրջ 2000 խազագրուած գիրքեր ժառանգած են անցեալէն, որոնք մինչեւ այսօր տակաւին չեն վերծանուած:

Հարկ է նչել, որ խազերը պարզապէս յիչեցումի նշաններ –նոթաներ– եղած են եւ յաճախ ամէն երգիչ ի՛նք իր կողմէ նչանակած է՝ վերյիչելու համար արդէն իրեն ծանօթ եղանակը: Ասոր լաւագոյն ապացոյցը այն է, որ յաճախ միեւնոյն չարականի կամ տաղի վրայ՝ տարբեր ձեռագիր չարակնոցներու կամ տաղարաններու մէջ, տարբեր խազեր նչանակուած են:

Հայկական հին խազագրութեամբ երկար ատեն զբաղած են Կոմիտաս Վարդապետ, Սպիրիտոն Մելիքեան, Ռոպէր Աթայեան, սակայն վերջնական եւ յստակ եզրակացութեան չեն կրցած յանգիլ:

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան, Պոլսոյ մէջ, Խարբերդցի ընտանիքի զաւակ՝ դպրապետ Պապա Համբարձում Լիմոնճեան, իբրեւ ուղեցոյց ունենալով յունական նոր խազագրութիւնը, յօրինեց հայկական նոր խազերը, որոնց հայեցի դրոշմ տալու նպատակով օգտագործեց մեր հին խազերու պատկերները:

Կարելի չէ այս յօդուածը աւարտել առանց նչելու ցաւալի երեւոյթ մը, առանց մատը դնելու վէրքին վրայ: Մեր եկեղեցւոյ չարականներուն թիւը կը հասնի մօտ երկու հազարի, սակայն, ժիժրախտաբար, անոնցմէ միայն երկու տասնեակ մը կ'երգուին պատարագի ընթացքին եւ մեծ մօներու կամ խորհրդատարութիւններու առիթով: Կար ժամանակ, երբ Կ.Պոլսոյ հայ եկեղեցիներուն մէջ ամէն օր առաւօտեան եւ երեկոյեան ժամերգութիւններ կը կատարուէին եւ չաբթուան իւրաքանչիւր օրուան եւ ամէն տօնի համար յօրինուած զմայլելի չարականները կ'երգուէին: Լիբանանի մէջ, ամէն Կիրակի առաւօտ, կանուխէն եկեղեցի կ'երթային, նախքան պատարագի մատուցումը, ժամերգութեան ներկայ ըլլալու, եւ ըմբոչխնելու մեր սքանչելի չարականները: Ներկայիս, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայ եկեղեցիներուն մէջ նուազագոյնի իջեցուած են առաւօտեան ժամերգութիւնները, ջնջուած են երեկոյեան ժամերգութիւնները, խտացուած կամ կրճատուած են նոյնիսկ Կիրակի օրերու պատարագէն առաջ կատարուելիք առաւօտեան ժամերգութիւնները: Այս ընթացքով, մենք մեր ձեռքով մոռացութեան կը մատնենք դարերու ընթացքին զեղեցիկ լեզուով, հոգեթով երաժշտութեամբ եւ նուրբ բանաստեղծութեամբ եւ խորունկ հաւատքով յօրինուած մեր եկեղեցւոյ հոգեմայլ չարականները:

Այս տխուր պատկերին առջեւ, յոյսի նչոյլ մը կարելի է նկատել մեր կարգ մը եկեղեցիներու մէջ չաբթուան մէջ գոնէ օր մը առաւօտեան ժամերգութիւն կատարելու նոր փորձը: Մաղթելի է որ այդ փորձը տարածուի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ եւ ժամանակի ընթացքին կարելի ըլլայ հասնիլ ամէնօրեայ ժամերգութեան դրութեան: Մեր կարծիքով անհիմն է այն պատճառաբանութիւնը, թէ ժողովուրդ չի դար: Ինչո՞ւ չկարծել որ չաբթուան մէջ ժողովուրդը եկեղեցի չերթար, որովհետեւ գիտէ թէ փակ պիտի գտնէ դուռները:

(4րդ եւ վերջին մաս)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

1930, 1940, 1950 եւ յաջորդող Թուականներուն Պոլսէն դուրս, ըստիւռքահայ տարածութիւններու վրայ, հրատարակչական չատ լայն գործունէութիւն մը կար: Օրաթերթէ աւելի, չաբաթաթերթ կամ ամսաթերթ էր հրատարակուածը, եւ անշուչտ միչտ՝ դրական բովանդակութեամբ: Ինչո՞ւ կը հրատարակուէին այդ պարբերաթերթերը մէկը միւսին ետեւէն: Հայ ժողովուրդը գրականութիւն կարդալու սիրահա՞ր էր, ամէնուրեք գրական թե՞րթ կը փնտռէր: Անշուչտ որ ոչ: Կարելի է պատասխանել, որ այդ պարբերաթերթերը կը հրատարակուէին որպէսզի հրատարակիչները անոնցմով ապրուստ ապահովէին: Ինչպէս տեսանք աւելի առաջ, Արչակ Զօպանեան իր բարեկամ Բենիամին Նուրիկեանին կը յիչեցնէր թէ «Անահիտ»ը իր ապրուստի միակ միջոցն էր: Այնուհանդերձ դժուար չէ ենթադրել որ այդ չրջանին ալ լայն հասարակութիւնը այնքան անհամբեր չէր գրական ամսաթերթերու բաժանորդագրուելու համար: Իսկ Արչակ Զօպանեան մը չէր կրնար սպասել որ ընթերցողները կարգի մտնէին իր «Անահիտ»ին բաժանորդագրուելու համար: Կը մնար միւս միջոցը: Զանազան երկիրներու իր բարեկամներուն դիմել ու անոնցմէ խնդրել որ բաժանորդներ ապահովեն: Նամականիներու մէջ կարե-

լի է հանդիսիլ անհամար նամակներու, որոնց մէջ մէկը միւսին կը պատմէ թէ ինչ արդիւնք ստացած է սա կամ նա անձը բաժանորդագրութեան հրաւիրելով: Կարծէք կը խօսուի բաժանորդ որսալու եւ բաժանորդագին գանձելու տեւական պայքարի մը մասին:

Բանաստեղծ Վահան Թէքէեան 1900ի Մայիսին նամակով մը 20 ֆրանք կը ղրկէր Արշակ Զօպանեանին, որ գանձուած էր որպէս «Անահիտ»ի բաժանորդագին: Նամակին մէջ Թէքէեան ներողութիւն կը խնդրէր որ այս 20 ֆրանքին վրայ ուրիշ բան չէր կրցած աւելցնել, որովհետեւ Նազարեան եւ Զաուքճեան տակաւին չէին վճարած իրենց բաժանորդագինը, իսկ Պ. Միրզայեանն ալ մերժած էր իրեն ղրկուած «Անահիտ»ը, ըսելով որ կը մերժէ բաժանորդագրուիլ: Թէքէեան կը խնդրէր որ Զօպանեան այդ հասցէին «Անահիտ» չղրկէր, եթէ տակաւին չէր ղրկած:

Աւելորդ է ըսել որ նոյն նամակներուն մէջ կ'արծարծուէին նաեւ գրական խնդիրներ, որոնք ունին առանձին չահեկանութիւն: Բայց դրամական հաշիւները կրնային գալ առաջին գծի վրայ, դառնալ նամակագրութեան բո՛ւն դերդասպատճառը:

Պոլիսէն յայտնի բանասէր Թորոս Ազատեանն ալ մէկն էր որ կը ղրկէր «Անահիտ»ին բաժանորդ ապահովելու ու բաժանորդագին գանձելու աշխատանքով: 1932 թուականին Թորոս Ազատեան սապէս կը սկսէր իր մէկ նամակը.

«Կը յուսամ թէ Բարեգործականէն ստացած էք ցարդ 450 ֆրանքի գումարը, ի հաշիւ «Անահիտ»ի: Մնացեալ քանի մը գանձումները չկրցայ կատարել: Միւս թիւը գալէ վերջ նոր փորձ մը պիտի ընեմ: Տնտեսական տագնապը կը ճնշէ բոլորին վրայ եւ կ'երեւակայեմ թէ ինչ դժուարութիւններու կը հանդիպիք»:

Յայտնի կը դառնայ որ Թորոս Ազատեան ձեռքէն եկածը կ'ընէր Արշակ Զօպանեանին օգտակար հանդիսանալու համար: Արշակ Զօպանեան ալ 1934ին Թորոս Ազատեանին սապէս կը գրէր, ուրիշ բազմաթիւ հարցերու առընթեր.

«Նշանակեցի անունն ու հասցէն ձեր գտած նոր բաժանորդին. Արսէն Անտոնեան: Այսօր անոր կը ղրկեմ հինգերորդ տարուան Ա. թիւը: Պ. Պիմէն Զարդարեանին գրեցի վերջերս, խնդրելով որ չուտ ղրկէ ինծի ինչ որ արդէն գանձած է: Եթէ տեսնէք զինքը, յիշեցուցէք»:

Հակառակ այն դժուարութիւններուն, որոնց հետ դէմ յանդիման կը մնար Արշակ Զօպանեան «Անահիտ»ը հրատարակելու համար, այս պարբերաթերթը երկար կեանք ապրեցաւ: Թէեւ երկու անգամ ընդհատուեցաւ անոր հրատարակութիւնը, բայց «Անահիտ»ը գրականն հրապարակի վրայ ինքզինք պահեց 1898էն մինչեւ 1949:

Դարձեալ Թորոս Ազատեան 1947ին գրուած նամակի մը մէջ հետեւեալը կը հաղորդէր Զօպանեանին.

«Քանի մը օր ուշացաւ պատասխանս սա պատճառով, որ Գալֆեան որբանոցէն ստուգել ուզեցի թէ ինչ հասցէով ղրկուիլը կը փափաքէին «Անահիտ»ին: Մայրապետին ազգականներէն Պ. Մանկասարեան, որ ձեր հասցէն առաւ գրելու համար Զեզի, փափաք յայտնեց որ տարւան առաջին թիւէն չղրկուին: Պ. Մանկասարեան երաժշտագիտութեան հետեւող երիտասարդ մըն է, հայկական խաղեր ալ սորված է», եւայլն:

Որքան ալ ոմանք Արշակ Զօպանեանին մասին ըսեն որ «հաչիւի մարդ էր», անոր նամակներուն մէջ երբեմն կը հանդիպինք այնպիսի տողերու ,որոնք մտածել կուտան: 1934ին Զօպանեան նամակ մը կը գրէր ամերիկահայ գրագէտ Անդրանիկ Անդրէասեանին ու սապէս կը սկսէր.

«Սիրելի Պ. Անդրէասեան, Պ. Յովնանեան, «Անահիտ»ի գործակալը, իր վերջին նամակին մէջ տեղեկութիւն տալով բաժանորդներու մօտ իր ըրած դիմումներուն վրայ, կ'ըսէր որ ձեզի ալ դիմած է, բայց յետադարձ էք վճարումը: Կ'ենթադրեմ որ դժուարութեանց մէջ էք՝ Ամերիկայի տնտեսական տագնապի հետեւանքով, ու կը խնդրիմ որ ոչինչ վճարէք եւ այսուհետեւ «Անահիտ»ը ընդունիք իբր նուէր իմ կողմէ: Եթէ ուզէք, իբր տեսակ մը փոխ-նուէր, տարին մէկ պատմուածք մը ղրկել ինծի, ինծի հաճոյք պատճառած կ'ըլլաք»:

Ռ. Հ.

ՏԱՐԵՍԿԻԶԲԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

«ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ»

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

2006 – 2007 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍ.– 2006 Յուլիսի իրայէլեան ասպատակումը քարուքանդ ըրաւ Լիբանանը եւ ահաւոր վնասներ հասցուց երկրի տնտեսութեան: Կրթական կեանքն ալ ազդուեցաւ անկէ, հակառակ որ դպրոցական տարին բոլորուած էր արդէն: Պետական քննութիւնները լրիւ չէին սրբագրուած տակաւին եւ պէտք եղաւ երկար սպասել արդիւնքներու հրատարակումին: Մեր պարագային, Սեպտեմբերի սկիզբը միայն պաշտօնապէս ծանուցուեցան անոնք:

Մենք 11 թեկնածու ներկայացուցած էինք քննութիւններուն: Երեքը՝ Թէ.Էմ.ի եւ ութը Պէ.Թէ.ի:

Թէ.Էմ.ի քննութեան ներկայացողներն էին՝

Ապտալլա Լինա, Շերինեան Սաբրին, Տաքէսեան Մարալ:

Պէ.Թէ.ի քննութեան ներկայացողներն էին՝

Արոյեան Ճուլիա, Արոյեան Մարալ, Խաչերեան Մարալ, Կայծակեան Թալին, Կիրակոսեան Հռիփ, Պետրոսեան Արփինէ, Սթամպուլեան Շաղիկ, Վահրատեան Սիլվա:

Առնցմէ մէկ միայն, Պէ.Թէ.ն չյաջողեցաւ՝ տարուան ընթացքին պատահած չնախատեսուած դէպքերու բերումով: Ան կրնայ ներկայանալ քննութիւններու աշնանային նստաշրջանին:

Այս տարուան 11 անձերն ալ հաշուելով՝ մենք ընդամէնը 64 հոգի ներկայացուցած կ'ըլլանք պաշտօնական քննութիւններուն, որոնցմէ 1ը միայն ձախողած է եւ մէկը առկախ վիճակ ունի:

2006–2007 տարեշրջանի աշխատանքները սկսան Սեպտեմբերի սկիզբը: Գրասենեակը սկսաւ գործել կանոնաւոր հերթականութեամբ նոր դիմումներ, ընդունուեցան 15 եւ 22 Սեպտեմբերին, դասերը սկսան 29 Սեպտեմբերին:

Մինչեւ հիմա մենք ունինք 22 ուսանողուհի:

Անոնք չաբաթը 9 պահի հաշիւով պիտի հետեւին հետեւեալ դասընթերուն.

Թէ.Էմ.ի մէջ՝

Հայերէնի բարելաւում, Հայոց պատմութեան դասաւանդումի կերպ, Հայերէնի եւ հայ գրականութեան դասաւանդումի կերպ, Պատանեկան գրականութիւն, Արաբերէն եւ արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Արաբերէն լեզուով աւանդուող այլ դասանիւթեր, Հոգեբանութիւն:

Պէ.Թէ.ի մէջ՝

Հայերէնի բարելաւում, հայերէնի դասաւանդումի կերպ, Մանկական գրականութիւն, Արաբերէն եւ արաբերէնի դասաւանդումի կերպ, Արաբերէն լեզուով ուրիշ նիւթեր, Ֆրանսերէն:

Ուսանողուհիներուն պիտի առաջարկուի նաեւ արտաժրագրային դասանիւթ մը՝ Հայկական մանկագրութիւն, որուն հետեւողները կամաւորներ պիտի ըլլան:

Անցնող տարեշրջանի վերջաւորութեան լոյս տեսաւ Հայերէնի բարելաւումի ձեռնարկը, որ մեր մեթոտական երրորդ եւ վերջին աշխատութիւնն է: Կը յուսանք մանկագրական նոր գործեր ալ հրատարակել յառաջիկայ տարեշրջանին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նուիրահաստատ մանկապատանեկան գրականութեան հրատարակութեան ծրագիրով:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ «Խաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական կազմակերպումի կեդրոնի

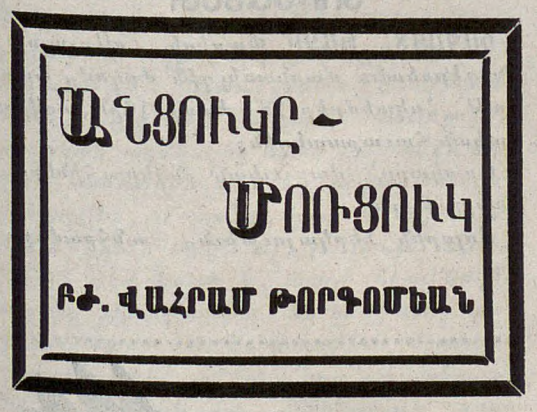
ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑ ՀՄԱՅԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔՆԵՐ

Աշխատութեամբ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն, Երեւան 2006

Հովանաւորութեամբ Գ. Կիլպէնկեան Հիմնարկութեան

Օտարազգի բժիշկներ եկած տեղատարուած էին Ս. Խաչի Թաղը. եւ ամենանորդութ վերաբերումը կ'ունենային աղքատ ծննդաբերներու հանդէպ: Տէր Գրիգորը մէկէ աւելի անգամ ըրած է աղքատիկ կիներու համար նոյնատեսակ ծանուցումներ. հայ ժողովուրդը երբեք չէ ընկերկած այդ օտար, այլազեն բժիշկներու չօշաքաղութեան, չահամոլութեան յատուկ տալէ, որովհետեւ հայ բժիշկ չկար: Սրտի մորմոքով կը լսէինք այդ ծանուցումները: Մոռցած չեմ բնաւ զանոնք. չէի կրնար մոռնալ, եւ երբ 1885ին բժիշկ դարձայ ծննդավայրս, առաջին գործս եղաւ պայքարիլ Հայուն դրամովը ապրած այդ օտարազգի չահամոլ բժիշկներուն դէմ, որոնք կը շարունակէին դեռ եւ իմ անշահախնդիր անձնանուէր աշխատութիւններովս յաղթահարել անոնց:

*
**

Բայց վերադառնամ կեանքիս պատմութիւնը շարունակել: Սարգիս Եազմաճեան ընկերս վաղամեռիկ ըլլալէն յետոյ, ուրնեցայ համանուն նոր ընկեր մը Սարգիս Սմմէրճեան՝ «Մըտիվիէ» եգիպտական չոգենաւային ընկերութեան գրագիրը, որ ամէն երեկոյ կու գար հօրս սրճարանը թերթ կարդալու. զիս Մխաքեանին քով չարունակ տեսնելովը, խնդրած էր հօրմէս ծանօթանալ ինձ, որպէս զի իմ միջոցաւս ալ Մխաքեանին հետ յարաբերութիւն հաստատէր: Հայրս հաճութեամբ գոհացում տուաւ Սմմէրճեանին, ներկայացուց զիս իրեն եւ չուտով բարեկամ եղանք իրարու:

Բաւական հմուտ երիտասարդ մ'էր. քալ գիտէր Ֆրանսերէնն, մանաւանդ Թուրքերէն. ունէր նաեւ լաւ կատողութիւն դրելու, որով երբեմն երբեմն յօդուածներ կը յղէր «Մանզումէի Էֆքեար» լրագրին:

Իրեն հետ երկար կը խօսէի ազգային խնդիրներու մասին, մերթ ալ կը կարդայի դրած դրաբար ուսանուորներս, զորս հաճութեամբ կը լսէր, զի սիրահար էր դրաբարի:

*
**

1877ին կէսը հասած էինք եւ կը լսէինք թէ վերջապէս Ազգային վարչութիւն եւ ընդհանուր ժողով միաձայնութեամբ որոշեր են պատգամաւորութիւն մը ղրկել Պէրլինի վեհաժողովին, չշուկը որ կը տարածուէր ինչպէս գրած եմ, լրակատարութիւն կ'ըլլար: Պատգամաւոր կընտրուէր Մրմեան Հայրիկ, իրեն թարգմանութեան պաշտօնը կը յանձնուէր Մինաս Զերազը: Եւ ահա տեղատար պատրաստութիւններ կը տեսնուին. Մ. Զերազ Հայրիկին գրած «Հայդոյժ», «Վանդոյժ» գործերը կը թարգմանէր Ֆրանսերէնի, որպէսզի այդ ողբերգակ լաց ու կոծերով Պէրլինի վեհաժողովին մէջ նստող դեսպան կամ նախարարներուն գութը շարժէր, եւ տառապած Հայուն եւ մարտիրոս Հայաստանին վիճակը բարելաւութիւն մը ունենար:

Մրմեան Հայրիկ Ս. Խաչի միշտ քարոզիչ, դպրոց գալով կ'ուզէր որ Զերազի թագրմանութիւնները ընդօրինակել տար. մաքուր դիր ունեցող աշակերտ մը կը փնտռէր. կը դիմէ Զորայեան Թէոդորոս պատուելիին, սա ալ զիս կը ներկայացնէ իրեն, իբրեւ մաքուր ֆրանսերէն գիր գրող:

Յաջորդ օրը Սրբազան Հայրիկէն կը կանչուիմ «Մորհրդարան» կոչուած չէնքը, որ կը գտնուէր դպրոցին աջակողմեան պարտէզը: Կը նստիմ հոն Հայրիկին դէմը, եւ միւս զբաղումներս բոլորովին թողլով, երկու օրուան մէջ կ'ընդօրինակեմ չա՛տ մաքուր կերպով Մ. Զերազի Ֆրանսերէնի վերածած «Վանդոյժ»ն ու «Հայդոյժ»ը որոնց մի վարձատրութիւն կը ստանամ Հայրիկէն իբր նուէր, իւր «Խաչի Ճառ» աշխատութիւնը:

*
**

Այս առթիւ չեմ կրնար լուռ մնալ երկու բանի մասին, որոնք ինձ համար ոչ նուազ կարեւոր են:

Երբ «Հայդոյժ»ը ու «Վանդոյժ»ը հրապարակ ելան, բազմիցս կարդացի զանոնք անյագաբար, եւ Սրբազան Հայրիկին սրտաբուխ այդ ողբելալիքներէն խորապէս ազդուելով, ես ալ նոյն ոճին հետեւողութեամբ գրի առի գրաբար բանաստեղծութիւն մը՝ «Հառաչք Սիրաբանին գՀայրենեաց» վերնագրով, զոր կը պահէի գրութիւններուս մէջ:

Երբ «Խաչի Ճառը» նուէր ստացայ, միտքս դրած էի, որ օր մը երբ Նորին Սրբազնութիւնը հանդիպիմ, իր ներկայութեանը կարդամ այդ «Հառաչք»ս որ արձակ գրութիւն մ'էր եւ զոր միշտ վրաս կը պահէի:

Առաւօտ մը դպրոց մտած ատենս, պարտէզին նշմարեցի որ Հայրիկը Մորհրդարանը նստած էր. մօտեցայ դուռին ու լսեցի որ Նորին Սրբազնութիւնը կ'երգէր. պահ մը կեցայ, յետոյ դուռը զարկի. «Մէ՛ք» հրամայեց. երբ ներս մտայ, «Հօ՛, ե՛կ, նստի՛ր, մի բան եւս դու պէտք է ընդօրինակես» ըսաւ: Նստայ դէմը եւ սկսայ ընդօրինակել Ֆրանսերէն գրուածք մը, որ Ցիշատակագիր մ'էր Հայաստանի մէջ կատարուած հարստահարութիւններու մասին. լաւ համբաւրուած նոր ողբերգութիւն մ'էր, զոր աւարտելէս յետոյ, խնդրեցի որ թոյլ տար ինձ կարդալ բանաստեղծութիւնս: «Կարդա՛, տեսնեմ», ըսաւ, իր ծխամորճը քաշելով եւ ո՛հեր, ո՛հեր երբեմն արձակելով:

(Շար. 96)

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville
la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Ցայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
պիչերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn
Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
Mº République

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցամարները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն երեքշաբթի եւ հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կաք հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՓԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Աւձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet
par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France
le mercredi 1er novembre à 11h
En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque
Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

□

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.

Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը.Օ.Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուղ Հայերուն համար:

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մանագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:

Հայաստանի մէջ եւս կը շարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատութեա գործընթացին, ընծայելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ:

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ եւ համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Պետական Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener —
75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 0609 K 84976

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽՍԱՅի փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 16ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ վարչական ընկերուհիներու ընտրութիւն:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-29
SAMEDI-DIMANCHE
28-29 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·564 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·564

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԸ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԱՆԲԱՂՋԱԼԻ՞

Հոկտ· 26ին, Պրիւսէլ կ'ընդունուէին Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ պատասխանատուները Եւրոպական Միութեան մօտ եւ կը հաստատուի որ Ցանձնախումբին նախագահը՝ Խոսէ Մանուէլ Պարոզոյի հաւանութիւնը չէ վայելած Ռումանիոյ ներկայացուցիչը՝ Վարուժան Ոսկանեան, մինչ Պուլկարիոյ Արտաքին նախարարուհին՝ Մեկլենա Քունեւա, անմիջապէս նշանակուած է «Սպառողներու պաշտպանութեան» պատասխանատու ներկայացուցիչ։

Ֆիկարոյի թղթակիցը Ալեքսանդր Պույէ կը տեղեկացնէ (Հոկտ· 27) որ Վարուժան Ոսկանեան իր երկրին Ծերակոյտին երմտական յանձնախումբին նախագահն է եւ մեծ անտեսագէտ, բայց անծաօթ մըն է եւրոպական շրջանակներուն մէջ։ Գրագէտ է եւ գինուորեալ մը Հայ Դատին, նախարարական ոչ մէկ պաշտօն վարած էցարդ։ Իր նշանակումը պաղ լռդունելութիւն մը գտած է Պրիւսէլ եւ անհաճոյ է մանաւանդ Եւրոպական Ընկերվարական կուսակցութեան, որ հաղորդագրութեամբ մը ճաղկած է ենթակային «խիստ ազատական դիմագիծը», նաեւ իր կապերը գործարար կասկածելի շրջանակներու հետ։

Հաւանական կը նկատուէր որ Պարոզո դիմէ Պուքրէշի, որպէսզի աւելի «յարմար» մէկը նշանակէ։ Կը խօսուի Արտաքին կամ Արդարութեան նախարարներուն մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի Զէնիթին մէջ է, որ Հոկտ· 26ին, անգամ մը եւս կուսակցութեան շարքերուն կը ներկայանային Սեկոլէն Ռուայալ, Լ· Ֆապիւս եւ Տ· Սթրոս-Քահն, բայց այս անգամ հաւաքոյթը բաւական աղմկալից եղած է· ամէն մէկուն համակիրները կը բացագանչէին՝ «Սեկոլէ՛ն», «Լօրա՛ն», կամ «Տոմինի՛ք»։ Ամէն մէկուն ելոյն ալ, լռելեայն՝ միւսներուն դէմ եղած է, աւելի ճիշդ երկու այրերը քննադատած են կնոջ «նոր գաղափարները», ու Լ· Ֆապիւս ճչցած·«Կ'առաջարկեմ ամէնէն նոր գաղափարը՝ 2007ին նշանակուած թեկնածուն գործադրէ ընկերվարական ծրագիրը»։

ՇԻՐԱՔ դոհ է Զինաստան իր այցելութենէն, ուր կրցած է ընդհանուր ձեւով 5 միլիառ Եւրոյէ աւելի պայմանագրեր ձեռք ձգել Ֆրանսայի համար։ 150 էմպիւսներէն զատ, կան նաեւ խոստումներ, ինչպէս 20 Ա–350 օդանաւերու գնումին մասին, թէեւ առայժմ թուղթի վրայ։

ԱԻՍՏՐԱԼԻՈՑ մահմետական ամէնէն բարձրաստիճան կրօնաւորը՝ Շէյխ Թաժ Ալտին ալ-Հիլալի, Ռամազանի իր քարոզին մէջ խորապէս նախատած է կիները, ըստ «գուցադրուած միս»ի բաղդատած է, երբ լաչակ չեն կրեր։ Այս քարոզը արտասանած է Սիտնէյի մզկիթին մէջ։ Ան ըսած է·– «Եթէ միս գետեղէք փողոցը, պարտէզը կամ անրակարտէզի մը մէջ, առանց ծածկելու, եւ կատուները զան ուտեն· ձ՞ով պէտք է մեղադրել, կատունե՞րը թէ բաց միսը։ Բա՛ց միսը։ Հոս է հարցը։ Եթէ ան (կինը) իր սեռեակը մերկացած ըլլար լաչակ կրելով, ոչ մէկ հարց կ'ըլլար»։ 24 ժամ ետք չէյխը տեսակ մը մէա գուլփա ըրած է, ներողութիւն խընդրելով այն բոլոր կիներէն, որոնք իր խօսքերէն վիրաւորուած են։ Իր նպատակը եղեր է փրկել կիներու պատիւը։

«ԼԻՊԻՐԱՅՈՆ» օրաթերթը միշտ անել կացութեան մատնուած է եւ անմիջական լուծում չի տեսնուիր։ Վարչական խորհուրդը որոշած է կրկին հանդիպում ունենալ Նոյեմբեր 7ին եւ անպայման ելք մը գտնել։ Այս յաւելեալ պայմանաժամը թոյլ պէտք է տայ որ երկու ծրագրերէն մէկը ընդունուի։ Մէկ կողմէ կայ Ռոչիլտի (դրամագլուխին 38,87%ը) նոր ներդրում (2006ին բացը 13 միլիոն Եւրոյի հասած է եւ 100 աշխատաղրկումներ), միւս կողմէ ալ Փլէնէլի ծրագիրը, որ կոթնած է 10 միլիոն Եւրոյի խնայողութեան մը 2007ին, էջերու նըւազումով եւ չուրջ 50 «կամաւոր» մեկնումներով։

ԿՈՒԱՆԹԱՆԱՄՈՑԻ ամերիկեան կայանին բանտարկեալներու դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ 2007ի ամառը։ Ան կը վերաբերի քանի մը տասնեակ բանտարկեալներու, որոնց դէմ կասկած կայ որ կապ ունեցած են ալ-Քաիտայի հետ։ 435 բանտարկեալներու վրայ, ցարդ միայն 10ը ամբաստանուած են գինուորական արտակարգ դատարաններուն կողմէ։

ՊՈՒՇ, Հոկտեմբեր 26ին ստորագրած է այն օրէնքը, որ կ'արտօնէ հազար քմ· երկարութեամբ պատի մը շինութիւնը մեքսիքական սահմանին վրայ։ Մեքսիքայի նախագահը Ֆ· Գալտէրոն դատապարտած է այդ շինութիւնը, զոր «ծանրակշիռ սխալ մը» կը դտնէ եւ զայն բաղդատած է Պէրլինի պատին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ յայտնած է որ 2006ի Սախարով մրցանակը կը շնորհէ Բելառուսիոյ ընդդիմութեան ղեկավար՝ Ալեքսանդր Միլինկեվիչի, որ երկու չաբաթ արդելափակուած է, որովհետեւ դատապարտած էր անցեալ Մարտի նախագահական ընտրութիւնը, որ ապահոված էր Լուկաչենկոյի վերընտրութիւնը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Քաշինակի եղբայրներու «բարոյական յեղափոխութիւնը» ճամբայ ելած է եւ Հոկտ· 26էն, երեսփոխանները սկսած են քննել ծրագիր մը որ թոյլ կրնայ տալ բոլորովին արդիլել վիժումը։ 1989էն ի վեր, կամաւոր վիժում մը արտօնուած է միայն բռնաբարման, մօր համար կեանքի վտանգման եւ ազգապղծութեան պարագաներուն։ Եթէ այս նոր ծրագիրը ընդունուի, Լեհաստան Եւրոպայի ամէնէն սահմանափակիչ օրէնսդրութեան տէր երկիրը կը դառնայ։

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ՑՈՑՆԵՐԸ

Կիպրոս կ'ուզէ ուսումնասիրել ամերիկեան տեղեկագիր մը, ըստ որուն 1974ի Թրքական յարձակման առեն Թուրքերու ձեռքն ինկած յոյն Կիպրացիները որպէս գօպայ գործածուած են Թրքական տարրալուծարաններու մէջ։ Այս անհետացած Ցոյներու հարցը իսկական ողբերգութիւն մըն է բազմաթիւ ընտանիքներու համար, ըսած է Կիպրոսի Արտաքին նախարարը՝ Ժորժ Լիլիքաս, մանաւանդ երբ նման լուրեր չրջին, եւ նախարարը աւելցուցած է որ հարկ է չատ զգոյշ ըլլալ նախքան կառավարութեան դիրքը յայտնելը։ «Սայփրըս Մէյլ» կ'արձագանգէ ամերիկեան «Պաշտպանութեան եւ արտաքին ռազմագիտական քաղաքականութիւն» պարբերականին տուած լուրին, ըստ որուն 1984–88 տարիներուն, բազմաթիւ յոյն Կիպրացի եւ յոյն զինուորներ՝ գերի ինկած Թուրքերու ձեռքը, իրենք զիրենք գտած են Թրքական բանակի կենսաքիմիական զաղտնի տարրալուծարաններու մէջ եւ օգտագործուած են փորձերու համար։ Կառավարութիւնը քննութիւն պիտի կատարէ, որպէսզի հաստատուի թէ լուրը հաւաստի՞ է։ ՄԱԿ-ի համաձայն 1468 յոյն Կիպրացիներ եւ 502 Թուրք Կիպրացիներ անհետացած են։

ԺուԼիԷ) կարելի է տարբեր վերաբերում ցոյց տալ ցեղասպանութիւններու հանդէպ, ինչպէս գրած է Գլօտ Լանզման կէսօ օրէնքին մի նպաստ իր խմբագրականին մէջ («Թան Մոտէրն»)։ Պ·–Ա· Լեւի կը ճչդէ որ ժխտումը ոճիրին մէջ իսկ ըլլալով, ինչպէս Շոային, եւ անոր մաս կազմելով, չի հասկնար թէ ինչո՞ւ կարելի է մերժել այլ ժխտողականութեան մը պատժելիութիւնը, երբ սկզբունքը ճիշդ նոյնն է։ Երբեք, կը գրէ, կէսօ օրէնքը արգելք չէ եղած որ պատմաբանները աշխատանք տանին։ 1915ի Ցեղասպանութեան մասին օրէնք մը լռութեան կը մատնէ նոր–Ֆաշիստ Թուրք պոռչտողները, եւ երբեք չարդելակեր հետազօտութեան աշխատանքը։

ՓԱՐԻԶ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Օթէլ Նափոլէոնի սրահներուն մէջ էր, որ Հոկտ· 26ի իրիկունը աւելի քան 200 հոգի հաւաքուած էին տօնելու համար Ղարաբաղի անկախութեան 15րդ տարեդարձը, ընդառաջելով Ֆրանսայի մէջ Ղարաբաղի հանրապետութեան ներկայացուցչութեան։ Այդ ներկայացուցչութեան ղեկավար Պ· Ցովհաննէս Գէորգեանի կողքին էր ԼՂՀ կրթութեան, Մշակոյթի եւ Մարմնամարզի նախարար Կամօ Ամիրեան։ Ներկայ էին Փարիզի հայ գաղութի կրօնական թէ աշխարհական ներկայացուցիչներ։ Նախ հնչեցին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի փառերգները, ապա խօսք առաւ Ղարաբաղի Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Ցովհ· Գէորգեան, որ կարդաց նախագահ Ա· Ղուկասեանի ուղերձը, յիշելով իր երախտագիտութիւնը Սփիւռքին՝ բերած օժանդակութեան համար Ղարաբաղի անկախութեան պայքարին, աւելցնելով որ այդ օժանդակութիւնը կը շարունակուի այսօր ալ համագործակցութեան ձեւին տակ՝ Ղարաբաղի տնտեսական զարգացման, ժողովրդավար համակարգով իրաւական երկրի մը հաստատման ուղղութեամբ։

Նախարար Կամօ Ամիրեան նոյնիսկ ելոյթ մը ունեցաւ, չեչտելով թէ եթէ Ղարաբաղի հանրապետութիւնը ցարդ ճանչցուած չէ միջազգային գետնի վրայ, տէր է սակայն պետական կառոյցի մը եւ բանակի մը։ Անկախութեան 15րդ տարեդարձը արդէն տօնուած էր ամիսուկէս առաջ։ Նախարարին համար միջազգային ճանաչումն ալ մերձաւոր էր։

Հաւաքոյթը կը շարունակուէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

ԿԵՍԱՐԻՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ ՄԻՋԱԴԷՊ

«Մարմարա» կը հաղորդէ Հոկտեմբեր 26ի իր թիւով, թէ Եչիլգիւղէն մօտաւորապէս 90 ուխտագնացներ, ներառեալ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի անդամները, Վահրամ Սրկ· Լիւլէճեանի կազմակերպութեամբ, երկու օթոպուսներով, կեսարիոյ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին գացած էին, հոն պատարագ մատուցանելու, Եչիլգիւղի հոգեւոր հովիւ՝ Անդրէաս Քհնյ· Ցակոբեանի ձեռամբ եւ առաջնորդութեամբ։

Պատարագի ընթացքին մօտաւորապէս 80 հոգիէ կազմուած խումբ մը հաւաքուած է եկեղեցւոյ դրան առջեւ եւ աղմկել սկսած այն պատճառաբանութեամբ թէ եկեղեցւոյ հեռւի կողմի դըրօշակը վար առնուած էր։ Եկեղեցւոյ պատասխանատուները բացատրած են թէ այդպիսի բան չկար, միշտ միայն յառաջամասի ձողին վրայ է որ կը պարզուի Թրքական դրօշակը։ Բաւական անախորժ վիճաբանութիւններէ ետք, միջամըտած են տեղւոյն ապահովութեան ուժերը եւ արդելք հանդիսացած աւելի անախորժ զարգացումներու։ Արդէն պատարագի արարողութիւնն ալ չէ ընդհատուած եւ չարունակուած է աւանդական մթնոլորտով։ Վրայ հասած է նաեւ Ապահովութեան տնօրէնը որ բացատրութիւններ տուացած է ուխտագնացներէն։ Աւելի վերջ ապահովութեան պաշտօնեաներու ընկերակցութեամբ, ուխտագնացներու խումբը առաջնորդուած է դէպի Թալաս եւ մերձակայ չրջաններ, ուրկէ ան ճամբայ ելած է դէպի Պոլիս։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

«Փրկեցէք Մեզ...»

Այս օրերուն, Փեշքթաշ հրատարակուած բազմաթիւ պատուիրակութիւններու ներկայութեան, կ'ոգեկոչուի 1956ի Հունգարական ապստամբութեան 50ամեակը: Ստորեւ կը վերահրատարակենք թերթին հիմնադրին խմբագրականը, գրուած այդ առթիւ, այդ օրերուն: Փոխուած բա՞ն մը կայ այսօր, թէկուզ այլ պարագաներու համար:

***

Այս բառերով կը վերջանար Փեշքթայի ռատիօ-կոչը, Կիրակի օր: Լեղապատառ կանչ մը, որ յանկարծ լռեց:

Երկուշաբթի առաւու, երկու ազատ ձայներ կը լսուէին.

– Փեշքթաշ բոցավառ ծով մըն է այլեւս: Ռազմիկները զինաթափ չունենալով, կռուեցան միջեւ վերջին վայրկեանը դանակներով, երկաթեայ ձողերով, շիշերով...

Արու բնակչութիւնը կը կեդրոնացնեն կայարաններուն մէջ, աքսորելու համար:

Անչուշտ կարաւանները ճամբայ հանուած են արդէն, անծանօթ ուղղութեամբ, ինչպէս նախընթաց պարագաներու մէջ:

Անցեալ շաբթու «Հերոսամարտ» կոչեր էինք Հունգարիոյ ազատագրական այս պայքարը:

Իսկական հերոսամարտ մը որ խեղդուեցաւ արեան ճապաղիքներու մէջ: Հազարաւոր հրաձգելու, թնդանօթներու, գնդացիրներու կրակին տակ:

Ժողովուրդ մը տրորուեցաւ, ճզմուեցաւ Եւրոպայի սրտին վրայ: Քաղաքակիրթ մարդկութեան աչքին առջեւ:

Որո՞ւ սրտէն սարսուռ մը չանցաւ Կիրակի առաւան այդ պահուն, երբ ռատիօն կը գուժէր.

– «Մեր ճաւը կ'ընկղմի: Լոյսը կը տկարանայ: Լսեցէ՛ք մեր աղաղակը, ժողովուրդներ աշխարհի, փրկեցէ՛ք մեզ: Տէր ընդ ձեզ եւ ընդ մեզ... »:

Այս հոգեցունց աղաղակը Ասիոյ խորերէն կ'արձակուէր երէկ:

Այն առեն, Հայաստանի լեռները, ձորերն ու դաշտերն էին որ կը դղրդային այս օրհասական աղաղակէն:

Ամբողջ ժողովուրդ մը կը բնաջնջուէր սանձակոտոր կատաղութեամբ: Լեռն ու դաշտը ժաժքի կը մատնուէին, քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ Եւրոպան կը մնար անշարժ: Կը դառնար անկարող: Նոյնիսկ մեղսակից:

Այսօր, ուրիշ ժողովուրդ մը կը ջարդուի Եւրոպայի պորտին վրայ, «յեղափոխական» իշխանութեան մը կողմէ, եւ մարդկութիւնը կը մնայ նոյնքան թոյլ եւ ապիկար:

Ներողութիւն. ժողովները կը զոմարէ մասնակցութեամբ 76 պետութեանց, բանաձեւեր մշակելու եւ զահիճը կարգի հրաւիրելու համար, «օրինական մեծամասնութեամբ»:

Լոնտոնի թերթերէն մին ծաղրանկար մը հրատարակած էր առջի օր,– Երիտասարդ մը գետին փըռուած անչունչ. քովը բոլշեւիկ մը՝ գնդացիր ի ձեռին. դիակին վրայ ծաղկեպսակ մը հետեւեալ մակդրութեամբ.– «Օգնութիւն Հունգարիոյ. Ազգաժողովին բանաձեւը»:

Դարձեալ երէկուան պատմութիւնը: Այն առեն ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնն էր որ բանաձեւեր կը մշակէր, Լօզանի ամօթը պարակելու համար: Բանաձեւեր որոնք ի յառաջագունէ դատապարտուած էին ամլութեան:

Դեռ աւելին – յաղթանակը կը դառնար պարտեալ, նոյն այդ բանաձեւերով:

Մոռնանք որ աւելի բախտաւոր հանդիսանայ Ազգաժողովը, սանձահարելով կարմիր բռնակալը:

– «Ստալինը յարութիւն առած է», կը գրէ տեղական թերթ մը:

– «Ստալինէն աւելի ստալինական», դիտել կուտայ ընկերվարական պաշտօնաթերթը:

Եւ մինչ դոհերը « փրկեցէ՛ք մեզ » կ'աղաղակեն, Ազգաժողովը գիշերներ կը լուսցնէ, իրաւասութեանց խնդիրներ լուծելու համար:

Թչուա՛ռ մարդկութիւն...

Շ.

7 Նոյեմբեր 1956

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ...

Այսօրուան ընթերցողը ի՞նչ պիտի տեսնէ Վահան Թէքէեանի լաւագոյն բանաստեղծութիւններէն կազմուած հատորի մը եռին: Ահա «Եկեղեցին Հայկականը», ահա «Հայու Հոգին», ահա «Աղուօրնեը» կամ «Հաչուեյարդար»ը, ահա «Զաւակս»ը, եւ դեռ ինչե՛ր: Ներչընչումներու կատարի մը վրայ բնակող երջանիկ բանաստե՞ղծ մը պիտի տեսնենք երբ հիմա հատորին էջերը մի առ մի կը դարձնենք ու կը կարդանք մարգրիտի նման չարուած այդ բանաստեղծութիւնները: Կրնա՞նք արդեօք պահ մը պատկերացնել թէ բանաստեղծը կեանքի ինչպիսի ծանրածանր պայմաններու մէջ կ'ապրէր, միւս գրչակիցներուն հետ ամէնօրեայ ինչպիսի հարցեր ունէր երբ կը գրէր այդ բանաստեղծութիւններէն մէկը կամ միւսը:

Պատմաբան Աւետիս Սանճեան, որ 1983ին Լոս Անճըլըսի մէջ հրատարակած էր Վահան Թէքէեանի նամականին, պատմութեան էջերուն յանձնած էր ինչեր ու ինչեր որոնք ցոյց կուտան թէ որքան խորունկ ցաւեր ու ծանր պայքարներ թաքնըւած էին այդ հրաշալի բանաստեղծութիւններուն ետին: Կը բաւէ քանի մը տող կարդալ 1909ին Պոլսէն Միքայէլ Կիւրճեանի ղրկըւած նամակէն.

«... Յետոյ սա Ղազիկեանին քով ինչ առնելիք որ գոյացած է եւ ինչ առնելիք որ մնացած է բաժանորդներէն՝ գանձէ եւ ղրկէ: Կացութիւնս ահաւոր է: Երբեք այսքան խեղճ, ղրկուած կեանք մը ապրած չէի Պոլսէն դուրս: Հոս է որ ծակ կօշիկով պտըտելու ստիպուեցայ՝ «Շիրակ»ի ամէնօրեայ ծակերէն գէթ պզտիկները գոցել կարենալու համար»:

Այս եօթը տողերը չատ բան կը պատմեն: Ասիկա կը զուգադիպի այն շրջանին երբ Թէքէեան Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէր «Շիրակ»ը: Թէքէեան բնականաբար տակաւին գրած չէր այն գլուխ-գործոցները, որոնցմով ան պիտի յաւերժացնէր բանաստեղծի իր համբաւը: Բայց եւ այնպէս բանաստեղծութեան բեղուն շրջան մըն էր ատիկա: «Հրաշալի Յարութիւն»ը կազմուած էր այնպիսի բանաստեղծութիւններէ որոնք գրուած էին ճիշդ այդ շրջաններուն, այսինքն 1901ի ու 1908ի միջեւ: Կը նշանակէ որ անոնք գրուած էին այնպիսի շրջանի մը՝ երբ բանաստեղծը ծայր աստիճան խեղճ ու զրկանքներով լեցուն կեանք մը կ'ապրէր, «ծակ կօշիկով կը պտըտէր» եւ արտասահմանի իր բարեկամներէն թախանձագին կը խնդրէր որ գանձէին բաժանորդագները ու չուառով ղրկէին իրեն:

Այսօր թերեւս խնդալով, քիչ մըն ալ զուարճանալով կրնանք կարդալ այս նամակները, սակայն պէտք է պատկերացնենք թէ ինչպիսի ծանր ու անապահով պայմաններու մէջ է որ այս մարդիկը կը ստեղծէին հայ գրականութիւնը: Երբ կ'ըսենք ծանրը ու անապահով, անչուշտ կ'ակնարկենք միայն նիւթական պայմաններուն ու պահ մը անտես կ'առնենք նաեւ այն քաղաքական ծանր պայմանները, որոնց մէջ է որ անոնք կը ծաղկեցնէին հայ գրականութիւնը: Նիւթական:

Կարդանք սա տողերն ալ, գրած Միքայէլ Կիւրճեանի գրուած ուրիշ նամակէ մը, 1909ին:

«Մ իհրան Տամատը Ղազիկեանէն 100 ղրուշ ստացեր է ի հաշիւ ձեռքէ ծախածներուն: Մնացածն ալ գանձէ եւ գանձել տուր մնացած ընկալագիրերը, ու ղրկէ գումարը: Գ. Սարգիսեանը իրօք մերժած է: Օր. Յակոբեանը 6 ամսուայ բաժնեգին ղրկած է: Կարծեմ ատոնք քեզի գրած էի ժամանակին: Մ իհրան Թելեանը ինձի ղրկեց իր եւ Բարթողին բաժնեգիները Յակոբ Պէյլինն ալ իրմէ ուզած էի: Յակոբ Պէյը, որ մեկներ է, չմեկնած ըսեր է թէ վճարած է, բայց ընկալագիրը ո՞ւր ղրած է չի գիտեր: Իրա՞ւ է թէ վճարած է: Եթէ ո՛չ, իմացուր, որպէսզի գրեմ ու զարձին ստանանք»:

Դրամական ու գրական հարցերով բեռնաւորուած այս նամակներուն մէջ Թէքէեան չարունակ խիստ զատողութիւններ ալ կ'ընէ իր բարեկամներուն կամ թշնամիներուն մասին: Բառերը չի խնայեր, նոյնիսկ եթէ երբեմն կատակել ձեւացնէ: Բայց կարելի է նաեւ մտածել թէ Թէքէեան ինքն իրեն կ'արտօնէ այդպէս խօսիլ, որովհետեւ նամակները մտերմութեան նամակներ են, հրատարակութեան համար գրուած չեն եւ Թէքէեանն ալ, ուրիշներու նման, կը փափաքի իր նամակներուն մէջ քիչ մը տեղ տալ երգիծանքին ու կատակին: Նոյն նամակներէն մէկուն մէջ եկէք տեսնենք թէ ան Միքայէլ Կիւրճեանին ինչ կը գրէ երկուքին ալ սիրելի բարեկամ՝ Երուանդ Օտեանին մասին.

«Օտեանին խօսքը մի՛ ըներ: Երջանիկ մարդը ան է: Հոս հոն, անցած գարձած տեղը յօդուած մը կը ցնկնէ, որուն համար փարա կ'առնէ, նոյն իսկ լինձմէ: Ա՛յ, այնուհետեւ ուրիշ տէրտ չունի բայց իրիկուան ժամը, երբ այդ դրամը ամբողջովին կը սպառէ, յաջորդ օրը սիկառէթ մը եւ եղուրտ մը հրամցուելու համար կուգայ կը կախուի ճիտէս...»:

Զենք կասկածիր Օտեանի մասին Թէքէեանի գրածներուն ճշգրտութենէն: Օտեան, որ այնքան դիւրութեամբ էջեր կը լեցնէր ու վէպեր գրի կ'առնէր, կը վատահէր իր գրիչին ու չէր մտահոգուեր յաջորդ օրուան հացին, կամ խմիչքին մասին մտածելով: Բայց ո՞վ կրնայ վստահեցնել որ անոր ալ զուարթ բնաւորութեան ետին թաքնուած չէր դժուարութիւններու դէմ մարտնչող հայ գրագէտը՝ երկաթեայ կամքով:

Սարսափով անդրադառնանք անգամ մը եւս թէ, ամէն ինչ, ամէն թշուառութիւն եւ ամէն խեղճութիւն կ'անցնի, ու գրականութիւնը միայն կը մնայ:

Բ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ համալսարանի կրէթ Հոլ–Հարթ Հաուզի մէջ, Հոկտեմբեր 7ին ճաշ–ոճնահանդէս մը կազմակերպած էին հայ քաղաքական, եկեղեցական, բարեսիրական եւ մշակութային 17 կազմակերպութիւններ եւ միութիւններ ի պատիւ Զօրեան հիմնարկի 25րդ տարեդարձին: Օրուան հանդիսավարը եղած է փաստաբան Պերճ Փափազեան, որ բացման իր խօսքին մէջ գնահատանքը յայտնած է Թորոնթոյի մէջ գործող կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու մասնակցութեան համար, ապա ներկայացուցած է օրուան հիւրերը: Կազմակերպիչ յանձնախումբին անունով, խօսք առած է Սրա Պօյաճեան, որ Զօրեան հիմնարկը բաղդատած է համաչխարհային այն կազմակերպութիւններու հետ, որոնց կարգին ՄԱԿ–ի Հիւլէական Ուժի Հսկողութեան մարմնին հետ, որուն պատասխանատուն է Օմար Պարաէի, որ անցեալ տարի ստացած է Նոպէլեան Խաղաղութեան մրցանակը եւ այդ խմաստով Զօրեան հիմնարկը դասած է միջազգային կազմակերպութիւններու կարգին: Ցուցադրուած է Հայ Հորիզոն հեռատեսիլի պատասխանատու Սուրէն Զէքիճեանի պատրաստած տեսերիզը ,ուր կը ներկայացուէր «Զօրեան»ի գործունէութիւնը: Իրեն յաջորդած է Ժագ Ստեփանեան որ հիմնարկին պատմականը ըրած է: Բեմ հրաւիրուած է Զօրեան հիմնարկի հիմնադիր Գ. Սարգիսեան, որ չնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք օժանդակած են «Զօրեան»ի աշխատանքներուն: Բեմ հրաւիրած է Փրոֆ. Ֆայնըմըրընը որ կարդացած է համաչխարհային գեղասպանութեան գիտնականներու խորհուրդի ատենապետ Ռոճըր Սմիթի ուղերձը Զօրեանի 25ամեակին առթիւ, որմէ ետք արտասանած է Մինեսոթայի համալսարանի խօսքը: Գուրգէն Սարգիսեան արտայայտուելու հրաւիրած է թուրք պատմաբանը՝ Թանէր Աքչամ, որ գնահատած է «Զօրեան»ի աշխատանքները հայ, թուրք եւ այլ ազգի պատմաբանները իրարու քով բերելու, որպէսզի կարենան գիտականօրէն վերլուծել Հայոց ցեղասպանութիւնը: Դեռ խօսք առած են հրեայ պատմաբան Եայիր Սրան, Թել–Աւիվի համալսարանէն, Փրոֆ. Վահագն Տատրեան, Բագրատ Եպիսկ. Գալըստանեան: Ձեռնարկին առթիւ հրատարակուած էր գրքոյկ մը: Վերջին խօսք առնողները եղած են Փրոֆ. Վ. Այվազեան եւ Ժորժ Շիրինեան: Հաւաքոյթը վերջ գտած է ճաշով:

ՍՈՒՐ ԱՆԿԻՒՆ

ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ԱՆԻՒԸ՝ ՖՐԱՆՍԱ - ԹՈՒՐՔԻԱ - ՓԱՄՈՒՔ - ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 12ին Ֆրանսայի Ազգային ժողովին կողմէ ընդունուած Հայոց ցեղասպանութեան ուրացումը պատժող օրինագիծով, «երաշարժ»ը կը չարունակուի Թուրքիոյ մէջ: Մեր կողմէ, չատ բնական համարելով Թրքական զայրոյթը եւ բողոքի ու դժգոհութեան ալիքը, կը մտածենք սակայն այս «յաղթանակ»ին «քաղցրութեան» մասին, մինչ մտահոգ՝ թէ եղածը սոսկ մեծերուն խաղին մէկ արա՞րն է, թէ վերջապէս, այդ խաղին մէջ քիչ թէ չատ հայկական կողմին իրաւական ու քաղաքական չահերու զուգորդումը Ֆրանսայի չահերուն հետ...– որուն միջոցով՝ առանց մեծ ակնկալութեան, գոնէ արդարութիւն մը կատարուի, ցեղասպանութեան հարցով քայլ մը առաջ երթալով: Եւ կամ՝ այս օրինագիծը խաղ մըն է միայն, ցնցելու Թուրքիան, իսկ մենք՝ անգամ մը եւս՝ զոհերը այդ խաղին:

Հետաքրքրական զուգադիպութեամբ, նոյն օրը յայտարարուեցաւ նաեւ Նոպէլեան մրցանակի արժանացող գրականութեան մրցանակակիրին անունը՝ յանձին Թուրք յայտնի մտաւորական, Իսթանպուլին նուիրուած գիրքերու հեղինակ, արձակագիր Օրհան Փամուքի: Վերջինս, ազատ արտայայտութիւններով եւ Հայոց ցեղասպանութեան ընդունումով զարձած էր Թուրքիոյ փուչը, եւ հիմա, երբ Թուրք մըն է Նոպէլեան մրցանակին տիրացողը, մենք՝ Հայերս, ուրախութեամբ եւ կարծէք հպարտութեան հասնող ուրախութեամբ կ'ողջունենք այս լուրը եւ կը չնորհաւորենք Փամուքը: Ծանր էր անոր վիճակը, երբ նոյն օրը Ն.Փ.Ռ. ռատիոկայանէն տուած հարցազրոյցին ընթացքին, քալ գիտնալով թէ այդ մրցանակը միայն իր գրական արժէքներուն համար տըրուած չէ, այլ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ընդունման, Հայերու եւ Քիւրտերու մասին իր գրութիւններուն, ազատախոհութեան համար, ան խուսափեցաւ հարցազրոյցը քաղաքականացնելէ, եւ խնդրեց որ թոյլ տան որ գոնէ այդ օր ուրախութեամբ ըմպէ իր մրցանակին իւրաքանչիւր կաթիլը: Սակայն, Թուրք ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր Ֆրանսայի օրինագիծին մասին Օրհան Փամուքի կարծիքին, որ չուշացաւ. «Ֆրանսայի վայել չէ»:

Թէ ի՞նչ ըսին Թուրք պետական դէմքեր, ահաւասիկ քանի մը նմոյշներ քաղուած Թուրք մամուլէն.

– Վարչապետ Էրտողան. Ցեղասպանութիւնը հայկական սուտ է, Ֆրանսան նեղմիտ է, պատմական ահաւոր սխալ մը գործեց եւ ան դատապարտուած է ամօթով ապրելու:

– Ազգային ժողովի նախագահ Արընչ. Ամօթալի որոշում, Թուրք ազգի նկատմամբ թշնամանք:

– Արտաքին գործոց նախարար Կիւլ նոյնպէս նման խօսքեր արձակեց եւ կը սպասուի որ Թուրքիա – Ֆրանսա համագործակցութիւնը անկում կրէ: Այստեղ Թուրք պետական դէմքերը զգոյշ են, եւ կը փորձեն բոլորն ալ նոյնը կրկնել եւ միասնական դիրք որդեգրել:

Իսկ Թուրք մամո՞ւլը ինչպէս արձագանգեց անցնող չաբաթ: Հիւրրիյէթի թղթակիցը Փարիզէն գրեց. Ֆրանսա Ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն սկզբունքներուն տեղ «Ժխտարութիւն»ը ընտրեց: Հրամմեցէք քանի մը այլ վերնագիրներ.

Հիւրրիյէթ Մտածումի ցեղասպանութիւն

Ռատիքալ· Ամչցէք

Զաման. Ֆրանսայէն հարուած ազատութեան վրայ

Վաթան. 106 տիմար մարդ (խօսքը անչուչտ Ֆրանսացի երեսփոխանները կը վերաբերի, որոնք կողմ քուէարկեցին օրինագիծին)

Ագշամ. Թուրքին Նոպէլ, Ֆրանսացիին ամօթ

Կիւնէշ. Թուրքիա քննութենէ մը կ'անցնի

Սապահ. Ժ'աքիւզ (Ֆրանսերէն կ'ամբաստանեմ)

Պիրկիւն. Եւ Ազգային Ժողովը պատմութիւն գրեց

Միլլի Կազէթէ. Կեանքէն բարեկամ չըլլար

Թաւսիմ. Կը խնդա՞ս թէ կու լաս

Պուկիւն. 106 տանկալաքներ (անխելքներ)

Տիւնիա. Եւրոմիութեան ճամբուն վրայ Ֆրանսական ռումբ

Միլլիյէթի համաձայն, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Մութաֆեան «հակաժողովրդավարական» համարած է Ֆրանսայի որոշումը, իսկ Ակօս հայկական թերթի խմբագիր Հրանդ Տինք զայն կոչած է «խայտառակութիւն»: Կ'արժէ ստուգել այս զոյգ կարծիքները:

Թուրք յայտնի կին գրող, ազատախոհ էլիֆ Շաֆաք Ֆրանսական Լը Մոնտին յայտնած է իր մտահոգութիւնը օրինագիծին առթիւ, սակայն միւս կողմէ նշելով թէ՝ «Թուրքերս պէտք է հաշտուինք մեր անցեալին հետ: Կը կարծեմ, որ ի վիճակի ենք քննարկել մեր պատերուն սխալները»:

Այո, մամուլը ողողուած է նման յօդուածներով. էնթէրնէթային էջերը նոյնպէս: Միջազգային մամուլը կը կատարէ վիճակագրութիւններ, ուր ամենատարբեր արդիւնքներու կրնաք հանդիպիլ, հոն կը կարդաք ընթերցողներու կարծիքներ, ուր սառնասրտօրէն պէտք է... դիմանաք կարդ մը «կարծիք»ներու:

Հայրենի եւ սփիւռքահայ մամուլն ու մեհեան եւս պիտի գրեն երկար, երբեմն զգացական, երբեմն դիւանագիտական դարձուածքներով, սակայն մեզի կր մնայ արթուն պահակը ըլլալ ամէն մէկ քայլին՝ որուն պիտի ձեռնարկեն մեր բարեկամներն ու «բարեկամ»ները:

ՆԵՏ ՈՒ ԱՂԵՂ

« Նոր Օր », Հոկտեմբեր 21

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԻՏՆԷԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 27էն Սեպտեմբեր 10, զանազան ասնակատարութիւններով նչուած է Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գօլտըն ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադրութեան 20ամեակը: Շարքը սկիզբ առած է Օգոստ. 27ին աչակերտական հանդէսով մը, որ տեղի ունեցած է քաղաքապետարանի ընդարձակ դահլիճին մէջ: Սեպտ. 2ին, տեղի ունեցած է վարժարանին տարեկան պարահանդէսը, որ կազմակերպուած էր ՀՄՄԳի (Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գօլտըն) 2006ի տարեշրջանի Ծնողաց Յանձնախումբին կողմէ: Սեպտեմբեր 9ին, տեղի ունեցած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ի պատիւ կազմակերպուած բարի գալուստի ճաչը Մէրքիւր պանդոկին մէջ: Երեկոյթի ընթացքին եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Սեպտեմբեր 10ին, Գարեգին Բ. մուտք գործած է Մ. Յարութիւն եկեղեցին եւ իր օրհնութիւնները բաժնած ներկաներուն: Արարողութենէն ետք, Կաթողիկոսը առաջնորդուած է Համազգայինի Արշակ եւ Սոֆի Գօլտըն վարժարանը, ուր իրեն կը սպասէին չուրջ 2000 հոգի: Եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական բաժին մը, ապա, ներկաները առաջնորդուած են վարժարանի հիմնադիր բարերարներու Տէր եւ Տիկին Արշակ Գօլտընի դիմաքանդակներու նորաչէն յարչաքարին, որ օրհնուած է կաթողիկոսին կողմէ: Յուչաքարին վրայ քանդակուած է հայերէն այբուբենը ու անգլերէնը եւ արձանագրուած են սա տողերը՝ «Օրհնեալ ըլլայ երկինքը, որ երկրին տուաւ ձեզ նման գործակ»: Գարեգին Բ. առողջութիւն եւ երկար կեանք մաղթած է բարերար ամուլին:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ, ՄԵՐ ԹԱՂԸ...

ՁՕՀՐԱՊ ԳԻՐԻՋԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Գէորգ Մելիսինեցի» Գրական մրցանակի

Անթիլիաս 2006

ԱՆՅՈՒԿԸ – ՄՕՌՅՈՒԿ

ԲԱ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Մեծ ուշադրութեամբ ունկնդրեց ընթերցումիս, եւ երբ աւարտեցի «Շա՛տ ապրի ձեր Մխաքեան Պուէտ, որ զեղեցիկ բարբառ ձեզ սովորեցուց գրել· քո գրած լաւ է, Հայրենիքի չունչով զեղուն, բայց մէջը դիցաբանական օրինակներ դնելու չէիր» ըսաւ, ու ես իր աջը առնելով, երբ կը պատրաստուէի դուրս ելլել, յանկարծ Զօրայեան պատուելին ներս մտաւ, տղու մը թեւէն քաշելով, եւ «Սրբազան Հայր, տեսէ՛ք» գոչեց կաս կարմիր կտրած դէմքով. «Այս տղան 10 փարանոց տոմսակը 40ի է փոխեր եւ իր մէկ ընկերը խաբեր է· գողութիւն չէ՞ այս ըրածը, ի՞նչ պատիժ կը տնօրինէ Ձեր Սրբազնութիւնը այս անպիտանին»: Խրիմեան իր բնածին զուարթուն հայեացքով տղան քովը կանչեց ու «Պատուելի՛, պատուելի՛» գոչեց, «Այս մանուկը հանճար ունի եւ դուք զայն կ'ուզէք սպանե՞լ· ո՛չ»: «Գնա՛ որդեակ, գնա՛, թէ կարող ես, ջնա՛ այդ տոմսը 80 փարայի վերածել· այսպիսի կառավարութեան դրամին հետ այդպէս պէտք է անել» կրկնեց, որուն իբր պատասխան՝ Թէոդորոս պատուելին ըսաւ. «Քանի որ Ձեր Սրբազնութիւնը խնդիրը այսպէս կը դատէ, մեզի ա՛լ ըսելս խօսք չի մնար» ու խորհրդարանը թողուց, դուրս եկաւ:

*
**

Ռուսեւթուրք պատերազմը նոր վերջ գտած, հրապարակին վրայ մանրուք դըրամներու մեծ տաղնապ կը տիրէր, ա՛յնքան սակաւցած էին, որ ամէն թաղ իրա՛ւունք ստացաւ կառավարութենէն դրամատոմսեր տպել, եկեղեցիներու մէջ գործածուելու համար:

Այս տեսակ դրամատոմսերու մէկ հատն էր 10 փարանոց մը, որ աչակերտը 40 փարա չիներ էր ու ընկերը հարեր, ուսոի Խրիմեան Սրբազան Հայրիկի վճիռով, ոչ թէ պատիժի ան արժանացաւ, այլ գնահատութեան, որ պերճախօս ապացոյց էր Խրիմեանի ծայր աստիճան ներողամիտ բնաւորութեան, հակառակ որ աչակերտին այդ արարքը բնա՛ւ եւ բնա՛ւ արժանի չէր գովութեան:

Հայրիկ ատեցող էր Թուրքին եւ անոր բոլոր օրէնքներուն, եւ այս պատճառաւ էր որ տղուն ըրածը ներման արժանի համարեց որպէսզի Թուրքի կարգադրութեան անարգանք մը ըրած ըլլայ:

*
**

Հետզհետէ կը ճչմարտէր Պէրլինի վեհաժողովին պատգամաւորութիւն մը առաքելու հարցը եւ Խրիմեան Հայրիկ իրեն գլխաւորը այդ պատգամաւորութեան, ինչպէս ըրած եմ արդէն, կը հրաւիրէր պաշտօնապէս, եւ կը Թողուր Պոլիսը 1878 Մարտ 8/20ին, իբրեն Թարգմանին՝ Մինաս Չերազի հետ:

Խրիմեանի մեկնումէն յետոյ, Խորէն Նար-պէյ Սրբազան ալ կը չուէր դէպի Պէրլին, ընկերակցութեամբ Ստեփան Փափազեանի, երթալ միանալու Խրիմեան-Չերազ պատգամաւորութեան, մինչ Մատթէոս Եպիսկ. Իզմիրլեան ալ ճամբայ կ'ելլար դէպի Պաթում եւ Էջմիածին, ընդհանուր Հայոց Հայրապետը՝ Գէորգ Դ. Կաթողիկոսը տեղեակ պահերու կատարուած գործառնութիւններուն:

Եւ այս բոլոր եղածները (ի ձայն փողոյ եւ թմբկի) մեր երիտասարդի սիրտերը մեծամեծ յոյսերով կը վառէին ուժգնապէս: Երազել կու տային մեզ Հայաստանի վերածնունդն եւ ազատագրութիւնը, որու մասին Ա. Պ. Միսաքեան կը տարակուսէր· եւ յետոյ մենք ալ խելամուտ եղանք, թէ իր սկեպտիկ նախազգացումները իրաւացի են եղեր, ինչպէս ցոյց տուաւ գնացող պատգամաւորութեան հրապարակային համարատուութիւնը:

*
**

Սակայն մենք տարուած էինք ու կը տարուէինք չըջապատած խոտոռումներէն, եւ կ'ուզէինք պատրաստ գտնուիլ հանդէպ վերջնական դրական լուծումին ու ծառայել մեր Հայրենիքին: Այս զգայումներով վառուած, կը չանայինք ազգօգուտ գործերու հեղինակ ըլլալ, որով գրեթէ ամէն օր կը խորհրդակցէի Սարգիս Սէմէրճեան բարեկամիս հետ, եւ ահա որոշեցինք՝ ուրիշ բարեկամներ ալ մեզի հետ առնելով, կազմել ընկերութիւն մը եւ Սկիւտարի մէջ բանալ կիրակնօրեայ դասարան եւ բազմաթիւ հայ պանդուխտ երիտասարդներու ուսուցանել հայերէն կարդալ, գրել, թուաբանութիւն եւ աչխարհագրութիւն:

Գտանք մեզի զաղափարակից ընկերներ, որոնք էին՝ Գրիգոր Զաքարեան ամենաքաջ թուաբէտը (յետագային տընօրէնն Գատըգիւղի Սրամեան վարժարանին եւ Սանասարեանին կարնոյ, ուր մեռաւ), Պետրոս Մեսրոպեան, Յարութիւն Չիչէքճեան, Ժողովուեցանք Ս. Խաչի դպրոցը, եւ նախնական խորհրդակցութիւններէ վերջ, կազմեցինք ընկերութիւնը, զայն մկրտեցինք «Ուսումնատարած» անունով, ըստ առաջարկութեան Գր. Զաքարեանի, որ եւ եղաւ առենապետ:

Առենադպիր ընտրուեցաւ Պետրոս Մեսրոպեան, իսկ միւսներս՝ մենք գործակից, եւ առանց ժամանակ կորնչցնելու, ձեռնարկեցինք մեր նպատակին գործադրութեանը, 1878 Ապրիլին:

*
**

Եկեղեցիներու դուռներուն վրայ հրաւիրակ ծանուցումներ փակցուցինք օրեր առաջ, եւ Նոր-Կիրակի կէսօրէն վերջ բացուեցաւ կիրակնօրեայ դասարանը, առաջին օրն իսկ ունեցանք ուսանողներու մեծ բազմութիւն· բոլոր եկողները՝ վանեցի, քղեցի, մշեցի, կեսարացի եւ այլ տեղացիներ սիրով սկսան հետեւիլ դասերուն:

(Շար· 97)

Պ. Արսէն Ամիրխանեան,
Պ. Քրիսթիան Ամիրխանեան,
Ժերալտին, Ալեքսիա, Մաթէօ
ինչպէս նաեւ Սամուրխաչեան, Սարքոչեան, Փանոսեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ նանիին՝

ԷԼԻԶ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ ՍԱՄՈՒՐԽԱՇԵՆԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Հոկտ. 31, ժամը 14.45ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին
6 rue Père Komitas
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շաւիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Ամիրխանեան եւ Փանոսեան ընտանիքներուն:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie.
Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville

Dans le cadre du 30ème anniversaire de l'inauguration de la MCA

THEATRE

Dimanche 29 octobre à 15 h 30
Salle des Fêtes,
rue Voltaire, Alfortville

la M.C.A. présente
un vaudeville de Y. Odian - M. Gurdjian

«TCHARCHELI ARTIN AGHA»

Comédie en trois actes, en arménien

Mise en scène: **Onnig DJARAYAN**
par le «Groupe Théâtral H. BARONIAN»
de l'Association **«Les 3A»**
venu tout spécialement de Marseille

Participation aux frais

Renseignements :
9, rue de Madrid 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

Եկայք տօնեցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

Association Arménienne d'Aide Sociale A.A.A.S.
Reconnue d'utilité publique par décret du 8 juin 1956

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐ

2005 Նոյեմբեր 15ին Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը բացաւ իր նոր կեդրոնատեղին, Ֆրանսայի մէջ ապրող ապաստանի դիմումը մերժուած եւ ապօրինի կացութեան մէջ գտնուող Հայերուն համար:

Գրասենեակիս աշխատակազմը սիրով կ'ընդառաջէ եւ կը տրամադրէ բարոյական ու դրամական աջակցութիւն եւ ցոյց կու տայ մասնագիտական տեղեկութիւններ բոլոր այն անձերուն, որոնք կ'ուզեն վերադառնալ Հայաստան եւ հոն լծուիլ նոր կեանքի մը:

Հայաստանի մէջ եւս կը չարունակէ ուղեկցիլ վերադարձողներուն եւ կ'օգնէ վերահաստատուելու դործընթացին, լմնցնելով փոքր ձեռնարկութիւն ստեղծելու հնարաւորութիւններ:

Սոյն ծրագիրը կ'իրագործուի ապաստանեալներուն յատկացուած Եւրոպայի Հիմնադրամի ֆինանսաւորմամբ եւ համագործակցութեամբ Գաղթականութեան Ազգային Գործակալութեան:

Հասցէ՝
5 rue Marché Ordener —
75018 Paris
Métro : Guy Moquet (ligne 13)
Jules Joffrin (ligne 12)
☎ 01 42 63 32 45 / 01 48 78 02 99
Ընդունելութեան ժամ. –
Աշխատանքի օրերուն ժամը 10էն 18:

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր-Դաւիթեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 30 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մեսէճեանէ եւ 50ական Եւրօ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ եւ Տիկին Միշօ-Պարտաքճեանէ՝ վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ:

□

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet
par **Monseigneur GREGOIRE GHABROYAN,**
Evêque des Arméniens Catholiques de France
le mercredi 1er novembre à 11h
En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque
Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE
A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription : **30 novembre**

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver: du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
MARDI
31 OCTOBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83. RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.565 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.565

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԻԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

ՖՐԱՆՍԱ ՏՆՏԵՍԱՊԷՍ ՇԱՏ ԶԻ ՊԱՏԱԾՈՒԻՐ...

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ա. Կիւլ յայտարարած է Հոկտ. 29ին, Անգարայի մէջ, որ Թուրքիա պիտի չհրաժարի Եւրոպական Միութեան անդամակցելու իր ջանքերէն եւ ամբաստանած է եւրոպացի ղեկավարներ (չէ ճշդած անունները) որոնք կ'ուզեն յուսալքել Թուրքիան, զարկ տալով երկկողմանի լարուածութեան։

Միւս կողմէ, եւ այս մասին կ'արտայայտուի Ֆիկարոյի տնտեսական յօդուածը (Հոկտ. 30), Թուրքիա շատ մի գործադրեր Ֆրանսայի դէմ տնտեսական իր սպառնալիքները, ինչպէս կը նախատեսուէր Հոկտ. 12ի Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն ետք։ Մնաց որ, 2001 Յունուար 29ին ալ նման սպառնալիքներ եղած էին, որոնք չէին գործադրուած։

Թերթը կը յիշէ որ Պէյհիճաչի մէջ, վաճառատան մը ցուցափեղկին վրայ կ'կարդայ՝ «Հո՛ս, Ֆրանսական ապրանք չենք ծախեր»։ Կ'աւելցնէ սակայն թէ այդ չատ առեւտրական թաղամասին մէջ ակ խանութն է որ նման բողոք մը կը ներկայացնէ։

Հոկտ. 12ի վաղորդայնին մեծախօսիկ յայտարարութիւններ եղած էին Ֆրանսայի դէմ, որոնք կէս ճամբան կը մնան։ Օրինակ Գառըֆուր, որ թիւ մէկն է մեծածաւալ բաշխումի ընկերութիւններուն, չատ թեթեւ նուազում մը արձանագրած է։ Մաքսային կարգ մը բարդութիւններ ըստեղծուած են, Ֆրանսական բեռնակառքեր կրակի տրուած են, բայց ամբողջը ուժամեայ բնոյթ ունի։ Թոթալ քանի մը օր միայն դոհ գացած է պոյfոքի, նաեւ լ'Օրէալ, բայց այն ձեռնարկութիւնները որոնք ներդրում կատարած են երկրին մէջ, ոչ մէկ վնաս կրած են։ Ըլլաւ, որ 4.500 հոգի կ'աշխատցնէ, ոչ մէկ վնաս կրած է։

Ֆրանսա, Թուրքիոյ հինգերորդ հարթայթիչն է եւ հոն գտնուող 200 Ֆրանսական ձեռնարկները 65 հազար Թուրքի աշխատանք կ'ապահովեն։ Թուրքիա չուզեր ալ չատ խիստ ըլլալ Ֆրանսայի նկատմամբ, չվնասելու համար եւրոպական իր թեկնածութեան։ Էրտողան ճըշդած է.– «Ցածութեան մը ցածութեամբ չի պատասխանուիր»։

Յօդուածագիրը (Լօր Մառչան) կ'եզրակացնէ որ Թուրքիա սպասողական դիրքի մէջ է։ կարգ մը սպառնալիքներ կրնան գործադրուիլ եթէ Վերակոյտն ալ քուէարկէ օրինագիծը, ինչ որ հաւանական չի նկատուիր։ Եթէ քուէարկութիւնը պատահի, Ֆրանսական ձեռնարկութիւնները կրնան զգալի կերպով տուժել։ Օրինակ Սրեւա, որ աչք ունի հիւլէական երեք կեդրոններու շինութեան (ամէն մէկը երկու միլիառ Եւրօ), առաջին գիծի վրայ է այդ առեւտուրով։ Նաեւ Լօրոքսէթը, որ կ'ակնկալէ 102 Թոռնեսոլ տուլուզէն Պրիւքսէլ։ Ֆրանսական ընկերութիւնները ունին 1.500 մեգավաթ հողմաթուրբինի պատուէր մը, որ կրնայ ապահովել մարմարէի կազմածը, երկաթուղային վագոնի մը վոսկորի տակ (700 միլիոն Եւրօ էր 2001ի Յեղասպանութեան ճանաչումին առեն)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԻ մէջ է այս անգամ, որ հանրակառք մը կրակի տրուեցաւ եւ ողբերգութեան ալ վերածուեցաւ քանի 26-ամեայ ուսանողուհի մը չկրցաւ իջնել եւ ծանրօրէն այրեցաւ։ Հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր կը պահուի արուեստական մահաքունի մէջ, քանի մարմինը 70% այրած է եւ երկու օր ետք (Հոկտ. 30ին) մեծ յոյս չկար որ կեանքը փրկուի։ Շաբաթ, Հոկտ. 28, ժամը 21ի չուրջ է, որ 13րդ թաղամասին մէջ, հանրակառքը որ Գանղպիէրէն Սէն-Ժերմէ դամփիւսի գիծը կ'ապահովէ (թիւ 32) կեցած է ճամբորդի մը սպասելով, երբ երեք պատանիներ, գլուխները ծածկըւած, կը խուժեն ներս, վառելանիւթ կը թափեն ու խոյս կու տան։ Անմիջական խուճապ մը կը ստեղծուի եւ ճամբորդները դուրս կը խուժեն։ Կը թուի որ փարիզեան արուարձաններէն ետք՝ Մոնթրէօյլ, Նանթէռ, Աթիս-Մոն, Կրինելի, մրցակցութիւն մը ծայր տուած է աւազակախումբերու մէջ եւ ցարդ ոչ մէկը կարելի եղած է ձերբակալել։ Կիրակի, օր, Հոկտեմբեր 29ին, ոչ մէկ հանրակառք կը բանէր Մարսէյլ։ Շրջանի քաղաքապետը՝ Կարօ Ծովսկեան ցաւ կը յայտնէ որ Մարսէյլ չատ աւելի դէշ սպասարկութիւն ունի ոստիկանական գետնի վրայ, քան փարիզ։ Այրած ենթական 26ամեայ սենեակցի ուսանողուհի մըն է։ Ամբողջ քաղաքական դասը խստօրէն դատապարտեց այս «զզուելի արարքը» եւ վարչապետը արտակարգ նիստ մը գումարած էր Հոկտ. 30ի առաւօտուն։ Զախը եւ ոչ մէկ այն ձախը կ'ամբաստանեն Ն. Սարքոզիին։ Շաբաթաւերջը համեմատաբար «հանդարտ» կը նկատուի, քանի միայն 150 կառք կրակի տրուած են. թեթեւօրէն վիրաւորուած ոստիկաններ կան, յարձակումներ եղած են մոլոտովեան գոքթէյլներով՝ էվինէ, Կրինելի եւ այլուր։ Այս է Ներքին Նախարարութեան մխիթարական զեկոյցը։

ՊԱՂՏԱՏԻ Սատր Սիթի թաղամասին չուկայի մը դէմ ռմբակոծ մը գործըւած է Հոկտեմբեր 30ի առաւօտուն։ Սոսկալի հաչուեկշիռի մը համաձայն 29 մեռեալ կայ եւ 56 վիրաւոր։ Ընդհանուր ձեւով ամերիկեան «փրկարար» (բարին՝ չարին դէմ) պատերազմէն ի վեր իրաքցի զոհ գացած քնակիչներու թիւը 650 հազար է ըստ անգլիական բժշկական «Լանսէթ» պարբերականին։ Ամերիկեան շրջանակներուն մէջ ալ տրամադրութիւնները լաւ չեն եւ այլեւս ոչ ոք կը հաւատայ Պուշի խօսքին թէ «յաղթանակը մօտ է»։ Օրէ օր դեմոկրատներու դիրքը կը բարելաւուի ընտրութիւններու նախօրեակին։

ԼՈՒՀԱ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, յաղթեց Պրազիլի նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին (Հոկտ. 29) ստանալով ձայներու աւելի քան 60%ը։ Հակառակ եղած ամբաստանութիւններուն՝ կաշառակերութեան վերաբերեալ իր շրջանակին համար, Լուիս Ինիասիօ Լուլա տակաւին պետական պետական սովորութեան, Զինուած ուժերու մէջ յայտարարեց որ դէմ է Նախարարաց խորհուրդի նիստերուն հեռաւորապէս ներկայութեան, ինչպէս Հոկտ. 27ին թելադրած էր նախարարապետը՝ Տ. տը Վիլլըփէն։ Շերաք կ'առարկէ որ հոն կը խօսուին ապահովութեան հարցերու մասին, որոնք պէտք չէ հրապարակին։ Սովորութիւն չէ որ պետական անձնաւորութիւն մը ներքին հարցերու մասին արտայայտուի արտասահմանի մէջ։

ԹՐՔԱԿԱՆ լրատուները զայրոյթով կը հակազդեն Ռատիօ Ֆրանս էնթերնասիոնալի որոշումին որով 35 տարուան Թրքական սփոռումները կը դադրին։ Լուրը հաղորդած է վարչութեան նախագահ Ա. Շվարց, աւելցնելով որ Թրքերէն սըփոռումները պիտի փոխարինուին կայքէջով մը։

ԱՃՂԱՆԻՍՏԱՆի մէջ, ՕԹԱՆ-ը «սխալմամբ» կը սպաննէ նաեւ պարզ քաղաքացիներ, հետեւելով հաւանաբար ամերիկեան սովորութեան։ Կազմակերպութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը դիմի եւ իր սպաննած 80 հոգին ալ խլամասպաշտ գինուորեալներ չեն ամբողջութեամբ։ ԻՍԱՖ-ի (Ապահովութեան Միջազգային Ուժ) բանբերն ալ խոստովանած է որ թալիպաններու դէմ ուղղուած օդանաւային յարձակումները պատճառ եղած են պարզ քնակիչներու (12 առնըւազն) մահուան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ՕՁԻՐԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Հոկտեմբեր 27, Ուրբաթ օրը գլխաւորաբար ընդդիմութեան դէմքերէ բաղկացած խումբ մը այցի գացած է Եռաբլուր, Ազգային Ժողովին մէջ քաղաքական ուժերէ ոմանց ներկայութեամբ աւարտած ոճիրին ետքնետքէ տարելիցին առթիւ։ Հայաստանեան լրատուիւները կը չեշտէին նախագահ Ռ. Քոչարեանի բացակայութիւնը որ փոխարինուած էր անոր կողմէ ղրկուած ծաղկեպսակով մը։ Տարելիցը անգամ մը եւս առիթ եղած է ոճիրին քուն հեղինակներուն, անոնց դրդապատճառներուն մութի մէջ ձգուելուն, որոշակի քննադատութիւններու թիրախ ընելով իշխանութիւնները։

*
**

ԿԱԶԻ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Ռուսական կազի «Գազպրոմ» ընկերութիւնը որ Հայաստանի գլխաւոր հարթայթիչն է, կիւրակի «չափաւոր» գիներուն փոխարէն քայլ առ քայլ կ'իրականացնէ ուժանիւթի հայկական մարզին տիրապետելու քաղաքականութիւնը։ Ընկերութեան վարչական խորհուրդը Հայաստանեան «Հայրուսգազարդ» ընկերութեան հետ վերջերս համաձայնութիւն կնքած է, որով ռուսական կողմին բաժնեմասը 45%էն կը բարձրանայ 58%ի։ Ասոնով հայկական կազի ընկերութեան հակակշիռին կը տիրանայ ռուսական «Գազպրոմ»ը։

յաղթեց եւ խոստացաւ ամէնէն աւելի ըզբաղիլ թշուառներով։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ Նախագահը՝ Գէորգի Պարանով լայն մեծամասնութեամբ վերընտրուած է, Հոկտ. 29ին, յաղթելով իր մրցակցին՝ ազգայնամոլ Սիտերովի։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն, Պարանով, ընկերվարականներու թեկնածուն (նախկին համաչխարհ) ստացած կ'ըլլայ ձայներու 73,5%ը, Բ. շրջանին։ Առաջին շրջանին, հարկ եղած մասնակցութիւնը չկար, ինչ որ ստիպած էր որ Բ. շրջան մը կազմակերպուի։ Երկու շրջաններու միջեւ նախագահը պարտաւորուած էր վնքինքը պաշտպանել կառավարութեան հասցէին եղած ամբաստանութիւններուն դէմ (աղքատութիւն, կաշառակերութիւն, կազմակերպուած ոճիր)։

ԻՍՐԱՑԷԼի ընդհ. դատախազը յանձնարարած է նախագահ Մ. Քացաւի որ ժամառաջ քաշուի եւ թոյլ տայ որ բռնաբարման եւ սեռային հալածանքի քննութիւնները աւարտին հասնին։ Դատախազին թելադրութիւնը միայն խորհուրդի բնոյթ ունի։ Նախագահը մերժած է հրաժարիլ այն արդարացումով որ զրպարտութիւններու առարկայ է։ Միւս կողմէ, էլի Վիէզել չուզեր նախագահութեան այդ աթոռը, որ կ'առաջարկուի իրեն։

ԱՊՈՒԺԱ (Նիժերիա) օդանաւ մը չախչախուած է, երբ հազիւ թռիչք կ'առնէր մայրաքաղաքի օդակայանէն։ 100 մեռեալ կայ, որոնց մէջ տեղւոյն մահմետական համայնքին հոգեւոր պետը՝ Սուլթան Մասիւս։

ԺԱԴ ՇԻՐԱՔ, հակառակ բարոյագիտական պատճառներու, որոշած է իր թեկնածութիւնը դնել Նախագահական ընտրութեան։ Ան կը հաւատայ որ ինքը միակն է որ կրնայ հաշտեցնել ձախն ու աջը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(30 octobre)

L'ARMENIE, PAYS MILLENAIRE, MARTYR ET FIER

Թերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայաստանի (Հայաստանի Տարուան առթիւ) Արարատի փառաւոր նկարով մը։ Յօդուածներուն հեղինակն է Անն-Մարի Ռոմերօ։ Իմբագրական ծանօթութեամբ մը կը չեշտուի որ Ֆրանսա կը մեծարէ Մերձաւոր-Արեւելքի ամէնէն մեծ քաղաքակրթութիւններէն մէկը, որ քաջաբար կը պայքարի պահպանելու համար իր մշակոյթը, իր կրօնքը եւ իր լեզուն։

Գլխաւոր յօդուածէն զատ որ նուիրուած է «դարաւոր արմատներով երիտասարդ մշակոյթ»ի մը, կան նաեւ յօդուածներ նուիրուած Մարտիրոս Սարեանի, Ս. Պարաճանովի, նաեւ ժամանակացոյց մը՝ գլխաւոր ձեռնարկներուն համար։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ՞ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԸՆԹԱՑԻՆ

«Ջիւտտոյչէ Ցայթունկ» օրաթերթին մէջ Հոկտեմբեր 27ին հրատարակուած է Ռոպէր Շթոքհամէրի մէկ յօդուածը. ան Պէրլինի բաղդատական գրականութեան հիմնարկի դասախօսներէն է։ Ստորագրած էջին մէջ պաշտպանած է գաղափարը թէ Հայկ. Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակելու կոչուած օրէնքին վիճարկումը պէտք է տեղի ունենայ նաեւ Գերմանիոյ մէջ։ Անհրաժեշտ նկատած է որ օրէնք հռչակուի պատժելու բոլոր ցեղասպանութիւններուն ժխտումը։

ՀՈՂԸ ՆՈՅՆՆ Է, ԲԱՅՑ...

ՄԻՆԱՍ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կը զարմանայի թէ Եւսեբիոսը ի՞նչպէս կրնար յաճախակի գտնել հայրենական պատկերներ եւ երկրօրէն գրել անոնց մասին: Կը հիանայի իր խորաթափանց նայուածքին եւ սուր դատողութեան: Ուշադրութիւնս սեւեռեցի այդ ուղղութեամբ եւ խորհրդածեցի: Եզրակացուցի որ Հայաստան երկիր մըն է (թէեւ փոքրաթիւ բնակչութեամբ) որ ունի իւրայատուկ ապրելակերպ, երեւոյթներ, վերիվայրումներ, բազմապիսի բացասական եւ դրական դրուագներ: Աւրդար ըլլալու համար, երբ հպարտութեամբ կը յիշուին վերջինները, պէտք է մատնանշել նաեւ ժխտականները, միշտ առաջնորդուելով այն վարկածէն թէ չինիչ քննադատութիւնը խթան մըն է յառաջացումի: Որովհետեւ «Նախընտրելի է սուլոցի ենթարկուիլ յաջող քերթուածի մը համար քան թէ ծափահարուիլ ձախողի մը պարագային», ըսած է Վիքթոր Հիւկօ:

Ուրեմն, օ՛ն յառաջ...

– Սեպտ. 2004, Հայաստանի ընդհանրապէս Ոսկի Աչունը: Երեւան ողողուած էր գեղարուեստական ելոյթներու գովազդներով, որոնց մէ ամէնէն սրտի մօտիկը՝ Ն. Եսայեանի երգահանդէսը, նկարագրուած՝ «Երգից աւելի»: Փարիզի մէջ տեսած էի Նունէն բեմի վրայ, խանդավառութիւնը զենիթին հասցուցած: Ինծի ուրիշ բան չէր մնար եթէ ոչ տիրանալ անո՛ր տոմսակին, որուն տեսքը գրաւիչ էր, բայց գինը՝ անմարսելի, գրուած՝ հայերէն եւ անգլերէն: Կը բացատրէր թէ համերգին ողջ հասոյթը պիտի յատկացուէր... «Մխացեալ Նահանգների աղքատներին»: Կարդալը դիւրին, բայց ըմբռնելը՝ դժուար, չատ դժուար: Մի՞թէ հայ աղքատներ չկային, Հայաստան չունէ՞ր կարիքներ, հիւանդանոցներն ու դպրոցները ինքնաբա՞ւ էին, թէ մութ հաշիւներ կը հետապընդուէին... Արիւնը խուժեց գլուխս եւ հարց տուի. «Ցօ՞ երթաս Հայաստան»: Նունէի ոսկեզօծ տոմսը փոխարինեցի ուրիշով մը՝ Զէքիճեանի բազմանդամ երգչախումբը, նոյն օրը, նոյն ժամուն, բայց համեմատաբար աժան:

– Խախտաւոր աստղի տակ ծնած անձ մը բնակարանի էր տիրացած 7 յարկանի չէնքի մը մէջ, մերձակայքը «Արմենիա» հիւրանոցին: Յարմար տեսաւ սանդուխին վրայի փողոց նայող ապակիները փոխել տալ եւ ներկել կոմնակի պատերը, որոնք ցոյց կու տային նաեւ նախկին գոյները. եւ այս մինչեւ իր բաժինը, որ կը գտնուէր երկրորդ յարկին վրայ: Անմիջապէս գնդատաներ սկսան տեղալ վերի յարկի բնակիչներէն. «Խոքանը չի հերիքի, աբեր. ռեմոնտ (նորոգութիւն) չե՞ս անելու մեր յարկերին էլ»: Անոնք իրաւունք կը զգային պահանջելու. սփիւռքահայ էր նորեկը, ուստի ի վիճակի ստանձնելու յատկապէս ծախքեր:

– Մ. Մեծարենց, հազիւ բացուած կեանքին՝ գոցուեցաւ մութ դամբանի մը ներքեւ: Ան որ կ'երազէր ըլլալ հիւղ մը «դաշտի ճամբուն վրան», հիմա ունի Երեւանի Մալաթիա հիւանդանոցի մուտքին, փողոց մը իր անունով, եզերուած չէնքերով: Բժշկական հրահանգով, պէտք էր ենթարկուէի սրբոցումի: Աբեւիկ կը կոչուէր բուժքոյրը. բայց պէտք չէ խարուիլ իր անուան փոքրացնող մասնիկէն, խնդրական ժժդահա մըն էր: Սիրամարգի պէս սոնքալով եւ քանի մը ձախող փորձերէ ետք, ասեղը մըտցուց մարմնիս խորերը: Տարիներ անցած են. չեմ յիշեր թէ հոլի նման կը դառնայի՞ թէ վեր-վար կը ցատկըռտէի, միայն գիտեմ թէ անատնելի ցաւերու մէջ կը գալարուէի. իսկ ան, մատը ինծի ուղղած, կը յորդորէր. «Սովորիր թէ կանայք ծննդաբերութեան պահին ո՞նց են չարչարուում»: Զգետնուած վիճակս չէր թոյլատրեր որ ըսէի այս բռնակալին թէ ես ինչո՞վ եմ յանցաւոր աւոր մէջ՝ այսպէս չարչարուելու համար:

– Համաձայնութիւն է կայացած Փարիզի Պօժոն եւ Երեւանի Միքայէլեան հիւանդանոցներուն միջեւ, որուն համաձայն ատենը մէյ մը հայ բժիշկները պիտի գային Փարիզ եւ միամսեայ կեցութեամբ, ծանօթանային Ֆրանսայի բժշկական արդի կիրարկումներուն: Այդ ճամբով է որ ծանօթացայ հայաստանցի սրտաբանի մը, որուն յայտնեցի սրտի խնդիրներս: Երբ կը գտնուէի Երեւան, հեռաձայնեցի իրեն: Բարի-գալուստի սովորական խօսքերէն ետք, ան թելադրեց. «Վաղը արի մեր մօտ մի էխոյի համար»: Յայտնեցի թէ նոր եմ ենթարկուած այդ քննութեան, սակայն ան պընդեց իր առաջարկին վրայ. «Մեզնք վարպետ են էդ բնագաւառում»: Զըսի թէ մի՞թէ Ֆրանսան տկար է, բայց աւելցուցի. «Ֆրանսայի առողջապահական օրէնքով, սրտի հետ առընչուած որեւէ դեղ կամ քննութիւն ձրի է, նոյնիսկ եթէ ենթական մեծահարուստ ըլլայ»: Դարձեալ տեղի չտուաւ եւ ըսաւ. «Էխօն արժի 5 հազար դրամ (չուրջ 10 Եւրօ). դա ոչինչ է ըսփիւռքահայի համար»:

Չհասկցայ թէ չահադիտական ի՞նչ ակնկալութիւն ունէր իր յամառ կեցուածքով:

– Տարի մը տուն վարձած էի «Բարեկամութիւն» պողոտային վրայ (այժմ վերանուանուած Բաղրամեան): Տանտէրս ուզեց երկու օրով գիս Թիֆլիս տանիլ, ըսելով թէ ինծի հանդէպ իր գոհունակութիւնը յայտնելու ձեւ մըն էր: Ընթացանք Դէպէտ գետի զուգահեռ. այցելեցինք Սանահին եւ Հաղբատ, նաեւ Դսեղ գիւղն ու գերեզմաննոցը, ուր ննջեցեալներու մեծ մասը կը կոչուէին Թումանեան. բայց գիտէինք թէ բուն Թումանեանը կը հանգչէր Յոջեվանք, Բաֆֆիի եւ Սունդուկեանի կողքին: Վերադարձը եղաւ Իջեւանի վրայով:

Տուն մտնելուս, ահն ու դողը պատեց գիս, ինչպէս ձիւնը պատած էր ճամբան՝ «Հայոց մի՛թին լեռնե՛րում»: Սենեակին մէջ գետին էր թափուած ամէն ինչ. բացակայութեանս, անբաղձալի հիւր էր ունեցած տունը: Կապ հաստատուեցաւ Կոմիտասի ապահովական կեդրոնին հետ. ոստիկան մը եկաւ, հրահանգեց որ կազմեմ ցանկը պակսող իրերու եւ ներկայացնեմ իրեն՝ յաջորդ առաւօտ: Ցնցուած էի եւ անկարող՝ քնանալու: Ցանկարծ, գիշերուան ժամը 3ի առեններըը, դրան զանգը հնչեց. տանտէրն էր. «Գտնուել է գողը եւ քո վէշերը բերուել են մեր տուն: Ախր, աղաչում եմ, վաղը յայտնիր միլիցիային ես քնած էի երբ դուռը թակեցին: Մինչեւ բացեցի, լիֆթը կ'իջնէր, իսկ վէշերը դրուել էին դրան առջեւ: Հիմի դատ չունեմ»:

Գիտէի որ փողոցային մանչ մը ունէր տանտէրս: Արդեօ՞ք մեղսակից չէր տանտէրս:

***

Աբեւին լոյսը ունի սուուեր, անապատը ունի ովասիս եւ վարդը՝ փուշ. պարագան տարբեր չի կրնար ըլլալ Հայաստանի մէջ:

– Յաճախակի է բջիջային հեռաձայն կորսնցնելը, բայց այնքան հազուադէպ՝ վերադտնելը: Երեւտասարդ մը, Զուարթնոց օդակայանի ժամանումին, կը ներկայանայ մուտքի վիզային բաժինը: Հարցաթերթիկը լեցուցած պահուն, կը հնչէ իր ձեռքի հեռաձայնը. կ'ունկընդրէ եւ կը դառնայ ջղագրգիռ: Վիզան ստանալէ ետք, կը սպասէ իր պայուսակին: Ահա յայտարարութիւն՝ բարձրախօսէն. «Ո՞ւմն է էս բջիջայինը»: Կ'անդրադառնայ թէ կորսնցուցած էր իրը՝ երբ եղած էր տակնուվրայ: Քիչ առաջուան ժժդունած երիտասարդը կ'ողեւորուի եւ կը յայտարարէ չուրջինները. «Ինչ ուզեն թող ըսեն այս ժողովուրդի մասին. այսուհետեւ ականջ պիտի չկախեմ լսածիս, այլ՝ միայն ու միայն տեսածիս»: Սակայն անգլիական առածը կը թելադրէ. «Մի հաւատար լսածիդ եւ հաւատա տեսածիդ... կէսին»:

– Կը բարձրանայի Սեւանի Ս. Աստուածածին եւ Առաքելոց եկեղեցիները, յոգնած եւ քրտինքնեռու մէջ: Մէկը կը հետապնդէր զիս՝ անդադար տափատիս գպնալով: Տղեկ մըն էր, հնամաշ հագուստով եւ պատռտած կօշիկներով. ափին էր բացած եւ երկարած ինծի՝ աղաչական նայուածքով: Յանդիմանական չեչտով հարցուցի թէ ինչո՞ւ այս միջոցին էր դիմած: «Որբ եմ եւ փող չունեմ»,– պատասխանեց: Յիշեցի որբութիւնս իր բոլոր զրկանքներով, ուստի գոհացուցի զինք աւելի կոկիկ գումարով քան սովորաբար կու տայի նման պարագաներուն:

Անցան չաբաթներ. աննպատակ կը քալէի Վերնիսաժին մէջ՝ դիտելով եռուզերը, հակառակ կիզիչ արեւին: Զգացի թէ մէկը կը դպչէր ինծի. Սեւանայ Թերակղզիի նոյն մանչուկն էր: Կը խայտար դէմքը երբ հպարտութեամբ ըսաւ. «Հոբար չան, նայիր քո փողով եմ գընել. առաւօտուանից մինչեւ երեկոյ կը վաճառեմ էսաեղ եւ կը վաստակեմ»: Սահման չունէր հրճուանքս հիացած էի փոքրիկի չանազատութեանն ու առեւտրական բնատուր ձիրքին:

– Ամուսինը, առանց իմաց տալու կնոջն ու զաւակներուն, Ղարաբաղ էր գացած եւ նահատակուած: Կինը նոր էր բոլորած 32 գարունները երբ այրիացաւ: Ծարաւն ունէր գուարթ կեանքի, երգի ու վայելքի: Եթէ լաւ դէպքերը կը պատահին մէկ-մէկ, դժբախտութիւնները կը խուժեն գոյգ-գոյգ. երեւի կնոջ ճակատագիրն էր գառնութիւնները ճաշակել ցմրուր.– կորսնցնելէ ետք ամուսինը, կորսնցուց նաեւ մէկ աչքը, ակնաբոյժի անփութութեան հետեւանքով:

Ունէր դրացի երիտասարդ մը՝ յաղթանդամ, զարգացած, հաճոյակատար եւ փայլուն գործի տէր. հակիրճ՝ առաքինութիւններու եւ առաւելութիւններու մարմնացում: Ան փոքր տարիքէն համակրանք կը տածէր անոր հանդէպ: Աչքի դրժբախտութենէն ետք, իր սէրը չթառամեցաւ: Ցաճախ պատյտի կը տանէր գինք, իր ՊԷ·էմ· Տուպլըվէ մեքենայով, բնութեան գիրկը, ուր միատեղ կը փոխադրուէին եւ՝ երիտասարդութեան փթթումին: Այսպէս, օր մը, աստղազարդ երկընքի տակ, ունկնդիր առուակի գլգլոցին տերեւներու համերգին՝ զեփիւռէն չոյուած, վիպական սէրը յանգեցաւ ամուսնութեան: Արաբ ասոյթի մը համաձայն. «Կնկայ մը համար աւելի լաւ է ամուսնանալ մարդու մը հետ որ կը սիրէ գինք՝ քան անոր հետ զոր ինք կը սիրէ»:

Նիւթապաշտ այս աշխարհին մէջ, մեքենայացած ներկայ դարուն, խրախուսիչ է տեսնել, նաեւ արտառուչ, որ Հայաստանի մէջ կը գտնուին նման ազնիւ անձեր, որոնք հոգիի վեհութիւնը գերիվեր կը նկատեն:

***

Հինգ ժխտական երեւոյթներ եւ միայն երեք դրական...

Գո՛յ օրը – որքան չուտ, այնքան լաւ – որ անոնք ըլլան իրարու հաւասար, նոյնիսկ մութ կէտերը լրիւ չքանան: Եւ այս՝ արմատական փոփոխութեամբ ապրողներու կենցաղին ու մտայնութեան: Հարկաւոր է արժանի՛ ըլլալ, բանիւ եւ գործով, այն սրբութեան որ Հայու հայրենիքն է: Մեր անծով երկիրը ունի ծով կարիքներ. ան յաճախակի հոլովուած դրախտավայրը չէ, այլ կը դառնայ դրախտ՝ երբ նորհիւ իր զաւակներու անկոտրում կամքին եւ ջիղերու պրկումին: Կատարուած ամէն գոհողութիւն, որքան ալ մեծ, փոքր է հայրենիքի խորանին վրայ, որ սրբասուրբ է: Ինչպէս նշխարը սկիհին մէջ: Եւ վերջապէս, պէտք է երդուիլ Աւ. Իսահակեանի օրինակով. «Քո հողին մեռնեմ անգին հայրենիք. ա՛խ, քիչ է թէ որ մի կեանքով մեռնեմ»:

Փարիզ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այսօր, յատկանշական անէքթոտով մը կ'ուզենք սկսիլ մեր գրութեան: Օտարական մը, որ նոր կը ծանօթանայ տեղացիի մը, երբ կ'ուզէ ճանչնալ զինքը եւ տեղեկութիւններ քաղել անոր մասին, զարմանքով կը տեղեկանայ, որ պարագաներուն մեծամասնութիւնը մահացած են: Ճարահատ, կը հետեւցընէ իբրեւ եզրակացութիւն. «Այնպէս կը թուի, թէ ձեր գերդասանը գետնախնձորի տեսակին կը պատկանի: Ինչ որ արժէք մը կը ներկայացնէ՝ հողին տակ կը գտնուի»:

Ի յարգանս մեր ոսկեղինիկ լեզուին, հոս պարտինք փակագիծ մը բանալ եւ փոքր ճշդում մը ընել՝ չփոթութեան մը առաջքը առնելու համար: Մեզ Արեւմտահայերուս համար՝ գետնախնձորը (փաթթէս) յաճախ կը չփոթուի, իր բառակազմական իմաստով՝ թրքերէն «եէր էլմասը»ին հետ ու տեղի կու տայ տարբեր չփոթութիւններու եւ իմաստի ճիւղաւորումներու: Հայաստանի մէջ յաճախ գետնախնձորը կը կոչուի նաեւ «կարտոֆիլ», Գերմանացիներուն «քարթոֆիլ»ին նման, իսկ արեւմտահայերուն մօտ կը կոչուի նաեւ «հողկիթ», երբ «հաւկիթ»ը ոմանց մօտ կը կոչուի նաեւ «ձու»՝ արմատ կազմելով չարք մը բարդ ու բազադրեալ բառերու:

Ո՛րկէ ճամբայ ելեր էինք եւ ո՞ւր հասանք: Մեր այս խնդրոտումներուն նպատակը բոլորովին տարբեր էր: Մենք այսօր կ'ուզէինք խօսիլ տխուր իրողութեան մը մասին, որ էր ներկայ Պոլսահայութեան մէջ յուղարկաւորութեան եւ նման կազմակերպիչներու թիւին առատութիւնը՝ գրատան եւ գրախանութի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՄԵՐԳ ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 2, Կիրակի երեկոյեան Էքս ան Փրովանսի միութիւնը երաժշտական ճոխ համերգով մը բացումը կատարեց Հայաստանեան տարբին, որ տեղի ունեցաւ «Փասինօ»-ի համերգասրահին մէջ հովանաւորութեամբ երեւոխան – քաղաքապետուհի Տիկին Մարիզ Ժօաննեն-Մաոինիի:

Յայտագրին առաջին մասը յատկացուած էր համաչխարհային համբաւ վայելող ջութակահար Պ. Ժան Տէր-Մէրկէրեանի, որուն զուգնակով կ'ընկերանար Պ. Լուսաւիք Ամատէուս մեծ վարպետութեամբ:

Ջութակի մէջազգային մրցոյթներու դատակազմներուն մշտական անդամ եղող Ժ. Տէր-Մէրկէրեան իր տուած բացառիկ համերգներուն շարքին եկաւ աւելցնել հատ մը եւս մեզի հրամցնելով Մոցարթէն «Սոնաթ ան Տօ մաժէօր Ք.Վ. 296», Պրամսէն «Սէերզօ», Սարազաթէն «Էր Պոհեմիէն» եւ Կոմիտասէն «Մխրանի Ծառ»ը: Անվիճելի հատատ թէքնիքով, իւրաքանչիւր կտորի ոճին համապատասխան մեկնաբանութեամբ գրաւեց մեր հոգիները, ուր լսեցինք երաժշտութենէ ալ անդին, մտերմիկ երկխօսութիւն մը որ կ'անցնէը չուքակի ճպռտին եւ լարերու միջեւ: Մեզի համար անհասկանալի կը թուի թէ՝ այսպիսի հմուտ արուեստագէտ մը ինչո՞ւ երբեք չենք կրցած տեսնել հեռատեսիլի դասական լուրջ հաղորդումներու մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երեկոյթի յայտագրին երկրորդ մասը յատկացուած էր Էքս ան Փրովանսի «Կոմիտաս» եւ Մարսէյլի «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբերուն:

Էքս ան Փրովանսի փոքրաթիւ հայ գաղութը վերջապէս կուգայ իրականացնել տարիներու իր փափաքը լծուելով Մշակութային կեդրոնի մը հիմնութեան: Անոնց առաջին քայլը եղաւ երգչախումբ մը կազմել, այդ մշակութային կեդրոնին ներս երաժշտական ոգի ներմուծելու նպատակաւ: Ուստի 7-8 ամիսներէ ի վեր «Կոմիտաս» երգչախումբը կեանք առաւ ղեկավարութեամբ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի: Անոնք չունին մեծ յաւակնութիւնները, «Կոմիտաս» անուանուելով՝ փափաքեցան ապրեցնել հայ ժողովըրդական եւ հոգեւոր երգերու վերլուծիչ հանճարեղ երաժշտագէտին անունը: Այո՛ չունին մեծ յաւակնութիւնները, բայց ունին՝ հաւատք, ունին սէր, ունին խանդավառութիւն որ կարելի էր կարդալ ամէն մէկ անդամ-անդամուհիի աչքերուն մէջ երբ կը մեկնաբանէին Կոմիտասի «Երազ»ը, Պարթեւեանի՝ «Անոյշ Աղջիկ»ը եւ Գարա Մուրզայի «Ալագեազ»ը: Մեր այն քանի մը ամիսներու աշխատանքի արգասիքը յաւականին յաջող էր եւ գնահատելի: Գնահատելի են նաեւ կազմակերպիչները եւ ինչպէս ղեկավարը իր փակման խօսքին մէջ կը չեշտէր՝ վարագոյրին ետեւը մնացող մղիչ ուժերը, որոնք կը թըւին ըլլալ՝ Տիկին Տէփոյեանը, Տիկին Սագին եւ Տիկին Մաքինէճեանը: Իսկ մեր մաղթանքը այն է թէ՝ միշտ նոյն հաւատարմութեամբ եւ նոյն եռանդով կարենան չարունակել՝ հասնելու համար Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի մակարդակին:

Հուսկ՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը կը բարձրանար բեմ մեզ մատուցելով՝ Եկմալեանէն «Ով Հայոց Աչխարհ», Կանաչեան – Ափրիկեանէն «Նանօր», Աւետիսեանէն «Հովեր Եկաւ», Տիգրանեանէն՝ «Անոյշ», Յարութիւնեանէն՝ «Հայրենիքիս Հետ», եւ Գէօզլեանէն՝ «Երգ Բարեկամութեան»ը: Ինչպէս «Կոմիտաս» երգչախումբին, նոյնպէս Սահակ-Մեսրոպին դաշնակով կ'ընկերանար Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեան: Աւելորդ կը նկատենք գոհացանքի խօսքերը այս երգչախումբի մասին որովհետեւ այլեւս անոնք լուրջ աշխատանքի մը արդիւնքը կ'ապացուցանեն, զարգացման փուլերը յաջողութեամբ անցուցած եւ հասած են տեղ մը ուր ըստ մասնագէտներու դժուար է ըսել թէ՝ «ամաթէօ՞ր» են թէ «փրոֆէսիոնել»: Բայց պիտի չկարենանք չխօսիլ մեներգիչներու մասին: Անդրանիկ Մինասեան, Նուպար Տէր Մինասեան եւ Անի Եըլմազեան-Քոնքէ, անջատաբար կամ միասնաբար իրենց մեներգչութիւններով խլեցին արդարացի ծափահարութիւններ: Ի մասնաւորի Անի Եըլմազեան-Քոնքէն հիացումով ունկնդրեցինք «Անոյշ»ի մեկնաբանութեան մէջ, եւ քալ ծանօթ ըլլալով իր մեներգչութեան քայլերուն սկիզբէն ի վեր, կը չնորհաւորենք տարած յարատեւ աչխատանքին արգասիքը եղող յառաջդիմութիւնը:

Համերգի վերջաւորութեան երկարատեւ ծափահարութիւններուն ընդառաջելով ղեկավարը հրաւիրեց երկու երգչախումբերը միասնաբար երգելու «Ալագեազ»ը:

Զոյգ երգչախումբերը ունկնդրեցէ յետոյ մեր սրտի խօսքը կ'երթայ Եըլմազեան ամոլին: Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը որ մօտ տարիէ մը պիտի տօնէ իր գոյութեան 30 ամեակը, դայն կը պարտի այս զոյգին. Պ. Եըլմազեան իր ղեկավարութեամբ եւ Տիկին Եըլմազեան իր դաշնակով տարիներ չարունակ առանց վհատելու աչխատեցան եւ ոչ միայն Մարսէյլէ ներս այլ նաեւ Նիս եւ այժմ Էքսի մէջ: Անոնք հետապնդեցին եւ կը հետապնդեն երկու նպատակներ, մին՝ մշակոյթը չարունակել երաժշտական ճամբով իսկ միւսը՝ զանազան գաղութներէ ներս ընկերային միջավայր եւ խանդավառութիւն ստեղծել: Անկասկած յաջողեցան քանի որ այն անձերը որոնք նոյնիսկ չէին ճանչնար Եկմալեան, Կոմիտաս, Գարա Մուրզա, եւլն., նման երաժշտագէտ կամ յօրինողներու անուններ, այսօր անոնց գործերը մեկնաբանելով անուղղակի միջնորդներ կը դառնան անոնց ծանօթացման հայ կամ օտար չրջանակներէ ներս, բերելով իրենց մասնակցութիւնը հայ մշակոյթի գոյատեւման եւ տարածման: Ուժ եւ կորով կը մաղթենք Խաչիկ եւ Ժիւլիէթ Եըլմազեանի որպէսզի անոնց եռանդը միշտ վառ մնայ:

Երաժշտահանդէսի աւարտին Էքս ան Փրովանսի միութեան կողմէ պատրաստուած գինեճաշի ճոխ սեղաններու չուրջ հիւրասիրուեցան բոլոր ներկաները:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՆՅՈՒԿԸ – ՄՈՌՅՈՒԿ

Բ.Ժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սարդիս Սէմէրճեան ու ես, գրել ու կարդալ կը սորվեցնէինք, մինչ Գրիգոր Զաքարեան, Պետրոս Մեսրոպեան, Յարութիւն Զիլէզճեան ատանձնած էին աւանդել՝ թուաբանութիւն, հաշուակալութիւն եւ աչխարհագրութիւն:

Այս դասարանը բացինք գլխաւորապէս այն պատճառաւ, զի Սելամիէ Թաղին մէջ, ճիշդ Ս. Խաչի կողքին՝ բաւական ժամանակէ ի վեր եկած տեղաւորուած էին ամերիկացի բողոքական միսիոնարներ ու սկսած էին ամէն ջանք ու միջոց ի գործ դնել, մէյմիտ Հայեր իրենց փարախը որսալու:

Աւետարանական այս տրսորդութեան դէմ ազգային իշխանութիւններն ալ իրար անցնիլ սկսան, բայց հոգին յօժար էր, մարմինը տկար:

*
**

Թաղական խորհուրդը հաւատարմութեան դէմ կազմակերպեց չարք մը քաղղէական դասախօսութիւններ, գլխաւորութեամբ Զամուռճեան Տերոյենց պատուելիին, որ պատուական դասեր խոսեցաւ քանի մը կիրակի. պաշտպանեց Հայ Եկեղեցւոյ դարաւոր աւանդութիւնները եւ ձաղկեց բողոքականութիւնը, որ իր հիմերը դրամի վրայ հաստատած է, ըսաւ: Տերոյենցէն յետոյ դասախօսեց ուսուցիչ Տիգրան Գափամաճեան (ապա քահանայ եղած՝ Թիֆլիսի մէջ), որ խիստ զօրեղ փաստերով Հայց. Եկեղեցւոյ առաքելական ուղղափառութիւնը ի վեր հանեց, հրաւէր կարդաց ժողովուրդին չբաժնուիլ Հայ Եկեղեցիէն: Ցոյց տուաւ բողոքականութեան խախուտ հիմերը եւ իր դասախօսութեան մէջօրին չմոռցաւ յիշատակել առաջին հայ բողոքական եղողը, Մխիթարէլամ Կարապետը, որ երբ կը մեռնի, իր ազգականները կ'ուզեն զայն թաղել Պալըքլըի Սզզ. Գերեզմանատուն, եւ հայ ժողովուրդը կ'ընդվզի, թոյլ չի տար որ թաղուի անոր մարմինը, օրերով կը մնայ անթաղ մինչեւ որ ամերիկեան դեսպանին միջամտութեամբը, Գերեզմանատունին սահմանէն դուրս տեղ մը կ'որոշուի Մխիթարէլամի դիակին:

*
**

Գափամաճեան Մխիթարէլամի պատմութիւնը ընելով, յիշեց այն առեն տեղի ունեցած արիւնահեղ կռիւները եւ այդ առթիւ «Փարիզ» անուն թերթին մէջ Ն. Պ. Մխաքեանին «Գերեզման» վերնագրով սքանչելի յօդուածը, որ ամենազօր պաշտպանութիւն մ'է Հայ Եկեղեցւոյն, եւ զոր կարդացի ես յետոյ երբ տայն թերթին թիւերը յայողեցայ ձեռք անցընել:

Կը յիշեմ, որ Գափամաճեան իր բանախօսութիւնները տպագրել տուաւ յատուկ տետրակներու մէջ ու բաշխեց զանոնք իր ունկնդիրներուն: Ցաւ է յայտնել, թէ կայլ նախապաշարմունքներ Աղէտներու եւ Մերձաւոր Արեւելքի ու Միջագետքի ժողովուրդներուն եւ քաղաքակրթութիւններուն համար: Նոյնիսկ երկրաբաններու կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւններէն ի յայտ եկած է, որ աչխարհի ամենաբարձր լեռնաչղթաներուն վրայ անգամ նկատուած են ծովային կենդանիներու պատեհաններ ու բրածոներ եւ տեղ-տեղ ալ նաւերը կապելու համար զեռեղումներ՝ հարթարար մեթր բարձրութեան վրայ:

Այս բոլոր դառն խորհերը կը մաղթենք որ մեր բոլորին սրտին ու հոգիին լարերը ամէն առիթով չարժման անցընեն ու որքան ատեն որ ի կեանս ենք, չարժման անցընեն մեր դիտակցութիւնը՝ որքան ատեն որ կրնանք գործ մը թողուլ մեր ապագայ սերունդներուն:

«Ա կ օ ս», Հոկտեմբեր 13

այս յոյժ օգտակար ձեռնարկը երկար կեանք չունեցաւ ու Գափամաճեանին յաջորդող բանախօսին՝ Իզմիրլեան Մատթէոս Սրբազանին քանի մը դասաւօսութիւններէն յետոյ, բոլորովին դադրեցաւ, պի զուրկ էր այն հնչուն միջոցներէն, զորս բողոքականութիւնը ունէր, չնորհիւ Պորտ ընչեղ ընկերութեան:

Միսիոնարները անվեհեր չարունակեցին իրենց գործը. ընդարձակ հողեր ծախու առին, Ս. Խաչի եռեւի կողմերը. կրցան որսալ քանի մը Հայեր, կանգնեցին Հայ Աւետարանական ժողովարան, նաեւ աղջիկներու գիչերօթիկ վարժարան, ուր չատ մը հայ օրիորդներ աչակերտեցան: «Հօմսքուլ» էր այդ վարժարանին անունը, եւ կը խոստովանիմ, թէ հայ դպրոցական դասակարգին յոյժ պատասխաներ՝ կիրթ անդամներ ընծայեց այս վարժարանը տարիներու ընթացքին:

*
**

Նորակազմ «Ուսումնատարած» ընկերութիւնը իր ժիրաժիր գործունէութեամբ մեծ համակրութեան արժանի եղաւ. ունեցաւ արագաքայլ յառաջդիմութիւն: Հազի՛ւ վեց ամիսներ սահած էին, եւ ահա դասարան յաճախողները սկսան իրենց նորընծայ գիրերով չնորհակալութեան զգացումներնին յայտնել ընկերութեան մէն մի անդամներուն, եւ այս գերազանցապէս յուզող չարժումներէն խրախուսուած, փափաքեցանք ընդարձակել մեր գործունէութեան չրջանակը, տրուելով մասին քիչ յետոյ:

Բացի չնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան յայտարար նամակներէ, ոմանք ալ իրենց նուէրներով կու գային յարգել ընկերութեան անդամները. այս նուէրներն էին եղանակին պտուղները, ելակ, կեռաս, եւ այլ տեսակ անուշեղէններ որոնք կը ծախուէին հրապարակի վրայ: Եւ այս բոլորը ցոյց կու տային թէ Հայաստանէն Պոլիս պանդխտող հայորդիները տ'ր աստիճան ծարաւի էին ուսման:

*
**

«Ուսումնատարած»ին սոյն գործունէութեան չրջանին էր, գուժուեցաւ թէ Մուչի մէջ վախճաներ է Հ. Գղեմէս Վ. Սիպիլեան, Վիէննական Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ այդ մեծահմուտ գիտնականն ու ամենաքաջ դրամագէտը, եւ հայ թերթերն ալ ծանուցին, որ Օրթագիւղի հայ-կաթոլիկ եկեղեցւոյն մէջ անոր յիչատակին համար Կիրակի օր պատարագ պիտի մատուցուէր եւ հոգեհանգիստ կատարուէր, ու եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ ալ, հանգուցեալ Մխիթարեանին համար դամբանական մը պիտի արտասանէր Անտոնեան Միաբանութեան վարդապետներէն՝ Հ. Մաղաքիա Օրմանեան:

Ամառ էր, օդը գեղեցիկ, որոշեցինք երթալ լսել այդ դամբանականը, ուստի՝ ես ու եղբայրս, Նշան Տէր Յակոբեան, Մելքոն Կիւրճեան, Յարութիւն Մրմրեան խմբուեցանք ու գացինք Օրթագիւղի սոյն եկեղեցին, ուր Ներսէս Պատրիարքին կողմէ յատկապէս եկած էր Հիւնքեարպէյէնտեան Տէր Յովհաննէս Քահանան, հետը ունենալով Տաճատ վարդապետը ու իրրեւ սպասաւոր կը կենայր դասին մէջ:

(Շար. 98)

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին վարժերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Ցանկալով տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Աւելի տեղեկութիւններու համար կրնան հետեւեալ թիւին հետ՝ 06·12·15·16·27 *թիւին:*

«ՑԱՌԱԶ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ՍՈՒԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՑԱՌԱԶ – 50»

(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՑԱՌԱԶ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հասցէ ձրի:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշամամբ եւ երգեցողութեամբ:

.....

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,

la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur**
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France

à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80 de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette :** 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence :** 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie.
Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : **5 Euros**
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» ayant trait à l'Arménie sera diffusée le **mercredi 1er novembre** de 10h à 10h30, par France 2. Elle est intitulée «Erevan à l'heure française» et est consacrée à la «Saison française en Arménie» qui précède «L'Année de l'Arménie en France».

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier